ALEKSANDR BEK — MOSKOVA ÖNLERİNDE

— ALEKSANDR A. BEK —

MOSKOVA ÖNLERİNDE

VOLOKOLAMSK ŞOSESİ

TÜRKÇESİ: NAİME YILMAER

yordam edebiyat

Naime Yılmaer (1927, Burgaz-Bulgaristan)

Eğitiminin büyük bölümünü Burgaz-Filibe'de tamamlayan Yılmaer, 1950 yılında yaşanan büyük göç ile birlikte Türkiye'ye geldi. Yüksek öğrenimini İstanbul'da tamamladı. 1954 yılında gazeteci Hasan Yılmaer ile evlenen Naime Yılmaer, Bulgarca ve Rusça dilinden, başta *Moskova Önlerinde* - *Volokolamsk Şosesi* (Aleksandr A. Bek), *Klim Samgin* (Maksim Gorki), *Tutku* (Dimitır Dimov), *Dünya Poturunu Çıkarıyor* (Nikolai Haytov), *Ben Onlardan Değilim* (Çudomir) olmak üzere otuzun üzerinde yapıtı Türkçeye kazandırdı.

Moskova Önlerinde, Naime Yılmaer tarafından Rusça aslından Türkçeleştirilmiş olup, eserin ilk basımı 1971 yılında May Yayınları tarafından yapılmıştır.

Eserin orijinal adı:
Волоколамское шоссе

ALEKSANDR ALFREDOVİÇ BEK

MOSKOVA ÖNLERİNDE

—VOLOKOLAMSK ŞOSESİ—

ROMAN

TÜRKÇESİ
NAİME YILMAER

yordam
edebiyat

Yordam Edebiyat: 40 • **Moskova Önlerinde** • Aleksandr Alfredoviç Bek
ISBN 978-605-172-262-7 • *Türkçesi:* Naime Yılmaer
Düzeltme: Dilan Keyvan
Kapak ve İç Tasarım: Savaş Çekiç • *Sayfa Düzeni:* Gönül Göner
Birinci Basım: Nisan 2018
© Yordam Kitap, 2018

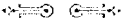
Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti. (Sertifika No: 10829)
Çatalçeşme Sokağı Gendaş Han No: 19 Kat: 3 34110 Cağaloğlu - İstanbul
Tel: 0212 528 19 10 • **Faks:** 0212 528 19 09
W: www. yordamkitap.com • **E:** info@yordamkitap. com
www.facebook.com/YordamEdebiyat • www.twitter.com/YordamEdebiyat

Baskı: **Orient Basım Yayın Sanayi Tic. A.Ş.** (Sertifika No: 35724)
İkitelli OSB Mah. Giyim Sanatkarları 5A - 6A Blok No: 315 - Kat 3
Tel: 0212 549 65 85
Başakşehir / İstanbul

MOSKOVA ÖNLERİNDE

—VOLOKOLAMSK ŞOSESİ—

ROMAN

Yazar Üzerine

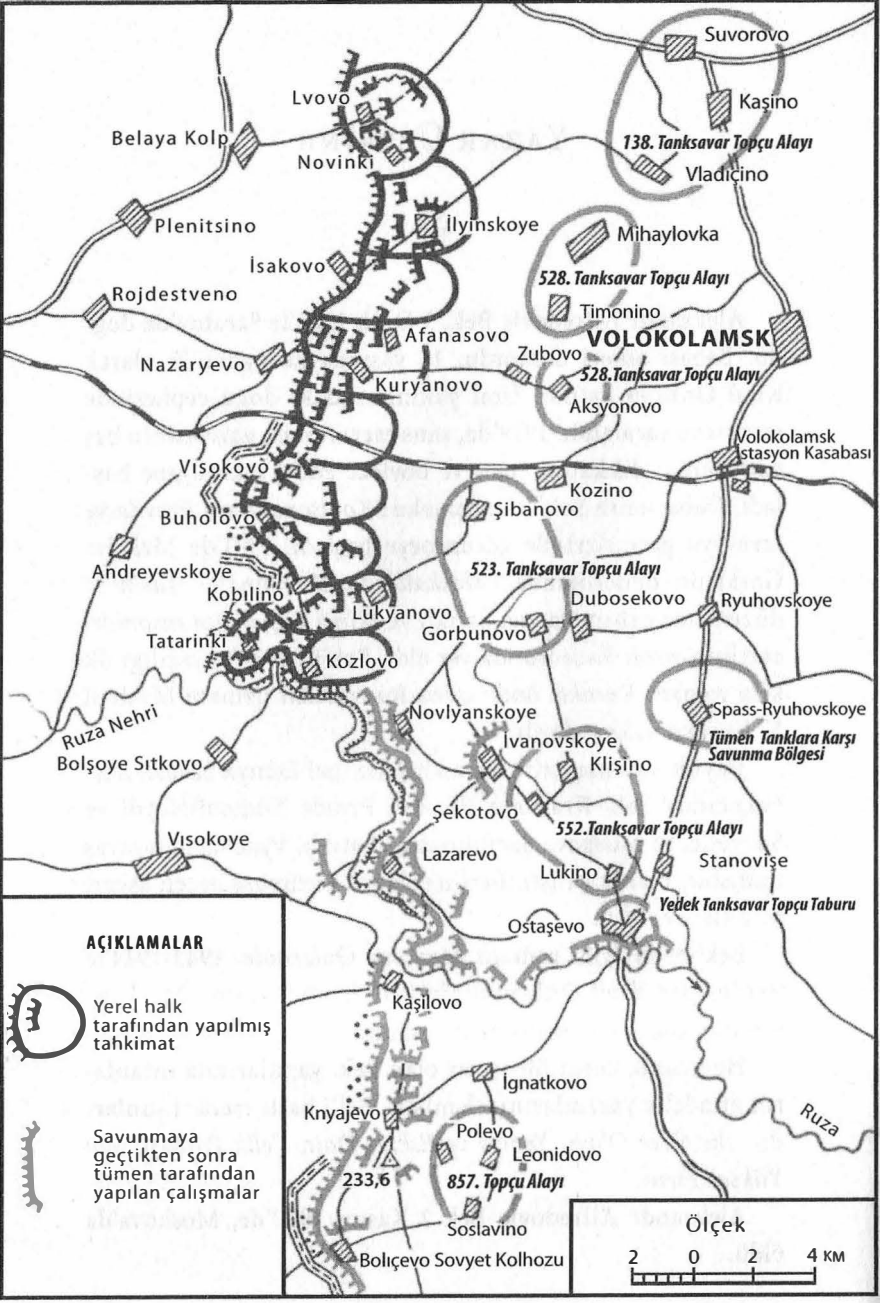
Aleksandr Alfredoviç Bek, 3 Ocak 1903'te Saratov'da doğdu. Babası askerî doktordu. 16 yaşındayken gönüllü olarak Kızıl Ordu'ya katıldı. Ural yakınlarındaki doğu cephesinde savaştı ve yaralandı. 1919'da, şans eseri tümen gazetesinin baş editörünün dikkatini çekti ve böylece edebî etkinliğine başladı. Daha sonra Bek'in çalışmaları *Komsomolkaya Pravda* ve *İzvestiya* gazetelerinde görünmeye başladı. 1931'de Maksim Gorki'nin önderliğinde *Fabrikalar ve Kombinalar Tarihi*'ni düzenleme çalışmalarına katıldı ve *İkinci Beşyıllığın İnsanları* eserinin yazar kadrosunda yer aldı. Bek'in 1934'te yazdığı ilk kısa romanı *Kurako*, önde gelen Rus maden uzmanı Mikhail K. Kurako hakkındaydı.

Büyük Vatanseverlik Savaşı'nın (İkinci Dünya Savaşı) başlangıcında Bek, Krasnaya Presnya Piyade Tümenindeydi ve Sovyetler'in Moskova Savunmasına katıldı. *Vyazma* için savaş muhabiri olarak çalıştı. Berlin'e doğru yürüyüşe geçen askerî birliklere katıldı.

Bek'in en ünlü romanı *Moskova Önlerinde*, 1943-1944'te yazılmıştır. Kızıl Ordu'nun Nazilere karşı savaşını, Moskova savunmasının ilk aşamalarını anlatır.

Heyecanlı, cesur bir yazar olan Bek, yapıtlarında insanların gündelik yaşamlarını işlemiştir. Belli başlı eserleri şunlardır: *Bir Gece Olayı, Yeniye ve Eskiye Dair, Çelik Parçası, Son Yüksek Fırın.*

Aleksandr Alfredoviç Bek 2 Kasım 1972'de, Moskova'da öldü.

316. Piyade Tümeninin Savunma Hattındaki Tahkimatları

İÇİNDEKİLER

Soyadı Olmayan Bir Kişi 13

BİRİNCİ KISIM

Korku 21
Beni Yargılayın 29
Ölmemiz İçin Değil Kalmamız İçin 37
General İvan Vasilyeviç Panfilov 45
Üç Ay Önce ... 56
Lisanka ve Atın Tarihi Olayı ... 66
Tütün Seferi 74
"Kötü! Yoldaş Momiş-Uli" ... 84
Karşımıza Çıkmayı Deneyin 94

İKİNCİ KISIM

Savaş Öncesi ... 103
Panfilov'la Bir Saat ... 109
Yolda Savaş 122
"Sen Moskova'yı Teslim Ettin!" ... 135
Yolda Bir Çarpışma ... 145
Yirmi Üç Ekim 157
Yirmi Üç Ekim Hava Kararırken 175
Biz Buradayız 189
Ormancının Evinde ... 207
Seksen Yedi ... 218
Sabah ... 231
Dörtyol Yanında ... 238
"Silahım, Silahım Bizi Kurtaracak mısın?" ... 247
Volokolamsk'ta Panfilov'un Yanında ... 258

ÜÇÜNCÜ KISIM

"Sinçenko! At!" ... 273
Tümen Karargâhında ... 285
Gece İçinde Tabur ... 298
Gece ... 310
Sabah Sisi ... 324
Volokolamsk Düşmüş! 330
Çekiliş... Son Paket Belomor ... 340
Büyük Noktadan Sonra ... 348
Üçümüz Konuşalım ... 354
Köprü Kenarındaki Gece ... 361
Ekimin Yirmi Sekizi ... 372
Yüksek Tıp Tahsili ... 385
Gorki Köyü ... 395
Tümen Komutanı Görevde ... 407
Kim Olsan... ... 419
Neden, Niçin Geldi? ... 428
On Beşer Damla ... 438

DÖRDÜNCÜ KISIM

Kadın Sırayı Terk Etsin! ... 447
Panfilov Bir Öğle Konuğumuz Oluyor ... 464
Düzgün Tıraş Olmanın Sırrı ... 478
Beşinciye Göre Hazırlan ... 489
Savaş Öncesi - Matrönino İstasyonu ... 497
Görünü ... 504
Böyle Dayanırsak, Dayanamayacağız! ... 509
Vahşi Kuşlar Böyle Yakalanır ... 524
Son Karşılaşma ... 544
Onsekizi Karşılayan Gece ... 567
Üç Gün Daha ... 583
O Yaşayacaktır ... 600

"Eğer bir kimse bir fırsat çıkar da kimsenin göremeyeceği, köyleri yok eden bir yanardağın püskürmesini ya da milletin, ezici müstebit yönetimlere karşı ayaklanmasını ya da tanımadığı bir milletin yurdunun sınırlarına saldırmasını seyrederse, onları kâğıda geçirmelidir. Eğer kendisinin bunları yazma yeteneği yoksa öykünün tümünü, anılarını, iyi bir yazara anlatmalı; o da onları gelecek kuşakların okuyup öğrenebilmesi için dayanıklı kâğıtlara geçirmelidir."

Vasili Yan'ın *Cengiz Han* adlı eserinden

SOYADI OLMAYAN BİR KİŞİ

1

BU kitapta ben sadece iyi niyet sahibi bir yazarım. İşte onun tarihi.

2

BAURDCAN Momiş-Uli, kesin bir ifadeyle:

"Hayır!" dedi. "Size hiçbir şey anlatmayacağım. Savaşı başkalarının anlattıkları ile yazanlara dayanamam."

"Neden?"

Soruma soru ile cevap verdi:

"Aşkın ne olduğunu bilir misiniz?"

"Biliyorum."

"Savaşa kadar ben de bildiğimi sanırdım. Bir kadını seviyordum. Savaşta en büyük aşklar ve en büyük kinler doğuyor. Bunu yaşamamış kimseler düşünemez. Siz iç savaş ne, vicdan ne biliyor musunuz?"

Bu kez kesin olmamakla beraber:

"Anlıyorum..." dedim.

"Hayır, hayır anlamıyorsunuz. Siz iki duygunun nasıl birbiriyle mücadele ettiğini bilmiyorsunuz: Korkunun ve vicdanın. Siz kişinin, çalışanın, kocanın vicdanını tanıyorsunuz. Fakat askerinkini bilmiyorsunuz. Siz hiç düşman siperine bomba attınız mı?"

"Hayır."

"O halde savaşan bir askerin duygularını nasıl yazacaksınız? Asker bölüğü ile saldırıya geçiyor. Karşıdan makineli ile ateş açıyorlar. Yanında arkadaşları düşüyor. O ise emekliyor... Emekliyor. Bir saat geçiyor. Altmış dakika. Her dakikanın altmış saniyesi var ve her saniyede onu yüz defa öldürebilirler. O ise emekliyor. Savaşan askerin iç duygusu budur. Sevinç nedir bilir misiniz?"

"Kesinlikle bunu da bilmiyorumdur," dedim.

"Doğru. Siz aşkın sevincini, belki de yaratmanın sevincini biliyorsunuzdur. Kadın sizinle annelik sevincini paylaşmıştır. Fakat zaferin sevincini, düşmanı yenmenin sevincini ve askerin kahramanlık sevincini tatmayanlar, onların, en güçlü ve en yakıcı sevincin ne olduğunu anlayamazlar. Peki siz bunları nasıl yazacaksınız? Uydurmaya başlayacaksınız..."

Masanın üstünde bir dergi duruyordu. Bunda, Baurdcan Momiş-Uli'nin komuta ettiği Panfilovlular hakkında bir yazı vardı.

Dergiyi sertçe çekti -aslında bütün hareketleri sertti; sigarasını ateşlediği kibriti yakışı bile-, yapraklarını açtı, lambanın ışığına doğru getirip, üzerine eğildi... Sonra da kaldırıp attı.

"Okuyamıyorum," dedi. "Ben savaşta mürekkeple değil, kanla yazılmış kitap okudum. Böyle bir kitaptan sonra uydurmalara dayanamam. Siz ne yazabilirsiniz ki?"

Tartışmaya çalıştım. Ancak Baurdcan Momiş-Uli'yi inandırmayı başaramadım.

"Hayır!" diye kesti attı. "Yalanlardan nefret ediyorum. Siz ise doğruyu yazamayacaksınız!"

3

BÖYLE tanıştık.

Bana, Moskova yakınındaki savaşı anlatacak birini uzun zamandır arıyordum. Bu kişinin, anlattıklarının içinde bir anlam olmasını, amacını bilen bir kişi olmasını, olayların içinde yaşamış biri olmasını ve beni oralara, her şeyin sonuçlandığı yerlere götürebilecek biri olmasını istiyordum.

Bu aramaları anlatacak değilim. Sadece gerekli olanları belirteceğim. Yaptığım araştırmalarda vardığım sonuca göre 1941 Ekim'i ve Kasım'ı sırasında Moskova'ya saldıran düşman, bir yandan kuşatmanın ağızlarını kapatmaya çalışıyor, bir yandan da başkenti bir an önce alabilmek için Volokolamsk ile Leningrad şoselerine direkt saldırılarda bulunuyordu. Saldırının ağırlığı Volokolamsk üzerindeydi.

Ekimin o ağır günlerinde, Almanlar cepheyi Vyazma yakınlarında delip, tankları, motosiklet ve kamyonları ile Moskova'ya doğru ilerler-

ken, onun görevi Volokolamsk şosesi üzerindeki siperleri, daha sonra adı Sekizinci Muhafız Tümeni veya General Panfilov Tümeni diye anılacak olan 316. Piyade Tümenini korumaktı. Ekim ayı içinde Moskova'ya karşı ikinci kez saldırıya geçen düşman, aynı yönden yükleniyor ve Panfilovluların direndiği yerde geçit açıyordu. Krikov'da, Moskova'nın hemen otuz kilometre ilerisinde, yedi gün süren çarpışmalar sonunda Panfilovlular, Kızıl Ordu'nun başka birlikleri ile birlikte Almanların baskısına dayandılar ve sonunda onları püskürtmeyi başardılar.

Bana iki ay süren bu büyük çarpışmaları anlatacak kişinin ismini ve rütbesini bilmeden Panfilovluların yanına gittim. Onu bulacağıma inanıyordum...

... Ve buldum.

Bu adam, Moskova önündeki savaşlar sırasında teğmen olan, Baurdcan Momiş-Uli'ydi. Aradan iki yıl geçmişti ve muhafız albaylığına yükselmişti.

4

TANIŞTIĞIMIZDA bana ismini söyledi. İyi anlayamadığım için yenilemesini rica ettim. Bu kez:

"Baurdcan Momiş-Uli," diye heceleyerek söyledi. Sesinin tonunda bir gariplik duydum. Bana sinirli gibi geldi. 'Herhalde adını hemen anlamalarını istiyor,' diye düşündüm.

Muhabirlik alışkanlığıyla not defterimi çıkardım:

"Özür dilerim. Soyadınız nasıl yazılıyor?"

"Soyadım yok."

Şaşırdım. Sonra bana Momiş-Uli'nin, Rusçada "Momiş'in oğlu" anlamına geldiğini söyledi ve:

"Bu, babamın adıdır," diye sürdürdü. "Baurdcan benim küçük adımdır. Soyadım da yoktur."

Yüzünde, doğunun o hülyalı yumuşaklığı yoktu. Binlerce yüz vardır. Kimi sevgiyle, özenle yapılmış bir heykel gibi görünür, kimi ise şöyle böyledir. Baurdcan Momiş-Uli'nin yüzü bir oymayı andırıyordu: Bronzdan ya da ağaçtan, çok ince bir araçla oyulmuş gibiydi. Sanki en yumuşak ve en yuvarlak bir çizgi bile unutulmamış. Bende çocukluğumun bir anısını uyandırdı. Mayne Reid ya da Fenimore Cooper'ın

eserlerinin kaplarının üstünde zayıf bir Hintli profili vardır. Bana öyle geliyor ki Baurdcan'ın profili bu kabartma yüze benziyordu.

Moğol esmerliği taşıyan, biraz geniş, çıkık elmacık kemikli yüzünü, her zaman akıl erdirilmeyecek kadar sakin olan, kızgın anlarında daha da genişleyen, çok az bulunur büyüklükte siyah gözleri süslüyordu.

Baurdcan, tarağa bir türlü boyun eğmeyen siyah, parlak saçlarına "At kılı" derdi.

Onu dinlerken inceliyordum.

Rusçaya son derece hâkimdi. Heyecan anlarında bile kelimeleri şaşırmıyor, cümle kuruluşlarını bozmuyordu. Sadece konuşmasında bir ağırlık vardı. Sonradan ayırt ettim, Kazahça* konuşurken sözcükleri daha çabuk sıralıyordu.

Sigarasını aldığı tabakasını gürültüyle kapattı ve sözcüklerin üstünde durdu:

"Eğer bir gün bir şeyler yazarsan benden yine Kazah adımla bahset: Baurdcan Momiş-Uli. Bilirsin bu Kazah'tır. Bu, bozkırda koyunları otlatan çobandır. Bu, soyadı olmayan adamdır."

5

TANIŞMAMIZIN ilk gecesinde Baurdcan Momiş-Uli'nin, yeni gelen ve savaşı bilmeyen alay komutanları ile sohbetini dinlemek olanağını buldum.

Asker ruhu içinde konuşuyordu. Acele etmeden düşüncelerini açıklıyor ve benim için Volokolamsk şosesi kenarındaki bir savaşı anlatıyordu.

Heyecanlanmıştım. Kalbim çarpıyordu. Hemen defterimi çıkarıp not almaya başladım. Başarıma inanamıyordum. Ancak uzun süredir beklediğim öykünün sayfalarının dolduğunu anlıyordum. Sohbetin sonunda uygun bir anı bekleyerek Baurdcan Momiş-Uli'den bana Volokolamsk savaşı öyküsünün tümünü anlatmasını istedim.

"Hayır," diye cevap verdi: "Size hiçbir şey anlatmayacağım." Okuyucular, konuşmamızın sonucu artık biliyor.

---

* Eserin orijinalinde dil olarak "Kazahça" denilmektedir. *-çev.*

6

BU olayda Baurdcan Momiş-Uli'nin haksız olduğundan şüphem yoktu. Ben de onun kadar doğruya ulaşmak istiyordum. Ama onun insanlara verdiği değer başkaydı. Hele askerin kaderini tanımayanlara karşı kırıcı oluyordu. Bu onun gençliğine verilebilirdi. Onunla tanıştığım günlerde otuzunu henüz bitirmişti.

Bu kesin itişinden sonra, ben de dayatmaktan caydım. Baurdcan'la omuz omuza birçok gün geçirdim.

O anlatmayı sever oldu. Bunu da çok güzel yapıyordu. Fırsatları kollar, not alırdım. O da bana alıştı.

Baurdcan'ın arkadaşlarından onun yaşantısının öyküsünü de öğrendim. Okulda ona "Koca gözlü" ya da "San-Times" derlermiş. Anlamı "Tozdan görülmez"miş. Efsanevî bir atın ismiymiş. O kadar hızlı koşarmış ki ayaklarından kalkan toz dahi ona erişemezmiş.

Bir ara, öyle bir an geldi ki ona şunları söyledim:

"Her şeye karşın sizin için yazacağım. Bir yerinde de size okulda San-Times dediklerine değineceğim."

Gülümsedi. Gülümseme onu değiştiriyor, sert yüzü hemen çocuklaşıyordu.

"Siz de topçu atısınız," dedi. Bunu yüceltme olsun diye söylüyordu. "Alınmayın bu bir komplimandır. Topçu atı ağır yük taşır. Kolay değil onu döndürmek, ama dönünce de ardından topu sürükler. Siz de beni döndürdünüz... Size istediğiniz her şeyi anlatacağım. Ama anlaşalım."

Hafifçe arkasına yaslandıktan sonra kılıcını kınından çıkardı. Küçük lambanın aydınlattığı oymalı silahın sivri kısmı parladı.

"Anlaşalım," diye sürdürdü, "siz gerçeği yazmak zorundasınız. Kitap bitince bana getireceksiniz. Ben birinci bölümü okuyacağım. Kötüyse kötü olmuş diyeceğim. Masaya sol elinizi koyun. Rap! Sol eliniz kopacak. İkinci kısmı okuyacağım. Kötü olmuş! Sağ elinizi masaya koyun. Rap! Sağ eliniz kopacak. Razı mısınız?"

"Razıyım!" diye cevap verdim.

İkimiz de gülümsemeden şakalaşıyorduk.

"Peki!" dedi. "Defterinizi çıkarın. Kaleminizi alın. Yazın: Birinci bölüm: Korku..."

BİRİNCİ KISIM

KORKU

1

YAZIN," dedi Baurdcan Momiş-Uli. "Birinci bölüm: Korku!.." Sonra biraz düşündü ve ekledi:

"Panfilovlular ilk savaşa korkusuzca gittiler... Ne dersiniz, bu iyi bir başlangıç mı?"

Kararsızdım.

"Bilmem?" dedim.

Sertçe:

"Edebiyattaki cambazlar böyle yazar," dedi. "Yanımda kaldığınız günlerde, sizi iki üç mayının patladığı, mermilerin ıslık çaldığı yerlerde dolaştırmaları için özel buyruk verdim. Korkuyu duymanızı istiyorum. Söylemeyebilirsiniz. Açıklamanıza gerek olmadan da biliyorum ki birkaç kez korkunuzu bastırmak zorunda kalmışsınızdır.

O halde neden siz ve diğer yazar arkadaşlarınız, savaşan kişilerin sizin gibi değil de doğaüstü insanlar olduğunu sanıyorsunuz? Neden sizlerde olan insani duygulardan askerlerin yoksun olduğunu düşünüyorsunuz? Sizce o nedir; ilkel bir soy mu yoksa tam aksi üstün bir yaratık mı?

Sizce belki kahramanlık doğanın bir armağanıdır. Ya da korkusuzluk onlara, sırtlarına giydikleri kaputları dağıtırlarken, kaputla birlikte veriliyordur. Ardından da deftere yazıyorlardır: 'Korkusuzluğu da almıştır!' diye. Almıştır, almıştır!

Uzun zamandır savaştayım. Alay komutanı oldum ve bana öyle geliyor ki bunun böyle olmadığını ileri sürmeye yetkim vardır:

Almanlar koskoca ülkemize saldırdığı zaman neye güveniyorlardı? Doğuya karşı onlarla birlikte tank birliklerinin başında, her şeyin boyun eğdiği, her canlının kaçtığı General Korku'nun da olacağından emindiler...

Ekim 1941'de, 16'yı 17'ye bağlayan gecedeki ilk savaş, korku ile de ilk savaştı. Yedi hafta sonra Almanları Moskova'nın önünden ittiğimizde General Korku onların ardına takıldı. Sonunda, belki ilk kez, onlar da korkunun ne olduğunu anladılar.

2

MOSKOVA yöresinde başlayan çarpışmalara, ekim ortasına kadar biz katılmadık. Kazahistan'dan ayrıldıktan sonra bir buçuk ay kadar cepheden otuz-kırk kilometre uzakta, ikinci savunma hattı sayılan Leningrad bataklıkları civarında bekledik. Genelkurmayın yedekleriydik.

6 Ekim sabahı taburu alarma geçirerek en yakın demiryolu istasyonuna gitme buyruğunu aldım. Yük vagonları ve içeri giriş için hazırlanmış rampalar bizi bekliyordu. Bindik ve geceleyin yola çıktık.

Nereye gidiyorduk? Bunu tabur komutanı olarak benim bile bilmeye yetkim yoktu.

Cepheye gitmediğimizi, oradan uzaklaştığımızı sanıyordum.

Tren, ara istasyonlardan geçerek, durmadan, yolların ayrıldığı istasyon olan Bologoye'ye doğru gidiyordu.

Yolda, bize Bologoye'de öğle yemeği verileceği söylendi. Ama acele ediyor, katarı çekiyorlardı. Yemeği dağıtmayı başaramadılar. Lokomotif bir iki dakikada değiştirildi. Düdük sesi duyuldu. Yeniden yol...

Herkes Bologoye'den sonra hangi yöne gideceğimizi merak ediyordu. Çabuk aydınlandı: Moskova'ya doğru gidiyorduk.

Hızını istasyonlarda dahi azaltmayan tren bizi, 316. tümeni Moskova'ya taşıyordu.

Neden, niçin gidiyorduk?

Bilmiyorduk!

Neden bu hızla gidiyoruz? Hangi yoldan Moskova'ya ulaşacağız? Nerede duracağız? Bilmiyorduk!

Anormal olan bu hız hepimizi endişelendiriyordu. En sonunda gerçeği anladık: Savaş yaklaşmıştı...

3

7 KASIMDA Moskova'nın yüz yirmi kilometre batısında Volokolamsk yakınında bir ormana indirildik.

İstasyonda, beni alay komutanının yanına çağırdılar.

Demiryolu boyunca, yeşil gri boyalarla örtülmeye çalışılmış kuleler, tümsekler belleğimde kalmış. Bunlar yedek benzin ve mazot depolarıydı.

Nasıl bilebilirdim ki, bu kuleler yakında, asık kasım göğünde, gümbürtüsüz –ki sesleri daha sonra duyuldu– ateş ve dumanları ufku kaplayıp yükseldikten sonra yöreyi sarsarak çökecekti.

İstasyona yaklaşığımızda –sonradan bu istasyondan geriye sadece açık camsız pencerelerinden kurumlu paçavraların sarktığı, tuğladan yapılmış boş bir yığın kalmıştı– siyah, yüklü katarları gördüm.

Biri seslendi. Kataın yanında bizim topçu alay komutanını gördüm.

"Dönek! İç çekerek seyret onları!" diye bağırıyordu. "Nasıl, güzel değil mi?"

Topçu batarya komutanıyken, kendi dileğimle piyadeye geçişimden sonra bana "Dönek" derdi.

Silahlar fabrikadan, kalın bir yağ tabakası ile kaplı olarak, bizim tümen için gönderilmişti.

"Oho..." dedim, "çok ağırları da var."

"Bu ağırları kale gibi monte edeceğiz."

"Burada uzun süre mi kalacağız yoksa?"

"Garanti kışı geçiririz."

Hayal kırıklığına uğradım. Demek gene geride, gene yedekteydik.

Bilmiyordum ki önümüzde, hemen Vyazma'nın ötesinde, Almanlar cepheyi yarmış.

Dört gün önce Hitler'in, radyodan bütün dünyaya: "Kızıl Ordu yok edilmiş, Moskova yolu açılmıştır," dediğini de bilmiyordum.

Bu sırada Moskova'nın hemen 120-150 kilometre önünde bir cephe kuruluyordu. Bu cephe sonra "Başkent siperleri" olarak anılacaktı. Komünist gönüllü birlikleri Moskova istasyonlarından bandosuz ve

törensiz, sivil giysileriyle yola çıkıyor, üniformalarını ve silahlarını da yolda alıyorlardı. Piyade okulu, Volokolamsk'a gelişimizden iki gün önce kamyonlarla Moskova gerisine aktarılmış, Yüksek Şura da onu izlemişti. Moskova –ben bu Moskova adını genelkurmay adına, Kremlin adına, vatan adına kullanıyorum– bize düşmanı karşılamak üzere taze güçler ve silahlar gönderiyordu.

Tümen kurmay başkanı Volokolamsk bölgesinin savunması için gerekli teçhizatı almamı buyurdu.

4

GECE Volokolamsk'tan otuz kilometre uzaktaki Ruza Nehrine doğru yürüyüşe geçtik.

Bir kuzey Kazahistanlı olarak kışın geç gelişine alışıktım. Burada ise, Moskova önlerinde, kasım başında sabahları soğuk oluyordu. Sabaha karşı, soğuktan sertleşmiş yoldan, arabaların tekerleklerinin yardığı çamurlardan geçerek bizim taburu o bölgenin en yüksek köyü olan Novlyanskoye'ye getirdik.

Yarı aydınlık göğün altında gözüme ilk çarpan, pek yüksek olmayan çan kulesi oldu.

Taburu köyün yanındaki ormanda bırakarak, komutan yardımcısı ile birlikte keşfe çıktım.

Benim tabur için Ruza'nın zikzaklı kıyılarında yedi kilometre genişlikte bir saha ayrılmıştı. Bizim savaş kurallarına göre bu kadar saha bir alay için bile büyüktü.

Ancak bu beni kaygılandırmıyordu. Eğer bir gün düşman sahiden buraya kadar gelebilirse, bizim taburun bu yedi kilometrelik bölgede onun bir değil, beş ya da on taburunu karşılayabileceğinden emindim. Siperlerin böyle bir hesaba göre hazırlanması gerekli diye düşünüyordum.

Benden doğanın güzelliklerini anlatmamı beklemeyin; önümde uzanan arazinin görüntüsü güzel mi değil mi, farkında bile değildim.

Topografik açıdan hiç de geniş olmayan ve ağır akan Ruza'nın karanlık yüzüne büyük ve enli yapraklar serilmişti. Kesindi ki, yazın burada beyaz çiçekler açardı. Bu durum belki çok güzeldi. Ama ben

bu tembel akan, sığ nehri, düşmanın geçebileceği bir akarsu olarak işaretledim.

Kıyının bizim yerleştiğimiz yanı, tankların çıkmasına engel olacak eğiklikteydi. Islak, kirli toprak parlıyor, üstünden yeni geçmiş pulluk yarıkları belli oluyordu. Suya erişen bölümü birden dikleşiyordu. Askerî gözle savunma için elverişliydi.

Nehrin öteki yüzünde geniş bir düzlük yayılmıştı. Ondan sonrası sık bir ormandı. Orman sadece bir yerde, Novlyanskoye köyünün biraz yanında suya kadar uzanıyordu. Belki sonbaharda bir Rus ormanını çizmek isteyen bir ressam için onda her şey vardı. Ancak bu çıkıntı bana tiksindirici göründü. Düşman orada bizim ateşimizden saklanabilirdi.

Cehennemin dibine gitsin bu çamlar! Kessinler; orman uzaklaşsın nehirden.

Hiçbirimiz burada, yakında bir çarpışma beklemediğimiz halde, mademki bir savunma hattı kurmamız istenmişti, onu en iyi şekilde, bir Kızıl Ordu subayına yakışır şekilde yapmalıydık.

5

GERİ çekilmenin ilk habercileri ertesi gün göründüler. Yavaş yavaş yürüyen, her şeyini bırakmış halk; onların arasında da küçük gruplar halinde, çemberi yarabilmiş askerler vardı.

Asker kaputlu bu avareleri ilk kez yakından, tabur mutfağında gördüm.

Ateşin başında ısınıyorlardı. Savaştan önce çok büyük bir kuruluşun müdürü olan levazım takım komutanı Panamorov, onları merakla seyrediyordu. Çevrelerini aşçılarla, o gün mutfakta çalışan erler sarmıştı.

Panamorov beni görünce, "Dikkat!" diye bağırdı ve tekmil vermek için yanıma koştu.

Göz ucu ile ateşin etrafında oturanlara baktım. Birkaçı kalktı, ötekiler sadece kıpırdandılar.

"Kim bunlar?" diye sordum.

6

O GÜN de her zamanki gibi taburun savunma bölgesini dolaşıyordum.

Soğuk ve rüzgârlıydı. İğneleyici bir kar tane tane yağıyor ve beyaz yığınlar halinde, sertleşmiş toprak kümelerinin üstünde toplanıyordu. Öğle üzeriydi. Askerler kuytularda, kazılması henüz bitmemiş siperlerde ya da killi toprak yığınları arasında yemek yiyordu.

Dikilmiş küreklerin arasından geçerken bazı konuşmalar duydum:

"Hayır çocuklar, beklediğiniz yerden vurmayacak o... Beklendiği yere sokulmayı sevmiyor..."

Sözlere, kaşık takırtıları karışıyordu. Yemek yiyorlardı.

"Peki ya neden hoşlanır?" Şivesinden anladım. Soran Kazah'tı.

"Dolaşacak, o kadar... İşte o zaman neyi sevdiğini anlarsın."

Bu siper kimin? Kazanlardan hangisi burada? Belleğim yardım etti: Barambayev (burası onun geri tepmesiz topunun* olduğu yerdi) ya da Galiulin'dir. İkisi de aynı makinelideler. Allah kahretsin. Buraya gelenleri doyuruyorlar.

Yeni bir ses:

"O zaman sağlam dur," dedi. "Yoksa hapı yutarsın."

"Orman sizi korur. Alman ormana girmez..."

Yine kaşık tıkırtıları. Benim askerlerimle çemberden çıkanlar yemek yiyordu. Tanımadığım bir ses daha duyuldu:

"Sırt çantam da yemek tasım da orada... Oturmuş yemek yiyorduk. İşte burada olduğu gibi. Birdenbire..."

"... Ve birdenbire kaçıştınız hainler!" diye bağırmaya hazırlanıyordum ki bir fikir doğdu kafamda.

İleride çalıların içine gizlenmiş makinelinin parlayan namlusu görünüyordu. Şeridi takılıydı.

"Hazır mı?" diye sordum.

"Sadece basmam gerekli, Yoldaş Komutan."

Çömeldim ve derenin üstüne doğru ateş ettim. Makineli titreyerek çalıştı. Siper kazmakta olduğumuzdan daha burada atış eğitimi yapmamıştık. Bunlar hattımız üzerinde duyulan ilk silah sesleriydi.

---

* Küçük mermilerle dolu bir nevi makineli top. –*çev.*

Siperin deliğinden biri fırladı.

"Alarm!" diye bağırdım. "Herkes silah başına!"

Emir büyüyen bir yankı gibi yayıldı.

"Almanlar!"

Ses korkunç derecede boğuktu. Adam bağırmıyor, sanki fısıldıyordu. Sanki Almanlar çok yakında, ta yanımızdaydılar.

Biri koştu. Kaçıyordu. Arkasından başkaları da. Bunun nasıl olduğunu anlayamadım bile. Her şey o kadar hızlı oldu ki!..

Orman yakındaydı. Yüz elli, iki yüz adım ötede. Oraya kaçıyorlardı.

Bir killi toprak yığınının üzerine çıkıp doğruldum. Sessizce kaçanları seyretmeye başladım.

Yanımda kızgın bir ses gürledi:

"Dur!"

Ve sonra küfür...

Bir yerden koşup gelen makineli tüfek eri Bloha bağırıyordu. Beni görünce, bana, makineliye doğru koştu. İğne gibi bir sevgi ta içime saplandı. Hiçbir kadını böyle, bana doğru koşan Bloha kadar sevmemiştim.

Bakıyorum. Eski işi ambalajcılık olan Galiulin olduğu yerde dikilmiş duruyordu. İri bir Kazah'tı; geniş omuzlarıyla makineliyi rahatlıkla taşıyabiliyordu. Başını eğdi, elini bağış dilercesine göğsüne bastırdı. Sonra koşmaya başladı. Ayakları sanki onu bana doğru uçuruyordu.

Ondan sonra dönen, gözlüklü Murin oldu. Savaştan önce konservatuarda asistandı. Müzik tarihi makaleleri de yazıyordu... Biri onu dürterek yanındaki ormanı işaret etti. Tekrar tavşan gibi kaçtı. Gene döndü. Sonra, durdu. İncecik boynu üzerindeki başı bir bana, bir ormana doğru dönüyordu. Sonra çabuk çabuk parmakları ile gözlüklerini sildi ve geriye doğru koşmaya başladı.

Hepsi aynı mangada, aynı makinelinin eriydiler. Şimdi sadece manganın komutanı Çavuş Barambayev eksikti.

Kaç defa Kazah Barambayev'in becerikli parmakları ile bir teknisyen gibi makineliyi söküp takışını seyrederken, "İşte biz Kazahlar da Ruslar gibi teknik bir millet oluyoruz," diye sevinmişimdir.

Onu görmüyorum. Kimbilir belki de yakınlarda bir yerde, bana bakmaya cesaret edemeden yakınıma sokulmuştur.

Dönenleri sessiz karşılıyorum. Askerlerimin namuslu kişiler olduklarını biliyorum. Şimdi utanç onları kemirmektedir... Onları bu kötü duygudan nasıl koruyabilir, bundan sonra, bu alçaklıktan onları nasıl kurtarabilirim? Bir dahaki olayda, neden yaptıklarını bilmeden kaçmayacaklarına nasıl güven duyabilirim? Ne yapmalıyım?

Onlara öğüt mü vereyim? Anlatmaya, inandırmaya mı çalışayım? Küfür mü edeyim? Hapse mi göndereyim? Cevap verin bana, ne yapayım?

BENİ YARGILAYIN

1

BAŞIMI yere eğmiş, ellerimin arasına almış (Baurdcan Momiş-Uli siperde nasıl oturduğunu gösterdi) siperde oturmuş düşünüyor, düşünüyordum.

"Girmeme izin verir misiniz Yoldaş Kombat?*"

Başımı kaldırmadan işaret ettim.

Makineli tüfek bölüğünün siyasi komutanı Dcal Muhammed Bozjanov içeri girdi.

Bozjanov yavaşça, Kazahça: "Aksakal!" diye fısıldadı.**

Aksakal diye bizde ailenin en yaşlısına, yani babaya derler. Bozjanov da bazen bana böyle derdi.

Ona baktım. Yuvarlak ve güzel yüzü allak bullaktı.

"Aksakal, bölükte önemli bir olay var. Başçavuş kendi elini yaralamış."

"Barambayev mi?"

"Evet..."

Kalbimin sıkıştığını duydum. Birdenbire her şeyim ağırlaştı: Göğsüm, ensem ve kanım. Demin söylediğim gibi Barambayev, becerikliydi. Makinelinin de komutanı.

"Ne yaptın, onu öldürdün mü?"

"Hayır... Bağladım. Ve..."

"Ve ne?"

"Tutuklayıp size getirdim."

"Nerede şimdi? Onu buraya getir."

Demek böyle... Bölüğümde ilk hain, kendini ilk yaralayan olmuştu. Ve üstelik kim? Barambayev!..

---

* (Ru.) "Komutan." *-çev.*

** Kitabın orijinalinde de Türkçe olarak "Aksakal" diye yazılmıştır. *-çev.*

Yavaş adımlarla içeri girdi, ilk anda onu tanıyamadım. Yüzü grileşmişti. Sanki erimiş ve sonra da donmuştu. Ruh hastaları böyle bir yüz taşırdı. Sargılanmış elini havaya kaldırmış tutuyor, bezlerin kenarından kan sızıyordu. Sağ eli titredi. Bakışlarımı görünce selam vermeye yeltenemedi. Eli ürkeklikle indi.

"Konuş."

"Bunu Yoldaş Komutan... Bilmiyorum nasıl... Bunu istemeden... Kendim de nasıl olduğunu bilmiyorum." İnatla aynı cümleyi söylüyordu.

"Konuş."

Benden küfür bekliyordu. Ama duymadı, öyle anlar oluyordu ki, artık küfür etmenin de bir anlamı kalmıyordu. Sonra ormana kaçarken tökezleyip düştüğünü, tüfeğinin kendi kendine ateş aldığını söyledi.

"Yalan," dedim. "Sen bir korkaksın! Hainsin! Yurdu böyleleri yıkıyor."

Saate baktım. Üç civarındaydı.

"Teğmen Rahimov!"

Rahimov, taburun karargâh komutanıydı. Doğruldu.

"Teğmen Rahimov, Kızıl Ordu eri Bloha'yı buraya çağır. Hemen gelsin."

"Baş üstüne Yoldaş Kombat!"

"Bir saat sonra, tam on altıda taburu ormanın yanındaki düzlüğe toplayın. Hepsi bu kadar; gidebilirsiniz."

"Bana ne yapmak istiyorsunuz? Ne yapmak istiyorsunuz bana?"

Sanki söylemeyi yetiştiremeyecekmiş gibi acele acele konuşuyordu.

"Seni taburun önünde kurşuna dizdireceğim."

Barambayev dizlerinin üstüne düştü. Elleri, sağlamı ve hain, kana bulaşmış sargılısı bana doğru uzandı:

"Yoldaş Kombat gerçeği söyleyeceğim... Yoldaş ben kendim... Ben bilerek..."

"Kalk!" dedim. "Hiç olmazsa solucan gibi ölmemeyi becer."

"Affedin beni. Bağışlayın."

Doğruldu.

Bozjanov, hafif hafif fısıldadı:

"Ah Barambayev! Barambayev. Ne düşünüyordun? Hadi söyle!" Bir an bu sözleri kendimin söylemiş olduğunu sandım. Sanki buyruğum geri alınıyordu.

"Sus!"

"Düşünemedim..."

Barambayev mırıldanıyordu: "Bir an bile düşünemedim... Kendim... Bilmiyorum. Nasıl..."

Sanki bir samana tutunur gibi aynı cümleye yapışıyordu.

Bozjanov:

"Yalan söyleme Barambayev," dedi: "Kombata doğruyu söyle."

"Gerçek bu. Gerçek bu... Sonra kanı görünce aklım başıma geldi. Neden bunu yaptım. Şeytan itti beni buna... Beni kurşuna dizmeyin Yoldaş Kombat... Bağışlayın beni Yoldaş Kombat."

Belki bu anda doğruyu söylüyordu. Belki gerçekten başına gelen buydu. Korkudan kıvranan bir ruh düşünceyi böyle ortadan siliyordu.

Ama savaş alanından böyle kaçmıyorlar mıydı? İşte böyle suçlu olmuyorlar mıydı? Anlamadan, bunun nasıl olduğunu bilmeden...

Bozjanov'a döndüm:

"Onun yerine manga komutanı Bloha olacak. Ve bu manga, birlikte yaşadığı insanlar, onu herkesin önünde kurşuna dizecekler!"

Bozjanov, bana doğru eğilip fısıldadı:

"Aksakal, buna hakkımız var mı?"

"Evet," diye cevap verdim: "Ben sonra kime gerekirse hesap vereceğim. Ama bir saat sonra söylediğimi yapacağım. Siz raporunuzu hazırlayın."

Bloha, nefes nefese sipere girdi. Burnunu çekerek, renginin açıklığından ayırt edilmeyen kaşlarını oynatarak geldiğini haber verdi.

"Seni neden çağırttığımı biliyor musun?" diye sordum.

"Hayır, Yoldaş Kombat!"

Barambayev'i gösterdim:

"Şuna bak... Tanıyabiliyor musun?"

"Eh sen..." Sesinde kin ve acıma birden vardı: "Suratın bile iğrenç olmuş."

"Onu sen... Sizin manga kurşuna dizecek..."

Bloha sarardı. Derin derin soluk aldı ve mırıldandı:

"Buyruğunuzu yerine getireceğim Yoldaş Kombat."

"Seni mangaya komutan atadım. Arkadaşlarınızı politrukla* birlikte hazırlayın."

Sonra Barambayev'in yanına gidip bütün nişan ve Kızıl Ordu işaretlerini kopardım.

Grileşmiş, donuk bir yüz ve sarkık ellerle duruyordu...

2

Kararlaştırılan saatte, tam on altıda, sapsız T şeklinde sıralanmış taburun yanına geldim. Askerlerin önünde kaputu kemersiz, yüzü askerlere dönük olarak Barambayev duruyordu.

Rahimov:

"Hazır ol!"

Sessizlik içinde askerin özel sesi duyuldu. Her zaman komutanın kulağının yakaladığı bir sesti bu. Tüfekleri biraz kımıldatıp dondular.

Sıkkın ruhumda bir an sevinç parladı: Hayır bunlar bir kaput yığını değildi. Bunlar askerdi. Güçlü bir taburdu.

Rahimov, tekmilini verdi:

"Tabur denetiminize hazırdır komutanım."

Bu saatte, bu Rus düzlüğünde, bir insan, bir hain, sargılı eliyle, kemersiz ve yıldızsız olarak askerlerin önünde duruyordu. Her zaman aynı olan tekmilin kelimeleri bu kez insanı heyecanlandırıyordu.

"Manga komutanı Bloha; mangayı benim yanıma!"

Düzlükte yürüyorlardı. Önce alçacık boyuyla Bloha, ardından iriyarı Galiulin, onların ardında da Murin ve makinelinin yanında da dün nöbetçi olan Dobrakov, sert rüzgâra aldırmadan, ciddi, art arda bütün gözlerin üstlerinde olduğunu bilerek, ayaklarını yere vura vura yürüyorlardı.

Heyecanlıydılar.

Bloha'nın buyruğu duyuldu:

"Manga dur!"

Tüfekleri aynı anda hep beraber omuzlarından yere indi. Bana baktı ve tekmil vermeyi unuttu.

---

* Politruk: Siyasi yönetici. *-çev.*

Ben ona doğru bir adım atarak selam verdim. O zaman anladı ve selam verip tüzüğün istemediği bir sesle mangasının geldiğini söyledi. Bana bütün bunların nedenini soracaksınız. Bu saatte bunlara ne gerek var? Bu anda ben en küçük hareketimle bizim bir ordu olduğumuzu, asker olduğumuzu anlatmaya çalışıyordum.

Manga askerlere doğru döndü. Konuştum:

"Askerler. Komutan arkadaşlar. Önünüzde duran askerler ben alarm verip silah başı yaptığım sırada kaçtılar. Bir dakika sonra toparlanıp döndüler. Fakat biri dönmedi. Bu onların komutanıydı. O, cepheden uzaklaşmak için elini yaraladı. Bu korkak şimdi benim buyruğumla, burada, önünüzde, kurşuna dizilecek. İşte bu."

Barambayev'e dönerek parmağımla onu gösterdim. O sadece bana baktı. Hâlâ bir umut arıyordu. Konuşmamı sürdürdüm:

"O, yaşamayı seviyor. Havadan, sudan, topraktan zevk almak istiyor. Onun kararı şuydu: Siz ölün; ben yaşayacağım. Böyle parazitler başkalarının sırtından yaşar."

Hepsi kıpırdamadan beni dinliyordu.

Önümde duran bu insanlar biliyorlardı: Hepsi birden sağ kalmayacaktı. Ölüm bazılarının kapısını çalacaktı. Şu anda hepsi bir çizgiyi aşıyorlardı. Ben onların içindekileri söylüyordum.

"Evet, savaşta ölüler olacak. Fakat asker olarak ölenler unutulmaz. Onların ardından oğulları veya kızları 'Babamız vatanın kurtuluşu için öldü. O bir kahramandı,' diyecekler. Sonra torunlar ve onların çocukları hep aynı şeyi söyleyecekler. Ama biz yok olacak mıyız? Hayır. Asker savaşa ölmek için değil düşmanı öldürmek için gider. Savaşa giren asker evine döndüğü zaman ona kahraman, savaş kahramanı diyeceklerdir. Bu ne büyük söz. İnsana ne kadar gurur verir. Kulağa nasıl da güzel geliyor. Biz namuslu askerler bu şerefi tadacağız. Sen ise –yine Barambayev'e doğru döndüm– sen ise burada, ortada bırakılmış bir leş gibi, şerefsiz olarak kalacaksın. Çocukların seni reddedecek..." Barambayev, duyulur duyulmaz bir sesle fısıldadı:

"Bağışlayın..."

"Ne, çocuklarını mı anımsadın? Onlar bir hainin çocuğu oldu. Onlar senden utanacak. Babalarının kim olduğunu saklayacaklar. Ka-

rın dul kalacak. Bir şerefsizden, bir hainden, arkadaşlarının önünde kurşuna dizilen bir askerden dul kalacak. O seninle evlenmeye karar verdiği günü, o mutsuz günü korku ile, tiksintiyle hatırlayacak. Memleketine yazacağız. Oradakiler, seni bizim yok ettiğimizi öğrenecekler."

"Bağışlayın beni... Beni savaşa gönderin."

Barambayev, kısık sesle konuştuğu halde, hepsinin onu anladıklarını biliyordum.

"Hayır," dedim. "Biz hepimiz savaşa gideceğiz. Bütün tabur savaşa gidecek. Buraya çıkardığım şu askerleri görüyor musun? Onları tanıdın mı? Bu senin komuta ettiğin manga. Onlar da seninle birlikte kaçtı, ama döndüler. Onlar savaşa gitme şerefinden yoksun kalmayacak. Sen onlarla beraber yaşadın. Aynı karavanadan yedin. Yanlarında uyudun ve namuslu bir er olarak aynı kaputu giydin. Onlar savaşa gidecek. Bloha da, Gaiulin de, Dobrakov ve Murin de; hepsi savaşa gidecek. Mermi ve şarapnellere karşı koşacaklar. Fakat önce seni, korkağı, savaştan kaçanı kurşuna dizecekler."

Sonra emir verdim:

"Manga geriye dön!"

Yüzleri sapsarı olmuş askerler geri döndü. Benim de yüzümün kanının çekildiğini duydum.

"Er Bloha! Hainin kaputunu çıkart."

Bloha, asık bir yüzle Barambayev'e yaklaştı. Birden, Barambayev'in sargılı olmayan sağ elinin kalktığını ve düğmelerini çözdüğünü gördüm. Bu beni şaşkına çevirdi. Şu anda ölümden en çok korkan bu insan, artık duygusuzdu. Direnci kalmamıştı ve ölümü kabul ediyordu.

Kaput çıkarılmış, Bloha mangadaki yerine dönmüştü. Kaput yere atılmış duruyordu.

"Hain, geri dön!"

Barambayev, bana son kez yalvaran bir bakışla baktı ve geri döndü.

Yine buyruk verdim:

"Haine, korkağa, yeminine ihanet edene nişan al... Manga!.."

Tüfekler kalktı ve dimdik kaldılar. İçlerinden biri titriyordu. Dudaklarına kadar sararmış olan Murin sarsılıyordu.

Birden Barambayev'e dayanılmaz bir şekilde acıdım. Murin'in

elindeki silah sanki bana sesleniyordu: "Acı, onu bağışla!" Henüz savaşa katılmamış olan, korkaklara karşı gaddarlık duymayan, buyruğumu bekleyen askerler de sanki sesleniyorlardı: "Buna gerek yok. Onu bağışla!" Rüzgâr da bir an için durdu. Sanki benim bu sessiz ricayı duymam için ölgünleşmişti.

Galiulin'in geniş sırtını gördüm. Başı diğerlerinin üstünde yükseliyordu. Buyruğumu bekliyordu. Sarsılmadan duran bir Kazah'tı. Burada, yurdundan çok uzakta, bundan sadece birkaç saat önce ona en yakın olan bir başka Kazah'a ateş etmek için bekliyordu. Ama her şeye karşın onun sırtından doğru bana bir ses yükselip geliyordu: "Bunu bana yaptırma. Bağışla onu!"

Barambayev hakkında bildiğim bütün iyi şeyleri anımsadım: O, makineli tüfeği bir usta gibi becerikli parmakları ile söküp takarken, nasıl saklı bir sevinç duyduğumu ve kendi kendime 'İşte biz Kazahlar da Ruslar gibi teknik bir millet oluyoruz' dediğimi hatırladım.

Ben vahşi bir hayvan değildim. Ben bir insandım. Bağırdım:

"Bırak!"

Tüfekler sanki inmedi. Ağır, çok ağır, demirden yapılmışçasına ellerinden sanki yere düştü. Onlarla beraber kalplerdeki ağırlık da kalktı.

"Barambayev!" diye bağırdım.

Döndü. Gözleri soru doluydu. Bakışları henüz olana inanmıyordu ama içleri bir anda yaşantıyla dolmuştu.

"Kaputunu giy!"

"Ben mi?"

"Giy!.. Mangadaki sıraya gir."

Şaşkın gülümsedi. İki eliyle yerdeki kaputunu kavradı. Mangaya doğru koşarken onu sırtına giymeye çalışıyordu. Kollarını bulamadı.

İyi kalpli, demin tüfeği sarsılan gözlüklü Murin, göstermemeye çalışarak, aşağıya indirdiği elini sallayıp onu yanına çağırıyordu:

"Benim yanımda dur."

Arkadaşı onu kaburgalarından dürttü. Barambayev, yeniden er, yeniden arkadaştı.

Yanına yaklaştım ve omzuna vurdum: "Şimdiden sonra savaşacak mısın?"

Başıyla işaret ederek gülümsedi. Yanındakilerin hepsi gülüştüler. Herkes hafiflemişti.

İnanırım ki siz de hafiflemişsinizdir. Bu kitabı okuyanlar da "Bırak" buyruğu gelinceye kadar bir hayli ağırlık duymuş, sonra da hafiflemiştir.

Aslında bu böyle olmadı... Bunu ben sadece bir hayal olarak aklımdan geçirdim. Başka türlü oldu.

Murin'in tüfeğinin titrediğini görünce bağırdım: "Murin! Titriyor musun?"

İrkildi. Dikildi ve dipçiği omzuna daha sıkı bastırdı. Eli sertleşti. Buyruğu yineledim:

"Korkağa, vatan hainine, yeminini bozana... Manga... Ateş!" Ve korkak kurşuna dizildi. Beni mahkûm edin!

Bir zamanlar göçebe babamı çölde zehirli bir böcek sokmuş; kumların içinde yapayalnızmış. Bu örümceğin zehri öldürücüdür. Babam bıçağını çekerek, örümceğin ısırdığı yeri kesip atmış.

Ben de öyle hareket ettim. Bıçakla kendi vücudumdan bir parça kestim.

Ben insanım. Benliğimdeki bütün insanlık haykırıyordu: "Yapma... Acı... Bağışla..." Ama bağışlamadım.

Ben kumandanım. Babayım. Ben kendi oğlumu öldürdüm. Önümde yüzlerce oğlum vardı. Zorunluydum.

Bir güçlüğü kanla mühürlemek zorundaydım: Haine bağış yoktur ve olmayacaktır.

Her askerin bilmesini istiyordum: Korkuya düştün mü, hainlik ettin mi, bağış yoktur. Her ne kadar bağışlanmak istesen de.

Bütün bunları yazın. Her asker; kaputu giyen veya giymeye hazırlanan okusun. Bilsinler: İyi olabilirsin. Daha önce seni sevmiş, seni övmüş olabilirler, her ne olursa olsun, askerlikte suçun bağışı yoktur. Korkaklık için, hainlik için cezan ölümdür.

ÖLMEMİZ İÇİN DEĞİL KALMAMIZ İÇİN

1

SABAH yine bölgeyi dolaşıyordum. Askerler, önceki günkü gibi siper kazıyordu. Ancak düşünceliydiler. Kulağa hiçbir yerden gülüş sesi gelmiyor, gözler gülüş görmüyordu.

Neşesiz bir ordunun komutanı olmak zor.

Bir sipere yaklaştım. Askerler siperi çalılarla örtmüş, üstüne de toprak döküyorlardı.

"Bu yaptığın nedir?"

"Siper, Yoldaş Kombat..."

"Ya bu üstündeki ne?"

"Ağaç, Yoldaş Kombat."

"Çık bakalım oradan. Bu ağaçların ne olduğunu şimdi göstereceğim sana..."

Askerler dışarı fırladı. Tabancamı çıkarıp, önde görülen ağaçlara birkaç kurşun sıktım.

"Gir yerine. Bak bakalım kurşunlar içeri geçmiş mi?"

"Geçmiş, Yoldaş Kombat."

"O halde ne yapmışsın sen? Bu nedir? Orta Asya'da bir başçıvan kulübesi mi? Orada güneşten mi saklanacaksın?.. Neden susuyorsun?"

Er, yarım ağızla konuştu:

"O seni her yerde bulacaktır."

"Hangi o?"

Cevap vermedi. Anlıyorum: Ölümden bahsediyor. Ondan korkuyor.

Yeniden sordum:

"Yaşamayı istiyor musun?"

"İstiyorum, Yoldaş Kombat."

"O zaman boz tüm bunları. Cehenneme at bu sırıkları. Kalın, telgraf direkleri gibi ağaçlar koy. Beş sıra halinde, üst üste koy onları. Öyle olsun ki top mermisi bile gelse bir şey yapamasın."

Er, tembel... Bir sipere bir ormana bakıyor. Ormana gitmesi, daha derinlere girmesi, kalın ağaçları kesip getirmesi gerekli.

"Belki de bulunmaz," diyordu.

Hiç kimseyi sevindirmeyen "Belki" sözcüğü burada da yaşıyor. Bu, savaşa hazırlanan bir askerin sözcüğü olamaz.

"Boz!" diye bağırdım. "Eğer beş sıra koymazsan yine bozduracağım."

Göğüs geçirip küreğe sarıldı. Ağaçların üstüne attığı toprağı bu kez geriye atıyor.

Susup onu seyrediyordum. Hayır, henüz inanmıyor. Bu siperde düşman saldırısından korunacağına ve Almanlara ateş edebileceğine inanamıyor. Onun kurşunlarının düşmanı devireceğini düşünemiyor. Ruhu başka şeyler söylüyor.

2

BUGÜN, hazırlanan program gereğince bazı takımlar atış eğitimi yapıyor.

Karşı kıyıya, düşmanın gelebileceği yere, birbirinden ayrı, uzak ve yakın, yarım ve tüm, faşist şekilleri konmuştu.

Her askerin kendi siperinden ateş etmeye alışmasını istiyorum. Önümüzdeki tüm bölgenin kurşun yağmuruna tutulmasını buyurdum.

Tüfekler ve makineliler karşıdaki görüntülere ateş ediyordu. Siperlere girip her askerle birlikte çalışıyordum.

"Tutturamadın. Başka şey mi düşünüyorsun? Nişan ölçeğin mi yanlış? Ya da yanlış mı nişan aldın? Ölçeği bir daha denetle... Haydi bir kez daha ateş edelim."

Er, sonunda karşıdaki Alman askerinin resimden suratına üç mermiden ikisini tutturuyor. Bu kötü bir sonuç değil. Böyle anlarda asker, sevincini ve gururunu zor saklayabiliyor. Ama...

"Neye salmışsın kendini öyle? İşte buraya kadar sokulursa onları böyle devireceksin."

"Onları yenebilecek miyiz Yoldaş Kombat? Onlar buradan sokulmayacak..."

"Ya nereden?"

"Kimbilir..."

Bu, alıştığım sözcük... Bu bilmeyişin önünde korkuluyor.

3

VE ben düşünüyorum.

Yedi kilometrelik bölgeyi dolaşırken, korugana döndüğümde, yemek yerken, karargâhta çalışırken, uykuya yatınca, düşünüyor, düşünüyorum...

Ne oldu? Dün yaşamını kurtarmak için kaçan haini kurşuna dizdirmekle, yaşamaya olan büyük aşkı öldürememiştim. Kendi kendini savunma içgüdüsünü ezememiştim.

Bir makalede okuduğum şeyleri hatırlıyorum: "Savaşta insanda iki duygu çarpışır. Görev bilinci ve kendini savunma içgüdüsü. Üçüncü neden olarak da disiplin gelir. Bu olduğu zaman görev bilinci öne geçer."

Acaba böyle mi? Bizim General İvan Vasilyeviç Panfilov, başka türlü konuşuyordu. Bir zamanlar, daha Alma-Ata'da bir gece sohbetinde (şimdi bunu sormayın; sonra bütün konuşmayı anlatırım) Panfilov şöyle demişti:

"Asker savaşa ölmek için değil, yaşamak için gider."

Bu sözler hoşuma gittiği için, onları ara sıra yinelerdim. Şimdi ilk savaşa hazırlanan, Moskova yakınında dövüşecek taburu düşünürken, Panfilov'un şu sözlerini anımsadım:

"Yaşama içgüdüsü, yaşamayı koruma çabası, doğanın ilk davranışıdır. Sadece kaçmakla doğmaz bu içgüdü, başka türlü de belirebilir. Vahşi bir güç haline gelebilir. Canlı yaratık saldırıya uğradığı zaman savaşır, dövüşür, tırmalar ve kendi varlığını savunmak için saldırır."

Bu görülmemiş savaşta, vatanın geleceği için, kendi geleceğimiz için, yaşam, sevgi ve yaşamak için, içgüdülerimiz bize düşman değil, arkadaş olmalılar.

4

PROGRAMA göre bazı saatlerde bölüklerde sohbet toplantıları düzenlenir ya da yüksek sesle gazete okunurdu.

Bu saatlerde, birlikleri dolaşıp siyasi komiserlerin askerlere neler anlattıklarını dinlemeye karar verdim.

Birinci bölükle, siyasi komiser Dordiya uğraşıyordu. Askerler, tüfekleri yanlarında, siperin ardındaki yığınların üstünde, açık havada oturuyordu.

Aralıklarla kar yağıyordu. İnce çam dallarında beyaz lekeler belirmişti.

Çevre sakindi. Herkes garip bir duyguyla uzaklara bakıyor, bir şeyler bekliyordu. Anlatılan savaş anılarında olduğu gibi bir şeylerin olacağını, bir anda her şeyin sarsılacağını, canavar düdüklerinin öteceğini, mayınların ve mermilerin patlayacağını, uçakların bombalar yağdıracağını, çayırda erken yağan karın altında tankların kara damgalar halinde yol alarak ateş açacağını, ormandan çıkacak yeşil kaputlu insanların bizi öldürmek için fırlayarak koşacağını, sonra yere yatacaklarını, ardından tekrar ayağa kalkarak koşacaklarını bekliyorlardı.

Dordiya, ara sıra elindeki kâğıda bakarak nutuk atıyordu. Söyledikleri doğru sözler, kutsal duygulardı. Faşistlerin vatanımıza saldırdığından, düşmanın Moskova'yı baskı altında tuttuğundan, çevremizi saran tehlikeden, vatanın gereğinde bizden ölmemizi istediğinden, ancak buradan düşmanı yaşantımız pahasına geçirmememiz gerektiğinden, biz Kızıl Ordu askerlerinin en kıymetli varlığımız olan yaşantımızı gereğinde ortaya koyarak, hiçbir şey düşünmeden çarpışmaya zorunlu olduğumuza değiniyordu.

Askerlere baktım. Birbirlerine sokulmuş, başları öne eğik ya da gözleri ileri dikilmiş, asık yüzle oturuyorlardı.

Eee, siyasi komiser, seni pek iyi dinlemiyorlar galiba...

O da bunu anlıyordu. Hayalperest Dordiya, savaştan önce öğretmendi. Ve şimdi bunları söylerken zorlanıyordu. Karşısında konuştukları gibi o da bu taburun malıydı ve o da diğerleri gibi, ilk kez savaşa girecekti.

Belki yarın ya da sonraki gün o da, küt küt atan bir yürekle ateşin altında koşacak, siperden sipere atlayacaktı. Bu sırada yanında toprak fışkıracaktı. Hadi bakalım o zaman askerlerle konuşsun.

Biraz sonra onun kendine has gülüşünü gördüm ve kâğıda yazılmamış kelimelerini duydum.

Ancak bugün o da herkes gibiydi. Bu sırada çok önemli olan bir şeyi başaramıyordu. Savaşçıların yüreklerine bir heyecan duygusu yerleştiremiyordu. Sadece "Vatan istiyor", "Vatan buyuruyor", "Ölünceye kadar dayanalım" ya da "Öleceğiz ama çekilmeyeceğiz" diyordu. Bunları söylerken kendi düşüncelerini yansıtmaya çalışıyordu ama...

Siyasi komiser Dordiya, neden basmakalıp sözcüklerle konuşuyorsun? Sadece sözcükler değil, en sert çelik bile eğer onu zamanında yenilemezsen işe yaramaz.

Neden durmadan "Ölelim", "Ölelim" diye yineliyorsun? Şimdi bu sözlerin bir gereği var mı? Kesinlikle sen, "Savaş acımasızdır; gerçek budur, bunu göstermek gerekli" diye düşünüyor, başını çevirmeden en büyük gerçeğin bu olduğunu kabul ediyorsun...

Hayır Dordiya, savaşın en acı gerçeği bu değil.

Dordiya sözlerini bitirinceye kadar bekledim. Sonra bir eri kaldırdım:

"Sen vatan nedir biliyor musun?"

"Biliyorum, Yoldaş Kombat!"

"Söyle bakalım."

"Bu bizim Sovyet Rusya, bizim toprağımızdır."

"Otur."

Bir başkasına sordum:

"Sen ne dersin?"

"Vatan. Bu... Bu doğduğumuz yer... Eee, nasıl söyleyeyim... yer..."

"Otur. Ya sen?"

"Vatan mı? Bu Sovyet hükümeti... Bu... Eee... Örneğin Moskova'yı alalım... İşte şimdi biz onu savunuyoruz! Oraya hiç gitmedim. Orasını hiç görmedim ama bu vatandır..."

"Demek ki sen vatanı hiç görmedin?"

Susuyor.

"Peki o halde vatan nedir?"

"Anlatın!" diye yalvarmaya başladılar.

"Pekâlâ! Anlatacağım. Sen yaşamak ister misin?"

"İsterim."

"Sen?"

"İsterim."

"Ya sen?"

"Yaşamak istemeyenler el kaldırsın."

Bir el bile kalkmadı. Ama ne var ki başlar artık öne eğik değildi. Askerler ilgi duyuyordu. Şu son günlerde ölümü çok sık duymuşlardı. Ben ise yaşamaktan söz ediyordum:

"Demek hepiniz yaşamak istiyorsunuz. Güzel." Bir ere sordum:

"Evli misin?"

"Evet."

"Karını seviyor musun?"

Utandı.

"Söyle. Seviyor musun?"

"Sevmesem evlenmezdim."

"Doğru. Çocukların var mı?"

"Bir oğlumla bir kızım var."

"Evin var mı?"

"Var."

"Güzel mi?"

"Benim için kötü sayılmaz."

"Evine dönmek, karına kavuşmak, çocuklarını kucaklamak ister misin?"

"Şimdi ev sırası değil... Savaşmak gerek..."

"Ya savaştan sonra? İstiyor musun?"

"Kim istemez ki?"

"Hayır, sen istemiyorsun!"

"Nasıl istemiyorum?"

"Bu sana bağlı bir şey; dönüp dönmemen. Bu senin elinde. Sağ kalmak istiyor musun? O zaman seni öldürmek isteyeni öldürmek zorundasın. Sen savaşta sağ kalmak ve savaştan sonra evine dönebilmek için ne yaptın? Tüfeğinle çok güzel nişan alabiliyor musun?"

"Hayır."

"İşte bak... Demek ki Alman'ı öldüremeyeceksin. O seni öldürecek... Demek ki evine sağ salim dönemeyeceksin. İyi koşabiliyor musun?"

"Orta."

"İyi emekleyip, iyi sürünebiliyor musun?"

"Hayır."

"İşte, Alman seni tepeleyecek. O halde neden yaşamak istediğini söylüyorsun? Bombanı iyi savurabiliyor musun? İyi kamuflaj yapabiliyor musun? İyi gizlenebiliyor, iyi siper örebiliyor musun?"

"İyi siperleniyorum."

"Yalan söylüyorsun. Tembel davranıyorsun. Sana kaç kez siperini bozdurdum?"

"Bir kez."

"Gelmiş ondan sonra da yaşamak istediğinden söz ediyorsun. Hayır, sen yaşamak istemiyorsun. Doğru mu arkadaşlar? O yaşamak istemiyor, değil mi arkadaşlar?"

Gülüştüklerini görüyorum. Rahatlamış bir halleri var. O ise dayatıyor:

"İstiyorum, Yoldaş Kombat."

"İstemen yeterli değil. İstediğini davranışlarınla belli etmen gerekli. Sen ise sadece sözle yaşamak istediğini söylüyorsun. Davranışların ise seni mezara sürüklüyor. Ben de seni oradan çengelle çekiyorum."

Bir kahkahadır koptu. İki günden beri yürekten gelen gülüşleri ilk kez işitiyorum. Konuşmamı sürdürdüm:

"Siperin üstündeki ince otları attığım zaman bu işi senin için yapıyordum. Orada sığınacak ben değildim, iyi temizlenmemiş silahın için seni azarlarsam bil ki bunu senin için yapıyorum. Onunla ben ateş etmeyeceğim. Senden her istenen, sana her buyrulan bil ki senin içindir. Şimdi vatanın ne olduğunu anladın mı?"

"Hayır, Yoldaş Kombat..."

"Vatan sensin. Seni öldürmek isteyeni öldür. Kimin için gerekli bu? Senin için, karın, baban ve çocukların için..."

Askerler dinliyordu. Siyasi komiser Dordiya da onların yanına çökmüş bana bakıyordu. Kirpiklerini kırpıştırıyor, yüzüne düşen kar taneleri su damlacıkları olarak süzülüyordu. Ara sıra da yüzünde bir gülümseme esintisi dolaşıyordu.

Konuştuğum zaman ona doğru dönüyordum. İstiyordum ki siyasi komiser de ilk katılacağı savaşa hazır olsun. Herkes gibi onun da bazı şeylere sahip olması gerekliydi. Savaşın en açık sözcüğü ise "Öl" değil "Öldür"dü.

Ben içgüdüden söz etmedim ama onu yardıma çağırıyordum. Askerin kendi yaşantısını koruması için, saldırıcı içgüdüye sahip olması gerekliydi. Asker ancak bu içgüdüsünü sivriltebilir, onun yardımını kazanabilirse başarı sağlayabilirdi.

"Düşman seni de beni de öldürmek için geliyor," diye sürdürdüm.

"Ben, sana onu öldürmeyi öğretiyorum. Niye? Çünkü ben de yaşamak istiyorum. Ve komutanlardan her biri size buyuruyor, hatta yalvarıyor: Öldür onları! Niye? Biz yaşamak istiyoruz. Eğer gerçekten yaşamak istiyorsan sen de arkadaşından isteyeceksin. 'Öldür' diyeceksin. İstemek zorundasın. Çünkü sen de yaşamak istiyorsun. Vatan sensin! Vatan biziz! Bizim ailelerimiz annelerimiz, karılarımız, çocuklarımız. Vatan, bu! Milletimiz, bu! Bütün bunlara karşın belki sana yine bir mermi rastgelebilir. Ama önce öldür. Gebert. Kaç tane gebertebilirsen o kadar gebert. Bununla koruyacaksın onları –askerleri gösterdim– silah arkadaşlarını. Ben sizin komutanınızım; karılarımızın, annelerimizin dileklerini yerine getirmek istiyorum. Sizin savaşta ölmenize değil, yaşamanıza çalışıyorum. Anlaşıldı mı? İşte bu kadar. Bölük komutanı, askeri atış bölgesine götür."

5

BUYRUKLAR duyuldu:

"Birinci takım sıraya!" "İkinci takım, hazır ol!"

Askerler fırlıyor, koşarak yerlerini alıyor, omuzlar geriliyor, dalgalanmalar en kısa zamanda duruluyordu. Tam istendiği gibi, asker arasında disiplin gücü açıkça duyuluyordu.

Sözlerim belki safçaydı. Ama sanıyorum istediğimi sağlamıştım. Erler görevlerinin ne olduğunu bildikleri halde, o yürek buran sevimsiz kelimeden kurtuluyorlardı: "Ölelim."

GENERAL İVAN VASİLYEVİÇ PANFİLOV

1

O, BİZİM yanımıza bir sonraki gün, yani ayın on üçünde gelmişti. Onu beklemiyorduk. Öyle bir anda geldi ki... Bütün bölük komutanlarını karargâha çağırmıştım.

Karargâhın bulunduğu yeri tanımlamam gerekli mi? Çevrene bak. Orada, Moskova'nın önündeki ormanda bir savunma siperindeydi. Yaş ağaçlardan yapılmış bir kutu gibiydi. Duvarına dayanma olanağı yoktu. Çünkü her yan is ve ziftle kaplıydı. İçeride gece ve gündüz isli bir lamba yanıyordu. Sıkılmış bir avucun içinden fırlamış gibi, bir yığın tel dışarıya, değişik yönlere doğru uzanıyordu.

Komutanlar, haritalarında gece mayınlayacakları bölgeleri işaretliyorlardı. Ulaştırma araçları için sadece köprülü geniş yol bırakılmıştı. Novlyanskoye köyünün yanından hatlara doğru giden bütün yolları mayınlıyorduk.

Masanın üstünde, lambanın yanında, üzerine renkli kalemlerle savunma hattımızın işaretlendiği büyük bir resim kâğıdı duruyordu. Şemayı, çok iyi bir ressam olan tabur karargâh komutanı Rahimov yapmıştı.

İşte şöyle: Zikzaklı mavi çizgi Ruza Nehri; kıyıdaki kırık hat engebeli arazi; koyu yeşille gösterilen yerler orman; karşı yandaki siyah noktalar mayınlı alan; hafif yuvarlak, siyah, yarım çemberler, batıya doğru çevrilmiş çizgiler de bizim savunma hattımız. Değişik işaretlerle gösterilen tümünün kırmızı ile belirtildiğini görüyorsunuz değil mi? Siperler, makineli yuvaları, tanksavarlar ve taburun diğer ağır silahları...

Bize verilen hat, bildiğiniz gibi uzundu: Bir tabura yedi kilometre. Daha sonra Panfilov'un söylediği gibi, "incecik bir bağ" halinde uzan-

mıştı. O günlerde ben bile Volokolamsk şosesi bölgesinde bu incecik bağın Almanların yollarını engelleyeceğini, onların Moskova'ya akışını durduracağını düşünemiyordum.

Ama...

Bölük komutanları lambanın yanına oturmuş, topografik haritalarında mayınlı yerleri işaretliyordu.

On üç rakamı için neşeli espriler yapılıyordu.

Makineli tüfek bölüğünün komutanı Teğmen Zaev:

"Bana uğur getirir," diyordu. "Ayın on üçünde doğmuşum, yine ayın on üçünde evlendim. On üçünde neye başlasam işim yolunda gider, ne istesem olur."

Kendine özgü bir konuşması vardı. Burnundan gelen bir sesle ve mırıldanır gibi konuşuyordu; insan onu dinlerken alay mı ediyor yoksa ciddi mi konuşuyor anlayamazdı.

Biri sordu:

"Eee, bugün neyi diledin bakalım?" Herkes, onun zayıf, iri kemikli, alt tarafa doğru genişleyen yüzüne bakıyordu. Zaev'in özelliklerinden biri de "bir şeyler yumurtlaması"ydı.

"Bir matara konyak!" dedi. Sonra gülmeye başladı.

Karargâh komutanı Rahimov içeri girdi. Her zamanki gibi sanki çizmeyle değil de terlikleymiş gibi sessiz ve hızlı adımlarla yürüyordu.

"Buyruğunuz yerine getirildi, Yoldaş Kombat," dedi. Sesi sakindi.

Onu, çarpışmaların bizden ne derece uzakta olduğunu anlamaya göndermiştim. Bu konuda alayın bile hiçbir bilgisi yoktu.

Rahimov, beklenenden çabuk gelmişti.

"Bir şeyler anlayabildin mi?"

"Evet, Yoldaş Kombat."

"Raporunu ver."

Katlanmış bir kâğıt uzattı.

"Yazılı vermeme izninizi dilerim."

Kâğıtta şunlar yazılıydı: "Önümüzde Almanlar var..."

Vücudumda bir ürperti dolaştı. Bizim saatimiz de geldi mi acaba?

Akıllı Rahimov. Hem de çok akıllı. Nöbetçiden yalnız olmadığımı öğrenince, içeri girmeden önce bir kâğıda o üç kelimeyi yazmıştı... İçeridekileri korkuya salmak istemiyordu.

Bu bilgiyi, sanki gerçeği ortadan kaldıracakmış gibi, oradakilerden saklama isteğini duydum. Sanki saklarsam Almanlar gelemeyecekti.

Renkli şemaya baktım. Mayınlanmış tarlaları, tanksavarları, engelleri üç-dört sıra odunla örtülmüş siperleri ve yerleştirilmiş silahları gördüm. Başka bir şeyi de düşündüm; kaputlu insanları, savaşacak askerleri.

Rahimov'a Kazahça sordum:

"Onları sen kendin de gördün mü?"

Onun yaptığı gözlemden kuşkum yoktu, buna karşın soruyordum.

"Evet."

"Nerede?"

"Buradan yirmi beş kilometre kadar uzakta. Sereda'da ve başka köylerde."

"Aradaki yer içinde ne var?"

"Hiç; boş arazi."

Rusça:

"Eh," dedim, "Zaev, dileğin oluyor sanırım. Bize birçok matara konyak göndermişler."

"...Rom da," diye sürdürdüm: "Önümüzde Almanlar var. Rahimov, durumu anlatın."

Subaylar, Rahimov'u sessizce dinledi. Sadece Zaev mırıldandı:

"İyidir."

Biri sordu:

"Neresi bunun iyi olan?"

"Böyle durmak daha mı iyi sanki? Paslandık."

Kapı vurulmadan açıldı, seyisim Sinçenko içeri daldı.

"Yoldaş Kombat, general bu yana doğru geliyor!" diye bağırdı.

Kalpağımı alelacele başıma geçirip, kaputumu düzelttim ve onu karşılamaya koştum. Ama geç kalmıştık. Kapı açıldı, tümen komutanı General İvan Vasilyeviç Panfilov içeri girdi.

2

HAZIR ola geçtim ve tekmil verdim:

"Yoldaş general. Tabur, savunma hattını sağlamlaştırmakla uğraşıyor. Bölük komutanları mayınlanmış alanın şemasını kopya ediyor. Tabur komutanı Kıdemli Teğmen Baurdcan Momiş-Uli."

Panfilov sordu:

"Bir olay var mı?"

'Biliyor,' diye aklımdan geçti... Cevap verdim:

"Evet, Yoldaş General. Bir korkağı, kendi kendini elinden yaralayan bir korkağı, askerlerin önünde kurşuna dizdik."

"Onu neden mahkemeye göndermediniz?"

Heyecanlandım ve uzun bir açıklamaya giriştim.

Başka koşullar altında onu mahkemeye vereceğimi ama bu olayda acele davranılması gereğiyle tüm sorumluluğu üzerime aldığımı bildirdim.

Panfilov sözlerimi kesmiyordu.

Onu ilk kez kısa kaputu ile görüyordum. Yumuşak dana derisinden yapılmış ceketinden hoş bir katran kokusu geliyordu. Ölçülerine göre dikilmemişti. Genişti. Ezilmiş olduğundan da onun çökmüş göğüslerini, büzülmüş omuzlarını belli ediyordu. Omzundan sıkılmış kayışlara rağmen hafif kamburluğu görülüyordu. Beni dinlediği sırada hiç sesini çıkarmadı. Başını önüne eğmişti, kırışmış ensesini görüyor ve beni onayladığına inanıyordum.

Sonunda sordu:

"Onu kendi elinle mi vurdun?"

"Hayır, Yoldaş General. Onu kendi komuta ettiği manga kurşuna dizdi, ama buyruğu ben verdim."

Başını kaldırdı. Hafif şaşı gözlerinin üstündeki sert kıvrımlı kaşları çatıktı,

"Doğru davranmışsın," dedi.

Bir an düşündü ve yineledi:

"Doğru davranmışsın Yoldaş Momiş-Uli. Raporunu yaz."

Ancak ondan sonra çevresindeki herkesin ayakta olduğunu gördü.

"Oturun arkadaşlar, oturun." Sonra kemerini çözdü, kaputunu çı-

kardı. Kumaş elbisesi ve göze çarpmayan yıldızları ile kamburlaşmış duruşu daha iyi belli oluyordu.

"Sizin burası serince Yoldaş Momiş-Uli. Niçin bir şey yakmıyorsunuz? Sıcak bir çaycağız da yoktur sanırım."

Teneke sobaya yaklaşmış, boruları elliyordu. Sobanın arkasına baktı, sanki bir şey arıyordu. Baltayı gördü, eğildi ve eliyle bir odun yakalayarak onu inceltmeye başladı. Güç harcamadan, becerikli davranışlarla odunu parçalıyordu.

Rahimov ona doğru koştu.

"Yoldaş General izin verin. Ben..."

"Neden? Ben bunu yapmayı seviyorum. Başka kez elbette komutanınıza bakmanız gerekli."

Panfilov'un huyu buydu. Uyarılar yapardı. Buyuru gibi değil de sohbet şeklinde isteklerini sık sık söylerdi.

Sonra bu zor ayırt edilir sertliğini yumuşatmak için de sevgiyle konuştu:

"Oturun yoldaş Rahimov, oturun, işte şuraya. Kütüğe."

Odunları bu şekilde bir çadır gibi sıralayan başka kimseyi görmemiştim. Odunların bazılarını, daha irilerini, önce eliyle çekiyor onları yerleştiriyor aralarına yongalar sokuşturuyordu. Bir kez, bir çırpı sokuşturdu. Bir an durakladı. Sonra çekti.

Bilmiyorum ama, bir generalin soba yakarken bile duraklamaması gerekli gibi geliyor bana. Ancak Panfilov bunu önleyemedi. Odunların altına son defa bir ağaç kabuğu soktu. Kibriti çaktı ve soba gürüldemeye başladı.

Bir dakika kadar ateşin yanında kaldı. Yaşlı, kırışık dolu ama yorgun görünmeyen yüzünde kırmızı ışıklar oynuyordu.

"İşte," dedi, yerinden doğruldu, "böylesi daha hoş. Hazır mısın yoldaş Momiş-Uli?"

"Hazırım, Yoldaş General."

Kısa raporumu ona uzattım. Panfilov, lambanın ışığında okudu. Kâğıdı masaya koydu ve kalemini mürekkebe batırdıktan sonra bir göğüs geçirdi ve yazdı: "Onaylıyorum."

3

MASANIN üzerinde gerçekten iyi çizilmiş olan savunma krokimiz yatıyordu.

Raporu bir yana iten Panfilov, uzun süre onu inceledi.

"İyi mevzilenmişsiniz sanırım," dedi. Sonra bir an durup ekledi: "Ama..."

Tam bir Rus jestiyle kafasını kaşıdı.

"Sonra seninle çevreyi dolaşacağız Yoldaş Momiş-Uli; durumu yerinde inceleyeceğim... Durumdan haberdar mısınız arkadaşlar?"

Çekingen cevap verdiler.

Panfilov, çantasından, buruşmuş ve kat yerleri iyice eskimiş bir harita çıkararak açtı. Masanın üstünü eliyle şöyle bir düzelttikten sonra yaydı.

"Gelin arkadaşlar, daha yakına gelin." Bir an çevresinde toplanmamızı bekledi. Sonra gösterdi:

"Düşman şurada. Şurada da yarma yaptı."

Vyazma'nın yakınında birkaç yer gösterdi. Yüzlerimize baktı. Herkesin durumu anlayıp anlamadığını bilmek istiyordu. Sürdürdü:

"Askerlerimiz şimdi Gzhatsk ve Siçovka yörelerinde çarpışıyor. İşte savunmanın önemli düğümleri."

Kalemin küt ucu ile bastırmadan, düzgün olmayan birkaç hat çizdi. Harita üzerindeki işaretlemelerini bitirince yine herkesin yüzünü inceledi.

"Belki düşünmüşsünüzdür," kalemi masaya bıraktı, "bu kahramanlar neden yanımızdan süzülüp gidiyor? Bunlar bizim ordumuzdan değil mi?"

Gülümsedi. Küçük gözlerinin yanında ince kırışıklıklar belirdi. Zaev'den başka kimse, başıyla bile olsa bir "Evet" demeye yürek bulamadı.

"Söyleyin, düşündünüz değil mi?"

Kimse cevap vermedi. Panfilov, uzun bir süredir herkesin kalbinde bir taş gibi yatan soruyu sormuştu.

"İnanın arkadaşlar ordu çarpışıyor. Sanıyor musunuz ki Almanlar bize burada bu kadar zaman kalmaya olanak verirdi? Hayır arkadaş-

lar, eğer onlar çarpışmasaydı bu zamanı bulamazdık. Şimdi düşman bizim hatlarımıza doğru ilerlemiş durumda; güçleri çok değil... Tümenin savunma hattı uzun. Ama..."

Panfilov sustu.

Yeniden konuştuğu zaman sesi daha yumuşaktı.

"Bizim tümene birkaç tanksavar topçu alayı eklendi. Bunların ne kadar olduğunu söylemeyeceğim. Genel komutanlık topçuları."

Panfilov, kalemi yine aldı ve haritaya dalgın bir şekilde baktı. Siyah saçlarının yarıdan çoğu beyazlaşmıştı. Başını önüne eğmiş duruyor, kısık gözlerle sanki bir şeyi görmek istiyormuş gibi dikkatle topografik işaretleri inceliyordu.

"Şimdi görevimiz nedir?" Soruyu sanki sadece kendisi için sormuş gibi alçak sesle konuşmuştu. "Görevimiz, düşmanı, onun saldırıya geçtiği şu yönden topçularla karşılamak. Eğer saldırı burada bizim yanımızda olursa genel komutanlık topçuları bizim yanımızda olacak. Yoldaş komutanlar, bu durumu erlerinize bildireceksiniz... Ancak... Yoldaş Momiş-Uli, taburu ne kadar süre içinde toparlayabilirsiniz?"

"Alarm için mi Yoldaş General?"

"Hayır. Neden alarm için olsun?.. Bir saat yeter mi?"

"Evet generalim."

Komutan yanımıza geldiği zaman taburla bir sohbet toplantısı yapmayı düşünmüştü. Sonra saatine baktı. Düşündü. Parmağını saatin camı üzerinde gezdirdi.

"Her şeye karşın Yoldaş Momiş-Uli yapamayacağım. Bu küçük çavuş izin vermiyor." Saatini gösteriyordu. "Siz taburu toplamayın. İşte böyle yoldaş komutanlar, artık savaşmaya başlıyoruz... Sokuldular mı Almanlar, geberteceğiz. Başkaları gelirse onları da geberteceğiz. Ezeceğiz..."

Panfilov, doğruldu. Herkes ayağa kalktı.

"Onları ezeceğiz..."

Panfilov, partinin orduya verdiği emri yineliyor ve sanki onun nasıl bir etki yaptığını anlamaya çalışıyordu. "Anladınız mı?"

Bu Panfilov'un her zaman yaptığı şeydi. Konuşmasını daima böyle bitirirdi. Herkesin yüzüne bakıyordu:

"Ve şimdi... Şimdi bir bardak çay hiç de fena olmaz, bu kadar yoldan sonra... Demin buna değinmiştim sanırım Yoldaş Kombat."

Hemen seslendim:

"Sinçenko! Semaveri! Çabuk!"

"Ohoo... Sizin semaveriniz de mi var? Güzel!.."

Herkes gülüştü. Panfilov, içinde hissettiği güvenlik duygusunu herkese aşılıyordu.

Komutanları serbest bıraktı. Sonra haritasını topladı.

4

SİNÇENKO elinde semaver, sipere sanki koşarak girdi.

Panfilov:

"Yavaş, daha yavaş..." dedi. "Niye koşuyorsun?"

Sinçenko açıkgözce bir cevap yapıştırdı:

"Savaştayız Yoldaş General."

"Onun için de koşmak mı gerekli?"

Sinçenko, semaveri özenle masaya yerleştirdi.

"Dikkatli koşuyorum, Yoldaş General."

Cevap Panfilov'un hoşuna gitmişti:

"Güzel, güzel..." dedi. "Ama şimdi hesapsız savaşmamız gerekli." Sonra ekledi: "Ya da üç kez daha hesaplı."

Bir an durdu sonra güldü:

"Yeşil çayımız yok mu?"

Panfilov uzun süre Orta Asya'da kaldığı için bu cins çaya alışmıştı.

"Üzgünüm, bizde yok Yoldaş General."

"Çok yazık... Peki ne demliyorsunuz, bakabilir miyim?"

Sinçenko paketi uzattı. Panfilov etikete baktı, sonra kokladı.

"Fena değil... Biraz kokusu kaçmış. Kutuyu kapasaydınız... Çaydanlığı bana verin. Bu işi ben yapayım."

Küçük çaydanlığı iki kez sıcak suyla çalkaladıktan sonra içine biraz çay attı. Gözlerini kısıp yine baktı ve biraz daha ekledi. Sonra hiç su koymadan semaverin üzerine yerleştirdi.

"Biraz kızıp çözülsün." Yaptığı işi açıklıyordu.

Önümüzde Almanlar vardı. Arkamızda Moskova. Panfilov ise ön hatlarda ustalıkla çay demliyordu.

"Planı toplamayın Yoldaş Momiş-Uli. Birlikte gözden geçirelim... Sizin pek keyfiniz yok sanırım?"

Panfilov soruyu bana yavaşça sormuştu. Az kaldı, düşüyordum. Sanki bütün gücüyle bana vurmuştu. Dün ben de aynı şekilde konuşmamış mıydım? Ben de mi aynı şekilde düşünüyordum?

"Neden sıkılıyorsunuz Yoldaş Momiş-Uli? Korkmayınız. Oturunuz. Rica ederim oturunuz."

"Görmüyor musunuz Yoldaş General?..." Birden can sıkıntısıyla sesimdeki güvensizliği fark ettim. Düzeltmeye çalışarak ekledim: "Yoldaş General, taburun yedi kilometrelik bir cepheyi mi tutması gerekiyor?"

"Hayır." Panfilov bir süre sustu. Gözlerini kıstı ve gülümsedi: "Hayır. Bugün sizden bir bölüğü alacağım. Sonra belki bir tane daha. Öyle ki Momiş-Uli, bir veya bir buçuk kilometre daha genişlemeniz gerekecek."

"Bir kilometre daha mı?"

"Ya ne yapalım Yoldaş Momiş-Uli? Siz bana bir fikir verin."

Panfilov bunu söylerken sesinde hiçbir şekilde küçümseyiş yoktu. Oturduğu küçük tabureyi çekerek yaklaştı. Sanki bir kıdemli teğmen olan ben ona fikir verecekmişim gibi bana bakıyordu:

"Ya ne yapalım?" diye yineledi. "Bizimki ince bir sicim, koparılması zor değil. Doğal olarak biri onu koparacak... Ya sonra?"

Merakla yüzüme bakıp cevap bekliyordu. Ben ise susuyordum.

"İşte onun için, bu sonrası için alıyorum bölükleri. Tedbirsizlik mi ediyorum?"

Bunu ona ben söylemişim gibi yüzüme bakıyordu. Bense susuyordum.

"Yoldaş Momiş-Uli, sana bir şey söyleyeyim mi, şimdi sadece tedbirli olmamız yeterli değil..." Gözlerini kurnazca kısmıştı. "Üç kat daha tedbirli olmalıyız. Kanımca ancak o zaman başarabiliriz. Onları Volokolamsk'a gelinceye kadar bir ay oyalamalıyız."

"Volokolamsk'a kadar mı? Geri mi çekileceğiz Yoldaş General?"

"Bir yerde kalmamızın sağlanabileceğini sanmıyorum. Öyle davranmamız gerekecek ki, düşman savunmamızı nerede yararsa yarsın karşısında askerlerimizi bulmalıdır. Beni anladınız mı?"

"Evet Yoldaş General, ama..."

"Söyle söyle. Sana sıkıntı veren başka ne var? Askerler Almanlardan korkuyor sanırım."

"Evet, Yoldaş General."

Düşüncelerimi ve olayları özetleyerek anlatmaya başladım. Buna askerce rapor vermek diyemedim. Bu kelime burası için gerekli değil. Panfilov, insanı dinlemeyi o kadar iyi biliyordu ki, insan onun dinleyişine bakınca kendisinin çok önemli şeyler söylediğine inanırdı. Kendim de ayırdına varmadan, gördüklerimi ve inandıklarımı tüm açıklığı ile ona anlattım.

Bitirdiğimde Panfilov, bir süre düşünceli sustu. Sonra:

"Evet Yoldaş Momiş-Uli," diye mırıldandı, "şimdi bizim için bundan daha çok korkulacak bir şey yok."

Yerinden kalktı. Semavere doğru gitti. Çaydanlığa kaynar su doldurduktan sonra tekrar ve özenle yerine oturttu. Ve geri döndü.

Oturmadan şemaya bir kere daha baktı. Üzerine eğildi. Oturduktan sonra yine yavaş yavaş konuştu:

"Sağlam yerleşmişsiniz."

Ama bana bu sözlerinde bir doğrulayıcılık yoktu gibi geldi.

"Bana kalırsa biraz kapalı gibi. Geçitleri çok az bırakmamış mısınız?" Kalemi alıp mayınlanmış yerleri gösterdi. "Yoldaş Momiş-Uli siz burada kendinizi de hapsetmişsiniz."

Onun bu kanısına şaşmıştım.

"Ama onlar önümüzde Yoldaş General?"

"İş önde olmasında aslında. Kıpırdanamazsınız. Yeriniz dar."

Dar mı? Benim yedi kilometre mi dar? Usuma gelenleri söyleyemedim. Neler anlatıyordu bu adam.

Panfilov kalemi bastırmadan, mayınla örtülmüş yerlerde ince çizgilerle birkaç geçit işaretledi. Ben hâlâ bir şey anlayamıyordum. Panfilov ise çizmeyi sürdürüyordu. Kurşun kalemle, özene bezene çizdiğim savunma planımın üstüne birkaç yalın çizgi çizdi ve ileriye, Almanlara doğru birkaç ok yerleştirdi.

Ne istediğini anlayamıyordum. Korkunç Alman ordusuna karşı saldırıya geçmemizi mi diliyordu? Hem de bir bölüğümüzü aldıktan ve bizi bir buçuk kilometre daha yaydıktan sonra mı? Üç kat daha tedbirli olmamızı söyledikten sonra mı? Bir de "Volokolamsk'a kadar" dedikten sonra mı? Üstelik bu bir buyruk mu? Buyruksa böyle mi verilmeli?

Okları göstererek hafif sesle konuştu:

"Sizin yerinizde olsam ben böyle bir şeyi düşünürdüm." Sonra Almanlara doğru yönelmiş okun ucundan bizim hatlara doğru bir kıvrım çizdi ve bana baktı:

"... Düşünürdüm... Çünkü sizin şemanızda böyle bir şey için en küçük bir düşünce göremiyorum."

Panfilov, saatini çıkardı ve semavere doğru döndü: "Bu bay da dikkat istiyor. Haydi birer bardak çay içip gidelim."

Sinçenko:

"Geceyi burada mı geçireceksiniz Yoldaş General?" diye sordu.

"Hayır arkadaş. Şimdi gecelemek için zaman yok. Şimdi geceleri de gündüz gibi uyanık olmalıyız."

Gülümsedi. Çaydanlığın kapağını kaldırdı. Kokladı: "Bak işte bu içilir."

Bana bir bardak uzatırken kurnazca göz kırptı.

"Bugün küçük bir kutlamamız var. Bizim tümen tam üçüncü ayına bastı. Bunu kutlamamız gerekli... Bunu yapmak için de zaman var... Yoldaş Momiş-Uli sizinle ilk karşılaşmamızdan bu yana tam üç ay geçti. Benim önümde nasıl içten gelerek topuk çarptığınızı anımsıyor musunuz?"

Ve gene gülümsedi.

ÜÇ AY ÖNCE

1

EVET anımsıyordum. Tam üç ay önce 13 Temmuz 1941'de olmuştu bu.

Yönetici olarak çalıştığım Kazahistan askerî komiserliğinde öğle tatili 12 ile 1 arasında yapılırdı. Yemek yemiş, kantinden dönüyordum. Avlunun ortasında, orta boylu, kamburlaşmış, general üniformalı birinin durduğunu gördüm. Yanında iki binbaşı vardı.

Alma-Ata'da generallere çok nadir rastlıyorduk.

General, arkası dönük, ayaklarını iki yana açmış, elleri arkasına bağlı duruyordu. Panfilov'un yüzü bana oldukça esmer göründü. Hemen hemen benimki kadar karaydı. Başını hafifçe eğmiş, binbaşılardan birini dinliyordu. Yüksek general yakalığının altından kırışıklarla dolu boynu görülüyordu.

Topçu olarak mahmuz takardım. Bir zaafımı açıklamam gerekli. Onlar öyle yalın mahmuzlar değildi, gümüşten yapılmışlardı. Zıngırtılı Malinov cinsindendi.

Generalin yanından geçerken, tam bir asker gibi yürüdüm. Bir adımımı attım: dzın... Öbürünü: dzın...

General döndü. Kare gibi kesilmiş bıyıklarında hiç beyaz yoktu Elmacık kemikleri fırlaktı. Kısılmış, dar gözleri Moğol tipini andırıyordu. Tatar, diye düşündüm.

Odaya dönünce bu generalin kim olduğunu, nereden geldiğini sordum.

Kazahistan'ın askerî komiseri General Panfilov olduğunu söylediler. Bir cumhuriyetin askerî komiserinin ne demek olduğunu bilir misiniz?

Bu Sovyet idaresinde bir bakanlık derecesidir. Askerde alım işleri ile sevk işlerine bakar. Kazahistan'la Kırgızistan arasında da her yıl bir veya iki defa yarışmalar düzenlenir.

Herkes generalin bu iş için geldiğini sanıyordu.

Masama oturdum. Dosyayı kendime doğru çektim, açtım. Çok iyi anımsıyorum, o gün Komsomollar* için bir plan hazırlıyordum. Bu gerekliydi ama bu çalışmalar beni doyurmuyordu.

Savaşın başlayışından beri bir ay geçmişti. Gazetelerde yeni kaybedilen yerlerin adları geçiyordu. Düşmanın aldığı yeni şehirlerden bahsediliyordu. Ben ise, Kızıl Ordunun kıdemli teğmeni, Alma-Ata'da cepheden üç bin kilometre uzakta komsomollar için yarış planları yapıyordum.

Yakışmıyor. Sana yakışmıyor Baurdcan...

2

KAPI açıldı, General içeri girdi. İki binbaşı da yanındaydı. Ayağa kalktık.

"Oturun, oturun..." dedi. "Merhabalar! İçinizden hanginiz Kıdemli Teğmen Momiş-Uli?"

Ne oluyordu? Neden beni sormuştu? Heyecanla yerimden kalktım. General gülümsedi:

"Oturun Yoldaş Momiş-Uli."

Biraz kısık bir sesle ve yavaş yavaş konuşuyordu. Yanıma yaklaştı, bir sandalye çekip oturdu. Kırmızı kenarlı general kasketini çıkarıp masamın üstüne koydu. Kısa kesilmiş siyah saçları oldukça kırlaşmıştı.

Yüzünde, konuşma şeklinde, sanki yaşamı boyunca buyruk veren bir insanın hali yoktu. Sadece kaşları, kesin kıvrımlar yapan köşeli gür kaşları, bütün görünüşünün tam tersiydi. Kaşlarında da bıyıklarında olduğu gibi ak yoktu.

"Tanışalım," dedi, "ismim İvan Vasilyeviç Panfilov. Alma-Ata'da yeni bir tümen kurulacağını biliyor musunuz?"

"Hayır, bilmiyorum."

"Bu tümenin komutanlığına ben atandım. Orta Asya askerî bölgesi buyruğuyla siz de bu tümenin tabur komutanlığına atandınız."

* Parti gençlik örgütü. *-çev.*

Atanma buyruğunu çıkarıp bana uzattı.

"Görevi almanız için ne kadar süreye ihtiyacınız var?"

"Çok değil, iki saat kadar."

Düşündü.

"Bu kadar acelenin gereği yok. Evli misiniz?"

"Evet."

"O zaman bugün ailenizle vedalaşın ve yarın saat on ikide yanıma gelin."

3

ERTESİ gün saat on ikiye beş kala Kızıl Ordu karargâhının merdivenlerini tırmanıyordum. Generalin oturduğu odayı gösterdiler.

Biraz kamburlaşmış, başını omuzlarının arasına kısmış, büyük bir masanın başında oturuyor ve bazı belgeleri inceliyordu. O andan sonra Panfilov'la birçok kez karşılaştım, ama onu yazılar içindeki bu görüşüm ilk ve sondu. Bu andan sonra onun yanında bulunan yazılı kâğıt sadece topografik harita oldu.

Şimdi de önünde bir harita serili duruyordu. Haritanın anlamını hemen kavramıştım. Bu Alma-Ata ve yöresini gösteren bir haritaydı. Üstünde kayışı çözülmüş saati duruyordu.

General saatine baktıktan sonra, çalak bir davranışla doğruldu. Koltuğu geriye itip masanın arkasından çıktı. Yürüyüşü hafifti; bu yüzden de yaşı belli olmuyordu.

Ayakta konuşuyorduk. Panfilov bazen geziniyor, duruyor sonra yine yürüyordu. Ellerini arkasına bağlamıştı ayakları hafif açıktı.

Söze:

"İşte böyle Momiş-Uli," diye başladı, "tümen daha kurulmuş değil. Karargâh da, alayları da, taburları da yok. Demek ki komuta edeceğiniz kimse yok. Ama bunlar olacak. Bütün hepsini kuracağız. Şimdilik benim size yardım etmem gerekli. Ama önce size danışmak isterim."

General masaya yaklaştı. Kâğıtları karıştırdı, aradığını buldu; kalın, kırmızı bir kalem aldı, elinde çevirdi ve bana döndü:

"Yoldaş Momiş-Uli bu dünyanın en saçma kalemi."

"Neden Yoldaş General?"

"Çünkü onunla kararlar yazılıyor." Sonra şakacı bir sesle ekledi: "Bu kalemle işini bitirmek çok kolaydır. Haritanın üzerine bir çizgi çekersin her şey hazır olur. Sorun kalmamıştır. Onu alın size veriyorum. Bende kalmasın. Ama siz yoldaş tabur komutanı, siz de onu az kullanmaya bakın."

Gülümseyerek kalemi bana uzattı ve rastgele bir soru sordu:

"Kalemleri daha çok nerede kullanabileceğiz? Ne dersin?" Bakışımdaki şaşkınlığı okumuş olacak ki açıklamak zorunluğunu duydu:

"Benim tümen bir nevi gönüllü tümeni olacak ya... Plan dışı kuruluyor. Yeni erat bekleyemeyiz. İstememize de olanak yok."

Bundan sonra daha birçok şeye cevap vermem gerekti. Bunlar da çoğunlukla garip sorulardı. Bu konuşmadan bana kalan kanı, Panfilov'un bir generalin uğraşmaması gereken şeylerle bile uğraştığı oldu.

Sonunda bana bir kâğıt uzattı:

"Bunda bizim için ayrılan binaların adreslerini bulacaksın. Hepsinin işe yarar olup olmadığını öğrenmen için dolaşman gerekli. Avlularına bak, eğitim yeri var mı? Mutfaklarını dolaş, mutfak sobaları ve kazanları tamam mı?"

Ben gene şaşırmıştım. Kendi kendime bir generalin böyle işlerle uğraşıp uğraşmayacağını soruyordum.

Listeyi verdikten sonra yüzüme bakarak sordu:

"Beni anladın mı?"

"Evet, Yoldaş General."

Saatini aldı.

"Bunun için ne kadar zamana gereğiniz olacak?"

"Akşama kadar yapabilirim Yoldaş General."

"Akşama kadar, ne demek?"

Düşündü...

"Altıya doğru... Hayır... Yaptıklarınızı bana saat sekizde bildirin."

4

GÜNLER geçiyor, ben generalin ufak tefek buyruklarını yerine getiriyordum. Bu süre içinde de tümen doğuyor, komutanlar geliyordu.

Bir gün Panfilov'un yanından çıkıyordum. Bir topçu albayı ile karşılaştım. Uzun bacakları ve uzun bir yüzü vardı. Ağzının yanında da iki kırışık görülüyordu.

Ona yol verdim. Albay apoletlerime baktı.

"Topçu mu?" diye sordu.

"Evet, Yoldaş Albay."

"Benim yanıma mı verildiniz?"

"Bilmiyorum. Tabur komutanı atandım."

"Piyade mi? Nasıl olur? Benimle generalin yanına gelin."

Generalin yanındaki konuşmadan, albayın bizim tümenin topçu alay komutanı olduğunu anladım.

"Ona buyurun Yoldaş General, benim buyruğuma girsin ve hemen birliği teslim alsın."

Panfilov bana doğru döndü:

"Ya siz Yoldaş Momiş-Uli, siz ne düşünüyorsunuz? Topçularla baş edebilecek misiniz?"

"Hayır, generalim."

Panfilov daha rahat oturdu. Kısılmış Moğol gözlerinde bir merak ışığı parladı. Bu onun özelliklerinden biriydi. Yaşına göre umulmaz bir meraklılığı vardı. İlgiyle sonucu beklediği görülüyordu:

"Ya siz ne diyeceksiniz albay, baş edemem diyor?"

Albay kızgın kızgın sordu:

"Nasıl başaramazsınız? Bir bataryaya komuta ettiniz mi?"

"Evet."

"E... Bu yetişir... Belki de sizin yerinize bir binbaşı göndermelerini istiyorsunuz. Akademiyi bitirmiş birisini. Böyle birini bize vermezler. Yoldaş General sorunu tamamlanmış kabul etmenizi rica edeceğim."

Ben saygılı ama kesin konuştum.

"Doğru sözlü olmam gerekli Yoldaş General. Başaramam, eğitimim yeterli değil."

Benim bu inatçılığımın suçlusu kim biliyor musunuz? Varlığımdan bile haberi olmayan bir profesör: Dyakonov. Ve onun üç ciltlik yapıtı: *Topçu Ateşinin Teorisi*. Onun önünde bütün topçular eğilir. Yüksek matematik bilmeden, ortalama bir eğitimden sonra, sadece dokuz ay topçu kursundan geçmekle bu yapıtı anlayamazsın... Benden nasıl tümen topçusu olur? Bataryaların ateşini nasıl yönetebilirim, Dyakonov usulü bir ateşi hesaplayamadıktan sonra.

Daha sonra savaşta topçuları seyrederken benim değil albayın haklı olduğunu anladım. Savaş en üstün akademiydi. Biraz savaştıktan sonra top bataryalarını ötekilerden daha kötü yönetmeyecek ve topçuları utandırmayacaktım.

Bunun üzerine albay sordu:

"Ya siz ne istiyorsunuz?"

"Tabur," diye cevap verdim.

"Neler söylüyorsunuz siz? Benim yanımda bataryaları yeni teğmenler yönetir. Kurmay başkan yardımcılığını ister misiniz?"

Benden bir: "Tanrı korusun!" koptu.

Konuşmamızı ilgiyle izleyen general birden güldü:

"Boşuna korkma Yoldaş Momiş-Uli, boşuna korkma... Kurmay demek kesinlikle yazıcılık demek değildir. Veya kırmızı kalem."

Albay sordu:

"Ne kırmızı kalemi?"

Panfilov, alayla cevap verdi:

"Bana öyle geliyor ki sizi de ilgilendirir albayım. Sonra size anlatırım."

Sonra ciddileşerek ekledi:

"Düşüneceğim. Siz gidin Yoldaş Momiş-Uli."

5

BU olayın devamı gece geldi.

Karargâhta nöbetçiydim. Panfilov gece yarısına kadar çalıştı. Her zaman yaptığı gibi birbiri ardına komutanları çağırıyordu.

Tümen doğuyordu. Yaz dolayısıyla boş olan, bize verilmiş okula şehirden, yakın kolhozlardan orduya çağrılanlar geliyordu. Hemen

hemen hepsi yaşlıydı; otuz-otuz beş civarındaydılar. Çoğu askerlik yapmamıştı.

Bu saate onlar, geleceğin Panfilov'ları, uyuyordu.

Sonunda benim bulunduğum merkez karargâhın yerleştiği büyük taş binayı da sessizlik kapladı.

Bir kapı gıcırdadı ve koridorda ayak sesleri duyuldu.

Yerimden kalktım ve gömleğimi düzelttim. Generalin yürüyüşünü tanımıştım.

Açık kapıdan başını uzattı.

"Burada mısınız Yoldaş Momiş-UIi? Nöbetçi misiniz?

Sırtında ceketi yoktu; üstünde beyaz gömleği, elinde havlusu ile duruyordu. Yüzü yorgundu.

Oda dumanlıydı. Pencereyi açıp pervaza oturdu.

"Sizi düşünüyordum. Haydi siz de bana bir fikir verin. Sizi ne yapalım."

"Ben buyurduğunuz yere giderim Yoldaş General... Ama mademki fikrimi soruyorsunuz.."

"Oturun... Oturun... Evet, evet mademki fikrinizi soruyorum..."

"Sizden rica ederim Yoldaş General, bana bir batarya yerine bir piyade taburu veriniz."

"Tabur mu? Tabur yönetmek de kolay iş değildir Yoldaş Momiş-Uli... Hiç piyade stratejisi ile ilgilendiniz mi? Bu konuda bir şeyler okudunuz mu?"

Ona okuduklarımdan bazılarını saydım.

"Ya çekilme savaşı? Bu konu hiç sizi ilgilendirdi mi?"

"Hayır, Yoldaş General."

Panfilov düşüncelerini yineledi:

"Evet... Tabur yönetmeniz kolay olmayacak."

Bana öyle bir baktı ki kızardım. Birden kendime bir güven duyuverdim.

"Olabilir," diyebildim. "Ama şerefimle ölmeyi becerebilirim Yoldaş General."

"Taburla birlikte mi?"

"Taburla birlikte."

Panfilov birden gülmeye başladı.

"Böyle bir komutana teşekkür ederim... Hayır, Yoldaş Momiş-Uli, taburunuzla ölmeyi değil, on tane, yirmi tane savaşa girmeyi ve taburunuzu korumayı becerin. Bakın o zaman asker size teşekkür edecektir."

Pervazdan atladı ve yanıma, muşamba kaplı kanepeye oturdu:

"Ben kendim de askerim Yoldaş Momiş-Uli. Asker ölmek istemez. O, savaşa ölmek için değil yaşamak için gidiyor. Komutanı da öyle olmalı. Siz ise kolayca taburla öleceğim diyorsunuz. Taburda yüzlerce insan var, Yoldaş Momiş-Uli, yüzlerce insan. Onları size nasıl bırakayım?"

Susuyordum. Panfilov da bana bakıp susuyordu. Sonunda yine o konuştu:

"Ee... ne diyorsunuz Yoldaş Momiş-Uli? Onları savaşa ölmek için değil yaşamak için götürmeye söz veriyor musunuz? Bu sorumluluğu alıyor musunuz?"

"Alıyorum."

"Bak, işte bu askerce bir cevap ama bunun için neyin gerekli olduğunu biliyor musunuz?"

"İzin verin Yoldaş General, onu da sizin bana söylemenizi rica ederim."

"Kurnazsınız siz, kurnaz!.. Birincisi Yoldaş Momiş-Uli şudur ki..." alnını kaşıdı, "size gizlice söyleyeceğim." Şakacıktan çevresine bakındı; boynunu yükseltti, sonra fısıldadı: "Savaşta akılsızlara rastlanır."

Sonra durdu, gülümsedi ve sürdürdü:

"Ve bir şey gerekli. Hunharca bir şey... Çok acımasız disiplin."

Birden ağzımdan kaçtı: "Ha siz..." Dilimi ısırdım.

"Konuşun konuşun. Bana bir şey söylemek istiyordunuz."

Fakat ben cesaret edemedim.

"Söyleyin dedim. Yoksa buyruk vermem mi gerekecek?"

"Şunu söylemek istiyordum Yoldaş General... Siz, siz o kadar yumuşaksınız ki!"

"İlgisi yok. Size öyle gelmiş olacak."

Sözlerim ona dokunmuştu herhalde, ayağa kalktı. Havlusunu aldı ve gezinmeye başladı.

"Yumuşak... Yoldaş Momiş-Uli, asker bağırmayla yönetilmez. Yumuşak mı? Kesinlikle değilim. Ee, demek tümen topçusunu almak istemiyorsunuz ha?"

Bir şey demeden ona bakıyordum. Konuştu:

"Akademiyi bitirseydiniz fena olmazdı... Eh, öyle olsun. Albay bana kırılacak. Ama bir yolunu bulurum elbette... Siz tabur yöneteceksiniz."

"Baş üstüne Yoldaş General, tabur yöneteceğim."

İşte böylece bir topçu olan ben, bir piyade tabur komutanı oldum.

6

KARARGÂH kurmayında birkaç gün daha geçirdim. Seyrediyordum. Bu yumuşak, diretme huyu olmayan babacan adamın tümeni nasıl yöneteceğini anlamaya çalışıyordum.

Ancak gördüm ki o, her zaman yumuşak değildi.

Bir kez, bir şeye tanık oldum.

Daima, "Rica ederim oturun, ayakta durmayın, oturun" diyen bu generalin karargâh subaylarından biri, Panfilov'dan izin almadan oturmuştu:

"Kalkınız," dedi. Sesi birden sertleşmişti: "Dışarı çıkınız. Kapının önünde biraz düşünün ve yine girin."

Panfilov bir buyruk verdikten sonra onun yerine getirilip getirilmediğini denetlemeyi kesinlikle unutmazdı. Bir alışkanlığı vardı: Başparmağı ile cep saatinin camını okşardı. Bazen insan onun küçük bir yaratığı sevdiğini sanırdı. Gecikmelerde bilgi isterdi. Bir kez de onun verilen bir görevi zamanında yapmayan birini azarlayışını gördüm:

"Siz vicdansız, disiplinsiz ve görev anlayışı olmayan birisiniz. Sizi birkaç gündür tanıyorum. Ancak üzülerek söyleyeyim ki tembel olarak tanıyorum."

Bu sırada kaşları sanki toplanmış, kıvrımları daha keskin bir hal almıştı. Bağırmıyordu. Yalnızca öteki zamanlara kıyasla biraz daha yüksek sesle konuşuyor, kelimeleri daha açık söylüyordu. Sesi daha gürdü.

Önemsiz bir olay belleğimde yer etmişti:

Bana bir askerle haber göndermiş, depoda bulunan yeni bir roket atıcıyı getirmemi, onu görmek istediğini bildirmişti.

Dışarıdaki askere pencereden seslendim:

"Yeni roket atıcıyı depodan alıp gelin. Haydi çabuk. Beş dakika sonra burada olsun."

Geriye döndüğümde Panfilov'un arkamda durduğunu gördüm. Bana ufalmış, alaycı gözlerle bakıyordu:

"Beş dakikada bunu yapmasına olanak yok Yoldaş Momiş-Uli."

Panfilov başka bir şey söylemedi. Fakat ben yerin dibine girmiştim. Kaç kez böyle bağırmıştım düşünmeden: "Beş dakika sonra!" Panfilov ise düşünüyordu.

LİSANKA VE ATIN TARİHİ OLAYI

✲

1

EN sonunda generalle vedalaşarak taburu teslim almak üzere gitme günüm geldi. Ancak bundan önce anlatmam gereken bir olay oldu.

Kentte dolaşmam için tümen karargâhının atlarından birini kullanıyordum. Bu, iri, güzel, ayaklarında sanki beyaz çorapları, alnında yine beyaz bir akıtması bulunan, süvarisinin sözünü dinleyen "Lisanka" adlı bir kısraktı.

Karargâhta çalıştığım sıralarda Lisanka'ya bazı şeyler öğretebilmiştim.

Kentin dışında, Alma-Ata'nın yirmi beş kilometre uzağındaki Talgar istasyonunda bulunan tabura gidebilmem için bir arabaya binmem gerekiyordu.

Sabah saat beşte, karargâhta her şeyin tam bir sessizlik içinde bulunduğu bu sırada kalkarak avluya çıktım.

Araba henüz gelmemişti. Son kez görmek için Lisanka'nın yanına gittim. Benden her zaman bir ekmek parçası veya şeker almaya alışık olduğu için yumuşak dudaklarını uzatıyordu. Yanıma almadığım için ona bir şey veremiyordum. Birden öğrettiğim İspanyol adımlarını atmaya başladı. Gülümsedim. Onu eğerleyerek dışarıya çıkardım.

Birkaç tırıstan sonra bir iki engel atlattım. Sonra da İspanyol adımlarıyla yürüttüm.

Daha önce belirttiğim gibi sabah erkendi. Avluda hiç kimse yoktu.

Birden bir ses duydum:

"Bakalım askerlikte de böyle usta olabilecek misin Yoldaş Momiş-Uli?"

General merdivenlerde duruyordu. Şaşırmıştım. Hemen yere atladım.

"Sürdürün, sürdürün," dedi Panfilov. "Sizi zevkle seyrediyordum."

Sonra yaklaştı.

"Bakın hele, siz neler de bilirmişsiniz. Orada da..." eliyle uzağı işaret ediyordu, "böyle ustalıkla yönetebilecek misiniz?"

Çekinmeden cevap verdim:

"Biliyor musunuz Yoldaş General... Bir kez daha bana aynı şeyi söylemişlerdi. Daha doğrusu..."

"Eee... Ne?"

"Öyle yaptılar ki bütün yıl kendime gelemedim."

"Enteresan, enteresan... Anlatsanıza."

Ama pişman olmuştum. Hangi şeytan dürtmüştü dilimi. Sadece beni ilgilendiren, belki de yalnız benim için enteresan olan bir öykü ile neden generalin zamanını alacaktım? Birkaç kelime ile ona özetlemeye çalıştım. Bir zamanlar daha yeni teğmenken amirlerimi sinirlendirdiğimi, buyruğumdakilere bağırdığımı ve takımı disipline sokamadığımı söyledim ve "Bu yüzden de cezalandırıldım," dedim. "Alay komutanı beni çağırmıştı. Bana at yönetiminden bahsetti. 'Yönetimin ne olduğunu bilir misiniz,' diye sormuştu. 'Bir lokomotif makinistinin ya da bir araba şoförünün ne olduğunu siz çölde yaşayanların anlaması güçtür,' demişti. Sonra da bana attan söz etti. Onun verdiği bu ders bana çok etki yaptı."

Panfilov, yüzüme bakıyordu. Pek bir şey anlamamıştı. Sordu:

"Ee... Anlatsana. Biraz bir şeyler söyle; ne dedi sana?"

"Herkesin bildiği şeyler Yoldaş General. Ben de aslında biliyordum."

"Olsun yine de anlat."

"O iyi binici için konuşuyordu, iyi bir süvarinin atı arka ayakları üzerine kaldırabileceğini, İspanyol adımına geçirebileceğini ve hatta dans ettirebileceğini söylüyordu... Ondan sonra tümüyle bunlar için yönetim araçlarını anlattı. Bunlardan birincisinin dizgin olduğunu ve dizginlerin küçük parmakla yönetilebileceğini söyledi. İşte bunlar yapılabildiği zaman yönetmek olur demişti..."

"Öyle öyle. Enteresan..."

"İyi bir süvari hiçbir zaman ellerini oynatmaz. Hatta bileğini bile, diyordu. İşte bunlar..."

"Hayır, hayır sürdürün. Size daha başka ne söylemişti?"

Panfilov, konuyla çok ilgilenmişti. Gülümsüyordu, gözünün çevresinde kırışıklar titriyordu.

"Yönetimin öteki ayrıntıları hakkında konuştu. Atın sırtında bulunan ve gözle görülmeyen dayanak noktasını. Süvarinin ayağını. Sadece mahmuzla yönetim şeklini. Bunun yirmiden çok şeklini ve daha birçok şeyini; iyi bir sürücü çok az olarak mahmuz kullanırmış. Ona da sadece dokunması yetermiş; buna nasıl erişilirmiş, falan..."

"Öyle öyle, peki nasıl erişilirmiş?"

Panfilov'un bu ilgisi beni coşturmuştu. Artık çekinmeden anlatıyordum:

"Sürücünün en küçük bir dileğinin at tarafından yerine getirilmesi alışkanlığı nasıl sağlanır; evet bu çok önemli. Yapmazsa bağışlamayacaksınız. Cezalandıracaksınız. İyi yaptı mı da armağan vereceksiniz. Yüz kez, bin kez, aynı şeyi yineleteceksiniz. O bana sakin sakin bunları anlattıktan sonra 'Hadi şimdi git,' dedi."

"Ya siz?"

"Önce ben neden çağrıldığımı anlamamıştım. Döndüm ve yürüdüm. Eşikte sanki kafama bir balta indi. Acaba onun için at, insan mıydı? Ben onun için bir at mıydım? Dönüp bağırmak istiyordum. Ben sizin atınız mıyım?"

Panfilov kahkahayı bastı. Onu bu kadar neşeli görmemiştim. Mendilini çıkardı ve yaşaran gözlerini sildi.

"Bu öykü aptalca değil. Demek atı sadece domuzcular çekermiş!"

Gülerek Lisanka'yı okşadı ve bana sordu: "Bu atı beğeniyor musunuz Yoldaş Momiş-Uli?"

"Çok, Yoldaş General."

"Onu alabilirsiniz. Size armağan ediyorum... Sizinle taburda beraber olsun."

"Teşekkür ederim Generalim."

Arabayı beklemedim. Lisanka ile tabura doğru yola çıktım.

BİZ artık sizinle anlaştık. Doğayı yazmayacağız. Onu başkaları daha iyi anlatabilir.

Daha sonra bana konuk geleceksiniz. Gerekirse Kazahistan'da Alma-Ata'da ve çevresinde görüp dolaşıp yazacaksınız. Talgar istasyonunu ve gür orman nehri Talgarka'yı.

İstasyonda, taburun yerleştiği köy iktisat enstitüsü binasını sordum. Orada ilk olarak karargâh komutanı, zayıf ve hareketli bir Kazalı olan Rahimov ile tanıştım. Düne kadar tarım mühendisiydi. Daha sivil elbiseleri üstündeydi. Ceketinin yakasında dağcıların rozeti vardı. Ancak benim dağcım, tüzüğün buyurduğu şekilde durmayı ve askerce komut vermeyi beceremiyordu.

Onunla birlikte binayı dolaştım. Her taraf tıklım tıklımdı. Ancak askerî üniformalı olan sadece bendim. İnsanlar koridorlarda dolaşıyordu. Odaların dibinde şarkı söylüyor, koridorların pencerelerinden kadınlara laf atıyorlardı. Kimse "Hazır ol" buyruğu vermedi. Kimse komutanı selamlamadı.

Yerlerde izmaritler gördüm. İçimi çektim ve taburu toplamalarını buyurdum.

Beceriksizce, uzun bir süre içinde sıralandılar. Ben yanda duruyor ve düşünüyordum. Şöyle bir görüntüyü gözünüzün önüne getirin: Birçoğu sadece atletle idi. Kimisinin ayağında terlik vardı. Bir kısmı ise ceketliydi. Kimi kasketli kimi kasketsizdi.

Dağcı yamuk yumuk sıraları düzeltti ve "Hazır ol!" diye bağırdı. Sonra tekmil vereceği yerde sadece suratıma baktı. Yine göğüs geçirerek yanlarına gittim.

Onları selamladım. Kim nasıl bilirse öyle cevap verdi. Kendimi tanıttım. Tabura komutan olarak atandığımı söyledim sonra da ekledim:

"Sizler daha sivil giysilerinizlesiniz. Ama vatan artık sizi buralara çağırmış. Bazılarımızın giysileri daha güzel bazılarımızınki ise daha yalın... Dün ayrı ayrı mesleklerin ayrı durumlarındaki insanlarıydınız. Bugünden itibaren siz Kızıl Ordu'da er ya da subaysınız. Ben ise

sizin komutanınızım. Ben buyuracağım, siz uyacaksınız. Ben size isteklerimi söyleyeceğim, siz yerine getireceksiniz."

Bile bile sert konuşuyordum:

"Her biriniz buyruğumu yerine getireceksiniz. Dün amirinizle tartışma hakkına sahiptiniz. Dün onun doğru söyleyip söylemediğini, sözlerin ya da buyruğumun yasaya uygun olup olmadığını tartışabilirdiniz. Bugünden sonra sizin için bir tek yasa var: Komutanın yasası."

Bazıları kötü kötü bakıyordu. Bir çırpıda demokrasiyi yıkmıştım. Sürdürdüm:

"Kim aksini düşünüyorsa yol yakınken o düşüncesini bir zarfa koyup evine gönderebilir. Askerî disiplin ağırdır. Ancak orduyu o ayakta tutar. Vatanımıza saldırarak sizleri tutsak etmek isteyen düşmanı kovmak istiyorsanız bu gerekli. Böyle olması kesin bir koşul. Zafer için bu gerekir..."

Sonra namus ve şereften söz ettim. Vatanına karşı, hükümetine karşı, komutanına karşı namuslu olmanın, askerin en kutsal görevi olduğunu söyledim. "Vicdanı olan ise namusludur," dedim.

"Belki bilgili ve becerikli olabilirsiniz. Yürekliliğe ve çevikliğe sahip olabilirsiniz, ama vicdanınız yoksa benden bağış beklemeyin."

Bundan sonra şeref hakkında düşündüklerimi kendime özgü bir şekilde anlattım:

"Bir Kazalı atasözü vardır. Üç kelimeden kurulu: Şeref ölümden üstündür."

Bu atasözünü Kazahça söyledim. Sonra Rusçaya çevirdim. Taburun üçte biri Kazah, geri kalanı Rus ve Ukraynalıydı.

Bitirdiğimde sıralardan yürekli bir ses işitildi:

"Yoldaş Kombat birşey söylememe izin verir misiniz?"

Sıraların yarım adım kadar önünde insanın onu kıskanabileceği kadar yakışıklı, kırmızı yanaklı, siyah gömlekli biri duruyordu.

"İzin vermiyorum," diye cevap verdim. "Burası miting alanı değil. Bölük komutanları, erleri götürün."

Taburla tanışmam ve ilk konuşmam böyle oldu.

3

KORİDORDA bana ayrılmış olan odaya doğru gidiyordum.

"Yoldaş Kombat, bir şey söylememe izin verin."

Önümde yine o, bana ilk defa "Komutan" diye hitap eden asker duruyordu. Saçları henüz kesilmemişti, kasketinin altından perçemi görünüyordu.

"İsmin ne senin?"

"Er Kurbatov."

Tam bir asker gibi esas duruştaydı.

"Orduda bulundun mu?"

"Hayır Yoldaş Kombat, askerî demiryolu koruyuculuğunda çalıştım."

"Bilmiyor musun ki Yoldaş Kurbatov, tabur komutanı ile konuşmak için bölük komutanından izin alman gerekli. Ona başvur."

"Yoldaş Komutan o ilgilenmiyor... Ben korunmayla ilgili... Arka kapı komutanım, korunmuyor... Avluya doğru olan kapı da aynı şekilde. Ya, Yoldaş Komutan..."

"Aslan" diye düşündüm. Onun çıkışı, direnişi, açık bakışı, kısılmış omuzları hoşuma gidiyordu. Ama başka türlü konuştum: "Geriye dön. Marş!"

Kurbatov, kızardı. Bakışı kötü bir hal aldı. Onu çok iyi anlıyordum. Ama gözlerinin içine göz kırpmadan baktım. Kurbatov önce duraksadı. Sonra askerce dönüp yürüdü. Kızarmış ensesinin görünüşü bile küskündü.

Yanımda duran Rahimov'a buyurdum:

"Yoldaş Rahimov, er Kurbatov'u manga komutanı yapın." Arkamdan biri bana dokundu. Dönünce bir elin kararsızca geri çekildiğini gördüm.

"Ben kendi komutanıma başvurdum, o da size gelmemi söyledi Yoldaş Kombat."

Gözlüklü bir adamdı. Bu Murin'le ilk karşılaşmamdı. Ceketliydi. Boyunbağı biraz yana kaymıştı. Gülümseyerek konuşuyordu. Ellerini nereye koyacağını bilemiyordu. Uzun parmakları vardı. Temmuz olmasına karşın beyaz yüzü kararmamıştı.

"Ben er değilim Yoldaş Kombat, ama tabura gönderilmemi istedim." Bununla da övünüyordu. Sakata ayırmak istemişlerdi ama o asker olmakta diretmişti. Gözlüklü bakışlarını yukarı kaldırdı.

"İşte, tavana bakınız komutan, sinek var. Ben onu çok iyi görüyorum."

"Peki arkadaş, inandım. Daha sonra..."

"Ama taburda beni ileri göreve ayırmadılar. Bana at ve araba verdiler. Benim at konusunda en ufak bir bilgim yok. Bunun için asker olmadım. Rica ediyorum beni makinalıya verin."

İsmini sordum, sonra:

"Olabilir Yoldaş Murin," dedim. "Seni sonuçtan haberdar ederim. Serbestsin."

Ama o işinin bittiğinden emin değildi:

"Konuşmanızı özenle dinledim Yoldaş Kombat. Tümüyle doğru söylüyorsunuz. Bütün buyruklarınız benim için yasa olacaktır."

"Serbestsin," diye yineledim.

Bana şaşkınlıkla baktı. Sanki hiçbir şey söylememişim gibi sürdürdü:

"Ben müzisyenim Yoldaş Kombat. Konservatuarda asistanım. Ama Yoldaş Kombat şimdi herkesin ateş etmesi gerekli."

Bana anlatmak için parmaklarını oynattı. Avazım çıktığı kadar bağırdım. Murin şaşkın kalakaldı:

"Bu ne biçim duruş? Ellerin... Sana iki kez serbestsin dedim. Serbestsin. Sen ise? Sen en güç olanı istediğini sanıyor, seni cepheye düşmanla savaşmaya gönderdemi istiyorsun. Hayır Yoldaş Murin, orduda en güç olan şey söz dinlemektir."

Murin'in dudakları karşı koymak için kımıldanırken sürdürdüm:

"Çok defa komutanınızın adil olmadığını düşünerek onunla tartışmaya girişmek isteyeceksiniz, size ise susmanız buyrulacak. Sana bunun böyle olacağını söylüyorum. Gidebilirsin."

Murin uzaklaştı.

4

BUGÜN bölük ve takım komutanları ile tanıştım. Eğitim programlarını düzenledim. Nöbet yerlerini ve bağlantı şeklini düzene koydum, sonra da mutfakla uğraştığım için ancak gece yalnız kalabildim.

Bir süre sırt çantamdan çıkardığım süvarilere ait kitabı okuduktan sonra onu da bir yana itip düşünceye daldım.

Büyük bir savaş vardı. Naziler her gün vatan topraklarında biraz daha ilerliyorlardı. Şimdi saldırıdan henüz bir ay geçmeden Smolensk'e yaklaşmışlar, Dinyeper'i geçmişlerdi. Haritalara bir göz atılınca onların Leningrad'ı, Moskova'yı ve Donbas'ı almaya çalıştıkları görülüyordu.

Amaçları yedek güçlerimizi hazırlamadan, bizi yere sermekti.

Kızıl Ordu Genelkurmayı bizim tümeni ne zaman cepheye çağıracaktı? Eğitim için kaç gün, kaç hafta izin vereceklerdi?

Olaylar o kadar çabuk gelişiyor ve cephede durum her an o kadar gerginleşiyordu ki başkomutan bizi üç dört hafta sonra cepheye gönderebilirdi.

Bu kadar kısa bir süre içinde, şimdi bu çatı altında sakin sakin uyuyan, üstlerinde sivil giysileri olan, henüz saçları bile kesilmemiş ama dürüst ve vatansever insanları, bu yedi yüz kişiyi nasıl ateş gücü haline çevirebilir, bu disiplinsiz gücü düşman için nasıl bir korku kaynağı haline getirebilirdik?

Belki size garip gelecek; bu gece büyük savaşı düşünür, taburla yollanacağım cepheyi tasarlarken, aklıma takılan en önemli şey at öyküsüydü. General Panfilov onu dinledikten sonra gülmeye başlamıştı, ben de onunla beraber gülmüştüm. Ama...

TÜTÜN SEFERİ

1

ASKERLERİN hazırlıklarının nasıl yürütüldüğünü ayrıntıları ile anlatmayacağım.

Sadece birini, şimdiye kadar hiçbir taburda uygulanmamış birini, "Tütün seferi" diye adlandırdığımız bir yürüyüşümüzü anlatacağım.

Taburu almamdan yedi sekiz gün geçmeden hepimiz askerî giysilerimizi giymiş, silahlanmıştık. Artık silahlarla boğuşuyorduk. Mevzileniyor, kaçıyor, emekliyor, yürüyorduk.

Bir gece bir buyruk aldık. Sabaha karşı nehrin kıyısında, elli kilometre ötede bulunan belirli bir noktaya yönelecek, oraya ulaştıktan sonra geceleyecek, sonraki akşama kadar aynı uzaklığı geçerek Talgar'a dönecektik. Tümenin öteki taburlarına da böyle zorunlu ve ağır yürüyüşler verilmişti. General Panfilov, tümeni yürüyüşe alıştırıyordu.

Askerler bu yürüyüşler için geceden hazırlanıyor, gece dinleniyor, sabah tan atmadan tabur sıraya girmiş oluyordu.

Asker olmadığınız için size önünüzde korkunç bir askerî birlik duruyor gibi gelebilir. Sıralar düzgün, tüfekler yeni, süngüler pırıl pırıl... Askerler tam kuşamlı, battaniyeler dürülmüş, gaz maskeleri henüz güneşin ağartamadığı yeşil torbalar içinde, miğferler başta, gerilmiş omuzlarda düzgün sırt çantaları, palaskalardan sarkan bombalar ve her er başına dağıtılmış yüz yirmi mermi, gergin kütüklüklere yerleştirilmiş...

Ama birçoğu düzgün değil... Alışkın bir göz bunu hemen görür. Sıkı sarılmamış kaputlar gördüm. Çantaların kayışları gevşek, karınlara doğru sarkmış torbalar ve bombalar. Tam asker uygunluğunda sadece birkaç er vardı. Bunların aralarında Kurbatov da bulunuyordu.

Kurbatov'u sıradan çıkardım:

"Arkadaşlar! Bakın bu genç komutan, yürüyüş için bir askere yakışır şekilde gereçlerini kuşanmış. Yürüyüş onun için ötekilere göre kolay olacak. Bakın her şeyini yerleştirmiş. Kemerini nasıl sıkmış. Bunu size en aşağı yirmi kez anlattım, gösterdim ama hâlâ anlamıyorsunuz. Herhalde benim dilim yetmiyor. Konuşmam gereği kadar güçlü değil. Daha çok konuşmayacağım. Sözü kaputunuza, küreğinize, çantanıza bırakıyorum. Artık sizinle onlar konuşacak. Onların dili yok mu sanıyorsunuz? Vardır. Hem de benim dilimden çok daha sivri. Er Garkuşa, yanıma gel."

Garkuşa, gülerek koşup yanıma geldi. Çantası ve bombaları sarkmıştı, yürürken sallanıyorlardı.

"Yürüyüşe hazır mısın?"

"Hazırım, Yoldaş Kombat."

"Kurbatov'un yanına geç."

Garkuşa kaputunu o kadar kalın bağlamıştı ki yanağına değiyordu. Çantası sırtına değil arkasına, yumuşak yerlerine yaslanıyordu.

Bu şekilde on kişi ayırdım. Bunların hepsinin öteberisi gereğinden çok sarkmıştı. Onları sıranın önüne koydum.

"Tabur hazır ol! İleri marş!"

Yola çıktık.

Seçtiklerimin yanında yürüyor, göz ucuyla da onları gözlüyordum. On onbeş dakika rahat yürüdüler. Bombalarla çantaları bu süre içinde hafifçe ayaklarına vuruyordu. En sonunda biri çantasına doğru el attı, çekmek istiyordu...

Golubsov, kaputunu itmek istedi. Kalın şayak ensesine sürtmeye başlamıştı. Bir başkasının ayağına kürek vuruyordu. On dakika sonra, omuzlarını geriye doğru iterek karnını şişirdi, çantasının sallantısını önlemeye çalışıyordu. O sırada bakışımı yakaladı ve gülümsedi. Golubsov başını döndürüyor ve kaputu yanağı ile itmeye çalışıyordu. Sırt çantası da onu engellemeye başlamıştı. Göstermemeye çalışarak elini kayışın altına sokup, çantayı geriye çekmeye başladı. Garkuşa ise artık karnını şişiremiyordu. İki büklüm yürümeye başlamıştı; adımları da gecikiyordu.

Buyurdum:

"Garkuşa! Daha geniş adım. Kurbatov'dan geri kalma."

Körolası çanta yine vurmaya başladı.

Böylece altı kilometre gittik. Taburu durdurdum ve erlere gene Kurbatov'u göstererek bağırdım:

"Garkuşa yanıma gel."

İki büklüm koştu. Sıradakilerin hepsi güldü.

"Er Garkuşa tekmil ver. Yürüyüşe hazır mısın?"

Asık yüzle susuyordu.

"Çanta ve bombalarla konuştun mu?"

"Konuştum efendim."

"Haydi anlat arkadaşlarına. Ne dediler sana?"

O yine susuyordu.

"Anlat, sıkılma."

"Ne anlatacağım? Böyle bizim gibiler sözden anlamazlar, inanmazlar. Ver elleyelim diyecekler."

"Ee... Sen ellendin mi?"

Ve Garkuşa, öyle bir şey yumurtladı ki kitaplarda yazmayan bir şey... Erler gülmekten kırılıyorlardı. O da kızgınlığını yenerek gülmeye başladı.

Golubsov'u çağırdım. Sürtünmeden kıpkırmızı olmuş ensesi hâlâ ter içindeydi.

"Buna bakın arkadaşlar! Sırt çantanla kaput seninle konuştu mu? Anlat, onlar sana ne öğrettiler?"

Golubsov'u da erlerin önünde konuşmaya zorladım. Bundan sonra bir orduda buyruğa uymayanların neler çekeceğini anlatmaya başladım:

"Kalın dürülmüş kaput, iyi sıkılmamış bir çanta ve sıkı bağlanmamış bombalar kimin için güç yürüyüş doğurur? Er için mi yoksa tabur komutanı için mi? Normaldir ki er için. Bunu size yirmi kez anlattım. Ama siz o sırada garanti, 'Peki, peki yapacağız ama şimdi bizi rahat bırak,' diye düşünüyordunuz. Sonra da şöyle böyle yapıyordunuz. Şimdi anlaşılıyor ki anlattıklarım benim için değil, sizin içinmiş. Bazılarınızın artık kafasına girdi. Şimdi şu mola sırasında herkes gereçlerini elden geçirsin. Göreceksiniz ki bazılarınız beni yine anlamamıştır.

Şimdi onlar gereçleri ile konuşsunlar. O zaman söylediklerimin doğruluğuna inanacaklardır."

Moladan sonra kimseyi yanıma çağırmak gereği olmadı. Kimse biraz önceki duruma düşmek istemiyordu.

2

TABUR yeniden yola çıktı.

Temmuz güneşi altında elli kilometre gitmek az şey değildi. Hele alışkın olmayanlar için. Baktım bölükler açılıyor, gerilemeye başlıyor, komutanlarını uyardım. Bir süre sonra sırayı denetledim. Uyarılarım yarar sağlamamıştı. Sıra daha çok dağılmıştı. Komutanlarla daha kesin konuştum. Yine yarar sağlamadı, onlar da yorulmuştu. Bazıları topallıyordu.

Öne çıktım ve bağırdım:

"İletin geriye; makineli tüfek bölük komutanı sıranın önüne gelsin."

Uzun bacaklı Zaev, bir çeyrek saat sonra nefes nefese koşarak geldi.

"Yoldaş Kombat, buyurmuşsunuz geldim."

"Bölüğünüz neden geri kalıyor? Ne zaman arayı açmamayı öğreneceksiniz? Sırayı korumayı uygulamadığınız sürece sizi sürekli öne çağıracağım. Şimdi yerinize dönün."

Taburun önüne gelmek kolay değildi. Hemen hemen bir kilometre.

Sonra aynı şekilde ikinci bölük komutanı Servükov'u çağırdım. Savaştan önce Alma-Ata'da tütün fabrikalarında muhasebeci olarak çalışmış, yaşlıca bir adamdı. Yanıma geldiği zaman nefes alamaz haldeydi.

Servükov, beni dinledikten sonra:

"Erlere ağır geliyor, Yoldaş Kombat. Bir kısım ağırlıkları arabalara koyamaz mıyız?" dedi.

Kesin ve sert cevap verdim:

"Bu saçmalıkları kafanızdan atın."

"O zaman geri kalanları ne yapabilirim Yoldaş Kombat? Adam yapamazsa onu nasıl zorlayacaksın?"

"Neyi yapamıyor? Buyruğu yerine getirmeyi mi?" Servükov sustu.

Bütün bölük komutanları bu şekilde beni görmeye geldiler.

Ama Servükov için bir kez çağrılmak yeterli olmadı. Taburun kuyruğunda geri kalmış askerler sallanıyordu.

Ona baktım. Bu kırk yaşlarında, kırlaşmış ve ama düzenli kesilmiş saçlarının arasından süzülen ter, tozlanmış yüzüne doğru akıyor, yorgun adımlarla bölüğünün önünde yürümeye çalışıyordu. Acaba onu bir kez daha mı koşturmalıydım? Bu onun için çok güçtü. Ama ne yapabilirdim?

O insanlara acıyordu. Ben de ona acıyacaktım. Sonra... Sonra savaş alanında ne olacaktı?

Atımı tırısa kaldırdım, ileri çıktım ve bağırdım:

"İkinci bölük komutanı taburun başına."

Bu kez oldu.

Yeniden durdum ve sıraların önümden geçmesini bekledim. Servükov'u gördüm. Artık bölüğün önünde değil arkasında yürüyordu. Görünüşü çok daha enerjikti. Kararlıydı. Sesi bile değişmişti. Artık kesin komut sesleri duyuluyordu.

Bütün bölük toparlandı. Artık bölükler arası belli oldu. Hiç kimse geri kalmıyordu.

Bu sıkı yürüyüşle, kimseyi yolda bırakmadan elli kilometreyi geçip yolumuzun sonuna geldik.

Asker yorulmuştu. Rahat komutundan sonta otların üstüne serildiler. Hepsinin düşüncesi yakında dağıtılacak yemeği yemek ve sonra uyumaktı. Nasıl olmasın?

3

YÜRÜYÜŞTE, her yürüyüşte olduğu gibi bizimle beraber birkaç mutfak da geliyordu. Asker dinlenmeye çekildiği zaman mutfakların hazırlanmaması buyruğunu verdim. Kazanlar ve erzak, çiğ olarak askerin kendisine dağıtılacaktı. Adam başına önceden belirtilen şu kadar gram et, şu kadar gram bulgur, şu kadar da yağ ve başkaları...

Komutanlar ve erler şaşırdı. Her şey çiğdi, ne yapacaklardı? Birçoğu yaşantıları boyunca yemek pişirmemişti. Çorba kaynatmayı bilmiyorlardı. Gürültü koptu.

"Aşçılarımız var. Bize sıcak yemek hazırlamak zorundalar."

Haykırdım:

"Çok konuşmayın. Söylenen yapılacak. Her er kendi yemeğini kendi hazırlasın!"

Ve o zaman Kazahistan bozkırının İli Nehri kıyısında birçok ateşin dumanı yükseldi. Erlerin bazıları o kadar yorgundu ki, her şeyi bir yana bırakıp aç karnına yattılar. Bir kısmının bulamacı yandı, bir kısmınınki ise taştı. Çoğunluğunki ise bir şeye benzemiyordu. Bu onların ilk aşçılık dersiydi.

Sabahleyin yine kazanlar yakılmadan erzakın erlere dağıtılmasını söyledim.

Kahvaltıdan sonra taburu topladım ve onlarla konuştum. Söylediklerim aşağı yukarı şöyleydi:

"Arkadaşlar. Siz önce yürüyüşün bu kadar uzun ve bu kadar ağır oluşundan mutlu değilsiniz. Bu bilerek böyle planlanmıştır. Önümüzde savaş ve geçmemiz gerekli elli değil, yüz değil, yüzlerce kilometre var. Savaşta düşmanı aldatmak, ona beklemediği yerden vurmak için bu yürüyüşlerin daha uzun, daha ağırlarını yapmak zorunda olacağız. Bu onların yanında gül gibi kalacak. Askerlerin önderi ünlü Rus komutanı Aleksandr Vasilyeviç Suvorov, bize şu öğüdü bırakmıştır: 'Eğitim ne kadar ağır olursa, savaş o kadar kolay olur.' Suvorov usulü ile savaşmak istiyor musunuz? İstemeyenler iki adım öne, marş!"

Hiç kimse çıkmadı. Sürdürdüm:

"Kazanlar olduğu halde size çiğ yiyecek dağıtılmasından ve yorgunluğunuza karşın yiyeceğinizi kendinizin hazırlamasından mutlu değilsiniz. Bu da bilerek yapıldı. Sanıyor musunuz ki savaşta kazanlar her an burnunuzun dibinde olacak? Yanılıyorsunuz. Savaşta mutfaklar bizden kopacak, geride kalacak. Aç kaldığınız günler olacak. Beni hepiniz işitebiliyor musunuz? Aç kalacaksınız. Tütünsüz kalacaksınız. Size bunları söylüyorum. Savaş budur. Bazen boğazınıza kadar tok, bazen aç mide ile uyuyacaksınız. Dayanacaksınız. Asker şerefini asla kaybetmeyeceksiniz. Başını dik tut; işte böyle. Herkes

yemek pişirmeyi becermeli. Bir çorba pişirmeyi bilmiyorsan ne biçim asker olacaksın? Biliyorum, içinizden bazıları yaşantısı boyunca hiç yemek pişirmemiştir. Bazılarınız gece lokantalara gidip 'Hey garson! Bira ver. Hamburger ver. Biftek ver!' diye bağırmıştır. Bundan sonra birdenbire sırtında otuz kilo yük, elli kilometre yol. Bu da yetmezmiş gibi asker kabında çorba pişirme. Onu pişirirken kin duyuyordunuz değil mi? Doğru mu?"

"Doğru, Yoldaş Kombat," sesleri duyuldu.

Erlerimin arasında bir fısıltı dolaştı, sanki onlara bir akım verilmişti. Ben onları, onlar beni anlıyorduk.

4

DÖNÜŞ yoluna çıktık.

Talgar'daki kampa kadar önümüzde güzel bir şose yol uzanıyordu. Böyle bir yolda yürümek kolay oluyordu.

Kolay mı? Şeytan görsün o zaman yolu. Savaşta böyle yol bulabilecek miydik?

Tabura şoseden değil, yolun yüz iki yüz metre içinden gitmesini emrettim. Önünde taş mı var? Üstünden yürü. Çukur mu mu var? Atla üstünden. Önüne kum mu çıktı? İçinden git. Gün rüzgârsızdı. Güneş insafsızca yakıyordu. Hava sanki insanı boğuyordu. Kızgın yerlerde buhar yükseliyordu.

Bunun asker için zor olduğunu biliyordum. Ama bildiğim bir şey daha vardı: Bu, savaş için gerekliydi. Zafere ulaşmak için bunu yapmak zorundaydık.

Güneşten tutuşmuş yamaçta bir tütün tarlası bizi engelledi. Askerler bir patikadan yürümeye başladılar. Tütün –Kazah Mahorkası– insan boyundan yüksekti. Kokulu, güneşten olgunlaşmış yaprakları, en küçük bir esinti bile sallamıyordu.

Asker yürüyordu. Tarlanın yarısını geçmiş, tütünün sıklığı içine girdiğimiz sırada, birdenbire insanlar düşmeye başladılar.

Ne oluyordu? Biri kendini yere vurdu. İkincisi, onuncusu onu izledi.

Ben korktum. Sanki bizi saniyede yere yıkan bir salgın hastalık üstümüze saldırmıştı. İnsanlar düşüyor ve ölü gibi yatıyorlardı.

Acele arabaları boşalttık. Makinelileri, gereçleri indirdik. Oraya buraya yığdık. Düşenleri arabalara doldurarak su kanalının yanına bir tepeciğin üstüne çektik. Orada tütün buharından uzak kalınca kendilerine geldiler.

Ama artık tabur kalmamış, bölükler birbirine girmişti. Askerler oturuyor, yatıyor, inliyorlardı. Bazıları başlarını su ile yıkıyor, bir kısmı kusuyordu.

Bizim yaşlı sıhhiyeci Kireev'i gördüm. Son derece saygıdeğer bir insandı. Aşağı yukarı koşup duruyordu. Hastalara ilaç dağıtıyor, ona siyasi yönetici Bozjanov yardım ediyordu. Bir yerden eline bir kova geçirmiş, kanaldan su taşıyor, sıhhiyeci ile dolaşıyor, yatanlara dağıtıyordu...

Tabur komutanı olarak yanlarına geldiğim sırada yatan gruptan hiç kimse doğrulmadı.

"Kalk!" diye bağırdığımda birkaçı buyruğumu yerine getirdi. Kurbatov inleyerek doğruldu.

"Kurbatov, sen misin?"

"Ah, benim Yoldaş Kombat..."

Bu, kendisiyle gurur duyduğum, askere örnek gösterdiğim Kurbatov muydu? Şuna bak nasıl da büzülmüş.

"Neden böyle salmışsın kendini? Komutanının önünde ne biçim duruyorsun?"

Kurbatov, tüm gücünü harcadı. Doğruldu, göğsünü gerdi ve durdu. Usta bir askerin durması gerektiği gibi.

Başkasının yanına gittim:

"Neden kalkmıyorsun? Doğrul. Tüfeğin nerede?"

"Ah Yoldaş Kombat... Bilmiyorum Yoldaş Kombat."

"Nasıl duruyorsun böyle? Derhal tüfeğini bul, öyle gel karşıma."

"Onu nasıl bulayım? Ben yürümeyi..."

"Dediğimi yap."

"Şimdi Yoldaş Kombat... Bir yerde gözlüklerimi kaybetmişim..."

Aha... Murin. Uzun burnunun üzerine yedek gözlüklerini yerleştirdi. Topallayarak, tüfeğini aramak için adeta sürüklendi.

Yolu sürdürmemiz için komutanlara bölüklerini şoseye sıralamalarını buyurdum.

Bir çeyrek saat sonra hazırdılar. Taburun yanına gittim. Son derece kötü duruyorlardı. Başları düşmüş, gözleri dumanlanmış, birçokları ihtiyarlar gibi tüfeklerine yaslanmışlardı.

"Tabur! Hazır ol! Silah omza! İleri marş!"

Bölükler yola çıktı. Askerler sert adım atmak şöyle dursun, sallanıyorlardı. Düzensizdiler. Bazıları sürünürcesine topallayarak gidiyordu. Hayır, böyle yetişmemiz olanaksızdı.

Taburun önüne çıkıp bağırdım.

"Dur!"

Sonra kesin bir buyruk verdim:

"Buradan o ağaca kadar uygun adım yürüyeceğiz. Eğer bunu yapmazsanız, buradan kıpırdamayacağız. Tabii yapana kadar. Birinci bölük hazır ol!"

Uygun adımın ne olduğunu biliyor musunuz? Kızıl Meydan'daki resmigeçitte böyle yürünür. Hepsi birden ayaklarını kaldırıp yere vuracaklar. Bütün tabanları ile. Sanki yere mühür vurur gibi.

Ağaca iki yüz metre kadar vardı.

Birinci bölük yürüyüşe başladı.

"Bölük dur! Kötü. Bırak. Geri dön."

Bölük döndü. Sonra yeni bir komutla yürüyüş yine başladı.

"Dur! Yine kötü. Geri."

Ben kızıyordum. Ama onlar kızmıyorlardı.

Üçüncü kez yürüyüşe başladılar. Bir ayak vuruyorlardı ki, birden irkildim. Ayakları yere öyle bir iniyordu ki, elimde olmayarak acaba şose parçalanacak mı diye düşündüm.

Sadece bir dakika önce onlara, bu kendini salmış askerlere kin duyuyordum. Birden ruhumu bir sevgi kapladı.

İçimden bir sevinç sesi koptu:

"Aslanlar! Aslanlar!"

"Sovyet Rusya'ya hizmet ediyoruz." Bölük de haykırmaya başladı.

Ve ağır asker pabuçları daha güçlü, daha güçlü, hep beraber yere vuruyordu.

Erkekçe, güçlü. Onlar sanki Kızıl Meydan'da yürüyordu.

Art arda bütün bölükleri sıraladım. Yürüyüşlerini doğrultuncaya kadar ikinci ve üçüncü bölüğü de geri çevirmem gerekti.

Son olarak makineli tüfek bölüğü geçti. Erler daha yerlerindeyken ayak vurmaya başladılar. İlk sırada uzun boylu Murin yürüyordu. Tüm gücüyle ayaklarını yere vuruyordu. Sağ eli sanki bir müziğe tempo tutuyordu: Gözlükleri parlıyor, yüzü gerçek bir mutlulukla ışıldıyordu.

Talgar'a yaklaştığımız sırada Ural atının üstünde General Panfilov, bize doğru yaklaştı. Dönen taburları karşılıyordu.

Generali görünce hepsi dikleşti. Bölükler kendiliğinden, yine uygun adım yürümeye başladı. Yorgun askerler ayak vuruyordu. Güven dolu başlarını dikmişler, sanki "İşte bak biz nasılız!" diyorlardı.

Panfilov, gülümsedi. Küçük gözlerinin çevresinde esmerleşmiş derisi kırışıklanıyordu. Üzengilerinin üstünde doğrularak haykırdı:

"İyi yürüyorsunuz. Teşekkür ederim arkadaşlar! Görevinizi başarı ile yaptınız."

"Sovyet Rusya'ya hizmet ediyoruz."

Tabur öyle haykırdı ki, korkan at kenara sıçradı. Panfilov, içgüdüsü ile dizginlere asıldı ve başını sallayarak güldü.

Ben de haykıran askerle birlikte bağırmıştım. Ancak cevabım generale değildi. Herhangi bir ere, bir komutana ya da kim olursa olsun, daha doğrusu kendi vicdanıma karşı haykırıyordum. Bana sesli ya da sessiz kim "Neden bu kadar sertsin?" diye sorarsa, gururla cevap verebilirdim: "Sovyet Rusya'ya hizmet ediyorum."

Toplantı yerine döndük.

Etrafımı kare şeklinde çevirmiş olan bölüklere baktım. Askerin süzülmüş yüzleri iyice kararmış, vücutlarında eriyen fazla yağların meydana getirdiği ter, elbiselerini keplerine kadar ıslatmıştı. Tüfekleri ağır ve tozlu pabuçlarının yanında duruyordu. Zorlanmışlardı, yorgundular, ayakları titriyordu. Şimdi yalnız bir şeyi diliyorlardı: Yatmayı... Sabırla, verilecek buyruğu bekliyorlardı. Ama ihtiyarlar gibi tüfeklerine yaslanmıyor ve komutanları ile karşılaşınca daha da dikleşiyor ve göğüslerini geriyorlardı.

Bunlar daha bir hafta önce karşımda eğri büğrü sıralanan, kasketli, sivil ceketli, kimisi sadece gömlekli olan insanlar değildi.

Şimdi onlar ilk sınavı başarı ile veren askerlerdi...

"KÖTÜ! YOLDAŞ MOMİŞ-ULİ"

1

DAHA çok şey anlatmak isterim. Savaşa nasıl hazırlandığımızı, General Panfilov'un tabura gelip askerlerle nasıl söyleştiğini ve onlara durmadan "Zafer savaştan önce kazanılır" dediğini...

Ama... Bırakalım tüm bunları.

Sonunda, tüm çalışmaların, tüfekli eğitimin, komutanlar önünde esas duruşa geçip bütün emirleri yorumlamadan kabul edişin nedeni olan ve adına "savaş" denilen kanlı uğraşa eriştik.

Moskova yakınlarındaki Volokolamsk civarında mevzilendik. Motorize olan ve iyi eğitilmiş, uzakta, batıda cepheyi yarmış olan eşkiya ordusu düşman, 13 Ekim'de Moskova'ya karşı saldırıya geçti. Almanlara göre bu bir yıldırım savaşı ve bize karşı son vuruşları idi.

Aynı gün keşif birliklerinin önümüzde Almanların bulunduğunu ilk kez bildirdikleri sırada, bildiğiniz gibi General Panfilov geldi.

İki bardak koyu çay içen Panfilov saatine baktı ve, "Teşekkür ederim Yoldaş Momiş-Uli," dedi. "Siperlere gidelim."

Çıktık. Yakındaki ormanın yanında, generalin arabası bekliyordu. Arka lastiklerine zincirler sıkıca sarılmıştı. Zincirlerin halkaları arasına buzlaşmış kar sıkışmıştı.

Çevrede her şey karla örtülüydü. Bugünlerde sadece kızakların çalışabileceği havalar bastırmıştı. Sert bir ayaz vardı, rüzgâr hafif esiyordu. Bulutlarla perdelenmiş gökyüzünde gündüzleri beyaz bir leke gibi görünen güneş yok olmuş, ufukta sadece ayın hafif sarımtırak ışıkları vardı. Ancak karın beyazlığı altında gece aydınlık görünüyordu.

Beş dakika sonra ikinci bölüğün yanındaydık. Siperlerin içine kolayca atlayan Panfilov, kirişlerin altına süzülüyor, mazgal aralıkla-

rından uzaklara bakıyor, ağır silahların atış yönünü denetliyor, rahat atış yapılıp yapılamayacağını anlamak için bir tüfekle nişan alıyor ve erlere yalın, kısa sorular soruyordu: "Nasıl, yiyeceklerden memnun musunuz?", "Hepinize yetecek kadar tütününüz var mı?" Onlardan sorularına karşı bekleyiş dolu gözlerle cevap istiyordu.

Keşif birliklerinin getirdiği haber siperlere yayılmıştı: Önümüzde Almanlar var.

Panfilov, askerlerle şakalaşıyordu. Askerlerin bakışlarında da ondan bir şeyler isteyen ışıklar vardı. Asker, sanki şimdi general garip bir söz edecek diye bekliyordu. Bu garip ama kudretli sözle savaş yarı yarıya sona erecek, düşmanın gücü artık korkunç olmaktan çıkacaktı.

Birkaç sipere daha uğradıktan sonra Panfilov, donmuş olan Ruza'nın kıyısında yürümeye başladı. Düşünceli olduğu zamanlar yaptığı gibi, yere bakıyordu.

Bölük komutanı Servükov, bir yandan altında kırlaşmış kahkülleri görünen kalpağını düzeltirken, koşarak generale yaklaştı. Ardından, hemen üç dört adım gerisinde birkaç Kızıl Ordu eri koşuyordu.

Panfilov, onun tekmilini aldıktan sonra sordu:

"Bu geridekiler ne böyle?"

"Benim haberci erlerim, Yoldaş General."

"Her yerde böyle arkandan mı koşarlar?"

"Evet, Yoldaş General, ya birdenbire bir şey..."

"Güzel, çok güzel Yoldaş Servükov, siperleriniz de iyi yapılmış."

Eski muhasebecinin yüzü sevinçle kızardı.

"Yoldaş General düşündüm ki –bir an durduktan sonra yine konuştu– belki bölüğü toplamak, konuşmak istersiniz. Habercilerim burada. Onlar koşup haber verebilir; isterseniz buyurun Yoldaş General, bölük on dakika sonra burada olsun."

Panfilov, saatini takarak baktı. Düşündü.

"On dakika sonra mı? Burada ha?"

"Evet, Yoldaş General."

"Güzel.. Çok iyi... Söyleyin bakalım Yoldaş Servükov, sizin bölüğü kaç dakikada bu yöne yola çıkarabilirsiniz?"

Panfilov, birden döndü ve Ruza'nın karşı kıyısını gösterdi. Servükov:

"Oraya mı?" diye sordu.

"Evet."

Servükov, generalin işaret parmağına baktı, sonra işaret parmağından çıkan hayali düz çizgiyi izleyerek karşı kıyıdaki ormanı gösteren noktayı gördü.

Servükov buna karşın yine sordu:

"Öbür yana mı?"

"Evet, evet karşıya Yoldaş Servükov."

Servükov, buzlarla kaplı kara sulara baktı, bir buçuk kilometre kadar uzaktaki bir köprüye başını çevirdi, beceriksizce mendilini çıkardı ve gene sulara baktı.

Panfilov, sessizce bekliyordu.

"Bilmiyorum... Ortadan mı geçmek gerekli Yoldaş General. Orası ortalarda bele kadar gelir. Askerleri ıslatacağım Yoldaş General."

"Hayır. Neden ıslatacaksınız onları? Yazda değiliz. Haydi ıslanmadan savaşalım. Ee, Yoldaş Servükov, kaç dakika sonra?"

"Bilmiyorum... Sadece dakikalarla hesaplanamaz bu geçiş Yoldaş General."

Panfilov, bana doğru döndü:

"Kötü, Yoldaş Momiş-Uli," dedi. Açıkça söylemişti bu sözü.

Panfilov, ilk kez bana "Kötü" diyordu. Daha önce bana böyle bir şey söyleyen olmamıştı, daha sonra Moskova kapılarındaki savaşlarda da olmadı.

Panfilov, "Kötü" diye yineledi. "Neden karşıya geçmek için gerekli küçük köprüler yapılmamış? Neden sallar ve gerekli sandallar yok? Yere gömülmüşsünüz; iyi, akıllıca yapılmış bu iş. Şimdi Almanların size saldırmasını bekliyorsunuz. Bu artık akıllıca değil. Eğer bir olanak çıkarsa siz saldırabilirsiniz. Bunun için hazır mısınız? Düşman şimdi kendine güvenli, küstah. Bu durumdan yararlanmalısınız. Bunu, bu durumu düşünmemişsiniz Yoldaş Momiş-Uli."

Sertti. Her zamanki yumuşaklığından yoksun, açıkça konuşuyordu. Bu azarlamaları esas duruşta ve kızarmış bir yüzle dinliyordum.

2

GENERAL, yine Servükov'a döndü:

"Demek Yoldaş Servükov, oraya çabucak ulaşamazsınız? Kötü. Bir düşünün bakayım, bir cephe saldırısı için ne kadar zaman gerekir sizin için?"

"Cephe saldırısı mı? Hangi yolu izleyeyim Yoldaş General?"

Panfilov, tabur merkezinin gizlendiği ormanın sonunu gösterdi. Artık, alacakaranlıkta belli olmayan, biraz evvel bizim arabayla geldiğimiz patika şeklindeki yolu işaret ediyordu.

"İşte size yol, Yoldaş Servükov. Ormandan kıyıya kadar. Görev, tümenin yan tarafının örtülmesi."

Servükov düşündü:

"On beş-yirmi dakikaya kadar, Yoldaş General." Panfilov canlandı:

"Atmayın!.. Haydi, haydi emir verin Yoldaş Servükov. Saate bakıyorum."

Servükov selam aldı, döndü ve hiç acele etmeden habercilerine doğru yürüdü. Yarım dakika kadar sessizce etrafı inceledi. Bense bakışlarımla, sessizce ona haykırıyordum: 'Neden sallanıyorsun? Beceriksizlik etme. Davran. Daha çabuk! Daha çabuk!' Ve bir fısıltı duydum: "Aslan düşünüyor."

Panfilov, gülerek bana fısıldıyordu. Yüzü artık asık değildi. Merakla Servükov'u izliyordu.

Servükov da artık buyruklarını veriyordu... Biz de duyduk:

"Makineli tüfek takımı... Gizli... Sonra çekilecek. En son... Muradov koşacak."

Panfilov, dayanamayarak başını salladı. Alma-Ata'daki tütün fabrikasının eski muhasibi kırk yaşındaki teğmeni beğeniyordu.

Ufak tefek sağlıklı bir Tatar olan Muradov kıyıya doğru koşuyor, çizmelerinin altından kar topakları uçuyordu. Arkasından bir başkası bir başka yöne fırladı. Üçüncüsü... Savaşa kadar pedagoji fakültesinde öğrenci olan uzun boylu Belvitski, ormana doğru koştu. Generalin işaret ettiği yönde sırık gibi vücuduyla açıkça görülüyordu. Aklımdan 'Hata' diye geçti. 'Ateş altında böyle gidilmez.' Servükov, kızgın eliyle ona işaret etti. Eğilmesini istiyordu. Belvitski anlamıyordu. Servükov kendi eğildi. Asker hemen anladı.

En sonunda alacakaranlıkta ormana doğru koşan ilk kafile göründü. Koşanların arasında Galiulin'in cüsseli vücudunu tanıdım. Makinelisinin altında eğilmiş, iki büklüm gidiyordu. Makineli tüfek takımı yattı.

Onların yanında, tüfekleri her an ateşe hazır durumda ormana doğru koşan askerler zor ayırt ediliyordu. Şimdi, beyaz karların içinde siyah noktalar halinde belirdiler. Yeni savunma hattı meydana çıktı.

Panfilov'un elinde tuttuğu ve ara sıra baktığı saatin tıkırtısını sanki içimde duyuyordum. Her vuruş: "İyi, iyi, iyi," diyordu. Beni anlayabilecek misiniz; bu benim taburumdu. Onlara bildiğim her şeyi öğretmiş, yaptırabildiğim her şeyi yaptırmıştım. Birden yine aklıma bir şey takıldı: Acaba bu tip bir uygulamayı, her tarafta kurşunlar vızıldar, mayınlar patlarken, ateş altında da yapabilecek miydik? Ya o zaman biri paniğe kapılıp "Sarıldık" diye bağırarak ormana kaçar ve korku mikrobu ondan ötekilerine sıçrayarak onlar da onun peşinden giderse? Hayır, hayır! Böylesini komutanlar hemen oracıkta yok edeceklerdir. Yahut da erlerin kendileri vuracaktır onu. Saat veya kalbim vuruyordu: "İnanıyor musun?" "Güveniyor musun?"

Erler artık iyice görülüyordu. İstenilen noktaya gelen hemen çömelip küreklerine yapışıyor, önlerinde çabucak kardan tepeler yükseliyordu. Servükov'un habercileri ise yanında duruyordu.

Düzlükte, alacakaranlıkta yine Galiulin'in makineli tüfek takımı göründü; en belirli olan yine oydu. Makineli takımı ilerleyenleri koruduktan sonra bölükteki yerini alıyordu. Şimdi yalnız arkada kalan bir asker koşuyordu. Servükov, bakışı ile onu izledi. Onun da önünde karlara gömülmesini bekledi ve sonra Panfilov'a yaklaştı:

"Emriniz yerine getirilmiş, gösterdiğiniz savunma çizgisi tutulmuştur Yoldaş General!.."

Panfilov, gözlerini kıstı ve saate baktı.

"Çok güzel!" diye haykırdı. "On sekiz buçuk dakika. Olağanüstü Yoldaş Servükov. Olağanüstü Yoldaş Momiş-Uli. Şimdi askerlere teşekkür ederim demeden gitmeyeceğim. Eğer böyle bir güçle Almanları yenemezsek ne yapabiliriz? Bundan daha iyi askeri nereden buluruz? Bölüğü buraya getirin Yoldaş Servükov."

Askerler sanki uçuştular ve bölük, takımlar halinde generalin çevresini sardı. "Hazır ol!" diye bağıran Servükov, generale tekmil verdi.

Yoğunlaşan karanlıktan artık yüzler anlaşılmıyor, sadece sıraların çizgileri kesinlikle belli oluyordu.

Panfilov nutuk atmayı sevmezdi; daima sürekli olarak çevresini saran askerle söyleşmeyi uygun bulurdu. Ancak bu kez bölüğe doğrudan doğruya söylev verdi. Bu da kısa, sadece üç dakika süren bir söylevdi.

Sevincini saklamadan erleri övdü:

"Size, usta eski askerler gibisiniz diyeceğim arkadaşlar. Böyle askerleri olan generaller hiçbir şeyden ürkmez..."

Yüzünü görmeden bile gülümsediğini anlıyordum. Sesinde duygulu bir ton vardı. Bir süre sustuktan sonra sanki kendisiyle konuşuyormuş gibi bir soru attı ortaya:

"Er nedir? Er her şeye uyar, komutanların önünde esas duruşa geçer, buyrukları yerine getirir. Onun sanı, en küçüktür. Ama ersiz emir nedir? Böyle bir düzende bu aklın bir oyunu, sadece bir düştür. En iyi, en akıllı bir buyuru böyle bir düzende sadece bir düş olur. Aynı şekilde asker kötü hazırlanmışsa en iyi buyruk yine sadece buyruk olarak kalır. Ordunun savaş gücü, her şeyden önce askerin savaş gücüdür. Savaşta sonucu alan ve komutanı karara götüren askerdir."

Hepsinin Panfilov'u dikkatle dinlediğini seziyordum. "Bölükler böyle olur, biraz önce sizin yaptığınız gibi, bu şekilde hareket ederse, Alman, Moskova'ya giremez. Arkadaşlar! Bu olağanüstü savaş hazırlığınız için sizlere teşekkür ederim. Göreviniz için teşekkür ederim!" Sözlerinin ardından hep bir ağızdan askerlerin:

"Sovyet Rusya'ya hizmet ediyoruz!" diye haykırışı, her yanda çınlayarak yankılandı.

Ve gene sessizlik çöktü.

"Teşekkür ederim, arkadaş Servükov," dedi ve bölük komutanının elini sıktı. "Böyle kartallarla ben de kartal oluyorum."

Sessizlik içinde bu sözleri hepsi duydu. Sesinden yine Panfilov'un gülümsemekte olduğu anlaşılıyordu. Ya savaşçılar? Acaba onlar da gülümsüyor mu? Bazen bu genel gülüş, sessizlik ve karanlık içinde bile duyulur. Ancak ben, bu gece, içimi kemiren o azardan sonra, üzüntünün tam içine düşmüş bir insan olarak bu duyguyu duyamıyordum. Bu gece içimi kemiren bir şey, bu güzel duyguları benim de kavra-

mama engel oluyordu. Üstelik bu güzel işi yapan, övgüyü alan benim erlerim, benim bölüğümdü. General onları övmüş, onlara sözleri ile başarı armağanı vermişti. Onların içini mutluluk duygusu sarmıştı; bu güzel duyguyu ben de çok kere duymuştum. Askerlerin yüzlerini göremiyordum. Belki askerler şimdi gülümsüyorlardı. Belki daha başka sözler bekliyorlardı. Belki o bekledikleri bambaşka bir kelimeydi. Öyle bir kelime ki o söylenince savaşta çok şey değişecektir. Ama bilmiyorlardı ki bu söz onlara söylenmişti. Generalin onlar için söyledikleri, onlara savaşta yardımcıydı.

Taburumun nefes alışını duyamıyor, onların mutlu yüzlerini göremiyordum. Bu, azarla birlikte gelen bir cezaydı. Bu hata neydi? Usumda generalin kesin sözlerini yineliyordum: "Böyle bir şey için bir düşünce bile göremiyorum." O bu sözleri ile düşmana karşı girişilecek bir saldırıyı göstermişti. Her şeyi düşünmüş sadece bir şeyi akıl edememiştim. Bir şeyi tamamlamamıştım. Sadece mayın tarlalarının düzenlenmesinde değil, nehri geçme araçlarında değil, askerin ruhunda da bir şeyi eksik tutmuştuk. Bu neydi? Bu sadece zaferdi. Zafere inançtı. Savaşı kazanmamızın kesin olduğu inancı idi. İşte bize gerekli olan buydu.

Generali arabasına kadar geçirdim.

Tam ayağını arabasına atarken:

"Gözetlemelerde daha dikkatli olun," dedi. "Keşfe daha çok adam çıkarın. Daima ileriye gitsinler. Bütün bu sürede yer altında büzülmüş oturmalarında bir anlam yok. Çarpışmadan önce Almanları görsün, onları tanısınlar."

Ayrılmak için elimi sıktı. Elimi elinde biraz tuttu ve sözünü yürüttü:

"Biliyor musun Yoldaş Momiş-Uli taburun neyi eksik? Bir kez Almanları dövmeleri..."

Ürperdim. Bu benim içtenlikle, en büyük isteğimdi.

"Eğer bu olursa Yoldaş Momiş-Uli, bu tabur değil *Bulat* olacaktır. Bulatın ne olduğunu bilir misiniz? Bu gravürlü çeliktir. Öyle resimli bir çelik ki dünyada hiçbir şey onu silemez. Ne demek istediğimi anladınız mı?"

"Evet, Aksakal!.."

Bu sözün ağzımdan nasıl çıktığını, içimden nasıl kopup geldiğini ben de anlayamadım. Bana, Bozjanov'un seslendiği şekilde, biz Kazahların ailede en yaşlıya seslendiğimiz gibi, ben de ona öyle demiştim.

Elimi daha güçlü sıktığını duydum.

"Beklemeyin. Olanak tanıyın. Ve bulunca da vurun, hırpalayın, dövün. Bunu düşünün Yoldaş Momiş-Uli."

Beni görmeyi ister bir şekilde eğildi ve karanlıkta yine sordu:

"Beni anladınız mı?"

"Evet Yoldaş General."

Kapı ardından kapandı. Araba karlı yolda, farlarında hafif ışıklarla hareket etti. Bakışlarım arkasında dalmış, duruyordum...

3

GECE planı hazırladık.

Rahimov kendine özgü bir şekilde bir tablo çizdi. Tan atarken üç manga –her bölükten bir tane– ayrı ayrı yollardan keşfe çıktı. Ondan sonra iki saat arayla, hazırlanan plana göre, manga manga nehrin öte yanına, Almanların yaklaştığı yana doğru gidiyorlardı. Askerlere tek bir görev verilmişti: Yalnızca bakacaklardı. Şimdilik başka hiçbir şey yoktu. Bakacaklar ve canlı bir Alman görüp döneceklerdi.

Askerlerimin, gelenlerin zırhlarla kaplı, acayip yaratıklar, ürkütücü ateş saçan ejderhalar değil, sadece dejenere olmuş, vücutları, tıpkı bizim gibi kurşun ve süngüyle delinebilir ve öldürülebilir yaratıklar olduklarını görmesini istiyordum.

Askerler ormandan çıkmadan dikkatle köylere sızıyor, yavaşça kolhozlara sesleniyor, Almanların nerede ve ne kadar olduklarını öğreniyorlardı. Bu soruşturmalardan sonra görmek için onlara sokuluyorlardı. Önce biraz ürkmüşlerdi. Ama sokuldular. İlerlediler. Çalılıkların ardından, herhangi bir çitin gerisinden, bir çukurun içinden, bostanlarda, anızların arasından, bizi öldürmeye gelen düşmanın nasıl bir şey olduğunu inceliyorlardı.

Ve mangalar art arda dönüyordu. Sonra da askerler birbirlerine yarış edercesine Almanların köyde nasıl gezindiğini, nasıl yıkandığını, nasıl yemek yediğini, tavuklara nasıl ateş ettiğini ve nasıl Almanca bir şeyler yumurtladığını anlatıyorlardı.

Rahimov, manga komutanlarını sorguya çekiyordu. Sayılarını, silahlarını, düşmanın davranışını bir yana yazıyordu. Ben de aynı bilgileri dinliyor, yüzlerini inceliyor, taburun nabzını yakalamaya çalışıyordum. Pek çoğu bu görevden canlanmış dönüyordu. Bazılarının bakışlarında ise hüzün vardı. Onları içlerine düşmüş olan korku eziyordu.

Başında Kurbatov'un bulunduğu bir manga son derece neşeli döndü.

Gülen gözlerini bana dikip selam veren Kurbatov, ökçelerini birbirine vurduktan sonra konuştu:

"Tekmil vermeme izin verin Yoldaş Kombat. Buyruğunuz uygulanamamıştır."

"Nasıl olur?"

"Siz ateş edilmemesini buyurmuştunuz. Benim ise elim titredi. İki kez ateş ettim... Er Garkuşa da öyle.."

"Ve ne oldu?"

"İkisini aşağı indirdim Yoldaş Komutan. Onlar sanki beni zorladılar. Bir kadının domuzunu almak istiyorlardı. Kadın birine yapışmış, yerde sürükleniyordu. O kadının yüzünü tekmeledi. Kalbim dayanamadı. Nişan aldım. Pras, pras! Garkuşa da aynı şeyi yaptı. Onlar daha burunlarını yere dikmişlerdi ki..."

Bir zamanlar daha ilk yürüyüşte bombalardan ve çantasından zorlanan Garkuşa ekledi:

"Benim bir başka nedenim daha var Yoldaş Kombat."

"Ne gibi?"

Garkuşa, arkadaşına baktı ve göz kırptı:

"Bizim gibiler sadece gözlerine inanmaz. Onların elleriyle de dokunmasını sağlayın."

"Peki tuttun mu? Yoksa kurşun onları tutmadı mı?"

"Bu yetersiz Yoldaş Kombat. Ben onları başka türlü yakalamak istiyorum."

Ve Garkuşa öyle bir küfür salladı ki bunun yazılması olmaz.

Çevremize toplanmış olanların hepsi kahkahayı bastı. Ben de zevkle dinliyordum.

"Bu sırada makineliciler yaklaştı: Bloha, Galiulin, Murin. Bloha:

"Müsaade edin Yoldaş Kombat, bir şey söylemek istiyorum," dedi.

İzin verdim. Bloha, dirseğiyle Galiulin'i dürttü. Murin de arkasından. Esmer, parlak yüzlü iriyarı Kazalı, ürkekçe konuştu:

"Yoldaş Kombat..."

"Ne istiyorsunuz?"

"Yoldaş Kombat bize küskün müsünüz?"

"Hayır değilim."

"Peki öyleyse Yoldaş Kombat niye herkes Alman görmeye gidiyor da makinacılar gitmiyor? Bizden başka hepsi onları gördü. Er Garkuşa onlara ateş bile etmiş. Biz ise etmedik."

"Sizi makinelilerle nasıl göndereyim? Makineliler burada gerekli."

"Çok kısa bir süre için Yoldaş Kombat. Çok kısa... Hemen döneceğiz!"

Murin dayanamadı:

"Biz bu işi gece yaparız Yoldaş Kombat. Gece de görebiliriz biz. Bir şeyi tutuşturacağız, onlar da fırlayacak. Şey, izin verin Yoldaş Kombat biz de ateş edelim."

Evet, bugün taburda yeni bir şey olmuştu.

Murin enteresan bir adamdı. Birkaç kez farkına varmıştım. Tabur gevşeyince ilk o kendini koyveriyor, herkesin morali yükselince de ilk o canlanıyordu. Ona sanki her zaman taburun mührü vuruluyordu. Bazen yayılmış oluyor, bazen de hindi gibi kabarıyordu. Bu mührün dünyadaki hiçbir şeyin silemeyeceği kadar güçlü olduğunu biliyordum.

Bu Panfilov'un söylediği Bulat gibi bir şeydi. Askere daha yakından baktığım, onların gözlemlerden döndüklerinde söylediklerini dinlediğim zaman, bunun anlamını daha iyi kavrıyordum. Kelimeler bende daha iyi şekilleniyor, anlamlar daha belirgin oluyordu.

Makinecilere baktım:

"Pekiyi Galiulin," dedim. "Başkalarından geri kalmayacaksınız. Yarın sizin için önemli bir görev olacak. Karşımıza çıkmaya hazırlanın."

Yirmi kilometre kadar ilerimizde büyük Sereda köyü vardı. On üç ekimde karargâh komutanı Rahimov'un bir süvari takımı burayı bulmuştu. Bu köyden bir ışık çizgisi gibi Volokolamsk, Kalinin ve Mojaysk'a doğru birkaç yol uzanıyordu.

KARŞIMIZA ÇIKMAYI DENEYİN

1

PLAN şuydu:

Gelen bilgilerin karşılaştırılmasından, gözleme giden askerlerle komutanların anlattıklarından ve soruşturmalardan, Almanların, halkının boşaltıldığı bu köyü, bir ikmal ve bakım bölgesi haline getirdiklerini anlamıştık. Almanlar burada, savaş araçlarını yerleştirdikleri ve erzaklarını topladıkları depolar yapmışlardı. Cephe gerisinden gelen Alman askerleri de orada geceliyor, ondan sonra gidecekleri yere gönderiliyorlardı. Bunlar köyden ayrıldıktan sonra ya kuzeye Kalinin'e, ya güneye Mojaysk'a doğru yola çıkarılıyor ve iki yandan bizim savunma hatlarımızı çeviriyorlardı.

Aklımıza gelen düşünce şuydu: Almanların bize saldırmasından önce bizim burayı vurmamız çok daha iyi olmayacak mıydı? Sereda'ya bir gece akını yapamaz mıydık?

Panfilov ne demişti, "Hesaplayın. Hesabınızı yapın ve vurun."

Gözcülerin başına Rahimov'u gönderdim. Otuz iki yaşındaki Rahimov, sportmen bir insan ve dağcıydı. Sanırım onun Kazahistan'da çok ünlü bir dağcı olduğundan söz etmiştim. Çok hızlı yürürdü. Soğukkanlılık ve göreve bağlılıktan başka önemli bir niteliğe sahipti: Yön bulmakta özel bir yeteneği vardı. Karanlıkta da bir kedi gibi görüyordu.

Sabırsızlıkla Rahimov'un dönüşünü bekliyordum. On dört kasımda yola çıktı. Bütün bir gün ve gece görünmedi.

En sonunda akşamüstü döndü. Evet, bilgilerimiz doğruydu. Sereda bir dağıtım merkeziydi. Pek öyle büyük bir güvenlik altında da değildi. Görünüşe bakılırsa Almanlar orada, kendilerine saldırılamayacağından çok emindiler.

Aynı gece onlara saldırmaya karar verdim.

Akşama doğru her mangadan ikişer kişi alarak yüz kişilik bir keşif kolu kuruldu. Bu kol için seçilenler en iyileri, en dayanıklıları, en gözü pek ve en görev düşkünleriydi. Saldırıya katılmaya seçilen er, kendisine bir armağan verilmiş sayıyordu.

Görev şöyle düzenlenmişti: Gecenin geç saatinde Sereda'ya üç koldan saldırılacaktı. Baskın şeklindeki bu saldırıda olabildiği kadar çok Alman öldürülecek, eğer yapılabilirse tutsak alınacak ve köyden çıkan yollar elden geldiği kadar mayınlanacaktı. Köyü elde tutmak düşünülmeyecekti. Birlik, tan atarken tabura dönecekti.

Saldırıya izin veren alay komutanı benim birlikle beraber gitmeme izin vermedi. Birliğe komutan olarak Rahimov'u, politik yönetici olarak da Bozjanov'u atadım.

Gece karanlık bastırınca yüz savaşçı ormanın kenarında karargâh sığınağının yanında dizildiler. Zikzaklar çizen keplerin üzerinde Galiulin'in başı yükseliyordu. Onun yanında da tıknaz Bloha duruyordu. Onlara verdiğim sözü yerine getiriyordum. Makineliciler gece saldırısına katılıyordu.

Yüzlerini göremiyordum ama sanki aramızda bir akım vardı. Vücudum asabi ürpertilerle sarsılıyor ve erlere dokunmadan onların da aynı ürpertilerle sarsıldığını biliyordum. Bunlar korku ürpertileri değil savaş öncesinin heyecanıydı. Aklıma eski bir Kazalı atasözü geldi. Konuşmama onunla başladım:

"Düşman, kanını tadana kadar korkunçtur... Saldırıya giden arkadaşlar, bakın bakalım Almanlar neden yapılmış. Sizin kurşunlarınız onların kanını akıtacak mı? Siz bıçağınızı sapladığınız zaman uluyacaklar mı? Can verirken dişleri ile toprağı kemirecekler mi? Kemirsinler ve karınlarını bizim toprağımızla doyursunlar. General Panfilov size 'kartallar' dedi. Gidin kartallarım..."

Rahimov, onları götürdü. Sislerin içinde sıranın kayboluşunu seyrediyordum. Zaev yanıma geldi.

"Beni neden bırakmadınız Yoldaş Teğmen?" diye mırıldandı.

"Beni de bırakmadılar Zaev... Bu gece biz, seninle ikimiz, erleri kıskanıyoruz."

On beşi on altıya bağlayan gece başladı; savaşın ilk gecesi...

2

BU GECE uyuyamadım. Siperlerin içinde de kalamadım. Ormanın sonuna kadar gidiyor, küçük patikayı adımlıyordum. Batıya bakıyordum. Askerlerin gittiği yanı dinliyordum. Sanki oradan, yirmi kilometre ileriden silah sesleri gelecek ya da feryatlar duyulacaktı.

Gündüzleri güneyden bize kadar sürekli top ateşlerinin sesi geliyordu. Biz henüz bugünlerde Alman tank birliklerinin Moskova'ya doğru yöneldiğini, bunların dolaşarak tümenin sol kanadı ile Bolıçevo'da savaşa tutuştuğunu bilmiyorduk.

Gece her şey sessizleşmişti.

Karargâh siperine giden ve çiğnenmekten siyahlaşmış kardan patikanın yanında nöbetçi duruyordu. O da benim baktığım yana bakıyordu. Bütün tabur, yüz kartalın savaşa gittiğini biliyordu. Ve bütün tabur Almanlarla savaşın nasıl olacağını bekliyordu.

Durmadan saatime bakıyordum; fosfordan parlayan akrep ve yelkovan üçü gösteriyordu; üç buçuk, dört... Gözler hep karanlıkları görüyor, kulaklar sessizlikten başka bir şey duymuyordu.

Birden gökyüzünde bir şey savruldu. Hayır. Bana öyle gelmiş olacak... Ve yine güç ayırt edilen bir çizgi belirdi. Nedir bu? Tan mı atıyor? Bana öyle göründü galiba... Gökyüzü simsiyah.. Yine bir parıltı belirdi. Ve yine söndü... Ve yine belirdi... Şimdi o titriyor, genişliyor, bazen sanki toplanıp bir araya geliyor, ama kaybolmuyordu. Sonra ardından kızılımtırak bir renk belirdi... Büyülenmiş gibi gözlüyordum. Karanlık gökyüzünde ışıktan bir ateş, üflemeyle alevlenmiş gibi görünüyordu. Nöbetçi bir solukta konuştu:

"Bizimkiler! Onları yakıyor, vuruyorlar! Bizimkiler!" Bir şeyler söylemek istiyor ama yapamıyordum. Boğazım sevinçten tıkanıyordu. Sevinç büyüyen ateşlerle büyüyor ve kan sıcak sıcak vücudumun bütün hücrelerine yayılıyordu. Bu anda ilk kez düşmana vurmanın sevincini tadıyordum.

3

BİRLİK sabaha karşı döndü.

Önde üç atın çektiği geniş bir kilimin örtülü olduğu bir kızak sanki uçuyordu. Bunları bizim alayda görmemiştim. Bunlar Sereda'da Almanlardan alınmıştı. Ardından sepetli iki motosiklet geliyordu. Önlerine kalın iplerle iki makineli bağlamışlardı. Bunlar da alıntıydı. Motosikletlerde ve sepetlerinde benim askerlerim oturuyordu.

İlk kızağın ardından başkaları geliyordu. Askerler yürüyerek gitmiş, şimdi kızaklarla dönüyorlardı.

Uzak ve yakın siperlerden askerler fırlayarak onlara doğru koştu. Arkadaşlarını sevinçle karşılıyor ve şaşkınlıkla esir Alman'a bakıyorlardı. O da getirilen alıntılar arasındaydı. Yeşilimtırak üniforması ve aynı renkteki kepiyle kızakta oturuyor ve damarlı boynunu yavaşça çevirerek kaşlarının altından bakıyordu.

Bozjanov ona ayağa kalkması için işaret etti.

Bana da:

"Onunla konuşabilirsiniz," dedi. "Biraz Rusça anlıyor. İsmin ne senin?"

Esir, bir şeyler mırıldandı. Bozjanov terslendi: "Daha yüksek sesle!"

Alman'ın elleri pantolonunun zırhına doğru kaydı ve Kazalı askerin önünde sanki geriledi ve adını yüksek sesle söyledi.

"Evli misin?"

"Hayır... Bekâr..."

Bozjanov, bütün kalbi ile güldü. Temiz görünüşlü tombul yüzü gevşedi, göz kapakları sanki şişti ve küçük gözleri kayboldu. Siyasi yönetici ile birlikte herkes gülüyordu. Biri bağırdı:

"Biraz susun... Bakın siyasi yönetici ne söylecek!" Bozjanov elini kaldırdı. Herkes sustu: "Siyasi yönetici size gülün diyecek," dedi. Ve sonunu beklemeden taburda en çok yinelenen sözü söyledi:

"Cephede gülmek en ciddi şeydir."

Daha sonra yavaş ve tane tane olmasına dikkat ederek Alman tutsağa, Alman komutanlığının planlarının ne olduğunu sordu. Tutsak, önce bir şey anlamadı ve yayvan bir Rusça ile konuştu:

"Kahvaltı Volokolamska. Akşam yemeği Moskova."

Bunu ciddiyetle söylemişti. Elleri pantolonunun dikişlerine uzanmış konuşuyordu.

Tutsak olmasına rağmen bundan şüphesi yoktu. Yineledi: "Kahvaltı Volokolamska. Akşam yemeği Moskova."

Yine gülüşmeler oldu.

Bu içten gelen ve tutulamayan gülüşmelerde askerin içinin korkudan sıyrıldığını görüyordum.

Tutsak, başını çevirip çevresine bakınıyordu. Ruslara ne olduğunu anlamamıştı. Herhalde bizim neden güldüğümüzü kavrayamıyordu.

İlk savaş böyle kazanıldı. İşte böylece "General Korku" yenilmişti.

4

RAHİMOV'LA Bozjanov bana baskının ayrıntıları üzerine bilgi verdi.

Şüphe etmeyiniz ki, çarpışmada her şey düşünüldüğü gibi olmamıştı.

Bir grup, birdenbire meydana gelen bir rastlantı sonunda, daha köy iyice çembere alınmadan nöbetçilerle çarpışmaya başlamıştı. Askerler onlara saldırmış, onları vurmuş ve öldürmüşlerdi. Almanlardan birçoğu kapatılamayan yollardan kaçmayı başarmış ve sanıldığından çok daha çabuk toparlanıp savunmaya geçmişlerdi.

Birlik iki yüz kadar Naziyi tepelemiş, yolları mayınlamış, birçok kamyonu ve bir depoyu ateşlemiş, birkaç benzin deposunu uçurmuştu. Ancak Almanlar, köyün kenarındaki bazı gereçleri kurtarmayı başarmıştı.

Ama en çok istenilen şey elde edilmiş, askerler önlerinde kaçan Almanları görmüş, onların bağırışlarını duymuş ve can verirken çıkardıkları feryatları işitmiş, süngülerinin onların vücutlarına battığını görmüşlerdi. Günlük işlere iki saat ara verilmesini buyurdum. Savaştan dönen her kahramanın etrafını sarmış gruplar görülüyordu.

Bazen orada, bazen burada gülüşmeler duyuluyordu. Bugün, 16 Kasım 1941 günü bizim taburun gülme günüydü. Art arda Bozjanov'un sözlerini anımsıyordum: "Cephede gülmek, en ciddi şeydir." Savaş alanının ileri hatlarında gülme başlayınca korku kaçar.

Asker beni "Kalk", "Hazır ol" sesleriyle karşılar. Sadece bu bağırışlarda bile askerin içini anlar insan. Bugün bu buyruklar neşeli savruluyordu...

Garkuşa'nın çevresine toplanmış bir gruba yaklaştım. Askerlerden biri arkasına bir şey sakladı. Garkuşa bakışımı yakaladı:

"Ver buraya," dedi.

Asker bir Alman matarası uzattı.

Garkuşa:

"Rom var Yoldaş Kombat," dedi. "Almanların olsa da yine de sert. Sizden rica edeceğim bir tadına bakmaz mısınız?"

Uzattığı matarayı aldım ve yudumladım.

Rahimov:

"Garkuşa, iyi savaştı," dedi.

"Yoldaş Kombat, her tepelediğimden böyle bir tane alabilseydim, tam yirmi tane getirecektim. Ama onları taşıyamazdım. Hem orada böyle şeyler için zaman kalmıyor."

Garkuşa anlatıyor, anlatıyordu.

İleriye, siperlere doğru yürüdüm. Az sonra gece saldırısına katılanlardan Murin'le karşılaştım. Acele acele bir yere doğru gidiyordu. On metre kala kendini topladı ve yürüyüşüne uygunluk verdi. Cephenin ön kısmındaydık. Bunun ötesi insansız bölüm denen ve bizi Almanlardan ayıran kısımdı. Murin ise burada bile tabur komutanının önünden uygun adımla geçiyordu. Gözlerimiz karşılaşınca onun gülümsediğini gördüm. Ben de ona gülümsedim. İşte her şey buradaydı. Bir kelime bile konuşmadık, ama içimi yine bir sevinç dalgasının kapladığını duydum. Bunlar mutluluğun o olağanüstü dakikalarıydı. Komutanın bu mutluluğu duyuşu, taburla kaynaştığı andı. Ben hem kafamla hem de yüreğimle bugün taburda korkusuzluğun doğduğunu biliyordum.

Her şey öncesi gibiydi. Donmamış suları siyah görülen nehrin öte yanında uzaklık pırıl pırıl, bembeyaz uzanıyor, erken düşen karın altında lekeler halinde sürülmüş tarla parçaları görülüyordu. Daha ileride ormanın çıkıntıları siyahlaşıyordu. Ben şimdi de önceden olduğu gibi, bir süre sonra her şeyin sarsılacağını, karın üzerinde siyah izler bırakacak tankların emekleyeceğini, ormandan fırlayacak yeşil ka-

putlu insanların bir süre koştuktan sonra yere yatacağını, sonra yine fırlayacağını ve makineli tüfeklerinden ateş saçan bu insanların bizi öldürmek için saldıracağını biliyordum. Ama şimdi içimden bir ses yükseliyordu: "Hele bir karşımıza çıkmayı deneyin!" Askerlerin bakışlarında da aynı şeyi okuyordum. Bambaşka şeyler söyleyen gülümsemelerde aynı sözler vardı: "Hele bir karşımıza çıkmayı deneyin!"

Bugün bizim tabur, bizim bulatımız böyle sesleniyordu. Bizim bulat... Evet artık tabur, bulata dönüyordu. Çelikleşmiş ve bilenmiş, gravürlü, sivri bir demirdik. Dünyada hiçbir şey onun içine gömülmüş olan resmi kazıyamazdı. Bunu daha açık anlatmak gerekirse şöyle denebilirdi: Bugün biz askerî eğitimimizin orta bölümünü bitirmiştik. Bu okulun son sınıfı ya da askerî terim kullanalım, süngüyü korkuluğa değil düşmana saplama, geceki saldırı ile kolayca geçilmişti.

Ağır savaşlar, onların gerektirdiği korkunç dayanıklılık, hepsi ilerideydi.

Moskova önlerinde iki ay sürecek büyük savaş ancak başlıyordu.

Bu iki ay içinde biz, Talgar alayının birinci taburu, tam otuz beş çarpışma yaptık. Bir ara General Panfilov'un yedek taburuyduk. Çarpışmalara o yedeklere düşen en kritik sıralarda girdik. Volokolamsk'ta ve İstra'da savaştık. Almanları yendik ve kovaladık.

Bizim bu otuz beş çarpışmayı sonra anlatacağım. Şimdi..."

Baurdcan Momiş-Uli konuşmasını sürdürdü: "Şimdi," dedi, "büyük bir nokta koyun. Yazın: Birinci bölümün sonu."

✲

İKİNCİ KISIM

✲

SAVAŞ ÖNCESİ

ASKERLİK kolay değil, komutanın orduları disipline sokması da kolay değil; savaş ise çok daha güç. Baurdcan Momiş-Uli: "İkinci öykümüz daha güç ve daha çok sorumluluk dolu," diye sürdürdü. "Şimdiye dek erlerin eğitilmesi üzerinde konuştuk. Şimdi savaşı konuşacağız."

1

BAURDCAN Momiş-Uli konuşmasını sürdürdü: "16 Kasım 1941 günü, tabur komutanı olarak Moskova'ya yüz otuz kilometre uzaklıkta portatif karyolamda yatıyordum.

Uzaktan bazen artan, bazen de yavaşlayan atış sesleri geliyordu. Sesler sol yanımızdan duyuluyordu. Yirmi-yirmi beş kilometre kadar bir uzaklıktan geliyordu. Daha sonra öğrendiğimize göre Almanlar tanklarla, tümenin sol kanadını yarmaya çalışıyorlardı.

Bizim yanımızda ise her şey sakindi. Düşman, taburun koruduğu Volokolomsk'a, orta noktaya doğru ilerlemiyordu. Yatıyor ve düşünüyordum.

Taburda benimle uluorta konuşmasına izin verdiğim seyis Sinçenko da canımı sıkıyordu. Durmadan benim için banyo hazırladığını söylüyor, sonra dönüp bir şeyler yemem gerektiğini mırıldanıp duruyordu. Onu kovuyordum:

"Sonra... Defol şimdi. Bana engel olma."

"Tutturmuşsunuz bana engel olma, bana engel olma! Bütün gün ne yapıyorsunuz ki engel oluyorum?"

"Ben düşünüyorum. Anladın mı?..Düşünüyorum."

"Bu kadar çok düşünülür mü?"

"Düşünülür ya. Benim aptallığım yüzünden seni öldürürlerse karına ne derim sonra? Üstelik sadece sen değilsin."

Belki size göre tabur komutanının, hele böyle bir anda, hemen savaş öncesinde görevi bir şeyler yapmaktır. Telefonla konuşmalı, buyruklar vermeli, ön safları dolaşmalı, bir şeyler yapmalıdır. Ancak bize General İvan Vasilyeviç Panfilov bambaşka bir şey öğretmiş ve bunu birçok kez de yinelemiştir: Komutanın en önemli işi düşünmek, düşünmek, düşünmektir...

2

BİLDİĞİNİZ gibi o gece yüz asker yirmi kilometre giderek düşmana saldırdı ve zaferle döndü.

Bu ilk yengi askerin ruhunu değiştirdi, tümeni değiştirdi.

Ya sonra?

Doğal olarak bizim bu ataklığımız büyük kavganın içinde bir şey değiştirmezdi. Biz, Talgar alayının birinci taburunun yedi yüz kişisi, Moskova önlerinde düşmanın saldırdığı tümende kendine düşen sekiz kilometrelik cepheyi tutmayı sürdürüyorduk. Son iki gündür, üzücü düşünceler yine beni uğraştırıyordu. Bildiğiniz gibi, bu sekiz kilometrelik bölgeye yerleşirken, bu kadar büyük bir bölgenin yalnız bir tabur tarafından savunulacağını düşünmüyordum. Sanıyordum ki arkamızda ikinci, belki de bir üçüncü savunma bölgesi kurulacaktı. Ardımızda Kızıl Ordu'nun başka birlikleri bulunacaktı. Bizim ilk saldırıyı karşılayıp, düşmanı bir süre oyaladıktan sonra genel kuvvetlerin yanına çekileceğimizi sanıyordum.

Ancak iki üç gün önce savunma bölgemizin hemen önünde Hitler'in ordularının bulunduğunu, onların Vyazma yakınlarında yarmaya giriştiğini ve ardımızda da hiçbir askerin bulunmadığını, Volokolamsk ile Moskova'ya giden Volokolamsk şosesinin birkaç tank alayı ile çevrildiğini öğrenmiştim.

Savaş şartları böyle gelmişti. Bu sırada Kızıl Ordu'ya verilen görev şuydu: Yeni destek güçleri gelinceye kadar, düşman az güçle Moskova önlerinde durdurulacaktır.

İZİN verirseniz, vatanın isteği buydu ya da vatanın istekleri gibi cümleler kullanmayayım. Vatan sevgisi konu olduğu zaman kelimelerde cimri olmak istiyorum.

Sanmayın ki sosyalist ülkemizin neyi aksettirdiğini ve neyi savunduğumuzu, görevimizin ne olduğunu ben de sizin gibi kesinlikle bilmiyorum.

Portatif yatağıma uzanmış, düşmanın birkaç saat içinde şu anda bizi Almanlardan ayıran insansız yirmi beş kilometrelik bölgeyi geçerek, Ruza'nın kıyılarında saklanmış siperlerimize nasıl çarpacağını görüyordum.

Onlar, gecenin karanlığında ormanda toplanacak ve gözetleyiciler çıkararak bizim savunma bölgemizi tanıyacak, sonra kendilerince seçecekleri bir noktadan vuruş yapacak. Önce topçular başlayacak, sonra askerlerini kendi sevdikleri usul olan bir kama şeklinde dar bir cephede saldırtacaklar. Bu, bir-bir buçuk kilometre kadar bir şey olacak. Bizim tabur ise her kilometreyi sadece bir takım ve bir makineli mangası ile savunuyor.

Üstelik benim yedeklerim de yok. Uzaklıklar kıyaslandığı anda, Almanlar sert ve beklenmeyen bir saldırı yaptığı zaman, bizim savunma bölgemizdeki öteki kuvvetleri saldırı bölgesine çekinceye kadar hattımızı yarabilecekleri açıkça görülüyordu.

Acaba kendimi Almanların yerine koyduğum zaman düşman için bize saldırmanın en yararlı olacağı yeri bulamaz mıydım? Ama onlar da aptal değildi ya? Ben kendimi onun yerine koymaya zorlarken, o namussuz da kendini benim yerime koyarak düşünecekti.

Doğal olarak o benim düşüncelerimi kolayca anlayacak ve beni aldatma usullerini bulacaktı. Bir noktaya saldıracak, ben bütün bölüklerimi çabucak oraya toplayacak, mayın atıcılarımı ve öteki silahlarımı göndereceğim, o da bundan yararlanarak öteki güçlerini boşalan yere yöneltecek.

Kimbilir, belki de şimdi yirmi kilometre öteden gülerek düşüncelerimi okuyor.

Önümde Alman kuvvetlerinin komutanının görüntüsü beliriyor. Kendini beğenmiş, yeni traşlı bir Nazi subayı. Bir albay; kimbilir belki de omuzlarında general apoletleri taşıyor.

Benim bir taburla savunduğum sekiz kilometreye karşı onun elinde sanırım bir tümen var.

Karşımdakine dikkatle bakıyordum, içimde onunla çarpışıyordum; aklın akılla sessizce çarpışmasıydı bu. Onun düşüncelerini okumaya, planlarını öğrenmeye çalışıyordum. Kendimce de sürekli şekilde yeniliyordum: Karşındakinin bir aptal olduğuna sakın güvenme Baurdcan.

Hayalimdeki gözler sivri, soğuk ama genç değildi. Onlarda bir askerin ateşi yanmıyor ya da bir haritayı incelemiyordu. Canlı değillerdi, bir düşüncenin alevini bulamıyordum. Onlarda kin okuyordum. O Alman albayı veya generali bana kin duyuyordu. Karşısında bulunan taburdan nefret ediyordu. Birkaç yüz kızıl asker onun Moskova'ya giden yolunun sekiz kilometresini engelliyordu. Bizi sadece kendisine engel olduğumuz için suçluyordu. Onca savaş kazanılmış, Moskova'nın yolu açılmıştı. Belki de o bizi hiç düşünmüyor, aklını kullanmaya bir gerek görmüyordu.

Belki de yanılıyorum? Belki de savaştan aldığı dersler, Kızıl Ordu'nun sınırlarda, Smolensk, Odessa ve Leningrad'da kahramanca karşı koyuşu onu düşünmeye zorluyordu... Kimbilir, belki bizim gece saldırımız onu dürtüklemiş, onda, Moskova önlerinde korkunç bir savaşın olabileceği düşüncesini yaratmıştı?

Kimbilir ona, belki de yürüyen, dört ayda sınırdan bu yana bin kilometre yol alan Hitler'in ordusuna, Vyazma'daki çarpışmada bizim en büyük güçlerimizi parçalayan bu tümenin komutanına yüz Kızıl Ordu erinin yaptığı gece saldırısı bir çete davranışı gibi geliyor ve o, birkaç gün içinde otomobiliyle Moskova sokaklarındaki dolaşışını düşlüyordu. Ondan sonra bu gibi işlerle uğraşmak ondan çıkacak, gizli polisin ya da jandarmanın işi olacaktı.

İçimde bir ses konuşuyordu: Onun içini okudum. Onda yalnızca kin var. Sadece nefret var. Bizi suçluyor. Bekle... Biz seni düşünmeye zorlayacağız.

Şimdi... Şimdi, her şeyin ondan gelmesini beklememiz gerekli. Düşünmeyi gereksiz bulan bu yengiye doymuş komutandan, yalnız birkaç basmakalıp davranış bekleyebiliriz. Birkaç saat içinde yirmi beş, elli kilometrelik savunmasız kısmı geçmiş ve kendince yeni bir yengi kazanmış olacak. Gülümsemesi gerekli şu anda... Düşmanın kafasının içine girmiş bir çember çevirip, yine başlangıç noktasına gelmiştim.

4

DÜŞÜNÜYORDUM: Planlar belli. Acaba?

Ben savaşı kitaplardan okuduklarımdan, tüzüklerden ve savaşa katılmışların anlattıklarından biliyordum. Eğitim yapmış, bildiklerimi askerlerime öğretmiş ve onlarla beraber cepheye gelmiştim. Ve gene de savaş benim için bir bilinmeyendi. Savaşın içinde olmamıştım.

Naziler, Polonya'da ve Fransa'da savaş usullerini ortaya koymuşlardı... Onlar, karşılarındaki cepheyi birkaç yerden deliyor, oradan tanklarını, zırhlı kamyonlarını ve motosikletlerini gönderiyor, sonra da savunma halindeki birlikleri bastırıyorlardı. Bizde de böyle yapmaya çalışıyorlardı.

Düşüncelerimi derinleştirdikçe, ben de aynı şeyler üzerine saplanıyorum: Gedik açarlarsa?.. Bizi yarıp geçerlerse?.. Peki nasıl yararlar? Nasıl geçerler? Bunu nasıl yapabilirler?

Artık ezbere bildiğim haritayı bakmadan görüyorum. Dar ve ağır akan Ruza Nehrinin girintili çıkıntılı kıyıları, makineli tüfek yuvaları ve ateş zincirinin yerleri ve tank engelleri gözümün önünde. Geride, ormana saklanmış sekiz top var. Bunlar taburun buyruğunda. Önde tanklar için çeşitli engeller...

Bakışlarım daha ileriye kayıyor. Nehirden öteye. Düşman yanına doğru.

Şimdi bizim bıraktığımız, daha Nazilerce alınmamış Alman yığınaklarından bizim yana doğru gelen yolları tüm açıklığı ile görüyorum. Sonra birden orada Almanlar için kurulmuş olan tuzaklar ve onların bu tuzaklara düşüşlerini görüyorum. Sıralar halinde ilerleyişlerini gördükçe kalbim sıkışıyor.

Kafamda artık onları arkadan vurma, daha açılmamış sıralarını pusuya düşürme fikri yeşeriyor. O zaman iki ateş arasında kalacak, hiç beklemedikleri bir sırada kendilerini ateşin altında görecekler.

Kafamda bir karşı saldırı planı beliriyor. Onlar bana yaklaşırken ben onlara karşı saldırıya geçivereyim. Ama hangi güçle? Taburu savunma siperlerinden mi çıkarayım?

General Panfilov, pek az önceki gelişinde inatla dikkatimi bir karşı saldırıya geçme olanağına çekmeye çalışmıştı. Ama benim sekiz kilometrelik cephemde sadece yedi yüz askerim var. Tüm taburu çekip savunma bölgemi boş bırakamam ya... Şimdi size komutanın iç acısını hangi kelime ile anlatayım: Gücüm az, gücüm az...

Kendimi düşmanın yerine koydukça onun sorunlarını çözebilecek çok yol buluyorum. Beni parçalamak, savunma bölgemi yarmak için çok şey buluyorum. Kendim içinse, savunma alanının parçalanmaması için bir çıkış yolu bulamıyorum.

Kendimi zorluyor, küfür ediyorum. Tüm vücudum dayak yemiş gibi ağrıyor.

Gece, sabahın beşinde komşu taburun komuta yerinde bulunmak için buyruk aldım.

PANFİLOV'LA BİR SAAT

1

SOLDAKİ komşu tabura atla gittim.

Dikkat edin solda. Kaba ama aydınlık bir bilgiye sahip olmanızı istiyorum. Taburun hattını bir kere daha göz önüne getirin. Ruza Nehri kıyısında yüzünüz düşmana dönük dursun. İleriyi açıkça düşünmeniz zorunluğu var. Taburun cephesinin önünde şu ya da bu oluyor. Sağda da aynı şey; şu ya da bu oluyor. Solda –orada tıpkı bizim gibi– taburlar uzun bölgelere yayılmış duruyorlar.

Kasım ayı için normal olmayan, erken gelen bir kışla birlikte, kızakların hareket etmesi için yetecek kadar kar yağmasından sonra hava değişti. Soğuk azaldı ve sonbahar yağmurları başladı. Çevre çamur oldu. Geceler aysız ve karanlık.

Karanlıkta bir çukura düşmemek için, nehrin kıyısını izlemedim ve köy yolundan dolaştım.

At için yürümek oldukça zordu. Lisanka, her adımda başını kaldıra kaldıra, ayaklarını yapışkan çamurdan kendini zor kurtarıyordu. Eyerin üstünde düşüncelere dalmıştım.

Yolda aynı yönde ilerleyen şekillere yetişmeye başladım. İrkildim. Bunlar kimdi? Yeni güçler mi? Yardım mı? El fenerim zaman zaman, ışığı ile karanlığı ikiye biçiyordu.

Ne olmuştu? Bir yürüyüş kolundan geri kalanlar mıydı? İkişer üçer yürüyorlardı. Arkalarında tüfeklerin namlularının sivrilttiği çadır bezlerinden yağmur süzülüyordu.

Biri sordu:

"Sipunova'ya daha ne kadar var Yoldaş Komutan?"

"Siz kimsiniz? Nereden geliyorsunuz?"

Öğreniyorum: Önümüzden Volokolamsk'a yedek tabur geçmiş. Bu konuşanlar, geri kalanlar.

Yine Sipunova'ya kadar kaç kilometre kaldığını soruyorlar. Cevap verip geçiyorum. Yol bir süre sessiz kalıyor. Çevrede çıt yok. Gece uzaktan duyulan atış sesleri gelmiyor.

İşte yine önde kimseler kımıldıyor. Batıp çıkan ayaklar. Yine ikişer üçer yürüyorlar. Destek sevindiriyor insanı. Ama... Ama şeytan götürsün, ne kadar kötü yürüyorlar. Panfilov'un bize yaptırdığı sert eğitimi bunlarda göremiyorum. Bizimkiler böyle sallanmaz, böyle geri kalmazdı.

Lisanka birden ürkerek yana fırladı. Fenerimin ışığında yarısına kadar çamura saplanmış at ve arabayı görüyorum. Yağmurun altında da büzülmüş arabacı.

Bir dakika sonra da yanda sigara ateşleri beliriyor. Birkaç asker yolun kenarına çömelmiş, sigara içiyor. Yorgun ve ezilmiş vücutları yerin çamuruna aldırmıyor.

Ve hepsi aynı şeyi soruyorlar:

"Sipunova uzak mı?"

Ben de oraya gidiyorum. Sipunova köyüne. Komşu taburun merkezi hemen köyün yanında.

2

GELDİĞİMDE, ıslak basamaklardan yeraltı komuta yerine indim.

"A! Yoldaş Momiş-Uli. Buyurun..."

Bu, yabancı olmayan, kalınca bir sesti. General İvan Vasilyeviç Panfilov'u gördüm.

Teneke bir sobanın yanına oturmuş, çizmelerini değiştiriyordu. Bir ayağı çıplaktı. Ufak ayak kızgın sobaya uzanmıştı. Yanında emir subayı oturuyordu. Gencecik, kırmızı yanaklı bir teğmendi. Öte yanda tanımadığım bir yüzbaşı vardı.

Selam alıp tekmil verdim. Panfilov saatini çıkarıp baktı.

"Soyunun. Şöyle sobanın yanına oturun."

Doğruldu. Ayak bezini serdi. Kuru tarafına bastı. Alışkın bir hareketle, bir tek kırışık bile yapmadan, şöyle bir sarıp çizmesini giydi.

Yağmurdan koyulaşmış yıldızlı kaputu, sobanın yanında kuruyordu. Anlaşıldığına göre tümenin komutanlarını beklerken siperleri dolaşmıştı. Uzun süre yağmur altında kalmış, belki de tüm gece boyunca

uyumamıştı. Bütün bunlara karşılık, elli yaş yüzünde, kısa kesilmiş siyah bıyıklarında bir yorgunluk izi yoktu.

"Yoldaş Momiş-Uli, duydunuz mu bugün biz nasıl... Ha duydunuz mu?" diye sordu. Gözlerini kısmış, gülümsüyordu.

Tanımlamak çok zor. O anda sakin sesi ne kadar hoşuma gitmişti. Birden savaşı bilmeyen, savaşı anlamayan ben, düşmanın karşısında tek başıma bırakılmadığımı hissetmiştim. Bu işin sırrını bilen biri vardı. Bu işleri geçen dünya savaşında asker olan, sonraki devri gören, önce tabur, sonra alay ve sonra tümen komutanı olan general biliyordu. Ve o benim ne durumda olduğumu da biliyordu.

Panfilov devam etti:

"Geri püskürttük onları... Uuuu uf!.." Şakacı bir sesle derin bir nefes aldı: "Korkuyordum. Ama bunu kimseye söylemeyin Yoldaş Momiş-Uli; tanklar vardı ya, işte o da benimle beraberdi. O da gördü. –Panfilov emir subayını gösterdi– Söyle bakalım onları nasıl karşıladık."

Emir subayı yerinden fırladı ve sevinçle konuştu: "Göğüslerimizle karşıladık Yoldaş General." General Panfilov'un garip kıvrımlı kaşları kalktı: "Göğüslerimizle mi?" Bir süre durdu: "Hayır aslanım. Göğüsler yalnız kurşunla değil sivri her şeyle delinir. Amma da yaptın! Göğüslerimizle. Böyle subay elbiseli bir garibe bölük teslim et de bizi göğsümüzle tanklara karşı sürsün. Göğüsle değil. Ateşle, silahla karşılıyoruz onları. Görmedin mi?"

Emir subayı acele acele onun sözlerini onayladı. Ama Panfilov, bir kez daha sert yineledi:

"Göğüsle... Git bak atlara yem veriyorlar mı? Ve söyle yarım saat sonra eyerlesinler."

Emir subayı selam verdi, ezik çıktı. Panfilov, ardından sevgi dolu bir içtenlikle: "Gençtir..." dedi.

Önce bana, sonra tanımadığım yüzbaşıya baktı, parmakları ile masaya vurmaya başladı.

"Piyadelerin göğüsleri ile savaşmamalıyız," diye alçak bir sesle konuştu. "Genellikle şimdi, burada, Moskova'nın önünde askerimiz çok değil. Onları korumamız gerekli."

Generali dikkatle izliyor ve beni üzen sorunların cevabını bulmaya çalışıyordum. Ama başaramıyordum.

O biraz daha düşündü ve ekledi:

"Koruyalım. Ama sözle değil. Hareket ve ateşle."

3

PANFİLOV bana döndü:

"Şimdi sizinle konuşalım Yoldaş Momiş-Uli. Burada yeni komşunuz var. Tanışın bakalım: Yüzbaşı Şilov."

Yüzbaşı masanın yanında duruyordu. Uzun boylu, iriyarıydı. Rütbesine göre de genç görünüyordu. Yirmi yedi, yirmi sekiz yaşlarında idi. Başında Panfilov tümeni er ve subaylarının giydiği kulaklıklı kalpak yerine, külrengi kırmızı piyade zırhı taşıyan bir kasket vardı. Bütün bu sırada konuşmamıştı. Bu durumda, bir üst rütbeli kendisine bir şey sormadan konuşmayan askerin disiplinini gösteriyordu. Selamlaştık.

Panfilov:

"Yoldan mı geldiniz Yoldaş Momiş-Uli?" diye sordu.

"Evet, Yoldaş General."

"Geride kalanlar çok var mı?"

"Çok," dedim.

Panfilov'un dudaklarından bıkkınlıkla bir "Eh..." koptu.

Yüzbaşıya döndü. Şilov kızararak esas duruşa geçti. Panfilov onu azarlamadı, tam aksine sakin konuştu:

"Biliyorum, biliyorum neyi düşünüyorsunuz; biri onları böyle eğitmiş, biri böyle hazırlamış, şimdi ise buyurun hesabını siz verin Yüzbaşı Şilov. Öyle mi?"

Panfilov gülümsedi. Şilov da gülümsedi. Onu kaplayan kaygıdan sıyrılmıştı.

"Hayır, Yoldaş General. Öyle değil."

"Öyle değil mi?"

General sert bir hareketle yüzbaşıya doğru eğildi. Küçük gözlerinde merak parlıyordu. Şilov, kesinlikle cevap verdi:

"Kendimi düşünmüyorum Yoldaş General. Bu işin hesabını erler kendileri vermek zorunda kalmasın. İzin verirseniz gidip gerekli tedbiri alayım Yoldaş General."

"Geri kalanların burunlarını mı sürttüreceksiniz?"

"Hayır Yoldaş General, komutanlarının burunlarını sürttürmeliyim. Paparayı kimin çift porsiyon yiyeceği anlaşılsın."

Panfilov kahkahayı bastı.

"Olur, olur yüzbaşı."

"İzin verirseniz çıkayım."

"Bekleyin."

Panfilov, sustu. Düşündü, sonra yineledi:

"Evet, Yoldaş Momiş-Uli... Şimdi yeni bir komşunuz var. Tabur zayıfça. İyi eğitilmemiş. Öyle mi yüzbaşı?"

"Evet, Yoldaş General."

Panfilov bana dönerek durumu açıkladı: Volokolamsk'taki yedek tabur, tümen emrine verilmişti. Yüzbaşı Şilov ise taburu birkaç gün önce teslim almıştı.

Panfilov:

"Önceki komutanın uzaklaştırılması gerekti," diyordu. "Askerler gevşekti. Onlara acıyordu. Garip bir adam. Onlara acımak aslında onlara acımamak değil mi? Ne demek istediğimi anladınız mı yüzbaşım?"

"Evet. Bunu biliyorum Yoldaş General."

Panfilov bir süre genç Yüzbaşı Şilov'un ciddi yüzüne baktı sonra bana döndü:

"Sizi şunun için çağırdım Yoldaş Momiş-Uli..."

Her yanım sanki gerildi... Ama general bana sadece Yüzbaşı Şilov ile birlikte taburlar arasındaki bölgeyi ve durumu incelememiz gerektiğini söyledi. Sonra ekledi:

"Eğer düşman aranıza girerse ona birlikte vurun. Bunun için gereken hazırlığı yapın. Bağlantının sağlanışını ve hareket sorunlarını yerinde konuşun ve tam anlaşmaya varın. Biriniz diğerini, bir felaket karşısında yalnız bırakmayacaksınız."

Panfilov, yüzbaşıyı bir kez daha dikkatle inceledikten sonra gitmesine izin verdi.

Benim için henüz hiçbir şey aydınlanmamıştı. Daha önce olduğu gibi karanlıkta olan sorun, içimi kaygı ile dolduruyordu. General "Onu birlikte vurun" diyordu. Nasıl? Hangi güçle? Askerleri siperden

çıkararak mı? Cepheyi açıp boşaltalım mı? Ya düşman tam o sırada başka yerden de saldırırsa? "Birlikte vurun onu." Aslında o bizi vuracak. Daha üstün bir güçle saldıracak; hem de çeşitli yerlerden. Başka başka yönlerden saldıracak.

Panfilov'un her kelimesini yakalamak istiyor; ondan bir şeyler çıkarmaya çalışıyordum. Savaşın sırrı, savaşta kazanmanın sırrı, yine bana saklı kalıyordu.

Kapı yüzbaşının ardından kapandı. Panfilov düşünceli:

"Kafası işliyor sanırım," dedi. "Ama... Söylediğine göre geride kalanlar epeyce ha... Çok mu?"

"Çok, Yoldaş General."

"Evet. İyi bir kafaya karşın eğitimsiz askerle güç duruma düşebilirsin."

Bir anda Panfilov'un yüzünde büyük bir yorgunluğun izleri belirdi ve asıldı. Hemen ardından bana bakıp gülümsedi. Küçük gözleri canlı canlı parladı.

"Ee, Yoldaş Momiş-Uli... Haydi anlatın..."

Ona kısaca gece yapılan saldırının başarılı sonucunu anlattım. Ama Panfilov kısa istemiyor, soruyor, ayrıntıları ile öğrenmek istiyordu. Bu yine öncekiler gibi bir rapor vermekten çok bir söyleşiydi.

Panfilov:

"Biliyor musunuz ne var Yoldaş Momiş-Uli," dedi, "bunun tümünü Şilov'a anlatın. Onu da ateşleyin. Yarın onun da sizin gibi saldırmasını istiyorum."

General beni kutlamadı, elimi de sıkmadı. "Çok güzel aslanım" da demedi. Ama beni bambaşka bir şekilde övüyordu.

"İşte bak siz Almanlara yanaşmayı öğrenmişsiniz Yoldaş Momiş-Uli."

İçim ezik cevap verdim:

"Hayır, Yoldaş General. Daha öğrenmedim."

Kaşları birden havaya kalktı.

"Nasıl şey öyle?"

"Yoldaş General, bugün bütün gün kafamı yordum. Kendimi düşmanın yerine koyunca bizi kolayca yeniyordum. Kendi yerime düşününce... Nasıl yeneyim onları, nasıl geri atayım... Bilemiyorum..."

Suratını asan Panfilov, uzun süre yüzüme bakmadı. Sonra buyurdu:

"Ayrıntılı bilgi verin. Haritanızı çıkarın."

Haritamı masanın üstüne yaydım. Henüz hiçbir yerine dokunulmamış, Alman saldırılarından henüz hiçbir yeri koparılmamış olan siperlerimiz kırmızı kalemle çizilmişti. Bizim taburun iki yanında komşu taburların yeri belirtilmişti; işte bu ince çizgi Moskova'yı düşmana karşı koruyordu.

Açıkça belirtmem gerekiyordu: Durumu inceledikten sonra, elimdeki güçle taburumun bölgesinde bir yarmayı önlemeye olanak göremiyordum. Her komutan böyle sözlerin söylenmesinin kolay olmadığını anlayacaktır. Ama ben söyledim. Panfilov sessizce başını sallıyordu. Sözlerimi sürdürdüm. Beni üzen düşünceleri sıraladım. Yedekte bir takımım bile yoktu. Ani bir saldırı karşısında geriden alabileceğim tek askerim yoktu. Geriden destek alamayacağımı da biliyordum.

"Taburuma güveniyorum Yoldaş General, asla geri çekilmeyecektir. Gerekirse siperlerinde kahramanca ölmeyi başaracaktır."

Panfilov sözümü kesti:

"Ölmeye acele etme. Savaşmayı öğren." Sonra yine sakin sakin konuştu:

"Konuşun Yoldaş Momiş-Uli, konuşun..."

"Sonra Yoldaş General, beni şu kaygılandırıyor: Şimdi taburun çizgisi düşmandan elli kilometrelik bir şeritle ayrılmış."

Bunu haritada gösterdim. Panfilov yine başını salladı:

"Eee, Yoldaş General, bu elli kilometreyi ona öylece mi bırakayım?"

"Bırakayım demekle, ne demek istiyorsunuz?"

Açıkladım:

"Bizim savunmamız yarılınca o ilerleyecek, değil mi Yoldaş General? Hem de olanca hızıyla..."

"Neden yarılınca?"

Cevap vermedim. Bu çok açıktı: Bir iki manga, on ya da yirmi adam düşman gücünü durduramazdı.

General:

"Siz beni şaşkınlık içinde bırakıyorsunuz Yoldaş Momiş-Uli," dedi. "Siz Almanları yenmediniz mi?"

"Ama Yoldaş General, o sırada biz saldırıya geçtik... Üstelik de gece, hem de beklenmedik bir anda..."

"Siz beni şaşkınlık içinde bırakıyorsunuz," diye yineledi. "Anladığınızı sanmıştım Yoldaş Momiş-Uli: Asker oturup beklememeli. Onu düşmana götürmeli, saldırmalı. Eğer oynamazsan, seninle oynarlar..."

"Nereye saldıralım Yoldaş General? Yine Sereda'ya mı? Şimdi orada düşman tetikte."

"Ya bu nedir?"

Panfilov, aceleyle kalemini çıkardı ve ara şeridi haritada gösterdi.

"Siz, bir şeyde kararsızsınız Yoldaş Momiş-Uli: Düşman bize yaklaşırsa elimizdeki güçle onu tutamayız. Ama doğal olarak onun yaklaşması gerekli. Siz 'yararsa' diyorsunuz... Hayır, Yoldaş Momiş-Uli, bu bölgede savaşmak gerekli... Orada ateş inisiyatifini siz alın. Saldırın. Hangi noktalarda savunma birlikleriniz var?"

Gösterdim. Almanların bulunduğu yerden taburun çizgisine kadar iki yol vardı: Bir toprak, bir de şose. Her ikisi de çizgiye üç dört kilometre kala engellenmişti. Panfilov, her şeyi öğrenmek isteyen bir komutandı.

"Savunmada ne kadar güç var?" Cevap verdim.

"Bu belirli Yoldaş Momiş-Uli. Burada makineli tüfekle destekli takımların eyleme geçmesi gerekli. Onların daha çok hafif makineliye ihtiyaçları var. Ağırlara gerek yok. Gruplar hafif ve çalak olmalı. Ve daha atılgan olun. Daha ileriye çıkarın onları. Düşmana karşı gidin. Almanlar bu yana doğru harekete geçince onları ateşle karşılasın ve ateşle saldırsınlar."

"Ama Yoldaş General, düşman onları iki yandan çevirerek saracak."

"Siz orduda her zaman söylenen (geyiğin geçtiği yerden asker de geçer) sözü düşünüyorsunuz. Bu Almanlara göre değil Yoldaş Momiş-Uli. Şimdi onların nasıl savaştığını biliyor musunuz? Onlar kamyonun geçtiği yerden asker de geçer diyorlar. Hadi gösterin bakalım bana, yollar kesilince ulaştırma kamyonlarını nereden geçireceksiniz. Bu düzlükte yollar kapatıldıktan sonra nereden geçeceksiniz? Haydi söyleyin Yoldaş Momiş-Uli, söyleyin nereden geçeceksiniz?"

"Ama püskürtürler."

"A!.. Püskürtülecek mi? Üç dört makinelisi olan bir takımı püskürtmek kolay değil. Bu iş için açılıp, savaşa girmek gerekli. Bu ise yarım gündür Yoldaş Momiş-Uli. Dolaşsın, uğraşsın, bu tehlikeli değil. Ama sizi çembere almasına izin vermeyin. Kritik anda, geriye sıçrayıp sıyrılmalısınız. Örneğin şöyle..." Panfilov, hafif çizgilerle Alman işgalinde bulunan toprakların yakınındaki bir yolu kesti. Sonra kalem yana kaydı, bir çember çevirdi ve başka bir noktada döndü. Bu tabur çizgisine biraz daha yakındı. Panfilov, bana izleyip izlemediğimi anlamak için baktı. "Bir tane daha böyle dönüş..." Tabur çizgisine yakın bir dönüş daha belirdi haritada.

"Görüyor musunuz," dedi, "nasıl bir spiral? Kaç kez düşmanı saldırıya geçmeye zorlayacaksınız? Kaç gününü alacaksınız? E buna ne diyeceksiniz, benim sayın eleştiricim?"

Dediklerini kavrıyordum. Panfilov konuşmadan önce böyle bir şeyi düşünebilir miydim? Tam aksine, askerleri siperlerinden çıkarmaya hakkım olmadığını sanıyordum. Oysaki tecrübeli general, birkaç çizgi ve şekille oynak savunmayı bana öğretmişti. Onu kesinlikle uygulamalıydım.

4

PANFİLOV'UN emir subayı içeri girdi.

"Atlar hazır Yoldaş General."

Panfilov saatine baktı.

"Pekâlâ. Karargâha telefon edin. On dakika sonra yola çıkıyoruz."

Sobanın yanında duran kaputunun yakasını ve omuzlarını elledi. Çömeldi, ateşe birkaç odun daha koydu ve bir dakika kadar sobanın açık kapısı önünde öyle kaldı. Bu yalın davranışlardan daha önceki karşılaşmalarımızda olduğu gibi yine güven yayılıyordu. Onun, uzun uzun hesaplardan sonra, düşmanla geniş ve yorucu bir savaşa hazırlandığı anlaşılıyordu.

Panfilov, haritanın yanına döndü. Dikkatle baktı, elindeki kalemi birkaç kere çevirdi. Sonra:

"Yoldaş Momiş-Uli," dedi, "savaşta her şey sizinle konuştuğumuz gibi yürümeyebilir. Savaşanlar kalem ve harita değil, insanlardır."

Davranışları tam kendisini yansıtıyordu. Düşünür gibi konuşuyordu.

"Güçlendirilmiş takımlarınız için atılgan ve akıllı komutanlar seçin. İşte şuralarda bir şeyler olmalı." Eliyle kafasını gösterdi.

"Gece saldırısına katılanlara ne dersiniz Yoldaş General?" Panfilov, gözlerini kıstı:

"Ben sizin yerinize tabur komutanlığı yapmaya niyetli değilim... Benim tümenim var. Bunu kendiniz yapacaksınız. Genel savunmanın ara davranışları, komutanların ve askerlerin seçilişi... O işler size ait."

Ancak biraz düşündükten sonra yine soruma cevap verdi: "Hayır! Neden saldırıya katılanları göndereceksiniz? Diğerleri de ateş etmeye alışsın. Hepsinin savaşa alışması gerekli. Ancak önemli olanı unutmayın Yoldaş Komutan, onlara yoldan gitmeye asla izin vermeyin. Cephe önüne kadar gelmelerine de izin vermeyin. Bugün düşman sizden elli kilometrede. Bu, kimse karşı koymadığı sürece çok yakındır; ama her ormancıkta, her ağaç ardında, her tümsekte bir karşı koyan varsa çok uzaktır." Yine haritaya baktı. Bir süre sustu sonra sürdürdü: "Bir şey daha Yoldaş Momiş-Uli: Taburun davranış yeteneğini denetleyin. Sürekli şekilde izleyin; arabaları, atları... Tümünü izleyin, her şey düzgün mü? Savaşta her şey olabilir. Buyruk verildiği anda her şey, herkes, harekete geçmeye hazır olmalıdır."

Bana anlattıkları pek açık değildi. Kelimelerinde sanki saklı bir düşünce vardı. Neden bunların tümünü bana söylemiyordu? Bense üzerinde kesin kanıya sahip olmadığım her şeyi açıkça belirtmeye niyetliydim.

"Yoldaş General bir şey sormama izin verir misiniz?"

"Evet, evet. Sor. Aslında bunun için konuşuyoruz."

"Anlayamadığım bir şey var Yoldaş General. Düşman tabur bölgesine doğru gelmeyecek mi? Siz onları tutamayacağız dediniz. İzninizle soracağım: Yapacağımız ne olacak? Tabur komutanı olarak neye hazır olmalıyım? Geri çekilmeye mi?"

Panfilov, parmaklarını masaya vuruyor, bunun bir zorlamadan doğduğu anlaşılıyordu.

"Siz ne düşünüyorsunuz Yoldaş Momiş-Uli?"

"Bilmiyorum Yoldaş General."

"Görüyorsunuz. Komutan her zaman en kötü olasılığı düşünmek zorundadır. Bizim görevimiz yolları tutmaktır. Almanlar yarma yapsa da önünde yine bizim askerler olmalıdır. İşte bunun için de buradan bir taburu alıyorum. Sizin taburu almayı istiyordum, ama siz önemli bir yolu tutuyorsunuz."

Haritada taburun tuttuğu Sereda-Volokolamsk yolunu gösterdi.

"Hat önemli değil Yoldaş Momiş-Uli, yol önemli. Gerekirse askerlerinizi siperlerden cesaretle çıkarın. Onları dövüştürün, ama yolu tutun. Anlaşıldı mı?"

"Evet, Yoldaş General."

Kaputunu aldı. Giyerken yine sordu:

"Bir bilmece var biliyor musunuz: Dünyada en uzun ve en kısa olan, en hızlı giden ve en yavaş olan kimdir; onu umursamaz, sonra da üzülürler."

Birden hatırlayamadım. Beni zora soktuğu için içtenlikle gülümseyen Panfilov, saatini çıkarıp baktı ve bana gösterdi:

"İşte bu. Zaman. Şimdi bizim görevimiz bu Yoldaş Momiş-Uli. Zaman için savaşalım. Düşmandan zaman çalalım. Geçirin beni."

5

SİPERDEN çıktık.

Gün ağarıyordu. Yağmur durmuş, sisler içinde ağaçlar belirmeye başlamıştı.

"Şilov nerede? Neyse biz yürüyelim, o yetişir." Panfilov, yolda, siperde neler yaptığımızı sordu. Taburun bağlantı yolları kazdığını söyledim. Durdu.

"Neyle kazıyorsunuz?"

"Kürekle Yoldaş General."

"Kürekle mi? Aklınızla kazmanız gerekli." Bunu her zamanki tatlılık ve şakacılığıyla söylemişti. "Şimdiye kadar ne kadar yer kazdınız? Şimdi bakın Yoldaş Momiş-Uli; yalancı, aldatıcı siperler kazmanız, kurnazlık etmeniz, onları aldatmanız gerekli."

Birden şaştım. Generalle konuşmamdan sonra bende onun savunma hattına önem vermediği kanısı uyanmıştı. Şimdi öyle olmadığı ortaya çıkıyordu.

"Dinliyorum. Yalancı siperler kazmamız gerekli dediniz Yoldaş General..."

Yüzbaşı Şilov koşarak bize yetişti.

Yolun kenarında bir nöbetçi duruyordu. Yirmi yaşında vardı. Gri gözleri ciddiydi. Tam olmamakla beraber gerektiği şekilde generali selamladı.

"İşler nasıl gidiyor asker?"

Çocuk utandı. Bu sıralarda bizim orduda asker denmezdi. Savaşçı veya Kızıl er denirdi. Belki ona ilk kez böyle denmişti. Onun utanmasını anlayan Panfilov, açıklama gereği duydu:

"Asker büyük sözdür. Hepimiz askeriz. Anlat bakalım nasıl gidiyor?"

"İyi, Yoldaş General."

Panfilov, "Hımm," dedi. Başını eğip yere baktı. Vıcık vıcık çamur askerin postallarını örtmüş, bağları görünmüyordu. Ayaklarının üstüne sarılmış dolaklarda da çırpı ile temizlenmiş çamurun izleri belli oluyordu. Tüfeği tutan eli soğuktan morarmıştı.

"İyi mi?.." Panfilov, bu soruyu uzata uzata sormuştu. "Bana yürüyüşün nasıl geçtiğini anlatır mısın?"

"İyi geçti Yoldaş General."

Panfilov, Şilov'a döndü:

"Yoldaş Şilov, yürüyüş nasıl geçti?"

"Kötü, Yoldaş General."

"Ohooo, demek sen beni aldattın askercik." Panfilov gülümsedi.

"Eh söyle bakalım nasıl yaşıyorsunuz?" Nöbetçi dirençle yineledi:

"İyi Yoldaş General."

"Hayır." Panfilov kabul etmiyordu. "Savaş sırasında iyi yaşanır mı hiç!" Biraz durdu ve ekledi. "Gece yağmur altında, böyle çamur içinde, burayı arşınlamak, buna mı iyi diyorsun? Yürüyüşten sonra uyudun mu? Hayır, değil mi? Yemek yedin mi? Hayır! Burada ıslak rüzgâr altında dur veya yeri kaz. Sonra yarın veya öbür gün savaş. Hem de kan dökülecek savaş. Bundaki iyilik nerede söylesene?"

Nöbetçi acemice gülümsedi.

Panfilov, sürdürdü:

"Hayır kardeş. Savaşta iyi yaşanmaz... Ama bizim babalarımız, dedelerimiz bütün bunlara dayanmayı başarmışlar. Savaş yaşantısının tüm zorluklarını yenmeyi başarmışlar, düşmanı yok etmişler. Sense kardeşim daha savaşla karşılaşmadın... Soğukla yorgunlukla uğraşmak da bir savaştır. Bunun için de yüreklilik gerekli. Ve sen bunlara baş eğmiyor sızlanmıyorsun... Bak işte bu, iyi asker. İsmin ne senin?"

"Polzunov, Yoldaş General... Ben de tam bunu söylemek istiyordum, generalim..."

"Ünlü bir isim...* Ünlü bir adammış senin adını taşıyan... Çok önemli bir kişi... Niçin söylemedin?"

"Bilmiyorum Yoldaş General. Bilememişim."

"Asker her zaman ne söylediğini bilmeli ve düşünmelidir. Sadece bileğiyle değil kafasıyla da savaşmalıdır. Ee, Polzunov... Seni unutmayacağım. Hakkında iyi şeyler duymak istiyorum... Ne demek istediğimi anladın mı?"

"Anladım, Yoldaş General."

Başını yere eğmiş olan Panfilov, yolda düşünceli ve yavaş yavaş yürüdü. Durduğu zaman bana ve Şilov'a baktı.

"Askerin yaşayışı ağır," dedi. "Hiç söz edilmese de ağır. Bunu saklamamak gerekli. Her zaman doğruyu söylemeli. O yalan söylüyordu. Hemen düzeltmek gerekli..."

Bir an sustu ve düşündü:

"Savaştan önce insanlara acımayın Yoldaş Şilov, savaşta acıyın... O zaman koruyun onları, askeri koruyun."

Söyledikleri bir buyruk gibi değildi. Daha çok bir vasiyete benziyordu. Ürpermiştim. Ama Panfilov, aynı anda bambaşka bir tonla, tam bir komutan gibi sert bir şekilde ekledi:

"Koruyun onları... Bütün askerler burada. Moskova önünde başka askerlerimiz yok. Bunları kaybedersek düşmanı neyle tutarız?"

Bizimle vedalaştı. Dizginleri aldı, bir sıçrayışta eyere oturdu ve tırısla yolun kenarından uzaklaştı.

---

* İvan İvanoviç Polzunov (1728-1766): Ünlü bir Rus bilgini. Maden sıcaklıkları üzerinde buluşları vardır. *-çev.*

YOLDA SAVAŞ

1

PANFİLOV'UN buyruğuna uyarak Şilov'la iki tabur arasındaki bölgeyi dolaştık. Her tarafı inceledik. Planlı şekilde davranma yolunda uyuştuk ve savaşta arkadaşça yardım üzerinde konuştuk.

Yüzbaşıdan ayrıldıktan sonra, nehrin kıyısından karargâha dönerken, uykusuz ve insanı ezen düşüncelerle dolu geçirilen bir geceden, Panfilov'la konuşmalardan sonra gergin bir sinirlilik içinde olmama karşı, şaşkınlıkla yorgunluk değil tam karşıtı bir hafiflik içinde olduğumu duyuyordum. Gelişimde olduğu gibi kendimi bütün ağırlığımla eyere bırakmıyordum; ağır düşünceler beni ezmiyordu. Lisanka da sanki daha hafif koşuyordu...

Çevre sessizdi. Ne yakından ne de uzaktan silah sesleri duyuluyordu. Bugün, on yedi kasımda her şey sessizliğe bürünmüştü. Dün Almanların tanklarla yarma yaptığı, bizim sol yanımızda kalan yerde, büyük çarpışmaların olduğu bölgede de çıt yoktu.

Bu anda bile o sessizliği unutamıyorum. Kömür gibi simsiyah olan göğü unutamıyorum. Bataklık çayırını, küçük su birikintilerini, siper kazan askerlerin kürekleriyle attığı sarımtırak killi Moskova önü toprağını unutamıyorum.

Panfilov, bu topraklar konusunda biraz önce beni uyarmıştı. Onlar siperlerimizi belli ediyordu. Hemen dağıtılıp yok edilmeleri gerekliydi. Ancak o anda, bu insanın sinir sistemini parçalayan sessizlikte, onları, bu kabarık toprak yığınlarını görüyor, onları anılarıma sanki işliyordum.

Nehrin öte yanında, ormanda kaybolan yol görünüyordu. Kıyıdan tırmanıyor, üstündeki telgraf direkleriyle bir çizgi halinde taburun yerleşme bölgesini kesiyordu. Yağmurdan kararmış köy evlerinin, ki-

lisenin yanından geçerek, düşmanın hedefi olan Moskova'ya doğru giden, Volokolamsk şosesi başkente doğru uzanıyordu.

O sabah yolun üstünde gördüğüm her şey sanki içime kazındı.

Şimdi anımsıyorum. Lisanka'nın hafif bir tırısla köyün içinden geçerken rastladığım kadının kaygılı bakışını unutamıyorum. Yüzü aklımdan hiç çıkmıyor. Genç değildi. Yüzü, kırışıklıklarla doluydu; rüzgârdan, çalışmadan sararmıştı. Açık mavi gözleri vardı. Rus köylüsünün, Rus kadınının yüzünü taşıyordu. Onlar sanki bana bir şeyler soruyordu: "Nereye gidiyorsun?" "Ne haberler var?" "Bizler ne olacağız?" Sanki yalvarıyorlardı: "Bir tek kelime söyle bize, umut veren bir kelime. İçimizin ateşini sustur."

At onu geçti. Bir asker gördüm. Elinde bir su kabı, bir çocuğun üstüne eğilmişti. Yanından geçerken doğruldu. Onu tanıdım: Bizim iyilik meleği Bloha. Makineli takımı köyün yanına yerleşmişti. Hemen ciddileşti ve kaşlarını çatarak bana selam durdu. Ardından çocuk da aynı ciddiyetle selam verdi.

Bir subayın bu gibi sahnelerle karşılaşması çok doğaldır. İnsanın bakışı bir kayar sonra unutur. Ancak bu sabah, bu çocuk, bu küçük palyaçonun davranışı, askere inanç belirten davranışı, beni etkileyip kalbimi burkuyordu.

Gözüm başka şeyler de görüyordu. Ara sokakta, küçük bir bahçenin önünde ellerini duvara dayamış bir kız duruyordu. Evden çıkan makineli bölüğün yöneticisi Dcal Muhammed Bozjanov, gülerek ona doğru geliyordu. İkisinin bakışları birbirini arıyor, içlerinde gençlik ateşi yanıyordu. Bozjanov, beni görünce utandı. Kız da bana doğru döndü. Bakışı o anda değişti. Öbür kadınlar gibi soru dolu ve endişeli oldu.

Kalbim bu bakıştan yine burkuldu.

2

KÖYÜ geçip Teğmen Brudni'nin takımına geldim. Başka takımlarda olduğu gibi burada da asker irtibat hendeği kazıyordu. Yarı bele kadar çıplak soyunmuş, kazma sallıyorlardı. Soğuk ve rutubetli havaya rağmen terleyen omuzları parlıyordu. Takımın yardımcısı Kurbatov'du.

"Kendim de çalışıyorum Yoldaş Komutan," dedi. "Burası taşlık, yardım edilmesi zorunluğu var. Hem de biraz ısınayım dedim."

Güçlü ve adaleli çıplak göğsünü korkusuzca kasım rüzgârlarına bırakıyordu. Çok kez bu güzel askeri seyreder ondan övünç duyardım. Ancak o anda söylendim:

"Neden bu kadar çok yer kazdınız? Üç kilometreden görünüyor. Çabuk onları düzeltin, toprakları dağıtın. Teğmen nerede?"

Teğmen Brudni, çabuk çabuk yürüyen, ufak tefek bir adamdı. Bu kez ise bana doğru sanki koşarak geliyordu. Ona da söylendim:

"Askerler işlerini çabucak bitirsin. Her şeyi gizleyin. Bu konuda sıkı buyruk verin Yoldaş Teğmen. Sonra da hemen benim yanıma, tabur karargâhına gelin."

Acele acele cevap verdi:

"Baş üstüne Yoldaş Kombat. Baş üstüne."

Komuta merkezindeki siperde beni küçücük karargâh grubum karşıladı. Karargâh amiri Teğmen Rahimov ve emir subayı Teğmen Donskih.

Rahimov raporunu verdi: Yeni bir durum yoktu. Düşman eskisi gibi hareketsizdi. Hatta küçük keşif birlikleri bile göndermiyordu. Rahimov'la birlikte ertelenemeyecek bazı işleri bitirmeye başladım. Aldatıcı siperlerin şeması birkaç gün önce onun tarafından çizilmişti. Süre geçirilmeden onların kazılmasını buyurdum. O hatlardaki işler ise gizlemenin dışında bırakılacaktı.

Buyrukları alan Rahimov:

"Baş üstüne Yoldaş Kombat," dedi. "İzin verirseniz hemen başlayayım."

"Evet."

Donskih'e baktı:

"Teğmen Donskih'e şu anda gereğiniz var mı Yoldaş Kombat?"

"Var."

Rahimov selam verip çıktı.

Biraz sonra yanakları alev alev Brudni geldi. Uyanık ve canlı gözlerini bir an siperin içinde gezdirdikten sonra merak ve bekleyişle üzerimde tuttu. Donskih, masada bir şeyler yazıyordu.

"Donskih, buraya gelin. Haritayı da alın."

Emir subayım, Komsomol Donskih'i ikinci destek takımına komutan atamayı düşünüyordum.

3

Biliyorum; savaşa katılmış bir adam, bir zamanlar bana da sizde olduğu gibi bir başka türlü, bir anlaşılmaz gelirdi. Onlar, Brudni ve Donskih hiçbir savaşa katılmamıştı.

İkisi de komsomoldu. İkisi de onuncu sınıftan ayrılmış ve bir süre okulda eğitim gördükten sonra teğmen olmuşlardı.

Tümenin kuruluşunda Donskih, bölük komutanı olarak atanmıştı. Ancak son derece yumuşak kalpli olduğu için değiştirilmişti. Utangaçtı. Suçlularla cebelleşemezdi. Bir komutanda olması gerekli zorunlu sertlik ve sürekli isteme hali onun yapısı ile uyuşmuyordu. Bölüğü teslim aldıktan sonra uzun süre üzüntü içinde kalmıştı. Onu anlıyordum. İçimden, sana bölüğü savaşta teslime güvenemezler Komsomol Donskih diye düşünüyordum. Gururu, benliği zedelenmişti.

İki gece önce, on beş kasımda, gece saldırısı için bölüklerden asker seçiyorduk. Donskih, yanıma gelip bana:

"İzin verin Yoldaş Kombat, ben de onlarla gideyim," dedi.

Ancak gece saldırısı için benim eski emir subayım karargâh komutanı Rahimov, komutan atanmıştı. Kesinlikle:

"Hayır!" dedim.

Donskih hemen gitmedi. Belki de "Bekle Donskih, bana lazımsın. Sırası gelince sen de çarpışacaksın" demem gerekliydi. Ama sustum. Donskih de sustu.

Emir subayımı tanıma sırası gelmişti. Onun gururu, sessizliği ve ciddiyeti hoşuma gidiyordu.

Şimdi yine önümde durmuş, bana haritayı uzatıyordu. İnsan her zaman görev verdiği kişinin yüzünü görmek ister. Biz her an aynı siperde yaşıyorduk. Buna karşın kendimi tutamayarak ona baktım. Kız gibi olan yüzü, ciddi havanın sertliğinden kabalaşmıştı.

Brudni de hoşuma gidiyordu. Galiba en iyi takım komutanlarındandı. Çok akıllı, çok hareketli bir insandı. Her şeye herkesten önce

sahip olurdu. Onun takımında kürekler, baltalar, kazmalar ve testereler daima tam olarak bulunur ve en iyi şekilde dururdu. Takımı diğer takımları her zaman geçerdi. Brudni de bunun her zaman görülmesini isterdi. Böyle anlarda küçük kurnaz gözleri sanki konuşurdu: "Ne olur şunların önünde beni biraz öv."

Bir keresinde Brudni'nin yürekliliğinden emin oldum. Ateş yuvaları öteki takımlardan çok daha çabuk bitirilmişti. Denetlemede ön kısımların zayıf olduğu kanısına kapıldım ve sordum:

"Sence bunlar hazır mı?"

"Evet, Yoldaş Kombat."

"Bunun içine askeri yerleştireceksin."

"Evet, Yoldaş Kombat."

Askerlerin birinden bir tüfek aldım.

"Gir içeri Brudni."

Anladı ve sarardı.

"Ohoo!" dedim. "Sen oraya, kurşunların altına askerlerini koyacaksın. Şimdi kendin gir. Ateş edeceğim."

Bir an duraksadı. Sonra ökçeleri üzerinde döndü ve sipere girdi.

Bağırdım:

"Dur, kenara geç."

Çekildi.

Ateş ettim.

Kurşun, siperin önünü delip geçemedi. Brudni'nin gurur duymaya hakkı vardı.

Bakışları sanki sevinçle konuşuyordu:

"Eee, şimdi ne diyeceksin? Haydi şimdi öv bakalım beni."

O günden sonra bu esmer teğmeni sevdim.

"Otur Donskih, otur Brudni."

4

DONSKİH haritayı koydu. Aklımda yerleşme ve çevirme yerlerini bellemiştim. Bir kere de haritada denetledim. Sonra görevi anlattım. Orada, yol kenarında gizleneceklerdi. Kenetlenip kalacak ve Alman otomobil kolları ile Alman topçularını geçirmeyeceklerdi. Küçük gözetleyici birlikleri geçirecek, ama büyük yürüyüş kollarını ateş-

le karşılayacaklardı. Düşmanı beklenmedik ateşle şaşkına çevirdikten sonra oradan sıyrılacaklardı.

"Ancak arkadaşlar, asıl amacımız bu değil. Düşmanın toparlanıp çarpışmaya başlamasını beklemeyin. Durun. Yolu tutun. Onun size karşı uzaktan açılıp yayılmasını sağlayın. İlk amacımız bu. Anlaşıldı mı?"

"Anlaşıldı." Brudni güvensiz bir sesle cevap vermişti. Her zaman çok hareketli olan yüzü donuklaşmış, düşüncelerle dolmuştu.

"Anlaşıldı mı Donskih?" diye sordum.

"Anlaşıldı Yoldaş Kombat, ölünceye kadar orada kalınacak."

"Hayır Donskih. Durulmayacak. Hareket gösterilecek, manevra yapılacak. Saldırılacak."

"Saldırılacak mı?"

"Evet, pusudan saldırılacak. Ateş açılacak. Elden geldiği kadar çok Nazi öldürülecek. Sonra bekleyeceksiniz. Düşman açılsın, çarpışmaya girsin. Gücünden bir parça ayırsın. O zaman sıyrılacak, yolun bir başka noktasına çıkacak, bekleyeceksiniz. Toplanıp yeniden harekete geçtiği zaman yine saldıracaksınız."

"Saldıracağız." Brudni sözlerimi yineledi.

Yüzü yine canlanmıştı. Gözleri parlıyordu. Donskih, sessizce gülümsüyordu. O da anlamıştı.

Panfilov'un bana verdiği "saldırı" kelimesinde olağanüstü bir şey vardı. Bu kelime söylendiği an görev aydınlanıyordu. Ruhları sarıyor, insanları değiştiriyor, onlara yüreklilik veriyordu. Düşündüm: Bu sadece taktik değil daha derin bir şeydi.

Ayrıntılar üzerinde konuştuk. Brudni heyecanlıydı. İlk ateşi alan kafası çalışmaya başlamıştı. Artık, erlerini yol kenarında nasıl saklayıp, nasıl kamufle edeceğini sanki görüyordu.

Yine konuştum:

"Evet, askerler gizlenip, kamufle edilecek. Bunu özellikle sana söylüyorum Donskih. Bu işte hiç merhametli olmayacaksın." Donskih sessizce bana bakıyordu. Panfilov'un sözlerini yineledim:

"Acımak demek, acımamak demektir. Anlaşıldı mı?" Mavi gözleri yarım saat öncekiler gibi değildi. Daha koyulaşmış, daha sertleşmişlerdi.

Konuşmalarımızda vatan veya Moskova sözcükleri geçmedi. Onlar sözcüklerin arkasına gizlenmişlerdi; içimizdeydiler.

5

TEĞMENLER, takımlarını hazırlamak üzere gitti. Ben yine düşüncelere daldım. Bana şaşıyor musunuz? Problem çözülmüş, buyruk verilmiş ve ayrıntıları ile anlatılmıştı. Yerine getirecekler tarafından da benimsenmişti. E, daha geriye ne kalıyordu?

Ne mi kalıyordu... Çarpışma.

Çarpışmayı, savaşı yazarken bir ricam var. Ufak bir ayrıntıyı yazmayı unutmayın. Savaşta düşman da vardır. Size aykırı gelecekse de gelsin; o her zaman bizim istediğimiz gibi davranmaz.

Anlıyordum: Aklın akılla çarpışması bugün bizim tarafımızdan, General Panfilov tarafından kazanılmıştı. Ama sonrası... Acaba Almanlar bir değil iki, üçüncü kez koyunlar gibi mermilere hedef olacak mıydı? Düşman nasıl davranacaktı? Kendini beğenmiş Alman komutanı düşünmek gereğini duyacak mıydı?

Savaşta sadece tek düşünce yoktur. Bu çifttir. Bir buyruk yoktur. İki buyruk vardır. Savaşta düşüncenin bir buyruğu yerine getirilmeden kalır.

Haydi cevap verin bana: "Neden?"

6

AKŞAMÜSTÜ takımlar yola çıkmaya hazırdı.

Teğmen Donskih'in takımı Ruza Nehri köprüsü yakınında sıralanmıştı. Askerlerin yanına atla gittim. Çok değil, elli dört kişiydiler. Hepsinin sırtlarında yükleri vardı. Dördü de hafif makineli tüfek taşıyordu. Bir kısmı da makinelinin mermi çantalarını yüklenmişti. Telefoncular arkalarına tel makaralarını koymuştu, iki de sıhhiyeci vardı.

Sağ yanda herkes gibi piyade takım komutanı duruyordu. Yanında barış zamanında bir şoför olan, her zaman âşık, ama görev sırasında üstün bir yapısı olan yardımcısı Valkov vardı. Geçen gece Sereda'ya

giden grubun da içerisindeydi. Bana anlattıklarına göre Almanları sessizce öldürüyormuş.

Onları bile bile yan yana getirmiştim. Genç olan Donskih'in yanında kırk yaşında Valkov. Atağın yanında temkinli.

Henüz koyulaşmayan gölgeler etrafı sararken herkesin yüzünü görüyordum. Birçoğu tüfekleri ile ilk kez Almanlara ateş edecekti. Birçoklarının bu sırada yürekleri heyecandan sanki çatlayacaktı.

"Size ne söyleyeyim," dedim. "Söylenecek her şey söylenmiş, verilebilecek her şey verilmiştir. Haydi allahaısmarladık."

"Hazır ol. Yarım sola. Doldur ve kapa. Yalnız çamurlu tepeye. Takım..."

Mekanizmalar ürkütücü bir sesle takırdadı. Elli dipçik omuzlara dayandı. Bir tümseğin üstünde karanlıkta bir çam ağacı buyruğu bekliyordu.

Bağırdım:

"Ateş!"

Yayıldı: Tırrr! Tak! Bir anda kırmızı alevden bir çizgi doğdu. Kırılan ve karlı yere düşen dal çıtırtıları duyuldu. Yine mekanizmalar takırdadı. Gene dipçikler omuzlara dayandı. Çamın silueti artık tek parça değildi. Kırılan dallardan gerideki, koyulaşan gök görünüyordu.

"Ateş!"

Gene kırmızı bir çizgi tutuştu, yine ateş sesi duyuldu. Yine yere dallar uçuştu.

"Ateş!"

Üçüncü ateşte ağacın tepesi kesilmiş gibi eğildi, sonra titredi, dikildi, gene eğilmeye başladı. Bir an durdu. Sarsıldı. Çöktü. Aşağısındaki dalları kırdı ve yere yuvarlandı. Şimdi küçük tepede göğe doğru yükselen bir çatal vardı...

Tekrar buyruk verdim: "Diz çök!" Durdum: "İyi nişan al!" Asker bir ağızdan cevap verdi: "Sovyet Rusya'ya hizmet ediyoruz."

"İşte Almanları da böyle vurun. Komutla hep birden. Tüfekleriniz ölüm biçsin. Yağmur gibi çiselemesin. Arkadaşlar tüfeklerinize inanın. Teğmen Donskih onları götürebilirsiniz."

Sonraki gün, yani on sekiz kasım günü Donskih veya Brudni'nin takımlarından birinin çatışmaya girmesini bekliyordum. Ancak Almanlar bizim bölgede ayın on sekizinde de on dokuzunda da kıpırdamadı. Takımlar bu arada gizlenmiş ve ormanın sonunda sürekli savaş için yeraltı sığınakları hazırlamışlardı.

Çamların tepelerine gözcüler çıkarmış, Almanların davranışlarını inceliyor, onları gözaltında tutuyorlardı. Günde birkaç kez, belirli saatlerde Donskih ve Brudni'den telefonla aynı raporu alıyordum: "Düşman görünmüyor."

Bütün Volokolamsk bölgesinde sadece biz değil, komşu taburlar da Almanlardan herhangi bir baskı görmüyordu. Keşif kolları bile göndermiyorlardı.

Ancak, tabur bölgesinin sol arka yanından, Ruza Nehrinin kaybolduğu ormanların ardından sürekli atış sesleri geliyordu. Orada bizim tanksavar toplarımız düşman saldırılarını kırmaya çalışıyordu. Panfilov, orada tümenin sol yanında tüm tanksavar ve uçaksavar toplarını bir araya getirmiş, bizim tabura ait topları da oraya aktarmıştı. Bize de taburun bir bölüğünü boş kalan sağ yakaya yerleştirmemizi buyurmuştu. Geceleri yangınların ateşinden gündüzleri ise atış seslerinden savaş bölgesindeki değişiklikleri izleyebiliyordum. Atış sesleri yaklaşmıyor, aksine sanki uzaklaşıyor ve daha çok arkamıza kayıyordu.

Tümenin genel savunma bölgesindeki durumunu bilmiyordum. Alman saldırısının ağırlık noktası ayın on altısındaki yerde kalmıştı. Onlar güçlerini toplayarak burada saldırıya geçmişlerdi. Saldıran güçler iki tümen kadar vardı. Bunlara bir de tank tümeni eklenmiş ve onlar Mojaysk-Volokolamsk yakınına Rodaka yoluna çıkmayı başarmışlardı (Burada parantez içinde yazın Rodaka cephe çizgisine paralel olan yoldur.) Onlar arkamıza geçmiş, Volokolamsk'a doğru ilerliyorlardı.

Bizi saldırıdan doğuya yerleşmiş olan kanattaki askerler koruyordu. Öte yandan ise Almanlar gelmiyordu. Aramızda yirmi ile elli kilometre arasında, kimsesiz, boş bir arazi uzanıyordu.

İlk haberi yirmi kasımda Donskih, belirtilen saatte verdi:

"Yoldaş Kombat, bir kamyon Alman piyadesi geliyor."

"Bir kamyon mu?"

"Evet."

"Bırak geçsin."

Birkaç dakika sonra Donskih, yine aradı:

"Yoldaş Komutan, bir sıra kamyon ve piyadeler göründü."

"Ne kadarlar?"

"Sonu görünmüyor. Sayabildiğim on kadar. Pardon, iki tane daha bildirdiler şimdi."

"Eee, Donskih..." dedim.

"Onları bırakmayayım," diye cümleyi tamamladı. Donskih'in ağır ağır nefes alışı ahizeden duyuluyordu: "Öyle mi Yoldaş Kombat?"

"Evet..."

"Baş üstüne Yoldaş Kombat. Onları geçirmeyeceğiz Yoldaş Kombat."

Donskih telefonu kapattı. Bense ahizeyi kulağıma bastırmayı sürdürüyordum. Telin öbür ucu ile yerin altına gizlenmiş bağlantı vardı. Şimdi ses duymuyor ancak, kelimeleri işitmeden karargâhtan sekiz kilometre ötede takımın neler yaptığını görüyordum.

Açık kamyonlar, erken düşen kasım karı ile yeniden örtülen sert yolda ağır yol alıyorlardı, iki yanına ve ortalarına yerleştirilen sıralarda ellerinde tüfeklerle Alman askerleri oturuyordu. Şimdi size garip görünebilir, ama 1941 yılının o kasımında Moskova önlerinde Almanların saldırısı böyle oluyordu. Onlar keşfe, nöbetçiler çıkartmaya, yan korunma almaya gerek görmüyorlardı. Karşılarına çıkacak Rusları kovalayacaklarına güveniyorlardı.

Rus ise, ormanın sonunda yatıyordu. Sanki geziye çıkmışçasına giden bu insanları gözaltında tutuyor, gizlendikleri yerden tüfeklerinin kundaklarını sıkarak verilecek "Ateş" buyruğunu bekliyorlardı.

Ahizeden sanki bir takırtı gelmiş gibi oldu. Bağırdım: "Hey, ne oluyor orada?"

"Ateş ediyorum Yoldaş Kombat! Onları vuruyorum."

"Hep birden mi?"

"Evet! Komutaya göre Yoldaş Kombat."

"Ya Almanlar?.."

Uzun bir bekleyiş oldu.

"Kaçıyorlar..." diye yırtınıyordu telefoncu. "Vallahi kaçıyorlar..."

Sevinçten çıldıracak gibiydim... "Almanlar kaçıyor."

Demek bu da olabiliyordu. Almanlar savaştan kaçıyorlardı. Bizim de onları kaçıracak, vücutlarını yok edecek, ruhlarını korku ile dolduracak gücümüz vardı. Almanlar bir anda disiplini ve gururlarını unutacak, üstün ırk olduklarını, dünya fethini unutacak, yenilmez olduklarını unutacak ve kaçacaklardı... "Ah şimdi süvarilerimiz olsa da arkalarından uçsak, toparlanmalarına meydan vermeden biçsek... Biçsek..."

7

BEN sadece bu zaferden değil, aklın eriştiği bu zafer buluşundan da sarhoş oluyordum... Bizim de gücümüz var... Onun adı... Hayır, şu anda ona bir ad takacak güçte değildim.

Bir süre sonra Donskih telefonda savaşı anlattı; ilk anda pusuda bulunan askerler yüze yakın Naziyi öldürmüşlerdi. Kurtulan üç dört misli ise geri çekilerek toparlanmış ve yayılarak ateş açmıştı.

"İyi, tam böyle gerekliydi," dedim. "Onlarla biraz oyna. Aynı yerde kapanıp kalsınlar. Adamlarını gizle. Ancak yanlarını gözlemeyi sakın unutmayın.

Savaşın gelişmesini telefonda izliyordum. Almanlar önce tüfek ve makinelilerle ateş açmış, ardından da roket atıcılar ve bazukalılar işe karışmıştı. O sırada Hitler'in ordusunun üstünlüğü bu roket atıcılarıydı. Motorize piyade bu bazukaları odun taşır gibi kamyonlara yüklerdi.

Askerler siperlere girdi. Ormana yaklaşan Alman gözcüleri iki saat süren atışlardan sonra yine ateşle karşılandılar. Takım yaşıyor, takım yolu koruyordu.

Telefonda bölük komutanlarına savaşın gidişini bildirdim ve bunları erlerine iletmelerini buyurdum. Arkadaşları, arkadaşlarının Almanları nasıl vurduğunu bilsinler istedim.

Bir süre sonra ikinci bölüğün olgun bir insan olan komutanı beni aradı.

"Askerler her şeyi bütün ayrıntıları ile biliyor Yoldaş Kombat."

"Nereden biliyorlar?"

"Telsiz asker telefonu çalışıyor Yoldaş Kombat." Servükov'un gülümseyerek konuştuğunu anlıyordum: "Ne biçim telefon bu?"

"Yaralılar geldi Yoldaş Kombat... Yaralı insan acı içindedir Yoldaş Kombat. Acı duyması ve acıyla kıvranması gerekli. Halbuki bunlar tam aksi neşeliler. 'Onlara gösterdik,' diyorlar. Biliyor musunuz, sanki bunu söylerken acıları azalıyor... Demek yaralılar da insanın moralini yükseltiyormuş."

"Kaç yaralı geldi?"

"Dört kişi... İlkyardımı gördüler ama yine de acele sahra hastanesine gitmeleri gerekli. Ama onları bir türlü gönderemiyorum. Durmadan nasıl dövüştüklerini anlatıyorlar da anlatıyorlar..."

Sesinde belli olan sevinç bende de titriyordu. Ahizeyi bıraktım.

Çok anlayışlı bir insan olan ve az konuşan karargâh komutanım Rahimov, yerinden kalktı.

"İzin verirseniz Yoldaş Kombat, yaralıların yanına gidip işleri sıraya koyayım."

"Evet, gidin."

8

BİR süre sonra Donskih, beni yeniden aradı. Bildirdiğine göre Alman zincirinin kanatları iki taraftan kırkar kişilik gruplara ayrılmış. Amaçları açık: Takımı sarmaya çalışıyorlar. Donskih, kaygılı konuşuyordu. Anlıyordum, biraz korkuyordu. Çekilmek zamanı geldi mi diye sormak istiyordu. Ancak benim o sıkılgan, gururlu teğmenim, çok istemesine karşın bu soruyu soramıyordu.

"Ziyanı yok Donskih," dedim. "Buyruk ver, onların davranışlarını izlesin asker. Ellerine yarar geçtikçe ateşle karşılasınlar. Korkma. Onlar senden korksun."

Donskih'in daha sonra verdiği bilgi şöyleydi:

"Üç yandan ateş ediyorlar Yoldaş Kombat. Bir yandan da 'Rus! Teslim ol!' diye bağırıyorlar."

"Siz ne yapıyorsunuz?"

"Ateş ediyoruz."

"Güzel. Onları oyala Donskih."

Bir süre sonra yine seslendi:

"Ateş yoldan geliyor Yoldaş Kombat. Bizi sarabilirler."

"Ateşin ziyanı yok Donskih. Artık hava kararıyor. Karanlıkta sıyrılacaksınız. Dayan aslanım."

Ağzımdan bu sözü istemeyerek kaçırdım. Ben onunla, mavi gözlü Donskih'le tüzüklere göre değil kalbime göre konuşuyordum.

Belki aklınıza Donskih niçin heyecanlanıyor diye gelebilir. Ancak anlamaya çalışın. O, o sırada yazı masası başında bulunmuyor. Eğitim alanında da değil. Onun her yanı ölümle çevrili. Ölümün haykırışlarını duyuyor, onu görüyordu o sırada. Almanlar durmadan kurşun yağdırıyordu. Kurşunlar kırmızı, mavi ışıklar halinde her yanda vızıldıyor, çevresinden geçiyor, sanki onu sıyırıyorlardı. Onun da kalbi titriyordu. İradeye, mantığa ve buyruklara karşın o da duygusuz bir eşya değil, demirden yapılmış değildi. O da bir insandı. Yaşantısının en korkunç anındaydı; "ilk savaşı yaşıyordu..."

Sekiz kilometre uzaktan kalbinin atışlarını duyuyordum. İçgüdümü, bilincimi, bilinçsiz olarak onda sürdürmeye çalışıyordum. Orada, yakındaki savaştaki erlerin her şeyi, oradaki subayına bağlıydı.

Ve birden, gerçekten hiç beklenmedik bir anda Donskih, Almanların çekildiğini bildirdi. Önceleri inanamadım. Ama artık siperlerin önü kararmıştı. Gün bitmişti. Biraz sonra Donskih ayrıntıları anlattı. Almanlar ateş etmiş, bağrışmış ve karanlıkta cesetlerini sürükleyerek çekilmişlerdi.

Bu küçük bir çarpışmaydı, ama ben sevinçten titriyordum. Gülmek istiyordum. Atlayıp Donskih'in, bizim kahraman aslanların yanına gitmek istiyordum. Gece Teğmen Donskih'in takımı yerini değiştirdi.

"SEN MOSKOVA'YI TESLİM ETTİN!"

1

ERTESİ sabah arkamızda, cephenin derinliklerinde, atış sesleri yine başladı.

Taburun ön cephesi ise sakindi. Belirli saatlerde Donskih ve Brudni raporlarını verdiler: Yollar ıssız. İleride önceki gün gibi bütün yüksek ağaçların üstüne gözcüler çıkarılmış, Almanları izliyor, gözükmelerini bekliyorlardı.

Telefonun çalmasını bekliyordum. Derken çaldı. Nöbetçi telefoncu konuşuyordu:

"Oradan, Yoldaş Kombat..."

O da içinde bulunduğumuz yaşamı biliyordu. Uzun uzun anlatmasına gerek yoktu. Nereden olduğunu anladım.

"Yoldaş Kombat, görseniz... Atlı bunlar. Ne biçim şeyler... Yoldan geliyorlar."

Brudni'yi acele konuşmasından tanıdım. Şimdi onun sırası gelmişti anlaşılan. Bildiğiniz gibi Brudni'nin takımı bir başka yolda gizlenmişti.

"Ne kadar varlar?"

"Yirmi kadar."

"Bırak geçsinler."

Atlılardan sonra bir grup motosikletli göründü. Bugün düşman daha tedbirli davranıyordu. Öncüler göndermişlerdi. Bizimkiler de ustaca saklanmıştı. Koruluğun içindeydiler.

Brudni'nin Almanları beklediği yolun kenarındaki koruluk büyük değildi. Ama ileride, yarım kilometre kadar ötede başka bir orman vardı. Gerektiği an, o en uygun anı seçerek, kolayca oraya kaçabilecek, sonra yeniden düşmandan sıyrılarak yola çıkabilecekti.

Yarım saat sonra Alman süvarileri ile motosikletleri geri döndü. Yol nehre kadar onlara açıktı.

Bir süre sonra Brudni, kamyon dizisi ile piyadelerin göründüğünü bildirdi. Yolun temiz ve güvenli olduğuna inanan Almanlar, önceki gün olduğu gibi yan korumasız kamyonlarla hareket halindeydi.

"Hazırlandın mı?" diye sordum.

"Evet, Yoldaş Kombat. Hazırız."

"Onların yaklaşmasını bekle ve sonra saldır. Sakin davran." Ahizeden sert ve ciddi bir ses duyuldu: "Baş üstüne Yoldaş Kombat."

Orada olup bitenleri yine bağlantı eri bildiriyordu. Bu şosede de dünkü öykü tekrarlandı. Pusudan ateş. İkincisi... Üçüncüsü... Almanlar yine arabalarından fırlamış, bir anda öğrendikleri her şeyi unutmuş, buyrukları, disiplini unutup tamamen panik içindeki bir sürü olmuşlardı.

Ormandan bana çarpışmayı aktaran telefoncuyu sorguya çekiyordum:

"Kaçıyorlar mı? Yoksa yayıldılar mı? Bana tam ve doğru cevap ver."

"Kaçıyorlar Yoldaş Kombat... Amma da koşturuyorlar ha... Biz onları yine tepeledik Yoldaş Kombat."

Daha önceki gün bu yüzden düşünüyordum: Ani ateş altına düşen Almanların ne türlü davranacakları kafamı zorluyordu. Halbuki onların hemen yere yatması, yapışması ve karşı ateş açması gerekirdi. Buyruk almadan da, insanın kendini savunma duygusu onlara bunu yaptırmalıydı. Ama hangi güç insanları paralize ediyor, düşünme yetilerini alıyor, düşmanın işini kolaylaştırıyor, ölüme daha hızlı koşturuyordu.

O günlerde, daha ilk savaşlarda kendi aklımca bu gücü anlıyordum. Acele etmeyin; sırası gelecek, ondan söz edecek, onun üzerinde konuşacağız.

2

SAVAŞIN başında Brudni'nin takımı ile bağlantı kesildi. Hatları incelemek için gönderilen muhabereciler Almanlarla karşılaşarak durdular. Titizlikle onları sorguya çektim. Çünkü ne olduğunu

anlayamıyordum. Düşman onlara yolun üstünde bulunan köyden ateş etmişti. Orada ne kadar Alman olduğunu, kamyonların gelip gelmediğini bilmiyorlardı.

Garip, kaygı verici bir durum vardı. Bizim takım acaba neredeydi? Onlara ne olmuştu? Yoksa sarılmışlar mıydı? Bu kadar hareketli, bu derece akıllı bir insan olan Brudni, acaba sıyrılma süresini mi iyi ayarlayamamıştı?

Ne yapmalıydım? İnsanları yok olmaya bırakamazdım. Onlara nasıl yardım edeyim? Neyle? Kendim bir takım alıp oraya yardıma koşmayı çok istiyordum. Ama hayır, buna hakkım yoktu. Benim taburum var. Sekiz kilometrelik bir cephem var. Ben burada kalmaya mecburum.

Burkulmuş kalbimle soğukkanlı düşünmeye çalışıyordum. Takımın sarıldığını düşünelim. Acaba benim elli askerim, elli seçme adamım tutsak mı olacak? Ellerini havaya mı kaldıracak? Hayır, yaşantıları için çarpışacaklar. Ben buna inanıyorum. Onların tüfekleri, makinelileri ve yeter derecede cephaneleri var. Düşüncede bile olsa düşmanın eline düşmelerini kabul edemiyordum.

Onlara gözcülerden kurulu yarım takımlık bir yardım gönderdim. Yarım takım. Böyle güçlüklerle çarpışıyorduk o sıralarda.

Komutanlarına, "Görünmeden yaklaş, kapalı gözle gitme. Akıllı ol ve acele etme. Brudni'yle karanlıkta bağlantı kur ve ona yardım et," diye buyurdum.

Brudni'ye de şu emri gönderdim:

"Sıyrılınca, takımıyla yine yola çıksın. Daha önce verdiğim buyruğa uygun davransın. Sonraki gün bir başka yerde yeni bir pusu kurarak Almanları yine ateşle karşılasın."

3

TAKIM komutanına buyruğu verdikten sonra siperden ayrıldım ve sisli göğün altına çıktım. Karanlık basmasına daha iki saat vardı. Kimseyi görmek ve kimseyle konuşmak istemiyordum. Aklıma sarılmış olan takımdan, elli adamdan başka şey gelmiyordu.

Nehre doğru ağır ağır yürüdüm. Düzlükte Kızıl Ordu erleri yerleri kazıyor, ağaçlar getiriyor, aldatıcı siperler hazırlıyorlardı. Canım oraya da gitmek istemiyordu. Uzaktan, çok ağır çalışıyorlarmış, isteksizlermiş gibi geldi bana. Çabuk! Daha çabuk olun! Bizim askerlerimiz, elli adamımız bize bu zamanı kazandırmak için çarpışıyor, belki de ölüyorlardı. Oraya gidersem kendimi tutamayıp, suçluya da suçsuza da bağıracağımı anlıyordum.

Sanki kulaklarımı uzatmış, karşıdan, nehrin öte yanından Alman bazukalarının seslerini duymaya çalışıyordum. Hayır. Orası sakindi. Ya orada her şey bittiyse? Demek artık Brudni'yi, Kurbatov'u hiçbir zaman görmeyecektim.

Daha sonra, zaman geçip savaşta piştikçe, kalbim böyle şeylere pek sızlamayacaktı.

Sipere döndüm ve gönderdiğim yarım takımdan haber beklemeye başladım.

Telefoncu fısıldadı:

"Yoldaş Kombat, sizi arıyorlar."

Bölük komutanı Servükov tekmil verdi:

"Yoldaş Kombat, Brudni'nin takımı çemberden sıyrıldı."

4

HEYECANLA bir daha, bir daha sordum:

"Nereden biliyorsunuz?"

"Nasıl nereden? Yoldaş Komutan, erler burada."

"Nerede?"

"Size raporumu sunuyorum." Servükov, kendine uygun olarak tüm ayrıntıları ile tüzük ve buyruklara uygun davranıyor, uzatıyor da uzatıyordu. "Raporumu bildiriyorum. Buradalar. Bölüğün emrine geldiler."

"Kim?"

Az daha anlayamıyordum... Ya da, daha doğru dürüst kavrayamamıştım. Ama nasıl olurdu?

Belki de şu dakikalarda her şey başka türlü belirecek, bir başka türlü aydınlanacaktı. Servükov cevabını yineledi:

"Teğmen Brudni... Ve erler. Yani dönebildiler. Altı kişi kaybetmişler."

"Ya Almanlar? Ya yol?"

Her ne kadar şu anda hiçbir anlamı yoksa da soru ağzımdan çıkıvermişti. Belki... Servükov'un cevabı beynime kazındı: "Düşman yolu işgal etti." Donup kaldım...

Servükov'un sesi kaygı ile sordu:

"Yoldaş Kombat. Telefonda mısınız?"

"Evet."

"Brudni'yi telefona çağırayım mı?"

"Gereği yok."

"Yanınıza gelsin mi?"

"O da gereksiz."

"Pekiyi o zaman ne..."

"Beni bekleyin."

Telefonu yerine koydum. Ama yerimden hemen kalkamadım.

5

İşte... En korkuncu olmuştu.

Korkunç olan yolun kaybı değildi. Aslında buna kendimi alıştırmıştım. Taktiğimize göre bunun yarın ya da en geç öbür gün olması gerekli değil miydi?

Ama bugün, benim teğmenim, benim erlerim çekilmiş, yolu buyruksuz bırakmışlardı... Kaçmışlardı...

Birkaç dakika sonra atla ikinci bölüğün merkezine gidiyordum. Uzakta değildi. Bundan üç gece önce bence tarihî olan bir günde buradan erlerimi göndermiştim. O zaman alacakaranlıktı. Şimdi de öyle. Ama o zaman, üç gün önce beni hazır ol durumunda karşılayan Kazahlardı. Şimdi ise geri dönen Kızıl Ordu erleriydi. Erken düşen karın örttüğü yerde, yorgun oturuyor ya da yatıyorlardı.

Bir tümseğin yanındaki siperin önünde grup komutanları duruyordu. Biri, kısa boylu bir karaltı onlardan ayrılarak bana doğru koştu. Koşarken de buyruğunu veriyordu:

"Kalk! Hazır ol!"

Bu, Brudni'ydi. Koştu, keskin bir selam çaktı ve önümde dimdik durdu.

"Yoldaş Kombat..." Kalın sesiyle sanki haykırıyordu. Sözünü kestim:

"Teğmen Servükov. Yanıma gelin." Servükov koştu.

"Burada kıdemli kim?"

"Ben, Yoldaş Kombat."

"Tekmili neden siz vermiyorsunuz? Neden takım sırada değil? Bu kargaşa ne? Herkes sıralansın. Komutanlar da buna uysun."

Bozjanov yaklaştı. Bana yavaşça, Kazahça sordu: "Ne olmuş Aksakal?" Rusça cevap verdim:

"Bu buyruk sizi ilgilendirmiyor mu siyasi yönetici? Sıraya."

Bozjanov, birkaç saniye öylece kaldı. Yüzünü bana dikmişti. Bir şeyler söylemek istediği belliydi. Ancak buna cesaret edemiyordu. Benim şu anda avutucu sözler dinleyemeyeceğimi, böyle bir şeye dayanamayacağımı biliyordu.

Karın üzerinde ve tam karşımda sıranın sert çizgisi belirdi. Her şey tam bir sessizliğe bürünmüştü. Sıraya yaklaştım. Bu kez Servükov tekmil veriyordu. Sözlerine uzaktan, doğu yönünden gelen top sesleri karışıyordu. Servükov'un yanında vücudu kaskatı kesilmiş Brudni duruyordu. Ona karşı konuştum:

"Raporunu ver."

Acele acele konuştu:

"Yoldaş Kombat. Benim komutam altındaki destekli takım yüz kadar faşist öldürdü. Ama sarıldık. Yarma kararı aldım..."

"Güzel. Peki neden yeniden yola çıkmadın?"

"Yoldaş Kombat bizi kovalıyorlardı."

"Kovalıyorlardı..." Kin ve nefretle haykırıyordum:

"Kovalıyorlardı! Bununla kendini savunmak için dilin pek acele ediyor. Düşman bizi Urallara kadar süreceğini ilan etmiş. Bunun böyle olacağını mı sanıyordun? Onlara Moskova'yı vereceğiz, yurdumuzu vereceğiz, ailelerimizin, ihtiyarların, karılarımızın yanına kaçacağız, sonra ne diyeceğiz? 'Bizi kovalıyorlardı...' Öyle mi? Ha? Cevap ver!"

Brudni susuyordu.

"Çok yazık!.." Aynı hırsla bağırıyordum. "İyi ki seni kadınlar duymuyor. Onlar seni tokatla karşılar, suratına tükürürlerdi. Sen bir Kızıl Ordu komutanı değil bir korkaksın."

Cephenin ilerisinden yine top sesleri geldi.

"Duyuyor musun? Almanlar orada, arkamızda. Düşman orada, Moskova'nın yolunu açıyor. Biz burada taburumuzun yanını koruyoruz. Onlar bize inanıyor, bize güveniyor. Onlar bizim dayanacağımıza, onları çevirmesine izin vermeyeceğimize inanıyorlar. Ben de sana inanmıştım. Sen yolu tutuyordun. Sense korktun ve kaçtın. Sen sadece yolu bıraktığını mı sanıyorsun? Hayır. Sen Moskova'yı da teslim ettin."

"Ben... Ben... Ben düşünüyordum ki..."

"Seninle konuşacak başka şeyim yok. Git."

"Nereye?"

"Sana buyrulan yere."

Nehrin öbür kıyısını gösterdim. Brudni başını çevirmeye davrandı. Sanki geriye elimin gösterdiği yana bakmak istiyor, ama önümde dimdik durmayı sürdürüyordu.

"Ama orada Yoldaş Kombat..." Titrek bir sesle konuşmaya çalışıyordu.

"Evet, orada Almanlar var. Onların yanına git. İstersen onlara hizmet et. İstersen öldür. Ben sana buraya gelmeni buyurmadım. Benim kaçağa ihtiyacım yok. Git."

Kendinden emin olmayan bir sesle sordu:

"Takımla beraber mi?"

"Hayır. Takıma bir başka komutan verilecek. Sen yalnız git."

Tabur komutanının, buyruklarına uymayan komutanlara karşı gücünü çeşitli yollardan kullanmaya hakkı vardı; isterse onu yeniden çarpışmaya gönderebilir, görevinden uzaklaştırabilir, mahkemeye verebilir, hatta yöntemler gerektiriyorsa kurşuna da dizdirebilirdi. Ya ben... Ben ne yapıyordum? Ben de onu oracıkta mahkeme ediyordum. Bu, sıranın önünde kurşuna dizmekti. Her ne kadar fiilen değilse bile bu böyleydi. Bu, askeri şerefini ayaklar altına alarak askerleri ile birlikte düşmandan kaçan komutanın kurşuna dizilmesiydi. Şerefsizliğe verilecek ceza şerefsizlikti.

Brudni hâlâ önümde dimdik duruyordu. Hâlâ onu taburdan kovduğumu anlamıyordu. Bu onun için korkunç bir andı. O Komsomoldu. Elbette birçok kere savaşta ölümü düşünmüştü. Hiç şüphe yok ki o da belki savaşta vatanı için ölmenin gerekeceğini biliyordu. Yürekli olmayı düşlemiş, yenginin mutluluğunu, başarının armağanını ve ünü düşünmüştü. Onun için anlatılması güç kişisel mutluluğunu düşünmüştü.

Ama şu anda gerçek gelmiş karşısına dikilmişti. Gerçek bir savaş olmuş, o, Komsomol Brudni, Teğmen Brudni, takımıyla beraber düşman karşısından kaçmıştı. Mahkeme artık bitmişti. Savunmasız bitmişti. Olanlar Komsomol yönetiminde değil burada, savaş alanında olmuştu. Burada tek buyruk yetkisi olan komutandı. O da kararını vermişti. Ceza almıştı. Bütün düşleri yıkılmıştı. O, Brudni'nin yaşantısını kurtarmıştı, ama onun için artık yaşam yoktu. Askerin önünde "Korkak" damgasını yemiş, taburdan kovulmuştu.

Hiçbir şey anlamamış gibi hep öyle duruyordu. Bu onun için ölümden beterdi. Benden son bir kelime duymak için bekliyordu. Bense susuyor, gözlerinin içine bakıyordum. O anda taş kesilmiştim. Ruhumda en küçük bir acıma yoktu. Savaş görmüş kişiler beni anlayacaktır. Böyle anlarda kin karşısında öbür bütün duygular ölür.

Sonunda Brudni anladı. Her şey söylenmişti. İradesini zorladı ve elini kaldırarak selam verdi: "Baş üstüne Yoldaş Kombat."

Sonra da ökçelerinin üstünde askerce döndü, yola çıktı. Adımları gittikçe hızlanıyordu. Sanki Ruza üstündeki köprüyü bir an önce geçmek için acele ediyordu. Şimdi gittiği yerde düşman sadece geceyi geçirmek için durmuştu...

6

SİYAH bir insan duvarını andıran takımdan bir karaltı ayrıldı, Brudni'nin ardından koştu. Bağrışını herkes duydu:

"Yoldaş Teğmen, sizinle geliyorum..."

Bu gölgeyi tanıdım. Geniş omuzlu, uzun boylu, omzuna atılmış mavzeri ile koşan silueti tanıdım, sesi ise asla unutmazdım.

"Kurbatov geri dön."

Durdu.

"Yoldaş Kombat biz de suçluyuz."

"Sıradan çıkmak için kimden izin aldın?"

"Yoldaş Kombat, oraya yapayalnız adam gidemez. Orada..."

"Sıradan çıkman için sana kim izin verdi? Yerine! Gereği varsa bana soracaksın. Bir Kızıl Ordu komutanı gibi soracaksın."

Kurbatov, yerine döndükten sonra konuştu:

"Yoldaş Kombat izin verirseniz bir şey sormak istiyorum."

"İzin vermiyorum. Burası miting alanı değil. Biliyorum siz de komutanınızla birlikte kaçtınız. Ama sizden komutanınız sorumludur. O kaçmayı buyurursa bunu yapmak zorundasınız. Beni herkes işitebiliyor mu? Komutan buyurursa kaçmak zorundasınız. Her şeye o cevap verecektir. Ama komutan size "dur" diye buyurursa, siz de oradan kaçarsanız, onun kendisi ya da içinizden herhangi biri, her namuslu asker onu öldürmek zorundadır. Sizin komutanınız sizi durdurmayı, sizleri buyruğu altında orada tutmayı akıl edememiş. Kaçan olursa onu da vurması gerekirdi. Bunun cezasını ödedi."

Birden sislerin içinden Brudni tekrar göründü. Kaybolduğu noktadan geri dönüyordu. Şimdi içinde kabaran kin ve nefreti daha iyi duyuyordum. Ne istiyor, yalvarmaya mı geliyordu? Korkuya mı tutuldu?

"Ne istiyorsun?"

"Yoldaş Kombat evraklarımı alınız."

"Ne var üstünde?"

Brudni kekeleyerek cevap verdi:

"Komsomol kartı ve komutan kimliği, bir de mektuplarım."

Bozjanov'u çağırdım:

"Yoldaş Politruk, evrakları alın."

Brudni, kaputunun iç cebinden bir deste mektup ve evrak çıkarıp Bozjanov'a uzattı. Bozjanov yavaşça:

"Aksakal..." diye fısıldadı.

Daha fazla bir şey söylemedi. Ama o bir tek kelimenin içinde yalvarıyordu. Brudni'yse karşımda başını kaldırmadan duruyordu. Bu durum bana bir korkağın kurnazlığı olarak göründü. Geri dönerken buna güveniyordu... Tabur komutanı siyasi komutanı çağıracak, o da

onun için yalvaracak, bağış isteyecekti. Aklımdan 'Sen, sanırım düşmana karşı yapamadığın kurnazlığı burada yapmak istiyorsun,' diye geçti. 'Sana şerefini temizlemek için fırsat veriyorum. Sen yine korkaklık ediyorsun... Peki, istediğin olsun, istersen şerefsiz ol...'

"Brudni," dedim, "istersen evraklarını kendinde saklayabilirsin. Oraya gitmene de gerek yok. İşte sana bir başka yol daha."

Ona geriye doğru giden patikayı gösterdim:

"Alayın karargâhına dön. Taburdan kovulduğunu ve seni mahkemeye verdiğimi bildir... Kendini temize çıkar."

Brudni, zor duyulan, hıçkırığa benzeyen bir sesle derin nefes aldı:

"Yoldaş Kombat ben... Ben size kanıtlayacağım... Ben öldüreceğim..." Sesi titriyordu. Bir süredir içinde tuttuğu hıçkırık boşalmak üzereydi: "Ben oraya gideceğim, bir nöbetçi öldüreceğim... Silah ve evraklarını getireceğim... Size kanıtlayacağım..."

Hiç ses çıkarmadan bu kesik konuşmayı dinliyordum. Kinim eriyor, yok oluyordu. Yalnızca onun duyabileceği bir şekilde fısıldamak istiyordum: "Bravo, bravo... Böyle olmak gerekli." Ruhum sevgi ile dolu olarak titredi, ama onu kimse bilmedi.

"Nereye istersen oraya git. Bana gereğin yok."

Brudni: "Alın Yoldaş Politruk," dedi ve elindekileri ona uzattı.

Bozjanov el fenerini yaktı. Işık Brudni'nin esmer, solgun yüzünü aydınlattı. Gözleri sanki çukurlaşmış, elmacık kemikleri sivrilmişti. Onların üstündeki deri ise sanki alev alev yanıyordu. Sonra ışık kâğıt demetine düştü, Bozjanov onları aldı ve ışık söndü.

Brudni, döndü ve hızlı adımlarla uzaklaştı. Bağırdım:

"Kurbatov! Teğmene otomatiği ver."

Onun için yapabileceğin tek şey buydu.

Taburdan, Moskova'yı koruyan cepheden ben sorumluydum.

YOLDA BİR ÇARPIŞMA

1

KARARGÂH siperine girince Kurbatov'u yanıma çağırdım. Aşık suratla içeri girdi. Ötekilerle birlikte, düşman onun da gurunu kırmış, bu güzel, güçlü ve belki de cesur erkeğin yüzünü karalamıştı. Neden? Niçin böyle olmuştu. Bunu öğrenmek zorundaydım.

Sordum:

"Anlat bakalım, orada ne oldu? Neden kaçtınız?" Kurbatov, kısa cevaplar veriyordu.

Siper alan Almanlarla karşılıklı ateş ederken, arkalarından çok yakın bir yerden makineli sesleri duyulmuş. Arkalarından ağaçların arasından üstlerine yağmur gibi kurşun gelmeye başlamış. Brudni haykırmış: "Geriye sıçrayın!" Takım önceden kararlaştırıldığı gibi süngü takıp yerinden fırlayarak yandaki küçük ormana doğru atılmış. Ama birden üzerlerine oradan da kurşun yağmaya başlamış. İçlerinden biri düşmüş, biri haykırmış. Askerler yanlara doğru koşmaya başlamış ve ondan sonra da duramamışlar. Bu sırada artlarından hep kurşun yağıyormuş. Almanlar ateş ederek arkalarından geliyormuş. Askerce buna "Nefesleri ensemizde" denir.

"Sizi kovalayan makineli tüfekliler ne kadardı?" diye sordum.

Kurbatov:

"Bilmiyorum Yoldaş Kombat." diye cevap verdi. "Belki on kişiydiler belki de daha az." Kurbatov, susmuş, yere bakıyordu. "Gidebilirsin," dedim.

2

KURBATOV gitti.

Askerimin ne duyduğunu anlıyordum. O utanıyordu.

Utanç... Bunun ne olduğunu hiç düşündünüz mü? Eğer savaş sırasında askerin bu duygusu ölür, yok olursa hiçbir eğitim, hiçbir disiplin orduyu ayakta tutamaz.

Kurşunların altından Kurbatov da ötekiler gibi kaçmış. Korku onun da kulaklarına haykırmış: "Her şey bitti. Yaşamanın sonu geldi. Genç yaşta şimdi seni öldürecekler ya da hayatının sonuna kadar sakat kalacaksın. Kaç, kurtul, saklan."

Kesinlikle biliyorum ki bu sırada bir başka ses de kulaklarında çınlıyordu:

"Hayır. Dur. Kaçmak alçaklıktır. Bir rezalettir. Korkak. Sonra senden nefret edecekler. Dur, çarpış, vatanın için yapabileceklerini yap. Ona yararlı ol."

Bu sırada bir komutan ne kadar gerekliymiş. Tüm terazinin bir o yana, bir bu yana ağır bastığı sırada kendinden emin, yetenekli bir komutan ne kadar gerekliymiş. Komutanın sakin ve gür sesi çınlamalıymış. Onları buyruğa uymaya çağıran sesi. Bu ses, vatanın, çocuklarına buyruğu olacaktı. Korkudan bu zayıflamış ruhları yine savaşa sürebilecekti. Komutan onlara yalnız askerî eğitimle elde edilen disiplini anlatmayacak, onlara vicdanı, şerefi ve vatanseverliği anlatacaktı. Brudni komutayı ele alması, buyruk vermesi gerektiği anda paniğe kapıldı. Onun için de takım yenildi. Onun için de bu namuslu asker şimdi bana bakmaya utanıyordu.

3

TAKIM komutanı suçunun cezasını gördü.

Ya ben? Taburda olan ve olacak her olaydan, her başarısızlıktan her kaçıştan, her komutan ve her askerden ben sorumlu değil miydim? Benim takımım savaşı kaybetmişti. Demek ki savaş görevini ben yerine getirememiştim.

Olayı telefonla alay karargâhına bildirdim. İstenilen bilgileri verdim. Telefonu yerine koydum ve...

Amansız yargıç, bağışlamayan yargıç, kendi vicdanımla karşı karşıya kaldım. Suçumun ne olduğunu bulmak zorundaydım. Acaba takımın başına acemi bir komutan mı koymuştum? Acaba onun korkak olduğunu zamanında anlayamamış mıydım? Hani öyle değil. Kaçıştan sonra, o korkunç cezadan sonra yeniden kalbimde sevgi uyandırmayı, asker şerefinin ölmediğini göstermeyi başarmıştı.

Orada kurşunların altında ona acaba ne olmuştu? Acaba neden orada komutanlık sorumluluğunu, görevini unutmuştu? Belki de ötekilerin korkusunun etkisi altına girmişti. Hayır. Askerlerimin korkak olduğuna inanmıyordum. O zaman? Belki de onları ben kötü hazırlamıştım. Hayır. Kendimi de bununla suçlayamazdım.

Gerçek yavaşça sırıtıyordu. Akılda, çok yavaş, kaba çizgilerle beliriyordu.

Evet, birkaç gün önce teğmene görev verirken bir şeyler düşünmüştüm: Almanlar, koyun gibi bir ikinci, üçüncü kez başlarını ateşlerimizin altına koyacak değillerdi ya!.. Ama o sırada patlayan bu düşüncemden ben hiçbir şey çıkaramamıştım. Düşmanı göründüğünden daha aptal sanmıştım.

Görülüyordu ki biz, Alman kumandanını benim sandığımdan çok daha önce düşünmek zorunda bırakmıştık. Pusuyla karşılaşma onu da plan yapmaya zorlamıştı. Anlaşıldığına göre ben bunu zamanında kavrayamamıştım Sürprizime o da bir sürprizle karşılık vermişti. Takımımın saldırısını kaçışa çevirip, beni aynı araçla kovalamıştı. Beklenmedik en yakın yerden ateş açtırıp askerlerimi paniğe kaptırmıştı. Bugün o kazandı ve beni kovaladı. Düşüncelerimde bilerek "Ben" kelimesini kullanıyordum. Onun subay ve erlerinin daha iyi olduğunu kabul edemezdim. Onlar güç çoğunluğuyla da beni yenmiş değildi. Bize saldıranlar büyük güçler değildi. O, tıpkı benim düşündüğüm gibi davranmıştı. Çoğunluğa karşı az güçle de çarpışabilir ve onlar kovalanabilirdi... O, beni kendi düşüncelerine bağlamıştı, aklıyla yenmişti.

Evet, önceki gün az düşünmüştüm. Ben savaştan önce yenilmiştim. İşte suçum da buydu.

4

HARİTAYA bakıyor, gözümde çarpışmayı canlandırıyor, kaçış sahnesini görmeye çalışıyordum. Düşmanın, Alman kurmayının bunu nasıl planlayıp uyguladığını çözmeye uğraşıyordum.

Benim askerim kaçmıştı. Düşman onları kaçmaya zorlamış ve kovalamıştı. Belleğimde bunu görüyor ve izliyordum. Onların kurşunlarla kamçılanarak, ölümle kamçılanarak kaçışlarını görüyordum. Kaçarken, arkalarından ateş eden, kovalayan, terlemiş Almanları görüyordum. Kaçış yolunda ne kadar koruluk, çalılık ve oyuk vardı? Acaba bir yana birden atlayıp, durup, siperlenerek silahlarını kendilerini kovalayanlara çevirerek gelişlerini durduramazlar mıydı?

Brudni soğukkanlı olamamıştı. Kendine ve askerlerine hâkimiyetini kaybetmişti. Onun suçu buydu.

Ancak ben tabur komutanı olarak, daha önceki gün bunları düşünmek, bu olasılıkları bilmek zorundaydım.

Düşman yolu işgal etmişti. Ama şimdilik sadece birini. Öteki daha ona ait değildi. Orada pusu yerini değiştiren Donskih, Almanları gözetliyordu. Yarın, düşmanı herhangi bir şekilde önce kaçırmayı ve sonra da aynı güçle onu kovalamayı deneyecekti.

5

DONSKİH'LE bağlantı kurdum ve ona emniyet nöbetçileri alarak yanıma gelmesini söyledim. Bir buçuk saat sonra geldi.

Görünüşü hep aynıydı. Yürüyüşü, elleri, derisi önceki gibiydi. Kadınca nazikti. İçeri girince yüzüne hafif bir pembelik yayıldı. Ama daha ilk jestlerinden ve ilk sözlerinden anladım ki, Donskih bambaşka olmuştu.

Bakışlarımla karşılaşınca gülümsedi. Gülümsemesi tanıdıktı. Biraz sıkılgan ama yepyeni. Onda bir iç güç seziliyordu. Sanki gülümsemenin kendisine verilmiş bir hak olduğunu anlıyordu. Davranışları da daha güvenliydi ve çabuklaşmıştı. Öncekilerden daha rahat selam verdi; gelişini öncekilere göre daha rahat bildirdi. "Otur," dedim. "Haritayı ver."

Donskih'in açtığı haritada pusu yeri işaretlenmemişti. Böyle şeylerde esas olan haritaya güvenmemektir. Ancak ilk çarpışma yerini sanki bir anıyı belirtir gibi kırmızı bir çember içine almıştı. Oraya baktım, ikimiz de orada kişiliklerin büyük bir sınav geçirdiğini biliyorduk. Orada zaferin büyük sevinci yaşanmıştı. Bunu ikimiz de biliyorduk, ancak hiçbirimiz buna bir sözle bile olsa değinmedik.

"Görüyor musun Donskih," dedim, "geçen kez seninle biz düşmanın pusu bölgesinde dolaşmasına izin vermemiz gerekli, iş, sarılmaya girmemek diye konuşuyorduk."

Donskih, başını salladı. Bakışında anlayış okunuyordu. Sürdürdüm:

"Ama düşman bizi fark ettirmeden sarabilir. Örneğin seni bu yandan sarabilir –kalemin açılmamış ucu ile haritada işaret ettim–; sen sıyrılarak geri çekilmeye başlayacaksın, düşman ise senin çekiliş yoluna yatmış, bekler olacak. Seni görecek ve karşılayacak. Ateş altında kalacaksın. O zaman ne yapacaksın?"

"Ne mi yapacağım?" diye sordu. "Süngü!.."

"Oh, hayır Donskih... Süngüyle onlara erişmek için çok uzaksın. Sizi vururlar. Şaşırmayacak mısın? Kaçmayacak mısın?"

Haritadan başını kaldırdı.

"Hayır Yoldaş Kombat, kaçmayacağım."

"Konu edilen sadece sen değilsin Donskih... Askerlerin de kaçmayacak mı?"

Donskih susuyordu. Haritaya eğilmiş düşünüyordu. Ve dürüst olarak en gerçek cevabı arıyordu.

"Doğal olarak insanın en umutsuz sırada bile çarpışması gerekli. Ama neden bu duruma düşelim? Almanlar düşsün. Süngüyle bir kişi öldürebilirsin Donskih, ama aklınla bin. Unutma bu bir Kazah atasözüdür."

"Ama nasıl, Yoldaş Kombat?"

Cesur, mavi gözleri bana güvenle bakıyordu.

"Kaçmakla," dedim. "Onların istedikleri gibi, karmakarışık ve panik halinde kaçmakla. On, on beş dakika çarpış ve onları yalancı bir panikle aldat. Bırak sizi kovalasınlar. Oyunu biz yöneteceğiz. Onları kurnazlığımızla biz kovalayacağız. Yola yaklaşınca dur. Çukurlara

gir." Ben yine kalemin ucu ile haritayı gösterdim. "Ya da daha uygun bir yer seç. Orada bir an yatıp gizlenmeniz gerekli. Birinci grup Almanları bıraksın, zararı yok. İkinci grup ise onları ateşle karşılayacaktır. O zaman şaşırıp geri dönmeye çalışacaklar. Hemen ilk grup onları ateşi altına alacak, iki ateş arasına kıstırıp öldüreceğiz. Sizi kovalayanları öldürmelisiniz. Anlaşıldı mı?"

Bu çarpışmayı düşüncemle görüp Donskih'e gülümsedim. Bakışlarında ne demek istediğimi anladığını gördüm. Ancak bir an için donuklaşan gözbebeklerinden ürperdiğini okudum.

Ne düşündüğünü anlayamadım.

Kimbilir belki de öldürmenin, o kanlı işin korkunçluğunu o da gözlerinin önüne getirmişti. Düşman için kanlı bir banyo hazırlıyorduk.

Ancak cevabı kesindi:

"Anladım, Yoldaş Kombat."

Sonra işin çeşitli ayrıntılarını konuştuk. Bitince:

"Askere yapacağın manevrayı açıkla," dedim.

"Manevrayı mı?" diye sordu.

Neden bilmem bu kelime ona garip görünmüştü. Sanıyordum ki düşmanın yok edilmesine yol açacak bir davranışın manevra diye adlandırılması, işin bu kelime ile bağlanması onu şaşırtmıştı. Bir an durduktan sonra tam bir asker gibi cevabını yineledi:

"Baş üstüne Yoldaş Kombat."

"Eee, Donskih, hepsi bu kadar."

Kalktı.

Bu ince ruhlu, tatlı yüzlü kahramanın yarın tuzağına düşecek düşmanları yok etmesi, öldürmesi gerekiyordu. Onun yüzünde kesin kararını okudum: Başaracaktı.

6

DÜNÜN başarısızlığının sonucu, yarının başarısının habercisi olabilir.

İçim biraz hafifledi. Donskih'i gönderdikten sonra yattım. Uyuyabilmek için kaputumu başıma örttüm, duvara döndüm. Bir süre kafam bütün hızıyla çalıştı, sonra uyuştu.

Çekik Kazah gözlerimin önünde Donskih'in yüzü ve topografik harita belirdi. Kalemin küt ucu ile haritayı işaretliyor ve anlatmaya çalışıyordum: "Önce bu yana kaçacaksın. Onlar saldıracak, burada da onları yine ateşle karşılayacağız."

Ve o anda –ki çok açık, sanki ezberlenmiş gibi– haritayı benim değil bir başka kalemin gösterdiğini gördüm. Benim kalemim basit, siyah bir kalemdi. Bu ise parlak cilalı, kırmızı, köşeli ucu sivriltilmiş bir kalemdi. El de benim elim değildi. Kırmızımsı, beyaz, genç olmayan bir eldi bu.

Bakışım elden yüze doğru kaydı. Evet, bu benim acımasız düşmanım Alman komutanıydı. O da yanındakine dönmüş bir şeyler söylüyordu. O kendi diliyle konuşuyordu; ama ben onu anlıyordum. (Uykudan önceki dalmalarda bu olur.) O kelimesi kelimesine benim söylediklerimi yineliyordu: "Onlar bu yana kaçacaklar, sonra bu yandan saldıracaklar ve biz onları bu yanda yeniden ateşle karşılayacağız." Kalemin sivri ucu altında, ben haritada düzlüğü değil, yarın hazırladığım tuzağı değil, kendi taburumun çizgisini gördüm. Bu noktayı daha iyi görebilmek için kendimi zorlarken bütün vücudum kasıldı... Ve gözlerimi açtım.

Siperin içinde tanıdığım gaz lambası yanıyor, köşede telefonun yanında bağlantı eri oturuyordu.

Yine duvara döndüm ve yine şekerlemeye başladım. Brudni'nin el feneri altında acılı gözleri çukura kaçmış ama gururu yıkılmamış yüzünü ansıdım. Son dakikada titreyen sesini duydum: "Size kanıtlayacağım." Sonra bir şeyler daha söyledi anlayamadım. Ardından her şeyi silen, dinlendirici, derin bir uykuya daldım.

7

SABAH, seyisim Sinçenko, esrarlı bir sesle haber verdi:

"Yoldaş Kombat orada –eliyle kapıyı gösterdi– Teğmen Brudni var... Kalkmanızı bekliyor."

"Buraya neden gelmiş?"

Kalbim çarpmaya başladı. Demek dönmüştü. Giderken söylediklerini yaptı mı acaba?

Sinçenko bir şeyi kanıtlamaya çalışır gibi anlatıyordu:

"Yoldaş Kombat, o Almanların yanına gitmiş ve bir mavzer getirmiş. Şimdi kapının önünde oturuyor ve kimseyle konuşmuyor. Sizi bekliyor."

"Gelsin bakalım."

Sinçenko kayboldu. Bir dakika sonra kapı açıldı. Brudni oturduğum masaya yaklaştı ve üstüne iki Alman mavzeri, iki Alman askerî kimliği, mektuplar, defterler ve Alman paraları koydu. Çukurlaşmış siyah gözleri, kaşlarının altından dimdik ve biraz vahşice bakıyordu.

"Otur" demek istiyor, yapamıyordum. Boğazıma bir şeyin takıldığını hissettim. Sigaramı aldım, yanımda kibrit olmasına karşın kaputuma kadar gittim. Birkaç nefes çektim, pencerenin yanında durup, çamların oyuklarını ve çevreyi kaplayan kara baktım. Sonra dönüp, olabildiği kadar sakin konuştum:

"Otur Brudni... Kahvaltı ettin mi?"

Cevap vermedi. Bu anda o da konuşamıyordu. Kapıda Sinçenko belirdi. Yanıma sanki koşarak geldi ve fısıldadı: "Kahvaltıda votka ister misiniz Yoldaş Kombat?" Benim seyisim, benim Sinçenko, taburdaki herkes gibi dünkü olayı biliyordu. Ve şimdi her şeyi anlıyordu. "Evet. Teğmene de bir bardak doldur," dedim. Beraber kahvaltı ettik. Brudni, gece macerasını, Almanları nasıl öldürdüğünü anlattı. Votkadan sonra gözlerinde tanıdığım pırıltı parlamıştı.

"Dün bu işi nasıl yaptın Brudni? Emir almadan nasıl çekildin?"

Yüzü asıldı. Bunu konuşmak istemiyordu.

"Biliyorsunuz ya..."

"Hayır bilmiyorum."

Daha büyük isteksizlikle:

"Söylediniz ya..." dedi.

"Korktuğunu mu?"

Başını çevirdi. Şimdi dünkü kelime söylendikten sonra dünü konuşmak ona daha kolay geliyordu.

"Kendim de anlayamıyorum Yoldaş Kombat... Denebilir ki... Sanki başım taşlaşmıştı... Düşünemiyordum. Ve sanki ben artık o ben değildim... Düşünme yeteneğimi kaybetmiştim..."

Sinirli sinirli omzunu silkti.

"Taş gibi mi..." diye yineledim.

Ve birden kafamda çoktan beri aradığım kelimeler parıldadı. Psikolojik vuruş... En sonunda kendim için savaşın esrarını, zaferin esrarını isimlendirebilmiştim.

Psikolojik vuruş. Beyne, ruha...

Ne kadar garip olsa da bu anda benliğimde yaşamanın gücü yeşerdi.

Psikolojik bakımdan vuruş... Ama psikolojiye etki yapan diğer duygular, araçlar yok muydu? Savaş silahlarla ve insanları fiziki olarak ortadan kaldırmak için yapılıyordu. Bu silahlar vücudu deliyordu. Ruhu yahut psikolojiyi değil. Hayır, hayır, ruhu da deliyordu. Psikoloji harap olursa, insanın morali çökerse, onu kovalayabilirdin. Yetişebilir, onu öldürebilirdin. Moral yıkılırsa senden çok daha kalabalık kitleleri tutsak edebilirdin.

Düşman da bize bunu uygulamaya çalışıyordu. Ey kudretli Alman, sen bunu bir kere takımıma karşı başardın. Şimdi... Şimdi yeter.

Brudni'ye döndüm:

"Bak ne söyleyeceğim... Şimdilik sana yine takım vermeyeceğim. Ama bana öyle geliyor ki artık Almanlardan korkmuyorsun. Seni onların yanına göndereceğim. Keşif takımının komutan yardımcılığına veriyorum." Yerinden sevinçle fırladı. "Baş üstüne Yoldaş Kombat." Onu kapıya kadar geçirdim.

Psikolojik vuruş. Bu çok daha eski zamanlardan beri bilinmiyor muydu? Eski devirlerde de buna erişmek için uğraşılırmış. Savaşın ustalığı da bu değil mi? Taktiğin ustalığı da bu: Sürprizle düşmanı şaşırtıp, kendi askerini bundan korumak.

Bu düşünceler yeni değil. İnsan onları kitaplarda bulabilir. Savaşta ise bunu uzun ve çetin çarpışmalardan sonra, başarı ya da başarısızlıklardan sonra buluyordu. Şimdi, en sonunda savaşın sırrı aydınlanmıştı.

Bana öyle geliyordu.

Ama daha üstünden günler geçmeden, düşman bana aynı gün, birkaç saat sonra henüz her şeyi anlamadığımı ve savaşta başka yasaların da var olduğunu kanıtladı. Savaşta kanıt başkadır. Matematikte olduğu gibi sağlamayla anlaşılmaz. Savaşta kanıt kandır.

8

İŞTE çarpışmadan dönen Donskih'in askerlerinin anlattıkları: Bugün, yirmi iki kasım günü, Almanlar, tabur cephesi önünde uzanan ve ele geçirdikleri yoldan toplarını ve diğer gereçlerini aktardılar. Ayrıca Donskih'in önceki gün pusu kurup onları geçirmediği yolda da davranışlarını yinelediler.

Almanlar bu kez çok daha dikkatli davranıyor; piyadeler yayılmış, çalılık ve korulara makinelilerle ateş ediyorlardı. Boş arabalar askerlerin ardından yavaş yavaş geliyordu.

Donskih'in takımı Almanları yine ateşle karşılamış. Ancak bu kez onlar buna karşı hazırlıklıymışlar. Hemen yere yapışmışlar. Sonra emekleyerek takımı sarmaya koyulmuşlar.

Burada bizim kurnazlığımız başlamış. Panik içinde karmakarışık bir şekilde kaçmışlar.

Almanlar kaçanları görmüş: "A! Rus kaçıyor. İleri!" Askerler önceden planlandığı gibi yoldan uzaklaşmadan kaçıyormuş.

Alman şoförleri arabalarını daha süratle sürmüşler. Alman askerleri hareket halindeki bu arabalara atlayarak bizimkileri izliyormuş.

Takım, planlanan çukurlara yerleşmiş. Erler çabucak yolun kenarındaki tümseklerin ve çalıların ardına yatmış. Arabaları görmüş, izlemeye koyulmuşlar. Almanlar gelişigüzel ateş ediyormuş. Işıklı mermiler sanki "Nerede Ruslar, nereye kaçmışlar? İleri!" diye yazıyormuş.

Ve birden yaylım ateşi açılmış. Hafif makineli tüfeklerin ateşi üstlerine perde kurmuş. Yakından ve birden gelen ölüm onları bulmuş. Vurulanlar düşmeye başlamış. Şoförler arabalarını durdurmadan kendilerini yere atmaya başlamış. Kamyonlar çarpışmışlar. Bizimkilerin ateşi kesilmeden sürüyormuş.

Sersemlemiş, korkudan şaşkına dönen Almanlar kendilerini arabalardan atıyor, bir sürü gibi kaçıyorlarmış. Sırtlarında ateş, sırtlarında ölüm...

Ve birden kamyonlardan atlayarak, kendilerine ölüm getiren kurşunlardan kaçarken ölüm onlara yine yetişmiş, önlerinden yeniden yaylım ateşi yemişler.

İşte o zaman benim düşünemediğim olmuş. İkinci vuruş, ikinci saldırı sanki düşmanın aklını başına getirmiş. Onlar kendilerini yok

edecek olandan kurtarabilecek tek şeyi yapmışlar. Haykırarak, azgın bir dalga gibi, bizimkilere karşı, ateşe karşı ileri atılmışlar.

Almanların kalkanları yokmuş. Onlar saldırıya karşı kalkanla değil, karınlarına dayadıkları mavzerlerle karşı koymayı, onlarla saldırmayı o anda öğrenmişler. Umutsuzlukla mı? En kritik anda işe el koyan komutanın etkisiyle mi? Neden bilinmez, bir anda kendilerine öğretilenleri anımsamışlar. Ateş açarak bizimkilerin üzerine saldırmışlar.

Bir anda her şey başkalaşmış. Savaşın yalın bir yasası harekete geçmiş. Çoğunluk ve silah üstünlüğü yasası. İki yüzden çok, öldürmek isteği ile dolu kızgın asker, bizimkilerin üstüne geliyormuş. Bizimkiler ise orada bir avuç insan, yarım takım. Yirmi beş kişi.

Daha sonra anladığıma göre savaş planında esasta bir hata yatmaktaymış: Büyük güçlere karşı az güçle savaştığın zaman, onu sarmaya, çember altına almaya çalışmadan savaşmalı. Bu acı bir ders oldu.

Donskih, ne yapabilirdi? Böyle korkunç anlarda erkeklik insanı ya tümüyle yalnız bırakıyor ya da beklenmedik bir hızla geliyor.

Donskih, askerlerine yakındaki ormana çekilmelerini buyurmuş. Kendisi ise birkaç askeri ile, kaçanları korumak için makinelinin başında kalmış.

Almanlar ateş ederek yaklaşıyormuş. Donskih de makinelisi ile onları biçiyormuş. Ormana giden kısa yolu böylece korumuş. Birkaç yerinden yaralanmasına karşın kendini savaşın rüzgârına kaptırmış, kan kaybetmesine karşılık hiçbir şey duymadan ateş etmeyi sürdürüyormuş.

Donskih'in ardından bir başka makineli çalışmaya başlamış. O anda takım komutan yardımcısı Valkov, bu kere teğmenin çekilişini örtüyormuş. Donskih, yanındakilerle bir süre bizim güçlere doğru koşabilmiş, ancak onu bulan kurşunlarla yere yuvarlanmış. Valkov ise durmadan ateş ediyor, Almanların teğmenin yanına yaklaşmasına engel oluyormuş. Erleri emekleyerek ve çekerek, komutanlarını ormana götürmüşler. Orada Teğmen Donskih'in, büyük bir şans eseri olarak öldürücü olmayan yedi yarasını sarmışlar. Çavuş Valkov ise, konuşmayı sevmeyen, görevde ve savaşta gözü pek, dürüst insan Valkov, makinelisinin başında ölmüş...

BÖYLECE aradaki boşluk Almanlar tarafından alındı. Bana, bir tabur komutanına yakışmıyor ama genel görünüşü anlatayım: Moskova, ardımda kalmıştı. Arada sadece Volokolamsk vardı.

Bu olayı, konumuzu çiğneyerek size özetleyeceğim: Panfilov'ların koruduğu yol hakkında Rokossovski ordusu kurmayının hazırladığı (çok daha sonra askerî müzeye kaldırılan) bazı bültenleri okudum. Yirmi iki kasım bülteni aynen şöyleydi:

"Bugün, akşamüstü, düşman genel grubu, ordumuzun sol kanadı ile yardımcı grubun önünde boş bölgeyi alarak ordunun genel merkezine doğru yönelmesini tamamladı."

Ordunun merkezine karşı... O günlerde bu bölgede bizimle birlikte iki başka tümen ve bizim tümen buyruğuna verilmiş bir topçu birliği bulunuyordu.

YİRMİ ÜÇ EKİM

✵

1

YİRMİ üç ekim sabahı, gün doğarken üstümüzde bir Alman gözlem uçağı göründü. Kanatları sivrisineklerinkine benziyordu. Bizim erler ona "Kambur" adını taktılar.

Sonraları bu Kamburlara alıştık. Onları düşürmeyi öğrendik, bize saygı duymaları gereğini de öğrettik, fakat bugün ilk defa görüyorduk. Üstümüzde, sabah bulutlarının altında, çekinmeksizin dolaşıyordu. Bazen kambur sırtı onlara değiyor, bazen de bizi daha iyi görebilmek için, motor sesini azaltarak üstümüze pikeler yapıyordu.

Taburda uçaksavar araçlarımız yoktu. Daha önce söylediğim gibi uçaksavarlar, Panfilov tümeninin sağ kanadına aktarılmıştı. O bölgeye düşman tankları ile uçakları saldırıyordu. O sıralarda bu tip uçakların tüfek ateşi ile düşürülebileceğini bilemiyorduk. Daha sonra bu çok yalın şekli de öğrendik.

Herkes, Kamburu izliyordu. O anı hatırlıyorum: Uçak yükseldi, bir an bulutların ardında kayboldu, gizlendi ve fırladı... Birden çevrede her şey çatırdamaya başladı.

Yerden alevle karışık toprak sütunları yükseldi, ilk sütunlar dağılmadan, gözler daha yerden kopup yükselen toprak ve taş parçalarının geri düşüşünü görürken, artlarından yenileri yükseliyordu.

İlerideki düzlükten gelen seslerden, patlayışların yapısından, düşmanın değişik çapta silahlarla ateş ettiğini anladım. Bazukalar ve havanlar da vardı. Saatimi çıkardım. Dokuzu iki geçiyordu.

Tabur komuta yerine döndüğüm zaman bölük komutanlarından raporları aldım ve durumu alay komutanına bildirdim: Saat tam dokuzda düşman taburun bütün ön cephesinde topçu ateşine başlamıştır. Cevap olarak aynı atışların sağdaki tümene karşı da yapıldığını bildirdiler.

2

HER şey açıktı. Bu, saldırı için girişilen bir topçu hazırlığıydı. Böyle anlarda herkesin sinirleri gergindir. Kulaklar yerden gelen aralıksız patlamaları, vücut siperdeki kalasların titrediğini duyuyor, donmuş toprak parçaları masanın üstüne ve yere dökülüyordu. En korkuncu bir an süren sessizliklerdi. O sıralarda herkes susuyor, yeni vuruşlar bekliyordu. Bir an hiçbir şey duyulmuyordu... Demek ki... Ama yine pras, pras!.. Ve yine patlayışlar, yine kalasların titreyişleri ve yine en kötüsü... Korkunç bekleyişler... Sessizlik...

Almanlar sanki birer sihirbazdı. Sinirlerimizi iyice germek için birkaç kez atışlarını kesiyor ve iki üç dakika sonra yeniden başlıyorlardı. Durum dayanması güç olmaya başlamıştı. Saldırı bir an önce başlasa...

Ama yarım saat geçti, bir saat geçti, bir saat daha... Bombardıman sürdürülüyordu. Ben eski topçu subayı olarak, bizim bir tek noktası beton olmayan toprakaltı siperlerimize karşı, kombine atışların bu kadar sürdürüleceğini sanmazdım. Almanlar üstümüze vagonlarla cephane boşaltıyordu. Cephenin derinliğini ezmeye çalışıyor, yeri altüst etmeye uğraşıyorlardı. Bütün uğraşları cephe hattını parçalamak, bizi dağıtmak, arkadan gelecek piyade saldırıları ile savaşı bitirmek içindi.

Zaman zaman telefonla bölük komutanları ile konuşuyordum. Onların bana aktardığına göre hiçbir yerde Alman piyadesi görünmüyordu. Bağlantı sık sık kesiliyor, cephede uzanan teller kopuyordu. Muhabere erleri ateş altında çabucak kopukları bulup onarıyordu.

Akşamüstü, yine bağlantının kesildiği bir anda muhabere nöbetçisi onarım için siperden sıyrılırken ben de dışarısını görmek için çıktım.

Mermiler ormana düşüyordu. Dal uçlarında bir çatırtı oldu. Bir ağaç parçalandı, dalları uçuştu. İçimde yer altındaki siperime dönmek için büyük bir istek duydum. Birden kendi kendimi azarladım ve ormanın başına doğru ilerledim... Kambur hâlâ üstümüzde dönmeyi sürdürüyordu. Karla kaplı çayırlıkta, mermilerin açtığı çukurluklar orayı burayı koyu lekelerle bezemişti. Yine sağda solda topraklar uğultuyla fışkırıyor, mermiler kendilerine özgü vınlamalarla uçuyor ve yerde patlıyorlardı.

Birkaç dakika sonra sinirlerim alıştı ve elde olmayan ürpertiler durdu. Kulaklarım daha açık duymaya başladı. Birden sessizlik... Sinirlerim yeniden geriliyor. Sonra gökte keskin bir ıslık sesi ve boğuk bir patlama. Vücudumdaki ürpertiler yine geçiyor. Yine patlama, yine uğultu. Birden mermi parçaları çevreye saçıldı. Yeniden korkunç ürpertiler duydum.

Birkaç dakikalık duruştan sonra, Almanların, kullandıkları mermi çeşidini değiştirdiklerini anladım. Patlayışlar, sesler ve gözüme çarpanlardan bu kere ihtiraklı* kullandıkları belli oldu. Korkunç bir çatırtı duyuluyor, alevler yerin üstünde görülüyordu. Bunlar siperlerdeki askerler için artık ürkütücü değildi. Ama Almanlar bunların çıkardığı seslerle moral bozmaya çalışıyorlardı. Onlar psikolojik bombardımana başlamıştı. Ağaca yapışmış duruyordum. Düşman bana bunu da öğretti.

Sonra çayırda yine patlamalar, yine kara, kömür gibi sütunlar yükselmeye başladı.

Ağır bir vuruş o zamana kadar toprak altında gizlenmiş olan uzun odun parçaları fırlattı. Üzerimizde dolaşmakta olan Alman uçağının pilotu herhalde bu sırada bayram etmiştir.

Ben de gülümsüyordum. Kurnazlığımız fayda sağlamıştı. Düşman yalancı hattı bombalıyordu.

Mantarları andıran aldatıcı siperler karla hafif beyazlaşmıştı. Onlara giden yolları, belli olması için biz bilerek çiğnemiştik. Bu yalancı bağlantı yolları nehrin kenarında açıkça belli oluyordu.

Askerlerin saklandığı siperler ise bildiğiniz gibi nehre daha yakındı ve kıyıyla aynı yükseklikte kazılmış, üstleri üç dört kat odunla örtülmüştü.

Almanlar sadece bir noktayı dövmüyor, bütün araziyi tarıyorlardı. Bu arada kıyıyı –ama zarar vermek için daha yukarıları– vuruyorlardı. Oralarda bıraktığımız toprak kümbetler vardı. Bizim savunma hattımız elde olmayan nedenlerle çok aralıklıydı; bu yüzden de rastlantı halinde zarar görüyorduk.

---

* Topçu mermileri; toprak içinde (tavikli), toprak üstünde (müsademeli) ve toprağın yirmi beş metre üzerinde (ihtiraklı) olarak çeşitlere ayrılır. *–çev.*

3

DÜŞMAN, saat dörde doğru, ateşini ikinci bölüğün bulunduğu ve Sereda-Volokolamsk yolunun geçtiği, Novlyanskoye köyü civarında belirli şekilde arttırdı.

Gelen seslerden durumu hemen anladım ve ikinci bölük komutanı Servükov'a telefon ettim:

"Burada yok."

Bağlantı askerlerinden biri olan küçük Tatar Muradov'un sesini tanıdım.

"Nerede?"

"Emekleyerek gözetleme noktasına kadar gitti."

"Peki sen niye onunla beraber değilsin?"

"O yalnız gitti. Gözükmek istemiyormuş. O bu işin yolunu biliyor Yoldaş Kombat."

Muradov'un sesi dinç çıkıyordu. Böyle anlarda insan, askerin ses tonundan onların duygularını kesinlikle anlayabiliyordu. Sanki insana bu konuda rapor veriliyordu.

Beni bir başka telefondan çağırdılar. Konuşan Servükov'du.

"Yoldaş Kombat."

"Evet. Neredesiniz? Nereden arıyorsunuz beni?"

"Topçu gözetleme yerinde yatıyorum. Topçu dürbünüyle de bakıyorum... Çok enteresan Yoldaş Kombat..."

O ateş altında bile ağır bir adamdı. Ondan daha çabuk bir şeyler koparabilmek için sorulara başladım:

"Enteresan olan ne? Ne görüyorsunuz?"

"Almanlar. Ormanın sonuna yığılmışlar... Karınca gibi kaynıyorlar Yoldaş Kombat. Bir subay çıkmış o da dürbünle bakıyor."

"Ne kadar varlar?"

"Yoldaş Kombat ben de tam bunu düşünüyordum."

Servükov'un bu ağırlığı beni sık sık öfkelendiriyordu. Ama her şeye karşın yine de onu bölük komutanlığından alıp yerine bir başkasını koyamazdım. Düşünce ve yürek sahibiydi... O gün kaç kez o korkunç çayırı emekleyerek geçmişti. Aralıklı olarak siperleri dolaşmış ve gözcülerin yanına uğramıştı.

Telefonu topçu teğmeni Kubarenko aldı. Tabur buyruğuna sekiz top verilmiş ve onlar ormanda bir yere saklanmış, tüm gün susmuş, kendilerini karar anına kadar ele vermemişlerdi. İşte o karar dakikası yaklaşıyordu. Almanların saldırıya geçmek için toplandığı ormanın sonu ve taburun önü bütün cephe önceden taranmıştı.

Benim planım ise şöyleydi: Gizlenmiş topçularım, düşman saldırıya hazırlandığı sırada atışa başlayacaktı. Onları tuğlaya vurur gibi dövecek, sersemletecek, dağıtıp saldırılarını altüst edecektim.

Buyruğumu vermek için sabırsızlanıyordum: "Bütün silahlar, toplu düşmana hep birden... Ateş." Fakat önce birkaç deneme atışı yapmamız gerekliydi. Mermilerin düşüşlerini görüp uzaklığı ayarlamak gerekiyordu. Topçuların dediği gibi, rüzgârın gücü, yönü ve havanın basıncına göre atışın ayarı ve başka şeylerin ölçülmesi isteniyordu.

Bunun için az bir zaman gerekiyordu. Sadece birkaç dakika.

Panfilov'un zaman konusunda söylediklerini ansıyor musunuz?

Savaşta birkaç dakika içinde neler olabileceğini bilebiliyor musunuz?

4

BUYRUĞU verdikten sonra, topçu merkezine bağlı telefonu bırakamıyordum. Atış noktalarına verilen emirleri duyuyorum: "Yerlerinize. Doldur ve kapa."

Bundan sonra Kubarenko, ormanda gizlenmiş silahlarına, gözcülerden alınan koordinatları veriyor. Bir ses onu yineliyor. Topların namluları yavaş yavaş dönüyor. Zaman ise durmadan geçip gidiyor.

En sonunda kesin ses duyuldu:

"Hazır."

Ve ardından hemen Kubarenko'nun buyruğu: "İki mermi seri ateş."

Ve ardından sessizlik. Asıl buyruk bekleniyor. Verilen buyrukları artık duymuyorum... Anlaşılan her şey henüz hazır değil: "Haydi çabuk, daha çabuk. Şeytan alsın..." Birden ahizeden aynı kelime haykırıyor. Kubarenko bağırıyor:

"Daha çabuk."

Ben karışıyorum:

"Kubarenko ne oluyor?"

"Almanlar hazırlanıyor Yoldaş Kombat. Çantalarını sırtlıyor, miğferlerini giyiyorlar..." O yine haykırıyor:

"Ateş hattı."

"Evet."

"Daha çabuk."

"Hazır..."

"Tamam... Ateş. Sıra."

Kulaklarda duyulan boğuk, kesiksiz uğultulardan insan bizim atışları ayırt edemiyor. Ancak bizim topçu ateş etti, mermiler uçuyor. Şimdilik sadece deneme için... iki mermi. Kubarenko şimdi patlayışların nerede olacağını görecek. Hedeften uzakta mı olacak? Ya hemen hedefe ulaşırsa? Olur böyle şeyler. Olur bazen...

Hayır. Kubarenko düzeltiyor:

"Ölçü düzenlenmesi. Bir... Sağa sıfır..."

Birden ahizeden kuvvetli bir çatırtı duyuluyor ve cümle kesiliyor.

"Kubarenko." Cevap yok. "Kubarenko."

Sessizlik... Sayı sıfır... sıfır dokuz. Sıfır üç veya sıfır sıfır üç...

Bizim çok mermimiz ve sekiz topumuz var. Ama bu anda, onlara en çok gereğimiz olduğu anda kör olası rastlantı onları görüşten uzak tutuyor.

Nöbetçi muhabere eri hattın üzerinde koşuyor... Ancak zaman geçiyor.

Bu sadece hattın kesilmesi değil. Şanssızlık daha büyük. Başka telefondan çağırdılar, ikinci bölük komuta merkezinden ufak tefek Tatar Muradov beni arıyor. Sesinde bir şaşkınlık ve inanmazlık var:

"Yoldaş Kombat bölük komutanı yaralandı."

"Nerede? Ağır mı?"

"Bilmiyorum... Daha getirmediler... Orada başkaları da vardı. Yaralılar mı öldüler mi bilmiyorum."

"Orası neresi?"

"Gözetlemede... Buradakilerin hepsi komutanı ve ötekileri çıkarmaya gitti... Beni burada bıraktılar... Size haber vermemi söylediler..."

"Peki ne olmuş orada... Gözetleme noktasında?"

Bunu güçlükle soruyorum. Biliyorum ki orada korkunç bir şey olmuştu.

"Parçalandı!"

Susuyorum. Muradov bekledi ve hüzünle sordu:

"Nereye gideyim şimdi Yoldaş Kombat? Kiminle olacağız şimdi?"

Komutansız kalan askerin öksüzlüğünü içimde duydum. İşte şimdi patlamaların yerine korkunç bir sessizlik çökecek ve Alman piyadesi saldırıya kalkıp nehri geçmeye başlayacak. Gözetleme noktası çökmüş, topçu körleşmiş, bölük komutansız kalmıştı.

Kendimi toplamaya çalışarak konuştum:

"Bağlantıları topla Muradov. Takımlara bildirsinler ki, Teğmen Servükov yaralandı. Şimdi sizinle tabur komutanı var. Yanınıza geleceğim."

Ahizeyi bıraktım ve karargâh amiri Rahimov'a buyurdum: "Hemen Zaev'i bul. Benimle ikinci bölüğü teslim almaya gelsin."

Sonra dışarı seslendim: "Sinçenko. Atı."

5

ÇAYIRDA koşuyorduk. Ben Lisanka'da, ardımda da Sinçenko. Lisanka kedi gibi, kulaklarını dikti. Gemleri gerdim ve onu patlamalardan ürkmeye bırakmıyorum.

Beynim zonkluyor: Daha, daha ateş edin. Sessizlik olmasın. Yetişmeliyim.

Karşımıza, Novlyanskoye'den çıkan bir araba fırladı. Arabacı atları kamçılıyordu. Atların birinin sırtından, ince bir yarıktan kan sızıyordu.

"Dur!"

Arabacı hemen duramadı. "Dur!"

Arka oturakta Kubarenko'yu gördüm. Sapsarı olmuş yüzüne topraklar yapışmıştı. Alnında taze kurumuş kan ile şişkinlik vardı. Çamurlara batmış kaputundan topçu dürbünü sallanıyordu.

"Kubarenko nereye?"

"A... A..." Hemen cevap veremedi. Sanki kekemeydi: "Ateş hattına Yoldaş Kombat."

"Neden?"

"Gözetleme noktası."

"Biliyorum. Ben sana soruyorum: Neden? Neden kaçıyorsun geriye?"

"Yoldaş Kombat ben..."

"Geri!"

Kubarenko'nun fırlamış gözleri, felaketi yaşamış bir insanın bakışları ile bana bakıyordu.

Birden komutanın buyurucu bakışları altında sanki silkindi ve o anda içinden değişti. Yerinden fırladı ve benden daha güçlü bağırmaya başladı:

"Geri!"

Ve ardından sunturlu bir küfür savurdu.

Şimdi köye doğru uçuyorduk. Ardımdan yola aldırış etmeden, yalpalayarak iki topçu atının çektiği araba geliyordu.

Çan kulesi bulunan bir kilise ilk sağlık merkezi olarak kullanılıyordu. Dışarıya onları ateşten koruyan bir duvarın dibine tabur mutfağı yerleşmişti. Beni gören mutfak çavuşu esas duruşa geçti:

"Panamorov'la hatlar çalışıyor mu?"

"Evet, Yoldaş Kombat."

"Telefon nerede?"

"Burada Yoldaş Kombat. Kulübede."

Kiliseden kulübeye kadar yüz elli metre kadar vardı. Bir anda geçtim.

"Hat?"

"Var, Yoldaş Kombat."

"Telefonu derhal çan kulesine taşıyın. Koşun. Her saniye kıymetli."

Dış taş merdivenlerden kiliseye koştum. Yüzüme kan kokusu çarptı. Samanların üstünde yayılmış erler yatıyordu.

"Yoldaş Kombat..."

Servükov çok zayıf bir sesle, beni çağırıyordu. Aceleyle yanına yaklaştım. Sararmış ellerine sarıldım:

"Bağışla beni Servükov, şimdi kalamam..."

Ellerimi bırakmıyordu. Sararmış, kırçıl, itina ile kesilmiş favorili yüzü süzülmüş... Kansızdı.

"Yoldaş Kombat yerimde kim var?"

"Ben, Servükov!.. Bağışla, şimdi yanında kalamıyorum..."

Ağır ellerini silkip bıraktım. O beni hafif bir gülümseme ile gönderdi.

Yukarı, telefonun yanına koştum.

Ardımdan ince, yılan gibi bir tel uzanıyordu.

Yolda beni Doktor Krasnenko durdurdu.

"Yoldaş Kombat durum ne alemde?"

"Sen kendi işinle uğraş. Yaralıları daha çabuk sar." Endişe ile sordu:

"Daha çabuk mu?"

Sinirlendim:

"Eğer bana bir daha 'Daha acele sar' dediğim zaman yüzünü böyle buruşturursan sana korkak işlemi uygularım. Anladın mı? Yürü."

Dönemeçli merdivenle çan kulesine çıktım. Kubarenko oradaydı. Taş korkulukların ardına çömelmiş, dürbünüyle seyrediyordu. Telefoncu telefonu bağlıyordu.

"Ne kadar daha sağa?" diye sordum:

"Sıfır beş," dedi.

Telefoncuya döndüm:

"Hemen şimdi, Yoldaş Kombat."

Kubarenko dürbününü bana uzattı. Gözlerime ayarladım. Yakınlaşmış ve aydınlık ormana çevirdim. Ve sanki elli adım ötemde Almanları gördüm. Onlar henüz rahatta duruyorlardı. Ama artık sıralanmışlardı. Birlikler, gruplaşmalar seçiliyordu. Takımlar az aralıklarla duruyordu. Önde bir manga, ardında kanat gibi iki tanesi.

Subaylar da miğferlerini giymişti. Tabancaların kılıf kapakları çözülmüştü. Karınlarının sağında sallanıyordu. Onları ilk kez görüyordum. Moskova önünde profesyonel zafer bekleyicileri şimdi nehri geçmeye başlayacaktı.

TELEFONCU:

"Hazır," dedi. "Bağlantı sağlandı, Yoldaş Kombat."

"Topçuyu çağır."

İşte en sonunda kesilmiş cümle tamamlandı ve emir verildi: "Ölçek birden fazla. Sağa sıfır beş. İki mermi acele ateş." Dürbünü Kubarenko'ya verdim.

Artık Almanları görmeden ormanın sonuna bakıyor, patlamaları bekliyordum. Ağaçlar aydınlandı, sonra yan yana iki duman yükseldi, inanmaya cesaret edemiyordum. Ama kanımca hedef bulunmuştu.

Kubarenko:

"Hedefte," dedi ve dürbününü indirdi. Şimdi, toprağa bulanmış ve bir kısmı şişmiş yüzü gülüyordu: "Şimdi biz..." Onu dinlemeden, ahizeyi kapıp emrettim:

"Bütün toplar sekizer mermi birden ateş." Kubarenko, gururla dürbünü uzattı.

Bakıyorum. Deneme için atılan mermiler anlaşıldığına göre birini yaralamıştı. Bir yerde arkaları bize dönük birkaç Alman çömelmişti. Fakat sıralar duruyordu.

Ee... Şimdi kendi Allahınıza dua edin. Kulağı rahatsız eden uğultu ve patlamalar arasında duyduk: Bizim topçu konuşmaya başlamıştı. Korkuluktan eğilmiş, gözüme yapıştırdığım dürbünde gördüm: Ormanın sonunda Almanların toplandığı yerden alevler fışkırıyordu. Topraklar uçuyor, ağaçlar devriliyor ve miğferlerle tüfekler havaya fırlıyordu.

Kubarenko hızla beni geri çekti, bağırıyordu:

"Yatın."

Bizi görmüşlerdi. Sağır edici ve insanda nefret uyandıran uğultusuyla Kambur üzerimizde uçuyor, makineli ile çan kulesini tarıyordu. Birkaç kurşun dört köşe sütuna vurup derin izler bıraktı. Uçak bize o kadar yaklaşmıştı ki ben bize çevrilmiş kin dolu yüzü gördüm. Bir saniye gözlerimiz birbirine baktı. Gizlenmem gerektiğini biliyordum. Ancak Alman'ın önünde yatmayı gururuma yediremiyordum. Tabancama sarılıp şarjör boşalana kadar ateş etmeyi sürdürdüm. Bir mermi

altımızdaki sağlam taşlara çarptı. Hava dişlerimin arasında gıcırdayan tozla doldu. Çan kulesine ateş etmeye başlamışlardı. Bana sanki düşmanın mermileri sahici değilmiş de film seyrediyormuşum gibi geliyordu. Yanımızda, ama sanki bir başka âlemde patlıyorlardı. Bizimkiler ise yıkıyor, vücutları parçalıyordu.

Kambur yine göründü. Kurşunlar yağmaya başladı. Bir kolonun ardına gizlendim. Telefoncu inledi:

"Nerene geldi? Aşağıya inebilir misin?"

"İnerim Yoldaş Kombat."

Telefonu açıp Panamorov'u çağırdım:

"Telefoncu yaralandı. Kuleye başkasını gönder." Daha bitirmeden kendi garip sesimi duydum.

Her şey duruldu. Korkunç, sinirleri geren bir sessizlik bastırdı. Sadece uzaktan, arkadan gelen ateş sesleri duyuluyordu. Orada bizimkiler çarpışıyordu. Almanlar yeni bir saldırı ile ikinci savunma hattımızı yarmaya çalışıyordu.

Kubarenko'ya emrettim:

"Atışı yönet. İleriye çıkarlarsa biç."

"Baş üstüne Yoldaş Kombat."

Şimdi aşağıya basamakları ikişer üçer atlayarak iniyordum. Acele, çok acele bölüğe gitmeliydim.

7

YİNE Lisanka'ya atladım, yine dörtnala, bu kez köyden nehre doğru. Ah, şimdi her şey ne kadar sessiz...

Patlamalar sonucu orası burası siyahlaşmış nehrin karlı kıyısında, elinde tüfek, birisi koşuyordu. Bir an durdu, siyah gözleriyle bana bakan Muradov'u tanıdım.

"Nereye gidiyorsun?"

"Takıma... Bölükte komutayı siyasi yönetici Bozjanov'un aldığını ileteceğim." Sonra özür dilercesine ekledi: "Yoldaş Kombat siz çok geciktiniz, o ise..."

"Pekâlâ. Koş!"

Birbirimizi geçtik.

Bölüğün yeraltındaki komuta merkezine elli adım kala Lisanka'dan atladım. Onun da vücudunda artık titreme kalmamış, kulakları da dikilmemişti. Teşekkür ederim. Bugün seninle ilk atışları atlattık... Seninle daha çok konuşmak isterdim, ama şimdi zaman yok.

Dizginleri Sinçenko'ya attım ve Lisanka'nın ağzını burnunu okşadım. Bir an parmaklarımı tuttu. Nemli iri gözleri bana sevgiyle bakıyordu. Döndüm ve olabileceği kadar hızla merdivenleri inerken bağırdım:

"Sinçenko, bir çukura in."

Siperin alacakaranlığında birden Bozjanov'u göremedim. Yerde sırtlarını duvara dayamış askerler oturuyordu. Ben içeri girince hepsi ayağa fırladı, siperin önünden giren ışığı kararttılar. Yüzlerini tanımadan aklıma gelen ilk düşünce: 'Burada neden bu kadar çok insan var?' oldu.

Bozjanov, yaralanan Servükov'un yerini aldığını bildirdi. Makineli bölüğünün siyasi yöneticisi olan Bozjanov, bütün gün bazen koşarak, bazen de sürünerek, yuvadan yuvaya makinelileri denetlemeye gitmişti. Düşman bütün ateşini yarım saat önce buraya çevirince de Novlyanskoye köyüne koşmuştu.

İlk sorum:

"Bölük cephesi önünde ne görülüyor?" oldu.

"Hiçbir hareket yok, Yoldaş Kombat."

Gözlerim karanlığa alıştı. Köşede başını kenardaki oduna dayamış Galiulin duruyordu.

"Bu kadar kişinin burada ne işi var?" dedim. "Neden buraya tıkılmışlar?"

Bozjanov'un bildirdiğine göre, Alman saldırısını beklerken onları püskürtmek için bölüğün bir makineli tüfeğini buraya taşımaya karar vermişler. "İyi. Doğru," dedim. Bozjanov şişman, ablak yüzlü ama çok hareketli bir insandı. Bundan dolayı da ona "motorlu" derlerdi. Şimdi bütün olanları özetleyerek derli toplu bir şekilde rapor veriyordu. İç gerginliği bakışlarından, sıkılmış dudaklarından ve ölçülü jestlerinden seziliyordu.

Eski bir işçi olan Bozjanov, Finlandiya savaşına katılmış, girdiği birçok çarpışmada gösterdiği yararlılıktan ötürü kahramanlık madal-

yası almıştı. Birçok kez komutan olmayı istemiş, bu dileğine ancak şimdi erişmişti.

Siperin mazgalına yerleştirilmiş makinelinin başında Bloha duruyordu. İzin verdiğim halde oturmadı, sadece ciddi bir şekilde odun duvara dayanmakla yetindi.

Her zaman heyecanlı olan Murin, gözetleme deliğine yapışmış, uzaklara bakıyordu.

Oraya gittim. Kıyının kıvrımları ve tank engelleri bazı yerlerde nehri saklıyor, ama karşı kıyılar tüm açıklığıyla görünüyordu.

Topçu dürbünü olmadığı için atışlarımızın yongaya çevirdiği ağaçları göremiyordum. Sadece karların üstüne devrilmiş birkaç çam fark edebiliyordum.

Şimdi onlara bakarak yön kestirebilirdim. Her an oradan kendilerini toplamış olan Almanlar gözükebilirdi. Kubarenko çan kulesinden oraya bakıyor, topların namluları o yana dönmüş, makineliler oraya doğru yönelmiş, tüfekler oraya nişan almaya hazır.

Sessizlik... Sessizlik ve her yan ıssız...

Alman topçusunun bir tek atışı işitildi. Elimde olmadan dikildim. Yeşilimtırak gölgeleri görebilmeye çalışıyordum. Aynı anda sanki bir tenekeye binlerce çekiç vuruluyormuş gibi bir ses duyuldu. Topçu subayının yerini bulan Almanlar, çan kulesini tarıyorlardı.

Bloha:

"Hiçbir hareketleri yok," dedi.

Ne demek istediğini herkes anladı. Birinci saldırıya hazırlanan Almanlar topçumuzun ateşinden bozulmuş ve birbirlerinin üstüne yığılmış kalmışlardı. Saldırıya cesaret edememişlerdi. Ama gün daha bitmemişti. Saate baktım: Üçü beş geçiyordu. Bombardıman başladığından bu yana yedi saat olmuştu.

Tabur karargâhını aradım. Topların ve gözetleyicilerin yerlerinde kalmalarını buyurdum. Kiliseye, geri ile bağlantılı bir tankın gönderilmesini istedim. Çan kulesindeki gözetleme noktasının isabet alması halinde yeni bir nokta bulunmasını söyledim. Erler ve mutfak takımı ile kilisedeki yaralılar çukurlardan yararlanarak ormana geçirilmeliydi.

Rahimov:

"Buyruğunuz üzerine Zaev gelmiş," dedi. "Yanınıza göndereyim mi?"

"Hayır beklesin. Biraz sonra karargâhta olacağım."

8

KARARGÂHA gitmeden önce ateş yuvalarındaki askerlere uğramaya karar verdim. Siperden çıktım, çömeldim ve bakındım. Gök ağarmıştı. Nehrin ötesinde, bulutların arasından güneşin batışı görünüyordu. Işıkları biraz yataydı. Kirlenmiş olan kar artık parlamıyordu. Hava bir buçuk saat sonra kararacaktı.

Atışların sesinden ve Alman ateşinin sıklaşmasından yeni bir saldırının hazırlandığını anladım. Savaş günün bu son saatinde sadece böyle bir atışla bitmeyecekti.

Almanlar tüm kinlerini üstümüze dökercesine bütün çaptaki silahlarıyla ön hatlarımızı dövüyordu. Mermilerin bir kısmı vınlamayla havayı yarıyor ve bizim saklı bulunan topçumuzun bulunduğu siperlere doğru uçuyordu. Bir kısmı da yakınlara düşüyordu. Çayırdaki siyah kazıntılar gündüze kıyasla daha azdı. Şimdi onlar yamaca daha çok yaklaşmıştı. Ateşin hesaplanışına bakılırsa düşman bizim saklı savunma hattımızı ortaya çıkarmıştı. Anlaşıldığına göre bu hattı verilen emirler ve yapılan hareketler ele vermişti.

Dar çıkışın merdivenlerine büzülmüş, mermilerin kaldırdığı toz sütunlarından sakınıyordum. Hava soğumuştu, üstümde kaput yoktu; sadece belimdeki kemeri sıkılmış bir ceket vardı. Üşüdüm. Belki de oraya, siperlere gitmemem daha iyi olacaktı. Kafamda bu düşünce belirince korktuğumu anladım. Ceketime sanki binlerce tırnak geçmiş, beni siperde tutmaya çalışıyordu. Bu tırnakları kopardım ve kendimi kurtardım. Kıyıya doğru koşuyordum.

Çayırda atla koşarken ve çan kulesine mermiler çarptığı sırada o hırsla korkuyu ayırt etmemiştim. Şimdi ise... Bir kez ateş altında koşmayı deneyin, bir yandan sıcak bir hava eserken birden bir yana doğru çekilecek ve sendeleyeceksiniz. Bir yanınızda alev fışkıracak, bu kez öbür yana doğru savrulacaksınız. Bu denemeniz kırk elli adım olsun

yeter. Belki o zaman neler duyulduğunu siz de anlayacak ve onları yazmayı başaracaksınız, izin verirseniz söyleyeyim: On dakika sonra sırtım sırsıklamdı.

Ama sipere bir komutan gibi girdim:

"Merhaba asker."

"Merhaba Yoldaş Kombat."

Orası ne kadar rahattı. Yeraltında yarı karanlıkta, ağır odunların kapladığı geniş karargâh siperinde insan rahat oluyordu. Burada ise her şey başkaydı; bir kişilik siperde herkesten ayrı olan bu küçük atış yuvasında her şey başkaydı.

Şimdiye kadar bu askerin yüzünü ve ismini anımsayamıyordum. Yalnız not ediniz onun adını: Alma-Ata'dan kolhozcu bir köylü, Sudaruşkin. Biraz sararmış yüzü ile ciddi duruyordu. Kızıl yıldızlı kalpağı biraz yana kaymıştı. Hemen hemen sekiz saattir, o yeri sarsan, toprağı parçalayan gümlemeleri dinliyordu. Burada yalnız, tek başına, o küçücük dehlizin başında bütün gün nehre doğru bakmıştı.

Dehlizden baktım: Görüş alanı genişti. Nehrin kirlenmemiş karla örtülü karşı kıyısı çok açık olarak görünüyordu. Ona ne söylemem gerekliydi? Burada her şey biliniyordu. Gözüktükleri an nişan almalı ve ateş etmeye girişmeliydik. Biz onları öldürmezsek, onlar bizi öldürecekti. Dehlizden dışarı uzatılmış atışa hazır tüfeği duruyordu. Sarsıntılardan dökülen donmuş toprak üzerine yapışıyordu.

"Sudaruşkin, tüfeğin neden pis?" diye sordum.

"Suçluyum... Hemen şimdi Yoldaş Komutan, onu hemen temizleyeceğim... Şimdi olur."

İstekle cebini karıştırdı ve takımlarını çıkardı. Onu her zaman yaptığım gibi bu anda da uyarmamdan sevinç duyuyordu. Yeniden güç bulmuştu. Komutanının sert eli altında ruhu sakinleşmişti. Tüfeğini bir bezle silerken bana bakıyordu. Sanki yalvarıyordu: 'Bana daha darıl!.. Yolunda olmayan bir şeyler daha bul. Yanımda kal.'

Ah, Sudaruşkin, yanında kalmayı nasıl dilediğimi bir bilsen! Dışarı çıkmayayım. Orada, gökten hangi şeytanların indiğini bir bilsen... Ve yine ceketime tırnaklar saplandı ve ayaklarımı ölçülmez bir güç tutuverdi. Bir dakika daha kalabilmek, buradan biraz daha çıkmamak

için kendim de bir şeyler arıyordum. Ama Sudaruşkin, senin her şeyin uygun. Hatta mermiler bile toprak yerde değil, açık sırt çantanda duruyor. Çevreye bakındım, yukarı bakındım. Yaptığım uyarılara uygun kalın çam dalları üstümüzde duruyordu. Sudaruşkin de yukarı baktı. İkimiz birlikte gülümsedik. Siperler yapılırken, söylentilere, homurtulara aldırmadan nasıl ince dalları attığımı, daha uzaktan kalın ve sağlam dallar taşıttığımı ikimiz de anımsıyorduk.

"Durum nasıl Yoldaş Komutan?" diye sordu: "Bugün saldırırlar mı?"

Ben de kendime Sudaruşkin'in bana sorduğu soruyu soruyordum. Ancak cevabım kesin oldu:

"Evet. Bugün tüfeklerimizi onların üstünde deneyeceğiz."

Askerle saklambaç oynamaya gelmez. Ona karşı göğüs geçirilmez. "Belki şansımız olur da bugünü atlatırız" denmez. O savaşı bilmelidir. O bilmelidir ki buraya düşman öldürmeye gelmiştir.

"Kalpağını düzelt," dedim. "Daha dikkatli bak... Bugün onları nehir boyuna sereceğiz."

Ve yine tırnaklardan ve ayağımı çeken güçten büyük bir çabayla kurtularak kendimi siperden çektim.

Ama dikkat edin bu kez daha kolay yaptım. Bir şeye daha dikkat edin: Tabur komutanı topçu ateşi altında siperden sipere koşmak zorunluğunda değildir. Bu onun için gereksiz ve ölümle oynanan yararsız bir oyundur. Ama ilk çarpışmada tabur komutanı bunu yapmak gereğini duyabilir. Bunu gören asker, "Bizim komutan korkmuyor. O, mermilerin altında bizi görmeye gelir. Her tehlikeli anda onu yanımızda buluruz," diyecektir.

Bir kere yapmak yeterli diye düşünüyordum. Herkes bu davranışını anımsayacak ve sana inanacaktır.

Savaşta bu çok önemli bir şeydir. Sen komutan olarak vicdanında "Askerime güveniyorum" diyebiliyor musun? Eğer askerin sana inanırsa "Evet" diyebilirsin.

SUVALARI dolaşırken beni şaşkınlık içinde bırakan bir olayı size anlatmam gerekli. Bir atış noktasından diğerine koşarken, birden birinin yerden fırladığını ve var gücü ile karşımda koştuğunu gördüm. Bu da ne, bu sersem de kim? (Ancak bu sıfatı kendime takmıyordum.) Bu ateşin altında ön hatlarda koşan aptal da kim? Bu adam Tolstunov'du. Sanırım size ondan hiç söz etmedim.

Çarpışmalardan biraz önce yanıma geldi ve kendini tanıttı: "Alay siyasi komiser yardımcısı, sizin taburda çalışacağım." Saklamadan söylemem gerekli, o zaman ona yan bakmıştım.

Tolstunov, tabura belirsiz bir süre için gelmişti. Doğruyu söylemek gerekirse bunu benim işime karışmak gibi kabul etmiştim. Tüzüğe göre Tolstunov'un taburda hiçbir yetkisi yoktu. O benim komiserim değildi. (O zamanlar taburlarda komiserler vardı.) Ama...

Tanıştığımızda bana:

"Sizin tabura beni alay komiseri gönderdi," demişti. Ben susuyordum. 'İyi,' diye düşünmüştüm. 'Sen git işine bak. Savaşta görürüz seni.'

Ve birden bu karşılaşma.

"Komutan!" Tolstunov her zaman bana "Komutan" derdi. "Komutan sen niye buradasın? Yat."

"Sen yat."

"Yatacağım ya!.." İkimiz birden yere atıldık.

"Komutan sen neden buradasın?"

"Ya sen?"

"Görevliyim."

Kahverengi gözleri gülümsüyordu. Tanrı cezasını versin, acaba onun hakkındaki düşüncelerimi mi okumuştu?

"Görevli mi?"

"Olabilir. Asker yanına gidince kendini daha iyi duyuyor. O, o zaman demek burası korkulacak bir yer değil diye düşünüyor."

Yakında bir mermi patladı. Tabur komutanı ve propagandacı yere kapandılar ve başlarını bir yere sokmaya çalıştılar. Bir hava dalgası çarptı. Tolstunov sararmış yüzünü kaldırdı ve ciddiyetle:

"O kadar korkunç değilmiş..." dedi. "Buralara kadar sokulmaman gerekli komutan. Bu işle şimdi sizsiz de baş edebiliriz. E, haydi bakalım... Tanıştık..."

Yerinden kalktı ve bana el salladı. Bu anı izleyen saniyede ikimiz de birbirine aksi yönlerde koşuyorduk. "Tanıştık..." Nasıl bir insanmış anladım. Evet, gerçekten biz şimdi burada tanışmıştık. Ben hâlâ nasıl olup da birbirimizle "sen" diye konuştuğumuzu bilemiyordum.

Tolstunov'un uğradığı birkaç sipere daha baktım. Evet, oralarda askerler daha sakin, daha neşeliydiler.

Biz komutan ve siyasi işçiler, Almanların bu psikolojik saldırı bombardımanını asker daha bir tek silah atmadan böyle püskürtüyorduk. Savaş böyle gelişiyordu.

Ama artık bu kadar koşmak bana yetmez miydi?

Nehirden, ön hattan, ormana doğru gittim. Ağaçların hemen yanında, başımın üstünde top mermileri dağıldı. Koşarken yere yapıştım. Havada dağılan bu tip mermi parçaları öne doğru uçuyordu. Kalın bir çam titredi. Karlar döküldü ve kabuğunda taze beyaz izler belirdi... Kalbim biçimsiz bir şekilde atıyordu.

Sadık seyisim Sinçenko, bütün bu sırada ormanın kenarında beni izlemiş. Hemen Lisanka'yı getirdi.

Karargâha gitme zamanı çoktan gelmişti.

YİRMİ ÜÇ EKİM HAVA KARARIRKEN

1

KARARGÂHTA, makineli tüfek bölük komutanı Zaev bekliyordu. Şakağından akıp yanağından geçen kan çenesine süzülüyordu. O, bıkkınlıkla siliyor ve kanı köşeli yüzüne daha çok bulaştırıyordu. Yaradan fışkıran kan bir an sonra yine beliriyor ve kuruyanların üstünde yeni bir yol yapıyordu.

"Ne oldu sana Zaev?"

"Hangi şeytan bilir miyim?.. Bir şey değdi."

"Sağlık merkezine git. Rahimov yaralıları kiliseden taşımış mı?"

"Taşıyorlar Yoldaş Kombat. Sağlık merkezi ormanda, bekçinin kulübesine yerleşti."

"Pekâlâ, sen de oraya git Zaev."

"Gitmeyeceğim."

Bu söz ağzından dirençle ve kararlılıkla çıkmıştı. Ona çıkıştım:

"Seni böyle askerlerin yanına gönderemem. Onları korkutmak mı istiyorsun? Git ve bir asker kılığına gir. Yıkan, yaranı sardır, sonra konuşuruz. Sinçenko, Teğmen Zaev için iki sürahi su getir."

Zaev, gülümseyerek çıktı. Ama öyle şeyler oldu ki o yarasını saramadı.

Alay Komutanı Yurasov, beni telefona çağırdı:

"Momiş-Uli sen misin? Düşman altıncı bölüğün bölgesinde Krasnaya Gora'da saldırıya geçmiş. Şu anda da hatları yarmış. Yardıma git! Karargâh bölgesinde elinin altında kaç kişi var?"

Binbaşı Yurasov iki savaşa katılmış, işbilir, sağlam sinirli bir adamdı. Şimdi de "Yardım et!" derken sakindi.

Krasnaya Gora köyü, Novlyanskoye köyünden iki buçuk kilometre sağdaydı. Elimin altında ne vardı? Karargâh koruyucuları, birkaç nöbetten çıkmış telefoncu ve mutfak takımı. Bunu ona bildirdim.

"Onları altıncı bölüğün yardımına gönder. Kuzeyden Teğmen İslamkulov kumandasında bir takımın da oraya gittiğini göz önünde tut. Birbirlerini vurmasınlar. Bunu onlara anlat. Buyruk uygulanınca da bana bildir."

Rahimov'a mutfak takımı ile karargâh yakınlarında bulunanları alarma geçirmesini buyurunca siperden çıktım. Ormanda artık gece bastırıyordu. Zaev yıkanıyordu. Geniş çeneli ve kaba çizgili yüzü ile sarkık kaşları temizdi ama onlardan damlayan su pembeydi.

"Zaev!"

Koşarak geldi. Islak yüzünden yine kan süzülüyordu. Zaev'i ikinci bölüğe komutan atamayı düşünmüştüm ama Krasnaya Gora'ya yardımı o götürecekti.

Siperden telefoncu fırladı:

"Yoldaş Kombat sizi telefondan istiyorlar."

"Kim?"

"Alay komutanı acele rica ediyor."

Binbaşının sesi bu kez heyecanlıydı ve kekeleyerek konuşuyordu:

"Momiş-Uli sen misin? Bırak artık. Geç. Düşman yardığı yerden kamayı genişletiyor. Bir grup bu tarafa alay karargâhına doğru harekete geçti. Ben çekiliyorum. Bir başka, sayısı bilinmeyen bir güç de sana doğru dönmüş. Kanattan. Kanadı topla. Dayan. Sonra..."

Ses kesildi. Bağlantı koptu. Artık ölü olan ahizede ne uğultu ne de çatırtı vardı. Sessizlik...

Gereksiz hale gelen telefonu bıraktım ve sessizlik bir kez daha sinirlerimi kamçıladı. Sessiz olan sadece telefon değildi. Çevrede de her şey sessizleşmişti. Düşman bizim bölgede topçu ateşini kesmişti. Bu nedir? Saldırı anı. Piyadenin ikinci bölüğün savunma hattını yarışı mı? Hayır, hat artık yarılmıştı.

2

CEPHE artık yarılmıştı. Almanlar bu kıyıdan içeriye doğru ilerliyordu. Buraya doğru geliyorlardı. Siperlerle engellenmiş yoldan değil, onları siperlerinde ellerinde tüfekleri ile bekleyen yaşlı askerlerin bulunduğu yerden geliyorlardı.

Geldikleri yer yandan ve arkadandı. Savunmasız, cephe hattı olmayan yerden akıyorlardı.

Düşüncemde siperlerinin içinde hayrette kalan askerlerimi gördüm. Aceleyle saatime baktım.

Her şeyi söylemeden anlayan Rahimov, haritayı önüme serdi. Soru dolu bakışlarını görüyor ama bir şey söylemeden başımı eğiyordum.

O fısıldadı:

"Krasnaya Gora bölgesinden mi?"

"Evet."

Haritaya bakıyor, saatin tıkırtısını duyuyor, saniyelerin geçtiğini biliyordum. Artık haritaya daha çok bakmamam, bir şeyler yapmam gerekiyordu. Ancak kendimi daha çok haritanın üstünde kalmaya zorluyordum. Bu dakikayı yaşayabilseydiniz, neler duyduğumu anlardınız. Komutan olarak karar vermem için bana sadece bir dakika tanınmıştı.

Evet, orada Novlyanskoye. Evet, köyü bırakayım. Ama o zaman onun için o derece gerekli yolu alacak ve kamyonlarına dolduracağı askerlerini alayın yan kanadına yöneltecek...

Kendin için "Evet gerekli, çekilmeliyim," kararını vermek kolay değil. Ama aksini yaparsam bu kez kendi taburumu koruyamayacağım. Ama ya korursam?.. Yol kimin olacak, bakalım göreceğiz.

Harita üzerinde, ama şimdilik sadece harita üzerinde yeni bir hat belirdi. Çayırdan geçerek gelen Almanların önünü kesiyordu. Rahimov'a kararımı bildirdim. Ağır silahları ormanın sonuna aktarmalarını buyurdum. Yeni savunma hattı ile ilgili birkaç buyruk daha verip siperden fırladım.

"Sinçenko."

"Buradayım."

"Atı. Rahimov'unkini de ver. Zaev için. Zaev, sen de arkamdan gel."

Yine aynı çayırdan, bu sefer sakinleşmiş bulunan ikinci bölüme doğru koşuyorduk. Gökyüzünün yarısı temizlenmişti. Gözlerimize batan güneş doluyordu.

3

ÜSTÜNE iyice kapanmış, Lisanka'yı sürüyordum. Birdenbire başımın üstünde kırmızı ateşböcekleri uçuşmaya başladı. Bir saniye kadar üzengilere basarak yükselip baktım. Ve Almanları gördüm. Bizim geçtiğimiz yerin bir kilometre kadar uzağında, zincir halinde, birbirlerinden birkaç adım aralıklarla yürüyorlardı. Yeşilimtırak üniformaları ve kepleri şimdi karın üstünde siyah duruyordu. Yürürken de makinelileri ile binlerce mermi saçıyorlardı.

İyi bir hayvan olan atım ise koşuyor, koşuyordu.

Komuta yerinin önünde Galiulin bir makineliyi sırtlıyordu. Bağlantı erlerinden biri taburun yan kanadının bulunduğu nehre doğru koşuyordu. Demek Rahimov burayı bulup yeni görevi bildirmişti.

Bozjanov, makinelileri göndermek için dışarıya çıkmıştı. Yanında bağlantı eri ufak tefek Muradov ile uzun boylu Belvitski duruyordu. Muradov, üşüyormuş gibi ayaklarını yere vuruyordu.

Önlerine geldiğim zaman buyurdum:

"Bozjanov makinelilerle birlikte gideceksin. Görevini yinele."

"Ölecek ama..." dedi. Boğuk bir sesi vardı. Konuşmasını kestim:

"Yaşayacağız. Ateş hattının yaşaması gerekli. Kanadı toplayıncaya kadar dayanmamız gerekli, anladın mı?"

"Baş üstüne Yoldaş Kombat, ateş hattının yaşaması gerekli."

"Çukurdan sıyrıl. Soğukkanlı davran. Bekle, yaklaştıkları zaman vur."

Makinelilerle mermileri yüklenmiş Murin, Dobrakov ve Bloha'ya baktım.

"Koşun. Bu ahlaksızları yatmaya mecbur edin arkadaşlar. Zaev arkamdan, Sinçenko ardımdan."

Yanıma Muradov yaklaştı. Kırgın bir sesle:

"Ya biz Yoldaş Kombat?" diye sordu.

"Siyasi yöneticiyle. Gözlemciler, telefoncular hepiniz, siyasi yöneticiyle birlikte gidin."

Nehirle köy arasında boş olan sahada Novlyanskoye'ye, taburun kanadına doğru koşuyorduk. Bağlantı erleri daha buraya gelmemişti. Ancak yan siperlerden askerler çıkmıştı. Bazıları siperlerin ağızlarına çömelmiş, haber bekliyordu. Yerden sadece başları görülüyordu. Bir

kısmı da gruplar halinde toplanmıştı. Yukarıda yürüyen Almanlar buradan gözükmüyor ama herkes o yana bakıyordu. Orada mavzerlerin takırtıları işitiliyor, rastgele atılan kurşunların ışıkları görülüyordu.

Batan güneşin kızıl yuvarlağı yan ışıklar gönderiyordu.

Takım komutanı genç Teğmen Burnaşev, silah seslerinin duyulduğu yere doğru birkaç adım atmış, şaşkın ve bitkin duruyordu. Savaşta bu hemen anlaşılır. Sararmış parmakları tabancasını kavramış ama eli aşağıya düşmüştü. Beklenmedik olaydan şaşırmış, ne yapacağını, ne buyruk vereceğini bilmiyordu. O, soğukkanlılığını belki sadece bir dakika için kaybetmişti. Ama bu bir dakika her şeyin sonu olabilirdi. O an en kritik andı. Bu anda askerler komutanlarını kaybetmişlerdi. Mangalar ve onların komutanlarını göremiyordum. Kesinlikle buradaydılar. Ama hiçbiri ortalıkta yoktu ve hiçbir hareket göze çarpmıyordu. Sanırım bu komutanlar da diğer grupların arasına karışmıştı.

Ordunun belkemiği olan disiplinin tümüyle kırılmış olduğunu ilk anda şaşkınlıkla görüyordum. Birden her şeyi anladım: Taburlar böyle yok oluyordu.

Daha kimse kaçmamıştı. Ancak bir Kızıl Ordu erinin bakışları, yukarıdan giden mermi alevlerinde yavaş yavaş nehre doğru çekiliyordu. Şimdilik ağır... Ama o koşmaya başlarsa ardından hepsi gitmeyecek miydi?

Ve birden kararlı bir el, kesin bir jestle ona doğru uzandı. Hayret... Kim burada buyruk veren?.. Kim bu kararlı elini kaldıran? Uzaktan Tolstunov'u tanıdım. Derin bir nefes aldım. Şimdi deminki düşüncelerimi anımsıyorum: İyi, o orada.

Aynı anda da bir haykırış duydum:

"Nereye? Nasıl kaçıldığını gösteririm ben sana! Seni kurşuna dizeceğim! Korkak! Buyruk almadan bir adım daha atmayacaksın."

Bunu bölüğün ufak tefek, sivri burunlu parti organizatörü Bukaev söylüyordu. Silahı elinde ateşe hazırdı.

Ve ancak o zaman çeşitli yerlerde birkaç hareket belirdi. Ortada duran Tolstunov, sanki onlara sessizce kararını bildirmişti Bunlar benim taburumun insanları değildi. Bakışlarım onlara alışık değildi.

Ancak ben şimdi sıtmaya tutulmuş bu insanları toplayıp tuttuklarını ve birleştirdiklerini görüyordum.

Hemen o sırada aklıma gelmedi. Ama başka zamanlarda, başka koşullar altında ben bu birleştirici şeyin varlığını duydum. O "Parti" idi.

Atımı ileriye sürdüm ve bağırdım:

"Burnaşev! Burada buyruğu senin yerine kim veriyor? Neden burada erimiş kalmışsın? Mangaların komutanları nerede?"

Burnaşev, birden kendini topladı ve kızardı. Böyle şaşırdığı için şimdi utanıyordu:

"Manga komutanları yanıma!"

Atımı yüksekçe bir yere sürdüm ve kesin buyruğumu bildirdim:

"Köy düşmana bırakılarak, kanat toplanacak!" Sonra ekledim:

"Birinci manga komutanı. Askerlerini götür. Herkes numarasına göre yerini alsın. Birinci mangayı ben; ikincisini Tolstunov götürecek. Üçüncüyü Burnaşev. Zaev, sen bölüğün komutasını al. Öteki mangayı götür. Bize erişeceksiniz. Köprüyü uçur ondan sonra gel."

"Baş üstüne Yoldaş Kombat."

"Tolstunov, manganın yanına..."

"Yoldaş Kombat ben şey diye düşünüyordum..."

"Düşünecek bir şey yok... Benle aranda elli metre bırak. Geri kalma. Bir araya yığılmayın. Birinci manga arkamdan koşar adım."

Dirseklerimi kısarak, bütün hızımla, ufak yokuşları tırmanıp, köyün karanlık yerlerini yakan mermilerin altından, çayırdan ormana doğru koşmaya başladım. Ardımdan patırtılı ayak sesleri geliyordu: Manga koşuyordu...

4

YAN yolda yine Almanları gördüm. Oho, ne kadar yaklaşmışlardı. Karda yürüyen siyah şekiller ne kadar büyümüştü. Onları üzengiden gördüğüm andan bu yana geçen beş altı dakikada, aradaki uzaklık yarım kilometreye inmişti. Hızlı yürüyorlar. Dakikada yüz metre. Bizim koşmamız gerekli. Koşacağız. Ormanın sonu uzak görünüyor. Sanki dünyanın sonunda. İlk ağaçlara kadar aşağı yukarı beş yüz metre var.

Adımlarımı hızlandırdım.

Alman zincirinden bizi gördüler. Kırmızı takırtılar önümüzde ya da ardımızda kesişiyor, havayı yarıyor, başımızın üstünden uçuşuyor ya da ayaklarımızın diplerinde sönüyorlardı.

Almanlar nişan almadan, mermilerini esirgemeden, yürürken, gelişigüzel ateş ediyorlardı. Arkamda biri düştü. Kalbi burkan ince bir ses işitildi:

"Arkadaşlar..."

Bir an bakıp, haykırdım:

"Bırakın, geriden gelenler onu kaldırır."

Almanlar, izlemenin içgüdüsüne uyarak –Rus kaçıyor diye– adımlarını hızlandırdılar. Ama işte orman. Yüz adım ötede. Ve bir sıkıntı içimi doldurdu: Boğuluyorum. Şimdi yolun ortasında zorlanıyorum. Ardımda nefes almalar ve patırtılar çoğalıyor. Daha çok, daha çok... Erler bana yetişiyor. Bir araya kümeleniyorlar. Aksini söylemiştim. Buna karşın onlar bir araya toplanıyor. Böylece düşmanın gözü önünde mavzerlerinin kurşunları için tam bir hedef oluyorlar! Bu insanın kulaklarını yırtan yaralının haykırışı altında, bir eğitim koşusu değil. Olabildiği kadar derin bir nefes aldım: "Manga dur!"

Anlayabiliyor musunuz? Bu, bir andı. Bu biricik kelime. "Dur." İşte bu küçücük kelimede yoğunlaşır bütün geleceğin öyküsü. Panfilov tümeninin tarihi bu ufacık kelimede yatar.

Burada görev borcu başlar. Bilincini kullan ve her şeyi acımasızca yerine getir.

"Durdur." Evet, bunu yapmam gerekiyordu. Bizde korkuyu yenmek için yapılan her şeyde bu vardı. Askerin ikinci varlığında buyruk yatıyordu. Korkağın kurşuna dizilmesinde, Sereda'ya gece saldırısında, Almanların dönüp vurulduğu yerde bu vardı. Oralarda korku yenilmişti.

Ya erler durmasaydı? Ya hızlandıkları gibi ormana dalsaydılar? O zaman tabur komutanı Momiş-Uli için yaşamak yoktu. Ordunun yasası budur. Erlerin şerefsizce kaçışından şerefsiz komutan sorumludur.

Küme halinde nefes nefese olan erler yanımda duruyordu.

"Manga komutanı!"

"Buyur!"

"Buraya yat. Ateş et. Sağ yandakiler."

"Buyur!"

"Buraya yat. Ateş et. Onun yanında kim? Buraya yat. Ateş et. Dağılın. Arayı beş metre açın. Nereye yatıyorsun? Daha öteye kaç. Şuraya. Ateş et."

5

BİR hata yaptım. Ateş etmeden yatmamız gerekiyordu. Hazırlanıp bekleyelim. Nişan alalım. Bir an kalbimizin çarpıntısı dursun ve sonra toptan bir buyrukla ateşe geçelim.

Erler ateş ediyordu. Akıllarına estiği gibi atıyorlardı. Heyecanla yanlış ateş ediyorlardı. Almanlar yığınlar dolusu mermi saçarak yürüyordu. Bize doğru, seyrek sıramıza doğru geliyor ve hiçbiri düşmüyordu. Akşam güneşi görülmemiş bir şekilde ışık saçıyordu. Almanlar artık siyah şekiller halinde görülmüyor, açıkça seçiliyordu. Güneş, renklerini değiştirmişti. Yeşilimtırak miğferlerin altında sakalsız yüzler ağarıyordu. Bazılarının ise gözleri parlıyordu. Ama neden, neden düşmüyorlardı?

Ancak şimdi anladım. Aslında Almanlar daha oldukça uzaktaydı. Aramızda üç yüz, dört yüz metre vardı. Biz ise ölçeklerle çizgiyi yüz metreye koyarak heyecandan ateş ediyorduk.

Seyrek atışları bastıran bir sesle bağırdım:

"Ölçekleri iki buçuğa koy."

Çayırda bizim izlerimizden Tolstunov'un mangası koşuyordu. Novlyanskoye'nin evlerinin ardından üçüncüsü de göründü.

Köyden, yüklenmiş arabalar hızla çıktı. Seyisler durmadan atları kamçılıyordu.

Almanlar yürüyordu. Zincirlerinden biri düştü, ardından bir başkası... Ama bizde de bir inleme başladı... Düşmanın diğer ucu evlerin ardında kayboldu. Düşman artık Novlyanskoye'de. Köyü teslim ettik.

Ötekiler yürüyor, yürüyordu. Şimdi komutanları "koş" buyruğunu verecek. Gözle aramızdaki uzaklığı ölçtüm. Bizi ezecekler. Eh, bunu bir duyabilseniz... Bu öyle bir duygu ki insanın kalbini sıkıyor ve midesini bulandırıyor: Ezecekler seni... Makineliler neredesiniz? Bozjanov, Murin, Bloha makineliler nerede? Yanımda biri bağırıp, sızlanma-

ya başladı: "Anacığım... Ben bittim. Ölüyorum... Ölü..." Acı ses sinirleri geriyor, erkekliği yok ediyordu. Herkes aynı şeyi düşünüyordu: Şimdi aynısı bana olacak. Şimdi bana da bir mermi rastlayacak ve benim de vücudumdan kan fışkıracak; ben de can çekişirken haykıracağım. "Herkes" dedim. Evet ben de... Bu korkunç inlemelerden ben de ürperiyordum. Karnımdan boğazıma doğru soğuk bir buz yumrusu yükseliyordu. Öyle bir şekilde insanı sarıyordu ki güç ve irade yok oluyordu.

Sesin geldiği tarafa baktım. Yaralı karlara uzanmış, kalpaksız başı titriyor, yüzüne taze kan yayılıyordu. Gözleri ne kadar da korkunçtu... Akları dışarıya doğru fırlamıştı.

Yanımda da biri yere yatmış, yüzünü karlara gömmüş, elleri ile başını sıkmış duruyor. Sanki bir şey görmek ve işitmek istemiyor. Ölmüş mü acaba? Hayır, elleri titriyor... Yanında tüfeği duruyor. Kim bu? Benim hemşerim bir Kazah, Acilbaev. Sapasağlam ama korkmuş. Hain... Ama biraz önce ben de böyle yüzümü karlara gömmek, yere yapışmak istemiştim. Ondan sonra ne olursa olsun...

Yanına yaklaştım:

"Acilbaev."

İrkildi ve grileşmiş yüzünü kardan kaldırdı.

"Hain, ateş et!"

Tüfeğini kaptı, omzuna dayadı ve hemen ateş etti.

"Daha sakin," dedim. "Hedefi gör ve öyle ateş et."

Acilbaev, bana baktı. Bakışları hâlâ ürkek, ama akıllıcaydı. Yavaşça fısıldadı:

"Peki Aksakal. Dikkatli ateş edeceğim."

Almanlar yürüyordu... Kendilerinden emindiler. Yürürken mavzerleri ile ateş ediyorlardı. Sanki ellerinde bize kadar uzanan, ateşten çubuklar vardı. Aralıksız uçan mermiler böyle görünüyordu.

Anladım: Almanlar bizi körleştirip sağırlaştırmaya çalışıyordu. Kimse başını kaldırmasın, kimse soğukkanlılığını bulamasın. Bozjanov neredesin? Makineli nerede? Neden susuyor?

Yaralı ise durmadan bağırıyordu. Yanına koştum. Yakından gördüm, kana bulanmış yüzü ve elleri kıpkırmızıydı.

"Yat, sus."

"Ölüyorum."

"Sus, bir bez ısır. Kaputunu ısır. Ağrıyor biliyorum. Ama sus." Ve o namuslu asker sustu.

İşte en sonunda makinelilerin şarkısı duyuldu... Uzun bir sıra: Tak, tata, ta, ta, ta, tak, tak, tak... Oho, Bozjanov onları ne kadar yakına bırakmış. Son ana kadar kendini ele vermeden durabilmiş. Onun için makineli şimdi onları biçiyor; görünmeden, yakından ölüm saçıyordu.

İlk mermiler Alman zincirinin merkezini kopardı. Oh! Nasıl da karışmaya başladılar orada. İlk kez düşman çığlıkları duydum. Bundan sonra birçok kez tanık olduk ki, bu Almanların özelliğidir. Her engelde ya da başarısızlıkta yaralılar avazları çıktığı kadar bağırıp haykırarak yardım istiyor. Bizimkiler ise hemen hemen hiç böyle davranmaz.

Aynı anda karşımızda iyi eğitim görmüş ve etkili bir güç belirdi. Yabancı bir komuta sesi duyuldu. Ve Alman zinciri bizden yana makineliden zarar görmeyecek bir şekilde yere yattı. "Eh, şimdi nefes alabiliriz." Bir dakika sonra sürünerek Tolstunov geldi.

"Ne dersin Yoldaş Kombat saldıralım mı?" Başımı "hayır" anlamında salladım. Bu dünyada sadece benim taburum yok, savaşı yalnızca ben yönetmiyorum. Bizim de, Almanların da beklemedikleri yandan "hurra" sesi geldi. Bizden başkaları yandan, geriden saldırıyordu.

6

ORMANIN çıkıntısından, yatmış Almanların ardından koşarak bir grup asker çıktı.

Batan güneşin ışıklarında, Kızıl Ordu askerlerini gördük. Bizim kalpaklarımız, bizim kaputlarımız, bizim öne doğru uzanmış süngülerimiz... O kadar çok değillerdi. Kırk elli kişi kadar vardılar. Hemen anladım. Bu Teğmen İslamkulov'un takımıydı. Yarma noktasından bir başka yerden çıkmıştı.

Yandan ve arkadan vuruşun ne olduğunu anlamak bize değil, Almanlara düşüyordu. Ancak sakın şüphelenmeyin, onlar da kanadın büzülme davranışının ne demek olduğunu biliyordu. Zincirin sonu

kalktı, karşıdan gelenlere karşılık verdi ve koşarak kavis şeklinde çekilmeye başladılar.

Tolstunov, heyecanla bağırdı:

"Yoldaş Kombat."

Başımla "evet" işareti verdim. "Evet." Sonra haykırdım:

"Bütün takıma, zincirleme ilet. Saldırıya hazır ol." Kendi sesimi tanıyamadım. Boğuk ve titrekti. Sözler erden ere gidiyordu: "Saldırıya hazır ol." Herkesin kalbi şiddetle çarpmaya başladı.

Ormanın yanından askerler koşuyordu. Karşımızda onların hareketlerini görüyor ve bize zayıflayarak gelen seslerini işitiyorduk: "Hurraaa!" Almanlar toparlanmaya çalışıyordu. Bizim karşımızdaki Alman sırası seyreldi. Ama azaldıkları yere arkadan getirdikleri iki makineliyi yerleştirmişlerdi. Biri ateş etmeye başladı. Kafalarımızın üstünde hiç de hoş olmayan vızıltılar sıklaştı.

Öte yanda ise ateş durmuştu. Asker yatmış, tüfeklerini sıkmış bekliyordu. Son anı bekliyorlardı. Askere alındıklarından beri düşündükleri son andı. Saldırı emrini bekliyorlardı.

Bu düzensiz ateş karşısında bir an şaşırdım. Hayır, böyle olmamalıydı. Böyle olmamalıydı. Ancak artık hataları onarmak için zaman yoktu. Daha hızlı davranmalıydık. Düşman henüz şaşkındı.

Haykırdım:

"Burnaşev!"

Takım komutanı Burnaşev, bir an önce kıyıda şaşkınlıktan utanıp kızaran genç komutan, benden elli metre kadar ötede yatıyordu. Beni duyduğunu göstermek için iki elini kaldırıp indirdi.

"Burnaşev, kaldır."

Saniye geçti. Ordunun kitle halindeki kahramanlıklarını okumuş ya da duymuşsunuzdur. Bu doğrudur. Yalan değil. Ancak unutmayın: Kitle kahramanlığı yoktur. Önder olmazsa, ilk atılan olmazsa kitle kahramanlığı olmaz. Askeri saldırıya kaldırmak kolay değildir. İlk çıkan kimse olmazsa, ötekileri çekip sürükleyecek kimse bulunamazsa asker kalkmaz.

Burnaşev doğruldu. Batan güneşin altında her yanı gerilmiş ve ileriye doğru yönelmiş silueti belirdi. Önünde, omuz hizasında, sün-

güsünün çizgisi pırıldıyordu. Birisinin tüfeğini kapmıştı. Açık ağzı oynuyordu. Aldığı buyruğu yerine getirmek için yerden kopmuştu. Bu buyruk sadece benim değil vatanın da buyruğuydu. Burnaşev'in haykıran sesi bütün düzlükte duyuldu:

"Vatan için! İleri!"

Bundan önce de gazetelerde, kitaplarda saldırı anlatımları görmüştüm. Her zaman röportajlarda asker bu sözlerle saldırıya kalkmıştır. Ama gazete sütunlarında bu çok kolay görünür. Düşünüyordum: Bizim sıramız geldiği zaman süngüye davranmamız gerektiği zaman, her şey gazetelerde yazıldığı gibi olmuyor. Birazdan bir başka buyruk kopacak. Daha güçlü, daha kindar: "Vur!" Bu anda insanı yere bağlayan binlerce bağı koparmak için Burnaşev, bir kere daha haykırdı ve ileri atıldı:

"Vatan için! İleri!"

Ve birden ses kesildi. Sanki ayağının önünde bir tel varmış da ona takılmış gibi, hızlandığı anda devrildi. Bana öyle geldi ki şimdi yerinden yine fırlayacak, koşmayı sürdürecek. Süngüsü önde olacak ve ardında ötekiler düşmana doğru gidecek.

Ancak o elleri apaçık yatıyor ve kalkmıyordu. Hepsi ona bakıyordu. Karların üstüne yayılmış ve daha ilk adımda yere serilmiş, vurulmuş teğmenlerine bakıyor, bir şeyler bekliyorlardı.

Yine gergin geçen bir saniye. Sıra kalkmadı.

Yine biri fırladı, yine aynı kelimeler duyuldu:

"Vatan için! İleri!"

Ses olduğundan çok daha yüksek, yabancı şiveliydi. Ufak tefek vücuduyla er Bukaev'i tanıdım.

O da daha birkaç adım atar atmaz yığıldı. Göğsünden ya da başından vurulmuştu. Sanki onu da Teğmen Burnaşev gibi bir orak biçmişti, ayakları yerden kesilmiş, sonra düşmüştü.

Vücudum gerildi... Ellerim yumuşak karı kazmaya başladı. Yine bir saniye geçti. Sıra kalkmadı.

Karşımızda artık iki makineli çalışıyordu. Namlularından çıkan alevler alacakaranlıkta çok iyi görünüyordu. Onlar hedefi aydınlatıyordu. Yanında diz çökmüş, yarı yarıya bir çukurun içine saklanmış,

çekilen Almanları koruyan ve bizim savaşa katılmamızı engelleyen askerleri görüyordum.

Arkadaşlarımız, bu kırk elli kişi, arkadan vuruş için bir yer bulmayı becermiş, onlara doğru yaklaşıyorlardı. Ancak Almanlar da artık o yana da dönmüş ateş ediyorlardı. Biz ise daha önce olduğu gibi yere mıhlanmış yatıyor ve bu bir avuç kahraman insanı ölüme bırakıyorduk.

Hepimiz benim gibiydik, iyice gerilmiş, kopup fırlamaya hazır, ama bunu yapamayan insanlardık.

Birden anladım ki herkesin bakışları bana dikilmişti. Bana, komutana, taburun amirine bakıyorlardı. Sanki savaşın kilit noktası bendim. Yanda dikkat kesilmiş yatmama karşın herkesin beni süzdüğünü, tabur komutanının ne yapacağını ve söyleyeceğini anlamaya çalıştığını biliyordum. Akılsızlık ettiğimi bilmeme karşılık fırlamak ve ötekilere de geçeceğini umduğum bir örnek yaratmak için davrandım.

Aynı anda Tolstunov, bütün gücüyle omuzlarımdan beni karlara bastırdı. Ardından da sıkı bir Rus küfrü savurdu.

"Aptal olma. Böyle bir şey yapamazsın Kombat. Ben..."

Kaba ama hoş yüzü bir anda değişti. Yüz adaleleri gerildi ve taşlaştı. O kalkmak istedi, bu kere ben onun omuzlarına yapıştım.

Hayır, Tolstunov'u da kaybetmek istemiyordum. Artık toparlanmış, yeniden tabur komutanı olmuştum. Önceki duygum çok daha güçlendi. Göz uçları ile bana bakıyorlardı. Askerler kesinlikle anlamıştı: Komutan kalkmak istedi, kalktı da ama siyasi yönetici onu bırakmadı. O da kalkmadı. Savaşta komutanların içine dolan altıncı duygu bana fısıldadı: Benim tamamlanmayan fırlayışım askeri utandırmıştı. 'Tabur komutanı kalkmaya kalkıştı. Niye? Çünkü biz kalkamıyoruz.'

Komutan savaş sırasında bilmelidir ki, onun her davranışı, her sözü herkes tarafından izlenir. Herkesi etkiler. Komutan bilmelidir ki, savaşı yönetmek sadece askeri yönetmek, askeri harekete geçirmek değil, ruhları da yönetmektir.

Aklımı toparlamıştım. Bir bölüğü süngü savaşına kaldırmak tabur komutanının görevi değildi. Bize her şeyi öğreten Panfilov'un deyişlerini anımsadım: Piyadenin göğsü ile savaşılmaz. Askeri koru. Onu davranış ve ateşle koru."

Size uzun ve ayrıntılı anlatıyorum, ama bunlar orada birkaç saniye içinde olup bitti. Bu birkaç saniye içinde ben de ötekiler gibi savaşmayı öğreniyordum. Hem kendimizden hem de düşmandan öğreniyordum.

Haykırdım:

"Makinelilere aralıksız ateş. Hafif makineliler uzun süreli ateş. Bunları yere çivileyin."

Erler anladı. Şimdi Almanların kafaları üzerinde bizim mermilerimiz vınlıyordu. Bir hafif makinelimiz vardı. Burnaşev'e "Kaldır" buyruğu verdiğim sırada o da susmuştu. Şimdi arkasındaki er ona aceleyle yeni şerit yerleştiriyordu. Tolstunov, hızla ona doğru emekledi. Erler heyecanla ateş ediyorlardı. İşte o da çalıştı.

Aha, Alman makinelileri yere yattı ve ağırlaştı. Silah tamburunun arkasına saklandılar. Hah, orada birine rastlattık. Bir makineli durdu. Sivri alev kesildi. Belki, belki... Şerit mi değiştiriyor? Hayır, ateş altında bu o kadar kolay değil. Ee... Şimdi buyruk verme anını kolluyorum. Ama başaramadım. Sıranın üzerinde Tolstunov'un kuvvetli erkek sesi yankılandı:

"Komünarlar!"

Bu haykırış sadece komünistlere değil herkese sesleniyordu. Birden Tolstunov'un makineliyi göğsüne dayamış koştuğunu gördük. Hem ateş ediyor, hem de bağırıyordu. Üçüncü olarak o kuvvetli ve vahşi haykırış düzlüğe yayıldı:

"Vatan için! Hurraaa!"

Tolstunov'un haykırışı diğer haykırışlarla boğuldu. Erler fırlıyordu. Acımasız görünüşleri, kinden eğilmiş yüzleri ile düşmana saldırıyor, Tolstunov'u geçiyorlardı.

Tolstunov'un mermileri biten makineliyi sıcak namlusundan kavrayıp sopa gibi salladığını gördüm.

Almanlar bizimle süngü savaşına girmedi. Sıraları karıştı. Kaçıyorlardı.

Düşmanı kovalamaya başladık. Yetişebildiklerimizi öldürüyorduk. Biz ikinci bölük ve ardımızda saldırıya kalkan Teğmen İslamkulov'un takımı ayrı yanlardan Novlyanskoye'ye girdik.

BİZ BURADAYIZ

1

ASKERİN ardından köye yollandım. Ateş ediyor, şuraya buraya koşuşuyorlardı. Kızıl erler, çekilmekte geç kalan Almanlardan köyü arındırıyordu.

Sıska Acilbaev beni görmeden, yanımdan, elinde makinelisi ile sanki uçtu. Kaputunun etekleri kemerine sokulmuş, şapkasının bağları çözülmüş, kulakları açılmış, köpek yavrusu gibi sallanıyordu.

Acilbaev, nefes nefese kendisi gibi bir Kazah olan arkadaşının yanına koştu ve parmağı ile bir yeri gösterdi:

"Orada bir Alman var... Şeytan alası ateş ediyor... Gidelim..."

Koştular. Acilbaev dümdüz koşuyordu. Kızmış otomatiğini atışa hazır tutuyordu. Arkadaşı ise ondan uzaklaşmaya başlıyordu.

Birden hızlandığı gibi durdu. Dönüp arkadaşına bağırdı: "Hey Monarbek, Almanca nasıl deniyordu bu be? Hult muydu?"

Gülmeye başladım. Birkaç gün önce tabura bir buyruk gelmişti. Herkes birkaç kelime Almanca öğrenecekti. "Dur", "Teslim ol", "Arkamdan yürü", "Kıpırdama" gibi... Bunları öğrenip öğrenmediklerini denemeye vakit olmamıştı.

Arkadaşı da durdu. Aralarında Kazahça konuşuyorlardı:

"Ne dedin?"

"Hult değil miydi?"

"Doğru."

İki asker yine koşmaya başladı. Ben düzeltmek için artlarından yırtınıyordum:

"Öyle değil Acilbaev: Halt."

Acilbaev bakındı. Tabur komutanını gördü ve koşmasını sürdürdü. Şapkasının uçları sallanıyordu. Ben yine gülmeye başladım.

Yürüyor ve tutulamayan bu kahkahalara şaşırıyordum. Bu bir sinir tutmasıydı.

"Ne o Baurdcan? Neden gülüyordun?"

Kimdi bu? Çoktan kimse bana ismimle seslenmemişti. Teğmen Muhammedkul İslamkulov, gülümseyerek bana yaklaşıyordu. Ona doğru yürüdüm. Selam verdi:

"Yoldaş Kıdemli Teğmen. Durum gereğince takımımla beraber buyruğundayım. Takım komutanı Teğmen İslamkulov."

İki elimle onun eline sarılıp sessizce sıktım.

Çok önceden Alma-Ata'dan tanışıyorduk. İslamkulov, orada gazetecilik yapıyordu. *Sosyalist Kazahistan* gazetesinin muhabiriydi. Şimdi ona savaşa kadar duymadığım derecede sevgi ve içtenlikle bakıyordum.

Hayranlık duyduğum bronz rengi teni, uzun bir boyu ve güler yüzü vardı.

Burada en önemli anda o hakiki bir askerdi. Cesur ve kurnaz. Yaptığı iş kolay değildi. Düşmanın arkasına gizlice süzülmek ve tam anında, ardından saldırmak. Herkesin yapabileceği iş değildi.

Ona:

"Takımını düzenle. Sonra karargâha yanıma gel. Orada konuşuruz," dedim.

Savaş duruldu. Kurtulan Almanlar karşı kıyıya geçti. Bellerine, göğüslerine kadar buz gibi suya dalmışlardı. Ötekiler, nehirden uzak olanlar Krasnaya Gora'ya doğru kaçtı. Bu yönde kaçanlara askerler yetişiyordu. Karanlıkta patlayan tüfeklerin ateşleri görünüyor. Orada tek tük karşı koyan Almanlar vardı.

2

BİRDEN nehrin arkasından büyük Alman grubunun çekildiği yerden işaret fişekleri yükseldi. Kıyılar aydınlandı. Sadece sularda ateşlerin yanıp sönüşü yankılandı.

İki yeşil, bir turuncu, bir beyaz, sonra yine iki yeşil. Karanlık. Ara. Sonra yeniden aynı şekilde yine altı ışık.

Almanlar bir şey bildiriyorlardı. Acaba ne?

Yardım mı istiyorlar, yoksa yeni bir saldırının işareti mi veriliyordu?

Değişik yerlerden cevap ışıkları yükseldi. Ateş yılanlarının kesiştiği karanlık göğü bakışlarımla taradım. Oho, şeytan götürsün, düşman nereye kadar sokulmuş. Düşmanın ağzındaydık.

Fişekler, ışıklara Svetski, Jitaha ve ötede başka köylerden cevap verdi. Bu köyler nehrin dibinde bizim siperlerimizin karşısındaydı. İki kilometrelik bir yeri onlara biz bırakmıştık. Orada açık bir cephe duruyordu. Nehrin kıyısında da akıntı yönünde Krasnaya Gora'dan fişek atılıyordu. Biraz daha yukarıdan gündüz alay karargâhının bulunduğu Novoşçurino'dan da fişekler yükseliyor, çevremizde bir çember beliriyordu. Emelyanova'dan ve Lazerevo'dan... Sonra siyah bir bölge... Sonra yine ateş dalgası. Gökyüzü sakindi. Aradaki siyahlık çok dardı. Arkamda Krasnaya Gora vardı. Oraya bakıp ne yapacağımı şaşırıyordum. Fişekler galiba Sipunova köyünden de yükseliyordu. Ne oluyordu? Orada Yüzbaşı Şilov'un taburu ve onun arkası yok muydu?

Fişekler kıvılcımlanıp dağılıyor ve kayboluyordu... Birden her yer karanlık oldu.

Hayır, orası Sipunova değil. Eğer yarma karakteri ve derinliği hesaplanırsa düşmanın oraya kadar ulaşmaması gerekir. Almanlar sanırım şaşırtmaca yapıyordu. Geriye mevzilenmiş bir fişek atıcı bizi korkutuyordu. Karargâhla bağlantı kurmam gerekliydi. Yüzbaşı Şilov'la iletişim kurmalıyım. Bana ardından gelen bu ışıkların anlamını bildirmeliydi. Keşif kolu çıkarmam gerekliydi. Bir şeyler yapmalıydım. Rahimov sen söyle bakalım nedir bu? Ne oluyor böyle, sanki bir sihirbaz ışıkları parlıyor Sipunova'da.

Çok darda kalmıştım... Hemen hemen Novlyanskoye'de kesişen bütün yollar düşmandan alınmıştı. Ama o değişik yönlerden kamyonlarını gönderir ya da büyük bir indirme yaparsa her şey birdenbire değişebilirdi. O zaman bizi geriden vururlardı. O zaman saldırının sarhoşluğuna kapılmış askerimi hiçbir şey kurtaramazdı.

Zaev'i buldum. Ona köyden çıkmasını ve çayır boyunca saldırıya geçtiğimiz noktada siper almasını buyurdum. Sonra karargâha yollandım.

Ormanın sonunda, benim gizli sekiz topum, karargâhın biraz ilerisinde duruyordu.

Onları, verdiğim buyruk gereğince buraya taşımışlardı. Koyu namluları Novlyanskoye'ye giden yola bakıyordu. Komutanı çağırttım:

"Yolu kontrol altına aldın mı?"

"Evet, Yoldaş Kombat."

"Eğer Almanlar gelirse Novlyanskoye'ye bırak."

"Bırakayım mı?"

"Evet. Köyü görüyor musun?"

Önümüzde yedi yüz metre kadar ileride köyün geniş yolu, evlerin siyah çizgileri duruyordu. Askerler manga ve takımlarını aramak için bağırarak oradan çekiliyordu.

"Görüyorum."

"Yolun uzunluğuna göre mevzilen. Bırak düşman girsin. O zaman onu görerek atışla vuracağız."

"Baş üstüne, Yoldaş Kombat."

Uzakta, ileride, Novaşçurino'da yine fişekler parladı. Onlara cevap olarak da bütün çevrede, yine ormandan uzakta, Sipunova'nın bulunduğu yönde ışıklar kesişti.

Ne oluyor acaba? Karargâha daha çabuk gitmem gerekiyordu.

3

KARARGÂH siperine girdiğim zaman herkes ayağa kalktı. Ötekilerin arasında İslamkulov'u da seçtim.

Lambadan uzak köşede, gözlerini yere dikmiş, yanında olan hiçbir şeyi anlamayan biri oturuyordu. Hepimiz gibi kalpaklı değildi, süvari işareti olan kırmızı şeritli bir kasket giymişti.

"Yüzbaşı Şilov! Siz misiniz?"

Masanın kenarına tutunarak kalktı. Elini kasketinin siperliğine götürdü.

İlk intibamı hatırlıyorum. Nasıl da acısı var, ama onu nasıl belli etmemeye çalışıyor. Nesi var? Yaralı mı? Neden burada?

"Neniz var yüzbaşım?" Cevap vermedi. Yeniden sordum:

"Neniz var? Taburunuza ne oluyor?"

"Taburum..." Ağzının kenarları birkaç defa tikle büzüldü. Yutkundu, sonra konuştu:

"Tabur yenildi!"

Gözleri bana soru dolu bakıyordu. Gözbebeklerini gördüm... Masaya dayanmış bakışlarını indirmiyordu.

Ona ne sorayım? "Tabur yenildi!" Ya sen? Sen tabur komutanı sen ne yaptın? Kaçmışsın. Hayır, şimdi bunun için zaman yok. Bu sorularla kaybedecek an yok.

"Tabur yenildi!" Şilov, benim sipere sığınmış... Demek... Demek ki cephe soldan da yarılmış.

Şilov oturdu ve gözlerini yere dikti.

Rahimov:

"İzin verirseniz rapor vereyim," dedi.

"Evet," dedim.

4

RAHİMOV haritayı serdi. Konuşuyor ve bir yandan da topografik noktaları gösteriyordu. Bir makine gibi. Onun her zaman sivriltilmiş duran kaleminin ucunu izliyordum. Değişmeyen sesi ile mutsuz anı anlattı.

Anlayamadım. İyi işitemiyordum. Sesi sanki çok uzaktan geliyordu. "Düşman, topçu ateşi açmadan birden Yüzbaşı Şilov'un taburuna yüklenmiş. Sonra Sipunova köyü yakınlarında yarma olunca..."

Bundan sonra olanları biliyordum. Bunları pek az önce yaşadığımızı anımsadım. Asker siperlerinden çıkmış. Bazıları siperlerin çıkış noktalarında duruyormuş. Haberleşme olanakları arıyorlarmış... Ötekiler ikişer üçer bir araya toplanmış... Hepsi bir şeyler görmeye çalışıyormuş... Mermiler her tarafı tarıyormuş. Ruhları şaşkınlık içinde kalmış. Nereye sokulsunlar, ne yapsınlar? Almanlar önlerinde ve arkalarındaymış... Bir an daha geçmiş... Ve tabur yok...

Rahimov anlatmasını sürdürüyordu. Almanlar akşamüzeri her iki yönden bizim tabura doğru da yarmaya girişmişler ama ilerleyerek derinlikte birleşememişler. Gerilere gönderilen atlı gözetleyicilerimize bir iki kere ateş açılmış. Bazı köylerde ise atlılara kimse ilişmemiş.

Almanlar bu köylere girmeden geçmiş. Bu noktalardan, bu köy arası yollarından sıyrılabilirmişiz. Rahimov bunu haritada gösterdi.

Önceki hat, Moskova'yı çevreleyen halkalar, silinmişti. Silgi kalın izleri yok etmiş, haritada sadece hafif çizgiler kalmıştı.

Taburun yeni cephesi haritada nal gibi işaretlenmişti. İki kenarı kesikti ve boşlukta uzanıyordu. Hayır, hayır boşluk değil. Komşular vardı. Sağdaki komşumuz Almanlardı. Önde de savunmasız bir hat duruyordu. Rahimov oraya nöbetçiler göndererek iki makineli tüfek yerleştirmişti. Geride de Almanlar vardı.

Rahimov, basan akşam karanlığı ile Almanların çarpışma günlerini tamamladıklarını sanıyordu. Biz onların usullerini biliyorduk: Gündüz çarpışmak, gece uyumak. Gün doğana kadar yeni bir harekete girişmeyeceklerini sanıyorduk. Görünürde bizi, bizimkilere ulaştıracak geçit, ellerinde olmayacaktı.

Rahimov sakin, bilgili ve az kelimelerle anlatıyordu. Ondaki bu tam kanıyı anlıyordum. O bilmediği şeyleri tam kelimeyi kullanarak belirtirdi: "Bilmiyorum." O iki taraftan da yarma yapmış düşmanın tam gücünü bilmiyordu. Alay karargâhı nerede, basıldı mı? Öldürüldüler mi? Tutsak mı edildiler? Bizim birlikler ne yönde çekildi? Bilmiyordu. Ancak bildiği bizimkilere doğru giden bir geçit vardı.

Ben gelmeden ilk buyrukları vermişti. Savaş araçları, erzaklar, teknik araçlar, sağlık merkezi, hepsi arabalara yüklenmişti. Atlar koşulmuş bekliyordu.

Kritik anda çabuk ve akıllıca davranıyordu. Sakin ve sinirsiz konuşuyordu. Tek gereksiz davranışı da yoktu.

Bense susuyordum.

5

"EVET," demem gerekti. O zaman harekete hazır tabur yola çıkacaktı. O zaman tabur canavarın ağzından kurtulacaktı. Ama ben susuyordum.

Beni anlayın. İki saat önce Alay komutanı Binbaşı Yurasov benimle konuşmuştu. Konuşmayı anımsıyordum. Tüm kesik cümleleri anımsıyordum: "Momiş-Uli sen misin? Artık geç. Bırak. Düşman yar-

ma yaptı. Bir birlik alay karargâhıma doğru geliyor. Ben çekiliyorum. Bir başka sayısı belli olmayan grup da sana doğru geliyor. Yandan sarkıyorlar. Kanadı topla. Dayan. Sonra..." Ve sanki bir kerpeten sesi kesmişti. Bağlantı kopmuştu.

Sonra... Sonra olan neydi? Çekil mi? Kendimi alçakça aldatmalara kaptırdığım oluyordu. Kendimi razı etmek isteyen etkilerim oluyordu. Sen ardındaki kelimeyi duydun... Hepsini değil ama birinci hecesini... İlk harfleri: "Sonra çek..." Yok, yok, yalan söyleme, vicdanınla saklambaç oynama. Duydun mu, duymadın mı? Çan çun yok. Açık konuş... Duydun mu, duymadın mı? Kıdemli komutan, alay komutanı sana çekilmeni buyurdu mu, buyurmadı mı?

Rahimov bekliyordu. "Evet" demem gerekti ve harekete hazır tabur, canavarın ağzından sıyrılacaktı. Ama ben susuyordum. Buna ait buyruğu almamıştım.

Binbaşı Yurasov "Çekil" diyebilir miydi? Evet. Sözlerini "Ben çekiliyorum" diye bitirmemiş miydi? Bunu da söyleyebilirdi. İki saat önce durum başkaydı. Bizim solumuzda cephe yarılmamış, gedik açılmamıştı.

Ya şimdi? Tümen komutanı neredeydi? Alay nereye gitmişti? "Ben çekiliyorum." Nereye? Bağlantı kesildi. Nereye gittiğini söylemeyi başaramadan kesilmişti. Savunmasız kalan alay karargâhı hangi yönden gitmişti? Hangi yolu izlemişti? Yoksa yol kalmamış mıydı? Alay komutanı güçsüz kalmıştı. Elinde hiçbir yedeği yoktu. Karargâhta sadece bir makineli tüfeğin olduğunu biliyordum. Orada karargâh subayları ile birlikte otuz kırk kişi kadar bir güç vardır. Sağlar mı? Belki de bir yandan sarılmışlardır ve kendilerini savunuyorlardır? Ya da teker teker bir sıra halinde ormanın bir yanından sıyrılıyorlardır? Kimbilir belki de Krasnaya Gora ötesinde sağda kalan tabura geçebilmişlerdir?

Acaba alay komutanı bizim taburun da bir kerpetenin ağzında olduğunu biliyor mu? Eğer bağlantı kurabilseydik, inanıyorum ki, o yirmi kere bana şu emri verecekti: "Karanlıktan yararlanarak çekil ve sabah yeni bir hattan, yerden bitmiş gibi yine düşmanın önüne dikil."

Ama bağlantı yok. Kopuğuz...

Rahimov bekliyor. Siperin dışında da nal şeklinde açılmış olan tabur yalnız başına bekliyor.

Bense susuyorum. Bir buyruk almadım.

TELEFONCU:

"Yoldaş Kombat sizi arıyorlar," dedi.

"Kim?"

"Teğmen Zaev."

Telefonu aldım. Kimseyle konuşmak istemiyordum. Ruhum ve bedenim uyuşukluk içindeydi.

Zaev, bıraktığımız Novlyanskoye'ye düşmanın yeniden girdiğini bildirdi. Yaptığı gözlemlere göre köye piyade ile birlikte on dört kamyon girmişti.

"Nereden geldiler? Hangi yoldan?"

"Novoşçurino'dan."

Anlaşıldığına göre Novoşçurino'da düşmanın ulaştırma merkezi var. Motorize birliklerini bize oradan yöneltiyorlar.

İçeriye biri girdi. Başka zaman olsa hemen başımı çevirip bakardım. Şimdi ise dönmek, birini görmek, bir şey duymak, cevap vermek istemiyordum. Telefon elimde, kestirip attım: "Rahimov'un yanına git."

Zaev, ayrıntıları bildirmeyi sürdürüyordu:

"Evlerde ışıkları yaktılar. Karartma yapma gereği duymuyorlar. Birkaç kamyonu nehrin kenarına gönderdiler. Galiba dubalı köprü kuracaklar."

Bugün havaya uçurduğumuzun yerine acaba yenisini mi yapacaklar? Demek ki, Alman işgal makinesi frenlerine basmayacak ve yolunu sürdürecek.

"Bizi gördüler mi?" diye sordum.

"Hayır... Ancak sanırım bizim yanımıza doğru savunma tedbiri alıyorlar. Birkaç yere makineliler yerleştirmişlerdir, öyle sanıyorum ki sabaha kadar bize karşı bir saldırıya geçmeyecekler."

Zaev, her zamanki gibi nefes nefese konuşuyordu. Sustu. Ama nefes alışları duyuluyordu. Benden bir şeyler bekliyordu. Bir şeyler söylediğimi duymak istiyordu.

Ne yapabilirdim? Ne söylemem gerekiyordu?

7

"PEKİYİ," dedim. Ve ahizeyi bıraktım.

Köşede Şilov hareketsiz, kıpırdamadan oturuyordu. Lambanın yanında da İslamkulov duruyordu.

"Rahimov nerede?" diye sordu.

"Gözcülerin yanına gitti. Bazı haberler getirmişler."

"Daha neler var?"

"Bilmiyorum... Galiba garip bir şey olmuş."

İslamkulov'a uzun ve üzgün bir bakışla baktım. Ona "Sen beni anlıyor musun?" diye sormak istiyordum. Arkadaşım akıllı, siyah gözleriyle bana cevap veriyordu: "Anlıyorum."

İslamkulov:

"Sıyrılabileceğimizi sanmıyorum Baurdcan," dedi ve gülümsedi.

Hayır, o da beni anlayamıyordu. Ona sertçe cevap verdim:

"Kanınızı isterseniz kendinize saklayın Yoldaş Teğmen. Ben askerî toplantılar düzenlemeye alışmamışımdır." Dimdik esas duruşa geçti:

"Suçluyum yoldaş Kıdemli Teğmen. İzin verirseniz çıkayım."

Suçlu olan o değil bendim. Çıkmaza düşerek bakışımla şaşkınlığımı belli etmiştim. Bakışlarımla ona yalvarmış "Yardım et" demiştim. İslamkulov'u da kırmıştım. Aslında ben kendime çatmıştım.

Yumuşak bir sesle:

"Otur," dedim.

8

ÜNLÜ bir Kazah atasözü vardır: "Şeref, ölümden daha güçlüdür," der. Üç ay önce Alma-Ata yakınlarında, o zaman sivil elbiseli olan yüz kadar insana -ki şimdi onlar burada, Moskova'nın önünde karlar üstünde yatmaktaydı- bir sıcak haziran gününde ilk konuşmamı yapmış ve bu ünlü atasözünü söylemiştim.

Yine orada Alma-Ata yakınlarında Talgar'da General Panfilov benimle konuşmuştu. O sırada tümen karargâhındaydık ve nöbetçilerden başka herkes uyuyordu. Panfilov uyumuyordu. Elinde havlusu, yorgun bir şekilde, oturduğum nöbetçi odasına gelmişti. "Oturun

Momiş-Uli, oturun," demiş ve kendi de oturduktan sonra o unutamadığım konuşmasına başlamıştı. Birkaç soru sormuş sonra da "Evet, Yoldaş Momiş-Uli," demişti, "tabur kolay yönetilmez." Kendisine "Şerefimle ölmeyi becerebileceğim," demiştim. "Taburla birlikte mi?" diye sormuştu. "Evet, taburla birlikte." O, gülmeye başlamıştı: "Böyle komutana sadece ben teşekkür ederim. Ne kadar da kolay taburla birlikte öleceğini söylüyorsun Yoldaş Momiş-Uli... Taburda yedi yüz kişi var. Taburla birlikte on, yirmi, otuz çarpışma yapmayı ve taburla birlikte yaşayıp onu korumayı becerebiliyor musun? Bak o zaman sana asker teşekkür edecektir."

Birkaç gün önce yanından ayrılırken ondan duyduğum son sözler de aynı anlamı taşıyordu. Bir vasiyet gibiydiler: "Askeri koruyun. Burada, Moskova önlerinde başka askerimiz yok. Bunları kaybedersek Almanları neyle tutarız?"

Neden kendimi üzüyorum? Rahimov, her şeyi hazırlamış. Ağır her şey yüklenmiş, "Peki öyle olsun" demek yetecek. Tabur yola çıkacak ve korunacak.

Bana verilmiş bir buyruk yok. Telsiz bağlantım da yok. Ama böyle bir anda, cephenin yarıldığı, parçalandığı, Almanların iki yoldan derinliğine indikleri, yolları alıp su borularını kesip, yönelimi altüst ettikleri bir sırada beklemeye, bana bir bağlantı subayının gelip buyruk vermesini beklemeye yetkim ve hakkım var mı?

Ya yol bulunmamışsa? Ya her yanda bağlantı subaylarının* önüne Almanlar dikildiyse? Ya öldürüldüyseler? Ya yoldan geçerken kayboldusalar?

Bana öyle geliyor ki karanlık beynimde General Panfilov'un çağrısı sesleniyor. İçimden gelen duygudan kurtulamıyorum, ya da daha doğru bir deyişle, öyle olduğunu kabul ediyorum. Bu ses durmadan bana yineliyor: "Taburu çek çıkar. Siz Moskova'yı savunmak için gerekiyorsunuz. Daha acele, daha çabuk davran."

Onun bizi nasıl sevinçle karşıladığını görür gibi oluyorum. Elimi sıkıyor ve sevinçle soruyor: "Taburun tamam mı?" –"Evet, Yoldaş General." –"Toplar, makineliler?" –"Yanımda Yoldaş General..."

* İrtibat Subayı.

Hayır, uyanık düşleri şeytan götürsün. Bu sesi, bu çağrıyı bastırmaya çalışıyorum. Şeytan götürsün. Mistik bir şey bu kendi kendine telkin. Komutanın böyle kâhinlik yapmaya hakkı yoktur. Onun sağduyusu vardır.

9

PANFİLOV, "Akılla savaşmak gerekli," derdi. Panfilov'un son karşılaşmamızda söylediği her söz aklıma geliyor:

"...Düşmanı bizim iplikle tutacağız."

"...Çabuk toparlanıp, çabuk davranmaya hazır olun."

"...Öyle davranacaksınız ki, düşman yarma yaptığı her yerde, yollarda karşısında bizim askeri bulsun."

Aklıma Panfilov'un helezoni yayı geliyor.

Yüzbaşı Şilov'un yanındaki karşılaşmamızda Panfilov beni kendi düşünceleriyle tanıştırıyordu. Tabur komutanının onun alay üzerindeki operasyonunu anlamasını istiyordu. Değişen ortamda, savaşın sarsıntı ve patlamaları anında aklımla harekete geçmemi istiyordu. Savaşın yöneticisi benden ne istiyor; onu anlayıp sezinlememi istiyordu.

Bu mistik bir çağrı olmalıydı. Bu şeytani bir etki, kendi kendine telkin olmamalıydı.

Neden bu kadar oyalanıyorum? Bu kadar düşünce yeter. Eziklikten silkinmeliyim. İnsanlar benim buyruğumu bekliyor. Karar vermem gerekli. Kararım kesin olmalı.

10

RAHİMOV döndü:

"Ne var?"

"Küçük bir tatsızlık. Dolgorukovka düşmanın eline geçti."

"Dolgorukovka da mı?"

"Evet... Serbest kalan yolun üzerinde. Bildirdiklerine göre oraya önemsiz bir grup girmiş. Kırk kişi kadar bir takım."

Rahimov, Dolgorukovka'yı haritanın üstünde gösterdi ve mavi bir çizgiyle çevirdi. Kırmızı noktalarla işaretlenen çizginin bir yolu daha tıkanmıştı.

Öyle! Düşman zaman kaybetmiyordu. Hareketini sürdürüyordu. Gece de durmamıştı. Alman askerî makinesi ilerlemeyi bırakmamıştı.

Rahimov:

"Gözcülerle konuştum." dedi. "İzin verirseniz kendi görüşlerimi de söyleyeyim."

"Evet."

Rahimov'un görüşüne göre, bölgenin durumuna uygun olarak iki şekilde davranmak mümkün: Dolgorukovka'ya bir buçuk kilometre kalana kadar çayır ve tarlalardan gidilebilir. Ormanın iki parçası arasından geçilecek. Orada çukurlar ve tümsekler yok. Piyade, araba ve topçular köyü kolayca dolaşabilecek. Sonra, yeniden yola çıkacağız. Dolgorukovka'daki düşman da yok edilebilir ama bunu sessizce başarabileceğimiz şüpheli. Düşman ayağa kalkacaktır.

"Bölge keşfine kim çıkmıştı?" diye sordum. Sonra cevap beklemeden ekledim: "Onu çabuk buraya çağır."

Rahimov, kapıyı açarak birini çağırdı. Sipere Teğmen Brudni girdi.

11

TEĞMEN Brudni, birkaç gün önce "Korkak! Sen Moskova'yı düşmana teslim ettin!" diye bağırdığım teğmendi. Taburdan kovulduktan sonra düşmanın içine girip iki Alman tüfeğini getiren kişinin ta kendisi. Bildiğiniz gibi onu keşif takımı komutan yardımcılığına vermiştim.

"Emriniz gereğince buraya geldim Yoldaş Kombat."

Yüzü kızarmış, uyanık bakışlarla sorularımı bekliyordu.

Bense sarsılmış ona bakıyordum. Çok kısa bir süre önce ona: "Korkak, sen Moskova'yı düşmana teslim ettin!" diye bağırmıştım. İşte nasıl oluyor bu? Nasıl buyruk olmadan çekiliniyormuş? Onlarda da böyle, hipnotize edici hayaller, çağrılarla olmuş bu iş. Hepsi aynı yola çıkıyor. Her şey sana tek şeyi buyuruyor: Çekil.

Ne imiş? Demek ki, düşünceler insana hükmediyor ve çekilme kararı verilebiliyormuş. Ve insan da korkusuzca ona bağlanıveriyormuş.*

* Çekilme harekâtına bizdeki kurallara göre Kolordu Komutanlığı karar verir. Ruslarda da öyle olsa gerek. *-çev.*

Çekilme buyruğu yok. Böyle düşünceleri şeytan götürsün. Hayır, ben haklı değilim. Panfilov bize her zaman söylemez miydi "Komutan her türlü etken altında düşünmeye ve bir yargıya varmak zorundadır."

Yeniden Alman yarmasından sonra ortaya çıkan durumu gözümün önüne getirmeye çalıştım. Rahimov'un savunma için yaptığı hareketleri, onun planlarını düşündüm: "Hat önemli değil. Önemli olan yoldur." Bana bunları söylemişti o. Novlyanskoye'ye giden yol bize, benim taburuma verilmişti. Panfilov, biz neyi tutuyoruz biliyor ve beni tanıyor. Belki de tam bu anda şöyle düşünüyor: "Momiş-Uli taburunu çekmeyecek. Buyruk almadan çekilmeyecek." Belki de onun hesapları içinde bizim de yerimiz var. Cepheyi derinlemesine kilitlemek için gereken tedbirleri alır, manevralar yaparken, bizi de hesaplıyor.

Peki ya öyle değilse? Eğer Panfilov'a yarmayı tıkamak için gerekli asker yetmezse? Eğer bizim tabura ihtiyacı varsa? Çekilme buyruğu gönderilmişse ama bağlantı subayı bize kadar sokulamamışsa? Bilmiyorum. Bunu düşünmek istemiyorum. Buyruk yok. Buraya bir nokta koy.

Bir dakika öncesine kadar beni yıkan kararsızlıklarımdan hiçbirini açığa vurmadım. Komutan, kararsızlığını yalnız kendi bilir. Taburun tek hâkimi odur. O, kararını verir ve buyruğunu yazdırır. Ben kararımı verdim.

"Ee, Brudni," dedim, "yola çıkmaya hazır mısın? Nereden geçilebileceğini buldun mu?"

Kendinden emin cevap verdi:

"Bu, yoldaş, benim için söz gelişi kolaydan da kolay... Götürecek ve çıkaracağım... Dolgorukovka yanından kolaylıkla geçeceğiz."

Yüzbaşı Şilov, birden ayağa kalktı. Bir süreden beri başını kaldırmış bizi dinliyordu:

"Üsteğmen Yoldaş... Burada benim de birkaç askerim var. Onlar sizden tabura yol açmak için kendilerini öncü grupta kullanmanızı diliyor."

Yine ölçülü konuşuyordu. Cümlesini tamamladıktan sonra dudaklarını sıktı. Sanki dökülmek isteyen sözleri tutuyordu. Şilov, bir tek kelime ile kendini savunmaya kalkmamıştı.

Cevabım kısa oldu:

"Ben kendime yol açmayacağım. Buna dair buyruğum yok."

Hepsi susuyordu. Komutan kararını açıklarken susmaları gerektiği gibi susuyorlardı.

Bu bir tek cümle ile bensiz yapılan tüm hazırlıklara bir çizgi çekiyordum. Rahimov'a baktım. Yüzünde dikkatten başka bir şey okunmuyordu. Hafifçe başını eğmiş, öylece duruyordu. Her zamanki gibi dinlemeye ve yerine getirmeye hazırdı.

Sözümü sürdürdüm:

"Sarılmış durumda savaşacağım..."

Kızıl Ordu'nun tüzüğü komutana kendi birlikleri için "Ben" demeye izin vermez. Ancak bu "Ben" komutanın erleridir. Onlar sarma içinde savaşacaklar.

"Teğmen Brudni, sizin bu gece Almanların arasında bir gezi yapmanız gerekecek. Kurbatov'la ikiniz gidin."

Haritada birkaç nokta gösterdim. Bunlar alay karargâhının yerleşebileceğini sandığım yerlerdi.

"Eğer bu köylerde Almanlar varsa..." Brudni dikkatle izliyordu, "ötekilerine sokul. Orada da düşman varsa daha ileriye gidin. Göreviniz hiçbir yerde kurşun yememek. Alay karargâhını bulun, durumu bildirin ve alacağınız buyrukla buraya dönün."

"Baş üstüne Yoldaş Kombat."

Yola çıktı.

Yüzbaşı Şilov haritaya yaklaştı. "Orada bazı silahlarım var." Zorlukla konuşuyordu.

"Nerede, havaya mı uçuruldu?"

"Hayır, ormanda bırakıldı..." Kalemle haritayı işaretledi.

"Ne kadar."

"Altı top... Dört yüz mermi."

"Dinleyin beni yüzbaşım," dedim, "neden onları oradan çekmeyi denemeyelim? Benim atlarımı, erlerimi alın. Gidelim mi?"

"Hayır. Şimdi yürümemem gerekli."

Döndü ve kaputunun eteğini kaldırdı. Sökülmüş bir paça ve kesilmiş bir çizme gördüm. Şişmiş ayağı sarılıydı. Pantolonunun kumaşı da kan içindeydi.

"Sağlık merkezine gittiniz mi? Kemik sağlam mı?" diye sordum.

"Kimbilir... Erler sardı... Topları bıraktılar." En sonunda Şilov'dan bir küfür koptu. "Beni taşıdılar."

Yaralı ayağının dizkapağını kıvırmadan ağır ağır sandalyeye oturdu.

"Sinçenko!" diye bağırdım. "Sedye, çabuk!"

Şilov, uzun bir an sustuktan sonra fısıldadı:

"İşte oturuyorum. Taburu düşünüyorum ve karar veremiyorum... Taburun yenilgisi doğal mı? Evet, erlerin eğitimi kötüydü..."

İkinci kez küfretti. Bana baktı ve beklemeden, hızla, konuşmasını sürdürdü:

"Hepsini koyun gibi kaptıklarını mı düşünüyorsun? Hayır. İki bölük erkekçe dövüştü... Ya da komutanlarını bırakmadılar değil mi?.."

Sözünü bitirmeden yeniden dudakları kilitlendi.

Siperin yanına sedye getirdiler. Şilov, Sinçenko'ya dayandı ve çıktı.

12

İSLAMKULOV'A Dolgorukovka köyünü dolaşarak takımını çemberden çıkarmasını söyledim.

Bu takım benim taburuma ait değildi ve ben kırk elli kişiyi yanımda tutmaya hakkım olmadığını düşünüyordum. Panfilov'un şimdi küçük birliklerle düşman istilasını önlemeye çalıştığını biliyordum. Bildiğim bir başka şey de Panfilov'un bu anda her takımın ve her manganın hesabını yapmakta olduğuydu.

İslamkulov kızardı ve bana karşı direnmeye çalıştı. Bizim geleceğimizi paylaşmak isteyen bir şekilde, çok temiz duygularla konuştu. Ancak buna izin veremezdim.

Rahimov:

"Ormana gireceğiz değil mi?" diye sordu. "Savunmamızı ormanın kıyısında yapacağız."

"Evet."

Başka soru sormayan Rahimov bir kâğıt aldı ve çabucak yeni bir plan çizdi. Onda ormanın durumu, taburun savunma çizgisi ve bölüklerin buluşma noktaları görülüyordu.

İslamkulov'la birlikte dışarı çıktım.

Her yan karanlık ve sessizdi. Hiçbir yerden atış sesi gelmiyordu. Ne yakında ne de uzakta savaştan bir şey yoktu. "Git," dedim. "Orada daha çok yararlı olacaksın." Kararsız fısıldadı: "Baurdcan..."

Sustum. Ayrılık anında bana böyle seslenebilirdi. Konuşmasını yüreklilikle yeniledi:

"Baurdcan, eğer söylediklerin gerçekse, eğer orada bir takım daha yararlı olacaksa... O zaman bir tabur? Kendin düşün..."

Yapamam İslamkulov! Hakkım yok buna ve düşünmeyeceğim... Hadi git.

Öpüşmedik; bu bizim milletimizin geleneklerinden değildi.

13

RAHİMOV, birkaç dakika içinde kaba bir plan hazırladı. Bizim elimizde olan ormanı ya da ona taktığımız ad gibi bizim adayı, çevredeki yerleşme noktalarını, ormanın kenarlarını ve yollarla bölüklere düşen bölgeleri gösteriyordu. Ortada da sağlık merkezinin yerleştiği ormancının evi işaretlenmişti. Ev oldukça büyüktü ve Rahimov, benden izin alarak onun üstüne bir bayrak resmi çizdi. Burası taburun yönetim merkeziydi.

Planı hemen temize çektik. Dört ayrı parça da bölük komutanlarına dağıtılmak üzere yapıldı. Onları imzalamam için bana uzattığı sırada, Rahimov, düşüncelerini açıkladı:

"Geceleyin belli etmeden yerleşeceğiz. Belki sabahleyin de anlayamazlar."

Birden içimde bir kasıntı duydum.

Ah Rahimov! Sen iyi bir karargâh subayısın ama komutan olman için bir şeyin eksik.

"Telefoncu," dedim, "bana bataryayı bulun..."

"Baş üstüne Yoldaş Kombat... Konuşun Yoldaş Kombat. Batarya Komutanı karşınızda." Telefonu aldım:

"Düşmanı gözetliyor musunuz? Almanlar köyde mi?"

"Evet, Yoldaş Kombat. Buyurduğunuz gibi köye girmelerine izin verdim."

"Ne yapıyorlar?"

"Işıkları yakmışlar, köprü kuruyorlar. Bir kısmı evlere yerleşti ya da arabalarının yanında duruyor."

"Namlularınız onlara dönük mü?"

"Evet."

"Doğru ölçek al ve kırk salvo atış yap. Seslerini duyalım."

"Baş üstüne Yoldaş Kombat. Kırk salvo atış yapacağım." Birkaç dakika sonra sarsılan toprak bizim sipere top atışlarını iletiyordu.

Bense düşmanın bizi bulmamasını diliyordum. Gecenin sessizliğinde, karanlık vadilerin üstünde topçu ateşi ile ben onlara burada olduğumu ilan ediyordum.

Topçuların diliyle onlara haykırıyordum: Biz buradayız! Saldırın bize, topçularınızın namlularını bize çevirin ve piyade silahlarınızı üzerimize ateşleyin. Saldırın bize. Dilerseniz havadan da vurun: Ama biz buradayız!

Her türlü bağlantıdan yoksun olan bizler, kerpeten ağzından çıkmadık. Her ne kadar içimiz çekilmeyi istediyse de, yarın artık ortada kalmayacak tek çekilme yolu varken çekilmedik.

Biz burada düşmandan saklanmak için kalmamıştık. Burada çivilenip kalmamızın bir tek nedeni vardı: Moskova önlerinde yeni bir hat kurmaya çalışanlar üzerine yapılacak ateşin, onlara yöneltilecek saldırının bir parçasını üzerimize çekmek.

Topçularımız, gözle gördükleri hedefe sadece yedi yüz metreden direkt atış yapıyordu. Her atışta varlığımızı haykırıyordu:

"Biz gitmedik, buradayız."

Bilmediğimiz noktada alay karargâhı bizi duyuyordu. Bir yerde İvan Vasilyeviç Panfilov'un başını kaldırıp, kaşlarını çattıktan sonra "Ooo..." diye sevinçle haykırdığını duyuyordum.

Batarya komutanını yine telefona çağırdım.

"Fritzler nasıl? Bağrışıyorlar mı? Bir salvo daha... Bu kez evlere."

Ve siperden çıktım.

Toplar yakında gürlüyordu. Karanlık gökyüzünde beyaz ışıklar parlıyordu. Vur! Vur onları!..

Ormanda yeniden karanlık, yeniden sessizlik.

Birden sanki yankı gibi başka silah sesleri duyuldu. Sanırım on kilometre kadar sağdaydılar. Bunu ayırt etmek güç ama tabur hattında, Ruza'nın yanındaydılar. Sesler derinden ve uzaktan geliyordu ama güçlüydü. İnsan rahatlıkla orada birisinin gökyüzünün bas tellerine dokunduğunu söyleyebilirdi. İyice gerilmiş olan bu teller tok bir ses veriyordu: "Katuşadır* bunlar." Yüzlerce mermi uçuyordu havada. Aynı anda atılmış yüzlerce mermi hep birden yerleşmeye çalışan Almanların üstüne iniyordu.

Uğultu kesildi... Orman yine sessiz, yine karanlık...

* Katuşa: 6-12 namludan oluşan ve bir çeşit roket atan Rus topu. *-çev.*

ORMANCININ EVİNDE

1

BOYANMAMIŞ tahta duvarlı büyük bir sundurma, ormancının evini ikiye ayırıyordu. Yarısına yaralıları taşımışlardı. Bağlantıların toplandığı diğer yarısına komutanları ve siyasi idarecileri topladım.

Onlara:

"Kesin buyruğumu dinleyin," dedim. "Bir: Tabur sarılmıştır. Kararım çekilme buyruğu alıncaya kadar sarılmış durumda savaşmaktır. Çepeçevre savunma bölgesi bölük komutanlarına gösterilmiştir. Gece çalışılacaktır. Sabah, tan atana kadar her asker tam bir siper kazacaktır. İki: Kimse teslim olmayacak ve tutsak alınmayacaktır. Bütün komutanlara korkakları oldukları yerde vurmak için yetki veriyorum. Üç: Malzeme idareli kullanılacaktır. Tüfek ve makineli tüfekler için uzun menzilli atışları yasak ediyorum. Hatasız ateş edilecektir. Yaralanan ya da ölenlerin teçhizatları toplanacaktır. Elde kalan son mermiye kadar ateş edilecektir. Son mermiyi kendimize kullanacağız. Dört: Topçular da son mermiye kadar idareli ateş açacaktır. Son mermi ile toplar yok edilecektir. Beş: Bunların hepsi askere duyurulacaktır."

2

SORU yoktu. Makineli bölük siyasi yöneticisi Bozjanov'a kalmasını buyurdum. Ötekiler gitti.

"Bozjanov, senin kartallar nerede?"

"Buradalar Yoldaş Kombat. Karargâhın yanında."

"Kaç kişiler?"

"Sekiz."

Bunlar birkaç bağlantı askeri ve geçen çarpışmada ilerleyen Alman zincirine yaylım ateşi açmak için bekleyen Bloha'nın makinelisinin erleriydi.

Ona:

"Bir takımla Almanların yanına gideceksin," dedim. Sonra haritayı açıp Yüzbaşı Şilov'un işaret ettiği yeri gösterdim.

"Orada ormanın ortasında terk edilmiş toplar ve mermiler var," diye açıkladım. "Bunları onların burnunun dibinden çekip almayı denememiz gerekiyor."

Sonra görüşümü açıklayarak ekledim:

"Atları, hamutları ve arabacıları al. Kurnazca ve sessizce hareket et."

Bozjanov gülümseyerek:

"Aksakal..." dedi.

"Ne var?"

"Aksakal bir ricam var: Bu adamlar, yani benim mangam burada kalsın."

Daha önce söylemiştim. Artık taburda ayrı bir makineli bölüğü yoktu. Makineliciler bölüklere dağıtılmıştı. Artık Bozjanov'un siyasi yöneticisi olduğu bir makineli bölüğü yoktu.

"Ne yapacak bu manga?"

"Tabur komutanının yedeği olacak... Sizin yedeğiniz olacak Aksakal."

Güldüm:

"E... Yedek güç komutanı," dedim, "hadi bakalım askerlerinin yanına gidelim o halde."

3

ORMANI ayın hafif ışığı aydınlatıyordu.

"Dur! Kimsin?"

Sese karşılık Bozjanov:

"Murin sen misin?" diye sordu.

"Benim Yoldaş Politruk."

Bozjanov'un bütün ordusu bir çamın altına sinmişti. Birbirlerine sokulmuş, başlarına kadar girdikleri uyku tulumlarının içinde erler, ayaklarını büzmüş uyuyorlardı.

Murin nöbetçiydi. Piramit şeklinde çatılmış tüfeklerin yanında makineli ayırt ediliyordu. Bozjanov:

"Arkadaşları uyandırmamız gerekli Murin," dedi.

İçlerinden en iriyarısı en derin uyumuştu. Kendini kaldırdı. Bir süre oturdu. Sonra yine az önce yattığı yere uzandı, itekliediler onu.

Bozjanov alçak sesle buyruk verdi: "Tüfek başına: Sıralanın."

Kısacık sırayı gözden geçirdikten sonra bana döndü ve tekmil verdi.

"Buyruğumu bildirin," dedim.

Sıraya yaklaşan Bozjanov:

"Arkadaşlar," diye başladı, "tabur sarılmıştır..."

Sonra anlattı: Yavaş, tane tane ve sıra ile konuşuyordu. Çevre savunması yapılacaktır, ona göre yerleşme yapılacak. Malzeme son derece iktisadi kullanılacaktır; son kurşuna kadar, tam hedefe ateş edilecektir. Sonuncusu kendiniz için...

"Son kurşun kendiniz için..." diye yavaş, sakin ve kelimeleri tartarcasına yineledi: "Yaşamak istiyorsan ölünceye kadar dövüş."

Bozjanov'dan ara sıra böyle vecizeler çıkardı. Tam bir şeyler anlatırken arada bir felsefe, bilginlik taslamak... Savaşta böyle şeye gerek yok. Gerçek asker için bunun gereği yok. O asker çarpışma sırasında vücudunun her hücresi ile savaşın içindedir. Felsefenin yeri yok...

Bozjanov konuşmasını sürdürüyordu: "Toplarımız var, makinelilerimiz var, savaş gücümüz var..." Artık coşmuştu: "Ey düşman hele bir karşımıza çıkmayı dene..." Bu coşkun nutku kesmek zorunda kaldım: "Yoldaş Politruk, gruba görevini bildiriniz." Bozjanov, sakin bir sesle gruba Almanların bulunduğu sahayı geçerek ormanın içinde bulunan topları getirmeleri gerektiğini açıkladı.

O konuşmasını bitirince sözü ben aldım: "Görevinizi anladınız. Şimdi dağılabilirsiniz. Hazırlanın. Silahlarınızı kontrol edin. Ancak bunların hepsinden önce kısa bir süre çevreme gelin sizlere söyleyeceklerim var."

Çevremi sardılar. Sadece uzun Murin makinelilerin yanında nöbette duruyordu. Neler olduğunu anlamak için de boynunu uzatıp duruyor, gözleri ay ışığında parlıyordu. "Arkadaşlar." Askerlerime ilk kez böyle sesleniyordum. Aslında erlere kesinlikle "Çocuklar" demeyi sevmezdim. Oyun mu oynuyoruz? Ama "Arkadaşlar" başkaydı.

"Arkadaşlar bugün iyi çarpıştınız. Bilgili ve akıllı dövüştünüz."

Çevremde duruyorlardı. Komutanları kendilerine seslendiği için hep bir ağızdan cevap vermeleri gerekmezdi. Durumu iyi anlıyorlardı. Kimse konuşmadı.

"Şimdi yeni göreviniz var. Haydi bakalım ne yapabileceğinizi gösterin; bu silahları çekip alın. O zaman zengin olacağız."

Muradov:

"Yoldaş Kombat yanımıza salam almamız gerekli," dedi. Galiba bizi güldürmek istiyordu. Ama kimse gülmedi. Ufak tefek Tatar sözünü ekledi:

"Ben Yoldaş Kombat... Bunu şaka olsun diye söylemiyorum. Orada tanklar olabilir."

Bozjanov'un onu kınayan sesi duyuldu:

"Uyduruyorsun Muradov."

"Beni neden azarlıyorsunuz? Ben ciddi söylüyorum. Askerler tanklarının içinde uyuyor, köpeklerini de kendilerine yaklaşan yabancıları haber versin diye tanklara bağlıyorlar. Böyle duydum ben..."

Bu kere Bloha sertçe: "Saçmalama," dedi. Aslında Muradov'un söyledikleri saçmalık değildi. Sahiden köpekleri düşünmek gerekliydi. Ancak bu zor dakikalarda konuşma başka şekilde sürdürülmeliydi. Başka şeylerden söz etmek gerekiyordu. Kimse gerekli kelimeleri bulamadı. Herkes susuyordu.

Bir süre sonra yine Murin'in sesi duyuldu:

"Yoldaş Kombat izin verir misiniz?"

Söyleyeceklerini dinlemeye hazırlandım. O bir soru sordu:

"Makineliyi kime teslim edeyim?"

Üç ay önce yanıma nasıl yaklaştığını hatırladım: Sivil ceketli, yana kaymış bir boyunbağı, uzun ve beceriksiz, komutanın yanında nerede durması gerektiğini şaşırmış elleriyle Murin'di bu. Kınamaya gelmişti. "Yoldaş Kombat beni seyisliğe ayırdılar. At ve araba verdiler. Bense at denilen mahlûkun ne olduğunu bilmem." Daha sonrasını da anımsıyordum: Birlikte birdenbire ilk makineli çalışmaya başladığı zaman "Almanlar" diye bağırınca nasıl paniğe kapılıp kaçtığını ve korkağa ateş edilmesi buyruğunu verdiğim zaman elinde tüfeğin nasıl titrediğini...

Murin belki herkesten çok savaşın korkusunu içinde duyuyordu. Bir anda her şeyi geçirmişti: Büyük bir iç kavgası yapmıştı. Öldürücü ruh değişimlerine uğramıştı. Ölümün acısını yanı başında görmüş, kendi geleceğini düşünmüş ve sonra askeri yakan, kendisini öldürmek için elinde silahla gelen düşmanı vurup öldürdüğü zaman duyulan sevinci duymuştu.

Şimdi onu yine düşmana gönderen görev buyruğunu duyduğu zaman sadece bir soru sormuştu:

"Makineliyi kime teslim edeyim?"

Ona ne olmuştu. Her şeyi değişmiş miydi? Bu sözleriyle korkusunu yenmeye mi çalışıyor, yoksa kendisini burada mı bıraktırmaya çalışıyordu?

"Siz Yoldaş Murin, orada pek yararlı olamayacaksınız. Atlarla pek baş edemiyorsunuz. Burada makinelinin yanında nöbette kalın."

Buna karşı ondan askerin kesin cevabı olan "Baş üstüne"yi alamadım. Bense bunu bekliyordum. Bir an durdu sonra:

"Yoldaş Kombat, izninizi rica ediyorum..." Biraz durdu... Derin bir soluk aldı: "Böyle bir anda arkadaşlarımla birlikte olmayı istiyorum. Rica ediyorum beni onlardan ayırmayın. Onlar nerede ise ben de orada olmalıyım."

Demek onu şu anda görev değil, disiplin değil, daha ulvi daha büyük bir şey yönetiyordu. Heyecanlıydı, bambaşka düşünüyordu. Bunun anlatılması güç. Bunda askerin ruhu, taburun ruhu vardı. İçimi bir güven duygusu doldurdu: Evet acımasız savaşacağız. Öleceğiz ve öldüreceğiz. Son mermiye kadar...

"Pekiyi Murin," dedim. "Makineliyi ve şeritleri alın, karargâha götürüp teslim edin. Bloha sıralanın. Haydi yola arkadaşlar."

4

SIRALANDILAR. Gece saatleri içinde, gecenin karanlık düşünceleri içindeydiler.

Askerler ormanın içinde kendilerini çevreleyen her yerde siper kazıyorlardı. Kazmalar donmuş toprakları kırıyor, yerden kökler sökülüyor, testereler ağaçları deviriyordu.

Bütün bunları yaparken saklanmıyorduk. Düşman bizim burada olduğumuzu bilsin istiyorduk. Novlyanskoye'den geçen yol onun olmayacaktı. Buradan bizim adamızdan arabaları, topçuları kolayca geçemeyecekti.

Peki ne olacaktı? Birliklerini başka yerlerden geçirmeye çalışıyorlardı. Başka noktalardan süzülmeye çalışıyorlardı: Sipunova'dan, Krasnaya Gora'dan. Ama orada Krasnaya Gora'da da bizim silahlar sesleniyordu. Bizimkiler de bir yerde direniyordu. Onlar da bir yerlerde bizim gibi kenetlenmiş, yolları kesmiş, karşı koyuyorlardı.

Bütün bunlara karşın kesin olan şey cephenin parçalandığıydı. Engelleri aşmaya çalışan Almanlar Volokolamsk ve Moskova'ya doğru hareket halindeydiler.

Onları durduran, hiç yoksa ağırlaştıran bir şey vardı: Panfilov... Bizimkiler direniyordu.

Brudni acaba şimdi neredeydi? Tan ağarana kadar dönebilecek miydi? Bize buyruk getirebilecek miydi? Geri çekilecek miydik?

Hayır, Baurdcan, bekleme... Belki de alay karargâhı yok olmuştur. Kimbilir belki de bir yerlerde tümen karargâhı da sarılmıştır. Yarın ya da öbür gün savunma hattı otuz ya da kırk kilometre daha arkamızda olacak. Biz beklediğimiz buyruğu alamayacağız ya da bize verilecek hiçbir buyruk olmayacak...

Peki o zaman?.. Ben komutan olarak soğukkanlılıkla o en güç zamanı, en kötüyü, hiçbir buyruğun olmayacağı o anı düşünmek zorundayım. O zaman...

Düşman çemberini daraltacak, bize teslim olmamızı teklif edecek. Ama kararlıyım. Onlara mermilerle cevap vereceğim. Askerlerime inanıyorum. Ve onların da bana, komutanlarına inandığını biliyorum. Buyruğum onlara bildirildi.

Onlar şimdi anavatan toprağına baş eğmiş, kendilerini düşman mermilerinden, bombalardan koruyacak siperleri kazıyor; iyi yerleşiyoruz. Almanların bizi topçu ateşiyle yok edebilmek için yarma bölgesine gönderdikleri bütün toplarını kullanması gerek. Onların bunu yapması pek olanaklı değil. O zaman başka yerlerde zayıf kalacaklar. Onları bir yerde tuttuğumuza inanıyoruz. Bombardımanlarına da açlığa da dayanacağız. Şimdi ormanın içinde sessizce duruyoruz ve atla-

rımız var. At eti bize uzun süre yetecektir. Deneyin buraya sokulmayı, haydi ezin bizi de görelim...

Benim altı yüz elli askerim var. Bir çarpışmada her biri yok olmadan birkaç Alman'ı öldürecektir. Hesap açık; bizim taburu yok etmeleri için bir tümene gerekleri olacaktır. En aşağı yarım tümen. Almanların bir Panfilov taburu için ödeyecekleri en aşağı bedel bu.

Düşünceler içinde komuta yerinde oturuyordum. Karargâh, ormancının sağlam evi.

İçeride telefonlar var. Telleri bütün bölük ve toplara uzanıyor.

Alman saldırısına karşı harekâtı buradan yöneteceğim. Düşman ormana girmeye cesaret edebilirse, savaşacağız. Onları ağaç aralarında bulacak, ağaçların dibine düşüreceğiz... Adım adım çekileceğiz.

Son çizgi, son çekilme noktası ve son engel burası. Ormancının evi.

Nöbetten sonra telefoncular ve diğer nöbetçiler uyumuyor. Onlar şimdi burada tabur karargâhının çevresinde savunma hattı kuruyor. Çukurlar, siperler, yedek makineli yuvaları kazıyorlar. Barikatlar için ağaçlar yıkılıyor, pencereleri çam kütükleri ile kapatıp mazgal delikleri yapıyoruz. Son olarak burada bu evde çarpışacağız. İçeriye iki sandık bomba koydular. Bir de makineli var sundurmaya yerleştirilmiş.

Komutanları olarak ben askerlerime inanıyorum. Düşman onları, hiçbirini sağ yakalayamayacak.

Birden aklıma kötü bir düşünce girdi: Ya yaralılar?..

5

YA YARALILAR? Onlara karşı nasıl davranmam gerekli.

Sundurmadan evin öteki bölümüne, onların yanına geçtim. Gaz lambalarının fitili kısılmıştı. Sağlık memuru ihtiyar, mavi gözlü Kireev, sobaya bakıyordu. Açık kapaktan görünen alevin ışığı tahta duvarlar, gri battaniyeler ve hareketsiz yüzlerin üzerinde oynuyordu.

Biri sayıklıyordu. Bir başkası yavaşça seslendi: "Yoldaş Kombat."

Parmaklarımın ucuna basarak yaklaştım. Servükov'du. Alelacele çakılmış ranzanın yan kısmında yatıyordu. Yastığa gömülü başını yana çevirmiş, ıslıklı bir sesle nefes alıyordu. Şarapnel parçaları göğ-

süne ve boşluk kısmına saplanmıştı. Yaraları ağırdı ama ölümcül değildi. İçimde garip bir duygu uyandı. Sanki onu çok uzun zamandan beri yaralı olarak görüyordum. Aslında olay sadece birkaç saat önce olmuştu.

Ayakucuna oturdum. Dirseklerine dayanarak doğrulmaya çalıştı ama yüzü acı ile burkuldu ve inleyerek yine sırtüstü yattı. Kireev hemen geldi ve başını iki yana sallayarak gözlerinin içinde okunan bir sevgi ile onu yatağına yerleştirdi.

O kısaca:

"Kireev git..." dedi.

Sağlık erinin gidişine kadar bekledi ve sonra fısıldadı.

"Biraz eğilin size bir şey sormak istiyorum. Ne oluyor orada?" Bakışları ile duvarı ve ötesini gösterdi: "Ne oldu Yoldaş Kombat?"

"Nasıl ne oldu?"

"Bizi neden geri göndermiyorsunuz?"

Ona ne cevap verseydim. Aldatayım mı? Hayır, onun da bilmesi gerekli.

"Tabur sarıldı."

Servükov gözlerini kapadı. Yastıkların üzerinde sakalları külrengi ve cansız gibi görünüyordu. Ne düşünüyordu? Koyu renk kirpikleri aralandı:

"Yoldaş Kombat... Yalvarırım size silah verin bana." Kalkmak istedim. Servükov elimi tuttu: "Bizi bırakamazsınız... Bırakmayacaksınız değil mi?" Elleri ve bakışları ile bana kenetleniyordu.

"Hayır Servükov. Bırakmayacağım." Parmakları yavaşça gevşedi. Hafifçe gülümsedi. O, tabur komutanına inanıyordu.

Sıkkın bir şekilde kapıya yöneldim.

"Yoldaş Kombat."

İstemiyordum ama yanına gitmem gerekliydi.

"Sudarişkin, sen misin?"

Bembeyaz, henüz kirlenmemiş sargı bezleri içinde başı tuhaf bir şekilde büyük görünüyordu. Sargı alnını çevreliyordu. Ama yüzü açıktı. Battaniyenin üstünde de sanki ona ait olmayan sargılı eli yatıyordu.

"Ne zaman yaraladılar seni?"

"Bilmiyor musun Yoldaş Kombat? Siz beni sus diye azarlamadınız mı?"

Aha... Demek oydu... Kanlanmış yüzü, kıpkırmızı ıslak elleri ve korkunç inlemeleri anımsadım. Ona bağırmıştım: "Sus!" O dinlemiş ve susmuştu.

Sudarişkin merakla sordu:

"Püskürttünüz mü onları?"

Neden zamansız onun kafasını karıştıracaktım:

"Evet."

"Şükürler sana... Yoldaş Kombat beni eve gönderecek misiniz? Orada iyileşeyim."

"Tabii, tabii."

Gülümsedi:

"Sonra Yoldaş Kombat, yine sizin yanınıza geleceğim, yine sizin askeriniz olacağım..."

"Tabii."

Ve acele uzaklaştım. Yeni sorular duymamak, yeni yalanlar söylemek için oradan kaçtım.

Döndüğümde Yüzbaşı Şilov'u gördüm. Yarı oturmuş, beline kadar battaniyeye sarılmış, sırtını duvara dayamış, bana bakıyordu. Gece lambasının titrek ışığı, yüzünde derin gölgeler çiziyordu; zayıflamış yüzünde hiçbir kımıldama yoktu. Ne uyuyabiliyor ne de uyumaya çalışıyordu. Parçalanmış ayakları ile buraya taşınmıştı. Yaralıların arasında sadece o, diğerlerinin bilmediği şeyi biliyordu. Biliyor ve susuyordu. Şimdiki gibi. Bir şey sormadı. Dudakları aralanmadı bile...

Bu yardım edemediğim savunmasız insanları ne yapayım? Söyleyin bana, açık açık cevap verin, onları ne yapayım?

Bu durumda çekilebilir miyim?

Hakiki son gelince... Sadece bir makineli kalınca buraya gireceğim. Selam vereceğim ve onlara sesleneceğim:

"Bütün askerler son mermilerine kadar savaştı. Hepsi öldü. Beni bağışlayın arkadaşlar, sizi taşımama imkân yok. Sizi işkence etmeleri için Almanlara teslim etmeye de hakkım yok. Sovyet askerleri gibi ölelim."

Ben ölümü son olarak tadacağım. Önce makineliyi parçalayacak, sonra da intihar edeceğim.

Böyle davranabilir miyim? Yahut... Başka nasıl yapabilirim? Yaralıları düşmana mı teslim edeyim? Eziyetlere, işkencelere mi bırakayım? Ya nasıl, cevap verin bana?..

Ve dünyada bir Panfilov taburunun nasıl yok olduğunu anlatması için kimse kalmayacak. Nasıl son erine dek eridi Talgar alayının birinci taburu...

Bir gün savaştan sonra belki Alman askerî arşivlerinde ne kadar düşmanın öldürüldüğüne dair bir kayıt bulunabilir. Orada çemberde olan bir Sovyet taburunun nasıl çarpıştığı, Moskova önlerinde nasıl öldüğümüz belki anlaşılır. İsimsiz bir ormanda ölen isimsizler... Kimbilir belki de kimse öğrenemeyebilir de...

Gecenin içinde saatler ilerliyor, karanlık düşünceler geçip gidiyordu...

6

BRUDNİ dönmemişti, Bozjanov'dan da ses yoktu.

Ata atlayıp ormanın sonuna taburun savunma çizgisinin olduğu yere gittim. Askerler durmadan siper kazıyor ve gitgide derinleştiriyorlardı. Önce bele kadar, sonra omuzlara kadar daha sonra daha da derin. Bazıları hiç belli olmuyor, siyah açıklıklardan sadece toprak atan kürekler belirip kayboluyordu.

Ay bazen görünüyor, ardından da bulutların içinde yok oluyordu. Soğuk biraz hafiflemiş, gök bulutlanmaya başlamıştı.

Uzağı, karanlığı gözlüyor, Brudni'nin geleceği yöne bakıyordum. Novlyanskoye ve Novoşçurino'yu yine top ateşine tutmak istiyordum. Biz uyumuyoruz, sizi de uyutmayacağız demek istiyor ama mermi harcamaktan sakınıyordum. Onlar bize yolu tutmamız için gerekli. Sırası gelince saldırıp, zinciri onunla kıracağız.

Gece bir türlü geçmek bilmiyordu. Lisanka'yı ormanın sonundan karargâhıma doğru çevirdim. İyi ve anlayışlı hayvan ağaçların arasından usul usul yürüyordu. Hızlanması için hiçbir şey yapmadım. Buna gerek yok.

Karargâhta, yalnızca acı ve düşünce vardı.

Gece yarısından bir saat kadar sonra telefon çaldı.

Telefoncu:

"Yoldaş Kombat sizi arıyorlar," dedi.

Arayan Muradov'du. Bozjanov bir maratoncu gibi onu göndermişti. Bana topların ve mermilerin getirilmekte olduğunu haber veriyordu.

Lisanka eyerli hazır bekliyordu. Onları karşılamak üzere hayvanı hızla sürdüm. Dört yüz mermi gelmişti. Oh... Şimdi Novlyanskoye'ye ve Novoşçurino'ya birer atış yapabiliriz. "Zafere koşanlar" şimdi sıcak yataklarınızdan haykırarak fırlayacaksınız.

Biz uyumuyoruz, sizi de uyutmayacağız.

SEKSEN YEDİ

1

SİNÇENKO ve beraberindekileri ormanın sonunda karşıladım. Geçmekte olan ganimetin önünde durdum. Ağır topların tekerlekleri karda, ta siyah toprağa kadar gömülüyordu.

Bozjanov, olanları büyük bir canlılıkla anlatıyordu. Almanlar her şeye boş vermiş, uyuyorlarmış. Nöbetçileri de yokmuş. Küçük ordusuna kimse karşı koymamış.

Lisanka, Dcalmuhammed'i tanımış, burnunu ona doğru uzatıyordu. Sık sık onu okşayıp bir şeyler verdiği için onu çok iyi biliyordu. Şimdi de Lisanka dişlerinin arasında bir şeker kütürdetiyordu.

Küçük ordu... Ne anlatıyor bu? Küçük mü? Neresi küçük? Nereden bulmuş bunları? Topların tekerlekleri yanında siyah şekiller yürüyor, yeni yeni tüfekler parlıyordu.

Dayanamayıp sordum:

"Kim bunlar, kimleri getirdin?"

Bozjanov'un sesi sevinç doluydu:

"Hemen hemen yüz kişi kadar var Yoldaş Komutan. Şilov'un taburundan. Ormandan ikişer üçer çıktılar; az kalsın bizleri öpeceklerdi."

"Birlik dur!" diye buyurdum. Ağır atlar durdu. Tekerleklerin gıcırtısı kesildi. "Yabancılar, yani bizim taburdan olmayanlar kenara çekilsin; topların ardında yürümesinler. Bloha!"

"Buyur komutan."

"Gelenleri kontrol et! Sinçenko!"

"Ben! Buyur komutan."

"En yakın bölük komutanına, dışarıdan taburun yerleştiği yere bir tek kişinin bırakılmaması buyruğumu bildir. Aynı buyruğu sonra da karargâhta Rahimov'a ilet."

"Baş üstüne Yoldaş Kombat!"

"Gidiniz!"

Uzun sıradan kara şekiller ayrılmaya başladı. Bazıları biraz kenara çekilip duruyor, bazıları bana doğru geliyordu. Bu sırada Bloha topların yanında sadece bizimkilerin kaldığını bildirdi.

"Sıra. Marş!"

Toplar, tekrar yola düzüldü. Sessizce onları seyrediyordum. Sıranın sonunda elinde tüfeği ile Murin yürüyordu.

Dizginin oynayışını duyan Lisanka arkalarından yürüdü.

"Ya biz... Ya biz nereye gidelim Yoldaş Kombat?"

"İstediğiniz yere. Bana kaçaklar gerekli değil."

2

ONLAR da gruplar halinde Lisanka'nın ardından yürüyordu. En çok sokulanların seslerini duyuyordum:

"Yoldaş Kombat, lütfen bizi de alın."

"Yoldaş Kombat, bizi arkadan vurdular, her yandan saldırdılar. Ondan böyle oldu."

"Biz çemberden geliyoruz Yoldaş Kombat."

Cevap vermiyordum. İçimi bir sıkıntı doldurmuştu. Çember. Yine bu kelime. Sözleşmişler gibi de durmadan yineliyorlardı. Bu kelime Vyazma civarından beri bu asker kaputlu berduşların ağzında sürüklenir olmuştu. O günden bu yana aynı kelime kulaklarımı doldurmuş, bana taşınması güç bir yük olmuştu.

Haykırmak istiyordum: Nerede sizin komutanınız? Neden sizin yularınızı sıkmamışlar? Ancak Yüzbaşı Şilov'u anımsadım. Kendisi onlardan içtenlikle söz etmişti. İki bölük çarpışmış, yaralı komutanlarını bırakmamıştı.

Yine de tabur yenilmiş ve ormanda dağılmıştı. Bu durum yasalara uygun muydu? Şilov da bir süre önce benim siperlerimde bunları kendi kendine soruyor ama cevap veremiyordu.

O, bu askerlere savaştan önce acımıştı. Onlar da düşmandan kaçmışlardı. Ruhlarında korku yuvalanmıştı. Buradan da kaçacaklardı. Hayır. Buna izin veremezdim. Bizim adamız içinde içi ürperti dolu

insanlara yer yoktu. Sizler savaşta titremiştiniz. Şimdi de titriyor ve bağış diliyorsunuz. Tıpkı eski günahkârlar gibi.

Biri eliyle üzengimi tuttu.

"Haksızsınız." Aynı sözü bir kez daha yineledi. "Bunlar Sovyet vatandaşları. Kızıl askerler bunlar. Olmaz böyle Aksakal."

Sözünü kesmedim ama cevap da vermedim. Bozjanov konuşmasını sürdürdü:

"Onları kovamazsınız. Aksakal, onlara beni komutan verin... Onları ben getirdim, savaşta da onlarla olacağım. Bize görev verin. Bir bölge gösterin."

Cevabım tek kelimeyle oldu:

"Hayır," dedim.

3

HEPSİ Lisanka'nın çevresine toplanmış, anlamadıkları bir dilde, Kazahça yapılan bu konuşmayı dinliyorlardı. Ancak ses tonundan anlıyorlardı: Şişman politik yönetici onlar için konuşuyor, onları savunuyordu. Bu atla giden sıska ise, hani şu susan, bir tek kelime konuştu: O, onları istemiyordu.

Bazıları alacakaranlıkta yüzümü görmeye çalışıyordu.

Lisanka hep ilerlemeye, bizim ormana doğru gitmeye çalışıyordu. Sanki o da o yana diye yalvarıyordu.

Bozjanov'un kelimelerini kalbimden attım. Ve tek kelimelik cevabımı yineledim: "Hayır." Ve Lisanka'yı sertçe ormana doğru çevirdim.

Yapamazdım. -Anlayın beni- Onları tabura alamazdım.

Biraz onlarla çalışmak olanağım olsa, onları bir ay eğitebilsem, onları biraz kırıp, perçinlemeye yetecek zamanım olsa, onlar da dürüst ve şerefli birer asker olurdu. Ama bunun için de bende hiç ama hiç olmayan, çok önemli bir şeye, zamana gerek vardı. Benimse korkunç bir savaş için saatlerim sayılıydı. Ormanın yanından kıvrılarak atı düzlüğe sürdüm. Tabur nöbetçileri birkaç kez beni durdurdu.

Sinçenko döndü:

"Emriniz yerine getirilmiştir Yoldaş Kombat."

"Rahimov'a uğradın mı?"

"Evet."

Sinçenko'dan bana Rahimov'dan başka haberler getirmesini bekliyordum Ama o bir şey söylemedi, öyle susuyordu:

"İyi," diye homurdandım.

Dolgorukovka'ya doğru gittim. Burası bizimkilere ulaşacak tek yoldu. Oradaki daracık geçitte bizim atlı keşif birliği nöbetteydi. Onlara kesintisiz olarak yolun durumunu izlemeleri görevi verilmişti. Gedik açık mı, kapandı mı?

Ruhumun ta derinliklerinde hâlâ bir buyruğun geleceğini ve sabaha karşı bu küçücük aralıktan, bir ilmik gibi sıkıştığımız bu yerden taburu çekebileceğimi umuyordum.

Atlı keşif birliğinin nöbetçisini buldum:

"Yeni bir şey var mı?"

"Hiçbir şey yok... Hiçbir değişiklik olmadı Yoldaş Kombat."

"Yolu kim biliyor?"

"Ben."

"Dolgorukovka'ya dolaşarak mı gidiyor?"

"Evet."

"Bunlara yol göstereceksin. Buradan geriye geçip gidecekler."

Çevremi saran askerlere, beni merakla izleyen yabancılara yolu gösterdim.

"Volokolamsk orada. Bizim birlikler orada. Sizi oraya götürecekler. Haydi yürüyün bakalım."

Ve Lisanka'yı geriye, ormana doğru sürdüm.

4

BİRDEN arkamdan koştular. "Yoldaş Kombat... Yoldaş Kombat!"

"Ne istiyorsunuz?"

"Yoldaş Kombat bizi de yanınıza alın! Bizi kabul edin Yoldaş Kombat."

Cevap verdim:

"Artık pazarlıklara son verin. Buyruğumu duydunuz. Taburun yerleştiği yere bir tek yabancı bırakılmayacaktır."

"Biz yabancı mıyız? Biz sizdeniz. Biz kendimizdeniz. Yoldaş

Kombat siz beni tanırsınız. Yoldaş Kombat anımsıyor musunuz ben Polzunov'um. General sizin yanınızda benimle konuşmuştu. Bileceksiniz."

Polzunov... Sisten görmüyor ama anımsıyorum. Çocuksu yüzü, dolgun, biraz dışarı fırlak dudakları. Ciddi, gri gözleri... Anımsıyorum.

"Ne oldu sana böyle Polzunov? General senin için ne demişti söyler misin bana?"

Cevap vermedi. Sözümü sürdürdüm:

"Ya sen ne yaptın?.. Kaçtın."

Polzunov bir an durdu ve sonra düşünceli ve kısık bir sesle konuştu:

"Orada pisi pisine ölecektik... Pisi pisine ölmek istemiyordum Yoldaş Kombat."

Yanımda duran biri cesaretle konuştu:

"Bize arkadan saldırdıkları sırada ne yapabilirdik?.. Deliklerde oturup mermilerinin bizi bulmasını mı bekleseydik?.. Ha?.. Sonra tabanları yağladık; açık söylüyorum ben de kaçtım... Halbuki neler düşünmüştük... Şimdi sıra bende; bir yolunu bulup ben de onlara yapacağımı yapacağım... Sen beniyse, ben de seni. Ödeşeceğiz. Gitmeyeceğim Yoldaş Kombat, beni gönderdiğiniz yere gitmeyeceğim. Tek başıma kalsam da partizanlık yapacak, yine de gitmeyeceğim. Açıkça söylüyorum. Beni ne yaparsanız yapınız. Gitmeyeceğim, işte o kadar!"

"İsmin ne senin?"

"Paşko."

Polzunov hemen doğruladı.

"Doğru söylüyor Yoldaş Kombat. Gerçekten bu Paşko. Belki aramızda casuslar olmasından ürküyorsunuz. Hayır, Yoldaş Kombat. Ben hepsini tanıyorum... Kâğıtlarını da denetleyebilirsiniz. Çocuklar, hepinizin kimlikleri yanınızda mı?"

Sordum:

"Hepsinin tüfekleri var mı?"

"Hepsinin... Hepsinin."

"Herkes kendi için cevap versin. Bombalarınız var mı?"

"Var... Bende var."

Şimdi sesler daha azalmıştı.

"Demek korkudan kaybettiniz onları. Ah... Peki. Polzunov, sen çavuş olacaksın. Sıraya diz askerlerini. Bir asker durumuna girsinler önce. Bombası olanları sağ tarafa ayır."

Başka bir buyruk vermeme gerek kalmadan ikişerli olarak sıralanmaya başladılar.

Polzunov'un sesi yükseldi:

"Yoldaş Kombat, burada benden daha yüksek rütbeli olanlar var."

"Kimin ne rütbede olduğunu sonra göreceğiz. Şimdi beni dinleyin, burada hepinizin bir tek rütbesi var: Firari."

Yine Paşko'nun sesi yükseldi:

"Ben kendi adıma kabul ediyorum."

"Kes sesini."

Paşko diğerlerinden daha cesur görünüyordu. Ancak askerin her şeyden önce bir tek görevi vardı. Üstün sözünü karşılıksız, tartışmasız kabul etmek; işte ona yabancıydı. İstersen altın bir kafaya sahip ol. Eğer askerin eğitimsizse hiçbir şey yapamazsın. Panfilov'un bir sözünü anımsıyordum: Askerlik eğitimdir. Kalbim eziliyordu... Buyruğumu verdim:

"Hazır ol... Polzunov, sırayı denetle. Konuşmayın... Kıpırdamayın. Şimdi sağdan say."

Polzunov tekmil verdi. Kendisiyle birlikte seksen yedi er hazırdı.

Konuştum;

"Asker değil. Seksen yedi kaçak. Seksen yedi korkak tavuk. Çok konuşmayacağım sizinle. Siz burada bana sızlandınız. Şimdi bir şeyi kabul etmeniz gerekiyor. Moskova sızlanmalarla kurtarılamaz. Orada size inanmazlar. Ben de inanmıyorum. Buyruğum değişmeyecek. Bizim sıralarımızda sadece asker var. Kaçtığınız yere gideceksiniz. Daha ileriye, düşmanın gerisine gideceksiniz. Şimdi yola çıkın. Sonra düşmanın cesetlerini çiğneyerek döneceksiniz. O zaman kapılarımız sizlere açık olacak. Takımın komutanlığına siyasi yöneticim Bozjanov'u atıyorum. Sağa dön. Arkamdan marş."

5

DİZGİNLERİ kastım ve Lisanka'yı ağır adımlarla sürdüm. Arkamdan ikişer sıra halinde seksen yedi asker yürüyordu. Bozjanov yanıma geldi ve benimle birlikte adımlarken yapacağı görev için buyruğumu istedi. Sözünü sertçe kestim:

"Biraz bekle..."

Ruhumu yine aynı sıkıntı sarıyordu. Bu insanları nereye götürüyordum? Gelişigüzel yürüyordum. Gözlemsiz, plansız onlara ne görev vereceğim, daha ben de bilmiyorum. Bir birlik ki daha takımlara, mangalara ayrılmamış. Savaş görevlerini bilmiyorlar. Asker olarak ne yapacaklar. Onlar şimdi sadece ikişerde yürüyen bir grup.

Öncüler çıkarılması gerekli... Bir ya da iki kendi takımını. Bir yandan Almanları yoklaması gerekli.

Ama bütün bunlar gereksiz... Daha ne gereksizler var.

Bir şeyler yapmak için vaktim de yok. Benim görevlerim var. Şimdi tabur karargâhında olmam gerekliydi. Tabur için gerekliyim. Yerim burası değil; bu işlerle uğraşacak zamana sahip değilim. Beni buralara sürükleyen nedir? Taburu başsız bırakmaya hakkım yok. Düşüncesizlik edip sonu iyi olmayacak maceralara dalmamalıyım.

İşi başka türlü bir şekle çevirmek için hiçbir yeteneğe sahip değilim.

Aklıma türlü türlü şeyler geliyor. Ya benim yokluğumda Brudni dönerse? Ya acele bir buyruk gelirse? Sonra kendi kendime gülüyorum. Kendini aldatma, hiçbir buyruğun geleceği yok. Buradan sıyrılmayacaksın.

Siyaha yakın kirlenmiş karın bulunduğu bölgeye geldik. Lisanka bomba çukurlarını dolaşarak ilerliyor; işte bırakılmış hat... Siperler sessiz ve boş...

Burada her şey, her görülen ya da görülmeyen varlık, küçücük keçi yolları, her şey yabancı. Yanda, ileride Novlyanskoye'de aydınlanmış iki üç pencere görülüyor. Örtme, gizleme zahmetine katlanmamışlar; içimdeki kin alevlendi. Öyle mi?.. Peki bekleyin öyleyse!..

Dönüp arkamdaki sıraya baktım. Seksen yedi kaçak. Ne yapabilirler? Böyle olmamalıydı.

Bir hafta önce yüz kartalımı nasıl gece saldırısına gönderdiğimi anımsıyorum. O zaman titriyorduk. Başlamanın çekiciliğini, savaşla ilk karşılaşmanın heyecanını duyuyorduk. O bir savaş hareketiydi. Düşünce vardı, planı yapılmıştı. O yok edici bir saldırıydı.

Ya şimdi... Nereye gidiyorum? Hangi şeytan beni dürtüyor? Şansa mı davranıyorum?..

6

BIRAKILMIŞ siper çizgisini geçerek nehre doğru indik. Tüm bildiğimiz geçitler, tüm kesilmiş, yerlere yatırılmış ağaçlar buradaydı. Sağlam olmayan desteklerden yapılmış geçitler vardı.

Ardımdan gelenleri böyle yapılmış bir köprünün yanında durdurdum. Gerimde orman, uğultusuyla genişliyordu. İleriler ise açıktı.

Karşıda, yine sudan yüz adım kadar ötede ormanın öteki parçası vardı.

Alçak sesle görevlerini anlattım: Novlyanskoye'ye öte yandan yaklaşacak, köy civarında, ormanda, yeniden nehri geçerek köye baskın yapacak, Almanları temizleyecek, köprüyü ateşe vereceklerdi.

Sonra sordum:

"Anlaşıldı mı?"

Az kişi alçak sesle cevap verdi: "Anlaşıldı."

Savaştan önce korkan ve kaçan insanların seslerini duymamıştım. Bu insanlar daha pek az önce Almanlardan kaçmıştı. İçleri korku dolmuştu. Şimdi kendilerinin düşman için korku olacaklarına inanamazlardı... Ya ben... Ben inanabiliyor muydum?

Son buyruğumu verdim:

"Buradan teker teker geçin... Sonra da teker teker yürüyün. Dağınık olun. Haydi... Polzunov ileri..."

Süngü takılmış tüfeği elinde eğildi ve koştu... Köprünün yanında durakladı. Yavaşça kaygan ağaçlara bastı... Sonra nehrin siyah fonu karanlık şeklini yuttu. Az sonra karşı kıyıda beyaz yamacın üzerinde şekli yeniden belirdi.

Yamacı tırmanan Polzunov, düzlüğün yanında yattı, sonra kalktı ve ormana doğru yürüdü.

İkinci emrimi verdim:

"Sağ taraftakiler ileri. Ormanda numara sırasına göre tek sıra halinde yürüyeceksiniz. Her birinizin arasında en az beş adım olacak, sekiz adımdan çok da açılmayın."

Ondan sonra atımı sürdüm. Lisanka çekinmeksizin nehre girdi. Burası sığdı. Ancak karnına kadar geliyordu.

Neden ormanda tek sıra halinde ve bu kadar aralıklarla yürümelerini söylemiştim biliyor musunuz? Haydi size içimdeki saklı düşünceyi açıklayayım...

Düşünüyordum ki korkaklar yine kaçacaktı. Saklanacakları için sık ormanda bunu yapmak çok kolaydı. Biraz kenara kayıp bir ağaca yapışmak yetecekti. Sonra karanlıklar arasında kayboluverecekti. Sonrasını şeytan götürsün. Seni vatansız seni. Ormanda şerefsiz bir insan olarak dolaş dur. Yarısı ya da daha azı kalacaktı. O zaman onlara inanacaktım... Geri döndürüp tabura götürecektim.

Polzunov'u geçtim ve ağaçların arasına doğru sürdüm. Herkesten önde ve ormandan ayrılmadan, geriye bakmayarak ilerledim. Hava ışıyor, dallardan sular damlıyordu. Bulutların perdelediği ay belirsiz bir leke gibi sırıtıyordu.

Orman bitti. Yanında Novlyanskoye'ye giden yol duruyordu. Birkaç pencerede ışık var. En sonda Bozjanov yürüyor. Toplanıp sıralanmalarını söyledim.

"Polzunov. Say bakalım kaç kişi var."

Sırayı baştan sona doğru yürüdü ve sonra fısıldadı:

"Seksen yedi Yoldaş Kombat."

7

SEKSEN yedi demek. Hepsi burada. Hepsi de savaşmak için gelmiş.

Sevinç ürpertileri duydum. İçimde artık onların bana ait olduğunu duyuyordum. Kalbim onları kabul ediyordu. Belki de bu başka bir ürpertidir. Belki de onlardan bana bir heyecan dalgası geçiyordu.

Bir an yaklaşan bir aracın motor homurtusu duyuldu. Başımı gürültünün geldiği yöne doğru çevirdim ve bir ışık demetinin altında

kaldık. Bayırı çıkan kamyonun farları uzun ışıkları ile yanıyordu. Yolun dönemeci ışığı bize yöneltmişti.

Sırada kimse kıpırdamadı. Hepsi sararmış duruyordu. Işıkta bembeyaz görünen elleri tüfeklerini kavramış, ileri bakıyorlardı. Ağaçların siyah gölgeleri sanki hareket ediyordu.

Işık ötelere kaydı. Karanlık parlayan yüzleri tekrar örttü. Beyaz demetler aşağı yukarı sallanarak uzaklaşmaya ve yolu aydınlatmaya başladı.

Eyerden atladım. Gözlerimi kamaştıran ışıktan sonra kimseyi göremezdim. Sadece Lisanka'nın bembeyaz şekilleri gözüküyordu.

"Yat ve gözle," dedim.

Gözler yeniden alıştı... Farlar suda yankılandı. Köprünün ağaçlarının gıcırdadığı duyuldu. Kamyona doğru kırmızı bir el feneri görüldü. Karşı kıyıya çıkan araç durdu. Farların aydınlattığı boşluğa nöbetçi yaklaştı. Davranışlarından bazıları ayırt ediliyordu. Döndü ve ormana doğru iki kez elini salladı. Bizim taburun saklandığı yeri gösteriyordu. Sonra Krasnaya Gora yönünü işaret etti. Anlaşıldığına göre oradan dolaşılabiliyordu.

Motor yeniden çalıştı, ışık tekrar hareket etti. Araba yokuşu tırmandı. Farlar bir anda karanlıkta gümüşten çizgiler çizdi. Evleri ve onların önünde sıralanmış kamyon dizisini aydınlattı. Sonra ışık demeti yanlara kaydı, aşağı yukarı sallanarak kıyıya paralel gitmeye başladı.

Biri yanıma yaklaştı.

"Yoldaş Kombat ben üstüme alıyorum."

Ses yabancı değildi.

"Paşko?"

"Evet... Ben üstüme alıyorum."

"Neyi?"

"Temizlemeyi."

"Nöbetçiyi mi? Nasıl?"

Paşko kaputunu kalırdı ve Finlilerin kullandığı kalın, kısa ve sivriltilmiş Fin bıçağını gösterdi. Sivri kısmı parlıyordu.

"Sen keyfine bak..." dedi. Sonra ekledi: "İş bitince ıslık çalacağım."

"Öyle yapma..." Ona el fenerimi uzattım. "Al. Üç kez yakarsın."

Feneri kalpağının altına soktu:

"Belki de ele geçireceğim fenerle işaret veririm. Kırmızıyla. Olur mu?"

"Olur... Üç defa yakacaksın. Yol serbest demek. Yalnız becerebilecek misin?"

Görmedim ama duydum: Güldü.

"Beceririm..."

"Yürü."

Paşko, sisler içinde kayboldu.

Artık ne olursa olsun, benim için geriye dönüş yoktu... Ama böyle bir çapulcu grubu gibi mi saldıracağız. Bozjanov'u çağırdım.

"Adamları onar onar ayır... Bir grubu sen al. Tabura karşı yerleştirilmiş olanları sen arkadan vuracaksın. Diğer onluya köprüyü ateşleme görevi ver... Geriye kalanlar köyde iş görsün. Bombası olanların hepsi oraya..."

"Baş üstüne Yoldaş Kombat."

Hemen buyruklarını vermeye başladı.

İki araba daha geçti ve onların ışıklarında nöbetçi göründü. Işıkları yine sokakları gümüşledi. Evlerden birinin kapısı açıldı. Uzun boylu biri göründü. İç çamaşırları ile yalınayaktı. Uykulu uykulu gerindi ve merdivenden işemeye başladı. Pisler. Cephede nasıldılar. Evlerde yataklara iç çamaşırlarıyla uzanıp uyuyorlardı.

Her şey yine sisler içinde kayboldu. Beyaz demetler yine sallandı, yana döndü ve nehrin yanındaki dönemeçli yoldan gitti.

Bizse yere yapışmış, heyecanla, gecenin karanlığını yırtmak ister gibi bakıyorduk. Gözlerimiz Paşko'nun kaybolduğu taraftaydı. Başarabilecek mi? İşaret gelecek mi? Ya sonra? Bu "sonra" nasıl olacak?

Bir an içimi garip bir duygu kapladı. Bana öyle geldi ki bütün bunlar bir kez daha tam böylesine olmuştu. Ne vakit kimbilir? Belki de başka bir yaşantıda. Biz aynen böyle karanlıkta toprağa yatıp, düşmana saldırmak için gizlenmiştik. Garip yeni devrin savaşı bu muydu? Ben onu hiç böyle sanmamıştım.

Ama işaret nerede? Dakikalar acı verecek kadar uzun... Aha... Galiba...

Karanlıkta köprünün yanına kırmızı bir ışık... Sallandı ve söndü... Bir... Yine yandı... İki... İşte üçüncüsü.

"Kalkın!" dedim. "Hazırlanın. Bombalar savaş için hazır olsun. Eh, arkadaşlar, askerliğin tek yasası var: Zafer ya da ölüm. Sessizce sokulun. Bozjanov. Götür onları."

"Köprüden mi?"

"Evet."

Fısıldayarak buyruğunu verdi: "Arkamdan..."

Ve koşmaya başladı. Arkasından hepsi onu izledi.

Bir dakika sonra köprünün ağaçları üzerinden bana kadar takırtılar uzandı...

Görev başarıldı... Beklemedik derecede de kolay oldu. Kazandık...

Ağır ağır, yangının aydınlattığı köprüden köye girdim.

Şurada burada hâlâ bombalar patlıyor, silah sesleri duyuluyor, haykırmalar işitiliyordu. Bu savaş değil bir katliamdı.

Ormanın tam karşısında, taburumuzun saklandığı yerde, Almanlar kendilerini tam bir güven altında saymış, iç çamaşırlarıyla yataklarda veya samanlıklarda yatmış uyumuşlardı. Sonra birden silah ve bomba seslerini duyarak yerlerinden fırlamış, koşmaya, kaçmaya ve saklanmaya başlamışlardı. Nereye olursa olsun saklanıyorlardı. Yatak altlarına, soba arkalarına, bodrumlara ve samanlıklara... Soğuktan ve korkudan titriyorlardı.

Bu sahneleri anlatmayacağım.

Benzin dökülmüş köprü, alevler içindeydi. Kilisenin koyu yapısı ışıklar içine beliriyordu. Bir gün içinde bu kilisenin yanına kaçıncı kez geliyorum. Camları parçalanmış, pencereleri kara lekeler halinde görülüyor, sağlam kalmış pervazlarda alevler oynaşıyordu.

Sinçenko'yu, birliği toplayarak tabura götürmesi için Bozjanov'a gönderdim.

8

LİSANKA, yine ağaçların arasından ormancının evine doğru yürüyordu.

Sevincim uçmuş, ruhum yine neşesizdi. Bütün ağırlığımla eyerin üzerinde oturuyordum. Sanki zaferin mutsuzluğu ile çökmüştüm.

Zafer savaştan önce çelikleşir. Bunu bize Panfilov öğretmişti. Diğer pek çok şey gibi yine o öğretmişti.

Savaştan önce ben burada ne yapmıştım? Kaçakları bulmuş ve onları savaşa götürmüştüm, o kadar. Sonra... Zafer kazandım. Siz benim anlayışımı, bir subay olarak düşüncelerimi biliyorsunuz. Suvarov, "Kolay zafer, susayan kalpleri serinletmez," demiştir.

Sıkıcı düşünceler sıralanıyordu. Ee... Yüz elli-iki yüz Alman öldürmüştük. Ya sonra? Yine önceki gibi sayısız düşmanın ortasında yapayalnızdık.

Ormancının evine doğru tüm yol boyunca aklımı hep aynı düşünce kurcalıyordu. Brudni döndü mü? Bir buyruk var mı? Çekilmek için bu aralıksız bekleme, bu biraz erkekliğe aykırı, yakışıksız bir şey kesinlikle.

Gerçek bu. Ben bunu herkesten saklıyorum. Ama kendimden, vicdanımdan asla.

9

KARARGÂHIN büyük odasında lamba yanıyordu. Rahimov yorgun yüzü ile ayağa kalktı. Yere, kaputunun üstüne yatmış olan Tolstunov da başını kaldırdı. Bekleyiş içinde bana bakıyorlardı.

Sorayım mı? Cevabı önceden bildiğim halde sordum: Evet Brudni gelmemişti ve bir buyruk yoktu.

Akşam yemeğini getirdiler. Canım yemek istemiyordu. Tolstunov kalktı. Sonra Bozjanov geldi. Bana bir armağan getiriyordu: Almanlardan aldıkları bir dürbün. Başka bir zaman olsa ne kadar sevinirdim. Şimdi ise hiçbir şeyin kıymeti yoktu. Saat üçü geçiyordu. Sabaha kadar uyumam gerekliydi. Ancak uyuyamayacağımı anlıyordum.

Sinçenko'yu çağırdım:

"Sinçenko votka var mı? Rahimov içecek misin?" O istemedi. Tolstunov'a ve kendime doldurdum. Biraz içeceğim. Belki o zaman uyuyabilirim...

SABAH

1

EL fenerimi başımın altına koyup peykeye uzandıktan sonra bir sigara yaktım. Uzanıp saate bakacağım sırada ileride kulakları örten konçlu şapkamı gördüm. Benden bir hayli uzakta duruyordu. Bir alarm halinde yerimden fırladığım zaman aramamam için kalkıp almam, palaskama bağlamam gerekliydi... Ne alarmı ne de olacakları düşünmek istiyordum. Ama kalktım. Şapkama kadar olan birkaç adımı atmak için sahiden insanüstü bir güç harcamam gerekti. Her şeyi unutmak, her şeyi geride bırakmak istiyordum. Bu evin, ormanın ve içinde bulunduğum koşulların dışında kalmak istiyordum.

Yine yattım, gözlerimi kapar kapamaz da geçmişe ait birçok tatlı anı benliğimi doldurdu...

Anımsadığım tek şey bu anıların sadece bana ait değil, taburla bağlantılı olduğudur. Ancak onlar da yine benimdir.

İnsanın yalnızca kendisiyle bulunduğu bu anda düşünceleri tüzüğün bilmem kaçıncı maddesi ile bilmem kaçıncı paragrafına uymayabilir. Ama o "ben"im. Benim için tabur sadece bir tüzük, bahsedilen şu kadar kişilik bir birlik değildi. Nasıl söyleyeyim tam bilemiyorum; taburda bütün benliğim toplanmıştı. O benim yaptığım, yeryüzünde yarattığım tek şeydi.

Aklıma değişik pek çok şey geliyordu. Küçücük anılar da, acı olanlar da, pek komik bulunanlar da... Örnek mi? İşte size biri...

2

GÜNEŞLİ bir ağustos günü tabur atış yerine çıkmıştı.

Gür akan bir dağ nehri olan Talgarka'nın yanında kamptaydık. Kampa giden yolun iki yanındaki bahçelerde dünyanın en güzel elmalarının, Alma-Ata elmalarının yetiştiği bahçeler bulunuyordu,

ileride ise dümdüz uzanan güneşten kurumuş step yayılıp gidiyordu. Güneyde, stepin üzerinde, Tien Shan'ın* yamaçları yükseliyordu. Çok uzakta ve yükseklerde belli belirsiz bir çizgiyle güneşten ayrılan yerde karla örtülü tepeler görülüyordu. Burası, güzelliklerini hiçbir zaman anlatmayı başaramayacağım Güney Kazahistan'dı.

Step ideal bir atış yeriydi. O hemen yanımızda, elimizin altında değil, bir ütü tahtası gibi ayaklarımızın altında uzanıyordu.

Böyle dümdüz bir sahada iki üç kilometre gidip atış yaparak dönmek sadece kolay değil, aynı zamanda zevkli bir işti de. Ancak ben buyruğumdaki insanları zevk için yetiştirmiyor, onları savaşa hazırlıyordum. Onun için de kolay ve zevkli olanı bırakmış, taburu atış için dağlara götürüyordum.

O gün de ilk terası tırmandık. Teras dikenli, kaygan ve çalılarla örtülüydü. Burada atış yapılamazdı.

İkinci düzlüğe dik ve taşlı bir yol uzanıyordu. Tabura "İleri" buyruğu verdim. Tırmanmaya başladık. Dik yoldan, asker çizmelerinin altından aşağıya taşlar yuvarlanıyordu.

Tırmandık. Şeytan alsın, burada da atış için yer yoktu. Düzlüğü hemen de adam boyu, duvar gibi otlar kaplamıştı. Ya şimdi nereye gitmeli? Daha yukarıda, yamaçta, meşe ormanının yeşilliği görünüyordu.

Aşağıda kupkuru step uzanırken yukarısı tam aksi yemyeşildi. Bütün Kazahistan böyledir. Bir terslikler ülkesidir. Kazahistan'ın yaratılışına ait efsaneyi size kimse anlatmadı mı? Tanrı dünyayı yaratırken, göğü ve yeri, bütün denizleri ve okyanusları ve kıtaları ve ülkeleri yaratırken Kazahistan'ı unutmuş. Son dakikada Kazahistan aklına gelmiş, gelmiş ama elinde hiçbir şey kalmamış. Bunun üzerine yarattığı her yerden biraz bir şeyler koparmış –bir parça Amerika'dan, bir parça İtalya'dan bir parça Afrika çöllerinden ve bir parça Kafkaslar'dan– onları da Kazahistan olacak yere serpiştirip yerleştirmiş. Ondan ötürü de orada –benim doğduğum bu yerde– her şey vardır. Sürekli çıplak, sanki tanrı tarafından lanetlenmiş gibi uzayıp giden tuzlu yaylalar ve en güzel köşeler...

Nerede atış yapalım? Taburu dörder kişilik sıralar haline sokup ot duvara doğru yürüdüm. Onları birkaç defa ileri, sonra da geriye doğru

* Tanrı Dağları. *–çev.*

çevirdim. Ağır asker çizmeleri otları ezip kırıp geçiyordu. Son geçişimizde de ayakta kalanları ellerimizle yoluyorduk. Kenarda durmuş ve manzarayı derin bir zevk ve unutulmaz bir mutlulukla seyrediyordum. Bu ne güçlü bir taburdu. Disiplinli, perçinlenmiş ve savaşa hazır bir tabur. Bu taburla düşmanın içine dalacağımı ve onları işte böyle ezip yolacağımı, bulundukları yerleri onlara mezar yapacağımı düşünüyordum. Savaşın böyle olmadığını biliyordum ama yine de böyle düşünmekten kendimi alamıyordum.

Askerin dolaştığı yerde otlar uzun bir dörtgen şeklinde ezilmişti. Sonunda nişangâhları yerleştirdik. Tabur hâlâ sırada duruyor ve nişangâhların üzerinde kırık haçlı şapkaları görünüyordu.

Bu anda bir kez daha taburumun gücünü ölçme isteği duydum; ilk sıranın yatmasını ikinci sıranın çökmesini ve üçüncü sıranın ayakta durmasını söyledim.

Böyle ateş edecektik. Sonra buyruğu verdim: "Tabur... Faşistlere salvo ateş..."

Taburun salvo atış yapması tüzüklerde yazılı değildi. Ama ben bir deneme olarak yapıyordum. "Ateş!"

Bu komut ile biz hedefsiz kaldık. Şeytan götürsün. Sanki bir şey onları biçti. Yedi yüz kişinin birden ateş etmesi; bu korkunç bir şeydi. Hedef tahtaları parçalanmış, direkler ise kırılmıştı. Taburun bütün silahları dört hedefe ateş kusmuştu. Bense hem küfrediyor, hem de gülüyordum; tepelere tırmanmış, ayaklarımızla otları ezmiş, sonra da bir harekette hedefleri parçalamıştık. Şimdi atış eğitimi yapamayacaktık.

İşte savaştan önce Almanları biz böyle doğruyorduk.

Burada ise... Ama ben "burası" için düşünmek istemiyordum.

Gözümün önünde yeniden çok değerli anılar canlandı. Bunların hepsi tabura bağlı değildi. İçlerinde kişisel olanlar da vardı. Neler geçmedi gözümün önünden...

3

BİRDEN Brudni'nin sesi duyuldu: "Yoldaş Kombat..."

Kendimi artık onu beklememeye alıştırmak için çok çalışmıştım. Ama her şeye karşın onun bir buyrukla dönmesini bekliyormuşum ki yerimden fırladım.

Rahimov ayaktaydı. Kaputu yerde duruyordu. O da yerinden fırlamıştı. Gülümsüyor ve Brudni'yle Kurbatov'a bakıyordu.

İkisi birden karşımda duruyordu. Kaputlarında kurumamış çamur tabakaları vardı. Bir yerlerde emeklemiş olacaklardı.

"İzin verir misiniz Yoldaş Kombat?"

Rüya görmüyordum. Bu Brudni'ydi; kırmızı yanaklı, acele acele konuşan, gözleri fırıl fırıl dönen Brudni.

"Bir buyruk var mı?"

"Evet, Yoldaş Kombat. Çekilmemizi istiyorlar."

İnsan bir şeyi çok fazla isterse o olduğu zaman inanamaz. Bana bir not uzatıyordu. Aklımdan geçenleri anımsıyorum. Acaba bu da bir düş mü? Hayır, hayır anılar ve hayaller bitmişti. Saate baktım. Üç buçuk. Sadece birkaç dakika mı yatmışım?

Alay komutanı Binbaşı Yurasov birkaç satır yazmıştı. Dolgorukovka köyünün dışında bizi bir karargâh subayı karşılayacaktı. Daha sonra Volokolamsk'a doğru olan yolumuzu o bildirecekti. Alay o yana doğru çekiliyordu.

Volokolamsk'a doğru. Çekiliş otuz kilometreyi buluyordu. Bu düşüncelerle zaman kaybetmemem gerekliydi. Saat üç buçuktu. Yedide ise gün ağarıyordu.

4

KARANLIKTA vıcık vıcık bir alanda tabur bölük bölük yürüyordu. Önde askerler, sonra toplar, iki tekerlekli arabalar, makineliler, taligalara yüklenmiş askerî gereçler, yine askerler.

Alışkanlıkla taburun yanımdan geçmesini bekliyor, Lisanka'yı sürüp onları geçiyor sonra yine bekliyordum.

Zaman zaman ay, karanlık gökyüzünde aydınlık bir leke gibi görünüyordu. O anlarda, karanlık biraz açılıyordu. Yeniden taburu geçiyordum.

Birliği Zaev götürüyordu. Onun bölüğü en önde yürüyordu. Her zamanki gibi vücudunu öne eğmiş, uzun ellerini sallıyor, askerlerine tempo vermek için ayaklarını yere vururken suları sıçratıyordu. Erler birbirlerinden geri kalmadan dörder kişilik sıralar halinde yürüyorlardı. Bölük geçti.

Onu sıhhiye takımı izliyordu. Yaralıları taşıyan arabalar bölüklerin arasına yerleştirilmişti. Yanımızda kırk kadar yaralı vardı. Bizim göbekli, ağır ve ihtiyar sağlık erini gördüm. Yürürken bile yaralılarla uğraşıyordu. Bir arabanın yanında yolu adımlıyor ve üzerine eğildiği yaralı bir askerin bir şeylerini düzeltiyordu. Sanırım bir yaralının sargısı kaymıştı. Sis onu da yutuyordu. İşte sahipsiz takım... Bozjanov'un ordusu. Dolgorukovka'yı dolaştıktan sonra yola yaklaşıyoruz: Öykümüzde adı çok geçen ve ileride bir köşe meydana getirerek Volokolamsk'a erişen taşlı yolu.

Birkaç gün önce on altı kasımda, Almanlar bu yolu kendilerine hedef seçmişti. Sonra da bir sıçrayışta bizim savunmamızı parçalayıp, tankları, kamyonları ve motosikletleri ile Volokolamsk şosesini aşarak Moskova'ya dalmak istemişlerdi. İstemişlerdi ama durdurulmuşlardı. Sovkoz, Bulicovo'da ise geri itilmişlerdi. Daha birçok yerde de savunmamız günlerce onları yerinden kıpırdatmamıştı. Kendilerine karşı koyan güçlerin küçüklüğünü bilen Almanlar, başarı sağlayamamış olmalarına inanamıyordu. Onlara biraz daha gayretle, bir saldırı daha sonra, kendilerini durduran engelleri yıkacaklar gibi geliyordu. Engel yıkılacak ve Volokolamsk şosesinden Moskova yolu açılacaktı.

Yolda çarpışan birliklerimiz çekiliyor, sonra, ertesi gün aynı alaylar aynı taburlar yeniden karşılarına dikiliyor ve yeniden uzun, sonu gelmez çarpışmalara yol açıyorlardı. Almanlar her yeni savaşta "Bu kez son, bu son çarpışma, son direniş," diye düşünüyordu. Ve dirençle saldırıyor, caymayı uslarına getiremiyorlardı.

Volokolamsk şosesi hâlâ saldırıların merkezi olmayı sürdürüyordu.

5

DOLGORUKOVKA'NIN dışında bizi karargâh emir subay yardımcısı Teğmen Kurganski karşıladı. Coşkun bir sevinçle sertçe elimi sıktı. Sonra da hemen anlatmaya başladı. İkinci ve üçüncü tabur ağır kayıplara uğramıştı. Askerler artık gruplar halinde savaşıyordu. Bir avuç asker fırlıyor, yola yerleşiyor, Almanları vuruyor, düşmanın canlı güçlerini eritiyorlardı. Almanlar askerlerini tank savunması altında korumaya çalışıyordu. Birliklerimiz Volokolamsk'a

doğru, şosenin kilit merkezine çekiliyordu. Tümenin yeni savunma hattı oradaydı.

Kurganski ile birlikte tabura birkaç araba erzak da gelmişti. Bize gece Volokolamsk'ta pişen bir ton beyaz ve taze ekmek göndermişlerdi.

Arabalar ormanda bekliyordu. Taburu orada saklamaya karar verdim. Askerin yemek yemesi, dinlenmesi, uyuması ve hayvanların beslenmesi gerekliydi.

Dinç ve sağlam atlara geriye dönmek düşüyordu. Gece ele geçirdiğimiz ve orada bıraktığımız altı top ve dört yüz mermi vardı. Onları bir kez daha Almanların burnunun dibinden çekip çıkarmaya kararlıydım.

Doğuda gün ağarmaya başlamıştı. Ancak her yan sisle örtülüydü. Tabur ormana giriyordu. Bozjanov'a yaklaştım. "Bozjanov, seninkileri durdur. On adım geriye al." Ardından "Öteki birlikler ileri!" komutunu verdim. Ummadığım yedek gücüme baktım. En sondaydılar. Makineli arabaları ile giden benim makinelilerimin ardından geliyorlardı. Daha sonra, gece kendilerini taburdan kovduğum ama sonra savaşta kendilerini temize çıkaranlar duruyordu.

Bozjanov'a atlarla dönüp sisten yararlanarak, geride bıraktığımız top ve mermileri buraya çekmeyi denemesi buyruğunu verdim:

"Bütün gücünü al. Topları dört bir yandan koru. Yolda küçük bir gruba rastlarsan onları yok etmeye çalış. Ciddi bir çarpışmaya girmekten kaçın. Böyle bir şey olursa topları uçur ve buraya çekil. Çabuk olmaya çalış. Unutma, seni burada bekliyoruz."

Bozjanov, bir adım geri çekilip sert bir selam verdi. Küçük gözleri parlıyordu:

"Baş üstüne Yoldaş Kombat."

Şimdi başka zamanlara göre daha yapılı görünüyordu. Yüzü enerji doluydu. Komutan olmak, güç görevler yapmak hoşuna gidiyordu.

6

ASKERLER ateş yakıp çay demlediler. Kurundular. Birçoğu çam dalları kesip yeşil asker yatağına yattı. Gezici mutfakta bol etli çorba pişiyordu. Tabur her yandan savunmadan yoksundu.

Gün ağarıyor, karanlık eriyordu. Sis kalkıyor, puslu bir sabah başlıyordu.

Saat sekize doğru, hesaplarıma göre Bozjanov'un gelmesi gereken saatlerde gökyüzünde yaklaşan uçak sesleri duyuldu. Onları gördük. Alçakta, bulutların kenarında, bizden biraz yanda Alman bombardıman uçakları uçuyordu. Hemen aynı anda yerden, görülmeyen silah ve makinelilerin sesleri duyuldu. Ardından kulaklarımıza patlayan bombaların sesleri geldi. Uçaklar dalga dalga, sürüler şeklinde geliyor ve yüklerini bizden dört beş kilometre uzaklıktaki bir noktaya, Volokolamsk şosesinin geçtiği noktaya boşaltıyorlardı.

Birden atış sesleri arttı. Artık gökyüzünde uçaklar yoktu. Şimdi bombaların patladığı yerden silah sesleri geliyordu. Bunlar on değil, yirmi değil, belki yüz, yüz elli topun sesiydi. Az sonra o yana keşfe gönderdiğim atlılar bilgi getirdi: Almanlar tanklarla saldırıyor, bizim piyadeler onlara karşı savaşıyordu.

Öte yanımızda da ateş başladı. Tıpkı öteki gibi o da dört beş kilometre kadar uzaktaydı. Burada top ateşi zayıftı. Daha çok tüfek ve makineli tüfek ateşi duyuluyordu.

Bozjanov'dan ise bir ses yoktu. Tabura burada mola verdirmek için beni hangi şeytan dürtmüştü. Hangi şeytan beni gerideki topları çekmek için bir güç göndermeye itmişti. Keşke onları çok daha önceden havaya uçursaydım...

Şimdi topları çekmekte olan atlar elimde olmadan nasıl yola çıkabilirdim? O da bir şey değil... Takımı, onları beklemeden gidebilir miydim?

İki tarafımızda ateş sesleri... Bozjanov ise yok... Yok! Aksilik. Yine dünkü gibi mi? Bize buyrulduğu gibi çok çabuk çekilmeliyiz. Ama bak gör ki kımıldanamıyoruz.

Rahimov'a buyurdum:

"Bölük komutanlarına duyurun: Askeri, çevre savunmasına hazırlasınlar."

DÖRTYOL YANINDA

1

Şosede, gözümün göremediği yerde kısa bir duruştan sonra şimdi yine, kudurmuşçasına silahlar patlıyordu. Aralıksız top sesleri arasında kulağa tek tük tüfek sesleri de geliyordu.

Öte yanda ise savaş hiç durmamıştı. Orada her şey küçük ormanın ardına gizlenmişti.

Daha geriden bir yerden, sanırım şosenin dışından da silah sesleri gelmeye başladı.

Şeytan alsın, Bozjanov ise daha ortada yok. Ona lanet okuyor, kendime lanet savuruyordum. Onu karşılamak üzere atlılar gönderdim. Kızsam da kızmasam da kımıldanamıyorum. Buraya çakıldım kaldım. Yolumu kapadım.

Askerler ormanın kenarında daire şeklinde siperler kazıyor. Bu şimdilik bir ihtimale karşı... Bozjanov görünür görünmez yola çıkacağız. Asker biraz "Boşuna kazdık" diye homurdanacak... İnşallah boşuna olsun.

Rahimov'la birlikte bölükleri dolaştık. Kısa bir moladan, beyaz ekmek ve sıcak çorbadan sonra askerler neşelenmişlerdi. Beni şakalarla karşıladılar. Yakından gelen top atışı ve her yandan duyulan silah seslerine aldırmıyorlardı. Bu bizim için artık ilk değildi: Korkunun baskısı geçmiş, o, taburun tarihine karışmıştı. Bunun için de hafifledim: 'Yok olmayacağız' diye düşündüm.

2

Bölük komutanlarını karargâh çadırına çağırdım. Topları getirmeye giden Bozjanov'un beklenmedik gecikmesi karşısındaki kararımı açıkladım: Onlar gelmeden yola çıkmayacak, gerekirse yardımlarına koşacaktık.

Konuştuktan sonra onları serbest bıraktım. Birlikte çadırdan çıktık.

Ağaçların arasından bir atlı gözüktü. Ta uzaktan bağırıyordu: "Geliyorlar!"

Herkes durdu. Atlı beklediğim haberi getirdi. Bozjanov'un takımı, toplarla beraber ormana yaklaşıyordu.

Şimdi artık Volokolamsk'a doğru yola devam buyruğu verebilirdim:

"Herkes yerlerine," dedim. "Yola hazırlanın. Filimov sen kal."

Filimov otuz beş yaşında, zayıf, enerjik bir adamdı. Üçüncü bölük komutanıydı.

Ona bölüğünü öncü olarak yola çıkarmasını söyledim. Taburun savaş düzenine göre öncüler, ana birlikten üç dört kilometre ileride gidecekti.

Filimov'la birlikte haritayı inceledik. En kısa ve en rahat yol şoseydi. Bunun dışında tüm yollar, artan ısıdan, kesinlikle hamura dönmüşlerdi. Ancak oraya da birkaç noktadan Almanlar çıkmaya çalışıyordu. Şoseyi kesecek, sonra kuzeye dönüp, köy arası yollardan Volokolamsk'a çekilecektik.

Filimov, zaman yitirmeden yola çıkmalı ve belirli arayı koruyarak taburun önünde gitmeliydi. Az sonra koşarak bölüğüne gitti.

Sinçenko, Lisanka'yı getirdi. Hayvana atlayıp Bozjanov'un takımına doğru at sürdüm.

İri atlar, topları yolsuz ve çukurlarla dolu çamurlu arazide zorlukla sürüklüyordu. Sis kayboluyor, topların tekerlekleri ince kar tabakası içine gömülüyordu. Ayaklarını kaygan otlara dayayan askerler, atlara destek olmaya çalışıyorlardı.

Bana asık suratlarla bakıyorlardı. Birisi küfür etti. Bir başkası da:

"Ah Yoldaş Kombat," dedi, "bütün yollar yok olmuş."

Bir başkası gözünü yere dikmiş mırıldandı:

"Ona göre ne var? Atını kamçılar, keyfine bakar..."

Paşko'yu tanıdım.

"Paşko ne dedin?"

Onu sıkmam, komutan elinin gücünü duyurmam gerekli... Ama sustum. Bu insanlara ne olduğunu anlayamamıştım. Tehlikeli ve güç

bir savaş görevini başarıyla bitirmemişler miydi? Öyleyse neden sevinçle göğüslerini gerecek yerde, sıkıntı içindeydiler?

Bozjanov yaklaştı. Her an canlı ve güler yüzlü bir insan olan onun da yüzü asık ve ciddiydi.

Tüzüğe uygun bir şekilde tekmil vermeye başladığı zaman sözünü kestim:

"Orada ne oldu size? Neden hepsi ekşimiş?" Bozjanov, sesini alçaltarak cevap verdi: "Öğrendiler..."

"Neyi öğrendiler?"

"Bizimkiler buralardan çekilip gitmiş. Biz gene..."

"Ne demek gene? Nedir bu saçmalık?"

Dimdik bir şekilde ta gözümün içine baktı:

"Aksakal bana neden böyle davranıyorsunuz? Biliyorsunuz ki ben..."

"İşte senin 'Bizimkiler!' –Topları çeken asık suratlı erleri gösterdim– Onları düşün. O insanlarından sen sorumlusun. E... Şimdi söyle neden gene biz dedin?"

"Gene yalnız kaldık."

"Bunu da nereden uydurdun?"

"Biz onları gördük. Tüm nöbetçileri topladılar ve hepsi çekip gitti... Hem de çoktan Aksakal."

Demek sorun buymuş. Servükov'un telsiz asker telefonu konusundaki sözlerini anımsadım. O sırada, savaştaki başarıdan sonra bu "Telsiz asker telefonu" sözleri beni ne kadar sevindiriyordu. Ama şimdi, çekilirken aynı şey değildi...

Toplar ve arabalar ağır ağır ilerliyordu. Erleri düşünceyle süzüyordum. Yine Paşko'yu gördüm. Hep öyle gözlerini yere dikmiş, ötekilerle birlikte topları itiyordu. Adaleli vücudu ile topun kundağına yapışmış, onu topraktan sökmeye çalışıyordu. Her yanını çamur örtmesine karşılık sarı deriden yapılmış yüksek konçlu kont çizmeleri yine de belli oluyordu. Elimde olmadan sordum:

"Ayağındaki bu çizmeler de ne?"

Bozjanov cevap verdi:

"Novlyanskoye'de bir Alman'ın ayağından çıkardı. Bir subayı öldürdü ve aldı..."

Evet. Enteresan bir tip bu Paşko. Cesur, bedbin ama... Akşam söylediğim gibi asker için büyük bir yetenek olan buyruğa uymak ve disiplin henüz onda yok. Bunlar ancak çok sıkı bir eğitimle elde ediliyor ve askerin ikinci bir ahlakı oluyor.

Biraz önce onu boşuna azarlamadım. Komutanın bu sözlerini hepsi duysaydı onlara iyi bir örnek olurdu.

Artık benim çok zamanım yok. Bozjanov'un birliğini hemen denetim altına almam gerekli. Durumun ne olduğunu anlayıp karar vermeliyim.

Böylece hiçbir zaman bir komutanın yapmaması gerekli bir hatayı yaptım: Bir erin karşı koyuşunu duymazlıktan geldim. Tüzüklerin ünlü bir buyruğunu çiğnedim: "Hiçbir zaman bağışlama." Bir kelimeyle askere, asker olduğunu bildirmeyi unuttum.

Ve bunun sonucu olarak da az sonra, dökülmeyebilecek kan döküldü.

3

BİR süre önce peş peşe duyulan top sesleri şimdi daha az ama daha açık duyuluyordu. Ya onlar yaklaşmıştı ya da artık ağaçlar onları boğamıyordu. Öte yanımızdaki makineli tüfek ve küçük silahların sesleri ise uzaklaşıp gitmişti.

Önümüzdeki her şey tamamen sessizlik içindeydi: Çamurlu bir yol, ıslak yamaçlar ve uzakta tepeler... Ardımızda ise orman.

Hiç de hoş olmayan bir durumdayız. Hiçbir şey bilmiyorsun, hiçbir şey görmüyor ve hiçbir görevin olmadan ateşin ortasında duruyorsun.

Bozjanov'un söylediklerinden sonra yakın tepelerden birinden çevreyi gözden geçirmeye karar verdim.

Bozjanov'a, "Topları ormana sok," dedim. "Ben tepeye kadar çıkıp çevreye bakacağım."

Sinçenko da ardımdan gelmeye kalktı. Onu ormanın sonunda bıraktım.

Bir dakika sonra Lisanka dörtnala yamaçtaydı. Oradan şosenin kenarına yapılmış köy görünüyordu. Sokaklarda ve şosede patlayan silahların beyaz ışıklarını gördüm. Dürbünle baktım.

Bizim topçu çekiliyordu. Arkalarına topların bağlandığı traktörler çayırı geçip şoseden kıvrılıyorlardı. Topların yanında erler yürüyor ve ara sıra, kaygıyla dönüp geriye bakıyorlardı. Topçu Alay Komutanı Albay Arseniev'in uzun, sıska vücudunu tanıdım. Dürbünden, onun durup tabakasını çıkardığını, bir sigara alıp kibritini ateşledikten sonra yaktığını gördüm. Bütün bunları kaygısız, son derece ağır bir şekilde yaptı. Sonra yanından geçen bir topu durdurup bir yanı gösterdi. Traktör toptan ayrıldı. Askerler yerlerini aldılar. Dürbünü Arseniev'in baktığı yöne çevirince ilk kez Alman tanklarını gördüm. Gri siyah vücutları üzerinde beyaz haçlar ve namlularından çıkan beyaz alev gözüme çarptı... Tanklar ateş ederek köye giriyordu.

Yerimden kımıldamadan bu modern savaş oyununu seyretmek istiyordum. Ama dürbünümü indirip çevreme baktım. Şoseye bağlanan yolda atlılar koşuyordu. Aklımdan, kuzeye çekilen birlikler bir yerde Almanlarla karşılaştı ve bu köy yolunu bırakmak zorunda kaldı, diye geçti.

Peki ben şimdi hangi yoldan ve nasıl sıyrılacaktım. Zaman kaybetmeden taburu şimdilik açık olan köy yolunun öbür tarafına geçirmem gerekiyordu. Yoksa bizi yolların çevrelediği bir üçgen içine alacaklardı. Heyecanla çevreyi incelemeyi sürdürdüm. Birden Filimov'un bölüğünü gördüm...

Yürüyüş sırasında vadide uzamışlar, ileride olanları ve tankları görmeden köye doğru yürüyorlardı. Almanların kucağına düşeceklerdi. Ne yapıyor? Aklını mı kaçırdı? Şeytan götürsün! Kör gibi yürüyor. Lisanka'yı deli gibi kamçıladım. Hayvan acıdan arka ayaklarının üstünde dikildi.

Dörtnala, ormanın kıyısında taburun yanı sıra bölüğe yetişmek için koşuyordu.

4

YETİŞTİM.

"Bölük dur! Filimov, nereye sokuluyorsun? Nereye gittiğini biliyor musun?"

Şaşırmıştı:

"Baş üstüne Yoldaş Kombat."

"Nereye gidiyorsun?"

"Bu vadicikten köyün yanına ulaşmak istiyordum Yoldaş Kombat. Sonra da işaretli yollardan..."

"Neden öncüler çıkarmadın? Köyde Almanlar var!"

Yorgunluktan kızarmış yüzünde bir şaşkınlık belirdi. Daha sonra taburun kahramanlarından olacak olan Efim Efimoviç, az kalsın bölüğünü elini kolunu sallaya sallaya Alman tanklarının ağzına atıyordu. Tanklara karşı hiçbir silahı olmayan askerler, vadide hiçbir şey görmeden onlara karşı yürüyorlardı.

Onu durdurmuştum. Bölük bir tek adamını kaybetmedi. Ama ben zaman kaybetmiştim.

Vadide biri hızla bize doğru at sürüyordu. Sinçenko'nun gri atını tanıdım. Önümde durdu:

"Kaçtılar Yoldaş Kombat!.."

"Kim kaçtı?"

Cevap vermeden nefes nefese anlatmasını sürdürdü:

"Sizi gördüler... Dörtnala at sürüyordunuz. 'Tabur komutanı kaçıyor!' diye bağrıştılar... Ve başladılar kaçmaya..."

"Kimler?"

"Şunlar... Dünküler... Hani yanımıza aldıklarınız..."

"Ya tabur?"

"Bilmiyorum. Yolda artık Almanlar var. Onlar tabur komutanı kaçtı, diye bağırıp kim nereyi görürse kaçtıkları sırada, ben sizi çağırmaya koştum."

Ancak mırıldanabildim:

"Filimov sen bölüğü döndür. Sinçenko çabuk ardımdan gel." Ve ilk kez o gün mahmuzları Lisanka'nın karnına vurmaya başladım.

Sanki ormana doğru uçtum. Uzaktan orası bomboş görünüyordu. Sahiden boş muydu? Taburum bir anda dağılmış mıydı? O zaman yaşamanın ne anlamı olurdu? Buna inanamıyordum.

Rüzgâr gibi uçarken ormanın sonunda birkaç kişiyi ayırt ettim. Sanki beni bekliyorlardı. Hayvanı onlara doğru sürdüm. Asık suratı ile Zaev'i, bitirilmemiş siperlerin toprak kabarıklarını gördüm. Askerler yoktu...

"Zaev, tabura ne oldu? Askerler nerede?"

Selam alıp büyük bir sakinlik içince cevap verdi:

"Yola çıkmamız için hazırlık buyruğu vermiştiniz ya Yoldaş Kombat."

"Ee... Bölüğün nerede?"

"Ormanda sıralandılar Yoldaş Kombat. Bölükte disiplin tamdı."

"Burada ne olmuş? Şimdi neredeler?"

Zaev, birkaç dakika önce topları gördüğüm yeri işaret etti. Suratı asıktı: "Orada."

Eh artık ondan bir kelime bile alamazdım. Lisanka yine beni dörtnala götürdü.

Bir boşluktan bir saniye için köyü gördüm. Kamyonlar, kamyonlar, birbiri ardından uzanan zincir gibi silahlar vardı: Almanlar...

Şimdi yamaçtan vadiye doğru iniyorum, iki top daha ormana çekilmemiş. Dün Novlyanskoye olayından sonra tabura aldıklarım, çevresine toplanmış duruyorlar. Toplar çamur içinde duruyor ve onlar onu itip çıkartmadan atların yanında duruyorlar. Yüzü sapsarı Bozjanov'u gördüm. Dudakları kısılmış, elinde bir tabanca tutuyordu:

"Bozjanov!" Haykırıyordum. "Bunlar mı kaçıyordu? Bunlar mı Tabur komutanı kaçtı diyenler?"

Sessizce başını salladı. Dudakları sımsıkı kapalıydı. Bildiğim tombul yüzü tanınmayacak kadar gerilmişti. Yanakları çökmüş, tek damla kan kalmamıştı.

Haykırdım:

"İşte tabur komutanınız. Hepiniz görüyor musunuz? Bozjanov, kim bağırdı? Hepsi mi?"

"İşte bunlar."

Bozjanov başıyla yanda bir yeri gösterdi. Uzakça bir yerde, yamaçta yüzükoyun iki ceset yatıyordu.

Kanları, nalların açtığı izlerden aşağıya doğru akmıştı. Dış görünüşlerinden çok, birini içgüdümle tanıdım. Ünlü bir kahraman olabilecek bir insandı... Ama bir korkak, bir hain olarak öldü. Bu Paşko'ydu. Olmayacak bir şekilde bükülmüş bacakları öylece donup kalmıştı. Ayaklarında uzun konçlu, sarı deriden çizmeleri vardı.

Bozjanov, sonunda kendinde benimle konuşacak gücü buldu:

"İzin verin Yoldaş Kombat size olanları anlatayım... Çıkan panik yüzünden silah kullanmak zorunda kaldım."

"Ya bunlar? Bunlar da kaçmadılar mı? Neden bütün kaçmaya kalkanları vurmadın?"

Bozjanov susuyordu.

"Kesin buyruğum şu: Bir kez daha kaçmaya kalkan olursa korkaklara hiçbir şey söylemeden ateş et!"

"Baş üstüne Yoldaş Kombat!"

Hayır, ben kana susamış bir insan değilim. Anlamsız gaddarlıklar tiksindiricidir. Ama bu an bambaşkaydı. İnsanların sonuna kadar ders almaları, ordunun ve savaşın yasasını öğrenmeleri zorunluydu.

Kalabalığa döndüm:

"Bakın bana! Hepiniz tabur komutanını görüyor musunuz? Hepiniz duyuyor musunuz? Bozjanov adamlarını doğru dürüst diz. Topları da ormana sok. Sonra da savunma bölgeni öğrenmek için karargâha, benim yanıma geleceksin."

Dizginleri oynattım. Soluk soluğa olmasına karşın iyi atım karargâha doğru yürüdü.

5

KENDİMİZİ Almanlarla çevrili bir üçgende bulduk. Tabur yeniden koptu.

Gelecekte yazınızı okuyacak bir eleştirmen birini suçlamak isterse onun görevini kolaylaştırırım. Suçlu benim. Risksiz savaş yoktur. Ben de riske girerek adamlarımı geriye topları ve mermileri almaya göndermiştim. Onlar getirildi ama tabur çıkmazda kaldı. Şimdi hava kararmadan buradan sıyrılmalıyız.

Çok büyük hata yapmamış mıyım? Olabilir. Çok daha akıllı ve dikkatli davranamaz mıydım? O da olabilir.

Bırakın, gerekiyorsa akıllı insanlar bana küfretsin. Ben yaptığım hatayı küçümsemeden, kendimi temize çıkarmaya çabalayacağım.

Kendimizi Almanlarla çevrili üçgende bulduğumuz sırada Alman tankları bizim yolumuzdan geçmişlerdi. Onların ardında iki sıra halinde, Moskova'ya genel bir saldırı için kamyonlar, motosikletler, top çekerler, piyadeler, yedekler ve yiyecek yüklü araçlar, Volokolamsk'a

doğru akıyordu. Öte yandan da onları güçlendirmek için dün yanımızdan cepheyi yaran bir başka birlik geçiyordu.

Kavşakta tıkanıklık gittikçe artıyor ve yolu ele geçiren Almanların trafikçileri bazen bu yandan gelen bir bölüğe, bazen öte yandan gelene yol veriyordu.

Dürbünle onları seyrediyordum. Kamyonlarda oturan askerlerin yüzleri dün Novlyanskoye'de gördüklerim gibi gençti. Aşırı bir sevinç ve heyecanlı gülüşler yoktu. Başlarında kep ve sırtlarında hafif kaputları vardı. Pek çoğu üşümüş ellerini kaputlarının ceplerine sokarak büzüşmüşlerdi. Kasımın rutubetli soğuğu onları zorluyordu. İstila onlar için her günkü olağan bir işti. İleri... İleri...

Topçu batarya komutanı yanıma geldi.

"Toplara yön verdin mi?"

"Evet, Yoldaş Kombat."

"Doldur ve haber ver."

Ormanın kavşağa doğru uzanan çıkıntısına sekiz top yerleştirmiştik. Topçuların bir kısmı Şilov'un bir başka noktaya yerleştirdiği altı topun yanına gitmişti. Çıkıntıdan kavşağın uzaklığı bir kilometre kadardı. Hedef önümüzdeydi. Alman askerleri nişangâhtan açıkça görülüyordu. Buna görerek atış denir.

Batarya komutanı "Hazır" diye haber verdi.

"Başla. Salvo yolu döv!.. Salvo!"

Komuta duyuldu:

"Batarya."

"Ateş!"

Topun sesi kelimeyi parçaladı. Yer titredi. Dürbünden, tahtaların ve sac parçalarının uçuştuğunu gördüm. "Ateş!"

Almanlar kamyonlardan fırladı. Kendilerini yolun öte yanına, hendeklerin içine attılar... Alman trafikçileri yok oldu.

Hayır bay zafer alışıkları, buradan geçemeyeceksiniz. Bizim yolumuzu kestiniz öyle mi? Hayır biz yolu ateşle kestik. Sizin sıralarınızı parçaladık. Siz Moskova'ya gitmek için acele ediyorsunuz. Moskova'ya ha, biraz durun bakalım. Önce bizimle başa çıkma alçakgönüllülüğünde bulunun. Hem de Kızıl Ordu'nun yalnızca bir taburunu ezin bakalım.

"SİLAHIM, SİLAHIM BİZİ KURTARACAK MISIN?"

1

SOSEDE her şey durdu. Arkadaki arabalar geriye dönüyordu. Bir kargaşa ortayı kaplamıştı. Karşıya geçenlerle gidenler birbirine giriyor ve köye doğru kaçıyorlardı.

Çıkıntıda arabaları yok etmeleri buyruğu vererek iki top bıraktım. Düşman cevap vermeye başladığı zaman yer değiştireceklerdi.

Öteki topları ise ormanda baltalar ve testerelerle çabucak bir yol açarak köye doğru yaklaştırdım. Topçu gözcüleri dürbün ve telefonları ile ağaçlara tırmandılar. Onlar bize köyün arabalarla dolduğunu, sıkışıklık üzerine geri yola çekilmeye çalışan kamyonların da çamura saplandığını bildirdiler.

İçimde bir sevinçle batarya komutanına seslendim:

"Haydi, vur onları! Bu kaynaşmaya altmış mermi at! Ondan sonra bekle, yeniden kıpırdanma görürsen bir kez daha başlarız."

Karargâha doğru yollandım. Bölükler ormanda çevre savunması aldılar. Bulunduğumuz orman çıkıntısı dünkü yerden daha büyüktü. Bununla yetinmeyerek daha az kayıp vermek için savunmayı yaydım. Alman ateşinin başlayacağından hiç şüphem yoktu. Bir makineli ile bir piyade takımını yedek olarak ormanın içine çektim. Onlara derin siperler kazmalarını ve yaralıları getirebilmek için siperlere doğru zikzak şekilde uzanan yollar açmalarını ve atlarla gezici mutfağımızı korumaları buyruğunu verdim.

Komuta yeri de artık çadırda değil, üstü odunlarla örtülmüş bir yeraltı siperindeydi. İçeride lamba yanıyordu. Bildiğim masa konmuş, çevresine telefoncular yerleşmişti. Karşıma her zamanki gibi Rahimov geçti.

Komuta yerinden Şilov'un toplarının yerleştiği yeri aradım. Onların yöneldiği yer karayoluydu. Yol kavşakta parçalanan ya da yaralananlar yüzünden tıkanmıştı.

Karayoluna en yakın köyde arabaların yığınlaştığı yere elli mermi atmaları buyruğunu verdim. Düşmanın ne ileri ne de geri gidebildiğini anlıyordum. Şimdi bize dişlerini göstermek zorundaydılar. Nereden? Göreceğiz bakalım. Bizi yutmaya çalışacak. Nasıl? Midesine ağır gelmeyecek miyiz? Bilmem büyük bir kasılma duygusunu bilir misiniz? Her hücreniz hazırdır, başınız bir boştur. Adımlarınız ise yumuşak. Çeşitli yönlerde benim silahlarım patlıyordu. Oyunu biz yönetiyorduk. Eziklikten, dünkü korkulardan iz kalmamıştı.

2

ALMANLARIN, Polonya'da, Hollanda'da, Belçika'da ve Fransa'da uyguladığı yıldırım savaşının taktiği şöyledir: Cepheyi ayrı noktalardan yararak ilerlerler. Arkalarında yenilmiş, kopmuş ve moralman bozulmuş düşman birlikleri bırakırlar. Moskova önlerinde bunu uygulayamadılar.

Yalnızca kendi taburumu anlatacağım.

Geçidin önünde mola verdiğimiz zaman –bu benim suçumdu– kendimizi ana güçten kopmuş bulduk. Yolun geçilebilecek tek yeri burasıydı. Biz de sıramızı alan Almanların yolunu burada ateşimizle kestik. Askerî dilde buna "yolun ateşle kontrolü" denir.

Bunu yapmakla biz Almanları ileri gidecekleri yerde, kendilerine engel olan ateşi yok etme çabalarına girmeye zorladık. Bunu yapmak zorunda kaldılar. Buna da askerî dilde "kendi düşünceni düşmana zorla kabul ettirmek" denir.

Almanlar ormanı bomba ve toplarla parçalamaya girişti. Biz de onlara topların yerlerini değiştire değiştire cevap veriyorduk. Bir yere on dört silah topluyor, birkaç salvo yapıyor, sonra hemen ikişer dörder dağılıp değişik noktalardan ateşi sürdürüyorduk. Çamların tepelerinden önümüzde altı köy görünüyordu. Altısı da düşmanın eline geçmişti. Orada burada Almanların bizden ürkmeye başladıklarını görüyorduk. Mermi bakımından zengin sayılırdık.

Dokuz bombardıman uçağı görüldü. Uğultu ile pikeye geçtiler. Orman ağır patlamalarla sarsılıyordu. Ne oldu? Anavatan toprağı bizi korudu. Genellikle yalnız kendilerine sığınak yeri hazırlayamadığımız atlar zarar gördü. On dört ölü at, iki parçalanmış top ve altı yaralı. Bombardımanın sonucu buydu.

Akşama doğru on beş kilometre kadar kuzeyde Volokolamsk yönünde yine sık sık patlamalar duyuldu. Zamanla uzak patlamalar birleşiyor, tek ve sürekli bir patlama halini alıyordu. Gelen seslere bakılırsa on değil, yirmi değil, sabahki gibi yüz ya da yüz elli topla ateş ediliyordu. Daha sonra öğrendiğimize göre yarma yapan tanklar orada bir başka topçu alayı tarafından karşılanmıştı. Burada ise biz yoldan onlara yardım ulaştırılmasına izin vermiyorduk. Topçularımız, motorize birlikleri ve onlara gereç ve yiyecek götürecek araçları bırakmıyordu.

Alman piyade zinciri üç kez bize saldırıya kalktı. Her saldırıda onların zincirlerini makineli ve piyade tüfeği ateşi ile kırdık ve erlerini başlarını toprağa gömmek zorunda bıraktık. Sağ kalanlar bir süre kendilerini toprağa yapıştırıyor, sonra sürünerek geri çekilmeye çalışıyorlardı. Bir kez tam topların yer değiştirmesi sırasında saldırdılar. Bu durum topçuya silahını piyade gibi kullanma zorunluğunu doğurdu. İhtiraklı atışın ne demek olduğunu biliyor musunuz? Namludan fırlayan mermi daha havada uçarken ayarlanan saniye gelince parçalanıyor ve düşmanın üzerine yüzlerce piyade mermisi gibi çöküyordu. Sıcak çelik parçaları düşman saldırısının üstüne yağıyordu.

Bugün düşmana kendimizi, gücümüzün üç kat fazlası olarak gösterdik. Bir askerî gerçek vardır: Düşmanın yaylım ateşine karşı göğüsle sokulmaya çalışmak büyük çılgınlıktır. Onun ateş üslerini yok etmeden, düşmanın moralini ezip parçalamadan yapılacak saldırı, kesinlikle yenilgi ile biter.

Bizi ezmek için Almanların zamana ve topçuya gereği vardı. Parçaladığımız piyade zincirlerinde canlı güçlerinden de oluyor ve moralman çöküyorlardı.

Zamanın nasıl geçtiğini anlamadan akşam oldu ve bizim için harekete geçmenin yollarını düşünme zamanı geldi. Düşünün, çekilmek istemiyordum. Ancak artık gereçlerim azalmaya başlamıştı. Yoksa bir

gece ve gündüz daha burada savaşırdım. Bir gece ve gündüz daha düşmanı kuyruğundan tutacak ve onunla oynayacaktım.

Korku yok olmuş, dünkü yerde kalmıştı. Şimdi sevinçliydik. Böylece korkudan sıyrılmış, bu konudaki yüksek eğitimin ilk kursu başarı ile verilmişti.

3

KEŞFE çıkan birlikler döndü. Bütün çevre köylerinde Alman askerleri vardı. Her köyde sıkı bir savunma içine alınmış ve saklanmışlardı. Taburun tüm yolları kesilmişti.

Ancak burada durduğumuz sürece şose düşmanın olmayacaktı. Çemberden çıkabilmenin yollarını düşünüyordum. İşte haritaya bakın; görüyor musunuz, orman uzun bir kuşak gibi kuzeye uzanıyor ve hemen de Volokolamsk'a kadar gidiyor. Piyade ormandan kolayca geçer. Ya tekerlekler? Toplar? Arabalar? Onları bırakayım mı?

Hem düşünüyor hem de çarpışmayı sürdürüyordum. Karanlığa güvenen Almanlar şoseden geçmeye yelteniyordu. Buna izin vermiyorduk. Arabalarını çevre yollara göndermeye çabalıyor, bir mermi atıp onların dağılışını sağlıyorduk. Hâlâ düşmanın kuyruğunun sıkışık olduğunu anlıyordum. Bunu biliyor ve bırakmak istemiyordum.

Akşam saat dokuz ya da onda General Panfilov'un bir haberci subayı gelerek onun gönderdiği bir pusulayı verdi: General en kısa süre içinde çemberden sıyrılarak taburu Volokolamsk'a doğru götürmemi istiyordu.

Anasin, yanımıza ormandan sokulabilmişti. Taburumuzla öteki birlikler arasındaki uzaklık yirmi, yirmi beş kilometreyi bulmuştu Bu arayı nasıl geçecektim?

Karanlıkta ormandan pusula yardımıyla Volokolamsk'a doğru gitmeye karar verdim. Arabalar ve topçular için ağaçlar kesilip devrilerek yol açılacaktı.

Veda konserimi verdim.

Allahaısmarladık salvolarını Almanların tüm vasıtalarının bulunduğu yerlere kadar uzadı. Şimdilik bununla hoşça kalın baylar. Yine görüşeceğiz.

Tabur hazırlanmaya başladı.

4

KARANLIKTA orman içinde ilerliyoruz. Yüz yıllık bir orman. Testereler ve baltalar bize yol açmak için çalışıyor. Bakir ormanın içinde geçit açıyor, geride bizden bir iz bırakıyoruz.

Taburda on yedi testere ve yüz elli balta var. Hepsi çalışıyor. Bizse yürüyor, yürüyoruz. Karanlıkta taze kesilmiş ağaçlar bembeyaz görünüyor; açılan yoldan arabalar ve yardım araçları ilerliyor. On iki top götürüyoruz, ikisi çarpışmada yara aldı. Biri az hırpalanmıştı. Onu havaya uçurduk. Yirmiye yakın at kaybettik. Ama yükümüz de azaldı. Binden fazla top mermisi harcadık. Düşmanın üzerine ateş yağdırdık. Yalnızca dokunulmaz stokları sakladık. Piyade mermisi sandıklarımız da azaldı. Bunlardan da çok harcamıştık. Saldırıları kırarken makineliler ve piyade tüfekleri ateş kustular. Arabalarda ekmek de yok. Konserve, sebze ve bulgurları da almadık. Yalnız yaralılar için bir şeyler götürüyoruz. Kımıldanmamız yavaş. Orman sık ve çalılık. Saatte bir kilometre kadar bir yol alıyoruz. Yarın da kolay olmayacak. Yolu pusula ile hesaplıyoruz.

Durmadan, dinlenmeden yürüyoruz. Saat başlarında çalışan gruplar değiştiriliyor.

Gün bizi ormanda ilerlemeye çalışırken buldu. Koca ağaçlar yıkılırken daha küçük ya da kurumuş ağaçları çatırtıyla ezerek devriliyor.

Bir ara testerelerin gıcırtısı, baltaların vuruşu durdu ve her şey sessizliğe büründü. Gözlemciler haber getirdi: Önümüzde bir açıklık var. Orman şoseye giden bir köy yoluna dayanmış. Yolda da Almanlar var.

5

ORMANIN sonunda durup bakıyorum.

Kamyonlar çamurun içinde sanki emekliyor. Piyade taşıyıcılar boş. Yanlarında mayın atıcılar sıralanmış. Uzaktan sanki odun yüklü gibi görünüyorlar. Erler yerde arabaları iterek yürütmeye çalışıyorlar. Bir kısmı ağır savaş gereçleri ile yüklü, bir kısmı boş. Bunların üstünde de hafif silahlar var. Her arabanın üstünde makineliler ve bomba atıcıları görülüyor.

Beş dakika, on dakika seyrediyor ve düşünüyorum. Arabalar patinaj yapıyor ve tekerlekleri çamur fıskiyeleri çıkarıyor. Onları

piyadeler yürütebiliyor. Ancak piyadenin hızıyla gidebiliyorlar. Ormanın sonuna gönderdiğim atlı gözlemciler haber getirdiler: Kolun sonu görünmüyor. Anlaşılan bir başka noktada yollarını kestiklerimiz buraya akın etmişler.

Çayırın genişliği bir kilometre kadar var. Bu bir kilometreyi geçmemiz gerekli. Geçmeli ve karşı ormanın içinde kaybolmalıyız.

Ne yapayım? Topları onlara çevirip, makinelileri arabalardan indirip, onlarla çarpışmaya mı gireyim? Ama topların mermileri hemen hemen hiç yok gibi.

Geceyi mi bekleyeyim?

Olmaz. Düşman dünkü yerimizi ya buldu ya da bulmak üzere. İzimizden, açtığımız koridordan her an bize yetişebilir. Biz ise onlara karşı duracak durumda değiliz. Uzun süre ateşe ateşle karşılık veremeyiz.

Derin ormanın içine çekilerek karanlığı beklememiz yapılacak tek şey gibi geliyor. Ama bana buyruk var: En kısa sürede taburu Volokolamsk'a doğru götürmem gerekli.

Panfilov bizi orada bekliyor. Biz ona, bu sürüleri durdurmaya çalışan güçlere destek olmak için şiddetle gerekliyiz. Bu anda savunma cephemiz düşman baskısı altında kıvranıyor.

Kendimize yol açmalıyız. Almanlar burada olduğumuzu anlamadan, daha sallanırken bu işi yapmalıyız.

Nasıl? Birdenbire süngü ile saldırarak. Birden saldırıya geçersek şaşıran Almanlar ciddi bir karşı koymaya geçemeyecekler. Sessizlik içinde birden Rus Hurra'sı yükselince şaşıracaklar. Geniş bir geçit sağlayınca iki yana yatarak toplarımız, arabalarımız ve yaralılarımız geçinceye kadar yolu açık tutacak ve onları ateşten koruyacağız. Elimizde buna yetecek kadar mermimiz var. Sonra bölükler kalkıp çekilecek. Onların çekilişi de örtülmeli. Ne ile? Bir iki makinelimiz var. En güçlü silah bu. İnsanüstü bir şey bu. İnsanları bu koruyacak. Makineliciler sıkışan düşmanla karşı karşıya kalacak. Bu insanları kimse koruyamayacak. Onlar çekilemeyecek. Böyle bir görev için en katılarını, en bağlılarını seçmek gerek. Bunlara, "Geri çekilmeyeceksiniz" demek gerekli. Bunu söylemek güç. Kendi kendine bile söylemek güç. "Sen Bloha'nın makineli grubu, kalacaksın. Sonuna kadar bu çayırda ka-

lacaksın." Evet. Bozjanov da kalacak. Şimdi güveniyorum. Makinelilerin yanında kimse irkilmeyecek. Biz çekileceğiz. Hepimiz. Yaralılarımızı da sürüyüp götüreceğiz... Son kalan bir avuç insandan başka...

6

TABUR sessizce ormanın sonunda toplandı.

"Tüm bölük komutanları yanıma gelsin," dedim. "Siyasi yönetici Bozjanov'u da istiyorum." Haberciler dağıldı.

Bozjanov'a nasıl söyleyeceğim? Dcalmuhammed'e "seni kurban ediyorum" diye nasıl söyleyebileceğim?

Komutanları beklerken yine sonu gelmeyen Alman konvoyunun geçişini seyrediyorum. Şimdilik onlarda en küçük bir kaygı belirtisi yok. İki, üç yüz adım ötelerinde bir Kızıl Ordu taburunun varlığından şüphelenmiyorlar bile.

Ya başka türlü bir şey yapabilirsem? Ya?.. Hayır, hayır. Bu korkunç bir risk olur. Hiçbir komutan böyle bir şeyi öğütleyemez, hiçbir tüzük böyle bir şey söyleyemez. Gözlerimi Almanlardan bir an ayırıp askerlerime baktım. Hepsinin silahı ve kütüklüğü var... Kütüklüklerde de yüz yirmi mermileri var. Ama yine de?.. Ah silahım, silahım bizi kurtarabilecek misin? Şeytan götürsün, bu korku dolu adımı attığım an, düşüncelerimi sarıp beni kavuran başarısızlıkta hepimiz yok olabiliriz. Eğer başarırsak hepimiz kurtulacağız ve hiç kimseyi ölümün açılmış ağzına kurban olarak atmayacağız. Hayır, onlara hiçbir şey söylemeden riske girmek vicdanlı bir şey değil. Ama bu olayda bir kazanç var.

Yine erlere baktım. Kime olsa sorabilirim: "Ne dersin, diğerlerini kurtarabilmek için birkaç arkadaşını ölüme bırakabilir miyim? Bu riske gireyim mi? Bunun karşıtı ya hepimiz öleceğiz ya hepimiz kurtulacağız." İnanıyorum ki her biri: "Riske gir," diyecek.

Pekâlâ arkadaşlar. Kimseyi bırakmayacağım.

Hemen içim hafifledi. Bütün vücudum ve beynimde bir hafifleme duydum. Kanım hızla dolaşmaya başladı. Cesaret benliğimi kaplamıştı.

Komutanlar birbiri ardından yanıma geldiler. Bozjanov'a yavruma bakar gibi baktım. Bu bakışımı yakaladı. O da soran gözlerle bana baktı. Sonra da bana gülümsedi.

7

KOMUTANLARA yarma konusundaki düşüncemi anlattım. Buna göre, tabur birerle kolda eşkenar bir dörtgen çizecek ve içine toplarla arabalar yerleştirilecek. Buyruğumla hep birden yürüyüşe başlanacak. Adımlar ölçülü olacak ve şekil bozulmayacak. Tüfekler atışa hazır tutulacak ve benim buyruğumla yürürken yaylım ateşi açılacak. Atış havaya ya da yere doğru değil, tam düşmanın üstüne olacak.

Ormanda sıralanmamız kolay olmadı. Öne, sivri köşeye Rahimov'u koydum. Kenar köşelere Zaev ile Tolstunov, geriye kapanan köşeye de Bozjanov'u yerleştirdim.

Bozjanov'un takımı, benim beklenmedik yedeklerim, geriyi koruyacaktı. Bize katılan Şilov'un askerlerini yöneten Bozjanov'a:

"Sizi en sorumlu yere bırakıyorum. İnanıyorum ki aslanlar gibi geçeceksiniz. O zaman bütün olanlar unutulacaktır."

Onlara bombalar ve tanklara karşı kullanılan silahlar dağıtıldı. Bu şekilde yol yarılınca yapılacak atışlarla Alman konvoyu arasında birkaç büyük patlama sağlanacaktı.

Arka üçgenden araba ve topların bulunduğu ön bölüme geçtim. Rahimov'un yanında duruyordum. Son bir kez çevreme baktım ve yavaşça komutumu verdim:

"Tabur... Marş!"

Ve yürüdüm. Dikdörtgen benimle birlikte ilerliyordu. Almanlar birden bu garip biçimde ormandan çıkıp sessizce yürüyenlerin kim olduğunu ne yaptığını anlayamadı. Birçoğu arabaları itmeyi sürdürüyordu. Ötekiler ise şaşkınlıkla dönmüş bize bakıyorlardı. Gerçeği anlayanlar da süngü savaşına girmeyen ve "Hurra" diye bağırmayan bu Kızıl Ordu birliğini donmuş şekilde seyrediyorlardı. Acaba tutsak olmaya mı geliyorlar?.. Ama olmaz, sakın bunlar delirmiş olmasın?

Onlar şaşkınlıktan kurtuluncaya kadar seksen, yüz metre kadar aldık. Sonra Almanca sert bir buyruk duyuldu ve erlerin bir kısmı arabalardaki silahlarına uzandılar. Şimdi zaman sanki en küçük parçalara bölünüyordu.

"Tabur..."

Bir an sessizlik oldu. Tüfekler ateş etmek için omuza dayanmıyor. Biliyorsunuz, yürürken ateş edilecekti. Tüfekler palaskalara dayalı olarak.

"...Ateş!"

Yaylım ateş sessizliği bozdu. "Ateş!.."

Korku saçan bir patırtı ile birkaç yüz mermi yaktık. "Ateş!.."

Bir adım yürüyor bir ateş ediyorduk. Yolumuzdaki her şey eziliyordu. Bir tek er sırayı bozmadı, bir tek er irkilmedi. Taburu araçların arasından bir boşluğa doğru götürüyordum. Yolda çamurların içinde öldürülmüş Almanlar yatıyordu. Durumu bozmadan yürüyor ve durmadan buyruğumu yineliyordum. Birine bastım. Ceset çizmelerimin altında kolayca çamura gömüldü.

İnsanlar, atlar ve tekerlekler, cesetlerin üzerinden Alman sırasını yararak geçti.

Birkaç patlama sesi duyuldu. Bizim bombacılar çalışıyordu. Biz ise yürüyor ve yaylım ateşi sürdürüyorduk.

Tabur yolu geçti. Bir an sessizlik oldu. Bağırdım:

"Tabur! Teğmen Rahimov'un komutasını dinle."

Şimdi Rahimov bağırıyordu:

"Ateş!"

Askerler arkalarını dönerek ateş ediyordu. Düşmanı başını kaldırmaya ve kımıldanmaya bırakmıyorduk.

Eşkenarın içinden, araba ve topların yanından geçerek Bozjanov'un yanına gittim. Ormanın yeşil duvarına kadar iki, üç yüz adım vardı. Biz hâlâ bir tek Alman'a silah kullanma olanağı vermiyorduk.

Birden ta geride birkaç tank belirdi. Gittikçe artan korkunç bir gürültüyle bize doğru geliyordu. Makineleri ateş saçıyordu. Boğazımı zorlayarak bağırdım:

"Tabur! Koşaradım! Atlar dörtnala! Ormana!"

Hepsi koştu. Sadece bir avuç er, eşkenarın son köşesi yürümeyi sürdürüyor ve bir bana bir Bozjanov'a bakıyordu. Bu anın gerginliği içinde gülümsedim. Şeytan götürsün, koşmayı mı unuttunuz? Onları azarladım:

"Size ne oluyor? Özel komut mu bekliyorsunuz? Arkamdan koşun."

Biz de koşmaya başladık. Arkamızda ise patırtı, gürültü ve makineli sesleri vardı.

İnsanlar, arabalar ve toplar ormanda kayboluyordu. Ormana yirmi otuz adım kala yere kapandım. Kendimi bilerek yere atmıştım. Çevreme bakmam gerekliydi. Kalan ya da yaralanan var mı? Çayırda yardım bekleyen kimse olup olmadığına baktım. Kimse kalmamıştı. İki asker eğilmiş, birini taşıyordu. Yanıma baktım. Bozjanov ve birkaç kişi daha yanıma yatmıştı. Aralarında Polzunov da vardı. Bir kütüğün arkasına gizlenmişti. Elinde ağır bir tanksavar bombası vardı. Panfilov'la konuştuğum sırada gördüğüm çocuksu dolgun dudaklı yüzü şimdi bambaşkaydı. İnsanı şaşkınlık içinde bırakan bir dikkatle gözlüyordu.

Dayanamayıp bağırdım:

"Polzunov! Kısmet olur da generali görürsem senin yaptıklarını bilecektir."

Gülümsemedi bile. Komutumu verdim: "Haydi zıplayın. Ardımdan."

Yeniden ormana doğru fırladık. Bir tank ardımızdan ateş yağdırıyordu. Biri ayaklarımın dibine saplandı.

Ormanda artık bizim silahlarımız konuşuyordu! Pras... Pras...

Şimdiye kadar el sürmediğimiz yedeklerimize sıra gelmiş, onlar ateş ediyordu. Koşarken geri dönüp baktım. Zinciri kopmuş bir tank fırıldak gibi yerinde dönüyordu. Ötekiler ise duruyordu. Bir ağacın ardına sinip üstüne gelen tank saldırısına karşı ateş etmek kolay değildi. Ormana daldık. Tanklar ateş kesmeden uğultu ile geri çekiliyordu.

8

Bu öyküde birkaç kez salvo ateşten bahsettim.

Bilerek üzerinde duruyorum. Bu konudan bahsederken italik veya kalın siyah harfler kullanılsın istiyorum.

Bu çok kaba bir usul. Bunu eleştirmeye bırakmak daha doğru olurdu. O zaman acaba başka ne yapılabilirdi tartışılır, neyin ne anlam taşıdığı çözülür.

Ama burada herkesin bildiği aşktan değil, askerî sanattan, askerî özelliklerden konuşuluyor. Onun için bunu da kendimiz çözümleyeceğiz.

Bu savaşta edindiğimiz tecrübeler bize ister savunmada, ister saldırıda olsun, düşmana etki yapmanın, onun morali üzerinde bozucu oyun oynamanın en kesin yolunun ateş etmek olduğunu öğretti. Beklenmeyen anda yapılan ateşler, düşmanı şaşırtıyor ve savaşı yöneten beyinleri bir an için felce uğratıyor.

Panfilov'un bir öğrencisi olan ben, bu şerefe layık olmaya çalışıyorum. Panfilov durmadan aynı şeyi söyler: "Askeri koruyun. Onu koruma da sözle değil, hareket ve ateşle olur."

Evet, piyadeyi ateş ve hareketle korumak gerekli. Onun yolunu düzeltip temizleyecek şey ateştir. Yine ateş... Ateş.

"Ama sadece topçuya güven olmaz. Topçuna güvenecek ama sen de gözünü açacaksın. Topçu senin yerine tüfekle ateş etmeyecek ya da senin yerine taburunu ya da bölüğünü yönetmeyecek." Bunlar yine Panfilov'un bize ders anlamında söylediği sözlerdi.

Piyadenin kendine yeterli savaş aracı vardır. Kendi hareketini kendi ateş gücü ile yapabilir; elindeki silahlar yerinde kullanıldığı zaman düşman felce uğrar. Savaş morali içinde en etkili ateş, yakında, hareket halindeki piyade silahıdır. Düşman seni yakınında duyup korkacaktır. Yaylım ateşinin olağanüstü etkisi onun ani oluşundadır. Ancak her baskının temeli ateş etme anının iyi seçilmesine bağlıdır. Bununla birlikte başarının sırrı, ateş etme anının seçilmesinin dışında, disiplindir.

İşte bunun için italik veya kalın siyah harflerle yazılsın istiyorum: Piyadeyi ateşle yürütmelisin. Yalnız topçu ateşi değil, kendi piyade silahlarının ateşi ile.

VOLOKOLAMSK'TA PANFİLOV'UN YANINDA

✲

1

YİNE ormanda yürüyoruz. Kesiyor, buduyor ve yol açıyoruz. Açık açık ve belirli bir şekilde top sesleri duyuluyor.

Ormanın sonuna vardık. Uzaktan çan kuleleri görülüyor. Biraz daha yanda kırmızı tuğladan yapılmış Volokolamsk istasyonu beliriyor. İstasyon şehirden birkaç kilometre uzaklıkta. Çarpışmalar burada oluyor.

Birden orada, demir kulelerin, benzin depolarının havaya uçtuğu görülüyor. Araçlarla birlikte alev ve dumanlar yükseliyor. Patlamanın gürültüsü daha sonra kulaklarımıza geliyor, istasyon daha bizim. Askerlerimiz onu havaya uçuruyor. Düşmana bir damla akaryakıt, bir tane gıda maddesi bırakmamak için onları ellerimizle parçalıyoruz.

Taburu şehre doğru götürüyorum. Nöbetçiler bizi durduruyor. Onlardan alay karargâhının şehrin kuzeydoğusunda olduğunu öğreniyorum. Şehre yaklaştığımız sırada parke taşından bir yol üstünde yürüyoruz. Ondan sonra asfalt başlayacak. Bu Moskova'ya kadar uzanan bir asfalt. Almanların erişmek istedikleri Volokolamsk şosesi.

İlk evlere yüz adım kala tabura bir sigara içimliği mola verdim.

On dakika sonra takımlar halinde sıralanmış, bütün silahlarla makinelilerimiz yerleştirilmiş, arabalar düzeltilmiş durumda şehre doğru yürüyüşe geçtik.

Lisanka'yı seyise bıraktım, taburun önünde yürüyorum.

2

VOLOKOLAMSK'TAN o gün aklımda kalanları hatırlıyorum. Şehrin göbeğindeki evlerin bir kısmı hava bombardımanlarından yıkılmış. Alman hava kuvvetleri şehri birkaç kez bombalamış. Ağır bir bomba şehrin ahşap un deposunu yıkmış. Bir köşesi uçmuş aralıktan kopan ve parçalanan kalaslar görülüyor. Dam çökmüş, kapı ve pencerelerin pervazları dışarı fırlamış. Patlamadan dağılan unlardan yolun kenarı nemli bir kabuk bağlamış. Henüz üzerinde ayak izi yok. Yürürken ayaklarımızın altında kırılan camlar gıcırdıyor.

Yıkılan depodan kurtarılan unlar halka dağıtılıyor. Uzun bir kuyruk göze çarpıyor. Ama unlar artık tartılmıyor. Ölçek kovalar olmuş. İnsanların ellerinde tuttukları torba ve yastık kılıflarına dolduruyorlar.

Dörder kişilik sıralar halinde aramızdaki uzaklığı bozmadan yürüyor ve çevremize bakıyoruz. Bana sokaktaki herkes bir yana gitmek için acele ediyor gibi geliyor. Şehir halkından kimsenin sakin yaşantısını sürdürmediği açıkça anlaşılıyor.

İşte yolumuzun üzerinde yine bombaların yıktığı pek büyük olmayan bir bina. Yine parçalanmış kalaslar, çökmüş katlar ve ayaklarımızın altında da parçalanan kırılmış camlar. Yıkıntının yanında, kaldırımın üstünde yaşlı bir kadın cesedi yatıyor. Rüzgâr bembeyaz saçlarını savuruyor. Bir demet ak saç ise kıpkızıl kanla alnına yapışmış. Başının yanında küçük bir çukura dolan kan pelteleşiyor. Anlaşılan biri cesedi kenara çekmiş, şimdi yanında kimse yok. Taş bir binanın oymalı penceresinin kenarına asılı duran bir levhayı, patlamanın şiddeti yerinden sökmüş. Bir ucundan asılı sallanıp duruyor. Hiç kimse onu düzeltmeyi düşünmemiş.

Sokakta nöbetçiler dolaşıyor. Dört yol ağzında kolunda kırmızı pazubendi, omzunda silahıyla duran trafikçi, esas duruşa geçip bizi selamlıyor.

Şehir halkı aralarında sadece birkaç kelime konuşuyor. Bazıları sırtlarına bir takım eşyalar vurmuş, bir yandan bir yana götürüyor. Hepsinin acelesi var.

O sırada, kayalara çarpıp parçalanan bir vapurun yolcuları da herhalde böyle hareket eder diye düşündüğümü hatırlıyorum. Ruhları

korkunun etkisi altındadır: Vapur şimdi parçalanarak batacak ve biz de sulara gömüleceğiz.

Daha düşmanın almadığı, bizim bırakmadığımız şehir, bir başka işgale uğramış. Şehri düşmandan önce korkusu istila etmiş.

Bir evin kapısının önünde on yedi yaşlarında bir genç gördüm. Bir an bakışlarımız karşılaştı. Bize dimdik bakıyor. Genç yüzü çok ciddi, başı hafifçe öne eğik. Gözlerinde inatçı bir azarlama okudum. Yüz metre ötede bölüğe komut verirken dönüp baktım. Aynı genç aynı kapıda duruyordu. Sanki bütün bu keşmekeşin dışındaydı.

Daha sonra Volokolamsk partizanlarının düşmanla savaşını ve asılan sekiz kişiyi duyduğumda bilmem neden yine bu genci anımsadım. Onu savaşların arasında düşündüm. O zaman anladım ki şehirde yalnız değilmiş. Ama o zaman, o tatsız kasım gününde göze sadece sokaklardaki kargaşa çarpıyordu.

Bizse yürüyor, yürüyor ve asık bir yüzle çevreye bakıyorduk.

Bize de bakıyorlardı. Mahkûm bir şehrin sokaklarından, yanan istasyonun dumanları arasından, düzgün sıralanmış, başlarında komutanları olduğu halde, bütün ağırlıklarıyla bir birlik geçiyordu. Bilirsiniz, yürüyüş halinde bir taburun uzunluğu bir kilometreyi bulur.

Hayır, biz resmigeçitte yürür gibi ayak vurmuyorduk. Erler yorgun yürüyordu. Neşesizdiler. İleride onları bekleyen bayram değil, sevinç değil, daha büyük çarpışmalardı. Ama onlar halkın bakışları altında yorgunluğa göğüs geriyor, yürüyüşün düzgünlüğünü koruyorlardı. Çekilen askere hayranlık beslenmez, ona saygı duyulmaz. Kadınlar bize acı ile bakıyor, bazıları gözyaşlarını siliyordu. Onlar askerin şehri bıraktığını düşünüyordu. Acı ve korku dolu gözlerle, "Her şey bitti mi? Emeğiniz, amaçlarınız her şey yok mu oldu?" diye soruyorlardı.

Şehirden bu şekilde geçiş ağır, çok ağırdı. Şehirlinin bakışları karşısında, kargaşa içinde, biz başımızı gururla dik tutuyorduk. Omuzlarımızı geriyor, ayaklarımızı daha sert vurmaya çalışıyorduk.

Her ayak vuruşumuzda bir parçacık da olsa sanki, "Hayır bu bir kaza değil, bu bir savaştır," diyorduk. Asker adımlarımız acıma dolu bakışlara cevap veriyordu: "Biz zavallı bir grup değiliz. Çemberden kurtulduk. Biz, gücünü çarpışmada denemiş askerleriz. Biz Nazileri

vurmuş, onların cesetlerini çiğnemiş, yüreklerine korku sokmuş kişileriz. Önünüzden başımız dik, gururlu bir birlik gibi, Kızıl Ordu birliği gibi geçiyoruz."

3

TABUR, karargâhın bulunduğu, şehrin kuzeydoğu bölgesine yaklaşıyordu.

Kavşakların birinde –sanırım trafik askerinin durduğu yerde– kaldırım taşının yerini asfalt aldı. Bu noktada Moskova'ya uzanan geniş Volokolamsk şosesi başlıyordu.

Küçük bir evden –hatırımda kaldığına göre tertemiz, mavi panjurlu bir evdi– birden hızla bir pencere açıldı ve dışarıya sarkan Alay Komiseri Pyotr Logvinenko el sallamaya başladı. Dış merdivenlerden inen ak saçlı bir binbaşı da koşarak bize doğru geliyordu. Bu da Karargâh Amiri Sorokin'di. Elimi sıktı. Yaşlı, çok şey görmüş gözleri sevinçle parlıyordu. Sokağa fırlayan Logvinenko, beni kenara çekip kucakladı ve öpmeye başladı.

Büyük bir şaşkınlık içindeydim. Bizi neden böyle karşılıyorlardı. Yolda geç kaldığımız için azarlanacağımı düşünüyordum. Sonra sonra onların bizim için ne derece kaygıya düştüğünü, yolları Almanlar tarafından kesilen taburumuz için ne derecede heyecan duyduklarını anlayabildim. Aramızdaki bağlantı kesildikten sonra yok olduğumuzu düşünerek çok kez bizi acı ile anmışlar.

Alay Komutanı Binbaşı Yurasov merdivenlere çıkmış, sıraların önünden geçişini seyrediyordu. İçine kapanık, sessiz bir adamdı. Ona yaklaşıp kısaca tekmil verdim. Beni dinledi:

"Pek iyi," dedi. "Sonra gelip geniş rapor verirsin. Şimdi taburu evlere yerleştirin. Dinlenebilirsiniz. Alay, tümenin yedeğidir."

Son sözlerinde bir gurur duyuluyordu. Yurasov, bu duygusunu saklayamadı. Geçen dünya savaşında genç bir subay, sonra da Kızıl Ordu'nun bir komutanıydı. O, böyle bir şerefe erdiği için gurur duyuyordu.

Siz bütün bu geçmişten sonra bu küçücük "Tümen komutanının yedeğiyiz" sözlerindeki önemi anlayabiliyor musunuz?

Bu, Almanların yarmasından sonra tümenin yeniden bir savunma hattı kurmuş olması, düşmanın önüne yeniden dikilmesi demektir. Bu basit cümle, saldıran Almanların önünde bir engelin daha varlığını gösteren ve Moskova'nın hâlâ ayakta olduğunu ilan eden bir şeydir.

Tabur yürüyor ve silahlar korkunç sesler çıkarıyordu.

Nereden çıktı bilmiyorum, yanımda Panfilov'un, kırmızı yanaklı gencecik bir subay olan emir subayı teğmen beliriverdi. Beni selamladı:

"Yoldaş Momiş-Uli, general sizi bekliyor."

"Nerede o?"

"Şu küçük evde. Biliyor musunuz sizi pencereden görünce ne dedi: 'Bu da ne, nereden çıktı bu askerler?'" Ve emir subayı güldü.

Rahimov'u çağırıp taburu yerleştirmesi ve erlerin dinlenmesini sağlaması buyruğunu verdim, ben de emir subayının ardından yürüdüm.

4

TELEFONCULARIN yerleştiği, karargâh subaylarının nöbet tuttuğu odalardan geçip Panfilov'un yanına girdim. Üzerinde telefonun ve topografik haritaların durduğu masanın ardından canlı bir hareketle kalktı ve hızla yanıma geldi. Kuvvetle elimi sıktı –bir komutanın bir astının elini sıkışı gibi değil– benim ülkemin insanları, Kazahlar gibi iki eliyle elimi tutarak sıktı.

"Oturun Yoldaş Momiş-Uli oturun... Çay ister misiniz? Yorgunsunuz ama benimle oturmaktan kaçınmazsınız değil mi?"

Cevabımı beklemeden kapıyı açıp birine seslendi:

"Yemek getirin. Mezemsi bir şeyler olsun. Semaveri de verin... Ne gerekse her şeyi..."

Sonra bana döndü. Gülümsüyordu. Küçük, birbirine yaklaşık, Moğol tipi gözleri okşayıcıydı.

"Oturun, anlatın. Çok adam kaybettiniz mi?"

Kayıplarımı bildirdim.

"Yaralıları getirebildiniz mi?"

"Evet, Yoldaş General."

"Askerlerinizi dinlendirmeleri, doyurmaları ve kurutmaları için gereken buyrukları verdiniz mi?"

"Evet, Yoldaş General."

Panfilov telefonun yanına gitti ve tümen kurmay başkanını bularak, ona ordu karargâhında Rokossovski'yi bulup, çok kıymetli bir taburun düşmanı yarıp Volokolamsk'a geldiğini bildirmesini istedi.

Bir şeyler dinledikten sonra, haritanın üzerine eğilip sorularına başladı. Konuştuklarını duyuyordum:

"Ya kuzeyden? Sakin mi? En son oradan ne zaman haber aldınız? Ondan sonra? Hayır, ben sessizliğe inanmıyorum. Siz biliyor musunuz? Bir kez daha soruşturun; aydınlanalım. Aldığınız tüm bilgileri bana Yüzbaşı Dorfman'la gönderin."

Ahizeyi bırakıp uzun süre haritaya baktı. Yüzü ciddi, gözleri kapalıydı. Sonra kendi kendine birşeyler mırıldandı. Düşünmeden sigara tabakasını çıkarıp bir sigara aldı. Onu birkaç kez masaya vurdu sonra birden irkilerek bana baktı:

"Bağışlayın..."

Ve tabakasını uzattı.

"Ee, Yoldaş Momiş-Uli, anlatın bakalım. Herşeyi anlatın bana."

Elimden geldiği kadar özetleyerek anlatmaya karar verdim. Generali tutmak istemiyordum. Sanıyordum ki bu büyük savaş içinde benim raporuma ayıracak pek zamanı yoktu.

"Yirmi üç kasım gecesi..." diye başladım.

"Şuna da bak," dedi, "nereden başlıyor!" Elini uzatıp sözümü kesmişti. "Önce yoldaki çarpışmaları anlatın. Bizim zikzaklı yayımızı hatırlıyorsunuz değil mi? Sizi nasıl etkiledi?"

Benim için bütün bu geçirdiklerimizden sonra o küçük hareketlerimizin –Donskih ve Brudni'nin takımlarının yaptığı– uzak geçmişte olan önemsiz şeyler olarak kalmıştı. Panfilov'un onları niçin sorduğuna şaşıyordum. Bizim geçmişte kalan küçücük çarpışmalarımızın şimdi ne önemi vardı?

Panfilov, sanki düşüncelerimi anlamış gibi gülümsedi:

"Benim askerlerim, benim akademimdir," dedi. "Bu sizi de kapsar Yoldaş Momiş-Uli. Sizin taburunuz da sizin akademinizdir. Haydi bakalım, ne öğrenmişsiniz görelim."

Bu sözler birdenbire yüreğimi ısıttı. Her ne kadar kendimi yüreklendirmeye çalışıyorsam da şehrin kötü görünüşü sinirlerime etki yapmıştı. Bu şehirde, silah seslerinin duyulduğu bu odada, Panfilov gülümseyerek bana: "Haydi bakalım ne öğrendiniz?" diye soruyordu. Bu basit sorudaki samimiyet ve güven beni de sardı.

Bütün vücuduyla bana doğru eğilmiş olan Panfilov, içten bir ilgi ile cevabımı bekliyordu.

Doğru, ne öğrendim acaba? E... Haydi ne olursa olsun. En önemlilerinden başlayacağım.

"Yoldaş General," dedim, "ben modern savaşın psikolojik bir savaş olduğunu anladım."

"Nasıl dediniz? Psikolojik savaş mı?"

"Evet, Yoldaş General. Nasıl psikolojik bir ortam varsa tüm savaş da psikolojik."

Panfilov, yeniden bana doğru uzanarak sordu:

"Psikolojik mi?"

Kendine özgü bir tavır takınarak sustu. Düşündü. Daha sonra söyleyeceklerimi heyecanla bekliyordu. Ama kapı açıldı ve biri sordu.

"Girebilir miyim?"

"Evet, evet, giriniz."

Elinde siyah bir dosya olduğu halde Tümenin Harekât Kısım Amiri Yüzbaşı Dorfman içeri girdi.

"İsteğiniz üzerine..."

"Evet... Evet. Oturun."

Durum gerektirdiği için gitmek üzere kalktım.

"Nereye gidiyorsunuz Yoldaş Momiş-Uli?" dedi. Sonra şakalaştı: "Kitabı en enteresan yerinde kapatmak istiyorsunuz. Böyle şey olmaz..."

O dakika bu sözlerin daha sonra gerçekten bir kitaba girebileceğini bilebilir miydim?

"Haydi, şimdi bir şeyler yiyin..."

Panfilov, büyük açık yüreklilikle bir süre önce yemeklerle donatılmış masaya gösteriyordu...

ALÇAK sesle yapılan konuşmaları dinlemenin doğru bir şey olmayacağını düşünüyor ama bazı cümleleri duyuyordum.

İstemeyerek öğrendiğime göre Panfilov, Alman saldırısından uzak kalmış sakin bir bölgeden gelen bilgileri yeterli bulmuyor, onları daha açık anlamak istiyor ve araştırır bir şekilde kontrolünde tutma çabası gösteriyordu.

Sonra:

"Beni anladınız mı?" dediğini duydum.

General, konuşmasını her zaman bu soru ile bitiriyordu. Bunu birçok kez duymuştum. Panfilov, bu sözleri bir alışkanlıkla söylemiyor, gerçekten karşısındakinin gözlerinin içine bakarak soruyordu.

Yüzbaşı kapıya doğru yönelmişti. Panfilov yeniden ona seslendi. O sırada bir anlam çıkaramadığım bir soru duydum. Anlamını uzun bir süre sonra anlayabildim.

"Uzakdoğuluların temsilcisi buraya doğru yola çıkmış mı?"

"Evet, Yoldaş General. Yakında burada olacak."

"Rica ederim gelince onu hemen yanıma gönderin."

Bir baş işareti ile yüzbaşıyı savdı ve yanıma geldi:

"Yiyin, yiyin Yoldaş Momiş-Uli."

Kalkıp teşekkür ettim.

"Oturun. Rica ederim oturun."

Eski yapı tombalak karınlı bir semaver, masanın üzerinde ince bir nota tutturmuştu. Panfilov, kendisine ve bana sıcak ve koyu bir çay doldurdu. Sonra bardaktan yükselen buharı kokladı. Hafifçe dilini şaklatıp gülümsedi.

"Ee, hadi Yoldaş Momiş-Uli," dedi, "her şeyi sırasıyla anlatın. Birlikte haritada kalemle işaretlediklerimizi nasıl başardınız? Takımlar yollarda neler yapmış?"

Anlatmaya başladım. Panfilov çayını yavaş yavaş yudumlarken, dikkatle dinliyordu. Ara sıra önemli noktalara değinmeden ufak hatırlatmalar yapıyordu, işte bu şekilde Donskih konusuna değindi.

"Evine, yakınlarına mektup yazdınız mı?"

"Hayır, Yoldaş General."

"Bak bu olmadı. Güzel değil bu. Askerce de değil, insanca da Yoldaş Momiş-Uli. Rica ediyorum yazın. Komsomol komitesine de yazın."

Panfilov, sonra Teğmen Brudni'yi eski görevine atamamı da buyurdu.

"O bunu hak etmiş," diye düşüncesini açıkladı. "Yoldaş Momiş-Uli insanları son noktaya kadar genellikle görevlerinden uzaklaştırmamak gerekli. Asker silahına alıştığı gibi komutanına da alışır. Devam edin, devam edin..."

Ona taburun yirmi üç kasımda nasıl çembere düştüğünü anlattım.

Panfilov, bardağını yana itmiş, dinliyordu. Bana doğru eğilmiş dikkatle bakıyor ve sanki benim sözcüklere verdiğim anlamdan daha başka anlamlar çıkarıyordu.

Anlattıklarımda bazı şeyler buluyordu. Panfilov'a çemberin içinde yaptığımız çarpışmaların ayrıntılarını bildirirken, o iki gece önce düşman saldırısında başlayan gevşemenin nedenlerini çıkarıyor ve kendisine bilmeyerek nasıl nefes aldırmış olduğumuzu anlıyordu. O sıralarda Volokolamsk'tan uzakta, kavşakta yolu kesilen düşman, bizim taburumuzla uğraşmak zorunda kalmıştı. Yolu kesilmiş, gerisi koparılmış Almanlar bir süre için saldırıya katılacak yedek birliklerini beklemek; bu yüzden de saldırının hızını azaltmak zorunda kalmışlardı.

Bu, savaşta mutlu bir rastlantıydı. Ama Panfilov, bugünün bu mutlu rastlantısını, yarının düşünülmüş bir askerî sorunu haline getirmek istiyordu. Buna, birkaç gün sonra Panfilov bana yeni görevler verirken daha çok inandım. Evet, onun askerleri onun akademisiydi.

6

YENİDEN savaşın heyecanını yaşayarak ona Alman konvoyunun arasından nasıl geçtiğimizi, nasıl ateş açtığımızı, nasıl Alman cesetlerini çiğneyerek ormana girdiğimizi anlattım. Orman içinde yaptığımız çarpışmayı anlatırken, saklı saklı gururlanıyordum. Bu kısa süreli çarpışmada savaş ilminin ustalığını öğrenmeye başladığım duygusuna kapılmıştım.

Panfilov, bana gülümsedi:

"Öyle bir anlatıyorsunuz ki, sanki bu yaylım ateşi sizin icadınız," dedi. "Yoldaş Momiş-Uli unutmayın ki biz daha çarlık ordusundayken böyle ateş etmiştik. Komuta ile ateş etmişizdir. Büyük yaylım ateş..."

Biraz düşündü ve konuşmasını sürdürdü:

"Bununla sizi kırmak istemiyorum Yoldaş Momiş-Uli. Sizin bunu buluşunuz ve onun sizi sürükleyişi güzel. Hem de çok güzel. İleride de hep böyle davranın."

Sustu ve okşayıcı bakışlarla sözlerimi bekledi:

"Hepsi bu kadar Yoldaş General."

Panfilov kalktı ve odada gezindi.

"Psikolojik savaş..." dedi. Düşünüyordu. "Hayır, bu kelime bugünkü savaşın tümünü kapsamıyor. Bizim savaş daha geniş. Ama siz tank korkusunu, makineli korkusunu, sarılma korkusunu dikkate alıyorsanız o zaman tartışmasız haklısınız."

Haritanın durduğu masaya yaklaştı ve beni çağırdı:

"Buraya gelin Yoldaş Momiş-Uli."

Sonra bana kısaca durumu anlattı. Düşman, Volokolamsk'ı kuzeyden ve güneyden sıkıştırıyordu. Doğuda iki şose arasına sokulabilmişse de daha Volokolamsk şosesinin bir noktasına bile ayak basmamıştı.

"Ve burada, benim yerlerimde –haritada yerleşme noktalarını gösteriyordu– duruyorum. Karargâhımı da burada tutuyorum. Aslında onu biraz daha içeri çekmem gerekli. Ama o zaman bakarsınız alay karargâhları da biraz içeri çekilir. Sonra tabur komutanları da çekilip daha rahat bir yer bulur. Bunlar hem yasalara uygun olacak hem de tüzüklere... Sonra siperlerde söylentiler yayılacak 'karargâhlar çekiliyor' diyecekler. Bu, asker üzerinde dayanma gücünü kırar."

Panfilov yine kendisine özgü bir şekilde gülümsedi.

"Psikolojik savaş... Hımın..." dedi. Gülümsemesini kesmiyordu. Sözcüğü benimsemişti galiba. "Bu parçayı da –Panfilov, bu sözlerle Volokolamsk'ın önünde bıraktığımız yerleri gösteriyordu– Alman'ı bir ay daha oyalayabilseydik... Ama herşeye karşın on beşinden beri onu burada tutuyoruz sayılır. Ya işte Yoldaş Momiş-Uli, zafer kazandığın halde yenilmiş olabilirsin."

"Nasıl Yoldaş General?"

"Bedel..." Panfilov, çok canlı bir sesle cevap verdi: "Zafere ödediğin bedel."

Panfilov, düşmanın Volokolamsk önlerindeki kayıplarına dair, bazı kendine göre rakamlar söyledi; on beş bin kadar ölü ve yaralı... O kadar büyük bir kayıp olmasa da Volokolamsk şosesini sıkıştıran düşman güçleri için yine de büyük bir kayıptı.

Panfilov: "Ama bizim için şimdi en önemli olan şey zaman," dedi ve top seslerini dinledi. Başını bir süre o yana çevirmiş durdu. Sonra bana bakıp göz kırptı.

"Onların daha gök gürültüleri var. Ama nerede kaldı yıldırımları? Nerede o Yoldaş Momiş-Uli? Hitler'in elinden onu bizim ordumuz aldı. Bu sayıya sizinle biz de katılırız. Biz, Yoldaş Momiş-Uli, biz kazanmışız ve kazanıyoruz." Biraz sustu ve sonra sürdürdü:

"Zafer kazanırken de yenilgiye uğrayabilirsin... Beni anladınız mı Yoldaş Momiş-Uli?"

"Evet, Yoldaş General."

Konuşmamız sonuna yaklaşıyor Panfilov, son soruları soruyordu:

"Eee, asker, size savaşta ne öğretti?" Birden Polzunov'u anımsadım.

"Bağışlayın, Yoldaş General. Size Polzunov'u anlatmayı unuttum."

Panfilov düşündü... Ve anımsayınca kaşlarını kaldırarak merakla sordu:

"Aha... E, haydi anlatın!"

7

KAPI yine açıldı. Emir subayı girdi.

"Yoldaş General, Yarbay Viterski sizinle görüşmek üzere geldi," dedi. Gelen tümen karargâhındandı. Panfilov, hemen saatine baktı: "Güzel, çok güzel."

Sonra elinde olmayarak saçlarını düzeltti, kısa kesilmiş fırça gibi bıyıklarını elledi, kamburlaşmış sırtını düzeltti. Çok ciddi bir karşılamaydı bu. Ama emir subayına bakarak:

"Benden yana rica edin, lütfen biraz beklesin," dedi.

Benimle olan konuşmasını hemen bitirmek istemiyordu. Generalimiz, esirgemeden bir tabur komutanına da zaman ayırabileceğini gösteriyordu.

"E... Haydi Polzunov?" dedi.

Ona ormanda "Kaçaklar" dediğim zaman nasıl ortaya çıktığını, onu son çarpışmada nasıl gördüğümü, nasıl çevreyi uyanık gözlerle incelediğini ve tanka karşı nasıl bomba savurduğunu anlattım.

"Kutlayın onu," dedi Panfilov. "Onu kutlamayı unutmayın. Her asker namusuyla yaptığı görevi için sıcak sözcükler duymak ister."

Sonra ben uzatmadan o ellerini uzattı. Ellerimi tuttu ve sıktı. Kazah gibi iki elinin arasına almıştı.

"Sizden ricam var Yoldaş Momiş-Uli. Yararlılık gösterenlerin listesini bana hemen bildirin. Listeleri bana hemen getirsinler, sizden bunu savsaklamamanızı rica ediyorum... Artık gidiniz... Öyle sanıyorum ki yarın sizin taburu dinlendirebileceğim. Güle güle..."

Hızla yürüdü ve beni geçip kapıyı açtı. "Yarbay yoldaş, buyurun."

Cephede giyilmeyen kırmızı kenarlı kasketiyle bir yarbay içeri girdi.

Kapıdan çıkmaya çalışıyordum ki Panfilov, kolumdan tuttu ve gözleri ile gireni gösterdi sonra kulağıma fısıldadı:

"Yoldaş Momiş-Uli bunlar destek birlikleri. Uzakdoğulular. Yirmi gündür yoldalar ve zamanında yetiştiler. İşte Volokolamsk yolundaki savunma çarpışması için size yeni güçler."

Bir an gözlerini bir heyecan, bir mutluluk ıslaklığı kapladı.

Kapı arkamdan kapanırken generali bir kez daha gördüm. Cep saatini çıkarmış, masanın üstüne koyuyordu. Ufak tefek, biraz kamburlaşmış, esmer ensesi ile artık arkası kapıya dönüktü ve son derece nazik bir davranışla yarbaya oturması için yer gösteriyordu.

Dışarıda iri damlalarla yağmur yağıyordu. Gökyüzü yere doğru sarkmış ve kararmıştı. Ormanın kıyısında silahlar çatırdıyor, hafif bir yanık kokusu duyuluyordu.

Çevrede her şey grimsi bir kundağa bürünmüştü.

ÜÇÜNCÜ KISIM

"SİNÇENKO! AT!"

1

MOMİŞ-ULİ:

"Nereye büyük bir nokta koymuştuk?" diye sordu. "İşte," dedim, "Baurdcan, bakın."

Kitabın ilk yazılarını taşıyan defterimi masa görevi yapan kontrplak bir sandığın üzerine koymuştum.

Son bölümünde, taburun yürüyüşünden, düşman kolu arasındaki yarmadan söz ediyor, sonra General İvan Vasilyeviç Panfilov'la Momiş-Uli arasında Volokolamsk köyünde bir evde yapılan konuşmaları içeriyordu.

Momiş-Uli, defteri gaz lambasına doğru çekti. Lamba, yeraltında oyulmuş siperin köşelerini ve defterimin üzerine eğilmiş Momiş-Uli'yi aydınlatıyordu.

Tanışmamızdan bu yana birkaç ay geçmişti. Bu birkaç ay içinde Momiş-Uli zayıflamış, yanakları çökmüş ve gölgelenmişti. İri gözlerinin beyazı sarılaşmış, savaşın gerginliği üzerine yığılmıştı.

Lambanın aydınlattığı profilinde, ilk tanıştığımız günlerde anımsadığım Hintliyi yine görüyordum.

Defterin üzerine eğilmiş ama kamburlaşmamıştı.

Zaman zaman zayıf eliyle okuduğu sayfaları çeviriyor, ara sıra parmakları geriliyor ve siyah tuşlara basar gibi saçlarının üstünde kıpırdıyordu. Sandığın üzerinde duran gümüş tabakasından bir sigara aldı. Lambanın üzerinde kuruttuktan sonra yaktı ve tek bir söz söylemeden sigarasını içerken okumasını sürdürdü. Sonunda defteri kapadı.

Kaygıyla ne söyleyeceğini bekliyordum. Ama Momiş-Uli susuyordu.

"Buraya kadar yirmi altı bölüm olmuş," diye hatırlattım. "Evet," diye fısıldadı. "Yirmi altı bölüm... Moskova önlerindeki savaşın on birinci günü..."

Momiş-Uli ile birlikte siperde kalanların hepsi uyuyordu. Kaputları üstlerinde, yaprakları doldurulmuş şiltelerin konduğu çam ranzalarda yatıyorlardı. Yalnızca ikimiz, Moskova önünde çarpışan taburun tarihini yazabilmek için oturuyorduk. Momiş-Uli sigara içiyordu. Derin bir nefes çekiyor ve sigaranın ateşine dalıyordu.

"Yeni öyküye başlayalım," dedi. "Ama koşulu unutmayın."

"Hangi koşulu?"

"Gerçeği yazacağınıza dair olanı."

Beni sert ve ürküten bir bakışla süzdü. Ben de göz ucuyla onun duvara dayalı kılıcına baktım. İç çekmemi bastırarak, yeni bir defter çıkarıp kalemi elime aldım. Baurdcan Momiş-Uli'nin yalan yazdığım zaman keseceği elim, Tanrı'ya şükür sağlamdı.

Tertemiz defter açık, sözcükleri bekliyordu. Momiş-Uli başladı.

2

MOMİŞ-ULİ: "Panfilov'un yanından öğleden sonra ikiye doğru çıktım," diye söze girdi.

Şakır şakır yağmur yağıyor, boğuk top sesleri duyuluyor, çevre yanık kokuyordu.

Kapının eşiğinde durakladım. Şiddetli bir rüzgâr esiyordu. Yolun üstündeki bütün delikler suyla kaplıydı; yağmur suları çamurlu derecikler halinde akıyor, damlalar yerde kabarcıklar yapıyordu. Sağanak uzun süreceğe benziyordu. Çarpıştığımız yerlerde erler bu tip yağmura "ıslatıcı" derdi. Garip bir ad. Askerlerim bu geceyi bir çatı altında, temizlenerek, yıkanarak ve dinlenerek geçireceklerdi. Çok iyi.

Kulaklıklı şapkamı başıma iyice çekerek merdivenlerden indim. Yağmur, yüzümü, şapkamı ve henüz kurumuş olan pamuklu kaputumu ıslatmaya başladı.

"Yoldaş Kombat, size bir yağmurluk buldum."

Önümde seyisim Sinçenko duruyordu. Siz onu tanıyorsunuz. Uyanık, alçakgönüllü, esmer ama mavi gözlü bir gençti. Kazahistan'ın Rus köylerinden birinde doğmuştu. Küçüklüğünü, Kazah çocukları gibi at sırtında geçirmişti ve rahatça Kazahça konuşuyordu. Geçirdiğimiz olaylar bu aslan gibi adamı da zayıflatmıştı. Bütün yüzünü kaplayan

kırmızılıktan sadece fırlak elmacık kemikleri üzerinde birer leke kalmıştı. Ama griye çalan mavi gözleri kalpağının altından şen ve şeytanca bakıyordu.

Koyu yeşil, kauçuklu kumaşı omuzlarıma attım. Üzerinde hemen sudan çizgiler belirdi.

"Tabur karargâhı nerede?" diye sordum.

"Ta orada Yoldaş Kombat... Sağdan ikinci sokakta."

"Tamam, ben orayı bulurum. Sen şimdi fırla git. Bütün tabur karargâh subayları ile bölük komutanları ve siyasi yöneticiler yanıma gelsin."

"Hepsi toplanmış durumda. Karargâhta sizi bekliyorlar Yoldaş Kombat."

"Kim söylemiş?"

"Teğmen Rahimov." Sinçenko birden gülümsedi.

"Ne gülüyorsun? Bildiğin bir şey mi var?"

"Biliyorum. Tabur yedekte. Bir gün dinleneceğiz ve..."

"Ve ne? Neden durakladın?"

"General de bizden memnun kalmış."

"Asker telefonu mu?"

"Tastamam öyle Yoldaş Kombat." Bu konuşmayı sürdürmedim.

"Savaş için gereken araçlar sağlanmış mı?"

"Getirdiler Yoldaş Kombat. Yiyecek de getirdiler. Beş kasa da votka. Generalin bize bugün çift öğün verilmesi için buyruk saldığı söyleniyor."

"Bunun için mi komutanlar toplandı?"

"Evet..." Sinçenko gülümsedi. "Komutanlar onları öğle yemeğine çağıracağınızı sanıyorlar."

"Öğle yemeğine mi? Bunu da kim çıkarmış?"

"Siyasi yönetici Bozjanov. Kendisi de yemeği hazırlamaya koyuldu bile."

"Senin de yardımınla değil mi?"

"Öyle Yoldaş Kombat."

Sinçenko, bu andaki titizlenmemin yapmacık olduğunu biliyor ve beni gülerek inceliyordu.

3

TABUR karargâhının yerleştiği badanasız ahşap evin önünde, üst kattaki pencereden, kurulmuş telefonların tellerinin uzandığı görülüyordu. Nöbetçi duruyordu. Siyah sert muşambası dimdik durmasını ve bana tam bir selam vermesini önlemedi. Makineli tüfek arabasının sürücüsü, ufak tefek Garkuşa'yı tanıdım.

"Merhaba Garkuşa... Uyuklamıyorsun ya?"

Garkuşa, hiçbir zaman yakalanmamasına karşılık taburda şeytanlıkları ile ün salmıştı. Askerler onu arkadaşlık anlayışına tam anlamı ile bağlı olduğu, ateş altında titremediği ve komutanlardan korkmadığı için sever, yapılanı kızdıran ama askerliğin sert yaşantısını hafifleten şakalarını da bağışlarlardı.

"Siz ne diyorsunuz Yoldaş Kombat –yine komutanının karşısında korkmadan konuşuyordu– bende uyuklayacak göz var mı?"

Şimdi bu ufak tefek seyisi seviyordum. Şeytanlık dolu yüzünden sular süzülüyordu.

"Pekâlâ Garkuşa... Biraz daha dayan. Seni değiştirecekler, o zaman ısınırsın."

Cevabı hemen yapıştırdı:

"Sahi mi?"

Bu arsızca soruyu duymazlığa gelerek içeri girdim.

4

SALONU geçip, odanın kapısını ardına kadar açtım. Ve eşikte kalakaldım.

Önümde son derece garip bir görünüm vardı: Rahimov'un çağırdığı bölük komutanları ve siyasi yöneticiler, ardı kesilmeyen çarpışmalardan ve geceki yürüyüşten yorulmuş, hep birlikte uyuyakalmışlardı. Anlaşıldığına göre ilk yatan bölük komutanlarından Panyükov'du, çünkü en iyi yeri o almıştı. Duvar dibindeki tek tahta kerevete serilmişti. Bölük komutanlarının en genci ve en canlısı olan Panyükov, bu arada tıraş olma ve üstünü değiştirmeye de zaman bulabilmişti.

Ama galiba hepsi tıraş olmuş. Odaya pencerenin açık olmasına karşın ayak kokusu ile birlikte bir de kolonya kokusu yayılmıştı. Anlaşılan yakında bir askerî kantin vardı ve onlar oraya uğrayabilmişlerdi.

Panyükov'un yanına aynı bölüğün siyasi yöneticisi Dordiya yerleşmişti. Sırtında gömleği yoktu, sadece açık mavi renkli iç fanilasıyla yatıyordu. Herhalde söküklerinin dikilmesi için birisinden ricada bulunmuştu. Çünkü elinden asla bu tip iş gelmezdi –belki de bunu bizim Sinçenko yapıyordu– ama o gömleğinin gelmesini bekleyememişti.

Ötekiler tahtanın üstüne kaputlarını sermiş, gaz maskelerini de yastık yapmışlardı. Üçüncü bölük komutanı Filimov'un kırmızı yüzü ise toprak sarısıydı. Bozjanov'un yanakları yanıyordu. Parçalanmış makineli tüfek bölüğünün komutanı ise büzüldüğü yerde çocuk gibi sesler çıkarıyordu. Daima sakin olan siyasi yönetici Tolstunov ise uyumadan önce çizmelerini çıkarmış ve ayak bezlerini asker usulü üstüne sermişti. Başının altında sıkılmış yumruğu duruyor, pamuklu kaputu sırtında, uzun şapkası başında uyuyordu. Tek tıraş olmayan ve sakalı kırmızı bir fırça gibi duran da oydu.

Duvarın dibine kıvrılmış olan bağlantı eri Tkaçuk da olduğu yerde uyuyakalmış, telefonun ahizesi elinden yere düşmüştü.

Kimseyi uyandırmaya cesaret edemedim. Bir sigara çıkarıp yaktım.

"Geri dur! Geberteceğim sizi!"

Zaev, birden yattığı yerde bağırmaya başladı. Sonra gözlerini açtı ve beni gördü.

"Zaev, kime bağırıyorsun öyle?"

Gözlerini kırpıştırıyordu. Daha kendini toparlayamamıştı: "Şunlara!" dedi. "Çemberdeyiz, bıraksam dağılıverecekler." Kahkahalarla gülmeye başladım. O zaman durumu kavradı ve yerinden fırlayıp bağırdı:

"Hey, kalkın! Hazır ol! Subay beyler!"

Hem gülüyor hem de ona laf yetiştirmeye çalışıyordum:

"Amma da döktürdün be Zaev!"

"Subay beyler" diye bağırmak nereden de aklına gelmişti. Bunu Zaev de anlayamadı.

Bir selam alıp karşımda durdu. Kurumamış kaputunun altındaki gömleği ile çamurlu çizmeleri hâlâ ıslaktı. Şapkasının kenarları yukarı kalkmış, bağları iki yana sarkıyordu. Fırlak elmacık kemikli çökük yanakları ve suratına yapışmış gibi duran burnuyla kimse ona güzel diyemezdi. Otuz yaşına rağmen genellikle onun hâlâ olgunlaşmadığını bazı vidalarının daha sıkılmadığını düşünürdüm. Bütün bunlara karşılık onu beğenirdim... Her şeyde çabuk ve becerikliydi. Hatta garipliklerinde bile. Onu bir zamanların ünlü Kraçuna'sına benzetiyordum. Hatırlayacaksınız, sinema yıldızı. Sırık gibi uzun ve ciddi suratlı bir adamdı. Oyunda daima her şeyi ters giderdi. Şişman Malço ile birlikte oynarlardı. Zaev'i bazen yaptığı eşekçe davranışlarından ötürü "Kraçuna" diye düşünürdüm. "Hakiki Kraçuna."

Önü açık kaputu ile çözük şapkasını işaret ettim:

"Toparlan."

"Baş üstüne Yoldaş Kombat. Toparlanayım."

Başından şapkasını çıkarıp baktı. Kemerini düzeltip tabancasını yerleştirdi. Ondan sonra cebinden çakısını çıkardı. Kenara yığılmış odunlardan bir dal kesip çizmelerini temizlemeye başladı.

5

ZAEV'İN bağırmasına uyanmış olan komutanlar acele ile yerlerinden fırladı. Yere atılmış kaputlar toplandı. Yalnızca Tolstunov acele etmiyor, ustalıkla çizme altına giyilen sargılarını sarıyor ve neler olup bittiğini anlamak için çevresine bakıyordu.

"Ee, subay beyler," dedim, "bu şerefe nereden nail oluyorum? Rahimov sizleri neden toplamış?"

Rahimov esas duruşa geçmişti. Elleri pantolon çizgisinin yanında duruyordu. Ama bana sorarsanız dağ uzmanına bu poz yakışmıyordu.

Zaev tekmil verdi. Tümen komutanlığından taburun yedeğe alındığına dair buyruk gelmiş. Eksilen savaş gereçleri ve yiyecek tamamlanmıştı.

Zaev konuşmasını sürdürdü:

"Bölük komutanları ile siyasi yöneticileri de siz geldiğinizde burada bulunmaları için çağırttım. Taburda olağanüstü bir durum yok. Şu anda tabur dinleniyor."

"Neden dinleniyorlar? Ya silahların temizlenmesi ne oldu? Dordiya, buraya rahatlık içinde yerleşmişsin. Gömleğini bile çıkartmışsın. Bölüğündeki erler silahlarını temizlediler mi?"

Dordiya kızardı. Görünüşü bir başkalık taşıyordu. Açık sarışın hatta beyaza yakın saçları vardı. Babasının Gürcü hatlarını almıştı. Şimdi o güzel yüzü kıpkırmızıydı. Hatta mavi fanilasının açık bıraktığı göğsünün bile kızardığı görülüyordu:

"Sanıyorum," dedi. Kekeliyordu. "Sanıyorum temizlendi. Bölük komutanı buyruk vermişti. Ben bilmiyorum."

Ona bir şeyler söylendiğinde Dordiya sürekli sıkılırdı. Taburda onu hanım evladı sayıyorlardı. Bu anda bakışlarını üstümde tutmak ona zor geliyordu. Dayandı ve siyah gözleri dimdik yüzüme baktı.

"Hayır Dordiya! Komutan komutandır. Erlerin silahına bakmak senin de görevindir. Ama bana gerçeği söylemen iyi. Bakalım bölük komutanınız ne diyecek?"

Panyükov'a baktım. Her şeyi yerindeydi ve bir hatasını yakalamak olanaksızdı. Derhal esas duruşa geçti. Kömür gibi saçları taşıyan başını hafifçe geriye atıp raporunu verdi:

"Silahların temizlenmesi için buyruk verilmiştir Yoldaş Kombat."

"Kontrol edildi mi?"

"Ben kontrol ettim." Zaev'den dargın bir ses yükselmişti.

Birden döndüm başkası ile konuşurken söze karışan Zaev'e gerekeni yapmak istiyordum. Ama alaycı bir ses duyuldu:

"Kombat!" Konuşan Tolstunov'du. "Bugün insanları yola koymaktan vazgeç."

6

TABURDA bana "Kombat" diyebilen sadece Tolstunov'du. Benden kıdemliydi. Görevi alay siyasi yöneticiliğiydi.

Çizmelerini giymiş, yattığı kerevetin kenarında oturuyordu.

"Kombat ben bölükleri dolaştım," diye konuşmasını sürdürdü "Her şey tamam, koyunlar kazanlarda, tütün de dağıtıldı. Silahlarını temizleyecekler. Takım komutanları görevlerini biliyor. Bizse sen bizi

öğle yemeğine çağırdın diye toplandık. Herkese böyle söylendi. E... Haydi çek ziyafeti bakalım."

Çevremdekilere baktım. Hepsi savaşta ölçülmüş, ateşle sınav vermiş kişilerdi.

Memleketlim Bozjanov'un yuvarlak yüzünde bir gülümseme gördüm. O, kaçamak bakışlarla öteki odaya açılan kapıya bakıyordu. Arada Sinçenko'nun pembeleşmiş suratı görülüyordu. Onlar, Bozjanov ile Sinçenko, arkadaştı. Bozjanov, her zaman binek atım Lisanka'ya ekmek kabuğu ve şeker verirdi. Sinçenko da onun boş zamanlarda atla gezmesini sağlardı. Bozjanov, aralarındaki bu küçük sırrı saklamayı bir türlü beceremezdi. Çelik gözlerindeki parıltı her şeyi açıklıyordu; öbür odada ikisi tarafından hazırlanmış olan ziyafet bizi bekliyordu.

Bakışımı yakalayan Sinçenko hemen kapıyı kapadı. Bozjanov, gözlerini indirdi ama gülümsemesi sürüyordu. Kazanmıştı. Dışarıda yağmur şakırdıyor, top sesleri kulağımıza gelirken biz bayram yapıyorduk. Burada herkes gülümsüyordu. Onlar bana askerin bu dinlenme günündeki gülümsemesini de getirmişlerdi. Sobanın kenarında ateşleri sönmüş pipolar ve Mahorka izmaritleri vardı. Mahorka bizim asker sigaramızdır.

"Bozjanov, yemekte *bişparmak* da var mı?"

Bişparmak bizim milli yemeğimizdi. Gülerek cevap verdi:

"Hayır, Yoldaş Kombat. Pirinçli kuzu var." Dudaklarını şapırdattı. Hepsi gülüştü. Rahimov:

"İzin verirseniz," dedi ve kapıyı gösterdi. Tolstunov, yine söze karıştı:

"Artık izin çıkmıştır. Görmüyor musunuz arkadaşlar, tabur komutanı yemeğe buyurmanızı istiyor." Ve kapıya doğru yürüdü.

"Bir dakika bekle Tolstunov," dedim. "Önce generalin bir buyruğunu yerine getirmeliyiz arkadaşlar. Oturun. Sigara içebilirsiniz."

Zaev: "Nereye oturalım?" dedi ve dışarı çıktı. Az sonra da omzunda bir sıra ile geri döndü. Duvarın dibine indirdi.

Ev sahipleri tarafından terkedilmiş olmalıydı. Odada yabancı bir yaşantının sıcaklığı henüz kaybolmamıştı. Camın kenarında unutulmuş oyuncak bir bebek de tek başına yatıyordu.

Konuşmaya başlamak üzereydim ki telefon çaldı. Alay komiseri siyasi yönetici Tolstunov'u telefona çağırıyordu.

Göğüs geçiren Tolstunov:

"Garanti zılgıtı yiyeceğiz," dedi. "Çoktan gidip raporumu vermeliydim."

Ahizeyi aldı:

"Baş üstüne Yoldaş Komiser on dakika sonra geliyorum. Bana on dakika izin verin."

Ahizeden bağırmalar geliyordu. Anlaşılan Alay komiseri Tolstunov'a çıkışıyordu.

"Duyuyorum... Duyuyorum." Siyasi yönetici kesik kesik cevaplar veriyordu. "Duyuyorum Yoldaş Komiser, duyuyorum... Derhal."

Ahizedeki gürültüler azaldı. Birden Tolstunov konuştu:

"E... İzin ver Pyotr Vasiliyeviç. Bir kez insan gibi toplanmışız şurada. Tabur komutanımız generalin yanından geldi. Ne? Evet, birer kadeh yuvarlayacağız. Sen kaygılanma. Herkes onun yanında saygılı davranacak. Sululuk olmaz, korkma, izin ver Pyotr Vasiliyeviç... Tamam, bir çeyrek sonra. Baş üstüne, çeyrek saat sonra yola çıkıyorum. Teşekkürler yoldaş komiser."

Tolstunov, ahizeyi telefoncuya uzattıktan sonra sordu:

"Saat kaç?"

"On dört kırk... Akşama kadar daha iki saat var."

Bize gündüzle geceyi ayıran zamanı ölçme alışkanlığı, savunma savaşlarından kalmıştı. Düşman değişik zamanlarda saldırıya geçerdi. Ancak bu daima aydınlıkta olurdu. Karanlık bastığı zaman bilirdik ki bizden sayıca üstün, tankları olan düşman, bir gün daha duracak ve biz bir gün daha kazanmış olacağız.

Odayı birden sessizlik kapladı. Sessizlik içinde kulaklarımıza artan top sesleri geliyordu. Dışarıda tank savaşı vardı.

"Beni dinleyin," dedim. Çevremi sarmış olan subaylar dikkatle bakıyorlardı.

Tümen komutanı ile olan konuşmamı, bana çarpışmalar konusunda nasıl ayrıntılı şeyler sorduğunu anlattım ve "Yararlık gösterenlerin listesini hemen bugün istiyorum" dediğini bildirdim. "Anladığım kadar komutanımız yararlık gösterenlere armağan verecek," dedim.

"Bu kolay bir iş değildir arkadaşlar. Bu büyük bir şandır. Tabur kahramanlarının isimleri dikkatle seçilip değerlendirilmelidir... Bir saat sonra bu konuya döneceğiz. Sizlerden armağana hak kazanmışların listesini isteyeceğim ve şimdi Tolstunov'u yemek yemeden hiçbir yana salmayacağız. Evimizi utandırmayalım. Bozjanov onları buyur et."

7

BOZJANOV, aşırı bir sevinçle bitişik odanın kapısını açtı. Hayır, bayram soframıza örtü serilmemişti. Sahipleri tarafından bırakılmış eve bizimle birlikte siper geleneği de gelmişti. Masanın üstüne gazeteler yayılmış ve onun üstüne de iri kesilmiş salam parçaları konulmuştu. Kapakları yukarıya kıvrılmış et konserveleri duruyordu. Salatalık turşuları er yemek taslarının içine konulmuştu. Bozjanov'un söylediği pirinçli kuzu henüz mutfakta bizim ihtiyar aşçı Vahitov tarafından hazırlanıyordu. Yanlarda taslar ve köşeli su kapları duruyordu. İznimi almadan şişe koymaya cesaret edememişlerdi.

"E... Bozjanov peki votka nerede?" diye sordum.

Gözünü kırpmadan cevap verdi:

"Masanın altında."

Gülüştüler. Yarımşar bardak doldurmalarına izin verdim.

Zaev: "Az değil mi?" diye mırıldandı. Sonra kendine bir teneke maşrapa çekip Bozjanov'a göz kırptı. Bozjanov da karşı koymalar ve şakalar içinde onun maşrapasını doldurdu. Sonra sordu:

"Arkadaşlar kim şerefe kaldıracak?"

Panyükov bağırarak hemen kadehini kaldırdı. Taburda o "şerefe" ustası olarak tanınırdı. Düşünmeden konuşmaya başladı.

"Dünya arkadaşların dayanışması üzerinde duruyor. Arkadaşlık için içelim arkadaşlar. Savaş arkadaşlığı için."

Sözleri ilgiyle karşılandı. Bana ise bayatlamış gibi geldi. Daha heyecan verici sözler duymak istiyordum. Eh ne yapalım, bununla yetineceğiz.

Birden Zaev'in sesi yükseldi:

"İzin ver Yoldaş Kombat, tamamlayayım."

Başımla işaret ettim. Zaev'in henüz kurumamış şapkası kemerinin kenarından uzanıyor, derisine kadar kesilmiş tümsekli başı pırıl pırıl parlıyordu. Bu, bütün temiz insanlarda olduğu gibi bizim Kraçuna'yı sevimlileştiriyordu. Çıkık, kalın kaşlarının altından çevresine baktı. Maşrapasını kaldırdı:

"Arkadaşlar, silahımız için içelim."

Tolstunov:

"Silahımız için mi?" diye sordu.

"Hı hı," dedi Zaev, "ta kendisi için..."

Kadehi kaldırmasının nedenini daha iyi anlatabilmek için şarkı söylemeye başladı:

"Bir tek yol var önümüzde
Biz sarılmışız silaha."

Bu hepimizin tanıdığı, daha çocukluğumuzda bildiğimiz bir devrim şarkısının sözleriydi.

Bu sözler çok tuttu. Hepimiz içtik.

8

ACELE ile salam parçalarını çiğneyen Tolstunov, acı ile pirinçli kuzunun piştiği mutfağa baktı ve masadan kalktı.

"Beni bağışla Kombat. Ben gidiyorum. Yoksa komiserden çekeceğim vardır."

Herkes yarımşar bardak daha içki aldı. Sinçenko'ya da bir kadeh bulundu.

Birkaç söz söylemek için ayağa kalktım. Ama nöbetçi telefoncu omzuma dokundu.

"Yoldaş Kombat, telefondan istiyorlar. Tümen karargâhından."

Ahizeyi aldım. Masadakiler sustu.

"Buyurun," dedim.

"Momiş-Uli?"

"Benim."

"Dorfman konuşuyor. Size tümen komutanının buyruğunu iletiyorum. Alarma geçilmiştir. Hemen tümen bölgesine yola çıkacaksınız. Orada yeni emri alacaksınız."

"Topçularla mı?"

"Bütün savaş araçları ile. Hemen."

"Baş üstüne Yoldaş Yüzbaşı. Anlaşıldı."

Anlaşılan bir şey olmuştu. Yüzbaşı Dorfman sakin konuşuyordu. Ama "Hemen" sözcüğünü iki kez söylemesi bir rastlantı olamazdı. İşte bizim yemeğin, bizim dinlenmenin sonu.

"Sinçenko! Atı!"

Bu sözler benim karargâhım için alarm demekti. Alarm ise kaygılı anları belirtir.

"Arkadaşlar. Tümen komutanının buyruğunu alın." Hepsi ayağa fırladı.

"Tümen komutanı taburun hemen alarma geçirilmesini istedi. Beni tümen karargâhına çağırıyor. Yokluğumda buyrukları Teğmen Rahimov verecek. Bölükler olarak yürüyüşe geçin. Askeri kaldırın ve sıralayın."

Kapı açıldı ve aşçı Vahitov, üstünden dumanlar yükselen pirinçli kuzuyu getirdi. Hepsi onu görmemiş gibi davranıyordu. Zaev haykırdı:

"Haydi, bir tek daha atalım."

Sonra zaman kaybetmeden maşrapasını başına dikti. Ardından bir turşuyu kıtırdattı ve en önce kapıya doğru o yürüdü. Yürürken de kalpağını başına geçiriyordu. Çözülmüş kulaklıklar yine yukarı dikildi. Bağlar yine aşağıya doğru sarkıyordu.

Ardından bağırdım:

"Zaev bağcıkları bağla!"

"Baş üstüne Yoldaş Kombat. Bağcıkları bağlayacağım."

TÜMEN KARARGÂHINDA

1

TÜMEN karargâhının önünde eyerlenmiş birkaç at duruyordu. Lisanka'yı sertçe durdurdum. Islak derisinden buhar çıkıyordu. Beni su birikintileri, çamurlu yollardan geçirip, birkaç dakika içinde buraya getirmişti. Volokolamsk şosesi ile asfalt burada kesişiyordu.

Akşamın basmasına daha bir saat kadar vardı. Ama durmadan yağan yağmur, gri siyah gök, günü karartıyordu. Perdeleri olmayan pencerelerden ışık sızıyordu. Karargâhta lambalar yakılmıştı. Hemen ileride aynı sokakta Panfilov'un kaldığı ev görülüyordu. Açık pencerelerde camların pırıltısı belli oluyordu. Sanırım Panfilov karargâha gitmişti.

Bugün generalin yanına bu evde girmiştim. Kısaca hatırlatayım. Tümenden kopan taburum birkaç gün salvo ateşi açarak Almanların arasından sıyrılmış ve Volokolamsk'a gelmişti. General, pencereden taburun geçişini görmüş ve hemen emir subayını göndererek beni çağırtmıştı. İki eliyle elimi tutmuş ve Kazah usulü sıkmıştı. (Panfilov, Orta Asya'da uzun yıllar geçirmişti ve bizim Kazah törelerimizi iyi bilirdi.) Sonra da sormuştu:

"Kendinize nasıl yol açtınız? Çok kayıp verdiniz mi?" Panfilov, taburun durdurulup dinlendirilmesi için telefonla buyruk vermişti.

"Siz, Yoldaş Momiş-Uli, masaya buyurun, birkaç yudum atıştırın. Sonra anlatırsınız."

Anlatırken de generalin haritasını işaretliyordum. Bu haritanın üzerinde tümenin tarihi yazılmıştı. Düşman Volokolamsk'ı almak için acele ediyordu. Koyu mavi oklar saldıran Almanları gösteriyordu. Oklar artık Volokolamsk istasyonuna ve demiryoluna kadar dayanmıştı.

"Bizim yolumuz buradaydı generalim. Bir Alman kolunu burada yere çiviledik."

"Durun bakayım... Ne zaman olmuştu bu? Saat kaçta? Şimdi bazı şeyleri anlıyorum."

Düşüncelerini benimle paylaşıyordu. Şimdi iki gün önce çok güçlü bir Alman saldırısına karşı koymaya çalışırken neden birden baskının hafiflediğini anlıyordu. Birden kolay nefes almaya başlamıştı. Bu tam o gün o saatteydi. Volokolamsk'tan uzakta, silahlarımız kendiliğinden ateşlenmiş ve tümenden kopmuş taburumuz düşman kollarını koparmış, Almanlar bir süre saldırılarını yenileyecek gücü bulamamışlardı.

Panfilov, "Siz Almanlara sürpriz yapmışsınız," dedi. "Onlar böyle sürprizlerle ilk kez karşılaşıyor. Ve pekâlâ da ölüp güç kaybediyorlar ve kesinlikle sizin bu sürprizinizin rastlantı olduğunu da bilmiyorlar..."

Sonra bana başka şeyler de sormuş ve sonunda şöyle demişti:

"Sizin taburunuza gelince... Bakın ben yedeklerimi oraya ağır bir görev için gönderdim. Şimdi sizin taburunuz onun yerini alacak. Benim yedeklerim olacaksınız. Umarım ki sizi bir gün bir gece dinlendirebileyim. Beni anladınız mı?"

"Evet, Yoldaş General."

"Şimdi gidin dinlenin."

Kapıyı kaparken generali bir kez daha gördüm. Ufacık. Biraz kamburlaşmış, ensesi kırışık, öne doğru eğilmişti.

2

"UMARIM ki sizi bir gün bir gece dinlendirebileyim." Generalin evinden çıkalı daha iki buçuk saat olmamıştı. Beni yine yanına çağırıyordu. Acaba ne olmuştu?

Karargâhta yanımdan bir subay koşarak geçti. Çizmelerinden su ve çamur sıçrıyordu. Daha önce Panfilov'un karargâhında rastlamadığım bu sinirlilik, gergin durumun güçlüğünü ortaya koyuyordu.

Neden bilmem silah sesleri durmuş, şehrin üstüne bir sessizlik çökmüştü.

Beni elli adım kadar geriden izleyen Sinçenko yetişti. Attan atladım ve dizginleri ona uzattım. Acele etmiyormuş gibi Lisanka'nın

burnunu okşadım. Bu yaptığım onu mu, kendimi mi sakinleştirmek içindi bilmiyordum...

Kapıda yolumu bir nöbetçi kesti. Karargâh nöbetçi amirini çağırdılar.

"Kıdemli Teğmen Momiş-Uli," diye kendimi tanıttım. "Beni istemişler."

"Evet... Evet. General sizi bekliyor. Benimle gelin."

3

ÖNDEKİ iki odada, karargâh subayları kimisi oturmuş, kimisi ayakta tam kuşanmış durumda yeni bir göreve çıkmak üzere hazır bekliyordu. Hemen hepsini Alma-Ata'dan tümenin kurulduğu ilk günlerden tanıyordum. O günlerde bir süre karargâhta görev yapmıştım.

Masanın üstünde üç ya da dört telefon vardı; ikisi ile konuşuyorlardı. Soba gürüldeyerek yanıyordu. Tam önünde ayaklarını sobanın açık kapısına uzatmış, sırık gibi boyuyla tümen topçu komutanı albay oturuyordu. Onu birkaç gün önce çekilen topçuları seyrederken dürbünle görmüştüm. Adamlarının ve toplarının üzerine yüzlerce mermi yağıyordu. O, bir subay ailesinin çocuğu olan yaşlıca albay durmuş, tabakasını çıkarıp bir sigara yaktıktan sonra –bütün bunları büyük bir soğukkanlılıkla yapmıştı– bir grup topçuyu çevirmiş ve Almanlara cevap vermesini buyurmuştu.

Şimdi hasır örgülü koltuğa oturmuş, rahatça ayaklarını uzatmış, eklem yerleri boğum boğum olmuş kırmızı parmaklı elini sobanın sıcaklığına vermişti.

Yanında, topçu komuta telefonu, çevresinde de subayları duruyordu.

Albay bana seslendi:

"Momiş-Uli? Taburla mı geldin?"

"Evet, Yoldaş Albay."

"Fena değil... E, haydi git, git..."

Öte odada Yüzbaşı Dorfman telefonda konuşuyordu. Genç yüzü her an dinç ve inceydi. Şimdi de bana gülümsedi. Önünde mavi ve kırmızı kalemle işaretlenmiş bir harita duruyordu.

Dorfman, birine ısrarla:

"Orman bizim elimizde mi?" diye soruyordu. Sonra ekledi: "Evet... Evet, yerinizde kalın. Ormanda. Makineciler mi tutuyor orayı? Sanırım. Bir keşif yaptırıver, bağlantı... Ya demiryolu makasını tutuyor musunuz?"

Konuşmasına ara vermeden eliyle bana aralık duran kapıyı gösterdi. Bu işaret "İçeri gir" demekti. Buna karşın yine de oyalanıyordum. Çünkü haber verilmeden generalin yanına girme yürekliliğini kendimde bulamıyordum. Odada, aynı kapıya bakarak, sanki birini bekliyormuş gibi, tümen siyasi bölüm komutanı Albay Goluşko dolaşıyordu. Kalpağı başında, kaputu sırtındaydı ve kemeri iyice sıkılmıştı. Her an çalak davranışlı bir insandı ama o an beni şaka ile karşılayamadı:

"Tümen yedek tabur komutanı mı?" diye sordu.

"Evet."

"Hemen yanına girin."

4

KAPIYI açar açmaz bana seslenmeyen sert bir cümle geldi: "Rezalet! Biz de sizlere güvenmiştik!.." Aynı anda Panfilov'u gördüm. Yüzü asıktı. Bu acımasız sert sözler onaydı.

Yanında şişmanca, başında generallerin giydiği kuzu derisinden kalpağı olan, siyah derisinde rütbe işaretleri bulunmayan ceketli bir adam duruyordu.

Panfilov'a selam verip "Yoldaş General," dedim.

Panfilov bana döndü:

"Yoldaş Momiş-Uli. Size Ordu Komutan Yardımcısı General Zvagin'i tanıtayım."

Deri ceketli adama döndüm:

"Yoldaş General izin verirseniz tümen komutanımla konuşabilir miyim? Ben Tabur Komutanı Kıdemli Teğmen Momiş-Uli." Suratı asıktı:

"Bu partizanlık da ne oluyor? O taşıdığınız kılıç da nedir?" Hemen cevap verdim:

"Aslında ben topçuyum. Bu şanım da şimdiye kadar alınmadı. Kılıcımı da tüzük gereğince taşıyorum."

Zvagin, beğenmeyen bir şekilde başını salladı ve Panfilov'a baktı.

"Ne biçim bir usul uyguluyorsunuz? Bir tabur komutanı nasıl oluyor da doğrudan doğruya size, tümen komutanına geliyor?"

Panfilov kızardı. Göz kenarları iyice kırıştı. Çok esmer teninde lekeler halinde kırmızılıklar belirdi ve dudakları gerildi. Biz Panfilov'un bu küçük özelliğini biliyorduk. Sinirlenince böyle lekeler halinde kızarıyordu. Ama çabuk geçerdi.

Zvagin aslında haklıydı. Panfilov kendisini subaylarına karşı çok üstte tutmuyordu. Bu, onun zayıf yönüydü. Kapısı herkese açıktı. Tabur komutanı değil takım komutanları bile odasına girebilirdi. Hatta durdurulması unutulmuş erler bile.

Benim tümen yedek tabur komutanı olduğumu söyledi. Panfilov'un sesi kısıktı ve yavaş çıkıyordu. Yanında kendimi suçlu buluyor ve sıkılıyordum.

Zvagin bana döndü:

"Yedek tabur komutanı. Peki, kaç süngüsü var?"

Cevap verdim:

"Altı yüz süngü, dört ağır makineli ve dört top."

Zvagin'in sarımtırak yüzü aydınlandı. Birden dudaklarının canlandığını ayırt ettim. Önceleri onlar iyice kısılmış bir çizgi gibi duruyordu.

"Çelikleşmişler mi?" diye sordu. "Savaşa katıldılar mı?" Kısaca, "Evet," diye cevap verdim.

Panfilov karıştı. Esmerleşmiş teninden kırmızı lekeler kaybolmuştu. Birkaç kelimeyle, Almanlar bizim bağlantımızı kestikten sonra nasıl kendi gücümüzle kavşağı ateşe tuttuğumuzu ve Moskova'yı kuşatmak için Volokolamsk'a giden Hitler askerlerini nasıl yirmi dört saat yere mıhladığımızı anlattı.

Panfilov bakışlarını benden ayırmadan ekledi:

"Hem o buyrukla da davranmadı."

Onun ufak, birbirine yakın biraz Moğol gözlerinde bir kaygı ve karar düşüncesinin gerginliğini görmüştüm. Anlaşılan bir şeye kesin karar verebilmek için sesli düşünmek istiyordu. Elini sıfır numara

kesilmiş kafasına götürdü –Panfilov, sıkıya gelince ensesini kaşımayı severdi– ama birden irkildi ve durdu. Sonra:

"Buyrukla da davranmamışlar," diye yineledi. "Aslında, başka bir buyruk almıştı: Çekilip tümene katılma buyruğu. O ise durdu ve kavşağı ele geçirdi. Sırasızlık mı, elbette sırasızlık... Gene de... Gene de... İşte böyledir bu kılıçlı partizan."

Panfilov, o bildiğim yarı alaycı gülümsemesi ile sanki beni tanıtırmış gibi eliyle gösterdi. Belki de her an yaptığı gibi şakacı konuşmasını sürdürmek istiyordu. Bir gülümseme dudaklarında belirip kayboldu. Yüzü gene asıldı. İhtiyar ve bozuk oldu. Yüzünde ilk anda göze çarpan tek beyazsız kara kaşları kıvrılıp bir dik açı yapıp kaldı.

Ama Zvagin artık yumuşamıştı.

"Ya öyle mi?" diye mırıldandı. "Kazah ha?"

"Evet."

"Çok güzel."

Zvagin'in konuşmasını şöyle sürdürmesini bekliyordum: "İyi, demek tabur bir Kazalı tarafından yönetiliyor." Buna benzer sözleri Ruslardan çok duymuştum. Onlar bu sözlerle benim milli gururumu zedelediklerini anlamıyorlardı. Anlaşılan Zvagin'in bu konuda bir altıncı duyusu vardı.

"İyi," diye yineledi, "şimdi general size bir görev verecek. Çok konuşmayacağım. Sağ kanatta düşman tümen cephesini yardı. Karanlıkta karşı saldırıya geçerek Almanları iteleyip hattı yine eski yerine getirmek zorundasınız. Sonra da kaleleşip yerinizde kalacaksınız. Anlıyor musunuz Yoldaş Tabur Komutanı?"

"Anlıyorum Yoldaş General," dedim.

Zvagin sözünü sürdürdü:

"Bugün ve yarın Moskova savaşının karar günü." Bir an durup düşündü. "Düşman yorgunluktan bitmiş ve kansızlaşmış durumda. Son çabasını harcıyor. Bizim onu durdurmamız gerekli. Bunu yapabiliriz. Yapmak zorundayız da. Gerekirse biz hepimiz, siyasi komutanlar da içinde, hepimiz savaş alanına atılmak zorundayız. Hâlâ geri çekilmemiz bir utançtır. Bir rezalettir. Korkunçtur... Ama biz yine tümen mevziinin yarılmasına izin vermişiz."

Panfilov kamburlaşmış, hafifçe başını eğmiş, duruyordu.

On altı kasımdan beri süren dirençli ve acımasız savaşlarda Almanlar, tümen savunma mevziini iki ya da üç kez yarmıştı. İnsan bu sıralarda tümenin parçalandığını sanabilirdi. Ama askerlerimiz parçalansalar, kopsalar bile çarpışmayı sürdürmüşlerdi. Bu çarpışmalar sonunda yollar yine ele geçiriliyor, biraz geride yeniden toplanılıyor ve yeni bölükler, taburlar ve bataryalar kuruluyordu. Cephe yeniden canlanıyordu.

Şimdi savunma mevzii yeniden yarılmıştı. Şimdi Panfilov, azarı dinlemek zorunda kalıyordu: "Utançtır. Yine biz tümen mevziinin yarılmasına izin vermişiz..."

Bana öyle geliyordu ki bu bozulan yalnız bir cephe değil, Panfilov'un düşünceleriydi de.

5

ZVAGİN:

"Görevini yerin general," dedi. "Size engel olmayayım." Ellerini arkasına bağlayıp oda içinde bir aşağı bir yukarı dolaşmaya başladı. Panfilov kapıyı açtı:

"Yoldaş Dorfman, harita ile buraya buyurun." Zvagin, zor anlaşılır bir sesle homurdandı: "Buyurun... Buyurun değil, harita ile buraya gelin." Panfilov sustu. Yüzünde yine koyu lekeler belirdi. Bakışını yere dikip başını yavaşça eğdi. Bu kez, bu davranışı bana dirençle yapılmış göründü.

Bir zamanlar Panfilov'un, pek askerce sayılmayan ve hatta yöneticilik kurallarının çok ötesinde bulunan yumuşak huyu ve kişilere danışmak ile yüksek sesle düşünme alışkanlığına büyük ilgi duymuşumdur. Buyruğu altındakilere bir asker gibi seslenmezdi: "Yoldaş Momiş-Uli", "Yoldaş Dorfman." Sesi güçlü değil, uzun süredir sigara içenlerde olduğu gibi kısık çıkardı. Karşısında esas duruşta beklenmesinden hoşlanmaz, böyle yapılmasına da izin vermezdi. Bir komutan gibi yukarıdan konuşmasını beceremiyordu. Biz bunlara alışkındık. Ama bana şimdi öyle geldi ki Panfilov'u, Zvagin'in gözü ile görüyordum.

Evet, bizim generalimizin etkili bir görünüşü yoktu. Hele şu anda. Ufak tefek, biraz kamburlaşmış, çökük göğüsleri ve ensesin-

deki derin kırışıklıkları ile kesinlikle bir kahraman değil, mutsuz bir general olarak görülüyordu. İnsan uzaktan onun bir tümeni nasıl yönettiğini, birkaç bin kişiyi nasıl buyruklarına uydurduğunu kolaylıkla anlayamazdı.

Dorfman, elinde büyük, siyah bir dosya ile odaya girdi. Panfilov onu: "Aydınlığa, masanın yanına buyurun," diye çağırdı. "Siz de, Yoldaş Momiş-Uli, buraya buyurun."

O inatla "Buyurunuz" diye yineliyordu. Zvagin sesini çıkarmadı. O da masaya yaklaştı. Dorfman dosyayı açtı. Önümüzde tümen karargâh haritası duruyordu.

Öyle sanıyorum ki bu haritayı hiçbir zaman unutamayacağım. Silgi birçok kez onun üzerinde dolaşmış, mavi ve kırmızı kalemlerle pek çok şey karalanmıştı. Yer yer baskı mürekkebi silinmiş, kâğıt zedelenmişti. Almanları gösteren ok saldırı merkezinden, şose boyunca güneyden Volokolamsk'a doğru gidiyordu. Orada umutsuz savaşlarda durum bazen günde birkaç kez değişiyordu. Tümenin şimdiki yerleşme çizgisi kırmızı kalemle bir yarım çember şeklinde duruyordu ve Volokolamsk yakınlarında iki yerden koparılmıştı: güneyden ve kuzeyden. Güneydeki durum gündüz Panfilov'un yanında gördüğümden bu yana hemen hemen değişmemişti. Parçalanmış, birbirinden ayrılmış kırmızı yuvarlaklar daha doğru bir deyişle yuvarlacıklar, şurada burada işaretlenmiş top ve makineli tüfekler canlıydı ve arkamıza yönelmiş Almanlara karşı koyuyorlardı.

Ama sağ tarafta tümenin kuzey kanadında sanırım korkunç bir şey olmuştu. Oradaki cephede birkaç kilometrelik bir gedik açılmıştı. Haritada gedik, geniş ve ikiye ayrılmış mavi bir okla gösterilmişti. Çatallı, sivri noktacıklarla belirtilmişti. Bu düşmanın ilerleyişinin kesinlikle bilinmediğini, sadece sanı olarak bulunduğunu belirtiyordu. Kuzeyden yarma yapan Almanlarla kentin arasında hiçbir engel yoktu. Yalnızca kentin dışındaki bahçelere yerleşmiş bulunan uçaksavarlar işaretlenmişti.

Sakınmadan açıklayayım ki beni bir kaygı kapladı. Belki de şu anda karşılarında hiçbir güç bulmayan Almanlar bu yana, Panfilov'un karargâhına, Volokolamsk'a doğru geliyordu.

Yarmayı işaret eden Panfilov sordu:

"Ee, Yoldaş Dorfman, yeni bilgiler nedir?"

Cevap biraz avutucuydu:

"Daha bağlantı kurulamadı Yoldaş General."

O sırada karargâh nöbetçisi içeri girdi.

6

"YOLDAŞ General izin verirseniz?"

Zvagin, başıyla işaret etti. Nöbetçi, Zvagin tarafından kurulmuş bulunan toplama alayının binbaşısı Kondratiev'in geldiğini bildirdi. Kısa bir süre önce böyle bir alayın bulunduğunu ve Volokolamsk'ta bizim tümene komşu olarak savunma bölgesi aldığını duymuştum.

Zvagin, "Kondratiev mi? Nerede?" diye sordu.

"Burada. Öbür odada."

Zvagin, ağır adımlarla kapıya doğru yöneldi ve ardına kadar açtığı kapıyı kapamadan, öteye yürüyüşünü sürdürdü. Panfilov onu izledi.

İlk önce konuşmanın başını anlayamadım. Yeni gelenin sözleri kulağıma anlaşılmadan geliyordu. O sanki kendini savunuyordu. Ve birden bütün evde Zvagin'in sesi inledi:

"Korktunuz mu?"

Açık kapıya yaklaştım. Zvagin'in önünde, sıska, kırmızı yüzlü, heyecanlı olduğu anlaşılan, ıslak kaputu çamur içinde bir binbaşı duruyordu. Bütün yanağı boyunca, şakağından çenesine kadar, şişmiş bir sıyrık uzanıyordu.

Zvagin, aynı bağıran sesle konuşmasını sürdürdü:

"Size buyruksuz geri çekilmeniz için kim izin verdi?"

Oda sessizdi. Karargâh komutanları işlerini bırakmış, ayakta duruyorlardı. Karargâh topçuları da karşı kapıdan bakıyorlardı. Sessizlik içinde her sözcük büyük bir açıklıkla duyuluyordu.

Zvagin cevap bekliyor, Kondratiev ise susuyordu. Kulağıma Zvagin'in ağır ve sıkışık nefes alışı geldi:

"Cevap verin!" diye avazı çıktığı kadar bağırıyordu: "Kesinlikle bulunduğunuz yerden çekilmemeniz için verilmiş olan buyruktan haberiniz yok mu?"

Kondratiev yutkundu. Gırtlağındaki kemik yukarı kalktı ve aşağıya kaydı:

"Zorunlu kaldım," dedi.

"Kaçmaya mı?"

Bir dakika daha sessizlik.

Zvagin: "Hepinize kesinlikle buyrulmuştur," diye konuşmaya başladı. Yalnız Kondratiev'e değil sanki hepimize söylüyordu: "Şimdi Moskova için kesin savaşlar yapıyoruz. Yerlerinizi kendiliğinizden bırakmak vatan hainliği ile eştir. Siz bir casus gibi, bir hain gibi davranmışsınız."

"Ne yapabilirdim? Ne zaman..."

Zvagin:

"Susunuz!.." diye gürledi. "Silahınızı masaya bırakın."

Binbaşı sarardı. Kabarmış çizik daha önce kırmızı yüzünde koyu bir şekilde görülüyordu. Birden açık bir şekilde, erguvani bir şerit gibi ayrıldı. Binbaşı, çevresine bir destek ararmış gibi bakındı. Tabancasının takılı olduğu kemerini çıkarıp masanın üzerine koydu.

Zvagin acımasız sürdürdü:

"Tutuklayınız... Yargılayınız. Yargılama hemen bugün yapılsın ve sonuç yarın bütün orduya bir günlük buyrukla bildirilsin... Götürünüz..."

Tümen karargâh komutanı genç teğmen, üzgün bir sesle mırıldandı:

"Gidelim..."

Kondratiev önde, teğmen ardında, yürüdüler. Zvagin'in nefes alışları, derin sessizlik içinde açıkça duyuluyordu. Panfilov'a döndü:

"General, geçici bir süre için sizin birkaç siyasi yönetmeninizi ve karargâh komutanınızı alacağım. Bu alaya gideceğiz. Kaçışanların toplanmasına yardım edeceğiz. Onları toparlayıp karşı saldırıya geçireceğiz."

Sonra siyasi bölüm komutanına buyurdu:

"Adamlarınız atlara binsin. Hemen yola çıkıyoruz."

Zvagin, birkaç dakika sonra, onun için özel olarak hazırlanan ve yeni durumu gösteren haritayı alarak, tümen karargâhından ayrıldı.

7

PANFİLOV, beklemekte olduğum odaya döndü. Uzun boylu topçu albayı da yanımıza geldi. Oldukça yılışık ve umursamaz bir sesle söz attı:

"Karşı saldırı... Böyle karşı saldırılarda insanın anası ağlar."

Panfilov, sertçe döndü:

"Mendile gereğiniz olmayacak mı?"

Panfilov'un davranışı böyleydi. Parlamaz, haykırmaz ya da "Kendinizi unutuyorsunuz", "Siz ne karışıyorsunuz" demez, bu tip sert sözler kullanmaz, yalnız alaycı sorular sorardı. Albay, alayı anladı, esas duruşa geçti. "İzin verirseniz çıkayım." General: "Gidebilirsiniz," dedi.

Panfilov'la baş başa kaldık. Dışarıda biri pencerenin panjurlarını kapattı. Panfilov, masada duran haritaya bir göz attıktan sonra odada dolaşmaya başladı. Bir süre sonra birden, beklenmedik bir şekilde konuştu:

"Düzensizliğe şaşıyorsunuz değil mi? Evet kargaşa az değil Yoldaş Momiş-Uli."

Sonra, düşüncelerini sürdürürken, sordu:

"Yoldaş Momiş-Uli, Engels'in *Askerî İşler*'ini okudunuz mu?"

"Hayır, Yoldaş General."

"Okumanızı dilerim... Sanırım bir yerinde Engels de kargaşanın yeni bir düzen olduğunu söylüyordu."

Kesinlikle inanıyordum ki general, gezinmek ve sesli düşünmek istiyordu. Ama cep saatini çıkardı, kordonunu çözdü ve masaya koydu.

"Haydi, buraya gelin Yoldaş Momiş-Uli. Haritanın yanına..."

8

PANFİLOV, bir süre sessizce haritaya baktı. Kuzeyden kente doğru uzanan ok, hâlâ noktacıklarla işaretliydi. Dorfman'ın bildirdiğine göre, yarma yapmış olan Almanlar alayla daha ilişki kurmamıştı. Düşman bu işaretli yerden mi davranıyordu? Tehlike ciddi miydi? Ya da bu yalnızca bir yoklama saldırısı mıydı? Almanlar, karşılarındaki gücün son birliklerini de çekmek için aldatıcı bir denemeye

mi girmişti? Panfilov, elindeki son yedek taburunu geceleyin bu bilinmezlerle dolu bölgeye göndermeye hakkı olup olmadığını düşünüyordu. Kente doğru yol açılmıştı, bu durumda yedek güçleri göndermek ne derece yararlı olurdu?

Masada cep saati takırdıyor, zaman geçiyordu. Karar verilmesi gerekliydi.

Panfilov:

"İşte Yoldaş Momiş-Uli, Volokolamsk çevresindeki savunma hattı," diye konuşmaya başladı. Kalemin küt ucuyla, savunma hattının kuzey yöresindeki çizgiyi gösterdi. Bu hat taburun gelmesinden önce hazırlanmıştı ve Lama ve Grodna nehirleri yanındaydı.

General Panfilov: "Buraya yerleşmeyin," diye konuşmasını sürdürdü. "Görüyorsunuz, öbür kıyı bu yandan yüksek... Savunma çizgisi basmakalıp çizilmiş. Nehir varsa kalemi al, hattı geçir..."

Size Panfilov'un bir davranışından söz etmiştim. Kesin karar veremediği ya da düşüncelerinin aydınlanması anlarında bilinçsiz olarak parmaklarını açardı; işte şimdi de general, sanırım farkına varmadan açılmış olan parmaklarını havada çevirdi.

"Sizin göreviniz karşı kıyıya geçmek," dedi. "İşte bu tepeleri alacaksınız. İvankova köyünü alıp, düşmanın önünü keseceksiniz. Daha önce karşılaşırsanız hemen çarpışmaya girin. Anlıyor musunuz?"

"Anlıyorum Yoldaş General. Baş üstüne Yoldaş General." Panfilov'un gözünün içine bakıp "Baş üstüne" demiştim. Ama kendim, 'Sen de güvenmiyorsun, sen de kesin kararlı değilsin, ne karar vereceğini sen de bilmiyorsun, öyleyse neden sanki beni gönderiyorsun?' diye düşünüyordum. Panfilov'la beraberliğimizden bu yana ilk kez, bende güvensizlik uyandırdı.

Önce de söylediğim gibi generalin gözlerinin içine bakıyordum. Ve birden düşüncelerimi okumuş gibi ekledi:

"Ben de tam emin değilim, duraksıyorum Yoldaş Momiş-Uli. Kesin kararım yok, ama zamanım da yok."

Aynı anda ona karşı duyduğum kin, sevgi ve içtenliğe döndü. Bana karşı dürüst ve açık davranıyordu. Kendini hep doğru düşünen, hatasız bir insan gibi göstermiyordu.

Konuşuyordu:

"Açıklamak isterim. Aklımdan sizi şehrin içinde bırakmak geçiyordu. Düşmanı şurada yorduktan sonra –Panfilov kalemiyle Almanlarla genel çarpışma hattını gösterdi– size şehrin savunmasını bırakacaktım. Sizi tekrar cepheye göndermeme kararımı uygulayayım mı?"

Panfilov, büyük bir içtenlikle bana baktı, hatta biraz üzerime doğru eğilmişti. Benim açık sözümü, vicdanımın sesini bekliyordu. Ama ben bir generale ne tavsiye edebilirdim.

Yeniden konuştu: "Orada ne oluyor bilmiyorum." Kalemi bu kez kuzeydeki yarmaya uzattı. "Belki kendiniz karar vermek zorunda kalacaksınız. Onu yüreklilikle uygulayın. Size inanıyorum. Olabilir ki size, yola çıkışınızdan sonra bir şey daha bildirebilirim. Ee, Yoldaş Momiş-Uli..." Elini uzatıp benimkini sıktı. "Size inanıyorum Yoldaş Momiş-Uli, siz şerefinizi asla çiğnetmezsiniz."

Kararlı ve sert bir sesle, "Asla!" dedim.

Gitmek için döndüm. Ama Panfilov beni durdurdu:

"Bir şey daha var: Tedbirli olmayı elden bırakmayın. Çarpışmaya ilk kez öncüler girsin. Siz asıl gücünüzle yandan vurun. Genellikle yandan... Bir bakarsınız ki büyük bir kayıp vermeden onları püskürtebilirsiniz. Beni anladınız mı?"

"Anladım Yoldaş General."

Bakışlarında sevgi ve kaygı vardı.

GECE İÇİNDE TABUR

1

KARARGÂHTAN çıkar çıkmaz gözüme Lisanka çarptı. Karanlıkta bile onu öteki atlardan ayırt edebiliyordum. Alnında kocaman beyaz bir lekesi, ayaklarında da dizlerine kadar uzanan –sanki çorap giymiş gibi– beyaz bir kısmı vardı. Doru olmasına karşın şimdi yağmur altında siyah görünüyordu.

Sinçenko beni bekliyordu. Lisanka ile Sivka'nın –onun atının adı– dizginlerini tutmuş, bana doğru yürüdü. Hemen, şoseye açılan sokakların birinin içinde duran taburun yanına gittik. Uzaktan, iki tekerlekli arabaları, ağır makinelileri ve çatılmış silahları gördüm. Erzak arabaları ve gezici mutfaklar da hazırdı. Tabur beni beklerken dinleniyordu. Erler yağmurdan ağırlaşmış kaputlarıyla, gruplar halinde merdivenlere ya da avluların içinde, çatıların altına siperlenmişlerdi. Yanan sigaralarının kırmızı noktacıkları her çekişlerinde alevleniyordu.

Kent, karanlık ve sessizdi. Pencerelerin hiçbirinde ışık görülmüyordu, yalnız istasyondaki yangın sürüyordu. Orada gök kızılımtıraktı.

Uzaktan geldiğimi gördüler. Rahimov komut verdi:

"Kalk. Hazır ol!"

Olduğum yerden bağırdım:

"Bırak. Rahat!"

Rahimov, bir evi karargâh işleri için elinde tuttuğunu ve karargâh takımını oraya yerleştirdiğini bildirdi. Benim çok konuşmayan, hiç de göze çarpıcı bir adam olmayan karargâh subayım temkinli adamdır. Rahimov'u gördüğüm zaman hiç kimseye sormadan taburun her şeyinin hazır olduğunu, yönetimde hiçbir şeyin aksamadığını bilirdim. Rahimov'a, biraz önce Sinçenko'nun büyük bir ustalıkla bir muşambaya sardığı topografik haritayı teslim ettim ve buyruğumu verdim:

"Üçüncü bölük komutanı yanıma gelsin."

Rahimov, beni karargâh olarak ayırdığı eve götürdü. Ardımdan da Filimov koşarak geldi.

"Beni buyurmuşsunuz Yoldaş Kombat. Geldim."

"Rahimov, Filimov'a haritayı ver. Tut Efim Efimoviç. Aç."

Hemen merdivende, yağmuru kesen sahanlığın altında haritayı açtık. Rahimov, el fenerinin ışığını uzattı. Filimov'a, İvankova köyünü gösterdim.

"Görüyor musun? Sağ kanadımızı yarmış olan düşman birliği buraya yaklaşıyor. Gücünün ne olduğunu daha bilmiyoruz. Taburun görevi kentin yolunu engellemek. Sen Efim Efimoviç, öncü birliği gibi davranacaksın. Görevin, İvankova'ya Almanlardan önce varmak ve hemen çarpışmaya girişmek. Onları dövüşe zorlayacaksın, kendine doğru çekeceksin. Sonra ben genel gücümle vuracağım. Yandan ya da geriden saldıracağım. Sana ateş gücümüzün yarısını veriyorum: İki ağır makineli ve iki top. Almanlarla daha önce karşılaşırsan, yolu tut ve verme. Bağlantıyı şimdilik erlerle yapacağız. Anladın mı Efimiç?"

"Anladım Yoldaş Kombat. Çakılacağım ve bir adım bile geri çekilmeyeceğim."

"Hayır. Onlarla oynayabilirsin. Üstüne çekmek için biraz geri çekilebilirsin. Ama dizginleri elinden bırakma."

"Bir yere çivilensem daha iyi olmaz mı Yoldaş Kombat?"

Savaşın kurnazlıkları Filimov'a göre değildi. O, kendisi için kesin anlam taşıyan buyruklara alışmıştı.

"Peki –kabul etmekten başka yapacak bir şey yoktu– çakıl, kal. Sonra her şey daha iyi anlaşılacak. E, haydi adamlarını topla ve hemen davran. Ben de yirmi dakika sonra yola çıkacağım."

Filimov, merdivenlerden aşağı doğru koşarken haykırıyordu: "Üçüncü bölük... Sıralan."

Öteki buyruklar da duyuldu: "Birinci takım sıralan...", "İkinci takım..."

Yangının kırmızı fonunda erlerden bir orman doğdu. Bölük sıralandı. Filimov'a yaklaştım:

"Görevi, komutan ve erlere yürüyüş sırasında anlatırsın. Hemen yola çık, zaman kaybetme."

Yürüyüşlerin ustası olan Filimov, kaputunun eteklerini kemerine soktu ve bölüğünün başına geçti. Komutası duyuldu: "Bölük... Marş!" Yürüyüş başladı. İki ağır makineli arabası ile iki top da arkalarından...

2

ÖNCÜ grubu gönderdikten sonra karargâha doğru yürüdüm. Canım sigara içmek istiyordu. Ceplerimde bulamadım. "Sinçenko."

"Buyur Yoldaş Kombat."

"Bir paket Belomor."

Hemen aynı anda önümde bir gölge belirdi.

"Yoldaş Kombat bize de bir sigara ikram etmeyecek mi?"

Garkuşa'nın kurnaz yüzünü ve sesini tanıdım.

"Er Garkuşa bu ne laubalilik?"

"Duman koktu Yoldaş Kombat."

"Şuna bak. Ben daha yakmadan Garkuşa kokusunu alıyor."

"Yalan söylemiyorum Yoldaş Kombat. Babamın bir sözü vardır: Ağır adam soyununcaya kadar, çevik yıkanırmış."

Garkuşa'ya katılan birkaç er çevremi sarmıştı. Atasözü gülüşmelere yol açtı. Sinçenko, bir paket Belomor açıp uzattı. Alıp ben de erlere uzattım.

"Yakın."

Belli bir şey; kimse itelemedi. Garkuşa'nın el çabukluğu ile iki tane aldığını ayırt ettim. Sonra, yağmur ve rüzgâra karşın ustalıkla kibriti yakıp bana uzattı.

Karargâha girdim. Rahimov'un çağırdığı topçu komutanı ve siyasi yönetici beni bekliyordu. Onlara durumu ve taburun görevini anlattım.

"Arkadaşlar, askerlerinizin yanına gidin," dedim. "Onlara durumu anlatın. Önümüzde çarpışma var; hem de karanlıkta olacak bir çarpışma. Yakın dövüşe girmek zorunda kalacağız. Süngü ve el bombalarıyla. On beş dakika sonra yola çıkıyoruz. Yemeği yolda yiyeceğiz. Kentin sınırları dışında duracağız. Soru sormak isteyen var mı? Gidebilirsiniz."

ASKERLER kısa zamanda sıralandı.

Atla sıraların yanından ağır ağır geçerken, tanıdık yüzler ayırıyorum.

İşte Novlyanskoye köyüne girişilen karşı saldırıda büyük kayıp veren en az sayılı ikinci bölük. Tolstunov'un, makineliyi bir tüfek gibi başının üstüne kaldırdıktan sonra, "Komünarlar!"* diye haykırarak koşusunu anımsadım.

Çok yazık. Tolstunov şimdi bizimle beraber değil. Onunla aynı anda Zaev de atağa kalkmıştı. Bölüğü onlar artlarından sürüklemişti. Zaev o sırada yaralandığı halde sağlık merkezine gitmeyi reddetmişti. İşte Semyon Zaev, sağ kanatta duruyor. Kamburlaşmış, zayıf ama yorgun değil. Kılıflı tabancası kemerinden sarkıyor. Novlyanskoye'de öldürdüğü bir Alman subayından aldığı kaputunun içinde. Kalpağı başına geçirilmiş ve nasılsa uçları bu kez bağlı.

İşte Polzunov'un genç yüzü. Kaputunun yakasını kaldırmamış. Yağmur ensesini ıslatıyor. Gözlerinde ciddi ve güven dolu bakışlar var. Bugün, onun –bu anda çocuk denebilecek yaştaki genç askerin– tanksavar bombasını sapından yakalayıp cin gibi gözlerle düşman tankını izlediğini ve o ateş saçan kutuya savurduğunu generale anlatmıştım. Ağır yaralı Servükov'u, kahraman Teğmen Donskih'i ve erkeklik dersi alan Brudni'yi anımsadım. Ağır makinelileri taşıyan iki tekerlekli arabaların yanından geçiyorum. Yanında makineliciler duruyor. Boynunu hafifçe bana doğru uzatmış olan gözlüklü Murin'i görüyorum ve sıraların üzerinden yükselen sırık gibi Galiulin ve alacakaranlıkta kaybolan değişik kaşları ile Bloha.

Savaştan önce askerlerime ne söyleyeyim?

Atımı durdurup, onlara doğru döndüm:

"Arkadaşlar, bize dinlenme vermek istediler ama veremediler. Düşman Moskova önünde olduğu için dinlenme olmaz. Biz çarpışmaya gidiyoruz. Tüm güçlüklere karşın ileriye gidiyoruz. Bizim için gelecekte savaş var. Moskova önünde böyle korkusuzca savaşacak olanlar

---

* Komünar: Komünizme inananlar. *-çev.*

kimlerdir? Şimdiden cevap verelim: Bunlar vatanı koruyan Sovyet askerleridir."

Küçük bir ara, sonra buyurdum:

"Rahimov, taburu götür."

4

TABUR köy yolunda yürüyor ve sanki çamurları yoğuruyor. Geride yangının alevinde kilise kubbeleri ve çan kuleleri beliriyor. Sonra onlar da sisin içinde kayboldu.

Rüzgâr arttı. Yağmur ise aksine azaldı. Artık tek bir silah sesi bile duyulmuyor. Sanki Volokolamsk önünde her şey ölmüştü.

Ama biz karanlığa doğru ilerlerken önümüzdeki savunma hattının yarılmış olduğunu biliyoruz. Volokolamsk'a uzanan yollar –ki şimdi onlardan birinde biz yürüyoruz– artık askerlerimiz tarafından savunulmuyor. Önümüzde bir yerde, sislerin içinde düşman var.

Lisanka, yürüyen taburun yanında yere yavaşça basıyor. Düşüncelere dalmış, kendimi eyere salmışım. Birden ardımda bir ayak sesi duydum. Bir an tapırtı kesildi ve tanımadığım bir ses soru sordu:

"Tabur komutanı nerede?"

Bir ses cevap verdi:

"İleride."

Biraz sonra yanıma iki karargâh askerinin koruyuculuk yaptığı bir binbaşı geldi:

"Uff, çok uzakmışsınız," dedi. "Geriye dönmeniz gerekecek Yoldaş Teğmen; size yeni buyruk getirdim. Taburu durdurun."

"Ne oldu? Neden?"

Binbaşı beni yana çekip açıkladı. En sonunda Almanların yarma yaptığı yerdeki alayla bağlantı sağlanabilmiş. Benim taburum da, generalin buyruğu ile bu alayın komutanı Hrimov'un buyruğuna verilmiş. Yeni buyruk taburun yönünü değiştiriyor. İvankova'ya değil, Timkova'ya gitmem gerekiyor. Görevim, Timkova alınacak ve Timkova dağlarına yerleşilecek.

"Bu neden böyle?" diye sordum.

"Bilmiyorum. Görevim buyruğu size ulaştırmaktı."

"Hrimov'la siz kendiniz konuştunuz mu?"
"Hayır, karargâh komutanı konuştu."
"Ona sorabilirdiniz."
Binbaşı alındı:
"Üstlerime soru sormak âdetim değildir." Kendimi tutamadım:
"Boşuna konuşuyorum!"
Binbaşıya sert bir bakış fırlattıktan sonra bağırdım:
"Sinçenko!"
"Buyur Yoldaş Kombat!"
"Rahimov'a taburu durdurmasını ilet."
"Baş üstüne Yoldaş Kombat."
Bir kez daha binbaşıya selam verdim:
"Allahaısmarladık Yoldaş Binbaşı."
O kuru bir sesle cevap verdi:
"Güle güle... Çabuk dönün."

5

MOLA verilmesini söyleyip komutanları çağırdım. Askerler, yolun kenarındaki ıslak ve soğuğun dondurduğu otların üstüne oturdular. Sardıkları sigaraların ateşlerini saklayarak içiyorlardı. Hava oldukça soğumuştu. Yağmur incecik yağışını sürdürüyordu. Kötü kuzey rüzgârı bu çirkinliği alıp kaputlara, çadır bezlerine ve kalpaklara çarpıyordu.

Rahimov, Volokolamsk'taki sokakta olduğu gibi maskelediği el fenerinin ışığını haritanın üzerine çevirdi. Komutanlara yeni buyruğu bildirdim: Timkova'yı alıp Volokolamsk'a hâkim olan Timkova Dağına yerleşeceğiz. Görevi anlattıktan sonra buyruğumu verdim:

"Rahimov, Bozjanov'a at ver. Bozjanov, Filimov'a yetiş, geri dönmesini söyle."

Sanırım size daha önce de söylemiştim. Bozjanov tüm Kazahlar gibi ata binmesini severdi. Savaşta, üzengiye ayak atmaya pek olanak bulamıyordu. Onun için bu tehlikeli anda bu güç görevden bile mutlu oldu. Genç ve geniş yüzü aydınlandı. Cevabı acele ve şen oldu:

"Baş üstüne Yoldaş Kombat."

Bozjanov'un ses tonu gülüşmelere yol açtı. Fenerin ışığında soğukla başı hiç hoş olmayan Dordiya başını kaputunun yakaları içine çekmiş, gülümsüyor; içine kapanık Rahimov bile gülüyor. Yeniden buyurdum:

"Çabuk davran."

Bozjanov selam aldı, döndü ve karanlığa daldı. Şimdi onun güçlü, biraz öne eğik sırtını görüyorum. Görevine yönelmiş. Aklıma "ok" geliyor. Galiba onun için şu an en uygun sözcük de bu. Buyruğumu sürdürüyorum:

"Panyükov!"

Yarım kalan yemeğimizde şerefe kadeh kaldıran Birinci Bölük Komutanı Panyükov, sertleşen çamura karşı bir adım öne çıkarak esas duruşa geçiyor. Islak kemeri sımsıkı sıkılmış, her şeyi düzgün, yangının etkisiyle kızıllaşan karanlıkta zayıf yüzü hayal meyal seçiliyor.

"Panyükov –bir an duruyorum– adamlarını doyur. On beş dakika sonra öncü birliği olarak yola çık. Timkova'ya gir. Görüyor musun? –Ona haritada Timkova'yı gösteriyorum. O da kendi haritası ile karşılaştırıyor.– Oraya yerleş. Biraz sonra da ben tüm güçlerle sana katılacağım."

"Yoldaş Kombat, düşman nerede peki?"

Bu sırada Dordiya'nın sesi duyuldu:

"İzin verir misiniz Yoldaş Kombat?"

"Evet?"

"Yoldaş Kombat –pek güvenli olmayan bir sesle konuşuyordu–, belki sabahı beklesek daha iyi olacak."

Siyasi yöneticiyi desteklemeye cesaret edemiyorum. Panyükov, umut dolu bakışlarını bana dikip bakıyor. Birden kesip atıyorum:

"Bu ne biçim söz! Size Timkova'ya doğru gitmeniz buyuruldu. Düşünce yürütülecek bir şey yok. Timkova'ya git. Köyü al. Anladın mı Panyükov?"

"Evet, Yoldaş Kombat."

"Elimizdeki tüm topçuyu senin buyruğuna veriyorum. Haydi, şimdi adamlarını doyur. Seleznev, şimdi mutfakları buraya getirecek. Seleznev buraya gel."

Önümde esas duruşta Seleznev dikiliyor.

"Buyurun Yoldaş Kombat."

"Seleznev, mutfakları buraya aktar."

Karanlıkta Seleznev'in yüzünün buruştuğunu ayırt ediyorum. Bana biraz şaşkın gibi geliyor. Dikkatle bakıyorum. Tümüyle öyle. Sıkılgan cevabı duyuluyor:

"Mutfaklar yok, Yoldaş Kombat."

"Nasıl yok? Nerede takılıp kaldılar?"

"Tümen karargâhındaki binbaşı tüm erzak arabalarını taşımamıza gerek olmadığını söyleyerek, kente geri göndermemizi buyurdu."

"Tüm yükü mü? Ve sende onları gönderdin ha?"

"Evet Yoldaş Kombat, her şeyi buyrulduğu gibi hemen yaptım."

Kendimi tutamayıp küfrettim:

"Kereste! Askerin yemek yemediğini biliyorsun. Neden bana haber vermedin?"

Seleznev susuyor. Bağırdım:

"Tanrı seni kahretsin! Volokolamsk'a marş! Bana peksimet getir. Peksimetsiz dönmeyesin."

6

"PANYÜKOV aç karnına gitmeniz gerekiyor –fısıldamak zorunda kalıyorum–. Belki Almanlardan bir şeyler edinebilirsiniz... Bölüğünü hemen hazırla ve harekete geç."

Karanlıkta onun buyruğu duyuldu:

"Posta, buraya gel."

Ufacık Muradov, hemen yanında belirdi:

"Buyur!"

"Yürüyelim."

Panyükov, vıcık vıcık çamuru çiğneyerek bölüğüne doğru gidiyor. Arkasından bakıyorum. Her şey tamamlandı. Buyruk verildi ve ona uyuldu. "Baş üstüne" diyen uygulamaya koydu. Ama omuzlarına bak, sırtını gör, onlar sana ne anlatıyor. Birden bana her an düzgün ve dik olan Panyükov'un sırtı şimdi büzülmüş ve kararsız göründü. Bu bir anlık görüş sanki beni çarptı. "Dur, gitme!" diye bağırmak istiyorum. Ama kendimi toparladım. Sanırım benim de sinirlerim bozuldu. Kargaşa, karanlık ve bilinmezlikler bana oyun oynuyor.

Bir sırt daha görüyorum; ufacık posta eri Muradov'un sırtı. O da komutanının ardından gidiyor. Ve en sonunda üçüncü bir sırt –karanlıkta iyi görmeyen ve sıkıntıyla yürüyen– siyasi yönetici Dordiya'nın sırtı.

Şimdi sinirler konuşuyor. Kendimi iyi duymuyor, titriyorum. Şeytan götürsün. Bir bu eksikti! Hasta bir komutan! Hayır, kendimi bırakmayacağım. Toparlanacağım.

Buyruklar duyuluyor ve sıralanan bir bölük görülüyor, sonra da ölçülü adımlar. Panyükov'un bölüğü gitti.

Düzlükte Zaev'le kaldım.

7

ZAEV yanıma yaklaştı. Kaputunun içinde sakladığı Alman tabancasının kabarıklığı belli oluyor.

"Yoldaş Kombat, ceketiniz ıslanmış sanırım. Kaputunuzu giyseniz fena olmaz."

"Dayanmam gerek, bakarsın başkaları da ekşir."

Zaev, titreyen bir sesle:

"Kimse ekşimez," dedi. "Böyle komutanımız olduktan sonra..."

"Böyle komutan ha..." Sözlerini alayla yineliyorum. "Komplimanlarını başka zamana sakla. Biraz gezinsek iyi olacak."

Zaev'le bir süre yolda sessizce dolaştık. Yol kenarında oturan askerlerden uzaklaşıyorum. Soğuğun çatlattığı bir sesle Zaev, karamsar konuşuyor:

"Bu karışıklık, bizi ileri geri oynatıyor... Tabur üçe bölündü... Keşmekeş."

Zaev'in sözlerinde düşüncelerimi buluyor, bundan ötürü de onu tersliyorum:

"Yoldaş Teğmen düşüncenizi sormadım."

Kırgın cevap veriyor:

"Sizi dinliyorum."

Dönüyoruz. Askerlere doğru yaklaştığımız sırada yine yürekli Garkuşa bana doğru geliyor.

"Yoldaş Kombat izin verirseniz ateş yakalım... İçimizi ısıtalım."

"Ateş yakılamaz. Tütünle ısınacağız."

"Sigara yok Yoldaş Kombat."

"E, haydi yak bakalım."

Belomor paketini çıkarıp Garkuşa'ya verdim. Öteki askerler hemen çevresini sarıyor. Garkuşa'nın arkasından omuzlarının üstünden Murin'in başı yükseliyor. O da benim paketten nasipleniyor. Ona sordum:

"Murin nasılsın? Gevşemiyorsun ya?"

"Biz yoğrulduk artık... Böyle yoğrulan gevşemez." Oh bizim eski konservatuvar asistanı ne sözcükler de öğrenmiş. "Yoğrulmak". Daha önce, ordudan önce bu sözcüğü biliyor muydu acaba?

İkinci bölük... Sevgili bölüğüm. Çarpışmadan kaçan Almanları kovalayan ikinci bölüğüm... İlk savaşta, ateşin bizi yaladığı sırada, komutanın kalbini kazanan bölük...

Tüzüğün, komutanla asker arasındaki ilişkilere dair maddesini ezbere biliyorum. Bu yakınlığı kurmak her zaman kolay olmaz. Benim için de kolay olmamıştır. Ama şimdi beni onlarla konuşmaya iten tüzük maddesi değil.

"Arkadaşlar, bugün generalin yanındaydım..." dedim. Sesim kısık çıkıyor.

Duyanlar çemberi daraltıyor. Islak otların üstünden kalkıp gelenler var. Bir anda çevrem daha çok, daha çok askerle kaplanıyor.

"General Panfilov, Teğmen Brudni'ye selamlarını iletmemi buyurdu..." Bir an sustum sonra sürdürdüm: "Brudni neredesin?"

"Buradayım Yoldaş Kombat."

Çevremdeki yığın ayrıldı ve güçlükle sıyrılan Brudni'nin ağır hareketini gördüm. Nefesini tutmuş, kıpırdamadan karşımda duruyordu. Pek yakın bir geçmişte ben onu taburun önünde ölüme mahkûm etmiştim. Bu, kurşunla değil sözle olmuştu. Onu şerefsizlikle suçlamıştım.

Brudni yine bir şeyler söylememi bekliyor ve bu sözlerimin eski olayı anımsatmış olmasından korkarak konuşmamam için sanki yalvarıyordu. Sıkıldığını duyuyordum.

"Brudni, general senin mükâfatlandırılman için öneride bulunmamı istedi ama görüyorsun... Almanlar zaman bırakmadı. Bunu yazabilmem için onları bir kez daha ezmemiz gerekli."

Susuyordu. Heyecanının konuşmasını engellediğini anlıyorum. Sonra kendini toparladı ve içten, sanki titreyen bir sesle karşılık verdi:

"Bu işi yapmanızı sağlayacağız Yoldaş Kombat." Cevabı beğenildi. Erler gülüşüyor. E, bu kadarı sana yeter Brudni. Konuşmamı sürdürdüm:

"Polzunov, generalin sana da selamı var. Duyuyor musun?" Karanlıkta sesini işitiyorum:

"Sovyet Rusya'ya hizmet ediyorum Yoldaş Kombat."

"Yoldaş Kombat, ben onu makineliye aldım." Zaev, izin almadan konuşuyor. "İşe yarar, becerikli bir oğlan. Ona kendim öğretiyorum."

Bu sırada bir subayı azarlamak istemem ama komutanlığın yasaları böyle: Hiçbir zaman bağışlama.

"Yoldaş Teğmen ilk önce 'izin verir misiniz' demeniz gerekirdi değil mi?"

Zaev:

"Suçluyum," diye alıngan bir sesle mırıldanıyor. Yine de onun da, ötekinin de gönlünü alıyorum: "Bölük komutanı seni övüyor Polnuzov. O bu sözü havadan söylemez. Ama gururlanıp şımarmayacaksın. Yoksa ısırgan toplatırım sana..."

Askerler bu pek bilinen şakayı gülüşerek karşılıyor.

Erlerin gülüşü insanı her zaman sevindirir. Onlar, bu çoktan beri aç ve yorgun, bir çayırlığa atılmış; ilerileri belirsiz, yağmur ve karanlık içinde duran kişiler, komutanın iç sıkıntısına karşı en iyi ilacı verdiklerini bilmiyor.

8

ASKERLERLE biraz daha konuştuktan sonra yeniden yürümeye başlıyorum. Ayaklarımın altında batak çamur vıcıklanırken, azalmış yüklerimizin yanından geçiyorum.

Karanlıkta, üstü yağmurdan ıslanmış cankurtaran arabası beliriyor. Buralarda bir yerde tabur doktorumuz Belenkov'u göreceğimi

biliyorum. Savaşın sinirli ortamı içinde bazen ona karşı haksızlık etmişimdir. Korkusu ve oyalanması için kaç kez kamçı gibi sert ve yakıcı sözler kullanmışımdır. Şimdi bunu düzeltmem gerekiyor. Onun bana karşı gücenmelerini giderirsem, her an sarı olan uzun yüzünde bir gülüş göreceğimi biliyorum.

Cankurtaranın arkası indirilmiş. Üstünde birbirine sıkışmış ve ayakları aşağıya sarkıtılmış birkaç sağlık eri oturuyor. Aralarında yaşlı Kireev de var.

"Kireev, sen misin?"

Erler aşağıya atlıyor. Kireev biraz geç kalıyor. "Otur, otur," diyorum.

Ama yaşlı sağlıkçı böyle bir şey yapmıyor. Yere inmiş, cevap veriyor.

"Biraz kestiriyorduk... Bağışlayın Yoldaş Kombat."

"Niçin özür diliyorsun? Şimdi yapmazsan ne zaman uyuklayacaksın? Doktor nerede?"

"Uyuyor." Kireev, sanki onu uyandırmaktan korkarcasına alçak sesle konuşuyor. "Arabada yer yaptık ona Yoldaş Kombat. Sakince biraz uyusun istedik. Uyandırayım mı?"

"Hayır, hayır, gereği yok... Nasıl olsa bizsiz de uyandıracaklar onu."

Ve birden sanki sözlerimi doğrular gibi, Panyükov'un bölüğünün gittiği yerden tüfek sesleri duyuldu. Sonra da makineliler takırdadı.

Şeytan götürsün, orada artık dövüş başladı. Filimov'un bölüğü ortada yok. Bozjanov da sanki yerin dibine girdi.

Cankurtaranın yanından hızla bölüğe döndüm. Bir sıçrayışta ata atlayıp, Rahimov ve Zaev'e doğru koştum.

"Zaev, bölüğü kaldır. Rahimov, sen de birliği Timkova'ya doğru götür. Sinçenko sen arkamdan gel."

Bir an kaybetmeden ve ardıma bakmadan Lisanka'yı silah seslerinin geldiği, çarpışmanın başladığı yöne doğru sürdüm.

GECE

1

İKİMİZ –ben önde, Sinçenko ardımda– karanlıkta at sürüyorduk. Panyükov'un bölüğüne giden yolu şaşırmamak için, haritayla karşılaştırmaya hiç gerek görmüyordum. Sapaklarda, kavşaklarda silah seslerine doğru gidiyorduk. Top arabalarının çamurda bıraktığı izler de bize yön veriyordu. Bir an, gökyüzü ışıklarla tutuştu. Onlar sanki karanlık gökyüzünde asılı kalıyor ve aşağıya ışık saçıyordu. Bunlar aydınlatma mermileriydi ve Panyükov'da yoktu. Demek ki çevreyi Almanlar aydınlatıyordu.

Yol aşağıya doğru iniyordu. Yağmur suları burada araba tekerleklerinin izlerinden akıyor, yamaçtan aşağıya doğru indikçe karanlık artıyordu. Aydınlatma fişekleri, tepelerin ardında kalıyor, buraları aydınlatmıyordu. Yalnızca ışıklar üstümüzde titreşiyordu. Yol kenarına serpiştirilmiş evleri ve bahçeleri ayırdım. Kimse bizi durdurmadı, yalnız birkaç köpek havladı. Yanımızda büyük bir çayır belirdi. Göğe doğru, erken soğuğun yapraklarını döktüğü dallar uzanıyor. Bir anda herşeyi görüyorum. Savaş bölgesi yakın.

Az sonra Lisanka adımlarını ağırlaştırdı. Aşağıda bir su sesi duyuluyor, inişi biraz daha sürdürüyoruz. Lisanka duruyor. Önümüzde yağmurdan yükselen bir dere var. Haritada o, ince, mavi bir sicim gibi görünür. Kurak zamanlarda insan onu çizmeleriyle geçebilir sanırım. Şimdi ise ne olmuş... Karanlıkta zor ayırt edilen, tahta destekleri hiç de güven vermeyen köprücüğün yanında derenin suları köpürüp kaynıyor. Toplar bu yarı yarıya dağılmış köprüden geçemez. Acaba arabaları nereden geçirdiler? Sorulara cevap aramayan Sinçenko, arabaların izlerini bulup bana gösteriyor. Lisanka'yı izlerden sürüyorum. Karşı kıyıya çıkıyoruz. Hızla akan su, Lisanka'nın çamurlanmış çoraplarını

yıkıyor. Sinçenko'nun iri atı Sivka'yı çamurlardan kurtarıp yukarıya sürmek için kamçıladığını duyuyorum.

Birden sisler içinden bir haykırış duydum: "Dur! Kimsin?"

Batarya komutanı Teğmen Kubarenko'nun sesini tanıdım. O da artık Lisanka'yı tanıdı.

"Yoldaş Komutan, siz misiniz?"

"Kubarenko, sen neden buradasın? Silahlar nerede?"

"Battılar Yoldaş Komutan. Bakın..."

İleriyi gösteriyor. Üzengileri hafifçe oynatıp ilerliyorum. Onlarla karşılaştım, ilk önce ölmüş bir atı ayırt ettim. Ötekiler yorgunluktan bitmiş, soluklanıyor. Erler toplara doğru eğilmiş.

Kubarenko bilgi veriyor:

"Dereyi geçer geçmez saplandık Yoldaş Kombat... Askerler bir süre ittiler ama zaman geçince piyade ilerledi."

Tepeden, buradan görülmeyen sırttan, iki üç makinelinin sesi geliyordu. Bunların Almanlara ait olduğunu anlıyorum. Arada bir boğuk boğuk havan sesleri duyuluyor. Bizde havan yok. Kubarenko'ya soruyorum:

"Buradan ateş edemeyecek misin?"

"Hayır, Yoldaş Kombat. Burası feci dik. Açı çok büyük."

"Bak Kubarenko... Filimov buraya geldiğinde seni buradan çekeriz. Zaev orada direnmesin. Bölüğü acele daha yukarıya çekmesini ona söyle."

Lisanka'ya bir üzengi vurup ileri fırlarken haykırdım:

"Sinçenko, arkamdan!"

Karanlıkta yine at sürüyorum.

2

LISANKA kayıp, kıç üstü oturuyor sonra güçlükle tekrar doğrulup sırtı tırmanıyor. Elimle okşarcasına boynuna vuruyorum. Islak ve sıcak derisinden buhar yükseliyor.

Yukarıda biraz aydınlanan fonda sırt beliriyor. Onun hemen üstünde aydınlatma fişeklerinin aydınlığı görülüyor. Sırta doğru tırmanan birkaç ere yetişiyorum:

"Durun, kimsiniz?"

"Bizden Yoldaş Kombat."

"İsmin ne? Hangi bölüktensin?"

"Er Berezanski, Yoldaş Kombat. Birinci bölükten."

Berezanski'ye bölükte "ihtiyar" derlerdi. Eski bir sigara tiryakisi olarak daima hırıltılı bir sesle öksürür ve tükürürdü. Sanırım askerin içinde sadece onun uçları sigaradan sararmış, buğday renginde uzun bıyıkları vardı. O ağır davranışıyla beni sık sık sinirlendirirdi. İşte yine sürükleniyor.

"Nereye gidiyorsunuz? Bölük komutanı nerede?"

"Bilmiyorum. Biz de onu arıyoruz Yoldaş Kombat. Kayboldu."

İçimden bir küfür savurup ilerliyorum. Yağmur durmuş ama yokuştan suların akışı sürüyor. Lisanka, sonunda tepeye ulaştı. Keskin bir rüzgâr yüzüme ve ellerime çarptı.

Anlaşılıyor: Almanlar, buraya bizden önce gelip tepeyi ve köyü almış; ileride, aydınlatma fişeklerinin ışığında damlar görülüyor. Hemen onların yanından aydınlatma fişeklerinin ışıkları yükseliyor. Bizimkiler nerede acaba? Yalnızca tek tük tüfek atışları duyuluyor.

Her yana bakıyorum. Geriye döndüğümde aşağıda bir yangının merkezi görülüyor. Sanki bir kömür ocağı ağzından kızıllıklar saçıyor. Şeytan götürsün bu Volokolamsk istasyonunu!.. Bizim savunma çizgimiz oradan geçiyor. Biraz daha solda, karanlıklar içinde kaybolmuş kent, doğu bölümünde bir yerde de Panfilov'un karargâhı var.

Burada, beni kemiklerime kadar üşüten rüzgârın altında kendimi terk edilmiş gibi duydum. Düşüncelerimde Panfilov'a sesleniyorum: 'Yoldaş General, tabur dağıldı. Üçe bölünmüş durumdayız. Toplar çamura saplandı. Tüm gereçlerimiz, her şey, yiyecekler, hepsi Volokolamsk'a gitmiş. Biz de geciktik. Almanlar önümüzdeki sırtları almış. Şimdi ben ne yapayım? Nasıl davranayım? Söyleyin bana Yoldaş General?'

Hayır Baurdcan! General sana cevap vermeyecek. Bunu hiç bekleme. Ama o sana, "Sana güvenim var" dememiş miydi? Neden sızlanıyorsun? Onun buyruğu var: "Timkova'yı alın." Şaşkınlığı şeytan götürsün. O ne diyor: Alın. Buyruk yerine getirilecek.

3

LASANKA beni çayırın ortasına doğru götürüyor. Bir saman yığını görüyorum.

"Hey! Orada kimse var mı?"

"Evet, Yoldaş Kombat."

"Neden buradasınız? Takım komutanı nerede?"

"Bilmiyoruz Yoldaş Kombat."

Yakında kırmızı bir patlayışla bir mayın çamur saçtı. Eyerden atladım.

"Sinçenko atları sakla."

"Nereye gidiyorsunuz Yoldaş Kombat?"

"Burada dolaşıp duruma bakacağım."

Panyükov'u aramaya başladım. Sert rüzgârın etkisi ile büzülmüş, sanki tarlada sürünüyorum. Çizmelerim hemen ağırlaşıyor. Yapışkan toprak ayağımdan onları çekmeye çalışıyor. Çevrede, komutanlarını kaybetmiş erler dolaşıyor. Panyükov nerede acaba? Bölük, Allah kahretsin, bu çamurda dağılmış ve dökülmüş.

Birden sunturlu bir Rus küfrü duyuyorum Ses enerjik ve buyurucu.

"Yat! Orada yat! Hey kime söylüyorum!"

"Burada nereye yatasın, çamura mı?"

"Yat diyorum. Gruplaşmayın. Bir mayın tümünüzü gebertir. Zincirleme dağıl."

Buyruk yine küfürlerle süslü. Bu kaba buyurucu ses kimin acaba? İlk anda ayıramıyorum. Tanıyamadığım belirsiz komutan sürdürüyor:

"Dcilbaev, Prostenko! Adamlarınızı bu yana toplayın."

"Baş üstüne Politruk, adamlarımızı toplayacağız."

Politruk ha? Kim acaba? Acaba heyecanlı Dordiya mı? Hayır, bu onun ses tonu değil. Yeni bir buyruk duyuluyor.

"Gluşkov."

"Buyur."

"Şimdilik takımı sen yöneteceksin. Birinci takım Gluşkov'un yanına. Sağa al. Bir araya toplanmayın."

Ve yine küfür. Hayır, sıkılgan ve kolayca kızaran Dordiya'dan şimdiye dek böyle sözler duymamıştım. Ve birden aynı ses başka bir tonla konuşuyor:

"Muradov, kepimi görüyor musun?"

"Görmüyorum Yoldaş Politruk."

"Haydi, şuralara aşağılara bir bakıver. Bir yana düşürmüş olacağım."

Bir "Ah" çektim. Her şeye karşın bu yine bizim Dordiya! Kepini kaybetmeyi yine becerebilmiş. Ama o irade, o enerji nereden geliyor? Hangi mucize onu bu bir saat içinde değiştirmiş?

Daha çok yaklaştım. Yavaş yavaş inen ışık demetinin aydınlığında sarı saçlı komiseri gördüm. Vahşi rüzgâr, kısa saçlarını geriye doğru, sanki tarıyor.

"Dordiya, bölük komutanı nerede?"

"Bilmiyorum Yoldaş Kombat. Onu bulamadım."

"Bölüğün komutasını sen eline al."

"Baş üstüne. Zaten artık almış durumdayım."

Arkamızda boğuk bir çatırtıyla bir mayın patladı. Dordiya ile birlikte yattık. Berbat, gevşek bir çamur dirseklerimin altında yayıldı.

Düzlüğün değişik noktalarında kırmızı alevli patlamalar oluyor. Sislerin içinden Muradov belirip Dordiya'nın kepini uzatıyor. Sordum:

"Muradov, bölük komutanını nasıl kaybettin? Bu iş nasıl oldu?"

Ufak tefek irtibat eri cevap veriyor:

"Yoldaş Kombat ben siyasi komiserin yanında yürüyordum. Uzun bir süre yan yana yürüdük. Teğmen, komiser ve ben. Sonra birden baktık ki bölük komutanı yok... Sanırım o hızla öne geçti, bizse geride kaldık."

Muradov'un sözlerinde komutanına karşı kalbi buran bir üzüntü var. Ama bir inancı da yansıtıyor. Ben de Panyükov'a inanıyorum. Anlaşılan geride kalanlara aldırmadan bir avuç askeri ile köy yakınında siperlenmiş olacak."

Dordiya kepini giyerken, geriye yatmış saçlarına dokunuyor.

"Hava dona çekiyor Yoldaş Kombat." Sonra haykırıyor: "Batska."

Rüzgâr şimdi daha kamçılayıcı olmuş. Dordiya, dağılan askerleri toplamak için bulabildiklerini çevreye gönderiyor. Ama çok insan yok. Şimdilik Dordiya'nın çevresinde toplananlar otuz kırk kişi.

Yattığım yerden düşmanın ateşini gözlüyorum. Havan mermileri yine seyrek. Sanırım iki ya da üç havanları var. Geceyi renkli kamçı-

larla süsleyerek, köyden yelpaze gibi açılan mermiler yükseliyor. Güçlü rüzgârın onların yönünü nasıl değiştirdiğini ayırıyorum. Düşmanın elinde top yok. Sanırım önümüzdekiler öncü grubu. Aşağı yukarı buraya benim Panyükov'la gönderdiklerim gibi bir şeyler. Düşman ışık mermilerini idareli kullanıyor. İki üç tane attıktan sonra ağır ağır inen ışıkların sönmesini bekliyor. Zaman zaman da renkli işaret fişekleri yükseliyor. Belki Almanlar bizimle karşılaştıklarını bildirerek yardım istiyorlar. Onlara hızla yardımcıların gelmesi mümkün. Daha çabuk saldırıya geçmem, düşmanın ateşini bastırmam ve güçlenmesine zaman bırakmadan, bir el bombası uzaklığı kadar sokulduktan sonra son bir hamleyle atılıp, köyü almam gerekli. Ama bu saldırıya kimlerle geçeyim? Bölüğün daha yarısı bile Dordiya'nın yanında toplanmamış. Zaev, Zaev, hadi hızlı davran; şu anda bize ne kadar gereklisin...

Birisi koşarak nefes nefese yanıma geliyor. Görmeden, eğilmiş vücudu, sallanan kolları ve şişkin kaputu ile onu tanıyorum: "Zaev!" diye haykırdım. O nefes nefese anlatıyor: "Bölüğü getirdim Yoldaş Kombat."

"Ağır makineliler yanınızda mı?"

"Onları sürükleyebildik Yoldaş Kombat... Topları Kubarenko'nun yanında bıraktım."

"Pekiyi Semyon... Almanları köyden atmamız gerekli." Zaev, kısık bir sesle cevap verdi: "Atacağız Yoldaş Kombat."

Bir süre sustu. Buyruk bekliyordu. Ruhunda karar anında savaş buyruğunun verilmesinin gelip çattığı anda binlerce düşünce ve ayrıntı birden ayaklanıyordu. Bana Panfilov yol göstermişti: "Onlara yandan vur, yandan... Bir bakarsın onları çok güç kaybetmeden püskürtürsün." Ama Zaev'in bölüğünü kuşatma için gönderirsem çok zaman kaybederim. Timkova'dan yine seri halinde aydınlatma fişekleri yükseliyor. Kesin; Almanlar yardım çağırıyor. Saldırıyı iki üç saat geciktirmem gerekli. Zaev'in kuşatma yapabilmesi için bu süreye ihtiyacı var. Düşman ise bu aradan yararlanıp oraya her türlü gücünü indirecek. Bu arada toplarını da getirecek. Nasıl davranmalıyım? Ne gibi bir buyruk vermem gerekli? Yine Panfilov'u anımsadım: "Ben kesin inançlı değilim Yoldaş Momiş-Uli. Benim kararım yok, ama zamanım da yok..." Zaman yok sözü bir kerpeten gibi kafamı da, göğsümü de sıkıyor.

Sonunda Zaev'e buyruğumu veriyorum:

"Bölüğü yay. Ateş açın. Düşmanı sindirmeye çalışıp saklanarak yaklaş, bir el bombası atımlık uzaklığa kadar sokul. Onları el bombaları ile oradan atacağız."

"Anlaşıldı Yoldaş Kombat."

"Dordiya buradan seni destekleyecek. Dordiya, duyuyor musun? İkinci bölük atağa kalkınca sen de adamlarını kaldır. E, Zaev, haydi çabuk davran. Ne kadar çabuk olabilirsen o kadar çabuk davran. Yukarı bırakma onları."

"Bırakmam; bende gevşeme yok."

Zaev, çamurların içinden, buradan görülmeyen bölüğüne doğru koştu.

4

ZAEV'İN ardından yürüdüm. Ne kötü bir durum: Ne bağlantı işaretlerim ne de telefonlarım var. Savaşı nasıl yöneteceğim? Komutandan komutana kendim koşmam gerekecek.

Karanlıkta kısık sesle verilen buyruklar ve çizme topuklarının çarpışları duyuluyor, ikinci bölük savaş düzeninde açılıyor. Saldırıdan önce zincirleme bir düzen. Yakınlara havan düşmeye başladı. Biri bağırdı, sonra inilti.

Yürürken karşımdan iki kişinin geldiğini gördüm: Şişman sıhhiye eri Kireev, yaralıyı sanki omuzlamış. Onu kırmadan darılıyor:

"Haydi yürü be... Ayaklarını sürü be... Yatma be kardeşim! Haydi, ayacıklarınla yürü."

Yine birinin bağırdığını duyuyorum. Zaev'in yanına vardım. Bir dizinin üstüne çömelmiş, makineliyi beyaz bir şeritle boynuna asmış. Onun sargı bezinden yapıldığı kolayca belli oluyor. Makineli tabancasını yokluyor.

"Zaev ne bekliyorsun?" diyorum. "Boşuna insan kaybediyorsun haydi götür onları."

Yerinden fırlıyor. Makinelisi beyaz şeritte sallanıyor. Otomatik tabancanın dipçiği karnının yanına dayanmış. Haykırıyor:

"Dikkat. Hep beraber!" Sesi boğuk çıkıyor. "İleri!.."

Köye doğru koşarken ateş ediyor. Aynı anda tüm sıra koşuyor. Bunu görmekten çok komutan duyusuyla anlıyorum.

Silahlarımız çatırdıyor. Atışların ateşi geceyi aydınlatıyor. Bölüğün ardından çamurların içinden ilerlerken askerlerin koşuşunu görüyorum. Bazıları yatıp, bazıları ise dizüstü çökerek ateş ediyor, sonra yine koşuyorlar. Hemen artlarından ağır makineliciler de koşuyor. İri Galinlin iki büklüm makineli sırtında koşarken Murin çatal ayağı taşıyor. Bloha ise şeritleri götürüyor. Birden onlar duruyor ve makineliyi kurup uzun vuruşlar yapıyorlar. Almanlar da cevap olarak ateşlerini güçlendiriyorlar. Aydınlatma fişekleri, çayırın üzerine ışık saçarak uzanıyorlar. Askerler bir anda gölge yapmayan hayaletler gibi görünüyor.

Ve birden ateşimiz kendiliğinden duruyor. Görmeden anlıyorum. Asker yakında patlayan mayınlar yüzünden kendisini çamurların içine atıyor. Biraz sonra onlar yine capcanlı yerlerinden fırlıyor ama ateş etmiyorlar. Şimdi ellerindeki uçları süngülü tüfekleri birer ağır sopa. Süngü değil. Namlu çamurla dolmuş, tetikler çamurla kapanmış: Ateş edilemiyor. Zaev'in makinelisi de ateş etmiyor. Bloha'nın taşıdığı şeritler de çamurla kaplanmış.

Çamur ateşimizi durduruyor. Tüm tüfek ve makineliler ateşe karşı koyuyor.

Yapışkan soğuk yerde, şurada burada erler yatmış duruyor. Ben ayakta açıkça gezmeyi sürdürüyorum. Zaev yanıma geldi:

"Görüyor musun ne oldu Yoldaş Kombat?.." Sesi anlaşılmaz bir şekilde çıkıyor. Göğsünde çamurdan kararmış makineli tabancası sargı bezinin ucunda sallanıyor. Geriye doğru kaymış dipçiğiyle şimdi o bir değnekten farksız. Tüm silahların savaş alanından çekilip geriye alınması, vadide kuytu bir yerde temizlenip yağlanması gerekli.

"Adamlarını bir yere sakla. Ama tüfeklerini temizlemeden uykuya dalmalarına izin verme. Başlarına nöbetçi koy. Anladın mı?"

Buyruk ona enerji ve düşünme yeteneğini yeniden geri veriyordu. Zaev:

"Aha!" diyor. "Bilmem yapabilecek miyiz?" Biraz kekeliyordu.

"Yapacaksın."

Zaev, yine bir gariplik yapmadan duramadı. Keskin bir davranışla makinelisini düzeltti, öylece durup selam verdi ve sisler içinde kayboldu.

5

TİMKOVO çevresindeki düzlükte her şey durdu. Biz ateş etmiyoruz. Almanlar da ateşi kestiler. Aydınlatma fişekleri seyreldi. Sonra karanlık bastı. Ne bir silah sesi, ne bir ışık, ne de bir haykırış. Uzaktaki yangının ışıkları da körleşti.

Sessizlik. Yalnız rüzgâr uğuldayıp ıslık çalıyor. Kemiklerime kadar ıslanmışım. Üşüyorum. Titriyorum. Dişlerim birbirine vuruyor. Panyükov'u düşünüyorum. Nerede acaba? İleride kesinlikle. Onu bulmam gerekli.

Pusula ile yön alarak batıya, çayırdan, karanlıklara saklanmış köye doğru yürüyorum. Çizmelerim çamurlara dalarak derin izler bırakıyor. Ayaklarımın ortaya çıkardığı çukurlara hemen sular doluyor. Islak pantolonum sertleşiyor. Donuyorum. Titriyorum. Katılaşmış dudaklarımla titremelere tempo tutuyorum: "U-u-u-u-ı-ı-ı" ikinci bölüğün nöbetçilerini geçtim. Onlar da titriyor. Dişleri takırdıyor. Kimse konuşmuyor, kimse bir şey sormuyor. Ben de bir şey demiyorum. Her şey açık: Kötü bir gece.

Uzun bir süre düzlükte yürüyorum. Yanımda ne emir erim ne de bağlantı sağlayacak kimse var. Hepsi geride kaldı. Sinçenko da atların yanında. Yürüyorum. Birden karanlıkta yumuşak bir şeye takılıp tökezliyorum. Bir ölü. Kesinlikle birinci bölükten. Demek ki bizimkiler burada, yakındalar. Bir sıçrayışta Panyükov'un komutasında buraya kadar gelebilmişler. Donmuş parmaklarımla cesedi yokluyorum. Elime ince bir apolet geliyor. Alman... Evet Alman. Neredeyim ki? Acaba Alman bölgesine mi girdim? Ya Panyükov, Almanları tepeleyip sırta yerleşmişse?

Ağır ağır o yana doğru sürükleniyorum. Birden ayak sesleri duyuluyor. Sağ yanda birisi yürüyor, sol yanda da başkası. Ürpertilerim yok oldu. İki yandan bana yaklaşıyorlar. Almanlar olabilir. Tabancamı çıkarıyorum. Beni yakalamak için iki yandan kıstırmaya çalışmaları da mümkün. Dikkatle mekanizmayı çektim. Namluda kurşun var. İleri doğru sanki onlara ilgi duymuyormuşçasına yürüyorum. Eğer Almanca konuşurlarsa durmadan ateş edeceğim. Yaklaştılar ve durdular. Bense onları geçtim. Kimse bir tek söz söylemedi. Karanlıkta

kim olduğumuzu ortaya çıkarmaktan korkuyorduk. Böylece birbirimizi geçtik.

Pekiyi Panyükov nerede? Onun askerleri nerede? Bir şey anlayamadan geriye döndüm.

Bizimkilere doğru yürüyorum. Çizmelerim yağmurdan yumuşamış toprağa batıyor. Onları zorlukla çekiyorum. Saatimin fosforlu yelkovanına bakıyorum. Artık gelmiş olmam gerekli. Nöbetçileri geçmiş olmalıyım. Yürümeyi sürdürüyorum. Bir yamaca geldiğimi anlıyorum. Şeytan alsın, neredeyim acaba? Kayıp mı oldum? Taburu bulamayacak mıyım? Bu düşünce sanki boğazımı sıktı Nefes alamadım. Taburu kaybetmişsem tüm gece dolaşmam gerekli, tan atarken kendimi uzakta bulacağım.

6

TUMUDUMU kesmiş dolaşıyorum. Sonunda talihim bana acıyor. Karanlıkta bir samanlığa erişiyorum. İçeriden sesler geliyor. Dinliyorum. Rusça konuşuluyor. Bizimkiler. Kapıyı açıp giriyorum. Askerler samanların üstünde oturuyor ya da yatıyorlar.

"Kim o?"

"Ya siz kimsiniz?"

Samanlıkta otuz kişi kadar var. Hemen hemen bir takım. Panyükov'un bölüğünden. Aralarında iki yaralı var. Takım komutanı Teğmen Agaykin de burada. Önümde hazır olda duruyor. El fenerimi ona tutuyorum. Kalpağına kopmuş samanlar yapışmış.

"Agaykin, bölük komutanı nerede?"

"Bilmiyorum Yoldaş Kombat. Kaybettik onu."

"Siyasi komiserle bağlantı kurdun mu?"

"Nerede olduğunu bilmiyorum."

"Normal, samanlarda yuvarlanırken hiçbir şey bilemezsin. Siyasi komisere iki asker gönder. Ben nerede olduğunu anlatırım."

Gücüm ancak Agaykin'in Dordiya'ya göndereceği askerlerle konuşacak kadar yetiyor. Sonunda:

"Ona burada olduğumu bildirin," diyorum. Ardından kendimi olanca ağırlığımla bir çuval gibi samanların üstüne bırakıyorum. Sa-

nırım irademi kaybediyorum. Acaba hasta mıyım? Titriyorum, her an artan bir şekilde titriyorum. Beni ısıtacak hiçbir şey yok. Samanlığın tahtalarının arasından rüzgâr uğuldayarak içeri giriyor. Çizmelerimi çıkarmam; içinde birikmiş suları boşaltmam, bezi değiştirmem gerekli ama bunu yapacak gücüm yok. Gözlerim kapanıyor, ellerimle omuzlarımı bastırarak ürpertilerimi durdurmaya çalışıyorum. Uzun süreden beri ağzıma tek lokma koymadığım halde canım yemek istemiyor. Sadece bir tek şey diliyorum: Sıcak, sıcak ve yine sıcak...

Bir süre kendimden geçercesine dalmışım. Rahimov'un sesi beni yeniden yaşama döndürüyor.

"Tabur komutanı burada mı?"

"Rahimov sen misin?"

İçimde bir hafiflik duyuyorum. Güvenilir uygulayıcı, yetenekli ve komutanına bağlı Rahimov, demek buraya gelmiş, her şey düzelecek demektir. Ama bu kez öyle olmadı.

"Filimov nerede?"

"Daha gelmedi Yoldaş Kombat."

"Panyükov?"

"Bilmiyorum. Bulamadık."

"Birinci bölük ne durumda?"

"Siyasi yönetici Dordiya komuta ediyor. Hemen hemen hepsini toplamış. Asker, takımlar halinde samanlıklarda dinleniyor."

"Telefon bağlantısı sağlandı mı? Arabalar geldi mi?"

"Hayır, Yoldaş Kombat."

"Yanımızda bizden komşu birlikler var mı?"

"Daha anlayamadım. Yoklamak için adamlar gönderdim."

Susuyor ve beni yerimden oynatan titremeyi örtmeye çalışıyorum.

Birden o soruyor:

"Hasta mısınız Yoldaş Kombat?"

"Git ve buyruklarını ver."

Bir dakika kadar durup beni süzdükten sonra dönüp sessizce çıkıp gidiyor.

7

YENİDEN samanların üzerine uzanıp titriyorum. Yaşantım boyunca böyle, insanı sanki delen bir soğuk duymamıştım. Ellerim, ayaklarım, kulaklarım, yüzüm, içimde her şeyim donuyor. Düşüncelerimin hepsini sıcak, beni yakıp kavuran bir sıcak isteği dolduruyor. Olduğum gibi yanayım; içim, alnım her yanım yanıp tutuşsun, kül olana kadar.

Sonunda dalıyorum. Artık ne gerçek ne hayal ayırabiliyorum. Telefon görüyorum. Ahizeyi kulağıma dayıyorum. Karşımda Panfilov.

"Yoldaş General, Timkova'ya kadar geldim. Orası düşmanın elinde, şimdilik bir şey yapamıyorum."

"Bu büyük bir felaket değil Yoldaş Momiş-Uli. Adamlarını koru, sabahleyin savaşa sürersin."

"Silahlar ateş almıyor. Çamur bizi silahlarımızdan etti."

"Zararı yok, temizlesinler... Şimdi adamlarınızı dinlendirin Yoldaş Momiş-Uli. Uyusunlar."

"Benim de uykum var."

"Olmaz, Yoldaş Momiş-Uli sizin uyumamanız gerekli."

Bu sözler kafama çakılıyor ve durmadan yineleniyor: "Sizin uyumamanız gerekli Yoldaş Momiş-Uli." Ama kalkamıyorum. Titriyor ve sayıklıyorum. Dalgınlığımın arasında samanlığa yine birinin girdiğini duyuyorum. Hayır, hayır bir değil, birkaç kişiler. Konuşmalar duyuyorum. Samanların üzerine oturdular. Çizmelerini çıkarıyorlar. Hafif bir inleme ve yumuşak bir küfür duyuyorum. Sonra yaşlı bir adam öksürüğü ve bir tükürük, öksürüğü tanıdım. Zorlukla dudaklarım kımıldıyor: "Berezanski?"

Uzun bir süre cevap çıkmıyor... O beceriksiz, bıyıklı asker çoktan bir yana sokulabilir, bir saman yığınına gömülebilirdi. Oysa bütün gece dolaşmış, sulara dalıp çıkmış, kendi taburunun samanlığını bulmaya kadar dolaşmıştı.

İlk önce yine öksürüğünü duyuyorum. Sonra bir iç çekme, bir bezginlik. Kesinlikle "Oldu mu ya, yine tabur komutanına çattık," diye düşünüyor. Sonra sesini duydum:

"Buyur."

İçim rahatlıyor. Yine dalıyorum... Bazı anlarda bir rahatlık duyuyorum, dilediğim ateş beni sarıyor. Dalgınlığımda da, titreme nöbetlerinde de ateşin kavurduğu sıralarda da dirençle taburu düşünmeye zorluyorum kendimi. Sabahı nasıl bulacağız. Zorlanıyor ama kendimi kaldıramıyorum. Dalgınlık içinde bir şeyler duyuyorum: Beni özenle bir kaputa sarıyorlar. Gözlerimi açmaya çalışıyorum. Biri üzerime eğiliyor. Taze ve genç bir nefes duyuyorum. Elimi kaldırıp Bozjanov'un sert kısa kesilmiş saçına dokunuyorum.

"Bozjanov, üçüncü bölük nerede?"

"Geliyor Yoldaş Kombat."

"Güzel... Zaev'in yanına gir. Hayvan çiftliğinde. Makinelileri yerleştirmelerine yardım et."

"Baş üstüne, gidiyorum."

Yine gerçekle düş birbirine karışıyor. Bir an atların saman yerken çıkardığı sesleri duyuyorum. Biri daha yanıma geliyor ve özenle çizmelerimi çıkarıyor. Bozjanov, niye hâlâ buradasın?"

Yanılmamışım. Bozjanov, Sinçenko'nun sesiyle cevap veriyor:

"Benim Yoldaş Kombat."

Ayağımdan vıcık vıcık çizmelerimi çekiyor, buz gibi ayaklarımı kurulayıp sarıyor. Bütün bunları becerikli davranışlarla yapıyor. Sonra mataranın bir bardağa değişinin çıkardığı sesi duyuyorum. Kuru dudaklarıma bardak değiyor ve burnuma alkolün kokusu geliyor. Verileni bir nefeste içiyorum. Votka gözlerimden yaş getirirken, içim bir hoş kızışıyor. Sinçenko, üzerime bir kaput daha örtüyor. Bununla yetinmeyip iki ucunu altıma sokmak için beni bir çocuk gibi çeviriyor. Haykırıyorum:

"Yeter. Defol!"

Aldırmayıp beni sarmalamayı sürdürüyor. Sonra da içtenlikle soruyor:

"Şimdi iyi. Daha ne vereyim size Yoldaş Kombat?"

"Çay. Cehennemden gelmiş gibi sıcak çay."

Sonra da düşüncemde gülüyorum: Burada çayı nereden bulacak?

Gözlerimi yeniden açtığımda gece bitmişti. İyi kapatılmamış kapıdan duvarın aralıklarından ışık sızıyor. Samanlıkta benden ve Sinçenko'dan başka kimse yok. Seyisim içten bir gülümsemeyle bana turunculu mavili bir termosun bardağı ile çay uzatıyor.

"Nereden buldun bunu?"

"Doktordan Yoldaş Kombat. Sivka ile sağlık merkezine kadar uzandım. İzin verin Yoldaş Kombat, biraz daha koyayım."

Bardağı iki elimin arasına almış, çayı zevkle yudumluyorum.

"Sağlık merkezi nereye yerleşmiş?"

"Bizim karargâhın yanına... Üretme çiftliğine Yoldaş Kombat. Orası sıcak da."

"Yaralı çok mu?"

"Yirmi kadar var... Ama ağır yok sanırım. Hepsi yürüyerek gelmiş."

"Filimov nerede? Gelmiş mi?"

"Gelmiş Yoldaş Kombat... Bölüğü şimdilik öteki köyde bırakmış."

"Panyükov bulundu mu?"

"Hayır, ondan bir haber yok." Boşalan bardağı bıraktım.

"Sigara var mı?"

"İşte Yoldaş Kombat, buyurun yakın. Yalnız bilin, topu topu iki paketçik kaldı. Çok çok ikram etmeyin. Daha doğrusu sigaranız olduğunu söylemeyin, çünkü ikramdan size kalmayacak."

"Peki, peki bıktım senin nasihatlerinden!" Bir sigara yaktım. İlk nefesi çekince de hastalığın hâlâ sürdüğünü anladım. Sigara dumanı göğsümü tıkıyor ve tiksinti uyandırıyor. Ağzım acılaşıyor. Yine soruyorum:

"Buradakiler nereye gitti."

"Siyasi komiser Dordiya'nın yanına. O, onları daha geceden yerlerini almaları için çağırtıyordu."

"İyi. Çizmelerimi ver."

Daha ıslaklığı tümüyle gitmemiş olan çizmelerimi giydim. Kalkıp gerindim. Mafsallarım ağrıyordu. Dermansızlıktan yine yatma isteği duydum. Zararı yok, toparlanacağım. Geceleyin kırışan giysilerimi düzeltip kemerimi sıktım.

"Nereye Yoldaş Kombat. Karargâha mı?"

"Hayır, önce Dordiya'nın yanına. Hattı gözden geçireceğim."

Alacakaranlık henüz açılmıştı. Rüzgâr durmuş, korkunç gece geride kalmıştı.

Yeni bir savaş günü başlıyordu: Yirmi yedi kasım bin dokuz yüz kırk bir.

SABAH SİSİ

1

KASIM güneşini örten sis tabakası düzlüğü sarıyordu. Su birikintileri çizmeler altında parçalanan buzlarla kaplanmıştı. Ama buzların altındaki çamur henüz katılaşmamıştı. Şeytan götürsün, çamur yine ateş etmemize izin vermeyecek. Şimdi ne yapmalı?

Dordiya'nın yanına giderken bunun cevabını gözlerimle gördüm. Siste komuta ettiği bölüğün önü, cephenin ilerisi gözüme çarpıyor. Askerler alçak siperlerde, samanlar üzerinde yatıyor. Önlerindeki düzlükte de açık sarı renkli samanlar çamurların üzerine yayılmış. Gözün görebildiği kadar her yere saman serpilmiş. Bütün bunlar, ben olmadan ben buyruk vermeden yapılmış. Gece ben hastalığa yenilmiş, samanlıkta sayıklamalar içinde yatarken yapılabilecek en iyi şey yapılmıştı. Asker gece çalışmış, şimdi kısa aradan yararlanıp, yaydıkları samanların üzerinde uyuyor. Yanlarında yağlanmış tüfekleri duruyor, namlular günün ilk soluk ışıklarında parlıyor. Başlarının altında el bombalarının doldurulduğu çantaları, gaz maskeleri ve öte yanlarında da sırt çantaları. Onların üstünde de askerin küçük serveti: Ufak kazma ve küreği, mermileri ve palaskası.

Dordiya bana doğru geliyor. Daha uzaktan elini kalpağına uzatarak selam alıyor. Güneşin yakmadığı yüzüne bakıyorum: Çiçeğin kaybolmamış izleri görülüyor. Ama Dordiya'nın görünüşünde bir şeyler değişmiş, çekik siyah gözlerindeki çekingenlik yok olmuş.

"Yoldaş Kombat bölük savaş düzeninde. Silahlar tümüyle hazır. Asker ve komutanlara kısa bir süre uyuma izni verdim."

Dordiya, tekmil verirken tüzüğün buyurduğu sözcükleri kullanmıyor ama en önemli şeye sahip görünüyor: Kesinlik ve güven.

Dordiya kayıpları bildiriyor: Yaralı ve ölülerin dışında birkaç kişi kayıp. Bölük komutanı Panyükov da bunların içinde.

"Buraya saman dökmek kimin aklına geldi?"

Şeytan götürsün, sesim yine sert çıkıyor. Bir türlü yumuşak olamıyorum. Dordiya, sert soruşumu onaylamamam anlamına alıyor. Yanakları, ensesi ve alnı pembeleşiyor. Buna karşın gözlerini gözlerimden indirmeden açıkça cevap veriyor:

"Ben buyurdum Yoldaş Kombat."

Kısaca:

"Güzel," diyorum.

Dordiya yeniden kızarıyor. Bu kez mutluluktan.

Birlikte uyuyan askerlerin yattığı siperlerin yanından yürüyoruz. Bir yandan siperleri incelerken bir yandan da Dordiya'yı inceliyorum. Hangi güç bu beceriksiz, sıska ve soluk adamın komutanlık yeteneklerini ortaya çıkarmış ve komutanı kaybolan, dağılan bölüğü toparlamasını sağlayabilmiş.

Bunu bir ara Dordiya'nın kendisine sorsam fena olmayacak. Şimdi zamanı ve yeri değil. Bir gün elbet uygun bir zaman bulabilirim.

Sis yavaş yavaş dağılıyor. Uzakta bir yerde top sesi duyuldu. Bir tane daha... Burada ve orada patlamalar oluyor. En sonunda da bizim üzerimizde tıslayarak bir mermi geçip patlıyor.

"Topçu getirmişler," diyorum.

Üstümüzde yeni bir mermi vızıldıyor ve ardımızda çatırtı ile dağılıyor. Almanlar Timkova'dan, görmeden, devamlı şekilde önlerindeki araziyi dövüyorlar.

"İşte Dordiya," diyorum, "uyanma işareti veriyorlar."

2

DORDİYA ile bölüğün kanadına makinelilerin bulunduğu yere gelince Sinçenko'yu çağırdım. Ardımda atlarla yürüyen Sinçenko hemen yanaşıyor. Lisanka'ya atladım ve sordum:

"Şimdi karargâha gidelim... Göster bakalım yolunu."

Karargâhım aşağıda gri, taş bir binaya yerleşmiş. Çevresinde, daha önce ahır olan birçok bina var.

Karargâhın girişinde nöbetçilerin yanında ufak yapılı, beyaz, Ural cinsi bir at geviş getiriyordu. İki tekerlekli arabada uyuklayan gözlüklü Murin'i tanıdım.

"Murin neden buralarda sallanıyorsun?"

Murin uykulu uykulu yerinden fırladı ve kendini dengeleyip yere atladı. Kıpırtıdan huylanan at yürümeye başlayınca da iki eliyle yapışıp "Durss!" diye bağırdı. Kaputunun eteklerine basıp tökezledi. Önce dizlerinin birinin üzerine çöktükten sonra toparlandı ve sonunda ayaklarının altında sağlam bir toprak bulunca askerce doğruldu.

"Bütün gece makinelilerle uğraştık Yoldaş Kombat ve becerememedik. Şimdi bölük komutanı işi eline aldı."

"Makineliciler, arkadaşların nerede? Uykuya mı yattılar?"

"Siper kazıyorlar Yoldaş Kombat... Yalnız şu var..."

"Daha ne var? Neymiş, söyle!"

Murin'in uzun boynunu kaputu örtemiyor ve başı onun üstünde yükseliyordu. Sapının biri kırılmış gözlüğünü bir telle tutturmuştu.

"Kızmayacak mısınız?"

"Hayır, söyle bakalım."

"Burada dayanabilecek miyiz Yoldaş Kombat?"

Konuşmasını sürdürme yürekliliğini kaybeden Murin bakışlarını biraz önce yapışıp durdurduğu arabaya ve onun küçük, beyaz atına çevirdi. Sanki bu bakışlarda fısıldamasını sürdürüyor: "Güvensiz durum."

İşte askerin düşüncesi. Ya ben? Ben başka türlü mü düşünüyorum? Ama benim içimi sıkan düşüncelerim benim sırrım. Kesin konuştum:

"Sana düşman burada bizi perişan edinceye kadar duracağımızı kim söyledi? Biz onları perişan etmeye çalışacağız."

Lisanka'dan atladım, dizginleri Sinçenko'ya fırlatıp içeri girdim.

3

BURASININ yakın zamana kadar marangozlar tarafından kullanıldığı anlaşılıyor, toprak zeminde kıvrık kıvrık talaşlar duruyordu. Kaput, çizme ve Mahorka kokusu henüz çam talaşının kokusunu örtememişti. Duvara dayanmış çam çerçevelerden birisi devrilmiş, kimse onu kaldırmayı düşünmemişti. Üzerlerinden geçiyor, çizme izleri bırakıyorlardı.

Sağlık merkezindeki askerler kapı dibinde yatıyordu. Bu takımın, genç hatta çocuk yüzlü, her an bir şeyle uğraşır görmeye alışık olduğum

komutanı Teğmen Timoşin duvara dayanmış, ellerini kavuşturmuş, duruyordu. İçeri girdiğimde ilk fırlayan o oldu. Bakışlarımla telefon kutusunu aradım. Yoktu. Hemen, arabaların henüz Volokolamsk'tan gelmediğini anladım. Binbaşıyı anımsayınca içimden binlerce küfür geçirdim.

Arkalardan Rahimov'un sesi yükseldi:

"Kalk! Hazır ol!"

Yanına gittim.

Binanın ortasına yığılmış kalaslar masa görevi yapıyordu. Üstünde iki sayfası yapıştırılmış topografik harita, Rahimov'un çantası ve uçları sivriltilmiş kalemler vardı. Pencerenin önündeki marangoz tezgâhında ise sökülmüş durumda makineli duruyordu. Zaev ile Bozjanov onu onarmaya çalışıyorlardı. İkisi de şimdi önümde dikilmişti. Zaev kaputsuz ve kalpaksızdı. Hafif çöküк alnında yağ lekeleri vardı. Elleri ise bileklerine kadar simsiyah yağa bulanmıştı. Yanında duran Bozjanov'un da parmakları simsiyahtı. Her ikisinin de ortak zaafını biliyordum. Onlara, bozulmuş bir silahı onarmak için verdiğim zaman, yemek bile akıllarına gelmezdi. Hele bilmedikleri, düşmandan alınmış bir silah olursa sırrını çözmeye bayılırlardı; çalıştırdıkları zaman da sevinçleri görülmeye değerdi.

"Rahat!" dedim.

Zaev ve Bozjanov hemen makineliye döndüler.

Rahimov ise "İzin verirseniz raporumu sunayım," dedi.

"Verin."

Bulunduğumuz durumu haritasına geçirmeyi başarmıştı. Geceleyin çamura saplanmış olan toplar çekilip çıkarılmış ve düşmana ateş edebilecek şekilde yerleştirilmişti. Filimov'un bölüğü de gün ağarmadan önce gelip derenin karşı kıyısındaki köye girmişti.

Rahimov:

"Filimov'a adamlarını dört saat uyutmasını buyurdum," dedi. "Sonra bu yana gelecekler."

Soru dolu bakışlarını bana dikmiş, onu onaylayıp onaylamadığımı anlamak istiyordu. Ama ben bir şey söylemeden haritasına bakıyordum. Rahimov, komşu birliklerin kanatlarını da işaretlemişti. Sağımız ve kolumuzdaki komşularımızla aramızdaki uzaklık aşağı yukarı

altı kilometreydi. Bizim, Panfilov'un yedek taburunun, aradaki bu uzaklığı doldurup kapatması gerekiyordu. İki bölükle bunu yapmam düşünülemezdi. Kanatlarım çıplaktı. İki yandan, sağdan ve soldan bir ya da bir buçuk kilometrelik gedikler kalıyordu. Düşman bunu anlamakta gecikmeyecek, buraya dalarak gedikleri kesip, yanlarımıza sarkacaktı. O halde bu zayıf hattı nasıl onarmam gerekir? Kendimi daha da genişletmem mümkün olabilir mi? Zayıf zincirimi daha da zayıflatırsam sonra ne olur? Bu sorular içimi karartıyordu. Murin'in sözlerini anımsadım: "Burada dayanabilecek miyiz Yoldaş Kombat?"

Pencerenin önündeki tezgâhta Zaev ile Bozjanov makineli ile uğraşmayı sürdürüyorlardı. Ara sıra bazı vuruş sesleri, hışırtılar geliyor ve Zaev'in fısıltıları işitiliyordu. Anlaşılan o yine bir şaka yapmıştı ki Bozjanov katıla katıla gülmeye başladı. Sinirlenerek döndüm.

Zaev hiçbir şey olmamış gibi, dikkatle ve ince davranışlarla, kocaman elinde bir yayı yerine yerleştirmek için döndürüyordu. Yayın yerini arıyor, kaba parmakları kısılmış gözlerinin yerine yayın gireceği yuvayı gözlüyordu. Bir anda şaşkınlıkla bu durumda onun köşeli yüzünün güzel göründüğünü ayırt ettim. Zaev içine kapalı ya da içten pazarlıklı insanların tam aksine aklına ilk geleni, içini dolduranı sıkılmadan ve kendini zorlamadan söylüyordu. Bizim Kazahlar böyle insanlar için bazı atasözleri yaratmışlardır. Bunlardan birini pek severdim: "Ağzını açtı mı midesini görürsün." Şimdi onun yüzünde işinden büyük zevk duyan bir ustanın mutluluğu okunuyordu. İşine dalmış, çevresindekilerin ayırdına varmadan, çatlamış dudaklarını yaladı. Gülümsedi. Anlaşılan makinelinin onarım işi iyi gidiyordu.

Ben yine haritaya dönerek Rahimov'u dinlemeye koyuldum.

"Şimdilik bütün komutanlara buyruk gönderdim," dedi ve yüzüme baktı. "Hattı sağlamlaştırarak düşman saldırısını karşılamaya hazırlanacaklar."

Susup bekledi. Benim de düşüncelerimde berraklık ve bir karar yoktu. Almanlar, ara sıra Timkova'dan ses veriyordu. Mermiler ve roketler zaman zaman yakınlarda patlıyordu. Uzaktan atış sesleri geliyordu.

TEZGÂHTAN hâlâ Zaev'in fısıldamaları, sönmüş kıkırdamaları geliyordu. Sonunda dayanamadım:

"Zaev!"

"Hı hı."

"Bu hı hı nedir... Komutana böyle mi cevap verilir?"

"Baş üstüne Yoldaş Kombat."

"Amma da konuşuyorsun... Buraya bunun için mi geldin... Daha ne kadar oyalanacaksın?"

"Çok az kaldı Yoldaş Kombat. Son. Lafın gelişi, fırçanın düğmesi. Beş dakika sonra çalışacak."

Gerçekten birkaç dakika sonra onun telaşla yüzünü silip, parlayan çelik silahı geniş omzuna vurup, kapıya doğru yöneldiğini gördüm. Bu kez askerce selam filan vermeyi unutup: "İzin verin deneyelim Yoldaş Kombat," demekle yetindi. Başımla sessizce işaret ettim. Bozjanov koşup Zaev'e kapıyı açtı. Biraz sonra artlarından ben de dışarıya çıktım.

Binaya arkasını dönmüş olan Zaev, Murin'e çıkışıyordu:

"Daha ne kadar sallanacaksın. Gevşemişsin be. Daha canlı ol. Bir ayağın burada ötekisi orada!"

Gülümsedim. Kendi anlatımımı, kendi sözlerimi tanıdım. Bozjanov gözü ile beni gösterdi. Zaev bana döndü:

"Gevşemelerini istemiyorum Yoldaş Kombat," dedi. Makineliyi omzuna vurmuş, gömlekle ve şapkasız duruyor, sisi, rutubeti, soğuğu sanki duymuyordu.

Murin çatal ayağı getirip koydu. Bir dakika sonra makineli üzerine bağlanmıştı. Bozjanov şeriti taktı. Zaev soğuktan katılaşan yere yattı, ayaklarını da tam usulünce açtı... Makineli takırdadı.

Yavaşça "Çalışıyor," diye mırıldandı.

En yakın su birikintisi üzerindeki buzu ayak topuğuyla kırdı ve çamurlu sularla ellerindeki yağları yıkadı. Islak ellerini koltuğunun altında kuruladıktan sonra ceketi ile kalpağını almak için içeri koştu.

Bozjanov ile Murin, makineliyi arabaya yerleştirdiler.

Binadan fırlayan Zaev, bir solukta arabaya atlayıp dizginleri kavradı ve atı dörtnala sürdü.

VOLOKOLAMSK DÜŞMÜŞ!

1

BUGÜNDEN, yirmi yedi ekimden, değişik görünümler kalmış aklımda.

Ölü gibi bindim ata. Eyerde kendimi salmış, küskün oturuyorum. Bu ağırlığım Lisanka'ya da geçiyor. Ayakları ile basacağı yeri dikkatle seçerek başını öne eğmiş gidiyor.

Oraya buraya yönünü şaşırmış havanlar düşüyor. İşte ardımda bir çatırtı. Lisanka ileri bir atılış yaptı. Hemen arkamdan seyisimi taşıyan Sivka geliyor.

Bağırıyorum:

"Sinçenko iyi misin?"

"İyiyim."

Yine sessizce sürüyoruz. Ben yine Alman silahlarının çaldığı sabah müziğini dinliyorum. Şeytan götürsün, burada yokuşta bir ateş çemberi içindeyiz. Aşağıda, sisler içinde saklanmış Volokolamsk yanlarından silah sesleri geliyordu. Yüzlerce, belki de binlerce... Timkova'nın tepesinin iki yanında da aynı durum var.

Biz, siperlenmiş iki bölük ve gerimizdeki Filimov'un bölüğü bu ateş çemberi içinde yapayalnızız. Bağlantımız yok, tümenden kopmuşuz.

İçimde yeni bir düşünce doğuyor: Hayır, hayır kopmuş değiliz, her yerde bizimkiler savaşıyor, düşmanın ateşine ateşle cevap veriyorlar.

Haydi, eyerden doğrul bakalım Baurdcan. Düşman seni savaştan önce ezmek, korku içinde bırakmak, ruhunu tutsak etmek istiyor. Şu anda senin görevin soğukkanlılığını ve aklını korumak.

2

LISANKA'NIN nalları köprünün üzerinde takırdadı. Sivka'nınkiler de onu izledi. Suyun geceki yükselişinden sonra dere sakinleşmiş, yalnız destekler, kara lekeler halinde görülüyor. Şurada burada buz parçaları sürükleniyor.

Sebze bahçelerinin arasındaki çiğnenmiş yoldan köye varıyorum. Gece yürüyüşünden sonra birkaç saat uyuyan bölüğe artık kalk buyruğu verilmiş. Çitin arkasındaki kuyuda askerler yıkanıyor. Birinin sırtına doğrudan doğruya kovadan su döküyorlar. O doğruluyor, kızarmış göğsünden sular damlıyor. Kurbatov'u tanıyorum.

Bölük komutanının yerleştiği eve yaklaştım. Filimov, beni karşılamaya koşuyor. Yeni tıraş olmuş esmer yüzü parlıyor.

Hemen tekmil verdi:

"Yoldaş Kombat üçüncü bölük..."

"İyi. İçeri girelim Efim Efimoviç. Orada konuşalım."

Odada gürül gürül bir soba yanıyor. Duvara rahatça yaslanıp, gözlerimi kapamak istiyorum. Ama kendimi zorlayıp bu isteğimi önlüyorum.

"Otur Filimov. Haritanı çıkar."

Ona harita üzerinde taburun yerleşmesini ve kanatlar arasındaki bir buçuk kilometrelik korunmayan aralığı ve gedikleri gösterdim.

Filimov asık yüzle dinliyor. Onunla komutanın düşünceleri ve olanlar üzerinde geniş şekilde konuşmam ve onu iyice aydınlatmam gerekli. Ama benim daha bir planım yok.

"Şimdilik bölüğünü köyden çek," dedim. "Yamaçta yayarak toprağa yapışmalısın."

Bu sırada yukarıdan artan silah sesleri geliyor, ikimiz de dinliyoruz. Evet, orada bizim silahlarımız konuşmaya başlamıştı. Sık bir ateş açmışlardı. Makinelinin takırtıları da duyuluyordu. Filimov, bekleyiş dolu bakışlarla bana baktı.

"Bölüğü kıyıya, yamaca yerleştir," diye yineledim. "Kanatları kavisle. Dört tarafına da bak. Savaş hızlanıyor. Almanlar birden burada görülüp sana saldırıverirler."

"Anlıyorum Yoldaş Kombat."

Filimov doğruldu, bir ayağından öbürü üzerine geçti.

"Başka neye gereğin var?"

"Aynı şey. Asker daha bir şey yemedi."

"Ateş etsinler ki midelerini düşünmesinler. Yönlerini ayır ve bölüğünün önündeki her şeyi ateşle tara."

Yukarıda silahlarımızın atışı devam ediyordu. Orada kesinlikle önemli bir şeyler oluyordu. İçimi kaygı kemiriyor.

"Her dakika tetikte ol. Anladın mı?"

"Anlaşıldı Yoldaş Kombat. Çekilmeyeceğiz."

"Şimdi kargaşada kendininkilere de ateş etmemeye dikkat et –ve ben kendime söylediklerimi yineliyorum–, soğukkanlılığını ve akıllığını kaybetme. Erlerinin kafasına sok: Buyruksuz ateş etmesinler. Tetiği çekmekte acele etme. Bekle."

Yukarıda silahlarımızın takırtısı sürüyor. Eh, şimdi oraya gideyim.

Bahçede atlarla Sinçenko duruyordu. Eyere atladım. Lisanka'yı olanca hızıyla sürmek istiyorum. Hayır, askerin içine kaygı sokmamak gerek. Atın gemini bilerek kısıp caddeyi normal bir hızla geçiyorum.

Nallar yine köprüde tıkırdıyor. Şimdi hızlandırıyorum Lisanka'yı. Yokuşu dörtnala çıkıyoruz.

3

YUKARIDA artık sis dağılmıştı. Gökyüzü bembeyaz bir bulutla kaplı ama dağın yamacı açıkça görülüyordu.

Killi inişe geliyorum. Burada aşağıda topçuların gözetleme merkezi yerleştirilmiş.

Telefonun başında –topçuların özel bağlantısı vardı– sigarasından derin nefesler çeken Kubarenko duruyordu. Kaputuna killer bulaşmış, yüzü de çamur içinde kalmıştı. Konuşmasını kesip bana bağırdı:

"Onlara gösterdik, onları püskürttük Yoldaş Kombat."

Kubarenko, sözlerine ellerini de katarak anlatıyor. Almanlar, Dordiya'nın bölüğüne karşı saldırıya geçmişler. Askerlerimiz bu saldırıyı ateşle kesmiş. Bunun üzerine Almanlar kanattan dolaşmaya başlamışlar. Buna karşı topçularımız yollarını engellemiş. Düşman geri çekilmiş.

"Kanatlarımızı anlamışlar mı?"

"Anlamışlar Yoldaş Kombat."

Bu arada sanki bir el gökyüzünün örtüsünü çekip aldı. Hava açıldı. Uzakta ıslak damlar, kuleler belirdi. Uykudan uyanır gibi anlıyorum. Burası Volokolamsk. Burada biz, ona doğru uzanan yolu tutuyoruz. Bugün onun için çarpışacağız. Gücünü topla, soğukkanlılığını koru.

Kentin içinden geçen ıslak asfalt parçası parlıyor. Bu şose, Volokolamsk şosesi, doğruca Moskova'ya ulaşıyordu.

Gökyüzünde uçaklar belirdi. Alman bombardıman uçaklarının siyah lekeleri görülüyor.

Dalga dalga Volokolamsk'a doğru uçuyorlar. Kentin değişik bölgelerinde uçaksavarlarımız ateş ediyor. Gökyüzündeki kırmızı patlamalar, gözümüze vuran güneş ışığından güç ayrılıyor.

Yanımda duran Sinçenko sesle sayıyor:

"Otuz üç... otuz beş, otuz altı..."

Atılan bombaların ağır, boğuk sesleri geliyor; damların üzerinde, orada burada koyu dumanlar yükseliyordu. Sokaklar ıssız, yalnız karşı yanda dörtnala yük arabaları gidiyordu. Demiryolu çevresindeki topçu ateşimiz zayıflamıştı. Bu ne demekti? Bundan ne anlamak gerekli?

Durgunluk dakikaları sıralanıyor... Yarı uzanmış durumda, bağlantı erlerinin getirdiği bilgileri alıyordum. Düşman hâlâ taburun seyrek çizgisini ateş altında tutuyor ama artık saldırıya geçmeyi denemiyor. Muradov'un yanına gelen Dordiya durmadan anlatıyor, bense nöbeti yenmek için kendimi zorluyor, dinlediklerimi anlamaya çalışıyorum. Muradov birden dikiliyor. Garip bir şekilde açılmış gözleri Volokolamsk'a doğru çevrildi. Sıçrayıp aynı yöne bakıyorum.

4

ŞEHRİ boydan boya kesen asfaltın üzerinde iki tank, ağır ağır, Panfilov'un karargâhının bulunduğu yöne doğru kayıyor. Toplarından küme küme dumanlar çıkıyor. Tanklar şehre doğru ateş ediyor. Bunlar Almanlar mı? Volokolamsk'a girdiler mi?

Dürbünü hızla gözlerime götürüyorum. Açıkça Nazi işaretlerini, siyah gövdelerin üzerindeki kıvrık beyaz haçlarını gördüm.

Biliyorum, şehirde bizim askerimiz yok. Benim şimdi yamaçlarda mevzilenen taburum, Panfilov'un tek yedeğiydi. Almanlar şimdi kenti

sokak sokak ele geçiriyor. Ve biz altı yüz savaşçı, ellerimizde tüfek ve makineliler ile kenarda kalmıştık.

Hareketsizlikten yanıyor, acı duyuyorum. Düşünceler ise akın akın kafamı dolduruyor.

Neden yaşıyorum? Neden savaşıyorum? Moskova kapılarında bu ıslak, yağmurdan kabarmış sonra da sertleşmiş topraklar üstünde ne işim var? Uzak steplerin oğlu olan ben, Asyalı Kazahların oğlu, niçin Moskova için çarpışıyorum? Babamın, dedemin ayak bile basmadığı bu toprakları neden savunuyorum? Niçin ben de hiçbir sevgilinin uyandırmadığı bir aşkla bu toprakları seviyorum. Niçin bu ihtirası duyuyorum?

Kazahlar, "İnsan kendisine inandıkları, onu sevdikleri yerde mutludur," der.

Bir başka Kazah atasözünü hatırlıyorum: "Başkasına sultan olacağına kendi soyuna tutsak ol." Sovyet ülkesi benim için öz vatan, onun her yerinde ben mutluluk, eşitlik ve özgürlük duyuyordum.

Ben stepteki milletimin efsaneleri, türküleri ve tarihi ile gururlanan Kazah, şimdi gururla Kızıl Ordu üniformasını taşıyordum. Sovyet askerlerini –Rus, Ukraynalı ve Kazahlardan kurulmuş– taburu yönetiyordum.

Karşı koymasız tüm buyruklarıma uymak zorunda olan askerlerim benimle eşit insanlardı. Ben, onların patronu değildim. Çocuklarım onların çocukları ile aynı okula gidiyor, babalarımız yan yana yaşıyorlardı. Hepimiz aynı acı ve yoklukları paylaşıyorduk.

Bizde beyler, ağalar yoktu. Biri ne kadar güzel giyinse, ne kadar güzel arabalarda dolaşsa da benim eşitlik duygularımı yok edemezdi. Ve ben kimseye "Beyefendi" demeyecektim.

İşte ben, bunun için babamın, dedemin ayağının basmadığı yerlerde çarpışıyordum.

Ama şimdi ben neden kenarda kalıyorum? Bu hareketsiz dakikalardan nefret ediyordum.

5

KIZGIN bir haykırış düşüncelerimi kesti: "Top başına, top başına!.." Yerde yatan Kubarenko ciğerlerinin tüm gücü ile bağırıyor, sanki sesini telefonla değil doğrudan doğruya iletmek istiyordu.

"Ateş hattı! Bana Teğmen Obuşkov'u verin. Daha çabuk!" Yerimden fırladım.

"Ne diyor Kubarenko?"

"Almanlar, Yoldaş Kombat!" Düzlüğü işaret etti. "Ateş hattı, neden sallanıyorsunuz? Teğmen nerede? Obuşkov sen misin? Almanlar vadiden iniyor. Evet, evet aynı vadide..."

Ve o hızla koordinatları veriyor, hedefin yönünü bildirip, bağırıyor:

"Hazırla ve bildir."

Savunmasız arazide beliren Almanları arıyorum. Dürbünle vadiyi tarıyorum. İşte onlar; kirli yeşil kaputları, sararmış otlarla birleşiyor. Güneşte gezmeye gider gibi yürüyorlar. Önde sadece ceketi olan genç bir subay var. Şapkasını eline almış, sarı saçlarını güneşe açmış. Yabani gül fidanlarının yanından geçerken bir dal koparıp yakasına takıyor. Bunu yapması doğal. Bugün bir yengi daha kazanıp Volokolamsk'a girmişlerdi.

Subayın ardındaki askerler de rahat yürüyor. Aşağıya doğru serbestçe ilerliyorlar. Tüfekleri omuzlarına asılmış, bizim için küçümseme duyuyorlar, mermilerimizin onlara erişemeyeceğine inanıyorlardı.

Hiçbir savunma tedbiri almadan, savunmasız bölgeye girip, arkamıza doğru ilerliyorlardı... Bizim silahlarımızsa hâlâ susuyor.

Kubarenko haykırıyor:

"Daha çabuk, daha çabuk!"

Ben de içimden aynı şeyi yineliyordum.

Sonunda iki top patladı. Titreyen hava dalgası kulak zarlarımızda duyuldu. Vadide yürüyen Almanların yanında iki toprak sütunu yükseldi.

Şimdi onları yatmaya zorlayacağız. Durduracağız onları. Dört topumuz birden konuştu. Almanlar dört bir yana koşarak dağılıyor ve yatıyorlar.

Dürbünle, subayın askerlerine bağırdığını görüyorum. Elinde salladığı şapkası ile onları yanına çağırıyor ve çimen yamaçta koşuyor. Ardından da ateşten sıyrılan askerler koşuyorlardı.

Biz savunanlar, yerlerimize çivilenmek zorundaydık. O ise seçme hakkına sahipti, en kârlı yerden vuruşunu indiriyor ve kendisine en yararlı yönü seçip saldırıyordu. Ancak savunmanın kendine göre bazı

üstünlükleri vardır. Düşman bölgeyi tanımaz. O, önündeki hatları yalnız enine tanır, derinliğini ancak haritalardan bilebilir. Ben ise hattımın tüm girinti ve çıkıntılarını biliyordum. Savunurken büyük güçlere karşı bu girinti ve çıkıntılardan yararlanıyor, onlara küçük güçlerimle karşı koyabiliyordum.

Ateşe komuta ediyor, topların yönlerini düzeltiyordum. Top mermilerimiz yine Almanlara erişiyordu. Birden bir dönemecin ardında kayboldular.

E, Filimov dayan. Şimdi doğruca karşına fırlayacaklar. Dayan Efim Efimoviç.

Çeşitli yönlerden, uzaktan ve yakından silah sesleri geliyordu.

Kulaklarım bu sesleri duyuyor ve onları sıralayıp ayırıyor. Garip, bunun dışında her şey sessiz gibi geliyordu bana. Bu hayali sessizlikte duruyor ve aşağıda Almanları karşılayan yönden silah seslerini duymuyordum. Acaba Filimov hazırlanamamış mıydı? Bölüğü ezdiler mi?

Makineli takırdadı. Hayır, bu ses aşağıdan değil, Zaev'in yanından geliyor. Kesinlikle Almanlar oradan da bizi sarmaya çalışıyorlardı.

Uzaklar ise sessizdi.

Ve sanki birden büyük eller koca bir kumaşı yırttı. Bu bir tüfek salvosu. Hepsi birden ateş ediyor. Bu beklediğim ve kulağımın karıştırmayacağı çatırtı.

Aşağıda bir salvo daha duyuldu. Kurşunlarımızı eriştiği Almanların haykırışlarını duyduğumu sanıyorum.

İşte size Volokolamsk! İşte size zafer günü!

İçimden askerlere sesleniyorum: Acımayın! Onlardan hiçbiri sağ kalmasın. Volokolamsk'ı ödesinler bize!

6

DÜRBÜNÜ yeniden gözlerime dayayıp Volokolamsk'a bakıyorum.

Sokakların çukurlarında artık bizimkilere benzemeyen kamyonlar sallanıyor. Aralarından küçük renkli araçlar geçiyor.

Panfilov'un karargâhının bulunduğu yanda hâlâ çarpışmalar var. Hitler'in tanklarının topları ateş ediyor, bizim tanksavarlarımız ateş ediyor ve başka ağır silahlar patlıyordu.

Aklımdan, kenti tutamayan Panfilov, kent kıyısında savunmasını sürdürüyor, şoseyi bırakmıyor, dağılan tümenin toparlanarak Volokolamsk dışında yeni cepheyi tutabilmek için saatler, dakikalar kazanmaya çalışıyor diye geçti.

Üstüme düşen görevi biliyordum: Şoseye çıkış yolunu kesmiş olan bir avuç askerimize karşı baskı yapan düşmana, yeni olanaklar vermemek ve Almanlardan zaman çalarak Panfilov'un yapmak istediğine yardım etmekti.

Karargâha uğrayıp vadiye indim. Daha kabaran dereye gelmeden Lisanka huysuzlaşmaya başladı. Başını çeviriyor yana doğru gitmeye çalışıyordu. Dizginleri sıkıp onu yatıştırmaya çalışıyorum. Onun bir özelliğini biliyorum. Lisanka hızlı, dayanıklı, söz dinler bir hayvan; patlamalara alışmış ama kan kokusuna dayanamıyor. Kan kokusunu duyunca huysuzlanıp kaçmaya çalışıyor.

Daha aşağıya iniyorum. Elimde olmadan atın dizginlerini kastım. Mermiler derenin balçık kıyısında çalıları parçalamış. Ölümün çarptığı yeşil giysili insanlar her yana dağılmıştı. Orada burada dereye doğru giden çizgiler görülüyor.

Ben de ağır bir kan kokusu duydum.

Ardımda Sinçenko, Sivka'nın üstünde dimdik duruyor. Lisanka yeniden dizginleri çekiştiriyor. Cesetlerin arasından ağır ağır geçiyorum. Sarı saçlı genç Alman subayı, yüzü gökyüzüne dönük yatıyor. Gümüş sırma işlenmiş Nazi işaretli kasketi aşağıya yuvarlanmış. Yabani gül dalı kan kırmızı tomurcuğu ile hâlâ yakasında. Geniş alnında kurşunun rastladığı yer açıkça belli oluyor.

İçimde bir acıma duygusu uyanıyor. Kendimi toparlıyorum. Buraya, vatanımıza bizi tutsak etmeye gelenleri kurşunla karşılayacak ve tepeleyeceğiz. Başka çıkarı yok.

Lisanka'yı yelesini okşayıp ağır ağır sürüyorum. Anlıyorum ki burada bize bir rastlantı yardım etmiş. Bu yolla da, vadi düşman için bir ateş kapanı olmuş.

Arazinin eğikliği, Filimov'un silahlarını Almanların gözlerinden saklamış ve o da onlar yanlarına gelinceye kadar bekledikten sonra birden ateş açmış.

Bu konuda benim yaptığım hiçbir şey yok. Yalnızca ona daha önce verdiğim buyruk var: "Bölüğün önündeki her şeyi tara. İnsanlar ateş etsinler ki midelerini düşünmesinler."

İşte Filimov tam bunu yaparken Almanlar karşısına çıkmış.

Bu zaferi aklımla mı kazandım? Hayır, yalnızca şansım bana yardım etmişti. Bu yolla Almanlara bir sürpriz sunmuştuk.

"Sürpriz". Bu sözle ilk kez karşılaşmıyordum. Panfilov, Volokolamsk'taki geçici karargâhında da bu sözcüğü kullanmıştı: "Düşman artık bu sürprizlerle ilk kez karşılaşmıyor. Ve kanıyla ödüyor."

Evet, Hitler'in üstün ordusu Moskova'ya saldırırken gücünden kaybediyor.

Yoldaki çarpışmalarımızı, bizi çemberden çıkaran salvomuzu ve şaşkınlıktan taşlaşmış Almanları yıkarak, cesetlerini çiğneyerek geçişimizi anımsadım. Acaba Moskova önünde çarpışan yalnızca bizim tabur mu? Alman kanıyla ıslanan sadece bu vadi mi?

7

ALMANLAR daha iki üç saat siperlerimizi dövüyor. Zaev'e yer değiştirerek derenin dışına çıkmasını ve bizi Volokolamsk yönünde korumasını buyuruyorum.

Zaev'in bölüğündeki askerler, öne doğru eğilmiş yamaçtan vadiye iniyor, düzlüğü aşıyor, dereye atlayıp kentin dışındaki mezarlığa dalıp, mezar taşları arasına yatıyorlar.

Yarım çember şeklinde bükülmüş taburumuzun iki yanında çarpışmalar sürüyor.

Kentin dışındaki düzlükte köy çiftliğinin tarım aletleri deposu yükseliyor. Alt katı, arazinin eğimini saklıyor. Yalnız ikinci katın pencereleri ile damı görünüyor. Çatıdan duman duman kırmızılıklar yükseliyor. Almanlar hiç ara vermeden oraya ateş ediyor ve kiremit tozları kaldırıyorlar. Düşman mermileri tuğla binaya yağıyor. Ama bizimkiler orayı dirençle savunuyor. Arazinin eğikliği ve taş duvarlar onları koruyor. Oradan tüfek ve makinelilerle ateş ediyorlar.

Hrimov'un alay karargâhının orada olduğunu biliyoruz. Aramızda bir kilometreden fazla uzaklık var. Bu aradan ve öteki boşluklardan yararlanan Almanlar, durmadan arkamıza sokuluyorlar.

Gerimizde atış sesleri duyuyorum. Alman mavzerleri çatırdıyor. Teğmen Brudni'nin komutasındaki keşif takımını oraya gönderdim.

Takım harekete geçtiği sırada, oraya top mermileri düştü. Mavzerlerin takırtısı kesildi.

Bu kadar yerinde ve zamanında yardımımıza koşan kim acaba? Bu yardım nereden geldi? Birden yolun kenarına, çalılıklar arasına gizlenmiş uçaksavar bataryasını anımsıyorum.

Herkesten kopup düzlükte kalmış olan birkaç uçaksavarcı, silahlarını bırakıp gitmemiş. Şimdi çarpışmaya katılıp dövüşüyor ve yerdeki hedefleri döverek bizi koruyorlar.

Artık taş binanın üzerinden toz öbekleri kalkmıyor. Acaba orada ne oldu? Her yanı ateş altında bulunan bu bina bırakıldı mı? Açıklarını kapatmak için buyruğuna verilmiş olduğum Hrimov'un alayı çekildi mi?

Durumu anlamak üzere Brudni'yi Hrimov'un karargâhına gönderdim. Bu canlı ve becerikli subayımın oraya sokulabileceğine ve mesajımı verip bana buyruk getirebileceğine inanıyorum.

Bizim durumumuz ise hep aynı şekilde sürüyordu. Ateş ediyor ve Almanlara hareket olanağı vermiyorduk.

Akşam oluyor; gölgeler uzamaya başladı. Güneş yine bulutların arkasına çekiliyor.

Brudni döndü. Sabah Hrimov'un karargâhı olan yerde şimdi hiç kimse yokmuş; çiftlik binasına Almanlar yerleşmiş, orada, onların makinelileri çalışıyormuş.

Ruhumu dolduran birçok duygunun arasına bir de Hrimov'a karşı kin ekleniyor. Bize haber vermeden, kendisinin buyruğuna verilmiş olan taburu öylece bırakarak nasıl çekilebilmiş?

Kesin karar veriyorum: Çekileceğim. Bütün bölüklere buyruğumu ulaştırmak üzere bağlantı erleri gönderdim. Toplanma merkezi olarak da çayırdaki çam korusunu gösterdim.

Volokolamsk'ın düştüğü gün, hırpalanmış bir savaşın askerleri olan Panfilov tümeninin güçleri böyle parça parçaydı.

ÇEKİLİŞ... SON PAKET BELOMOR

1

ÇEKİLME buyruğu verildi.

Herkes bir süredir karargâh görevi yapan gri, taş binayı bıraktı. Yalnız Rahimov hâlâ kâğıtlarını topluyor, bense bir tahta yığınının üstünde oturuyorum.

Rahimov, tabur defterine* son notlarını yazıp onu özenle harita çantasına yerleştirip, askısını düzelttikten sonra kalpağının kenarlarını indirip, bakışlarıyla bana "Hazırım" dedi.

"Gidelim," dedim.

Binadan çıktık.

Dışarıda yine buz gibi bir rüzgâr esiyor ve koyu bulutlar, gökyüzünün maviliklerini örtüyordu. Serseri mermiler yakınımıza kadar geliyor ve düşmeden önce "tüt, tüt" diye ses çıkarıyorlardı.

Karargâh binasının hemen yakınındaki eski veteriner binasına yerleşmiş olan sıhhiye takımı ağırlıklarını yüklüyordu. Ağır yaralılar cankurtarana yerleştirilmişti. Ayakta durabilecek durumdaki hafif yaralılar sabırla yola çıkma buyruğu bekliyorlar. Bazıları duvarın dibine çömelmiş, alçak sesle bir şeyler konuşuyordu. Çoğunluğu ise susuyor, mermilerin vızıltısını dinliyor ya da kişisel düşüncelerine dalmış, acılarını duyuyorlardı.

Tabur doktoru Belenkov, cankurtaranın yanında sinirli bir şekilde dolaşıyordu. Üşümüş, kaputunun yakasını kaldırarak büzülmüş, burnunu siliyor. Kalçasının üstünde, omzundan asılı Kızılhaç çantası sallanıyordu. Taburun eğitim günlerinde yepyeni olan bu çanta, şimdi eskimişti ve üzerindeki tentürdiyot lekeleri uzaktan parlıyordu. Bu

* Tabur defteri: Tabur, harp ceridesi; olayların günlük özetinin yazıldığı, dosyalandığı belge. *-çev.*

lekeler geçen gece lamba ışığında çalışmasından kalmıştı. Uykusuz, yorgun ve sinirliydi.

Beni ve Rahimov'u görünce, sertçe geriye dönüp sağlık merkezinin açık kapısından içeriye seslendi:

"Kireev, orada ne oyalanıyorsun? Daha çabuk ol. Karargâh yola çıkıyor."

Merdivende şişman ve ağır davranışlı Kireev göründü. Kucağında bir kadın gibi emaye bir leğen, şişe ve paketler taşıyordu. Arkasında da onun gibi kucakları yüklü öteki sağlık erleri vardı. Biri bir takım kayışlar taşıyordu.

Doktor yeniden Kireev'e çıkıştı:

"Yetişir artık taşıdıkların."

"Yakov Vasiliyeviç, yürüyüşte bu kayışlara ihtiyacımız var."

"E, peki o sodaları niye aldın?"

Kireev hiç çekinmeden cevabı yapıştırıyor:

"Örneğin çamaşır için gerekli."

"Şimdi düşünecek başka işimiz yok... Yeter. Kimse sizi bekleyemez."

"Doktor biraz daha sakin ol." Söze karışmak zorunluğunu duydum. "Sizsiz yola çıkmayız. Kireev, buyrukları neden dinlemiyorsun?"

Sertliğim ihtiyar sağlıkçıyı korkuttu.

"Yoldaş Kombat, böyle malı bırakmak günahtır."

"Şunların ne olduğunu görelim bir."

Kireev'le birlikte binaya girdim. Binayı acele ile bırakan veterinerin geride bıraktığı bir yığın ilaç görünüyor. Her yana, elle yazılmış ya da daktilo edilmiş kâğıt, eski dergi ve gazeteler yığılmış. Parçalanmış paketlerden çevreye değişik renkte tozlar saçılmış ve çizmeler onları iyice dağıtmış. Beyaz boyalı raflarda üstleri Latince yazılı kavanozlar sıralanmıştı, içleri koyu kahverengi bir mayi ile doluydu.

Kireev şişelerden birini gösterdi:

"Bu çok kıymetli bir şey Yoldaş Kombat... Mide rahatsızlıklarına karşı çok iyi bir ilaç." Sonra bana başka kıymetli ilaçlar göstermeye hazırlanıyordu. Onu durdurdum.

"Bu mide ilacını al, o kadar. Bir daha da yüzbaşıya karşı koyma."

Kireev, ilaçları dikkatle kucakladı. Ama birini alamadı. Dönüp bana baktı:

"Yoldaş Kombat, şunu üstüne koyuver."

Bu görev düşkünü sağlık erinin isteğini yaptım. Kireev hüzünle raflara bir bakış atıp, başını salladı ve yükü ile geçici sağlık merkezini bıraktı.

Sonra o arabacıya kendine özgü bir sesle seslendi:

"Ee, tanrıya emanet... Yavaş gidelim."

Cankurtaran yavaşça yola çıktı. Hemen arkasından gruplaşmış bir durumda hafif yaralılar yürüyordu. Bu sırada kimse geride kalmaya cesaret edemiyordu.

Artık vadiden çıkmış, köy evlerini geçiyoruz. Önümüzde sararmış otlarla kaplı ve her türlü ateşe açık, ıssız çayırlık uzanıyor.

Bütün bölüklere toplanma noktası olarak bildirilmiş olan bir buçuk kilometre uzaktaki küçük çam koruluğuna gidebilmemiz için burayı geçmemiz gerekli.

Bölükler daha çekilmeye başlamamış. Issız çayırda rüzgâr, atlar için bırakılmış otları yalpalıyordu. Zaman zaman daha güçlü esen rüzgâr onları iyice yatırıyor, cankurtaran arabasının tekerlekleri de onları eziyordu.

Bir an durup çevreyi inceledim. Bölüklerin çoktan yola çıkmış olması gerekliydi.

Sanki bu düşüncelerime cevap verir gibi mezarlığa saklanmış olan ikinci bölük, çayırlığa fırladı. Askerler gruplar halinde koşuyordu, bazıları daha öndeydi. Aralarından Zaev'i ayırdım. Eğilmiş, dirseklerini göğsüne bastırmış sanki uçuyordu. Tabancası kemerine sokulmuş kaputunun, içleri kesinlikle mermi dolu cepleri şişkindi. Geri kalanlar önde koşanlara yetişmek için tüm güçlerini harcıyorlardı. Onların arasında Bozjanov da vardı. Terlemiş yanakları parlıyordu. Koşanları kırmızı, sarı ve yeşil bir mermi sürüsü izliyordu. Bu renkli kamçılar sanki koşan askerleri itiyordu. Askerlerin bu vahşi koşudan delicesine çarpan yüreklerinin sesini duyuyor, buğulanmış gözlerini gördüğümü sanıyordum.

Ya Almanlar onları kovalamak için artlarından dolanırlarsa ne olur? Hayır, bunu yapmalarına olanak verilmemeliydi.

Lisanka'yı olanca gücü ile sürdüm. Yarım dakika içinde koşanları geçtim. Atı durdurup karşılarına döndüm. En öndekiler derin derin nefes alarak bana doğru geliyordu.

Sert bir sesle bağırdım:

"Dur!"

Disiplinin kökleşmiş etkisi kendini gösterdi, askerler durdu.

"Kaçmayın. Askere yakışır şekilde geri çekileceğiz. Zaev, neden böyle bir kargaşaya izin verdin?"

Yanıma gelen Zaev, soluk soluğa konuştu:

"Yoldaş Komutan bizi makineli tüfekler koruyor... Ben düşündüm ki..."

"Ne düşünüyormuşsun? Sen kaçarken aklını da kaybetmişsin. Takımlar halinde çekil ve çekilişi yönet."

Zaev, "Baş üstüne" diye haykırdı ve hemen buyruklarını vermeye başladı:

"Herkes yerine. Birinci takım sıralan. İkinci ve üçüncü, siz çekilenleri koruyun. Sıraların arası açılsın... Daha geniş... Daha geniş."

Zaev, sürekli bir şekilde yumruğunu havaya kaldırmış son buyruğunu veriyordu: "İleri, marş!"

Bu anda benim yerim neresi? Baştakilerle çekilsem arkadakiler dayanamayıp yeniden kaçar ve diğerlerine de ürküntü getirirlerdi... Küçük bir tümseğin yanına gidip attan atladım. Sinçenko'ya atları ormana götürmesini buyurup tümseğin üstüne çıktım. Şimdi herkes beni görebilirdi.

Yüzlerce renkli sinek, hızlı adımlarla uzaklaşan şekillerin çevresinde dolaşıyordu. Birden belleğimi bir korku kapladı: Şimdi Almanlar takımın yarısını devirecek. Hayır. Hepsi sağlam, şimdilik kimseye mermi rastlamadı. Bir sıra daha kalkıp yürüyor.

Zaev de bir tümseğin üstüne çıkmış, elleri belinde, sessizce bölüğünün çekilişini izliyor.

Sonunda o da, bana bir bakış fırlattıktan sonra, gözleme yerini bırakıp çekilmeye başladı, uzun bacakları ile bölüğün son sırasının yanında yürüyor.

2

YANIMDA yalnız Bozjanov kalmıştı. Sesini duydum: "Buradan inin Yoldaş Kombat, burası çok tehlikeli." Cevabım kesin ve sert oldu:

"Gidebilirsin... Kimse sana burada kalmanı buyurmadı."

Hayır, Bozjanov beni bırakmadı. Geniş yüzünde bir alınganlık dalgası esti ama çabucak kırılan gururunu unutup dikkatle çevreyi incelemeye başladı.

Çayırın öte yanından Filimov'un bölüğünün koştuğunu gördük. Onlar da savaş düzenini kaybetmiş, yığın halinde koşuyor; bazıları komutanlarının çok önüne çıkmış. Filimov da bir grubun içinde kendini zorlamadan koşuyor. Birden beni ayırıp yerine çekildi. Ötekiler de çevresine toplandı. Artık hepsi tabur komutanını görmüştü.

Öne fırlayanlar adımlarını ağırlaştırdı. Filimov'un buyruğuyla bölük tümüyle yere yattı. Askerler sürünerek yerlerini aldı. Takımlar ve mangalar kendilerine karşı yapılan atışa karşı döndü.

Ortadan itibaren Zaev'in bölüğünden sonra yaralılar çekilmeye başladı. Atışlar, vızıldayan mermiler ve arabacıların sinirli haykırışları atları huysuzlaştırıyordu.

Yaralılar artık cankurtarana sokulmadan düzensiz, dağınık bir şekilde yürüyorlardı. Bazıları topallayarak geri kalıyordu.

Doktor Belenkov, çok ileri gitmişti. Uçan mermiler onu büzülmeye, başını yakası kalkık kaputunun içine saklamaya itiyordu. O, önce cankurtaranı beklemek, yaralılarla birlikte gitmek istemiş ama yüz adım ileride renkli yılanlar halinde uzanan mermiler onu ormana doğru kovalamıştı. Kızılhaçlı çantasını tutmuş, adımlarını hızlandırmış, arkasına bakmadan gidiyordu.

Yaralıları önüne alan Filimov'un bölüğü ilerlemeye başladı. Son sırada yürüyen komutan, benim hizama gelince başını bana çevirdi ve gözlerini indirmeden tümseği geçip gitti. Kalbim yeniden alevlendi: işte benim kahramanlarım...

Topçeker atlar yanımdan dörtnala geçti, tekerlekler hızla dönerken çayırın otlarını eziyorlardı. Öte yandan da makinelilerin yüklendiği arabalar fırladı. Güçlü atların çektiği arabalar hızla geçti.

Son olarak Dordiya'nın bölüğü çekiliyor. Düşman hâlâ mermi yağdırıyor. Zincirden biri yıkılıyor ve kalkmıyor. Bir kurban daha veriyoruz. Zincirdekiler eğilip onu alıyor ve beraberlerinde taşıyor.

En sonda hantal Dordiya yürüyor. Yanında iki bağlantı eri –ufacık Muradov ile iriyarı Savintski– gidiyor. Birden Muradov, eliyle omzuna yapışıyor. Dordiya, mermi yiyen askerine doğru koştu ama ben haykırdım: "Geri kalma! İleri!"

Kaputunun kolunu sıkan ufacık Tatar da adımlarını çabuklaştırdı. Son üçlü de hızla uzaklaşıyor.

3

GAYIRDA son yürüyenler Bozjanov'la ikimiziz. Ormana doğru gidiyoruz. Bozjanov heyecanla bana bakıyor:

"Yoldaş Kombat, koşmamız gerekli. Almanlar bize yetişebilir."

Ama ben güçlükle sürükleniyorum. Zorla kendimi hızlandırmaya çalışıyorum. Son saatlerin sinir gerginliği korkunç bir yorgunluğa dönüştü.

"Aksakal, neden bu kadar riske giriyorsunuz?"

Bozjanov bana çok sık "Aksakal" demez. Yalnız çok olağanüstü zamanlarda böyle seslenir.

"Neden bu kadar riske giriyorsunuz? Neden açıkta duruyorsunuz?"

'Dcalmuhammed, bu boşuna bir risk değil. Bu benim görevim. Ben profesyonel askerim, bu da onun borcu...'

Düşüncelerimde konuşmama şunları ekliyorum: 'Seninle biz asker insanlarız. Şerefli bir mesleğin adamlarıyız. Yaşantımızı kaybetmemiz olağan bir sonuç. Bu senin ve benim sanatımız.' Ama sesli bir şeyler söylemem gerekli:

"Hiç en önde gidebilir miydik? Komutan kaçarsa askerler onu beş kilometre geçer."

"Aksakal, siz bu adamlar için kendinizi korumalısınız. Siz yok olursanız tabur ne olur?" Gülümsedim:

"Biliyorsun," dedim, "bu gece ben hasta yattım. Tabur için yoktum. Yine de yerimi tümüyle alabilecek insanlar bulundu." Bozjanov, yeniden çevremize bakındı ve sözünü yineledi: "Haydi, daha çabuk yürüyelim."

Sonunda ormana girdik. Askerler yorgunluktan oturdukları ağaçların arasından buyruksuz fırladılar.

"Serbestsiniz. Dinlenin," dedim.

Biri oturduğu kütüğü bana bıraktı. Ağır ağır çöktüm. Ağaçlar arasından geride bıraktığımız çayırlık görülüyor. Orada her şey hareketsiz ve boş; yalnız rüzgâr kısacık otları karıştırıyor. Göğün sonunda sonbahar güneşi bulutların arasında sararıyor. Sinçenko atları getirdi. Lisanka burnunu elime uzattı.

"Sinçenko bir parça şekerin var mı?"

"Yok, Yoldaş Kombat."

İçtenlikle Lisanka'nın burnunu okşadım.

"Ekmek de yok Lisanuşkom. Biz de yemek yemedik. Sigara içebilir miyim Sinçenko?"

Sinçenko, bir Belomor paketi uzatıyor.

"Sonuncusu, Yoldaş Kombat."

Makinelici Murin, Bloha ve Galiulin yanıma geldi. Garkuşa da onlarla birlikte. Hepsi toz ve çamura bulanmış. Bloha'nın beyazımsı kaşları kararmış, üstleri simsiyah yağlı tozla kaplanmış. Kesinlikle patlamalar sırasında pek çok kez toprağa yapışmışlar.

Karşımda esas duruşa geçen Murin konuştu:

"Yoldaş Kombat izin verirseniz makinelinin parçalandığını bildirmek istiyorum."

Umursamadan cevaplandırdım:

"İyi... Parçalanmışsa, parçalanmış."

Çevremizdeki askerler konuşmamızı dinliyor. Belomor paketini açıp hepsine sunuyorum. "Haydi arkadaşlar yakalım."

Bir tek el kalkmıyor. Kimse sigaralara uzanmıyor. Bloha istemez dercesine başını sallıyor. Murin de öyle. Hatta açıkgöz Garkuşa bile sadece bana bakıyor.

"Yakın be. Garkuşa yak."

Bir an bir tereddüt geçiren Garkuşa, birden durup gözlerimin içine bakıyor.

"Hayır, Yoldaş Kombat. Siz için. Biz çoğuz, hepimize yetişmez."

"Neden yetişmesin? Birer nefes çeksek yine de iyi."

"Hayır, Yoldaş Kombat."

Başımı çevirdim ve gözüm, Berezanski'nin sigara dumanından sararmış bıyıklarına takıldı.

"Berezanski, sigara al."

"Hayır, Yoldaş Kombat."

Şaşkınlıkla askerlere bakıyorum. Hayır, şaşkınlık sözcüğü bunun tam karşılığı değil.

Askere sigara sununca itelemesi güçtür. Ama benim askerlerim iteliyor. Bense onları dinlenmeden yoksun ediyor, yorgunluklarını atmalarına izin vermiyor, mermilerden kaçmalarını önlüyordum. Onlarsa beni bir sigaradan yoksun etmek istemiyorlardı.

"Eh, nasıl isterseniz."

Bir sigara çekip dudaklarımın arasına yerleştirdim. Kibriti çaktım. Alevi izliyorum. Ateş parmaklarıma kadar gelip yaktı. Kibrit çöpünü yere attım. Ağzımdaki sigarayı da pakete koydum. Bu sırada ben de içemezdim. Biraz daha oturduktan sonra bir göğüs geçirip bağırdım:

"Bölük komutanları yanıma."

Komutanlar koşarak geldiler.

"Yola çıkalım... Adamlarınızı düzenleyin."

Momiş-Uli biraz sustu.

"Hayır, bu şaşkınlık değilmiş," diye fısıldadı. Konuşmasını sanki orada kalmış gibi sürdürdü: "İnsan ruhu çok telli. Yorgunluk, yüreksizlik, acı, askerlerine karşı sevgi, hepsi birbirine örülmüştü... Ne diyeyim ormandaki bu küçük olay, son paket Belomor olayı, belleğime savaşın en güçlü anısı olarak kazındı. Bu, öykümüzün en yüce noktası... Buraya büyük bir nokta koyun."

BÜYÜK NOKTADAN SONRA

1

BAURDCAN Momiş-Uli "Büyük bir nokta koyun," diye yineledi. Yanımda bir kütüğün üstünde oturuyordu.

Art arda yapılan çarpışmaların tavsadığı bir sıradaydık ve eskiden olduğu gibi bir siperin karanlıklarında değil, sık bir ormanın içinde bulunan Kalininskaya cephesinde, üstü yosunlarla örtülmüş kumlu bir açıklıktaydık. Geçen yıl kanlı çarpışmaların olduğu Moskova önlerindeki dağlar, ormanlar ve çayırlar birkaç yüz kilometre geride kalmıştı.

Buralarda çok az süren yaz güneşi Ruza'nın yanındaki Halm ve Stara köylerini aydınlatıyordu. Durmadan, alnıma ve enseme konan sivrisinekleri öldürmek için kendime şaplaklar indiriyordum. Momiş-Uli ise onların sokmalarına aldırmıyordu. İki elini yanından ayırmadığı kılıcının sapına dayamış oturuyordu. Elleri de yüzü gibi sanki koyu renkli bir bronzdan oyulmuş gibiydi. İnce parmakları da sanki aynı şekilde yontulmuştu.

Bir ara şarkı söylemeye başladı. Kazahça söylediğinden, sözcükleri anlamıyordum. Melodisi uzun ve hüzünlüydü.

Şarkısını kesip fısıldadı:

"Yine kopmuştuk. Ekmeksiz, bağlantısız ve mermisiz... Bütün tabur bir paket sigaraya sahipti. Yürüyor... yürüyorduk."

Sivrisineklerin saldırısını önlemek için ateş yakıyorduk, içine bir çam dalı attım. Önce koyu bir duman çıkardı sonra alev aldı. Siyah gözleri yarı yarıya kapalı olarak kütüğün üstünde oturan Baurdcan sallanarak yeniden bir türküye başladı. Şimdi Rusça söylüyordu:

İvan, İvan, senin ateşine yanıyorum...

Yüreklenerek sordum:

"Sizin bir özleminiz var, nedir?"

Momiş-Uli, "Stepi anımsadım," dedi. "Savaş bitince oraya döneceğim. Stepler özgürlük ve bağımsızlık sembolleridir. Kentlerde duygular ölür. Stepte ise kendini salar, salarsın... İçinden gelince de şarkı söylersin. Ben stepte özgür yaşamak için doğmuşum. Ama gördüğünüz gibi bir asker, bir subay oldum. Asker ise disiplinin sembolüdür. Bilmem şunu kitabınızda belirtebilecek misiniz: Özgürlük için özgürlükten yoksun kalmak."

Görünüşte, kullandığı sözcükler onu mutlu kılmıyordu.

"İnsanlık için konuşabilmek bakımından sizinle ben çok yetersiziz," diye sürdürdü. "Buna karşın yapacağız. Dünya bizim kim olduğumuzu bilmek istiyor. Doğu da Batı da 'Hey Sovyet ülkesinin insanı, sen kimsin?' diye soruyor. Bunun cevabını biz savaşta veriyoruz. Bu cevap savaşın ateşten diliyle veriliyor. Biz savaş meydanları dışında kendimizi hiç bu kadar güzel anlatamadık... Eh, Volokolamsk'a dönelim... Yürüyor... yürüyorduk."

Baurdcan, geçmişe dalıp yine hüzünlü şarkısını tutturdu.

2

BU hüzünlü türküyü yine kestim:

"Baurdcan, bölük komutanı Panyükov ne oldu? Nerede kayboldu, bunu söylemediniz?"

"Panyükov mu?" Baurdcan'ın örtülü kirpikleri kalktı. "Uzun süre onun hakkında bir şey öğrenemedik. Zaman zaman içimi acaba o korkulu gecede bizden ayrılıp bölüğü bıraktı mı, sorusu dolduruyordu. Son konuşmamızı, son dakikayı anımsıyordum... O sırada bana korkuyor gibi gelmişti. Az daha ardından 'Dur, gitmeyeceksin, caydım!' diye bağıracaktım...

Hayır. Panyükov'u boşuna suçlamışız. Almanların arasından sıyrılabilen bir er yanımıza geldi. O, bize Panyükov'un Timkova yakınlarında nasıl öldüğünü anlattı.

Karanlıkta birkaç erle birlikte bölüğün ilerisinde yürüyormuş. Köye doğru gidiyorlarmış. Birden Almanca bir ses duymuşlar. Kim

olduklarını soruyorlarmış... Sonra sürekli atış sesleri duyulmuş... Kesik kesik haykırışlar... Ve sonra sessizlik. Asker uzun süre kıpırdamadan yatmış. Sonra emekleyerek komutanına yaklaşmış. O artık nefes almıyormuş. Onunla birlikte köye yaklaşmaya çalışanlar, kendisinin dışında, hepsi öldürülmüş..."

3

MOMİŞ-ULİ, bir süre sustu.

"İşte, insan, asker arkadaşlarını birbiri ardından böyle kaybediyor," dedi. "Bana ise şimdilik mermiler dokunmuyor. Bir kez şöyle bir sıyırıp geçti. Tanrım size taburu anlatabilmem için beni koruyor sanırım."

Defterime kayan gözleri acı doluydu. Ama o her zamanki gibi duygularını şakalarla saklıyordu.

"Ee, bana başka ne sormak istiyorsunuz? Size vicdan sakatlığından söz ettim."

Baurdcan'ın konuşmaya istekli olduğunu, sevdiği askerlik konularından söz etmek istediğini anlıyordum.

"Ne garip bir deyim kullandınız. Vicdan sakatlığı ne demek?"

Momiş-Uli bu soruma hemen cevap vermedi. Eski anılarına gülümsedi. Keskin çizgileri yumuşadı. Gözlerini çevirdiği zaman, bana çocuk ya da delikanlı Baurdcan bakıyormuş gibi geldi.

"Bir zamanlar, çok yıllar önce," diye başladı, "babam beni ilk kez kente götürdü. Pazardan geçiyorduk. Sakat bir insan gördüm. Zorlukla sürükleniyordu. Boynu kocaman başını zorlukla taşıyordu. Karmakarışık saçları vardı. Kafasının devrilmesini önlemek için boynuna tahta kaşıklar gibi destekler bağlamıştı. Adamdan korkup babama sarıldım ve ağlamaya başladım. Babam beni attan indirip elimden tuttu ve o zavallı adamın yanına götürdü. 'Baurdcan, bir sakattan korkma,' dedi. 'O korkulacak bir şey değil. Dünyanın en korkunç şeyi vicdanı sakat olandır.'"

Momiş-Uli yine gülümsedi. Yüzünde yeniden sert asker çizgilerinin belireceğini beklerken bana bakan gözlerinde babasına sarılmış ağlayan ve dünyayı anlamaya çalışan küçük Baurdcan'ın bakışlarını gördüm.

Konuşmasını sürdürdü:

"Ailemizde nenemden sonra en büyük babamdı. Kardeşi de dâhil olmak üzere herkes ona saygıdan ötürü Baba ya da Ata derdi. Ufak tefek bir insandı. Cildi esmer, damarları şişti. Çekik gözleri çukurlarında kaybolurdu. –Bu özelliği bana geçmiştir.– Seyrek ve alacalı bir sakalı vardı."

Momiş-Uli daha önceleri taburun savaşına bağlı olmayan soruları iteliyordu. Şimdi ilk kez babasını anlatıyordu.

Elleri hâlâ kılıcının sapında, bakışları ileride, dalgın, anılarına kapılmıştı.

4

BAURDCAN, yine babasını tanımlıyordu:

"Kendisinin ehlileştirdiği genç bir atı vardı. Hafif, kuru bir hayvan olan atını da kendisine göre seçmişti. Hafif ve güçlü. Bir kez atın arka ayakları tutuldu. Ben o zamanlar artık bir delikanlıydım ve çalışıyordum. Babam atını veterinere götürdü. Beni de yardım etmem için yanına almıştı. Şişman, kırmızı yüzlü bir adam olan veteriner beyaz gömleğini giymiş, tarım merkezinin bahçesinde getirilen hayvanları muayene ediyordu. Babam geldiği zaman atlarıyla beklemekte olan Kazahlar ona yol açtı. O sırada seksenine gelmişti.

'Geçin, geçin Ata; veterinerin yanına önce siz götürün.'

Veteriner atı muayene etti.

'Götür. Yapılacak bir şey yok. Atın artık bitmiş.'

Babam yalvarmaya başladı. Para sundu. Doktor kızdı.

'Sen Rusça anlamıyor musun be adam! Tercüman şuna söyle: Bu at iyileşmez. Bitmiş artık.'

Rusça kelimeleri zorlukla bulan babam karşı koyup, doktoru atını iyileştirmesi için kandırmaya çalışıyordu. Doktor tercümana bağırdı:

'Bu ahmana (Kazahça ahmak demek) söyle, atını mohan için versin.'

Mohan için demek, kesmek demekti. Babam şaşırdı. Hiç cevap vermedi. Topal atını çekip gitti. Bana bile allahaısmarladık demedi. Ona, ailenin en yaşlısına, herkesin ata dediği kişiye oğlunun önünde ahman

demiş, onunla alay etmişlerdi. Oğlu da onu savunmayı becerememiş, susmuştu... İki ay kadar geçti. Babam stepte kayboluyor, günlerce görünmüyordu. Bir sabah iş yerinde otururken babamın bir adamı yanıma geldi.

'Ata haber gönderdi hemen veteriner merkezine gideceksin.'

Evrakları toplayıp gittim. Bildiğim büyük avlu insan ve atla doluydu. Şişman doktor orduya at seçiyordu. Bakındım, benim ihtiyar görünürde yok. Kenara çekilip bekledim. Birden, üstünde yepyeni bir *beşmet*,* doktorun kesime gönderdiği atının sırtında dörtnala içeri girdi. At öyle koşuyordu ki ayaklarının altında toz duman halini alıyordu. Babamın başında bir de yepyeni kuzu kalpağı vardı. –Normalde de güzel giyinmesini severdi.– Hızla giden atını birden gemleri kasıp durdurdu. Arka ayaklarının üstüne dikip dans ettirdi. At seçme işi durdu. Herkes ona bakıyordu. O bana doğru baktı. Sanırım bu sırada oğlunun burada olduğunu görmek istiyordu. Sonra veterinere yaklaştı, yine atı arka ayaklarına dikti ve bağırdı:

'Tercüman, bu ahmana söyle, atı değil onu mohana göndermek gerek.'

Dönüp yine bana baktı. Yengisiyle sarhoş, atını çevirip, su kanalından atlayıp, uzaklaştı.

Anlaşıldı ki ihtiyar iki ay yalnız bir şeyle uğraşmıştı: Atını iyileştirmek. Ayaklarında keskin bıçağıyla kesikler yapıp kan akıtmış, masaj yapmış. Gece gündüz atıyla berabermiş ve sonunda armağanını almış.

Veteriner merkezinden işime, masamın başına döndüm. İhtiyarı hiçbir yerde göremediler. Akşama doğru doktor yanıma geldi.

Babamı pazarda ihtiyarlarla konuşurken buldular. İnat edip doktorun yanına gitmek istemiyormuş. Zorla götürebildiler. Doktor, ondan en içten şekilde özür diledi. Doktorun evinin balkonuna sofra kuruldu, semaver geldi. İhtiyar Momiş, sofranın şeref köşesine oturtuldu, o da bundan çok duygulandı. Doktorla barıştı. Bütün gece bardak tokuşturup attan konuştular.

Babam ozandı da, bu olayı da bir türküyle anlattı. Yüksek gönüllü bir insan olduğu için de sonunda doktoru da övdü."

* Beşmet: Bir cins süslü giysi. *–çev.*

BAURDCAN'IN bu öyküsünü zevkle yazdım. Bununla tabur komutanının ruhundaki bir çizgi daha beliriyordu. İhtiyar Momiş'in oğlunu daha iyi anlamaya başladığımı sanıyordum.

Baurdcan, hep aynı gülümseme ile geçmişteki olayları anlatıyordu:

"Annemi hemen hemen hiç anımsamıyorum. Belleğimde sadece hastalığı ve ölümü kalmış. Uzunca boylu, iyi kalpli ve iri gözlüydü. Güzel olduğunu söylerlerdi. Onu, bana babaannem, babamın üvey annesi anlatırdı. Hiç ismini söylemez, 'Benim güzelimin gözleri' derdi. Babama karşı duyguları iyi değildi. Bende beğenmediği bir şeyi olduğu zaman 'Hah, işte bu babandan geçmiş,' derdi. Babama karşı da 'O sana güzel çocuklar bıraktı. Halbuki senden çıksa çıksa maymun çıkar,' derdi. Babam ona saygı duyar, onu kırmaz, iğneli sözlerine aldırış etmezdi."

Rüzgâr elimdeki defterin sayfalarını oynattı. Baurdcan bana ve elimdeki kaleme baktı.

"Ta nineme kadar gittik," dedi. Öfkeli çıkan sesini alçalttı: "Bu kısımda tüm söylediklerimi karalayabilir misiniz?.. Nerede kalmıştık?"

"Siz bir şeyler mırıldanıyordunuz... Sanırım İvanka için..."

"Ne?.. Yeni sayfa çevirin. Yeni bölüme başlayacağız."

ÜÇÜMÜZ KONUŞALIM

1

BAURDCAN Momiş-Uli, tabakasını çıkarıp bir sigara yaktıktan sonra anlatmaya başladı.

"Volokolamsk düştükten sonra bizimkilere doğru iki gün süren yürüyüşümüz bana korkunç geliyordu. Hele bir olay var ki...

Görev olarak tekmil verirken onu Panfilov'a anlattığım zaman o, öykünün en dramatik yerinde kahkahayı bastı. Öyle gülüyordu ki gözlerinden yaşlar geldi. Ve durmadan yineliyordu: 'Demek öyle dediniz. Yüksek tıp tahsili ha!..'"

2

MOMİŞ-ULİ, "İstemiyorum," dedi. "İvan VasilyeviçPanfilov'la karşılaşmamın en küçük ayrıntısını bile unutmak istemiyorum." Anlatmaya devam etti:

Bizi, tek yedek gücünü Volokolamsk'ta yarma yapan Almanlara karşı gönderdikten ancak beş gün sonra yeniden yanına ulaşabildik.

Volokolamsk şosesinin yanında dört gün dört gece dolaşmış ve çok çekmiştik. Taburu, Moskova önünde yeniden siperlenip hat kuran birliklerin yanına götürmek ve generalin yanına çıkıp taburun davranışları konusunda kendisine rapor vermek zorundaydım.

Geldiğimizden bu yana yirmi dört saat geçmişti. Gün güzel ve güneşliydi. Ama soğuk artmıştı. Cephe de sakinleşmişti. Ara sıra yakından ya da uzaktan birkaç top sesi geliyordu.

Tümen karargâhı, Volokolamsk'tan aşağı yukarı elli kilometre uzaktaki Rojdestveno köyünde bulunuyordu. Tanıdık karargâh komutanları beni öbür dünyadan gelmişim gibi karşıladı. Birkaç gün bizden bir haber alamayınca, gönülleri istemeden ruhumuza dua etmişler.

Panfilov, ahşap teneke damlı ama sağlam bir binaya yerleşmişti. Telefon kablolarının tümü o binaya uzanıyordu. Kapının önündeki nöbetçi beni durdurdu. Nöbetçinin çağırttığı, Panfilov'un genç emir subayı Teğmen Uşko, beni gördüğü zaman heyecanla haykırdı:

"Yoldaş kıdemli teğmen, biz artık sizi görmekten ümidi kesmiştik. –Gülümseyerek konuşuyordu– Siz ise... Siz gene canlı, sanki yeniden dirilmiş gibisiniz... Gelin, gelin Yoldaş Teğmen. General şimdi sizi kabul edecek."

Holde az kalsın Albay Hrimov'la çarpışıyorduk. Acaba o mu? Yüzü her zamanki gibi asıktı, içimde ona karşı bir kin kabardı. Olayların başlangıcında taburum general tarafından onun buyruğuna verilmişti. Bu günler içinde de Hrimov iki kez beni geleceğimle baş başa bırakmıştı. Birliğini çekerken bize haber vermemişti. Dönüşümüzde, lambası yanan bir kulübede onun komuta merkezine rastlamıştık. Hrimov'un yardımcısı Binbaşı Belopegov, suçlamalarıma karşılık: 'Sizi düşünemezdik. Bizi bağışla Momiş-Uli,' demişti. Bu içtenlikli ve namuslu itiraftan ötürü duygulanmıştım. Acaba Hrimov'un kendisi ne söyleyecekti? Karşısında esas duruşa geçip:

"Sağlıklar dilerim Yoldaş Albay!" dedim.

Hrimov durakladı. Sarıya çalan kel kafası kızardı. Ama heyecanını çabuk bastırdı:

"Aa, Momiş-Uli... Seni gördüğüme sevindim. Taburun ne âlemde?"

"Yoldaş Albay, bununla bana haber vermeden yerinizi bıraktığınız zaman ilgilenmeliydiniz."

"Yoldaş Kıdemli Teğmen önce ses tonunuzu biraz değiştiriniz."

"Baş üstüne Yoldaş Albay. Ama buyruklarınızı savaşta yerine getirmek isterdim."

Hrimov'un kel kafası yavaş yavaş eski rengine dönüyordu. Kızgınlıkla surat astı. Ancak bakışlarını gözlerimden kaçırıyordu.

"İkincisi –Hrimov sesini yükseltti– görevimi bana öğretmek zahmetine girmeyin. A... Hem siz neden buradasınız?"

"Generalin yanına gidiyorum."

"Generalin yanına mı? Şuna da bak hele... Tabur komutanı doğrudan doğruya generalin yanına gidiyor."

Birdenbire kapı açıldı ve eşikte Panfilov göründü:

"Evet, Yoldaş Hrimov," dedi. Her zamanki gibi kısık bir sesle konuşuyordu. "O benim yedek güçlerimin komutanıdır. Sizin şunu unutmamanız gerekli ki eğer iyi savaşsaydınız size yedek güçlerimi göndermek zorunda kalmazdım."

General yine kendine özgü bir şekilde, bağırmadan, küfür etmeden alay komutanını azarlıyordu.

Generalin önünde, Hrimov'a karşı suçlamalarımı yinelemeyi görev saydım:

"Çekilişinde albay beni yalnız bıraktı Yoldaş General. Bana haber vermeden kalkıp gitti."

Hrimov sinirlenmiş görünmeye çalıştı:

"Yoldaş General nasıl izin veriyorsunuz?"

Panfilov'un uzak, zekâ dolu gözleri albaya dikildi:

"Sizinle yalnız konuşacağım Yoldaş Hrimov. Sanırım siz de böylesini dilersiniz... Öyle değil mi?"

Hrimov susuyordu:

Panfilov: "Gidebilirsiniz," dedi. "Yoldaş Momiş-Uli, geliniz."

3

PANFİLOV, odada bana yine sevgiyle bakıp elimi sıktı.

Bizim kısa boylu generalimiz henüz tıraş olmuş, saçlarını kestirmişti. Almanların değişik yönlerden Volokolamsk'a saldırdığı sırada karmakarışık olan bıyıkları, şimdi siyah köşecikler halinde düzgün duruyordu. Sırtında yepyeni, sanki ölçüyle dikilmiş gibi bir ceket vardı. Kamburlaşmış sırtı hemen hemen hiç belli olmuyordu. Vücudu dimdikti. Geniş olmayan omuzlarından sanki on yaş birden alınmıştı.

Panfilov'un odasından belleğimde ne kaldı? Zamanla koyulaşmış tahta duvarlar, tavandan sarkan ampul –ki cereyanını dışarıdan alamadığı için duvar dibine birkaç akümülatör sıralanmıştı– köşede gri askerî battaniye örtülmüş bir karyola, büyük bir duvar aynası ve rafında askerî telefon, iki masa –biri büyük ötekisi daha küçük– büyüğünün üstünde renkli kalemlerle işaretlenmiş bir harita, küçüğünün üstünde ise semaver, beyaz çini bir çaydanlık, şekerlik, açık bir cep çakısı ve bitmemiş, koyu bir bardak çay.

Panfilov odada dolaştı ve bozulmaya yüz tutmuş aynanın önünde durdu. Bakındı, parmağını şaklattı ve ökçesi üzerinde döndü. Kendini çok iyi bulduğu, canlı ve güçlü olduğu belliydi.

Sonra telefonun yanına gidip tümen karargâh komutanı Albay Serebrakov'u aradı.

"İvan İvanoviç ben çalışmak niyetindeyim... Onun için öteki işleri size bırakıyorum. Akşamüzeri görüşür, konuşuruz. Şimdi önemli görevlere başlıyorum. Çay içip geleceği düşüneceğim. Hayır, hayır yalnız değilim. Yanımda yedek güç komutanı var... Bilmiyorum belki semaveri birkaç kez ısıtmamız gerekir... Onun için bilmenizi rica ediyorum İvan İvanoviç."

Bundan sonra konuşmanın şekli değişti, iş konuştular. Panfilov ahizeyi yerine koyup bana döndü:

"Yoldaş Momiş-Uli, bugün bizi kimse engellemeyecek. Üçümüz rahatça konuşabileceğiz. Şöyle rahatça yerleşin. Şimdi biz sizi dinleyeceğiz."

Çevreme bakındım. "Üçümüz konuşacağız, biz sizi dinleyeceğiz," diyordu. "Biz" diye kimden söz ediyordu. Odada Panfilov'dan başka kimse yoktu.

Panfilov "Biz," diye yineledi, "ben ve haritam. Onun da sizi dinlemesi yararlı olacak. Ona bakın ve eğilerek selamlayın."

Masanın üzerine açılmış olan haritanın yanına gittim. Baktım ve hemen çekildim. Onun bana söyledikleri generalin mutlu görünüşü ile uyuşmuyordu.

Birkaç gün önce Panfilov'un yanında gördüğüm gibi cephenin parçalanmış durumu beni şaşkına çevirdi. Şurada burada sanki birbirlerinden kopmuş gibi kırmızı yuvarlaklar, eşkenar dörtgenler, kavisler... Savaş birliklerimiz düşmana karşı oklarla işaretlenmişti. Aralarındaki uzaklık ve geçitler kilometrelerce uzanıyordu ve Almanlara açıktı.

Dönüp kaygıyla Panfilov'a baktım. O gülümsüyor, gözlerinde ufak kıvılcımlar yanıyordu.

"Yoldaş General, anlayamıyorum, bizim cephemiz nerede?"

"Bu gördüğünüz bizim cephemiz Yoldaş Momiş-Uli."

Şunu açıkça belirteyim ki, ben o zamanlar cepheyi bir çizgi gibi düşünürdüm.

"Cephe mi? Ama burada... Burada cephemiz nerede?"

"Cephe mi? Siz çizgi mi istiyorsunuz?" Panfilov güldü. Moskova önlerindeki savaş günlerinde onun ilk kez güldüğünü görüyordum.

"Çizgi mi? Çizgi bize ne gerekli Yoldaş Momiş-Uli? Kendinizi düşmanın yerine koyun. Dikkatle bakın. Bunlar dayanak noktalarımız. Savunmamızın düğümleri. Aralar ateşleniyor. O buraya sokulamayacak. Sokulursa sokulsun. Ne arabalarını ne de toplarını geçirebilir."

Panfilov benim için de bir sandalye çekip haritayı göstermekten kendini alamadı:

"Dinle bak Yoldaş Momiş-Uli. Dün Rokossovski* gelip tüm bunları onayladı. Bilirsiniz o her zaman benim düşüncemi sorar..."

Bizim general kendini övüyordu. Böyleydi.

Birden odanın içinde telefon çınladı. Panfilov ahizeyi kaldırdı.

"Merhaba... Evet, evet tanıdım. Nasıl, tamam mı?"

Anlaşılan Panfilov bir övgü daha işitti.

"Teşekkür ederim... Sovyet Rusya'ya hizmet ediyorum."

Birden Panfilov'un esmer yüzü kurnaz bir ifade aldı ve bana göz kırptı. Sanki davet edip konuşmaya katılmasını söyleyeyim mi demek istiyordu. Sonra saf bir davranışla konuşmasını sürdürdü:

"Bense, beni yine karışık işlerim için azarlayacaksınız sanmıştım."

Aha, kiminle konuşuyor şimdi anladım. Zvagin'le. Volokolamsk'taki tümen karargâhındaki odanın telaşlı havasını, şişmanca, soluk, anlamlı gözleri altında şişkin torbaları olan ordu komutan yardımcısını anımsadım. Ağır cümleler söylüyor ve Panfilov'u azarlıyordu. Onunla birlikte Panfilov'un asık yüzünü ve inatla dikilmiş kırışıklıklar dolu boynunu anımsadım.

Şimdi ise her şey bambaşkaydı. Ahizenin içinden Zvagin'in kahkahası duyuldu.

Sonra anladığıma göre Zvagin, Panfilov'a bazı buyurularda bulundu. Tümen bölgesindeki ormanlıkta bir tiyatro inşası için bir grup mühendisin ayrılmasını istiyordu. Sonra tümen orkestrası ve Kızıl

---

* Konstantin Rokossovski (1896-1968): İkinci Dünya Savaşı'nda başarı kazanmış ünlü bir Rus Mareşali, Berlin'e giren ordunun komutanı. *-çev.*

Ordu yönetim meclisinden söz ettiler.

Sonunda Panfilov: "Baş üstüne, hepsini yapacağız," dedi. Konuşmasını bitirip telefonun yanından ayrıldı. Bana heyecanlanmış gibi geldi. Benimle konuşmaya başladığı zaman sesinde bir çatallaşma vardı.

"Bakınız Yoldaş Momiş-Uli neleri düşünüyoruz. Meclisi, tiyatroyu. Bunların hepsi askerin gerekleridir. Yüreklere inmek gerekli. Onları durdurduk. Moskova önündeki tüm cephede Almanları durdurduk."

"Yoldaş General, ben buna inanmaya cesaret edemiyorum."

"Durdurduk." Panfilov yineledi. "Şimdi toparlanmaları ve yeni saldırıya geçmeleri için aşağı yukarı iki haftaları gerekli. Ama biz de uyumayacağız ya!"

Özür dileyerek inşaat birliği komutanına telefon ederek tiyatro için mühendis ve asker gönderilmesini söyledi. Sonra da siyasi kısım amiriyle meclis meselesini konuştu. En sonunda telefonu bırakıp haritanın yanına döndü. Eğilip haritanın üzerine serpiştirilmiş renkli işaretlere baktı.

"Düzensizlik," diye mırıldandı, "bazen öyle oluyor ki Yoldaş Momiş-Uli, düzensizlik bazen yeni bir düzen ortaya koyuyor."

Bu sözleri daha Volokolamsk'tayken duymuştum. O zamanlar bundan emin değildi. Şüpheyle kendi kendisine sorar gibi söylüyordu. Şimdi onlar düşünülmüş yerleşmiş bir inanç gibi konuşuluyordu.

"Biz, bunu şimdi sizinle bir kez daha inceleyeceğiz." Anlıyordum ki benim gibi oldukça küçük derecede bir komutanla dahi olsa Panfilov için bunları incelemek, bunlar üzerine konuşmak enteresandı. "Şimdi siz bana taburu anlatın Yoldaş Momiş-Uli."

Bu arada kaynayan semaverle kendi eliyle çay demledi ve dolaptan birkaç Alma-Ata elması, tütsülenmiş balık ve bir kavanoz reçel çıkardı.

Çakısıyla da ustaca bir parça şeker kırıp ağzına attıktan sonra çayını içmeye başladı.

Timkova önündeki korkunç geceyi, çamurun ateşimizi durdurmasını ve saldırımızı anlattım. İster istemez hastalığımdan söz etmem ve gece hareketsiz kalışımı söylemem gerekliydi. Panfilov, bu durumla çok ilgilendi. Taburun komutansız kaldığı sıradaki durumunu bütün ayrıntıları ile soruyor, acele etmemi önlüyor, ayrıntıları anlatmamı istiyordu. Arada da durmadan eliyle bardağıma sıcak ve koyu çay doldu-

ruyor, sanki nöbet şu anda beni titretiyormuş gibi içmeye zorluyordu:

"İçin... Çayınızı unutmayın. Sigara da için. Sıkılmayın."

Panfilov'a Almanların tank ve piyadeleriyle Volokolamsk'a girişini dürbünle seyrettiğimi söylediğim zaman ilgilendi.

"A, saat kaçta gördünüz bunu Yoldaş Momiş Uli?"

"Sanırım akşamüstü beşte."

Panfilov güldü.

"Tam o sırada tıraş olmaya karar vermiştim. Yoldaş Momiş-Uli durum şöyleydi... Bu gerekiyordu –Panfilov ustura ile kazınmış başında bir yeri gösterdi, işaret ettiği yerde bir kesik vardı ve göz kırptı–; karargâhtaki milleti sakinleştirmek gerekiyordu. Berberi çağırttım. Dışarıda ise pras, pras... Berber usturayı, fırçayı attı ve püf! Yok oldu. Ben bağırmaya başladım: 'Yoldaş Dorfman berber kaçtı, tıraşımı tamamlar mısınız lütfen?..' Ve sakinleştiler. Böylece üç saat daha orada kalabildik."

"Yoldaş General, siz kendinizi hiç korumuyorsunuz."

"Ziyanı yok... Düşmanın karşısında korku gösterirsen küçük düşersin... Ama siz sürdürün konuşmanızı, sürdürün..."

Rastlantının Almanları nasıl ateş kapanına düşürdüğünü anlattım. Panfilov, beni ilgi ile dinliyordu. Taburun durumunu haritada göstermemi istedi. Almanların geliş yolunu, onları vadide biçtiğimiz yeri gösterdim.

Sonra sıra çekilmemizi anlatmaya geldi:

"En arkada Dordiya'nın bölüğü yürüyordu Yoldaş General, o ise en sonda geliyordu."

Generale birkaç kez Dordiya'dan söz etmiştim.

"Dordiya mı?" diye sordu. "Hani şu bembeyaz, fırlak gözlü?"

"Evet, Yoldaş General."

"Ne yapıyor şimdi o yetenekli komutan?"

"O yaralanmıştı... Ve bırakılmıştı."

"Bırakıldı mı?"

Panfilov'un siyah kaşları yükseldi, aralarındaki kırışık birden derinleşti.

"Evet... Bu şöyle oldu Yoldaş General." Taburun sallanmasından sahneler gözümün önünde canlandı. Onları Panfilov'a anlattım.

KÖPRÜ KENARINDAKİ GECE

1

KOMİŞ-ULİ devam etti:

Can sıkıcı olaylar sürüp gidiyordu. Yorgun, aç, soğuktan, büzülmüş olarak ormanda yürüyorduk. Kimse konuşmuyordu. Kızıl Ordu'nun bıraktığı Volokolamsk'a yaklaşıyorduk. Orman yolu dardı. Top arabalarının tekerlekleri zaman zaman yandaki çam ağaçlarına takılıp kabuklarını koparak geçiyor, cankurtaran arabası kökler üzerinde sallanırken içinde boğuk iniltiler yükseliyor, ardından da yaralılar yürüyordu. Onların güçlükle yaptığı yürüyüşe ayak uyduran sıralar uzuyordu. Ara sıra, düzlüklere çıktığımızda, solgun güneşi görüyor, sonra yine ormanın karanlıklarına dalıyorduk. Ezilmiş çam dallarının kapladığı köy yolu bizi bir alana, oradan da çakıl döşenmiş daha geniş bir yola çıkardı.

Bastıran alacakaranlıkta otlarla kaplı bu alanı kesip yine ormana girdik.

İki saat kadar sonra iyice çöken karanlıkta Biki köyünün yanına çıktık. Burada bizimkilerin olduğunu anladık. Hrimov'un alayı köye yerleşmişti. Rastlantı olarak alay karargâhı komutan yardımcısı ile karşılaştım.

"Aa, iyi ki geldiniz," dedi. "Tam sizi aramaya çıkıyorduk."

"Bunun için teşekkür ederim," dedim. "İzin verirseniz tümen karargâhı ile bağlantı kurayım."

"Neden? Siz bizim buyruğumuza verildiniz. Bizim alayla birlikte harekâtta bulunacaksınız."

"Ben sizinle bulunmuştum ama siz, alçakça ve namussuzca davrandınız. Alay komutanı nerede?"

"Ormanda; onunla ancak yarın görüşebilirsiniz. Şimdi size savunma bölgenizi gösterelim. Adamlarınızı hemen kaldırıp yola çıkın."

Savunma bölgemi gösterdiler. Görevim Volokolamsk-Biki yolu üzerindeki köprüyü tutmaktı. Buraya gitmek için aştığımız şose yolu yeniden geçmemiz, geriye dönmemiz gerekliydi. Bu iş yirmi yedi gecesi oluyordu. Tabur ise ayın yirmi üçünden beri geceleri bile uyumamıştı. Son yirmi dört saat içindeyse, yemek yememiş, tütünsüz kalmış, mermisi azalmıştı.

Ricada bulundum:

"Taburun doyurulmasını buyurun. Sizin alay ikmal kamyonlarınız var. Hiç olmazsa iki yüzer gram ekmek verilsin."

Ama karargâh komutan yardımcısı, buyruğunda olmayan yiyecek işlerine karışma yürekliliği gösteremiyordu.

"İlk önce görevinizin başına gidin. Biz oraya her şeyi göndeririz. Gerekirse idari buyruklar da çıkarabiliriz."

Durumu anlamak istedim ve komşularımızı sordum.

"Sağ yanınızda bizim birinci taburumuz olacak, sol yanınızı daha sonra kararlaştıracağız."

"Demek sol yanımızda kimse yok."

"Bu konudaki bilgileri de daha sonra size göndeririz. Şimdi oyalanmadan görevinize gidiniz."

"Madem öyle, baş üstüne."

Seyisimi çağırdım. Sinçenko atları getirdi. Sivka'sına büyükçe bir çuval yem yüklüydü.

"Seyislerden sağladım Yoldaş Kombat," diye sevinçle konuştu. "Hayvanları canlandıracağız."

Lisanka, uzun burnunu çuvala doğru uzatıyordu. Elimi boynuna koydum. Hemen başını çekti ve ince dudakları, sanki bana buyruğuma uyduğunu söylemek istermiş gibi oynadı. Hayvana atladım ve asık bir yüz ve buruk bir yürekle köyün kenarına yerleşmiş olan tabura doğru yollandım.

2

Yol hafif bir yokuşla iniyordu. Evlerin yanında cankurtaran arabasına rastladım. Ayın kırmızımtırak ışığı, yorgunluktan bitmiş bir çift ata vuruyordu. Hayvanlar, büyük bir güçlükle, tekerlek demirleri çakıllardan parlamış arabayı yukarı doğru çekiyorlardı.

Arabanın önünde güçlü adımlarla Yüzbaşı Belenkov yürüyordu. Harita çantası ile sağlık çantasının kayışları göğsünde çaprazlanıyordu. Dinç yürüyüşü beni şaşırttı, içimden onu övdüm.

"Doktor nereye gidiyorsunuz?"

"Yaralıları taşıyorum."

"Bunu sizsiz de yapabilirler. Taşıma işi Kireev'in görevi. O nerede?"

Doktor sorumu hemen cevaplandırmadı. "Sanırım geride."

Bilmem neden sesi yavaş çıktı. Bağırdım: "Kireev!"

Araba geçmişti. Ardından hafif yaralılar yürüyorlardı. Karanlıkta sargılı başlarla, sargılı eller belirsiz bir şekilde beyazlanıyordu. Sıranın kuyruğunda yorgun Kireev sallanıyordu. İkinci haykırışımda duydu ve nefes darlığını yenmeye çalışarak yanıma koştu. Uzun suratlı, uzun boylu doktorla, şişman sağlık memuru şimdi yan yana duruyordu.

"Kireev," dedim, "yaralıların taşınması ile uğraşın. Yanınıza da iki yardımcı alın. Kalanlar geri döndü. Atları doyurun. Sabah gün ağarınca da tabura dönün. Bizi yolda, köprünün yanında bulacaksınız. Anladınız mı?"

"Anladım... Her şey yapılacaktır Yoldaş Kombat."

"Gidin."

Kireev arabaya yetişmek için koşarken doktor sordu:

"Ya ben?"

"Tabura dönün. Bize savunma görevi verildi. Şimdi toparlanıp yola çıkacağız."

"Nasıl olur öyle?.. Nasıl olur?.." Heyecanlanan Belenkov, "Nasıl öyle... Nasıl böyle..."den başka laf edemiyordu. "Yoldaş Kombat ben insan gibi yıkanmayı, hiç değilse ellerimi şöyle bir ovmayı düşlüyordum."

"Ellerinizi yine yıkayabilirsiniz. Orada küçük bir dere var."

Doktor beklenmedik bir şekilde sızlanmaya başladı:

"Ben yorgunum... Oraya kadar gidemeyeceğim."

Ona çıkışmak, bağırmak, onu azarlamak ve soğukkanlılığını yeniden sağlamak istiyordum. Ama bununla beraber, o, kendisine yaraşır şekilde görevini yaptı; inlemelere, kan görmelere doydu, yaralıları zamanında sardı, en güç koşullar içinde ameliyat yaptı diye düşündüm. Bağırmamam gerekliydi. Eyerden atladım.

"Doktor siz Lisanka'ya binin, ben yürüyerek giderim. Durun size yardım edeyim. Üzengiyi tutayım."

Üzengiyi tutmak bizim Kazah geleneklerimize göre saygı gösterisidir. Belenkov, Kazahistan'da doğduğu ve Alma-Ata'da yaşadığı için de bu geleneği bilirdi. Utandı ve mırıldandı:

"Ama nasıl olur, nasıl olur?"

Ben saygıyla başımı eğdim. Doktor yatıştı. Ayağını üzengiye koyup Lisanka'ya atladı.

Sonra da "Teşekkür ederim," diye mırıldandı.

3

BİR dakika sona uzaklaşan atların ardında yürüyor ve ay ışığında Sivka'nın kıçını ve Lisanka'nın beyaz ayaklarını görüyordum. Birden bir ses duydum:

"A bak... Bu bizim babalık değil mi?"

Garkuşa'nın hızlı konuşmasını ayırt ettim. Oh ne ala, o artık bana "babalık" diyor. Konuşmasına cevap veren sesi duydum:

"Ta kendisi, onun atı."

Garkuşa'nın yanındaki kim acaba? Onu da sesinden çıkardım. Bu bizim memleketli bir Kazalı. Kim acaba? Kazah, konuşmasını sürdürdü:

"Haydi bölüğe gidelim. Bir bakarsın yola çıkmışlar."

"Biraz bekle. Şu kapıyı bir çalalım. Belki bir şeyler verirler."

Seslendim:

"Garkuşa, yanındaki kim?"

Bir sessizlik oldu. Düş kırıklığının ortaya koyduğu bir iç çekmesi duyuldu. Sonra tüfekleri sırtlarında, tasları ellerinde iki şekil önüme dikildi. İriyarı olanı tanıdım. Büzülmüş, sanki göze çarpmak istemiyordu. Buna karşın yine Garkuşa'nın tepesinden bakıyordu.

"Evleri dolaşmanıza kim izin verdi?"

Galiulin susuyor, Garkuşa ise aldırmıyordu.

"Bu canavar midelerimiz suçlu Yoldaş Komutan. Dünkü iyilikleri hatırlamıyor."

"Sus bakayım! Tabura marş! Görüyorum ki Teğmen Zaev sizi gevşetmiş. Evlerden yiyecek dilendiğini ona rapor edin. Sizi biraz çiğnesin."

Galiulin erkek bir sesle:

"Biz yalnızca kendimize almıyoruz, arkadaşlarımıza da veriyoruz," dedi.

"Daha çok konuşmadan yaylanın."

Bağışlandıklarına inanan Garkuşa ve Galiulin, koşarak uzaklaştılar.

4

DÜZLÜKTE dinlenmekte olan taburun yanına çabucak vardım. Ay ışığının aydınlattığı çayırlık, oturan ya da yatan askerlerle doluydu. Ancak oturanlar azdı: Yorgunluk ve açlık çoğunu yıkmıştı.

Beni Rahimov karşıladı.

Yumuşak adımlarla yanıma koştu. Savaşın gerginliği, uykusuzluk ve acımasız uzun yürüyüş sanki onu ezmemişti. Kulağımın alışık olduğu buyruk çayırlıkta çınladı:

"Kalk! Hazır ol!"

"Bırak," diyemedim. Sanki hepsi bu buyruğu bekliyordu. Önce komutanlar fırladı. Ardından erler ahlamalar, inlemeler ve ohlamalarla sanki kendilerini yerden kopardılar. Rahimov tekmil verdi: Tabur istirahatteydi. Olağanüstü bir şey olmamıştı. Aldığım buyruğu ona bildirdim ve taburu köprünün yanına götürmesini söyledim.

Rahimov, oyalanmadan ve fazla soru sormadan; şu anda herkesin kinle karşıladığını bildiğim buyruğunu verdi: "Sıralanın."

Ama disiplinin gergin yayı çalışıyordu. Hemen yinelenen buyruklar duyuldu. Hepsinden önce Zaev haykırıyordu: "İkinci bölük sıralan!" Ona, Dordiya'nın çınlayan sesi eklendi: "Birinci bölük sıralan!"

Kubarenko buyruğu topçulara; Filimov üçüncü bölüğe; Brudni keşif takımına; Timoşin de bağlantı takımına iletti. Sesler birleşti. Erler ağır ağır sıralandı. Koyu şekillerin üstünde süngüden bir orman yükseldi.

"Hizaya gir!"

İçim biraz hafifledi. Tabur canlıydı. Sıralanıyor, düzenleniyor, açlığa, insan için dayanılmaz olan uykusuzluğa ve yorgunluğa karşı

askerliğini unutmuyordu. Askerin görünmez bayrağı olan disiplin üstümüzde dalgalanıyordu.

Bağırdım:

"Rahimov, taburu götürün!"

5

BİR saat sonra, birkaç adım genişliğindeki derenin üstünde uzanan köprünün yanına ulaştık. Gökte zaman zaman bulutların kararttığı ay parlıyordu. Derenin düşman tarafına bakan kıyısı hafifçe yükseliyor, sanki bir yamaç halini alıyordu. Derin yatağı çakıllarla kaplıydı. Çayırlıkta saman yığınları görülüyordu. Her yanı orman kaplıydı. Topografik haritamız Moskova önlerindeki bu kısmı tam bir yeşil boya ile kapatmıştı.

Bölük komutanlarını çağırıp savunma bölgelerini gösterdim.

"Askerleri uyumaya bırakınız. Hemen savunma tedbiri almaya başlayacağız. İnsan gücünden kazanmak için nöbetçi koymayınız, bu görevi sizler yapacaksınız," diye buyurdum.

Bu arada Rahimov, derenin yanındaki küçük bir vadiyi karargâh yeri olarak seçti. Orada çabucak bir kulübe inşa edildi. Sinçenko, Lisanka ile Sivka'yı kulübenin arkasına bağladı. Doktorla birlikte buraya bizden önce gelmiş olan Lisanka en yakın saman yığınından getirilmiş olan otu yerken mutluydu. Yanından geçerken bana başını uzattı; ben de burnunu okşadım.

Küçük karargâhım kulübeye yerleşti: Rahimov, Bozjanov ve Timoşin.

Onlara "Arkadaşlar," dedim, "madem nöbeti bizler tutuyoruz, o halde bölükleri dolaşacağız."

Bozjanov bir yana gitti ben de ikinci bölüğün yerleştiği yere yollandım. Zaev'in komutasındaki bu en deneyimli bölüğü en tehlikeli bölüme, komşumuzun bulunmadığı ve tabur kanadının boşlukla kesiştiği yere yerleştirmiştik. Öteki uçta hemen yanımızda Biki köyü bulunuyordu. Ve sözgelişi dirseğimizin ucunda bulunan Hrimov'un alayının olduğu yere de Filimov yerleşti. Dordiya'nın bölüğü cephenin merkezini, köprünün hemen önünü tutmuştu.

Derenin yanındaki yamaçta dolaşıyordum. Birden ay ışığının altında gözlerimin önünde şen bir görünüm belirdi: Sırık gibi upuzun bir adam olan Zaev, makineli arabalarını çeken ufak tefek beyaz bir atın üstüne eyersiz olarak kurulmuştu. Ayakları hemen hemen yere değiyordu. Uykusuzluğuna karşın dimdik duruyordu. Hayvan kuru otları kemirirken sırtındaki ağırlığa dayanıyordu. Birden ilerideki bir saman yığınına doğru fırlayınca, Zaev az daha yuvarlanıyordu ama hayvanın yelesine yapışarak yerinde kaldı. Dayanamayıp sesli güldüm. Birden tehdit dolu sesi yükseldi:

"Dur! Kimsin?"

"Eh Zaev," dedim, "biraz seni seyrettim. Ata iyi yerleşmişsin bakıyorum."

Utanarak beceriksiz bir davranışla attan indi ve yanıma geldi.

"Yalnız bu beni kurtarıyor. Uyku fena bastırıyor, adamlar yerlerinde kestiriyorlar..."

Bölüğün yerleştiği bölüme yaklaştık, askerler zincir gibi yayılmış uyuyorlardı. Kimse kıpırdamıyordu; eğer insan yanlarından geçerken kuvvetle horladıklarını duymasa, bu vücutların ölü olduğunu sanırdı.

Tanıdığım bir erin yanından geçerken, yükselen horultusunu duyunca:

"E, bu Simeon ne rüya görüyor acaba?" dedim. Zaev, soruma hiç beklenmedik bir soru ile karşılık verdi.

"Sizin beyaz eldivenleriniz var mı Yoldaş Kombat?"

"Beyaz eldiven mi? Neme gerek?"

"Benim var."

"Hangi şeytana giydireceksin onları, sana ne gerekli?"

Zaev, önce bir duraksadı sonra mırıldanarak cevap verdi: "Berlin için saklıyorum."

Kaputunun yan cebinden bir çift beyaz eldiven çıkarıp gösterdi.

"Nereden buldun onları?"

Volokolamsk'taki askerî kantindeydi. Kimse yüzüne bakmıyordu, ben aldım. Berlin'e girdiğimizde görsünler bizi. 'Oo! Rus'a bak! Beyaz eldivenli,' desinler."

Sonra titreyen bir kahkaha yayıldı çevreye ve ekledi: "Onları Alma-Ata için saklamıyorum. Orada gülerler bana."

Ben de güldüm:

"Zaev, onların bu kahkahalarından eldivensiz de kurtulamayacağız..."

Bana doğru eğildi:

"Siz ne düşünüyorsunuz Yoldaş Kombat, acaba bu dünyada biz bir şeyler yapabilecek miyiz?"

Tam bu sırada şeridi takılmış makinelinin yanından geçiyorduk. Onlar da uykudaydı. Gözlerim Galiulin'i aradı. Hayır, o burada yoktu. Onların makinelileri parçalandıktan sonra Bloha ile birlikte bölükte tüfekli er olarak görev almışlardı ve şimdi bir başka yerdeydiler.

"Zaev, disiplin sende biraz topallıyor," dedim. "Sen bir takım saçmalıklar düşünürken askerin biraz gevşemiş."

Şaşkınlıkla:

"Nasıl olur?" dedi. "Benim bölüğümde en ufak bir kıpırdanma yok."

"Kötü! Nasıl görmedin? Hem Garkuşa ile Galiulin sana kabahatlerini rapor etmediler mi?"

"Ne yapmışlar ki?"

"Köyde dolaşıp dileniyorlardı."

"Dolaşıyorlar mıydı? Şimdi kulaklarını çekeceğim."

Zaev, belki de beni yansıtarak titizliği ve sertliği seviyordu. Bir tek hatayı cezasız bırakmıyordu. İki erinin davranışını duyunca hemen uyuyan erlerinin içine daldı ve onları aramaya koyuldu. Az sonra Galiulin'i buldu. Elleri iki yana açık, sırtüstü yatıyordu.

Zaev: "Galiulin!" diye seslendi.

Cevap olarak sadece aralıksız horlamalar duyuldu. Zaev bu kez eğilip kulağına bağırdı: "Galiulin!"

Asker kıpırdamadı bile, horlaması da durmadı. Zaev onu çevirdi ve kucaklayıp kaldırdı. Askerin gözkapakları aralandı. Bir anda irkildi ve komutanını gördü. Ellerini hemen yanına yapıştırıp, yalvarırcasına mırıldandı:

"Özür dilerim."

Ve hemen yeniden uyumaya başladı. Zaev'e dayanmış, horluyordu. Benim bağış tanımayan yüreğim bile yumuşadı: "Bırak," dedim. Zaev askeri yere bıraktı. Uyanmadı; taburun kahramanı horluyordu.

6

İKİNCİ bölükten komuta yeri olan kulübeye döndüm. Rahimov, boş bir mermi sandığının üstünde oturuyordu.

"Uyumuyor musun?"

"Yarı gözle uyuyor, yarı kulakla dinliyorum Yoldaş Kombat."

Birden yerden bitermiş gibi Sinçenko belirdi. Anlaşılan bana çok bağlı olan seyisim de yarı gözle uyumuştu.

"Yoldaş Kombat, buraya sizin için bir çul serdim. Kaputunuz da burada. Çizmelerinizi çıkarmayacak mısınız?"

"Hayır. Yat sen. Canımı sıkma yine."

Uzandım. Başımın altına da çantamı koydum. Zaev'in beyaz eldivenleri aklıma gelince de gülümsedim. Eh, Zaev... Zavallım... Atların haurp-haurp ot çiğneyişini birkaç dakika daha duydum. Dalmışım. Stepler, çocukluk düşüncelerim, düşlerimi doldurdu. Orada da taliganın içindeyken ya da çadırda böyle atlar haurp-haurp ot keselerdi. Bu ses beni o günlerdeki gibi uykunun hoş derinliğine çekip götürdü.

Bir dürtmeyle irkildim, içeride ateş yakılmış, çalılar çatırdıyor, duman kulübenin tavanına yayılıyor çoğunluğu da kapı olarak bırakılmış aralıktan ve tavanın boşluklarından çıkıyordu. Beni Rahimov uyandırmıştı. Ateşin hafif alevleri tanımadığım bir subayı aydınlatıyordu.

Rahimov:

"Yoldaş Kombat sizi arıyorlar."

"Albay Hrimov'un karargâhından geliyorum."

Doğrulup çulun üstüne oturdum.

Yüzbaşı selam vermeden sordu:

"Taburun komutanı siz misiniz?"

"Benim."

"Bu feci duruma nasıl izin verdiniz? Herkes uyuyor."

"İyi ediyorlar. Uyumaları için ben buyruk verdim."

"Bunu yapamazsınız... Bu tüzüğe aykırıdır. Suçtur."

Ardından da veryansın etti. Daha sonraları bu yüzbaşıyı yakından tanıma olanağım oldu. İyi yürekli, namuslu ama yetenekleri sınırlı bir subaydı. Bu geceki tanışmamız hiç de iyi olmamıştı.

Dinledim dinledim, sonunda Rahimov'a dönüp konuştum:

"Rahimov, ben yatacağım. Yüzbaşı incelemelerini bitirince beni kaldır."

Yüzbaşı alındı:

"Bu ne küstahça cevap!"

"Havadan söz dinlemeyi sevmiyorum. Azarlarınızdan usandım. Sahi siz kimsiniz?"

"Yüzbaşı Sinitsin. Alayın kimya bölük komutanı."

"Onun için böyle korkuyorsunuz... Buraya neden geldiniz?"

"Alay komutanı size verilen görevi anlatmak ve taburun savaş hazırlığını denetlemek için gönderdi."

"Hepsi bu kadar mı? Ya durum hakkında bilgi? Ya komşularımızı anlatmayacak mısınız?"

"Size söyledim görevim bu. Göreviniz aslında size bildirilmiş."

İşte tepem o zaman gerçekten attı.

"Bu gelişiniz, sizi getiren atın terlemesine değmemiş."

Yüzbaşı kızgın dudaklarını büktü. Ben artık kendimi tutmadan küfrediyor, komutanlığa yaraşmaz kötü alışkanlıklar edinmiş, buyruğuna verilmiş ama kendi alayından olmayanları mermisiz ve ekmeksiz bırakan komutanlara veryansın ediyordum.

"Sizin komutanınız, buyruğundaki taburun geleceğine beş para vermiyor –artık haykırıyordum–. Benim askerimin aç kalışına aldırmıyor. Bize mermi vermiyor. Bari onu gönderseydi! Eğer yarın bizi burada tavuk gibi boğazlarlarsa, sizin komutanınız kılını bile kıpırdatmayacak."

Yüzbaşı gitgide daha bozuluyor, daha çok surat asıyordu. Sonunda konuşmamı kesmeye çalıştı:

"Hakkınız yok, komutanınız hakkında böyle konuş..."

Onun cümlesini tamamlamasına izin vermedim:

"Şimdi siz tabur bölgesinden defolun ve komutanınıza bana verilen görevi yapacağımı iletin. Hem söyleyin ki kemiklerimizi burada bırakmak karşılığında bile olsa, görevimizi yapacağız. Sizinle de daha çok konuşmak istemiyorum. Rahimov, misafiri geçirin."

Başka tek sözcük söylemeden yattım. Kaputu üstüme çekip, sırtımı döndüm.

Benim yaptığım, yapılır şey değildir. Ona daha başka davranmalıydım. Kendime hâkim olamadım. Bu kusurdur. Savunmak için bir şey söylemeyeceğim. Yahut da şöyle diyebilirim: Eğer, hatasız, kusursuz ve her şeyi en üstün bir adamı ararsanız, boşuna tüm zamanınızı harcamış olursunuz.

Albay Hrimov'un adamının gittiğini belirten nal seslerini duyduğum halde sinirlerim hâlâ gergindi. Yavaş yavaş sinirlerim yatıştı, yorgunluk üstün geldi ve yeniden uyudum.

7

GÜN doğarken Hrimov'un alayından bir araba geldi. Alay karargâhı bize birkaç sandık mermi ile iki karavana pişmiş et göndermişti. Mermilere sevindim, ancak, etlere umutsuzlukla bakıyordum. İki karavana. Bütün tabur, beş yüz aç boğaz için karavana et ne yapardı.

Rahimov çakısını çıkardı ve eti bölmeye başladı. Bölük komutanlarına gelmeleri için erler gönderildi.

İlk önce Zaev'le Bozjanov geldiler. Bildiğime göre Bozjanov geceyi benden sonra Zaev'in yanında geçirmiş ve onun da uyumamasını sağlamıştı.

Gelenler bu birkaç porsiyonluk ete şaşkınlıkla bakıyordu. "Zaev," dedim. "işte bak bütün bölüğün için."

"Tüm bölük için mi? Bunun hepsini ben yiyebilirim."

Çıkıştım:

"Saçmalama. Etleri dağıt ve askerlere tabur komutanının elinde başka bir şey olmadığını anlat. Rahimov'un adil olmak için nasıl çalıştığını görüyorsun."

"Baş üstüne Yoldaş Kombat. Dağıtacağım."

"Gidip adamlarınızı kaldırın. Zamanı geldi. Siper kazmaya başlayın, olabildiği kadar da derin olsun. Mermi alması için de seçeceğiniz adamları gönderin. Bugün sıkışık olacak."

Zaev sözümü yineledi:

"Bugün sıkışık olacak." Sonra selam verdi ve ekledi: "Baş üstüne Yoldaş Kombat."

EKİMİN YİRMİ SEKİZİ

1

VOLOKOLAMSK'IN düşüşünden sonraki günü şöyle anımsıyorum:

Gözetleme yeri olarak seçtiğimiz çalılık tepede yatıyordum. Bölükle telefon bağlantım olmadığı için durumu erlerle yönetiyordum. Tepe yüksek olmadığından cephemizin yalnız Dordiya tarafından korunan merkez bölümü görülüyordu. Köprüyü saran bu bölgedeki siperlerin çıkıntıları oradan buradan yolunup getirilmiş çimlerle örtülmüş durumdaydı.

Siperin ön kısmında topraklar uçuşuyor... Almanlar burayı anlamış, ormandan ateş ediyorlardı.

Herkes dikkat kesilmiş, sinirler tümüyle gergin. İçimizde düşmanın saldırıya geçmesi kaygısı var. Kesin bu, saldıracak, ama nereden? Acaba doğrudan doğruya köprüye doğru mu bir atak yapacak, yoksa soldan dolaşıp korumasız yanımızdan mı sarkmaya çalışacak?

Cephemizi örten otlar köksüzlükten sararmış, renklerini kaybetmiş; ileride görülen mermi çukurları çürük dişler gibi kararıyor.

Düşmanın ateş baskısı artıyor. Tekli siperlerde bekleyen askerler için şu anda durum hiç de kolay değil. Ama biz bu durumu görüp geçirmişiz. Yakın patlamalar artık askerin aklını karıştırmıyor; onlar, içinde bulundukları siperin ve ellerindeki tüfeğin değerini biliyorlar. Tüm bunlara karşı çekilen birliklerin içini dolduran eziklik duygusundan sıyrılamıyoruz. Sanki görülmeyen bir dalga askerin acısını, korkusunu ve karamsar duygularını bana iletiyor.

Benim de içimi korku, taburun geleceğine karşı duyduğum kaygı ve saldırıyı bekleyiş yiyor.

İleride gördüğüm şey ne? Bir gölge, bir oyuktan ötekine koşuyor. Bozjanov'u tanıdım. Kaputu kusursuz, beli kalınlaşmış, onun soyun-

dakilerin hepsi şişman. Yolunu şaşırmayıp akıllıca koşuyor. Şimdi zikzaklar yapıyor, şimdi de eğildi... Koştu... Bir sipere taş gibi düşüp kayboldu.

Biraz sonra siperin kenarından iki şapka yükseldi. Biri askerin, ötekisi siyasi komiser Bozjanov'un. Morali bozulmayan Bozjanov'un gelişi ile sipere şaka ve erkeklik de gelmiş. Şimdi siperin kenarına dayanmış, tüfeğin namlusuyla oynuyor. Bir omuza dayanmış dipçik, hedefe, belki de sadece akıldan geçen düşmana karşı nişan alınıyor. Bozjanov'un birkaç el ateş edeceğini anlıyorum. Bu onun tutkusu, ateş etmeyi seviyor.

Bir süre sonra haberci Dordiya'nın yanından gelerek, bölüğün kayıplarını ve cephe önünde görebildiği ayrıntıları bildirecek. Bundan sonra Rahimov, anlatılanların hepsini ya bir kâğıda ya da tabur defterine yazacak. İleride olanlar benim vereceğim buyruklara dayanak olacak. Rahimov hareketsiz oturuyor, Bozjanov ise bölükten bölüğe gidiyor sonra yanıma gelecek.

Almanların ateşi arttı. Bu bir saldırının habercisi olmasın?

Evet. Almanlar göründü. Bir sıra yeşil kep ve kaput bizim siperlere doğru koşuyor. Alman havanları ve öteki silahları sustu. Şimdi sessizlik var. Yeşil kaputlular koşuyor. Karınlarına dayadıkları mavzerleri ile şekilleri kararıyor. Bizimkiler de ateş etmeye başladı. Almanların koşusu sürüyor, yaklaşıyorlar. Acaba, acaba dayanamayacak mıyız? Biz dayanamazsak onlar kazanacak. O zaman, ateş eden Rus'un tüfeği susacak ve tabanları yağlayacaklar. Mavzerlerinden üstümüze kurşun akıtıyorlar. Biliyorum, bu an savaşın kritik anı. Sanki nefes alamıyorum. Göğsümü bir kerpeten sıkıyor.

Birden, köprünün yanına gizlenmiş olan iki topumuz gürlemeye başladı.

Almanlar yattı, biraz sonra da çekilmeye başladılar.

Saldırı püskürtüldü. Ama bunun karşılığını ödememiz gerekliymiş. Ateşle yerlerini belli eden topçular yer değiştirme olanağını bulamadan Alman topçu ateşi üstlerine yağdı.

Az sonra bir irtibat eri acı haberi getirdi, iki top da parçalanmış ve topçular kayıp vermişler. Batarya komutanı Kubarenko da ölmüş.

Elveda Kubarenko, elveda silah arkadaşım.

Filimov'dan da haber geldi. Almanlar onun bölgesinde de saldırıya kalkmış ve onlar da aynı şekilde püskürtülmüşler.

Düşman şimdilik soldaki Zaev'e dokunmamıştı.

Tümsekte yatmayı sürdürüyorum. İleride köprüyü, siperleri ve uzaktaki ormanı görüyorum.

Cephe hattı üzerinde biri koşuyor. Tabancası, iyi sıkılmamış kemerinden sarkıyor. Kaputu kısa boyundan uzun, etekleri ayaklarına dolanıyor. Geleni tanıdım: Dordiya. Tüm bu çapaçulluğuna karşın görevine bağlı ve her yanında patlayan mermilere aldırmadan, erlerinin içini doldurmuş olan korkuyu atmak ve onları deminki başarılarından ötürü kutlamak için bölük çevresinde koşuşuyor.

Timoşin, çalılıkların arasından sıyrılarak yanıma geldi.

"Zaev'den geliyorum Yoldaş Kombat."

Nefes nefese idi. Ama yanık kahraman yüzünde bir kaygı yok. Yalnız dudaklarının kenarları fazlaca sıkılmış. İyi bir habere işaret değil bu.

"Ne ayakta duruyorsun. Yat!.. Ne var oralarda?"

Timoşin, Almanların Zaev'in yanından dolaşarak bizi yandan kapana aldıklarını bildirdi. Zaev kavislenmiş olan kanadını germiş ama Almanlar daha ötelerden ilerliyor.

Bu haberi umuyor ve bekliyordum. Şimdi üzerimize inecek balyozun daha ağır ve ucunun sivri olacağını anlıyorum.

İleri baktım. Dordiya'nın cephesinin önünde patlamalar sürüyor. Yamaçtan dereye doğru yavaşça bir yaralı kayıyor.

Timoşin'e "Zaev'in yanına git," dedim. "Bir süre sonra ben de onun yanına gitmeye çalışacağım. Gidebilirsin."

"Baş üstüne Yoldaş Kombat."

Timoşin doğruldu, elini kalpağına götürdü. Aynı anda başında bir mermi vızıldadı. Kaputuna değen incecik dal budanmış gibi düştü. Timoşin'i aşağıya çektim. Sararmaya bile zaman bulamadı.

"Gereksiz dikilme böyle!" diye haykırdım. "Yürü."

Eğilip çalılıkların arasında zikzaklar çizerek koşmaya başladı. Ona gelen ne acaba? Serseri bir mermi mi, yoksa bizim yerimizi mi buldular?

Arkamda Sinçenko emekliyor.

"Ne istiyorsun?"

"Hiçbir şey, yanınızda olmak istedim." Biraz sustu, sonra ekledi:

"Siz sanırım Zaev'in yanına gideceksiniz. Atlar hazır Yoldaş Kombat."

Cevap vermedim.

Sinçenko "Buyruğunuzu bekliyorum," diye sürdürdü. Azarladım:

"Çağırılmadan işime burnunu sokma."

Seyisim alınganlıkla soluklanmaya başladı.

"Ben küçük çayırdan geçeceğim. Sen atlarla burada kal."

"Siz bilirsiniz... Siz daha iyi bilirsiniz."

Sinçenko, son sözü kendisinin söylemesini severdi.

"Dırdırlandığın yeter."

Bozjanov ve bağlantı erim Tkaçuk'la birlikte derenin kenarında Zaev'e doğru yürüyorum. Çamurlu kıyı soğuk rüzgârdan donmuş. Sağlık merkezine doğru giden birkaç yaralı eri geçtik. İşte bir tane daha. Yüzüne kan içinde bir paçavra bastırıyor. Bezden süzülen kan, damlacıklar halinde kaputuna damlıyor. Kendi kendine yürüyebilecek durumda ama iki asker tüfeğini almış ve koluna girmiş, onu götürüyor.

"Dur! Hangi bölüktensiniz? Filimov'dan mı?"

"Evet, Yoldaş Kombat."

"Siperi neden bıraktınız?"

"Yaralıyı götürüyoruz Yoldaş Kombat."

"Kendi gitsin."

Sanırım "O görevini yaptı, ya siz?" diye eklemem gerekli. "Siz bundan yararlanmak istiyorsunuz," demeliyim. Ama buna gerek kalmadı. Bakışlarımdan ne söylemek istediğimi anladılar.

Bağırdım:

"Koşar adım yerlerinize. Marş!" Buyruğa uyan erler geriye koştu.

Yaralıya bakıyorum. Gözleri garip bir şekilde yuvalarından fırlamış. Bakışları hâlâ kaputuna damlayan kanlarda, içini kaplayan korkuyu yansıtıyor.

Bozjanov onu avutuyor:

"Doktor çok yakında. Şimdi orada sana güzelce bakıp yaranı sarar, sonra bir kahraman olarak geriye gidersin. Orada kızlara bizden selam söyle."

İleriye yürüyoruz. Sağlık merkezinin çadırı beliriyor. Yanında gece iyice yıkanmış cankurtaran arabası parlıyor.

Çadırda biri inliyor. Küçük bir de ateş yakmışlar. Çevresinde yirmi kadar yaralı var. Kimi yatmış, kimi oturuyor. Birçoğunun kaputu omuzlarında, sargılı erleri ileride tutuyorlar. Kafasından ya da suratından yaralananlar da az değil. Zaman zaman içlerinden biri kan tükürüyor.

Birden ardımdan bir ses duyuyorum. Sanki savaşta değilmişiz gibi sakin ve kendinden güvenli ihtiyar bakıcı Kireev:

"Bir çay içmez misiniz Yoldaş Kombat. Biraz da şekerciğimiz var."

"Teşekkür ederim Kireev... Zamanım yok. Yanındakiler ne durumda?"

"Yol buyruğuna göre hazırlanıyorum."

"Ne buyruğu? Nereye gidiyorsunuz?"

"Yoldaş Rahimov, tüm hafif yaralıların kendi başlarına yavaş yavaş yürüyerek köye gitmelerini buyurdu... Şimdi çocuklara çay vereceğim sonra yola çıkacaklar..."

"Çocuklar..." Bu sözcüğü sevmem, ama bu kırçıl saçlı sağlık memurunun ağzında tam yerini buluyor. Kireev kendi kendine mırıldanırken aklım Rahimov'a kaydı. O benimle bağlantısı olmadığı sırada, telefonla beni bulamadığına göre bazı şeyleri kendi başına görmeye başlamış. Tüzüklerin ve buyrukların nerede ne şekilde uygulanacağını sezerek, buyrukları vermiş. Küçücük karargâhımda işler tıkır tıkır gidiyor.

Rahimov'un kararını bir baş işareti ile onaylayıp, yolumu sürdürdüm. Bozjanov ile Tkaçuk ardımdan geliyor.

Kaput içinde birini sağlık merkezine taşıyorlar. Sallanan açık sarı saçlı başını gördüm. Yüzü de sapsarı. Dudakları cansız gibi. Sanki biri onları beyaz boya ile boyamış. Benimle karşılaşan askerler bir an durdu. O gözlerini açtı. Biraz fırlamış siyah gözler: Dordiya.

Beni ayırınca kımıldadı, alnı pembeleşti. Dudaklarını sıkıp kalkmaya çalıştı. Omuzunu tutup bastırdım. "Yapma Dordiya, yapma!"

"Yoldaş Kombat... Göğsümden vuruldum. Sargım yapıldı. Bölüğü Teğmen Terohin'e bıraktım."

"Yat sen... Sağlık merkezine götürün onu. Şimdi arabayla seni Biki'ye göndeririz."

Dordiya gayretle, biraz doğruldu. Bana dikilen gözlerinde yalvarış okudum. Belki de bu sadece acıydı.

"Yoldaş Kombat sizden bir ricam var."

"Söyle... Söz sana, yerine getireceğim." Biraz oyalandı:

"Ben dayanırım... Çok iyi yapabilirim. Beni bir yere göndermeyin Yoldaş Kombat... Böyle anda."

Yardımsız, yaralı Dordiya, bu korkunç günde bizimle kalmayı savaşın güçlüklerini bizimle sürdürmeyi istiyordu. Ama kafasından bir şey yapamayacağı düşüncesi geçti ki kendini zorlayıp ekledi:

"Belki bana böyle de gerek olabilir?" Ve gene yalvarışla baktı:

"Siz... Siz Yoldaş Kombat, beni bırakmayacaksınız değil mi?".

"Seni hiçbir zaman bırakmayacağım," dedim. "Peki, Dordiya, istediğin gibi olsun."

Gözlerini kapadı. Askerler onu kaputuna iyice yerleştirdi. Dudakları ölü gibi beyazdı. Yalnız görünüşünde bir sükûnet vardı.

Yaralı Dordiya'nın içine bu anda sükûneti kim sokmuştu? Bunun cevabını verebilirim: Bu inanıştı... "İNANÇ"tı. Bu kelimeyi büyük harflerle yazın.

Bozjanov'a döndüm:

"Dordiya'nın bölüğüne geç. Bir süre oraya sen komuta edeceksin. Geçici süre ile seni oraya komutan atadım."

"Baş üstüne Yoldaş Kombat. Komutayı alacağım."

Savaşın gerginliği, kan ve tüm olanlar doğaldır ki onu da etkilemişti. Ama şu anda, tükenmeden, canlılığını kaybetmeden, buyruğu içtenlikle kabul etmişti.

2

İLERİYE doğru gittim. Dere küçük kavisler çiziyor. Kıyıyı bırakıp Zaev'in bölüğüne gitmek için düzlüğü dikine kesiyorum. Şurada burada saman yığınları yükseliyor. Birinin yanında durup çevreyi dinledim.

Almanlar nefes almaya zaman bırakmadan aralıksız dövüyor. Yalnız Filimov'un bölüğünün yerleştiği yer sakin. Önceden bildirdiğim gibi Hrimov'un alayının bir taburu Biki köyünü tutuyor. Patlamalar, köyün dışına kadar geliyor. Bu kanat için aşağı yukarı güvenliyim. Almanlar, boş araziye yüklenmişlerdi. Onlar boşluktan yararlanıp Zaev'in bölüğünü sarmak istiyor. Saldırıyı o yönden beklemeli.

Düzlükte yürümeyi sürdürdüm. Uzakta biri göründü. Arkamızdan sınırımız olan orman yönünden geliyor. Garip!.. Yalnız değil, bir atla geliyor, hayvanın dizginlerini tutmuş ardından yürütüyor. Eyerde de bir yük var. Ona doğru yürüdüm. Aa, bu Timoşin.

Atı ve yükünü de ayırt ettim. Yeleleri kırpılmış doru at, iki Alman yapısı telefon yüklü. Yanlarından iki kangal da tel sarkıyor. Timoşin, heyecanlı: Kalpağı yana kaymış, yüzü kızarmış ve dudaklarında bir gülümseme bir belirip bir kayboluyor.

"Timoşin, nereden geliyorsun? Bunlar da ne?"

"Alıntı Yoldaş Kombat."

"Nereden buldun?"

Açıkladı: Ormanın kıyısında yürürken iki Alman'a rastlamış; ormanın içinde telefon bağlantısı kurmaya çalışıyorlarmış. İkisini de tepeleyip yüklerini almış.

"Şimdi de sizin yanınıza gelmek için acele ediyordum." Hâlâ geçirdiği olayın etkisi altında; bana ne derece önemli bir haber getirdiğini anlayamıyordu. Kulaklarıma inanamayarak ikinci kez sordum:

"Onlara nerede rastladın?"

Timoşin, eliyle arkasını gösterdi: "İşte orada. Ormanda..."

"Bizim gerimizde ha? Filimov'a söyledin mi?"

"Evet, Yoldaş Kombat."

Susuyorum. Elimdeki iki ağır makineliyi Zaev'e vermiştim. Onun bölgesinin en tehlikeli olduğunu düşünüyordum. Şimdi al sana... Tehlike arkadan geliyor. Orman, ardımda korkunç bir şekilde kararıyordu. Demek ki Almanlar ormanın iki yakasına da ulaşmışlardı... Başıma gelen korkunç şeyi kavramam için bir dakika geçmesi gerekti. Timoşin'e buyurdum:

"Alıntıları hemen buraya yık. Ata atla ve doğru Zaev'e giderek durumu anlat. Olanca hızıyla makinelileri alıp arkayı korusun. Anlaşıldı mı?"

"Anlaşıldı Yoldaş Kombat."

"Ben karargâha gidiyorum. Sür!"

Timoşin fırladı. Geriye, karargâha doğru koştum.

Gökyüzünde bulut kümelerinin ardında beyazımsı güneşin yuvarlağı görünüyordu. Şeytan alsın. Bu gün ne kadar da ağır geçiyor. Ama en kötüsü önümüzdeydi.

3

GEYREK saat sonra başıma gelene bakın!

Hiçbir şey yapamadım. Bağırmayı bile beceremedim.

Karargâhın bulunduğu kulübeye erişemeden düzlükte hızla giden Zaev'in iki tekerlekli makineli arabalarını gördüm. Arabayı gece bindiği beyaz at çekiyordu. Arabaya oturmuş bir eliyle dizginleri, öbür eliyle bir sopa tutuyordu. At hızla koşuyor, araba kambur kumbur arazi üzerinde sıçrıyordu. Ayaklarını iki yana açmış olan Zaev kendisini güçlükle tutuyor ve vahşice haykırırken sopayı sallıyordu.

Makineliyi yüklenmiş, beni ya da Rahimov'u görüp durum hakkında bilgi ve buyruk almak için karargâha gitmekte olduğunu anladım.

Daha sonra olanlar bana bir saniye içinde geçmiş gibi geldi. Almanlar tepedeki gözetleme noktamı çoktan anlamış ve azar azar yaklaşa yaklaşa orayı dövmeye başlamıştı. Şimdi altılık mayınları orada patlıyordu. Almanların bu silahı ile düne kadar daha tanışmamıştık. Gökyüzünde korkunç bir uğultu duyuldu. Arka arkaya düştüler. Patlamaları sanki kulakları sağırlaştırdı. Altı mermi birden patladı. Bana sanki tümsekte patlamalar ve uğultularla bir volkan çıktı gibi geldi.

Tozlar daha yatışmadan, Almanlar aynı yere bir salvo daha indirdi. Yine gümbürtüler, yine altı patlayış. İlk kez görmeme karşın, bu silahın insan vücudunu ve ruhunu yok edici kudretini kavradım.

Tepenin yanındaki toz bulutu içinden Lisanka çılgın gibi fırladı. Yön gözetmeden derenin içinden geçip düzlükte koşmaya başladı. Üzerinde yelesine yapışmış Sinçenko vardı, Lisanka'nın bana doğru koştuğunu sandım. Suratını ve sarı dişlerini gördüm. Beyaz akıtması kanla kaplanmıştı. Sinçenko'nun da görünüşü karmakarışıktı. Kulağı ve yanağı kan içindeydi. Bir eliyle dizgini çekiyor, öbür eliyle de yeleye yapışıyordu.

Bir an sonra Lisanka artık uzaktaydı. Yalnız onun siluetini ve koşan ayaklarını görüyordum.

Birden altı mayınlık bir salvo daha duyuldu. Patlamalar Zaev'in yanında bir yerde oldu. Ya çömeldi ya da arabanın içine düştü. Dizginleri bıraktı sanırım. Şaşıran at korkunç patlamalardan korkup Lisanka'nın ardına düştü. Taşlamış gibi duruyordum.

Bir dakika sonra ormandan ata doğru çatırtılar başladı. Araba bir dönüş yaparak düzlüğün ardında kayboldu. Şimdi makinelilerimizin çatırdamasını bekliyordum. Hayır, beklediğim yerden de Alman mavzerlerinin sesi geliyor.

Boş söz değil: Felaket yalnız gelmez. Bunun en gerçeği savaşta görülür.

Teğmen Obuşkov'un komutasında son iki top Zaev'i desteklemek için saman yığınlarının birinin yanında saklanmıştı. Koşan Lisanka'yı ve ardından da bölük komutanını gören Obuşkov, çok beklemeden "koş" buyruğunu vermiş ve topçu tüm ağırlıklarıyla ormana dalmıştı.

Ardından da Zaev'in bölüğünün piyadeleri koştu; ikinci bölüğün erleri, en sağlam ve en kahramanları da koşuyordu. Savunma çökmüş müydü?

4

SAVUNMAMIZ çöktü mü? Tabur yok mu oldu?

Neden bilmem Kondratiev'in toplama alayı aklıma geldi. Sanki biri onu kamçılamıştı. Yanağında kırmızı bir şişlik vardı. Alay kaçmıştı. Tüm sorumluluk onun, komutanın üstünde kalmıştı.

Hayır, eğer taburumun kaçışını görme acısıyla karşılaşırsam bu durumu üstlerine bildiren ben olmayacağım. Kendi cezamı, kendi ellerimle vereceğim...

5

TİMOŞİN, alıntı ata binmiş, cepheyi bırakan bölüğe çayırın ortasında yetişti ve onları durdurdu.

Ben de o yana doğru koştum. Askerler bir saman yığınının ardına gizlenmiş duruyordu. Yaklaşınca hepsine baktım.

Gözlüklü Murin, başını omuzlarının arasına saklayarak yere baktı. Örnek bir asker olan Bloha da bakışlarını kaçırdı.

"Evet, ben tabur komutanınızım," dedim.

Hepsi susuyordu. Önümde alıntı bir mavzerle duran Timoşin'e buyruk verdim:

"Timoşin bölüğün komutasını al."

"Baş üstüne Yoldaş Kombat."

"Mavzerin dolu mu?"

"Dolu."

"Şimdi sana yeni bir hat göstereceğim. Eğer biri kaçmaya yeltenmek değil, geri bakarsa o korkağı hiç düşünmeden vur. Anlaşıldı mı?"

"Anlaşıldı Yoldaş Kombat."

Yeniden askerlere döndüm:

"Her yanımız Almanlarla çevrili. Şimdi çevre savunması durumu alacağız. Sonra ya ölülerimizi gömecek, yaralılarımızı alarak çıkacağız, ya da hepimiz öleceğiz."

"Doğru," diye bir ses duyuldu.

"Onaylamanızı istemedim. Ona gereğim yok. Timoşin, görevini al."

6

GÖKYÜZÜ hâlâ kış bulutları ile kaplıydı. Sanki daha ağırlaşmış ve daha da alçalmışlardı. Ardında kalan güneşin solgun tekerleği artık görünmüyordu. Ama havanın tamamen kararmasına bir iki saat kadar daha vardı. Şimdi Almanların gözleri önünde çekilip sıyrılamazdık.

Bizleri ateş altında tutmayı sürdürüyorlar. Zaman zaman da gruplar halinde yaklaşmaya çalışıyorlar ama her seferinde püskürtülüyorlardı. Onlar kesinlikle: "Rus ateş edecek, ateş edecek, sonra ellerini

kaldıracak," diye hesap ediyorlardı. Hayır, bunu göremeyecekler. Hava daha çabuk kararsa!.. Ah bir kararsa...

Karargâh kulübesinde Rahimov yere bağdaş kurup oturmuş, yana devirdiği mermi sandığının üstüne haritasını sermişti. Beni görünce yerinden fırladı.

"Yoldaş Kombat izin verirseniz durumu açıklayayım."

"Evet."

Karargâh komutanı her şeyi biliyordu: Zaev'in kaybolduğunu, Obuşkov'un iki topunun ormanda yok olduğunu. Haritada da durumu işaretlemişti. Renkli kalemler Almanların Biki köyünü almış olduğunu, ilerleyiş yollarını ve Filimov'un bölüğünün çember savunmasına geçişini gösteriyordu.

Rahimov hiç saklamadan ve heyecanlanmadan taburun çevresinin sarılışını anlattı. Yalnız esmer yüzü grileşmişti. Ne yapabilirdi? İnsan böyle günlerde kendi yüzünün rengini koruyamazdı.

Rahimov'dan olayın günahsız suçlusu Lisanka konusunda da bilgi aldım. Bu kadar korkunç olan altılı havan ateşlerinden kimse ölmemişti. Tek kurban Sivka olmuş. Bir şarapnel boyun damarını parçalamış. Fışkıran kan yanındaki Lisanka'nın boynuna ve yüzüne gelmiş. O da bağını koparıp fırlamış. Sinçenko, ona ateş etmeyi beceremiş.

Rahimov: "O da şaşırmış," diye fısıldadı.

7

ALMANLARIN korkunç yangın mermilerinden çayırdaki birkaç ot yığını tutuştu. Bunların ateşi çevreyi aydınlatıyor, çekilmemize olanak vermiyordu. Saklı tek yolumuz köprü altındaki küçük vadiydi.

Bu vadi Volokolamsk'tan da, Volokolamsk şosesinden de uzağa, bir orman bölgesine uzanıyordu. Bölükler belli etmeden dereciğe doğru emekleyerek sıyrıldılar. Su, yanan otların alevinden kırmızı görünüyordu. Üstünde sallanan alevlerin dilimleri yansıyordu.

Sessizce sıralanan Brudni'nin komutasındaki keşif birliği, öncü olarak yola çıktı. Elimizde kalan tüm at ve arabaları yaralılar için

ayırdık. Arabalar yerlerde, çalılıklar tekerlekleri suya itiyor, atlar da sığ suya basıyorlardı.

Sonunda taburun geri kısmı da köprünün altından süzüldü. Herkesin ardında, en son, bölük komutanı Filimov yürüyordu. Tıraşsız ve çökük yanakları parlayan saman alevinde görülüyordu. Tabancasını Zaev'in yaptığı gibi göğsüne sokmuştu.

Bir an için bu yürüyenin uzun bacaklı Zaev olduğunu ve hemen şimdi bir şeyler yumurtlayacağını sandım.

Birden belirsiz lekeler halinde parçalanmış toplar gözüktü. Kubarenko'yu burada kaybetmiştik. Atış hattının bir siperi ona mezar oldu. Acele sabit kalemle parçalanmış silahların dipçiklerine yazılan isimler bu kahramanların mezar taşlarıydı.

Dere kenarında yürüyor ve karanlığa dalıyorduk. Saman alevleri ardımızda kaldı.

Dere içindeki bu sessiz ve saklı yürüyüşümüz iki saat kadar sürdü. Kimseye rastlamadan ormana daldık.

8

KARANLIKTA ıssız orman yolunda yürüyoruz. Taburu Rahimov götürüyor. Karanlıkta kedi gibi gördüğünü biliyorum.

Birden bir yeraltı sığınağı gördük. Rahimov'la birlikte içeri girip baktık. Kimse yok. Gaz lambası hâlâ yanıyor. Unutulmuş büyük bir emaye matara yere yuvarlanmış. Yer köknar dalları ile kaplı. Şurada burada kâğıtlar var.

Birkaçını alıp baktım. Bunlar Hrimov'un karargâhına gönderilmiş buyruklar. Demek burası onun karargâhıymış. Biz seninle yine karşılaşacağız albayım. Bakalım vicdanın yüzüme bakmaya izin verecek mi? Buradan çıkmak için çok acele etmişsiniz sanırım. Kâğıtları kaldırıp, lambayı söndürecek zaman bulamamışsınız. Bize haber vermeden, taburu düşman saldırısı altında bırakıp, onlara yol vererek gitmişsiniz.

İçimde büyük bir acı ile kaba tahtalardan çakılmış peykeye oturdum. Rahimov'a da kararımı bildirdim:

"Bölükleri gecelemek için yerleştir. Gün doğarken yola devam edeceğiz. Nöbetçiler çıkarılsın. Bölük komutanları da yanımıza gelsin."

Komutanlar geldi. Bozjanov ölen Sivka'nın semerini karıştırırken bir matara votka bulmuştu.

"Oturun," dedim.

Kim nereyi bulduysa yerleşti. Rahimov bağdaş kurarak köknar dallarının üzerine yerleşti. Yanına da sıska Filimov oturdu. Bugün çok daha zayıflamış, gözleri öylesine çökmüştü ki seyrek kaşları sanki birbirine girmiş gibi çatılmıştı. Henüz bölük komutanlığı görevine alışamayan Timoşin, sırtını duvara dayayarak durdu. Bozjanov, geçirdiğimiz korkunç felakete karşın kendisini zorlayarak şakalaşmak için çaba sarf ediyordu. Bir elinde matara öteki elinde dikkatle ölçüp doldurduğu bardak titriyordu.

"Size bir ziyafet veremeyeceğim ama votka var," dedim.

Aklımdan "ziyafet" diye yineledim. Bunun üzerinden yalnız iki gün mü geçmişti? Arkadaşlık için içmeyi öneren, artık aramızda değildi. Koca yüzlü Dordiya da yanımızda değil. Onu cankurtaran arabası içinde gittiğimiz yere taşıyoruz. Köprünün yanına gömülen Kubarenko da yok. Alay komiserinin yanına çağrılan ve bizi kaybeden Tolstunov da yok. Zaev de yok...

Bozjanov, votkayı uzattı:

"Yoldaş Kombat ilk yudum sizin."

Gözlerimin önünde bardak yerine teneke maşrapayı kaldıran Zaev canlandı: "Bir tek yol var önümüzde, biz sarılmışız tüfeğe," diyordu. Ah Zaev... Zaev.

İçki boğazımı yaktı, vücudum sıcak ürpertilerle sarsılırken başım bir anda dumanlandı. Votkayı herkes kardeş kardeş içti.

Moskova önündeki savaşımızın on dördüncü günü bitti.

YÜKSEK TIP TAHSİLİ

1

GÜN daha ormanın içine girmemiş, başımızın üstündeki dallar henüz belirmeye başlamıştı ki biz yola çıktık. Çevre kara görünüyordu. Toprak ayazdan katılaşmıştı; arabaların tekerlekleri ve nallar, kabuklaşmış dökük yapraklarda iz bırakıyor, çizmelerimizin altında ince bir buz çıtırdıyordu.

Savaşın ezdiği taburum, Volokolamsk şosesinden uzaklaşmıştı. Almanların şu anda nerede olduğunu da, tümenin yerini de bilmiyorduk. Günlerdir, bir an önce akşamın olmasını istemiştik, bugün ise günün bir an önce açılmasını bekliyordum. Umudum günle birlikte başlayacak top atışları ile yönümü bulmaktı. Bu seslerle tümenin değişen cephesini hesaplayacaktım.

Sabah köknar ağaçlarının tepesini aydınlatmış ama top atışları için daha boru çalmamıştı.

İşte, ilk ses Volokolamsk yönünden duyuldu. Ardından ikincisi, bir süre sonra da onu izleyen üçüncüsü. Aralıklı bir atış başlıyordu.

Şimdi gitmekte olduğumuz yönde de bir patırtı başladı. Bunlar acaba kim? Bizimkiler mi, Almanlar mı? Kulağımı dikmiş, bir süre atış seslerini bekliyorum. İşte bir tane daha. Kaygı yok, bunlar Moskova'ya doğru gönderilen mermiler. İşte bir tane daha. Evet, Almanlar, araçlara yüklenmiş toplarını geniş yoldan geçirerek bizim ilerimize kadar götürmüşler. Biz ileri Alman birliklerinin gerisinde kalmışız.

Topçular uyandı. Başka yönlerden de silah sesleri geliyor. Ancak patlamalar sık değil. Rahimov'la birlikte önde yürüyorum. Köy aralarına açılan ıssız yolları seçmeye çalışıyoruz.

Don gevşemeye başladı. Yer yumuşuyor. Başımızın üstünden bir saat önce donmuş kırağıların billurları çözülüp küçük damlalar halinde düşmeye başladı. Çizmelerimizi çamurdan zor söküyoruz.

Taburun yürüyüşü ağırlaştı. Ara sıra duruyor ve zorlukla kımıldayan sıraların önümden geçişine bakıyorum. Ancak artık bir yürüyüş kolu düzeni içinde değiliz. Bazıları kaya maya yoldan ayrılmıyor. Bir kısmı ise hiç yoksa yapraklar üzerinden giderek, çamurla boğuşmamak için ormanın içinden yürüyor. Herkes kendi yükünü taşıyor. Birkaç günden beri içine yemek girmemiş olan aş kapları sırt çantalarının içine sokulmuş.

Ben, askerlerime bakıyorum, onlar da bana bakıyor. Kimse dik yürümeye çalışmıyor, kimse dinçlik gösterisinde değil. Herkesin bakışlarında insanın içini karartan bir bezginlik belirtisi var.

Taburun şarkıcıları, neşeli insanlar olan sağlam yapılı Golubsov ile Kurbatov ayaklarını zorlukla yapışkan çamurdan kurtarıyor. Golubsov'un başı önüne düşmüş, yanımdan geçerken bile kaldırmıyor. Kurbatov ise göz ucuyla bakıyor ve alışkanlıkla doğruluyor. Onun da bakışları elem dolu.

2

YİNE yorgun sıraların başına geçip Rahimov'la birlikte yürümeye başladım.

İçimi karamsar düşünceler kurcalıyor. Neden, neden çekiliyoruz? Savaş bizim için neden bu kadar ağır, bu kadar başarısız geçiyor?

Halbuki bu facia yılının mayıs ve haziranında her yana dövizler asmıştık: "Bize dokunurlarsa, savaş bizim topraklarımızda olmayacak!"

Savaş öncesi yayımlanan beş yıllıklarda ordunun ruhu "İleri, daima ileri!" diye özetleniyordu. Çekilmeden hiç söz edilmiyordu. Biz yalnızca baskın konuları okuyor, çekilmenin taktik ve teorisinden söz bile etmiyorduk. Hatta benim subay olduğum senelerde "çekilme" kelimesi askerî tüzüklerden çıkarılmıştı.

O halde neden? Neden çekiliyoruz?

Dövüyorlar bizi... Ama biz de –bu solgun sıralarla ardımdan yürüyen insanlar– düşmanı dövmüş, Almanların sırtını görmüş ve ölüm haykırışlarını duymuştuk.

Bizi dövüyorlar... Ama Sovyet ülkesi henüz yenilmedi. Yenilmeyenler arasında benim küçük ülkem –dört yüz vatandaşlık– taburum,

Panfilov'un yedek gücü de var. Biz tüm asker şerefi ile inançlarımızı birlikte taşıyoruz. Sancağımız, devrime olan bağlılığımız ve şerefimiz ayakta.

Bilmem neden kulaklarıma yine Zaev'in "şerefe içelim" diyen sesi geldi.

Ah Zaev, Zaev!..

3

YÜRÜRKEN o kadar derin düşüncelere dalmışım ki Rahimov'un seslenişini hemen duyamadım.

"Yoldaş Kombat, Yoldaş Kombat!"

"Hı... Ne var?"

"Yoldaş Kombat bakın güneş tepede öğle oldu. İzin verirseniz bir saatlik mola verelim."

"Evet. Zamanı... Buyruk verebilirsin."

Rahimov, selam verip keskin bir hareketle döndü, sonra pek yüksek olmayan bir sesle komutunu verdi: "Tabur, dur!"

Tüm taburda tek dinç kalan insan, bir dağcı olan Rahimov'du. Hemen ardından gençlik dolu bir ses, Timoşin'in gücünü kaybetmeyen sesi duyuldu:

"İkinci bölük. Yerlerinize sıralan."

Ardından başka komutlar da duyuldu. Bizim küçük hükümetimiz, gevşemiş yol üstünde ve Almanlar tarafından alınmış toprakların ortasında bir orman adacığının içinde dahi Sovyet düzenini sürdürüyordu.

Birden aklımdan geçen "dahi" sözcüğüne takıldım. Ben, tabur komutanı, ben de bu sözdeki kaygıyı duyuyordum. Ben de mi ürküyorum? Eğer öyleyse tabura nasıl komuta edecek, askerlerime zorlukları nasıl alt ettirecektim?

Tabur dinlenmek üzere yol kenarına yerleşti. Rahimov, "Bakın güneşe, artık öğle," demişti. Gerçekten güneş güçlenmiş ve kalın yapraklardan sızmaya başlamıştı. Islak toprak üzerinde ateşler çatırdadı. Askerler çukurlardan su alarak kaplarında ısıtmaya başladılar. Aç mideler hiç yoksa sıcak su ile aldatılacaktı.

Bir kütüğe oturmuş düşüncelere dalmıştım. Biri yaklaştı. Gözlerimi kaldırdım. Önümde Murin duruyordu. Kaputunun yakası açık, etekleri çamura bulanmıştı. Sivri çenesini koyu bir sakal örtüyordu. İnce, biraz kambur burnu daha çok sivrilmişti. Bir sapı kırık gözlüğüne, iplikle bağlanmış kibrit çöpü destek oluyordu. Murin, kaşlarının altından bakıyordu. Gözlerinde başlangıçta anlamını çıkaramadığım garip pırıltılar vardı. Doğrulup selam vermesini bekledim. Ama yapmadı. Bir süre sustuk. Sonunda: "Ne istiyorsun?" dedim.

"Yemek istiyorum."

"Tabur komutanının karşısına bu şekilde çıkmaya nasıl yürek buluyorsun kendinde? On adım geri çekil, toparlan, sonra yine gel."

Murin bir şey söylemek istedi, sonra uydu ve uzaklaştı. Bir süre sonra yanıma döndü. Çizmelerini bir su birikintisinde yıkamış, kaputunu toplamıştı. Bir asker gibi önümde dikildi. Omuzlarını dikip başını kaldırdı:

"Yoldaş Kombat bir şey söylememe izin verir misiniz?"

"Söyle."

"Yoldaş Kombat biz yemek istiyoruz."

"Siz... Sen sözcü müsün?"

"Sözcü değilim ama biz hepimiz... Güçsüz kaldık... Hepimiz açız."

"O zaman herkese bildir: Bugün askerlerime verecek hiçbir şeyim yok. Beni parçalasanız bile yok. Anlaşıldı mı?"

Murin cevap vermedi.

"Beni parçalayın," diye yineledim. "Açlığınızı ancak böyle giderebilirsiniz. Başka bir şeyim yok."

Murin tereddütle biraz durdu.

"İzin verirseniz ben gideyim."

"Git... Herkese de söylediklerimi bildir."

Murin gitti... İçim şimdi daha kaygılı, daha sıkkındı.

Üzgün ve yorgunluktan bitkin askerler nereyi buldularsa serildiler.

4

BOZJANOV, yanıma yaklaştı.

"Aksakal," dedi, Kazahça konuşuyordu, "kötü bir şey oldu."

Yüzü iyice çökmüş, önceleri üstü kırmızı olan elmacık kemikleri dışarı fırlamıştı. İyimser yüzü karmakarışıktı. Yeni bir felakete mi uğramıştık?

"E... Ne var?"

"Yaralılar bırakılmış."

"Nasıl bırakılmış. Nereden biliyorsun?"

"Şimdi doktorla konuştum. Cankurtaran geride kalmış ve kaybolmuş. Doktor ve birkaç hastabakıcı taburla birlikte yürümüş."

Yerimden fırladım! Nasıl olurdu bu? Bir bu eksikti! Taburum alçaklık yapmıştı. Biz yaralılarımızı bırakmış, onları teslim etmiştik.

Neşesiz, bazıları çatırdayan, bazıları sönmüş ateşin yanında yatan sıranın ortasına, sağlık takımının yerine doğru yürüdüm. Ardımdan Bozjanov geliyordu.

Daha uzaktan Belenkov'u gördüm. Yere oturmuş, sırtını bir ağaca dayamıştı. Ellerini kenetleyip göğsünün içine sokmuştu. Sanki uyukluyordu. Hayır, yüzü gerilmişti. Kesinlikle bana bilgi vermesi gerektiğini biliyordu. Bunun için de beni görmüş ama hiç şeklini değiştirmemiş, farkına varmamış gibi davranmayı uygun bulmuştu. Seslendim:

"Belenkov!"

Bir sinir spazmı boğazımı sıkmıştı. Ona "Doktor" demeye ya da "Yoldaş" diye seslenmeye kendimde güç bulamamıştım. Kıpırdamadan bana doğru baktı. Sıkma gözlüğünün camı parladı. O zaman bütün gücümü toplayıp haykırdım:

"Kalkınız!"

Bildiğiniz gibi Belenkov'un rütbesi yüzbaşı, benimkisi ise teğmendi. Ama anlaşılan sesim o derece korkunç çıkmıştı ki doktor dediğimi uygun buldu. İsteksiz doğruldu ama terslendi:

"Bana bağırmamanızı rica edeceğim."

Korkuyordu. Göğsünden çıkardığı elleri onu ele veriyordu. Parmakları titriyordu. Bunu önlemek için yumruğunu sıktı.

"Yaralılar nerede?" diye sordum. "Cankurtaran arabası nerede?"

"Ben arabacı değilim... Bilmiyorum..."

"Bilmiyorsunuz! Size emanet edilen yaralıların nerede olduğunu bilmiyorsunuz!"

"Bilmiyorum." Belenkov'un sesi birden ağlamaklı oldu. "Araba geride kalmıştı... Biz önden yürüyorduk... Bize yetişeceklerini sanıyordum..."

"Ne zaman oldu bu?"

"İki saat kadar oluyor."

"Neden bana bildirmediniz? Siz şerefinizi lekelediniz. Sizin için kanını döken arkadaşlarınızı düşmana teslim ettiniz."

Çevremizi saran komutanlar ve askerler bizi dinlemeye başladılar. Bırakılan yaralıların öyküsü artık tabura yayılmıştı. Arkamda büyük bir asker kalabalığı vardı. Belenkov, destek bulmak umuduyla cevap verdi:

"Kimseyi düşmana teslim etmedim... Siz kendiniz... Siz kendiniz, bizi nereye götürdüğünüzü bilmiyorsunuz! Asker artık yürüyecek durumda değil."

Birden sırtımda kırk elli kadar itme duydum. Askerler beni bakışlarıyla dürtüklüyorlardı. Baktım, hepsi beni seyrediyordu. "Bizi yok mu edeceksin, yoksa kurtaracak mısın?" Bakışlar sözlerden iyi konuşur. Dcilbaev'in dar, Berezanski'nin solgun, Polzunov'un ciddi bakışları ve onlarca çift göz üzerimdeydi ve bana soruyorlardı: Ne yaptırıyorsun bize, neden böyle bir yığın halinde sürüklenmemize izin veriyorsun? Neden bizlerin asker olmasını istemiyorsun?" O anda karar verdim:

"Tüm birliğe duyurun. Bölük komutanları buraya. Bozjanov, yanıma gel."

Rahimov, daha buyruğumu almadan yanıma koşmuştu. Bir dakika geçmeden tüm bölük komutanları –Filimov, Timoşin, Brudni– yanımdaydı. Sözlerimi duymak isteyenler de sokuldular.

Konuştum:

"Arkadaşlar, Yüzbaşı Belenkov yaralıları bırakmış. Araba gerilerde, ormanda bir yerlerde kalmış. Şimdi geriye, yaralıların olduğu yere döneceğiz. Hep birden yürüyeceğiz. Gücümüzü bilmemiz gerekli. Bölük komutanları, yolda bırakılmış zavallı arkadaşlarımızın yardımına gittiğimizi açıklayın. Teğmen Brudni!"

Brudni, kalabalığın içinden sıyrıldı.

"Buyur."

"Brudni öncü olarak yola çık. Arkadaşlar, koşar adım. Bölüklerinizi düzenleyin."

5

KENDİ izlerimizden geri dönüyoruz. Her an Almanlarla karşılaşabiliriz. Herkes bunu biliyor. Sıralar şimdi daha sık, aralar daha keskin beliriyor.

Gökyüzü yine asık. Yağmur atıştırıyor, orman karanlıklaşmış.

Karanlık insanın içini sıkıyor ama biz Almanlardan kopmuş, ormanın içinden yürüyoruz. Bizim topraklarımızda yürüyoruz. Bizim topraklarımızda yürüyor, ama her adımda Kızıl Ordu'dan uzaklaşıyoruz. Bizden ötede bir yerlerde keşif takımı yürüyor. Şimdilik onlardan bir haber yok.

Bir buçuk saat kadar yürüdükten sonra karşımda irtibat eri Samarov'un koştuğunu gördüm. Yüzü sevinçli.

"Yoldaş Kombat!" diye başladı. "Bölük komutanı gönderdi beni." Sonra tekmil verdiğini unutup haykırdı:

"Bulundular!"

Az sonra dalların ve ağaçların arasından cankurtaran arabasını gördüm. Yoldan çıkmış, bir düzlükte duruyordu. Çözülmüş atlar, başlarını iri bir demet ota sokmuşlardı. Arabanın yanında ateş yanıyor, üstünde altı litrelik bir çaydanlık sarkıyordu. Yere çakılı, çatallı iki sopaya geçirilmiş, bir dala takılmıştı. Ateşin çevresindeki çam dallarında askerler yatıyordu. Bu yalın rahatlığı kimin sağladığını anlamak zor değildi. Arabadan ateşe doğru, beline küçük bir balta sokmuş, ellerinde çay kupaları tutan Kireev, kendine özgü bir şekilde yürüyordu.

Onu çağırdım:

"Neden geri kaldın?"

Suçlu suçlu cevap verdi:

"Atlar yoruldu Yoldaş Kombat... Bittiler."

"Ne yapmayı düşünüyordun?"

"Atları doyuruyordum Yoldaş Kombat. Yaralılara bir şeycikler içirecektim. Tanrıya şükür daha çay da var şeker de. Sonra da yola çıkacaktık."

"Ya Almanların eline geçseydiniz?"

"Her şey olabilir... Ben böyle düşünüyorum Yoldaş Kombat. Görev sonuna kadar yapılmalıdır... İnsanın vicdanı rahat etmeli, sonunda ne olursa olsun. Oysa bakın ne iyi oldu."

"İyilik uzakta..." dedim.

Sağlık memuru ile biraz daha konuştuktan sonra arabaların yanına gittim. Gözlerim Dordiya'nın siyah gözleri ile karşılaştı. Fısıltıyla konuştu:

"Yoldaş Kombat biliyordum... –durup nefes aldı– döneceğinizi biliyordum."

Onunla daha çok konuşmak için zamanım yoktu. Bütün isteğime karşın yapamadım.

6

RAHİMOV'A bütün komutanları düzlükte toplamasını buyurdum. "Belenkov, sıradan çıkın," dedim.

Karşı koyarcasına iki yanına bakındı ve bir adım ileri attı. Sinirli bir davranışla sağlık çantasını düzeltti.

Kesin ve üstüne basarak konuştum:

"Korkaklığınız, şerefinizi koruyamadığınız, yaralıları bıraktığınız için Belenkov, sizi görevinizden alıyorum. Siz, Sovyet komutanlığı, Sovyet doktorluğu niteliklerine layık değilsiniz. İşaretlerinizi ve sağlık çantanızı çıkarın."

Karşı koymayı denedi:

"Siz... Siz... Siz..."

"Susunuz! Kireev. Buraya gelin. Tüfeğinizi Belenkov'a verin. Siz Kireev, sağlık takımına siz komuta edeceksiniz. Bu göreve layık olmayan adam da yalnız yaralılara bakacak. Belenkov, buyruğu yerine getirin, işaretlerinizi sökün."

Belenkov karşılık verdi:

"Benim... Benim yüksek tıp tahsilim var. Sizin bunu yapmaya hakkınız yok. Beni yalnız milli komiser bu unvanlarımdan edebilir."

Gerçekte tüzüğe göre buna hakkım yoktu. Daha çok da Belenkov'un benden üst rütbede bulunuşu bunu yapmama engeldi. Ama ben ona doğru bir adım attım ve gözlerinin içine bakarak en sert cevabı verdim:

"Buna yetkim var. Biz dört yüz elli er, ordudan koparıldık. Taburumuz düşmanın aldığı topraklar içinde bir ada durumunda. Bu adada da en büyük yetki bende. Tabur komutanı olarak, burada tüm Sovyet Rusya yönetimini temsil ediyorum. Burada ben... –artık tutturup gittim– burada ben tüm genel komutanım. Bu küçücük toprakta, sağda, solda, ardımızda ve önümüzde düşman var; burada benim... –sözcük bulamıyordum– Ben... Ben Sovyet yönetimiyim. İşte kimmişim ben, kendi ordusundan koparılmış taburun komutanı. Sen ise zavallı bir korkak; hakkın ve yetkin yok diyorsun. Yalnız rütbeni atmaya değil, seni kurşuna dizmeye, sadece kurşuna dizmeye de değil, parça parça etmeye bile yetkim var."

7

HEYECANLANMIŞ, elimde olmadan sandalyeden fırlamış, General Panfilov'un önünde aynı söylevi yineliyordum. Ve işte bu en dramatik anda o gülmeye başladı:

"Aynen böyle. Ben Sovyet yönetimiyim mi dediniz?"

"Evet, Yoldaş General."

"Ben genel komutanım, dediniz mi?"

"Evet."

"Oh, Yoldaş Momiş-Uli, at dozu..."

Bir an şaşırıp kaldım. Henüz sizin defterinize geçmeyen, bir sözcüğünü bile anlatmadığım öyküyü Panfilov, acaba biliyor muydu?

"Yoldaş General siz bunu biliyor musunuz?"

"Neyi?"

"At dozuna ait öyküyü..."

"Hiçbir şey bilmiyorum... Nedir sözünü ettiğin?"

"Çok önemli değil... Şimdi açık yüreklilikle söyleyebilirim Yoldaş General, bunu size anlatmayı düşünmüyordum." Ama Panfilov ilgilendi.

"Anlatın bakalım neymiş... Ama acele etmeyin. Acele etmenizi istemiyorum. Şimdi sizinle ormandaki düzlükteyiz," yine güldü. "Acaba sahiden doktorunuzu parçalayabilir miydiniz?"

Bu anda ben de güldüm:

"Hayır, Yoldaş General... Yapamazdım."

Panfilov, bir süre bir şeyler düşündü, sonra içtenlikle sordu:

"E, yüksek tıp tahsilliye ne yaptın, bu işi nasıl sonuçlandırdın?"

"Yoldaş General, yüksek tıp tahsili için ona, sen hastabakıcı olacaksın dedim. Bir sağlık eri gibi davranacaksın. Ateş hattından yaralıları çekeceksin. Namusunla görevini yapmayı öğreneceksin. Ondan sonra yüksek tıp eğitimine kavuşabilirsin. Yüzbaşı işaretlerini çıkar ve erlerin yanına git. Yüksek tıp eğitimini orada kazan. Ve bana inanın Yoldaş General ona acıyordum."

Panfilov bana gülerek bakıyordu. Öykümde, fikirlerinin benimkilerle uyuşmasına sevindiğini anlıyordum. Bunu açıklamak istercesine konuştu:

"Olabilir Yoldaş Momiş-Uli, siz hâlâ bu öykünün önemini anlamayabilirsiniz. Raporunuzu yazın. Ben de onu ordu komutanına göndereceğim ve kabul etmesi için kendi düşüncelerimi de ekleyeceğim. Ama daha buna zaman var."

Panfilov'a anlatmayı sürdürdüm.

GORKİ KÖYÜ

1

BELENKOV, komutanların bakışları arasında rütbe işaretlerini söktü, harita ve sağlık çantasını indirdi. Hepsini Kireev'e teslim edip, tüfeği alıp, ağır ağır düzlüğün öte tarafında duran hasta arabasına doğru yürüdü.

Komutanlara içinde bulunduğumuz durumun ciddiyetini anlattım ve disiplini bozucu her davranışın ölümle cezalandırılmasını buyurdum. Kendi birliklerimize ulaşıncaya kadar öteki tüm cezaların yerini bu almıştı.

Sonra taburun sıralanması buyruldu.

Askerler düzlükte sıralandı. Birçok kez olduğu gibi kendimde ve taburumda yeni bir güç duydum.

Askerlerime seslendim:

"Biz dört yüz elli silahlı Sovyet vatandaşı, düşman tarafından yağma edilmiş bir toprakta bulunuyoruz. Görevimiz bizimkilere ulaşmaktır. Ancak bu görev yalnızca buradan sıyrılmak değil, aynı zamanda düşmana zarar vererek ilerlemektir. Bundan başka açlıkla da savaşmamız gerekiyor. Şimdi direncimizi yenmeye çalışan bir başka düşmanımız daha var o da açlık. O, kudurmuş bir kurt gibi üzerimize atılarak görev borcumuzu, millet hizmetini önlemeye çalışıyor. Tüm bunlara karşı en büyük gücümüz disiplindir."

Bundan sonra Belenkov'a uyguladığım cezayı bildirdim ve şöyle sürdürdüm:

"Komutan ve asker arkadaşlarım. Bu koşullar altında her buyruğa karşı gelmeyi ölümle cezalandırmaları buyruğunu verdim."

Sözlerimi bitirdikten sonra dörder kişilik sıralar yapmalarını söyledim ve komut verdim: "Ardımdan ileri marş!"

2

İŞTE bir gün daha geride kaldı. Volokolamsk'ta alarm buyruğu alarak harekete geçtiğimizden bu yana, dört gün dört gece geçmişti. Bu dört gün dört gece içinde küçücük et kıymıklarından başka hiçbir şey yememiştik.

Otuz kasım gecesini de ormanda geçirdikten sonra sabah gün doğmadan yürüyüşümüzü sürdürdük.

Sonunda bizimkilere ulaştık.

Taburun önünde Rahimov'la yan yana yürüyorduk. Hep öncü olarak ileride giden Brudni koşarak geldi ve sert bir selam verdi:

"Yoldaş Kombat izin verirseniz size bir buyruk ulaştıracağım."

"Ne buyruğu? Kimden?"

"Albay Hrimov'dan."

Brudni'den bana doğru hafif bir alkol kokusu geldi. "Sen bir yerlerde votkaya rastlamış olmayasın?"

"Yalnız bir bardak Yoldaş Kombat, daha fazlasını kendim içmedim. Yoldaş Kombat biz tümenin bulunduğu bölgedeyiz. Bir buçuk kilometre ileride Gorki köyü var. Bizim ilk istihkâm birliği oraya yerleşmiş."

"Sen de orada yuvarladın değil mi?"

"Başka nerede olabilir ki Yoldaş Kombat? Oradan Hrimov'a gelişimiz haberini ilettim. O da köye yerleşmemiz buyruğunu verdi."

Rahimov'a taburu köye götürmesini buyurdum. Ben de Bozjanov'la birlikte Hrimov'un karargâhını aramaya koyuldum.

Vıcık vıcık çamurla kaplı köy yolunda birkaç kilometre gittikten sonra köye yerleşmiş karargâha ulaştık. Nöbetçi subayı bir rastlantı olarak köprünün yanındaki kulübemize gelen yüzbaşıydı. Bizi şaşkın bakışlarla karşıladı. Anlaşılan taburun geldiğinden habersizdi ve yalnızca ikimizin sağ kaldığını sanıyordu.

Hrimov yoktu. Merdivenlerde beklerken yanımıza alay karargâh komutanı Binbaşı Belopegov geldi.

"Momiş-Uli seni görebileceğimi hiç sanmıyordum. Telefonla söylediler ama inanamadım. Gir... Gir..."

Asık bir suratla söylendim:

"Bize yiyecek verin."

"Şimdi doyururuz seni. Haydi gel."

"Beni değil taburu doyurun. Bu işler sizin aracılığınızla oluyor ya..."

"Kaç kişi sağ sıyrılabildiniz?"

"Dört yüz elli. Sizse bizi düşüncelerinizde gömmüştünüz değil mi?"

"Ne yalan söyleyeyim Momiş-Uli, gömmüştük. Ve üstelik size verilecek bir şeyimiz de yok. Sizi iki gün önce kuvveden düştük."*

"Oh ne güzel... Önce bizi bırakıp gittiniz... Şimdi de kuvveden düştünüz."

Karargâh komutanı sustu, ama ben bırakmadım.

"Bana cevap vermenize gerek yok değil mi?"

"Hayır! Sizi düşünecek durumda değildik Momiş-Uli."

O, bunu içtenlikle söyledi ve kendini haklı çıkarmaya çalışmadı. Evet, bizi düşünecek durumda değillermiş. Lambayı söndürmeden fırladıklarını anımsadım. Gerçek, kalbime yumruk gibi oturdu. Kavga etmek istemiyordum.

Bir dakika kadar susan Belopegov, ilk sözünü yineledi:

"Haydi, Momiş-Uli, girin yemek yiyelim." Bozjanov'a bakıp destek aradı. "Yoldaş siyasi komiser, girelim."

Ben iteleyip yineledim:

"Önce taburu doyurun."

"Yok, ne yapayım Momiş-Uli?"

Bir bana bir Bozjanov'a yalvarırcasına bakıyordu. Kestirip attım:

"Haydi! Burada bizim işimiz yok."

Ve allahaısmarladık demeden yürüdüm.

3

GORKİ köyüne kadar güçlükle sürüklendim. Bozjanov da bitmiş, yirmi adım kadar peşimden geliyordu.

Köyün kenarında bir kova su taşımakta olan Murin'e rastladık. Beceriksizce kovayı bir elinden ötekine aktarırken bir kısmını yere döktü. Neşeyle selam aldı.

"İyi işaret Yoldaş Kombat sizi dolu karşılıyorum."

---

* Kuvveden düşmek: Günlük yapılan yoklamada göstermeyerek yemek listesinden çıkarmak. *-çev.*

"Onu nereye götürüyorsunuz?"

"Yıkanacağız yoldaş, temizleniyoruz." Boş eli ile yakındaki bir evi gösterdi. "Bütün günahlarımızdan temizlenmemiz gerekli." Neşeli konuşmasını güler yüzle destekledim: "Tabur karargâhı nerede?"

Bilmiyordu. Birden kovayı yere bıraktı, boynunu dikti ve kendini yüreklendirmeye çalıştı. Bana yemeği soracağını anladım, öyle de oldu.

"Midelerimiz büzüştü Yoldaş Kombat."

"Yiyeceğiz," diye kısa kestim. "Yürü!"

Köy sokağına girişte birkaç askerime daha rastladım. Ama hiçbiri karargâhın yerini bilmiyordu. Askerler evlere yerleştirilmişti. Şurada burada, çitlerin ardındaki bahçelerde acele yıkanmış asker donları, gömlekler ve hatta pantolonlar kurumaya bırakılmıştı. Samanlığın yanında biri, kaputsuz ve kalpaksız odun yarıyordu. Bir başkası odunu götürürken, öteki baltasını sallayıp duruyordu.

Bir başka evin merdiveninden ayakları çıplak, tertemiz sivil bir gömlek giymiş bir başkası çıktı ve bahçede bulunan ev sahibine seslendi:

"Anne, biraz daha patates verecek misin?"

"Vereceğim evlat, vereceğim." Şeytan götürsün, köye sanki burası ön hatlar değilmiş gibi büyük bir rahatlık içinde yerleşmişlerdi.

Yorgunluktan ölüyor, adımlarımı güçlükle atıyordum. Sonunda Rahimov'u buldum. "Rahimov!"

"Buyur Yoldaş Kombat."

"Niye nöbetçiler koymadınız. Buradaki düzensizlik ne? Erler neden siperlenmedi?"

"Bağışlayın Yoldaş Kombat, karargâhın yerleştirilmesiyle uğraşıyordum. Yapamadım."

"Burasının ön hat olduğunu göz önünde tutmamışsınız. Bunu size düşmanın anımsatmasını mı istiyorsunuz?"

4

Aç, yorgun ve sinirli bir durumda Rahimov'la karargâhın yerleştiği eve girdim. Geniş bir oda, evin öteki odalarından bir sundurma ile ayrılmıştı. Pencerenin önündeki masanın üzerine sivril-

tilmiş kalemler konmuş, temiz bir kâğıt serilmiş ve harita açılmıştı. Geniş yatağın üstüne özenle bir branda gerilmişti. Yere kilim yerine çam tahtaları döşenmiş, duvarlardaki çivilere temiz havlular asılmıştı. Bunların tümünde Rahimov'un titizliği görülüyordu. Benim ise kapının önünde ayaklarımı silecek gücüm yoktu. Son bir direnişle çizmelerimdeki çamur topaklarını döküp içeri girdim ve kaputumu çıkarmadan ağır ağır yatağın üstüne oturdum. Yerde ölen Sivka'nın semeri duruyordu. Onu cankurtaran arabası ile getirmişlerdi. Semerin yanında Kireev'in hayvan çiftliğinden alınmış, ağızları mumla kaplı ilaç şişeleri vardı. Hemen yakınlarına konulan bazı ilaç paketlerinden de yaralıların geriye taşınmadan önce buraya koyuldukları anlaşılıyordu.

Rahimov'un raporundan, köyün çevresine yerleştirilen takımın alındığını, onun yerine bizim konulduğumuzu öğrendim. Şimdilik olağanüstü bir durum yokmuş.

"Kolhoz başkanını çağırın," dedim. "Sonra da tüm bölük komutanlarını buraya toplayın."

Kolhoz başkanı sıska, ihtiyar bir adamdı. Onunla kısa konuştum. Taburun düşman çemberinden çıktığını ve dört gündür bir şey yemediğini anlattıktan sonra sordum:

"Askerleri doyurmak gerekli, ne verebilirsiniz?" Kolhoz başkanı, ellerindeki tüm hayvanları başka yere taşıdıklarını yalnız bir dananın kaldığını söyledi:

"Kesin," dedim. "Kesin ve eti ev sahiplerine dağıtın, onlar da erlere çorba kaynatsın." Başkan sızlandı: "Yoldaş Komutan o sonuncusu."

Canım "Ne diyorsam onu yap!" diye bağırmak istedi. Ancak kendimi tuttum:

"Sonuncusunu da vermek gerekli," dedim. "Bu yapılan vatan savaşı... Anlıyor musunuz, vatan savaşı."

İhtiyar şaşkınlıkla başını kaldırıp yüzüme baktı. Bilmiyorum ona duygularımı anlatabilmiş miydim... Bu eski çoban, bu göçebe adam, bu Kazah, ona iki kelime ile her şeyi anlatabilmiş miydi? Bana anladı gibi geldi.

"Keseceğim," dedi.

BÖLÜK komutanları toplanmaya başladı. Önce Filimov geldi. Tıraş olabilmiş, ıssız yollarda yürüdüğümüz sırada çamur içinde olan kaputu temizlenmişti.

Filimov içeri girdiğinde askerce topuk vurdu.

"Buyruğunuzu alıp geldim."

"Otur," dedim.

Ve kendi çamurlu çizmelerime baktım. Ne haldeydim. Kamburlaşmış, yorgun, sinirli, üstü başı çamur içinde, bir karış sakallı bir adam... Bu durumda buyruğumdaki insanlarla nasıl konuşacağım. Bir zamanlar Murin'e tabur komutanının yanına giderken, âşık olduğu kızın yanına gider gibi gitmesini buyurmamış mıydım? Komutanlarım bunu bilmiyorlar mıydı?

Her şeyi anlayan Rahimov, düşüncelerimi okudu:

"Yıkanmak istemez misiniz Yoldaş Kombat? Musluk bahçede, göstereyim mi?"

"Teşekkür ederim," dedim. "Bulurum."

Havlu ve sabun alarak avluya çıktım. Rutubetli bir rüzgâr insanı sanki kavuruyor, gökyüzünü kaplayan alçak bulutlardan soğuk ve sinsi bir çisenti iniyordu. İnce tipi şeklindeki kar yerde hemen eriyordu. Brrr. Kötü hava beni hemen içeri sıcak odaya kovuyordu. Kafayı vurup yatmak, sıcak kürke sarınmak ve her şeyi unutarak hiç olmazsa birkaç saat uyumak için dayanılmaz bir istek duydum.

Hayır, Baurdcan, hayır! Bunu yapamazsın.

Hızla yarı belime kadar soyunup, soğuk göğün altında çıplak kalınca sanki derime binlerce iğne batmış gibi ürperdim. Kendimi sıkıp, ellerimi vücudumda dolaştırdım. Kaburgalarım bir ihtiyar at gibi sayılıyordu. Karnım sanki bel kemiğine yapışmıştı.

Havluyu boynuma dolayıp çite asılmış olan teneke musluğa doğru yürüdüm. O anda sundurmada evsahibi kadın göründü. Kabalaşmış ellerinde bir kova ile bir peştamal vardı:

"Bekle!" dedi. "Suyu ben dökeceğim sana."

Kalpağımı çıkarıp bir çubuğa geçirdim.

"Haydi dök... Başıma ve sırtıma."

"Üşüyeceksin, içeriye gel."

"Dök!"

Soğuk, yakarcasına soğuk, su art arda başıma ve sırtıma dökülmeye başladı. Koşucuların dediği gibi "ikinci bir soluma" ile nefes alıyordum.

Ev sahibine teşekkür ederek havluyla silinmeye başladım.

"Aslanım sen acıkmışsın... Senin kartallarını doyurdum ama sadece lahana çorbanı var. Yalnız lahana çorbası içer misin?"

"Teşekkür ederim içerim... Ama biraz sonra. Önce işimi bitireyim."

Ceketimin kemerini sıktım. Saçımı tararken kadın sordu:

"Nerelisin? Kırgız mı?"

"Kazalı... Alma-Ata'dan."

6

YIKANMIŞ, temizlenmiş, saçlarım taranmış, ceketim düzgün, çizmelerim çamurdan arınmış olarak geri döndüm. Tüm bölük komutanları gelmişti. Hepsi ayağa kalktı. Masaya serilmiş olan haritanın yanına gittim.

"Buraya gelin."

Komutanlar masanın çevresini sardı.

"Buyruğumu dinleyin. Askerler hemen evlerden çıkarılacak ve nöbetçiler konulacak."

Haritada herkese savunma bölgesini gösterdim. Sundurmanın kapısının açılma sesi duyuldu. Birisi çizmelerindeki çamurları siliyordu. Konuşmamı sürdürdüm:

"Kolhoz başkanı bizim için dana kesti. Et, ev sahiplerine dağıtılacak. Onlar da askerler için çorba pişirecek. Öğleye kadar siper kazılmasını buyuruyorum. Yemek yalnız diz boyu siperini bitirmiş olanlara dağıtılacak. Bu kadar kazmamış olana işini bitirinceye kadar yemek yok."

Kapı yavaşça açıldı ve tanıdık bir ses duyuldu:

"Kombat yemeğe biraz geciktim."

Herkes donup kaldı. Eşikte kıdemli siyasi komiser Tolstunov duruyordu.

"Sizden bir saatliğine diye ayrıldım," diye sürdürdü, "oysa dört gün dört gece geçmiş."

Tolstunov'un sesinde ve sertleşmiş yüzünde, komutanların arasında Zaev ve Panyükov'u görememenin şaşkınlığı yoktu. Anlaşılan buraya gelirken yolda tabura ait her şeyi öğrenmişti. Yavaşça kaputunu çıkarıp bir çiviye astı ve yatağa oturup çizmelerini çıkarmaya koyuldu.

"Kombat senin burası biraz soğukça, ateş yakmak gerekli."

İnsan onun bu konuşmasına bakınca, taburdan hiç ayrılmadığını ya da sahiden bir saatçiğine gittiğini düşünebilirdi.

Komutanlara gitmelerini söylediğim zaman, Tolstunov söze karıştı:

"Beklesinler Kombat. Ben tütün getirdim. İzin ver de birer tane yakalım. Sen de itelemezsin sanırım."

Acele etmeden çantasını açıp birkaç paket Mahorka çıkardı. Komutanlara dağıttı. Sonra da masaya bir paket Kazbek koyup içmeleri için herkese sundu. Tütüne acıkmış olan herkes Mahorka'yı tercih etti. Kalın sarılmış sigaradan dumanlar tavana doğru yükseldi. Aç mideliydik ve uzun bir süreden beri sigara içmemiştik. Tütün kafamıza vurdu. Oda sallandı, ayaklarımız bir hoş dalgalandı. Herkes susuyor ve zevkle çekiyordu.

Kapı açıldı ve içeriye Bozjanov girdi. Kaputunu çıkarmış, yıkanmış ve eski neşesini bulmuştu. Mahorka'nın kokusunu kuvvetle içine çekti. Elinde, bir yengi kazanmış gibi, bir tabak lahana turşusu taşıyordu. Turşunun üstü kızılcıklarla süslenmişti.

"Yoldaş Kombat, herkese ikram etmeme izin verir misiniz?"

7

İKİNCİ sigarayı içmek için çok süre gerekmedi. Ev sahibinin sunduğu lahana çorbasını içip Tolstunov'un getirdiği kuru abur cuburdan da atıştırınca kendimi bıraktım.

Yarı uyku içinde Bozjanov'un sundurmada semaveri hazırladığını duyuyordum. Tolstunov da getirdiği bir kucak odunu sobayı yakmak için inceltiyordu. Rahimov ise kalemini hışırdatarak raporunu yazıyor, ara sıra çağrıldığı bir yere gidiyor sonra sessizce dönüyordu.

Birden kapının sertçe çarptığını duydum. Bozjanov, yanıma geldi beni uyandırıp uyandırmamakta karar veremiyor.

"Ne var?"

"Yoldaş Kombat, Lisanka bulundu..."

Başımı kaldırdım:

"Nerede? Nasıl bulunmuş?"

Bozjanov bir süre sustu. Sonra:

"Sinçenko getirdi onu..."

"Sinçenko mu?"

Belleğimde Lisanka'nın sarı dişleri, üzerinde yelesine yapışmış Sinçenko canlandı. Yataktan iyice doğruldum.

"Buraya gelsin."

8

SİNÇENKO eşikte göründü. Yanakları solgun. Kaşlarının altından bana bakıp gözlerini indirdi. "Neden geldin?" diye sordum. "Getirdim..." dedi. Nefesini güç topluyordu. "Lisanka'yı getirdim."

"Neden vurmadın onu?"

"Nasıl olur? Neden vuraydım?"

"Neden kaçtın?"

"Ben kaçmadım... Hayvan huysuzlaştı Yoldaş Kombat. Dizgini kopardı... Hiçbir şey yapamadım."

"Neden vurmadın onu? Tabancan yok muydu?"

"Vardı Yoldaş Kombat."

"Neden kulağına ateş etmedin? Yerinde niçin vurmadın onu?"

Sinçenko susuyordu.

"Neden çevirmedin? Neden dönmedin?"

"Beni Yoldaş Kombat... Ben düşündüm ki..."

"E, ne düşündün? Öldüğümü değil mi? Niye yüzüme bakmıyorsun?"

Başını zorla kaldırdı.

"Cevap ver, benim öldüğümü düşündün değil mi? O zaman neden cesedimi almayı düşünmedin?"

Sorularımla onu sanki kamçılıyordum. Sinçenko ise susuyordu.

"Defol!" dedim. "Taburdan defol!"

"Nereye gideyim Yoldaş Kombat?"

"Nereye istersen git. Madem çarpışma sırasında bizleri bıraktın, madem geri dönmeye kendinde yürek bulamadın, o zaman nereye istersen oraya git."

Sessizce dönüp çıktı. Karargâhta çıt çıkmıyor, sadece sobada yanan odunların çıtırtısı işitiliyordu. Bozjanov, sobanın açık kapısı önünde durmuş ateşi gözlüyordu. Tolstunov elindeki sigarayı ezdi.

Bir süre sonra kapı yavaşça açıldı. Bozjanov dışarıya çıktı. Bir dakika sonra da döndü. "Bahçede duruyor," dedi.

Ses çıkarmadım. Yine çıktı ve kısa bir süre sonra yine döndü.

"Lisanka'yı bağlamış. Ona ot verdirtebilir miyim Yoldaş Kombat?"

"Ver."

Bozjanov sundurmaya uzandı. Anlaşılan, ara kapı açık bırakılmıştı. Seslendi:

"Sinçenko, Lisanka'ya ot ver."

Bense susuyordum. Bozjanov, bana bir tek sözcükle karşı koymadan, seyisimin geleceğini kurtarmaya uğraşıyordu.

Yine bir süre sustu, sonra:

"Gidip nasıl yediğine bakacağım," dedi.

Yine bir dakika kadar kayboldu. Dönünce de bilgi verdi:

"Zayıflamış... Beni hemen tanıdı –yüzünü bana dönmeden konuşuyordu–. Yolda elinden pek çok kez atı almak istemişler ama o buraya getirebilmiş."

Bu sırada Tolstunov, masanın üstüne bardakları sıralamış, çantasından bir paket çay çıkarıyordu. Bozjanov, yine sundurmaya doğru yürüdü.

"Semaver hazır Yoldaş Kombat getirebilir miyiz?"

"Olur."

Tolstunov yanıma yaklaştı.

"Kombat, neden bu kadar terssin? İzin ver de çizmelerini çıkartmana yardım edeyim."

Cevap beklemeden çizmeme yapışıp becerikli bir şekilde çekip aldı. Birden rahatladım. Kaç zamandır ayağımdan çizmelerimi çıkarttığımı anımsamıyordum. O sırada Sinçenko semaveri getirdi.

Tolstunov:

"Koy," dedi. Sonra seyise seslendi. "Nikoloşa, komutanın ayak bezlerini al, kurut... Çizmelerini de yıka."

Sinçenko'nun sessizce kir ve terden ıslanmış bezleri ve çizmeleri alışını seyrettim.

Bozjanov, ardından daha rahatlamış bir sesle bağırdı:

"Nikoloşa, odun getir."

9

SİNÇENKO, bir kucak odun getirdi ve sobayı kurcalamaya başladı. Isıdan yanakları kızardı. Tolstunov:

"Sinçenko," dedi, "görmüyor musun komutan yalınayak oturuyor. Yün çorap bulamaz mısın?"

"Bulurum."

Bir dakika sonra bir çift yün çorapla geldi ve onları yatağın kenarına bırakıp, sobaya döndü.

Biraz sonra görev vermek üzere çağırdığım keşif takımı komutanı Brudni geldi ve topuklarını çarparak selam verdi.

Birden geçmiş bir olayı anımsadım:

Siperde oturuyordum, Sinçenko bana doğru eğilmiş, "Yoldaş Kombat... Teğmen Brudni dışarıda... Sizi bekliyor," diyordu.

Seyisim, taburun önünde onu yargılayıp kovduğumu biliyordu.

O gün "Girsin..." demiştim. "Girsin..." On gün önce. –Yalnız on gün önce mi?– Şimdi aynı esmer teğmen buyruğumu bekliyordu.

"Otur Brudni," dedim. "Al bakalım sana bir paket Mahorka. Sinçenko, teğmene çay koy..."

Bozjanov'un hafifçe göğüs geçirdiğini duydum. Seyisim bağışlanmıştı. Bunu artık hiç konuşmayacağız. Bağışlanandan söz edilmez. Yasamız bu.

10

AYNI gün gökten yıldırım düşercesine taburun başına bir bela daha geldi.

Dört gün açlıktan sonra, karnımızı tıka basa doyurmanın cezasını çektik. Asker mide ağrısından kıvranıyordu. Tabur savaş gücünü

kaybetti. Nöbetçiler, siperdeki askerler, komutanlar, hepsi, hepsi hastalandı.

Ne yapayım? Aksilik, çevrede tıptan anlayan kimse yok. Sağlık takımı, yaralıları geriye götürmek için cezalı Belenkov ve Kireev ile birlikte gitmişti.

Birden aklıma yere konulmuş uyuşturucu maddeli ilan şişeleri geldi. Şeytan götürsün, bunların mide ağrıları için olduğu söylenmişti ya!

Bir tanesini açtık. Önce ben denedim. İlaç boğazımı alkol gibi yaktı. Sonra Bozjanov denedi. O, birdenbire dikti ve yüzünde bir mutlu gülümseyiş belirdi. İlaçtan Rahimov da çekti. Gerçekten etkisini gösterdi. Mide ağrıları dindi.

Şişelerin bölük komutanlarına dağıtılmasını buyurdum.

"Askerler ilacı alsınlar. Herkese kardeşçe pay edilsin, tümü çeyrek bardak alacak."

Tedavi bittikten sonra uzandım. Farkına varmadan uyumuşum. Gece yarısı uyandım. Biri dürtüyordu. Az önce dönmüş olan Kireev beni çekiştiriyordu.

"Yoldaş Kombat, ne yapmışsınız?"

Uyku sersemi birden anlayamadım. Daha sonra yavaş yavaş anlattıklarını kavradım. Korkunç bir şey yapmıştım. İlaçtan onlara on on beş damla vermem gerekirken ben onlara at dozu uygulamışım. Hepsi yatıp uyumuş. Şimdi herkesi kaldırmamız gerekliymiş. Çünkü hiç uyanamayabilirlermiş.

O geceki duygularımı anlatamayacağım. Birkaç komutan ve sağlık eri onları teker teker uyandırıyorduk. Ama onlar tekrar yuvarlanıp yuvarlanıp uyuyorlardı... Gene de tabur sabahleyin yıkanmış gibi dipdiri uyandı. Tıpkı bu yüzden korkunç olaylar olduğunu öğrendim. Ama asker midesi buna da dayanmıştı.

İşte "At dozu" öyküsü buydu ve işte yalpalamamız bununla bitti.

TÜMEN KOMUTANI GÖREVDE

1

BÜTÜN bunları Panfilov'a da anlattım. Ama size olduğu gibi tüm ayrıntılarıyla değil. O birçok kez sözümü sorularla kesiyor, işin ayrıntılarını öğrenmek istiyordu.

"Çarpışmalarda yaralananların listesini yapamadınız mı Yoldaş Momiş-Uli?"

"Yapıldı Yoldaş General. Bu sabah o işi tamamladık."

"Peki nerede? Verin o listeyi bana."

Harita çantamdan yaralıların ve başarılı, üstün komutan ve erlerin listesini de çıkarıp verdim. Panfilov, çalak bir davranışla onu alıp incelemeye başladı.

Siyasi Komiser Dordiya için yazdıklarımı başını sallayarak okudu: "Bölük komutansız kalınca, düşünmeden komutayı eline aldı ve karanlıkta dağılmış olan bölüğü topladı."

Panfilov listeyi bırakıp bana baktı. Gülümsüyordu. Gözlerinde kurnaz bir anlam okunuyordu.

"Komutasız kalmış..." diye yazdıklarımı yineledi. "O, kendiliğinden, düşünmeden bölüğü..." Sonra ekledi:

"Bu tam çivi Yoldaş Momiş-Uli... Ya da çivicik."

Ben, bir Rus deyimi olan "sorunun çivisi" deyimini biliyordum. Bu en önemlisi, en enteresanı demekti. Ama bu kez, general neyi belirtiyordu. Dayanamayıp sordum:

"Neyin çivisi?"

"İşte burada. Bunun –Panfilov çay bardaklarının sıralandığı masadan dönüp sabahleyin dehşetle baktığım haritalı masayı gösterdi–, bura da bunun çivicikleri –bir kez daha yineledi. Sonra sanki kahverengi boyaya batırılmış gibi olan esmer elini uzatıp gösterdi–; yeni taktiğimizin, savunmamızın yeniden kurulmasını. Anladınız mı?"

"Hayır, Yoldaş General anlayamadım."

"Anlamışsınız... Siz kendiniz bunu bana açıkladınız Yoldaş Momiş-Uli..."

"Neyi açıklamışım?"

Yine haritaya gidip baktım ve birçok yerde parçalanmış olan cepheyi gördüm. Bunlar sanki şöyle bir savrulmuş çemberler gibiydi. Almanlar tabura saldırdığı zaman birçok kez bize bunu yaptırıyorlardı. Tabur parça parça olup kalıyor sonra birleşiyordu. Ama neden biz, durup dururken, kendimiz düşmana yardımcı oluyorduk. Panfilov neden bunu yapmıştı? Üstelik şimdi benimle bıyık altından alay ediyordu. Niye saklayayım; gülümsemesi beni kırdı.

"E, haydi bunun analizini yapalım," dedi. "Oturun; bir bardak çay daha içmez misiniz?"

Yine telefon çaldı. Panfilov ahizeyi aldı.

"Evet, İvan İvanoviç dinliyorum... Aa, Yüzbaşı Dorfman'ın eseri. Daha bugün gönderilmesi gerekli. Hımın... Hım... Çok başarılı. Okuyacağım. Yapabilirim, İvan İvanoviç yalnız bir saat sonra. Evet, Yoldaş Dorfman'a söyleyin bir saat sonra gelsin."

Kısa konuşmasını bitiren Panfilov bana döndü:

"Sizden saklamayacağım Yoldaş Momiş-Uli. Beni İsa önünde günah çıkarmaya zorluyorlar. Volokolamsk neden bırakılmış? Özel bir komisyon kurmuşlar. Açıklamalar yazıyoruz. Tanrı dilerse bora geçer."

Bir süre susup bana baktı:

"Ne düşünüyorsunuz Yoldaş Momiş-Uli. Bu bora geçer mi gerçekten?"

"Bundan güvençliyim Yoldaş General."

"Hım... Bu tatlı sözleriniz için teşekkür ederim."

Sesinde yine bir ince alay belirmiş gibi geldi, ama birden ciddileşti.

"Haydi görelim bakalım Yoldaş Momiş-Uli, bu birkaç gün size ne öğretmiş?"

2

PANFİLOV'UN bir gün "Benim askerlerim benim akademimdir, sizin taburunuz da sizin akademinizdir," dediğini duymuştum. Şimdi o benden taburun savaşlarının analizini yapmamı istiyordu.

Neden bilmem göğüs geçirdim. Neden bilmem diyorum, çünkü neden göğüs geçirdiğimi bilmiyorum. Panfilov, bana dikkatle bakıp, beklenmedik bir anda konuştu:

"Kesinlikle siz şöyle düşünüyorsunuz: Ben ona bütün içimi açtım, tüm kaygılarımı paylaştım, o ise bir çarpışmanın analizi ile işi atlatmak istiyor, öyle değil mi?"

Belki de Panfilov benim kendi kendime dahi açıklayamadıklarımı anlamıştı. Sessizce onu onayladım. O da sürdürdü:

"Şöyle düşündüğünüzü biliyorum: Onun bana bunları sorması değil, neden gerilediğimizin cevabını vermesi gerekli. Almanlar neden bizi bu kadar kovalıyor? Neden onları Moskova'ya bu kadar yaklaşmaya bıraktık? Bunları söylesin bana. Öyle değil mi?"

Dosdoğru, çekinmeden:

"Evet," dedim.

Panfilov ayağa kalktı. Sonra sanki kulağıma söylermiş gibi bana doğru eğildi. Bıyıklarının altında alaycı gülümseyişi ayırdım.

"Size söyleyeceğim Yoldaş Momiş-Uli." Sesinin tonunda bir saklama vardı. Bense içtenlik bekliyordum: "Söyleyeceğim... Bilmediğimi söyleyeceğim."

Yüzümdeki anlam değişikliğini gören Panfilov, gülmeye başladı. Hiçbir zaman onu bu kadar neşeli görmemiştim.

"Ama o kadar da değil," diye düzeltti. "Biz, sizinle birkaç önemli şeyi biliyoruz."

Sonra askerî başarısızlıklarımız için bir sürü bahane sıraladı. Bunları ben de biliyordum: Alman ordusu savaşa tam hazırlıkla ve gereçleri tam olarak başlamıştı. Avrupa'daki savaşlarda da kendine güven ve büyük bir deney kazanmıştı. Tank ve hava gücü bizden üstündü.

"Bir de," diye ekledi, "baskın." Kelimeyi uzattı. "Baskın, ama neden ona bunu yapması için izin verdik? Neden gerçeği görmedik?"

Panfilov, bu soruları kendine soruyordu. Bana bakmıyor ve cevap beklemiyordu. Yalın olarak onun iç dünyasına girmeme izin veriyor ve içtenlikle cevaplıyordu. Kesinlikle daha pek çok şey söyleyebilirdi. Ama kendini tuttu. Bir an için sessizlik oldu.

Sonra bana döndü:

"İşte Yoldaş Momiş-Uli, kanımca biz bir şeyi saklıyoruz: Gerçeğe karşı ihmalkârlık yaptık. O da böyle bir şeyi bağışlamıyor. Beni anlıyor musunuz?"

Panfilov, kaynaması duran semavere parmaklarıyla vurduktan sonra kapıyı açıp seslendi:

"Yoldaş Uşko. Semaverimizi sıcak suyla doldurmalarını sağlayın."

Yine bana döndü:

"İşte böyle anlaşmaya varacağız sizinle Yoldaş Momiş-Uli... Bilmediğimizi bilmiyoruz. Bir gün tarih bunun cevabını bulacaktır... Ancak tümenin harekâtı biliniyor. Bu konuda bir fikrimiz olması zorunluğu var."

3

PANFİLOV haritanın başına geçip bir süre baktı. Ensesini kaşıdı ve parmaklarını havada çevirdi.

"Belki de bazı yerlerde daha çok sıkışmamız hiç de fena olmayacak. Bu tarafı sıkıştıralım. Ne dersiniz Yoldaş Momiş-Uli?"

Bana düşüncemi sorarken sesinin tonu o kadar doğaldı ki ben de aynı içtenlikle cevap verdim:

"Evet, biraz daha sıkışalım. O zaman belki içimiz daha rahat olur."

Bu sözleri henüz bitirmiştim ki bana gülünç ve safça göründü. Ama Panfilov gülmedi.

"İçimizin rahatlığı mı? Evet, bunu dikkate almak gerekli. Gerekenin ne olduğunu biliyor musunuz?"

Konuşması aynı içtenliği koruduğu için ben de şaka yoluyla cevap vermek yürekliliğini buldum.

"Bu sorunuza cevabı ne Muhammed'in yüz aklın üstünde olan düşüncesinde ne de dört dinin kutsal kitabında bulabiliriz. O zaman ben ne söyleyebilirim."

"Hayır, hayır Yoldaş Momiş-Uli, siz onu çok iyi biliyorsunuz; insan gücü çarpışma sırasında en güçlü silahtır. Öyle değil mi?"

Başımı eğip onayladım. Panfilov yine haritaya bakıp birkaç kez "hımm" dedi. O da tümenin kesin yerleşiş şeklini henüz tamamlıyordu ve bu sona ermemişti.

Konuşmaya başladığı sırada sanki bazı düşüncelerinin cevabını veriyordu.

"Sorunun çivisine döndük sanırım..."

Sandalyesini yanıma çekip oturdu. Generalin konuşmak isteği duyduğunu anladım. Onu nasıl dinleyeceğimi görmek ve söylediklerini duygularımla kabul edip edemeyeceğimi anlamak istiyordu.

"Çiviye döndük..." diye yineledi. "Onları başka türlü düşünmeye zorluyoruz. Almanlar ne düşünmüştü; Sovyetler halkı irade ve isteklerine karşın, zorunlukla kıstırılmıştır ve buyruklara, zorlamalarla boyun eğmektedir. Savaş ise neyi gösterdi?"

Aslında Panfilov, bu soruları kendi için soruyor, başka bir deyişle sesli olarak düşünüyordu. Bugün ben de generale raporumu tüm içtenlikle açıklarken, ben de Sovyet vatandaşı hakkında basmakalıp sözlerin dışında bir şeyler bulmak istemiştim. Şimdi aynı konuya Panfilov değiniyordu.

"Savaş neyi gösterdi? Almanlar hatlarımızı yarıyordu ve bunu pek çok kez yaptılar. Bu sırada birliklerimiz ayrı ayrı bölükler, hatta takımlar halinde bağımsız olarak kaldı. Bazıları tutsak oldu ama kalanlar direndi ve çarpışmayı sürdürdüler. Bu şekilde yönetimsiz direnme düşmana o kadar çok kayıp verdirdi ki bunun hesaplanması olanaksızdır. Komuta kademesinden koparılmış, kendi halinde kalmış olan kişi –parti eğitimi gördüğü için– kendi kendine kararlar alıyor, kendi gücü ve içgüdüsü ile harekete geçebiliyordu. İsterseniz örneği kendi taburunuzdan alınız. Siyasi yönetici Dordiya'ya kim buyruk verdi?"

Panfilov, kendisine takdir edilmeleri için verdiğim ve içinde Dordiya için iyi şeyleri yazmış olduğum kâğıda uzandı.

"Komutansız kalmış ve düşünmeden komutayı eline alarak karanlıkta dağılan bölüğü toplamış..."

Panfilov, kâğıdı evirip çevirdi sonunda parmağı ile vurdu:

"Bazıları bunda ne olağanüstülük var diyebilir. Evet, bu şekilde binlerce olay olmuştur. Ama çivi işte bunda saklı. Bizim Timoşin'i anımsayın. Tek başına savaşa girmişti. Ya yaralılarla tek başına kalan sağlık memuru; ona kim vermiş buyruğu, kim yönetmiş onları? Hangi gücün baskısı ile böyle davranmışlar? Yalnız içgüdü ve inançla. Ya siz, kişisel olarak kendiniz Yoldaş Momiş-Uli?"

Panfilov, gülümseyerek başını salladı.

"Siz de bir general gibi rütbeler aldınız ve de nutuklar çektiniz."

Panfilov, söz arasında beni düzeltiyor, yumuşaklıkla, sanki şöyle küçük parmağıyla işaret edermişçesine hatalarımı gösteriyordu.

4

GENERAL, yerinde fazla oturamıyordu. Yine ayağa kalktı ve haritaya yaklaştı. Ben de doğruldum. Soruları birbiri ardını izliyordu.

"E, yeni savaş düzenimizin başarısının esası nedir? Neye dayanıyor?"

Ben ne cevap vereceğimi düşünürken emir subayı Dorfman'ın geldiğini bildirdiler.

Panfilov, saate bakıp bakışlarını bana çevirdi:

"Hayır, hayır Yoldaş Momiş-Uli gitmeyiniz. Şimdi Yoldaş Dorfman'la uğraşacağım, siz de bu sırada burada olun. Üstelik bu sorun sizi de ilgilendirir."

"Beni mi?"

"Evet. Volokolamsk için hesap vermem gerekli. Daha doğrusu yedek gücümü yerinde mi kullanmışım... Siz bu sorun hakkında ne düşünüyorsunuz? Ha?"

"Yoldaş General ben bu konuda kolay cevap veremem."

"Kolay değil." Panfilov, cevabımda saklı bir düşünce yakalamış gibi canlılıkla konuştu: "Doğru olan doğrudur... Söylenmesi kolay değil."

İçeri giren yüzbaşıya döndü:

"Buyurun, buyurun Yoldaş Dorfman."

Dorfman, yumuşak adımlarla masaya yaklaştı. Yana ayrılmış, düz, kahverengi saçları hafifçe parlıyordu. Yepyeni ceketinin içinden temiz gömleğinin yakası görünüyordu. Volokolamsk'ta, en çetin günlerde, karargâh subayı olarak tükenmez bir enerji ile görev yaptığı sırada da onu böyle intizamlı görmüştüm. Bana yine o günkü gibi gülümsüyordu. Koltuğunun altında da değişmeyen siyah dosyayı tutuyordu.

Panfilov:

"Oturun, oturun," dedi. "Verin bakalım yazdığınız raporu."

"Yoldaş General, onu ben yaptım denemez. Ben sizin görüşlerinizi toparladım yalnız. Bundan başka kurmay başkanı da..."

Panfilov, onun sözünü kesti:

"Evet, evet usulü koruduk... Şimdi işe başlayalım."

Dorfman, dosyayı açtı ve daktilo edilmiş birkaç sayfayı generale uzattı. Panfilov, Dorfman'a oturması için yine işaret etti ve pencerenin ışığına eğilerek okumaya koyuldu.

Masanın üzerinde tek tek okunan kâğıtlar birikiyordu. Birkaç dakika sonra Panfilov, başını kaldırmadan masaya uzanıp bir kalem aldı ve bir şeyler işaretledi. Kalem bir kere daha kâğıda değdi ve tamamlandı. General, sivriltilmiş kalemle ensesini kaşıdıktan sonra kâğıdı ve elindekini masaya koydu.

Son sayfaya sadece birkaç kelime yazılmış olmasına karşın Panfilov gözünü ona dikmiş bakıyordu. Anlaşılan okuduklarını düşünüyordu.

"İnandırıcı," dedi. "Kuşkusuz inandırıcı. Bana büyük yardımda bulundunuz Yoldaş Dorfman."

"Elimden geleni yaptım Yoldaş General." Panfilov, pencereden bakıyordu.

"Gerçek bu," dedi. "Bizde bir suç yok. Volokolamsk için kahramanca çarpıştık... İnatla direndik." Dorfman'a döndü. "Bunu çok iyi belirtmişsiniz Yoldaş Dorfman. Kaleminiz önünde eğilirim."

Generalin kaşları bu iyimserliğinin tam aksine her zamankinden çok çatılmıştı. Bunun ayırımına varan Dorfman kaygıyla sordu:

"Yoldaş General, bu fikirleri dün siz kendiniz söylemediniz mi?"

Panfilov, buna doğrudan doğruya cevap vermedi. Yine sesli düşünüyordu:

"Kenti bıraktıktan sonra Almanlara inatla direndik ve onları yola çıkarmadık. Cepheyi Volokolamsk'tan birkaç kilometre ileride yeniden kurduk. Bunu çok açık ve güçlü bir şekilde yazmışsınız Yoldaş Dorfman. Sonuç ne şimdi?"

"Yanılmıyorsam dava, sonuçta arşivlere kalkan bir dosya olur."

Panfilov, hafif bir baş eğişiyle Dorfman'ı onayladı.

"Peki, en sonunda ne çıkıyor bundan?" Eliyle Volokolamsk'ı işaret etti. "Orada korkmuşuz Dorfman ve kenti kaybetmişiz... Şimdi de burada korkuyoruz..."

"Nasıl? Nerede Yoldaş General?"

"Burada..." General okuduğu kâğıtları gösterdi. "Burada da aynı eksiklikler aynı kararsızlıklar var."

"Yoldaş General ben de istemiyor muyum?"

"Biliyorum Yoldaş Dorfman, anlıyorum sizi ve suçlamıyorum. Ama söyleyin bana, işi neden böyle yürütelim? Neden vuruştan kaçalım? Neden yıldırımlardan korkalım? O vursun bizi."

"Yoldaş General, onu üstümüze çekemezdim..."

"Biliyorum Yoldaş Dorfman, eğer hatalarım yüzünden değiştirilir ya da cezalandırılırsam bu hoşuma gitmeyecek. Ama her şeye karşın erkeklik gösterelim ve onlara her şeyi açıkça söyleyelim. Öyle açıkça konuşalım ki takibat açılması için karar almaya güçleri yetmesin ve sonunda 'Yapılacak bir şey yoktur,' desinler. Biz savaş verelim Yoldaş Dorfman. Ne dersiniz?"

Dorfman, yerinden doğruldu. Kahverengi gözleri inançla parlıyordu.

"Buna karşı koymam Yoldaş General."

"Ben de bundan şüphe etmiyorum."

5

PANFİLOV, odada gezinirken düşünüyordu. Sonra:

"Volokolamsk'taki hatamız neydi?" diye konuştu. "Şu: Ben elde edilen deneylere karşın hat taktiğine yaslanıyordum."

Dorfman, karşı koymaya çalıştı:

"Tümüyle böyle değil Yoldaş General."

"Evet haklısınız... Tümüyle değil... Biz onu artık bilerek değiştiriyorduk. Bunun hakkında örnekler az değil. İsterseniz örnek olarak yedekleri kullanma kararımızı alalım."

General bana döndü:

"Görüyor musunuz Yoldaş Momiş-Uli size kadar geldik... Ben sizin taburunuzu kente hâkim olan tepeyi almak üzere gönderdim. Bu artık hattın kurulmasından ayrılmaktı. Ama bu kararsızlıkla ve yarım bir kanı ile yapılıyordu. Çünkü hattın yarılmasına karşın sizin taburu kentte bırakıp onun savunmasını yapmanızı buyurmalıydım. Hem şimdi inanıyorum ki siz orada hâlâ çarpışır olacaktınız. İşte Yoldaş Dorfman bunun yazılması gerekliydi."

"Baş üstüne Yoldaş General."

"Sert olsun eleştiri, siz bunu yapabilirsiniz. Açık ve belirli bir şekilde yazın: Hata yapılmıştır. Ama şunu belirtin, aslında sadece titizlikle, pek de açıkça yazılmamış olan askerî savunmada yerleşme tam uygulanmamıştır. Bunu öyle yazın ki dava sonuçsuz kalmasın. Ama buna karşı görüşlerimizi de açıkça belirtin. Ama inatla direnmeye, çarpışmalara gelince, burada kesin olun; hepsini savunun. Beni anladınız mı?"

"Anladım, çarpışmaları belirteceğiz."

"Tümüyle öyle... Artık kentleri teslime paydos diyoruz. Madem bırakmışım onun cevabını ver. Neden ve nasıl? Biz yanıltıcı cevaplarla uğraşmayacağız değil mi Yoldaş Dorfman?"

Panfilov, taburla ilgili örnekle yetinmeyerek Dorfman'la bir süre daha Volokolamsk'a dair konuştu. Sonunda Dorfman:

"Anlaşıldı Yoldaş General," diye fısıldadı. "Akşama kadar bitiririm."

"Hayır, acele etmenize gerek yok. Aslında sadece düzelteceksiniz. Gece yaparsanız daha iyi olur. Sabah yine gelin. Evrak bir gün gecikirse ne olur sanki... Bunun için başımızı kesmezler ya... E, Yoldaş Dorfman başarılar."

6

YİNE ikimiz kaldık.

"Görüyorsunuz Yoldaş Momiş-Uli yeni bir sayfa açıyor ve oraya çarpışma ekliyoruz. Tüzükleri, deneyler meydana getiriyor. Var olan tüzük geçen savaşın deneylerinden doğmuş. Yeni savaş onun değişmesini zorluyor. Çarpışmalar sırasında umutsuzluğa düşen komutanlar onlara uymuyor ve değiştiriyor. Siz de Yoldaş Momiş-Uli, siz de onu değiştirmişsiniz."

Panfilov durakladı, bakışlarını bana dikerek karşı koymam için bir süre sustu. Bense dinlemeyi sürdürüyordum.

"Değiştiriyor, sonra da bana rapor ediyorsunuz. Ben de ordu komutanına rapor veririm. O da daha yüksek makamlara gönderir. Yeni tüzüğün yazılmasından önce binlerce komutan, çarpışmalar sırasında onu ortaya çıkarır."

Bu sabah beni şaşkına çeviren haritaya yaklaştı ve incelemeye başladı.

"Hımm... Hım... Şunu bunu değiştireyim diyorsunuz." Kendi kendine konuşuyordu. Bense susuyordum. "Evet, zayıf güçlerle çarpışıyoruz. Tanrıya şükredelim, sizin taburunuz yeniden ortaya çıktı. Yine benim yedeğim olacaksınız. İkinci savunma hattı."

"İkinci hat. Sadece benim taburum mu?"

"Biraz eksiklerinizi gidermeye çalışacağım. Belki de araçlarla desteklerim sizi. Ama elimde fazla bir şey yok. Bir avuç kırıntı..."

"Peki, ama nasıl olacak Yoldaş General? Nasıl yapabiliriz? Bir tek tabur, birkaç yüz tüfekli insan ne yapabilir? Hele tank tümenlerinin saldırısı karşısında. Ordumuz nerede, teknik gücümüz nerede?"

Ben Panfilov'un karşısında yine içimi dolduran kaygılar üzerinde konuşuyordum. Başka bir komutan karşısında bu kadar içtenlikle konuşamazdım. Ama Panfilov'un tutumu, buyruğundakilerle konuşma meyli, onların önünde konuşmaktan çekinmemesi ve fikirlerini danışması insanı içtenliğe itiyordu. Şimdi bile beni kızarak değil, ilgi ile dinliyordu.

"Konuşun, konuşun Yoldaş Momiş-Uli; siz benim yedek güçlerimin komutanısınız, sizinle anlaşmamız gerekli."

Yine sordum:

"Acaba bu ikinci hat..."

Panfilov sözümü kesti:

"Hat değil Yoldaş Momiş-Uli, hat değil... Bu sözden caymanız gerekli. Bu sözden kurtulmak için daha cesur davranın, bu eski tüzük tabirlerinin tutsaklığından kurtulun."

"İkinci savunma bölgesine yalnızca benim taburumu koyacağınızı mı söylemek istiyorsunuz Yoldaş General?"

"Gerçek bu... Yalnız şu var ki gerekli anda gerekli yere yetişmeniz şart. Volokolamsk bize ders olsun. Eğer bütün bu bölgeyi incelerseniz – Panfilov haritada geniş bir yer gösterdi– ve eğer generaliniz yine iplerin ucunu kaçırmazsa, o zaman bir tabur bile düşmanı çaldığı hava ile oynatabilir. Bizim yayımızı anımsayın. Düşmanın kendini düzenlemesi için zamana gereği var. Bu kez onun yolunu bir takım değil koca bir tabur engelleyecek. Siz kendinizi bir an düşman sayınız. O zaman sorarım size: 'Rica ederim bay Alman komutanı söyler misiniz bana; eğer şosede, genel saldırı yolunda bir taburla karşılaşırsanız ne yaparsınız?'"

Bir süre Alman komutanı rolüne girdikten sonra açık konuşmak zorunda kaldım:

"Doğal bu. Tabur onları birkaç gün geciktirecektir."

"Belki de daha çok Yoldaş Momiş-Uli..."

"Ya sonra... Daha sonra Yoldaş General?"

"Daha sonra... Gerektiği kadar, biraz geri çekileceğiz. Adım adım İstra'ya kadar çekileceğiz. Bunu size söylememem gerekliydi Yoldaş Momiş-Uli. Ama en önemli birliğimin komutanı olarak bunu size açıklıyorum. Çekilme savaşı yapacağız, yaylar halinde. Dikkatinizi çekerim "Çekilme" Yoldaş Momiş-Uli. Kaçma değil. Bu savaşın en zor usulüdür. Herkes çekilmeyi beceremez. Bize verilen görev, düşmana süratli davranış yeteneği vermemek ve onu yıpratmaktır. Motorize güçlerinin geçeceği yolları tutacağız -bakınız- bu tip yol çok değil. Eğer biz akıllıca çekilirsek, o -burada düşmanı tanımlıyordu- İstra'ya asıl savunma hattımıza gelinceye kadar bir, bir buçuk ay kaybedecektir. E, şimdi ne diyeceksiniz, doğru değil mi?"

Haritaya bakıyordum. Generalin kalemini izlerken, henüz kesin olmayan, yalnızca kaba hatları belirmiş olan Panfilov planını kavramaya başlıyor ve ona güven duyuyordum. "Yolları tutacak.. Bir, bir buçuk ay kazanacağız." Bu sözler bende artık şaşkınlık yaratmıyor, tam aksine büyük bir görevin işareti oluyordu.

Panfilov konuşmasını sürdürdü:

"Sanırım biz dörde hatta beşe karşı bir olarak dövüşmek zorunda kalacağız. Bu bizim için, sizin için ilk kez olmayacak... Bir, bir buçuk ay sonra ise yedek güçlerimiz gelecek. Onları azar azar ve hesaplı olarak kullanacağız. Zaman gelecek, ben öyle düşünüyorum, biz ordumuzun, tekniğimizin nerede olduğunu göreceğiz.

7

"OH, bugünlük bu kadar yeter." General sözlerini bitirdi. "Ayrıntılar üzerinde başka sefer konuşuruz. Bugünlerde taburunuzu daha yakına aktaracağım. Takviye birliğiniz geldiği zaman da yanınızda olacağım. O zaman yeni yerinizi kutlamak için beni davet edecek misiniz?"

Önünde saygıyla eğildim:

"Buyurunuz," dedim. "Sizi Kazah töresiyle karşılayacak, pilavlı et pişireceğiz. Yalnız birkaç gün önceden bildirin."

"Peki, aşçıbaşınızın keyfini bozmayacağım. Şimdi bakın ne var Yoldaş Momiş-Uli, size yeni bir görev: Taburun bütün çarpışmalarını geniş bir rapor halinde yazın ve ona planları da ekleyin."

"Baş üstüne Yoldaş General."

"Olayları hafifletmeyiniz. Acıyı tümü ile yeniden tadınız. Bu arada eksiklerinizi de gideriniz. Bunlar için kaç güne gereğiniz var?"

"Üç günde tamamlayabileceğimi sanıyorum."

"Hayır, üç günde bitmez. Bir hafta olsun. Koruyucu meleğiniz buna izin veriyor."

Şaşkınlıkla ona baktım. Bu "Koruyucu Melek" de ne demekti?

Panfilov, açıkladı:

"Kendini savunanın koruyucu meleği zamandır. Bu sözleri kimin söylediğini biliyor musunuz? Tanınmış bir Alman." Panfilov düşündü sonra yineledi: "Alman milleti... Siz Yoldaş Momiş-Uli, Almanlara ırk olarak kin duymuyorsunuz değil mi? O kadar alçalmadınız değil mi?"

"Hiçbir zaman," dedim. "Eğer kırık haçlı esaret bayrağı altına kardeşim Kazah girip otururşa ondan nefret ederim."

Panfilov, birden anımsadı:

"Ben size Lenin'in çekilme konusundaki sözlerini söylemedim değil mi? O çekilme sanatının da, saldırı kadar önemli olacağını düşünüyormuş... 'Çekilme deneyinin elde edilmesi gereklidir,' diye yazmış. Anladınız mı Yoldaş Momiş-Uli."

Bana elini uzattı. Ayrıldık.

Panfilov'un yanından çıkarken saatime baktım. Üçe gelmişti.

Birkaç gün önce de Volokolamsk'ta Panfilov'un evinden aynı saatlerde çıkmıştım. Yağmur yağıyor, toplar gürlüyor, her yer yanık kokuyor ve çevre gri bir kundağa sarılmış gibi duruyordu.

Şimdi ise altın bir sonbahar akşamı oluyordu. Rüzgârda dalgalanan su birikintisinde güneş ışınları yansıyordu.

Dudaklarımda bir savaş türküsü, eyerde oturuyordum. Lisanka, canlı bir tırısla beni eve –düşüncelerimde tabura bu ismi veriyordum– götürüyordu.

KİM OLSAN...

1

GORKİ köyündeyim... Sokağın bir yanı gölge, öte yanında camlar güneş ışığında yanıyor.

Buraya daha dün Almanlarla çarpıştıktan sonra ulaşabilmiştik. Bir çitin altında gezici mutfağın dumanları yükseliyor. Aha, demek tabur donatılmış. Mutfağın yanında bölüklerden ayrılmış erler odun kırıyor, patates ayıklıyordu. Sokaklar boş. Bölükler savaş hattına gönderilmiş. Karargâh olarak yerleştiğimiz evin önüne gelince attan indim. Sinçenko koşup geldi ve Lisanka'nın dizginlerini aldı.

İçeriye telefon bağlanmış ve başına bir de nöbetçi koymuşlar. Masadaki topografik haritaya taburun savunma hattı çizilmiş bile. Raporu hazırlayan Rahimov, haritanın yanına bölüklerin er sayısını ve durumu gösteren bilgileri taşıyan bir kâğıt da koymuş.

Gözden geçirdim. Ama artık rapor olmadan da biliyorum: Tabur yeniden toparlanmış olarak buyruğuma hazır. Artık yatağıma uzanıp bedenen ve ruhen dinlenebilirim. Ben de öyle yaptım. Yatağın üzerindeki brandanın üstüne serildim. Başımın altına yastığı çekip yakamı çözdüm.

"Otur Rahimov, ne var ne yok..."

Hoş bir rahatlık içinde Rahimov'u dinlerken pencerenin önünde doğan bir gürültü dikkatimi çekti.

"Ne oluyor orada Rahimov?"

Rahimov, yavaşça dışarı çıktı. Bir dakika sonra da döndü. Heyecanlı olduğu açıkça belli. Ortada bir şey yok ama onun bu durumu beni de sarıyor. Yüreğim sanki trampet çalıyor.

"Yoldaş Kombat izin verirseniz bildireyim."

"Ne var?"

"İki tekerlekli makineli arabasıyla Zaev gelmiş."

"Zaev mi?"

Belleğimde bir süre önce olan olaylar canlanıyor. Patlayan havanlar, Lisanka'nın uzaklaşan gölgesi, iki tekerlekli arabada elinde sopası ile Zaev. Bir an... bir araba, Zaev'le birlikte Lisanka'nın ardından kaybolan makineli ve ancak iki gün sonra bana ulaşabiliyorlar.

Yerimden fırladım. O gevşeklikten hiçbir şey kalmadı.

"Nerede o?"

"Avluda."

"Ya makineliciler?"

"Onlar da orada."

Kendimi tuttum. Şakaklarımda artık trampetler çalmıyor. Yakamı düzeltip kapıyı açtım.

2

AVLUDA iz bırakan iki tekerlekli çamurlu araba, samanlığın yanında duruyordu. Zaev'le birlikte savaş alanından kaçan dört er tekerleklerine yaslanıyordu. Yalnız arabacı Garkuşa işe koyulmuş, ata ot yediriyordu. Beyaz at, uzun bir süreden sonra soğuktan donmamış otları yerken, sanki yeni yeşermiş ot kesermiş gibiydi.

Zaev nerede? Saklanıyor mu? Bana bakmaya mı korkuyor? Hayır saklanmıyor. Samanlığın duvarının yanında en göze çarpan yerde durmuş, bana bakıyordu. Kalpağı gözlerinin üstüne doğru yıkılmıştı.

Bozjanov da avluya koşmuştu. Zaev'in yanında duruyordu. Beni görünce haykırdı:

"Hazır ol!"

Askerler esas duruşa geçti. Garkuşa da elindeki otu yere atıp doğruldu. Yalnız Zaev dikilmedi, omuzlarını germedi. Ellerini yanına sarkıtmış, başı önüne eğik öylece durmayı sürdürüyordu.

"Korkaklar!" dedim. "Siz geride gezinti yaparken namuslu arkadaşlarınız çarpışıyordu. Şimdi neden geldiniz? Arkadaşlarınızın suratına ne yüzle bakacaksınız? Vicdanınız var mı?"

Hepsi düşünce içinde dinliyordu. Dört erin arasında birkaç gün önce generale övünçle söz ettiğim Polzunov da vardı. Onun ciddi ve pırıl pırıl gözleri gölgelenmişti.

"Senin vicdanın var mı Polzunov?"

Kendinde cevap verecek gücü buldu:

"Yoldaş Kombat bizi nasıl karşılayacağını biliyorduk. Buna karşın geldik."

"Ya neden çarpışmaları görünce hemen arkadaşlarınızın yanına dönmediniz?"

Zaev susuyordu. Garkuşa karşılık verdi: "Almanlarla karşılaştık Yoldaş Kombat. Başka yana döndük, orada da kıstırıldık."

"Sonra?"

"Sonra artık size sokulamıyorduk. Dönmeye çalıştık, Alman geçirmiyordu."

Buyruğumu verdim:

"Zaev, karargâha gelin. Siz gezicilerle sonra hesaplaşacağız." Ağırlaşmış bir yürekle dönüp içeri girdim.

3

ÇOK beklemedim. Biraz sonra Zaev'in ağırlığı altında tahtalar gıcırdadı. Ardından da Bozjanov içeri girdi.

Zaev, hazır ol durumuna geçti.

"Buyruğunuz üzerine geldim Yoldaş Kombat."

Bu sözleri eski konuşma özelliği ile yine hızlı bir şekilde söylemişti.

Oturdum. Güneş ışığı yatay bir şekilde üstüne geliyordu. Ancak onun şimdi çok derli toplu olduğunu gördüm. Bundan önce hiç böyle olmamıştı. Bugün tabura, komutanınca yargılanacağını bildiği için böyle gelmişti. Tıraş olmuş, kaputunun kemerini düzgün bağlamış, yani cepheye geldiğimizden bu yana yapmadıklarını yapmıştı. Göğsünün içinde her zaman silahını soktuğu yer bugün şişkin değildi. Kaputunun düğmelerinin hepsi sıkı sıkı iliklenmişti. Kulaklıklı kalpağının her zaman çözük olan uçları bağlıydı. Pencerenin önünde profili açıkça belli oluyordu. Çökük şakakları, çıkık elmacık kemikleri, sonra yine çökmüş yanakları ve geniş alt çenesi açıkça görülüyordu.

Zaev, tokasını açıp kemerini çözdü ve silahını masaya bıraktı. "Yıldızınızı çıkarın, rütbe işaretlerinizi sökün." Zaev, bütün bunların olacağını kesinlikle biliyordu. Ama buna karşın yine yüzünden bir gölge

geçti. Dudakları sıkıldı, gür kaşları daha çok çatıldı. Ama çatlamış kuru dudakları kımıldamadı ve bağış dilemedi. Bana dikili, derine kaçmış gözlerinde bir yakarış yoktu. Buyruğumu sessizce yerine getirdi. Kırmızı yıldız ve apoletlerinden sökülen kırmızı dörtgenler masanın üzerinde yatıyordu.

"Apoletleri de koparın," dedim.

Kapı vuruldu ve Tolstunov girdi. Kendine özgü hafif ve salınan yürüyüşüyle, üzerinde askerliğin şerefine ait işaretlerin durduğu masaya gelip oturdu.

4

"APOLETLERİ," diye yineledim.

"Yoldaş Kombat belki yalnız onların kalmasına izin verirsiniz."

"Hayır. Koparın."

Zaev, bakışlarını gözlerimden kaçırmadan, geniş kemikli elini kaldırdı... Pras, pras... İki apolet de koparılıp masaya atıldı. Bu anda Zaev, artık yalın bir er bile değildi. Ben onun askere özgü son işaretlerini de atmıştım.

"Ceplerinizi boşaltın. Hepsini masaya koyun."

Buyruğa uyan Zaev, cebindekilerin hepsini boşaltmaya başladı.

Masanın üstüne, sargı bezi paketi, pamuk, tentürdiyot ampulü, çengelli iğne sıralandı. Sargı bezi kullanılmıştı. Onun bu bezi, bölüğünü Almanlara karşı saldırıya geçirdiği sırada makineli tabancasını boynuna asmak için kullandığını anımsadım. İşte, o da buradaydı, çamurlanmış ve simsiyah olmuştu. Zaev, onu da cebinden çıkardı. Pantolonunun cebinden de mendil, kibrit, açılmış bir sigara paketi, boşalmış, kırmızı bir tütün kesesi, büyük, tahta saplı bir cep bıçağı çıktı. Eli ceketinin cebine gidince durakladı.

"Bunlar kişisel Yoldaş Kombat."

"Hepsini çıkar."

Zaev, cebi kapayan düğmeyi çözdü ve bir demet eski mektup çıkardı. Mektuplarla birlikte birkaç da resim saklamıştı. En üstte altı yedi yaşlarında bir çocuk resmi vardı. Sandalyeye oturmuştu, boğazı-

na kadar kapatılmış düğmeli gömleğinin beli iyice sıkılmıştı. Çocukta Zaev'in tüm duruşu beliriyordu. Aynı çökük şakaklar ve fırlak elmacık kemikleri. Kalpağında bir Kızıl Ordu yıldızı parlıyordu, çocuk eli onu beceriksizce suluboya ile yapmıştı. Resme yalnız kaçamak bir bakış attım. Zaev'in eli aceleyle onu tersine çevirdi Onunla birlikte bir başkası da döndü ve ortaya bir yazı çıktı. İri harflerle yazılmış ithafı okudum: "Arkadaşım Rus kardeşe." Yazı bana yabancı gelmedi. "Rus kardeşe." Kim yazmıştı acaba? Bu kez resmi ben çevirdim. Yaz günlerinde Kazahistan steplerinde çekilmişti. Geride belli belirsiz Tien Shan'ın yamaçları önünde iki adam duruyordu. Sıska, bir şeye kızmış gibi başını yana çevirmiş, kaşları çatılmış Zaev ve ondan bir baş daha uzun, kahramanca göğüs kabartmış, gülümseyen, tombul yanaklı Bozjanov. Birbirinden ayrılmayan komutan ve siyasi yönetici.

"Mektuplar kimden?" diye sordum.

"Karımdan."

"Sizi temin ederim Zaev, bunlara kimse dokunmayacak, kimse okumayacak. Hepsi bu kadar mı?"

"Hayır, Yoldaş Kombat."

Kaputunun iç cebinden saydam kâğıda sarılı bir paket çıkardı. İçinde beyaz eldivenler görülüyordu. Zaev'in bana, Berlin için beyaz eldivenler alıp sakladığını anlattığı geceyi anımsadım. Atın üstünden yere değen ayaklar ve bana "Ne dersiniz Yoldaş Kombat, bu dünyada bir şeyler daha yapabilecek miyiz?" diyen adamı anımsadım.

Hayır, anılar beni yumuşatmayacak. Seninle hesabım tamamlandı Zaev. Sen şerefini kaybettin, savaş alanından kaçtın, seni suçluyorum. Sessizce cezanı çekmekten başka yapacağın bir şey yok.

"Her şey tamam mı?"

"Evet, Yoldaş Kombat."

Nerede senin sık sık azarlanmana yol açan "hı" ya da "aha" sözcüklerin.

"Tütünü alabilirsin."

Zaev, sigara ve kibriti cebine yerleştirdi. Sonra bütün düğmelerini özenle iliklediği. İri kemikli eli titremiyordu. Sakindi.

ODADA çıt çıkmıyordu. İçimden kurşuna dizdirmek kararını vermiştim. Ama düşünmek için kendime biraz daha zaman ayırdım.

Masaya bıraktıklarına bakıyordum. Zaev'in makineliyi tamirde kullandığı tahta saplı bıçak, çamurlu sargı bezi, Berlin için aldığı eldivenler... Hepsi tek tek benden bağış diliyordu.

Ama yüreğime ateşle savaşın yasası yazılmıştı: "Korkaklık yaparsan, hainlik edersen, bağışlanmayacaksın; ne kadar bağışlanmak istensen de... Daha önce ne kadar sevilmiş olsan, övülsen de bu suçundan ötürü bağışlanmayacak ve korkaklığının cezasını yaşamınla ödeyeceksin." Evet, her kim olsan da... Düşünme zamanım bitti.

"Rahimov."

"Evet, Yoldaş Kombat."

"Gidin, ikinci bölüğü değiştirin. Onunla gelen askerleri değiştirin."

"Onlar yemek yiyor Yoldaş Kombat."

"Nasıl yemek yiyorlar? Kim izin verdi?"

Tolstunov cevap verdi:

"Ben izin verdim. İnsanlar aç."

Sonunda boşandım:

"Biz aç kalmadık mı? Onlar gerilerde gezinirlerken sen kaç gün aç kalıp, kaç gece aç yatmadın mı?"

Tolstunov:

"Peki, Kombat, bırak yemeklerini bitirsinler," dedi. Kendimi tuttum:

"Pekâlâ. Bekleyeceğiz. Şimdilik Zaev, eşinize mektup yazabilirsiniz. Başka hiçbir şey. Siz bölüğün önünde kaçtığınız erler tarafından kurşuna dizileceksiniz."

"Yoldaş Kombat..." Zaev kısık sesle mırıldanır gibi konuşuyordu. "Bana olanak verin namuslu şekilde öleyim. Bölükte er olarak ölmeme izin verin."

"Hayır."

"Yoldaş Kombat biliyorum... Ölümü hak ettim. Ben bu cezanın yerine getirilmesini sağlayacağım. Bu duruma bir saniye yol açtı, her

şeyimi, yaşama isteğimi bile aldı. İzin verin şerefimle öleyim. Gözlemde, çarpışmada bir düşman mermisi bana rastlasın. Sizin taburdan kaçmayı, bir başka tabura sığınmayı, cezadan kurtulmayı bir an bile düşünmedim. Önlerinde rezil olduğum erlerin yanına gönderin beni. Orada er olayım. Dürüst bir asker gibi öleyim. Bunu benden esirgemeyin Yoldaş Kombat."

Zaev, ilk kez konuşkan olmuştu. Güçlü ve inandırıcı konuşuyordu. O derece çökmüştü ki, sanki tümüyle değişmişti. Eski şakacı, garip Zaev gitmiş, onun yerine bambaşka bir Zaev gelmişti. Tereddüt içinde olduğumu anlıyordu. Ama birden kestirip attım.

"Hayır, hayır! Yeter. Yanımızdaki eve gidin ve karınıza son mektubunuzu yazın."

Zaev, boğuk bir sesle cevap verdi:

"E, öyle olsun... Baş üstüne Yoldaş Kombat."

Ve o savaşçı dostluğundan atılmış bir kişi olarak, selam vermeden, şerefsiz, kemersiz, yıldızsız ve apoletsiz çıkıp gitti.

6

ARKADAŞLARA, Tolstunov, Rahimov ve Bozjanov'a baktım. Zaev'i yargılarken hiçbiri konuşmak için kendilerinde yürek bulamamıştı. Şimdi de kimse söz etmedi. Ama bakışları konuşuyordu. Zaev'in tutumu, erkekliği, kendini suçlaması, konuşmasındaki güç – ki nereden geldiği anlaşılmayan bu güçle o, şerefiyle ölmeyi dilemişti– herkesi duygulandırmıştı. Üç çift göz "bağışla onu, yaşamını bağışla" diye yalvarıyordu. Hayır, kim olursan ol... Hayır, arkadaşlar, hayır!

Uzayıp giden sessizliği Bozjanov bozdu:

"Haydi, yemeğe gidelim. Her şey hazır."

"Ne acele ediyorsun. Sonra..."

Ama Bozjanov, buyruk vermeyi sürdürüyordu:

"Masayı kurun. Ben şimdi..."

Bana bakmadan evin öte yanına, sobada yemeğin piştiği yana geçti.

Rahimov, çabucak masanın üstünü temizledi. Her zaman olduğu gibi maharetle bir bezi açıp Zaev'in öteberisini içine yerleştirdi. Karargâhta kıt olan beyaz kâğıtlara esirgemeden apoletlerini sardı,

kızıl yıldızı, subay işaretlerini kendi çantasına koydu. Sonra mektup ve resim çıkınına göz attı ama onları almaya cesaret edemedi. Özenle sarılıp iğnelenen çıkın, odanın köşesinde duran sandığın içine atıldı.

Bozjanov, çorba tenceresini getirmişti.

"Bozjanov sonra, daha sonra," dedim.

"Nasıl olur Yoldaş Kombat, her şey tamam."

Tolstunov, Bozjanov'u destekledi:

"Yemeğimizi yiyelim Yoldaş Kombat. O, mektubunu yazıncaya kadar zamanımız var. Sinçenko. Tabakları koy, ekmek kes."

Sinçenko'nun ne zaman odaya girdiğinin farkında değildim. Sessizce tabakları dizip ekmeği kesti. Ses çıkarmamaya çalışarak yere bakıyordu. Suçlu çocuklar gibiydi.

Sessizliği yine Tolstunov bozdu:

"Kombat, birer kadeh votkaya izin verir misiniz?"

"Gereksiz."

"Neden gereksiz olsun? Bizim suçumuz ne Kombat? Neden bize karşı haksızlık ediyorsun? İzin ver yemekten önce birer kadeh atalım."

"Pekâlâ için... İçebiliyorsanız."

"Siz de bizimle tokuşturun Kombat. Sinçenko matara nerede?" Sinçenko uzattı. Tolstunov bardaklara koydu. Hepsi sessizce içti.

"Biliyor musunuz neye gülüyorum Yoldaş Kombat."

"Neye?"

"Onunla biz resim çektirmek için durup poz verdik. Birden o bölüğün durduğu yönde bir kız gördü. Ve haykırdı. Ben de varım. Ama bu önemli değil... Yoldaş Kombat o her zaman temiz kalmış bir insandır... Birçoklarından daha temiz..."

Zaev sorununu kapamak için, "Bu beni ilgilendirmez," dedim.

Ama konuşma sürdü:

"Dinle Kombat," dedi Tolstunov. "O, askeri mahkemede yargılansa daha iyi olacak. Şimdi çarpışma içinde değiliz."

"Nasıl olur. Önümüzde düşman var."

"Evet, ama her şeye karşın şimdi dinleniyoruz. Çarpışma yok. Onu mahkemeye gönder. Olayı orası incelesin." Susuyordum. Tolstunov sürdürdü:

"Kurşuna mahkûm ederlerse, yargılanmadan sonra yine bunu taburun önünde yaparız. Eğer bağışlarlarsa er olarak günahını temizlesin."

Kendimi tutamadım:

"Neden kaygılanıyorsunuz? Savaş alanından kaçtığı için doğal olarak ölüme mahkûm edilecek. Başka bir şey olması düşünülemez."

Bozjanov:

"Doğru Aksakal," dedi "ama mahkeme versin kararı." Cevap vermedim. Karnımızı doyurduk. Sinçenko masayı topladı.

"Rahimov," dedim, "Zaev'i çağırın."

Birkaç dakika sonra Zaev elinde bir kâğıtla içeri girdi.

"Karına mektubunu yazdın mı?"

"Evet, Yoldaş Kombat." Zaev'in sesi sert çıkıyordu. Gözümün içine sızlanmadan, korkmadan bakıyordu: "Bir utanç dakikası içinde yaşamımı kaybettiğimi yazdım. Bu bir dakikanın cezasını şimdi şerefimi kaybederek ödediğimi yazdım. Yalnız oğluma, ona acıyıp bunu söylememesini bildirdim. Çocuğumun, babasının savaşta öldüğüne inanması gerek."

"Pekâlâ. Oturun. Rahimov, Zaev'e zarf ver."

Zaev oturdu. Mektubu zarfa koyup, adresini yazdı.

"Kapatın, mektubunuzu okumayacağım."

Mektubu kapatıp uzattı. Bundan sonra ekledim:

"Rahimov bir kâğıt alın... Ve yazın:

Tümen mahkemesine; Taburumdan ikinci bölüğün sabık komutanı Zaev'i size gönderiyorum. 30 Ekim günü Biki köyü yakınlarındaki çarpışmalarda alçakça kaçmış ve bölüğün bir kısmını da ardından sürüklemiştir. Vatan haini olarak taburun önünde kurşuna dizilme cezasını hak etmiştir. Mahkemenin davaya bakarak, verilecek ceza ile birlikte geri gönderilmesini rica ediyorum.

Yazdınız mı?"

Kâğıdı alıp okudum. Tarih ve imza attım.

Yazı Zaev'le birlikte tümen mahkemesine gönderildi.

NEDEN, NİÇİN GELDİ?

1

ERTESİ gün, öğleden sonra hiç beklenmedik bir anda Panfilov çıkageldi.

O sırada, generalin görev olarak verdiği, taburun çarpışmalarını belirten raporumu yazıyordum. Rahimov ve Sinçenko, benim için evsahibinden ricada bulunmuş ve sıcak bir bölümü çalışma yeri olarak hazırlamışlardı. Nereden buldularsa bulmuşlar, küçücük bir masayı pencerenin önüne yerleştirmişlerdi. Evsahipleri beni rahatsız etmemek için ellerinden geleni yapıyor, kendilerini bana duyurmuyorlardı bile.

Yazıya dalmıştım. Birden donmuş yolun üzerinde nal sesleri duydum. Soğuğun kamçıladığı yanakları kızarmış, bıyıkları buz tutmuştu. Üzerinde dizlerine kadar gelen, beli kemerle iyice sıkılı bir kürk vardı. Yaka ve omuzlarındaki deri kırışmış ve Panfilov'un çökük göğüslerine doğru sarkmıştı.

Karşılamak üzere yerimden fırladım. Panfilov, elini uzatarak selam almamı önledi ve el sıkıştık.

"İzin verirseniz biraz ısınayım."

Mendilini çıkarıp bıyıklarını sildi. Kemerini çözerken de ev sahiplerimin farkına varıp kendilerini selamladı.

"Bir çay içer misiniz, semaveri hazırlayayım mı?"

"Niye olmasın, doğrusu reddetmem."

Evsahibi semaveri alıp çıktı.

"İşler nasıl gidiyor Yoldaş Momiş-Uli? Tabur dinlenebildi mi? Gereçleri sağlayabildiniz mi?"

"Evet, Yoldaş General."

"Giyecek eşya durumu nasıl? Çizmeler, kaputlar?"

"Yalnız fanilalar gelmedi Yoldaş General."

"Bunları bizim levazım amirliğinden almanız gerekli. Daha doğrusu onların göndermesi gerekliydi. Eğer yarın Strokovo'ya uğrarsanız onları bir güzel haşlayın. Kılıcınızı takın ve onları ezin."

Bildiğime göre Strokovo köyüne tümenin ağırlıkları yerleşmişti. General daha sonra askerin yaşayışı hakkında bazı sorular sordu.

Sonra:

"Çarpışmaların tarihi nasıl gidiyor?" dedi.

"İlerliyor Yoldaş General. Siz geldiğinizde ben de onunla uğraşıyordum."

"Yazdıklarınızı okuyun bakalım."

Tam bu sırada yaşlı ama dinç bir adam olan evsahibim, bir kucak odunla içeri girdi. Odunları sobanın yanına koyduktan sonra generali selamladı.

Panfilov, yerinden kalkıp elini sıktı. Adam nasırlaşmış ve kararmış eline bakıp:

"Pek temiz değil," diye mırıldandı.

"İş kiri, kir değildir. Oduncu musunuz?"

"Bıçkıcıyım... Çevredeki tüm evlerin tahtalarını ben biçtim. İsteyen olursa oyalanmak için hâlâ yapıyorum."

"Güzel... Sanırım askerlik yaptınız."

"Elbette... Askerlik yaptım. Bağışlayın adınızı bilmiyorum."

"İvan Vasilyeviç... Ya sizin?"

"Oo, biz adaşmışız. Benim ki de İvan Petrov."

"Bizimle oturmaz mısınız İvan Petroviç? Tabur komutanı bana çarpışmalarına ait notlarını okuyacak. Biz eski askerler de onu dinleyelim. Hem eleştiririz de."

"Sizinle sevinerek otururum ama başka zaman. Siz şimdi işinizle uğraşın. Ben bakıyorum, bu komutan durmadan yazıyor. Ne yazdığını bilmem. Şimdi benim bulunmam olmaz."

Evsahibim avucunu açıp ekledi:

"Şimdi olanlar katran gibi, olmayanlar da su gibi."

Odunları sardığı ipi omuzuna atıp yürüdü.

Panfilov ardından seslendi;

"Çay içmeye gelir misiniz?"

"Çay içerim... Zamanı gelince siz seslenirsiniz."

KAPI kapanınca:

"Evsahibiniz enteresan bir kişi," dedi, "değil mi?"

Cevap vermedim. Evsahibim için bir şey bilmediğimi söylemek istemedim. Panfilov duraksamamı anladı ama hiç ses çıkarmadı.

"E, Yoldaş Momiş-Uli, okuyun bakalım. Yoldaki çarpışmalarınızla helezoni davranışlarınızı yazdınız sanırım."

"Evet, Yoldaş General. O bölüm bitti."

"Hah, iyi. Tam oradan başlayın."

Panfilov yanıma oturmuş, ayırdığım kâğıtları ilgi ile izliyordu. Gereklileri ayırınca, yolda yapılan çarpışmalarda Brudni ve Donskih'in takımlarının eylemlerini okumaya başladım. Başlangıçta, Panfilov'un söylediği gibi az güçle üstün düşman güçlerine karşı yapılan davranışlardan söz ediliyor, daha sonra başarılara ve başarısızlıklara değiniyordum.

Panfilov dikkatle dinliyordu. Belki de savaşın derslerini nasıl kavradığımı denetliyordu. Son satırları bitirdiğimde gözlerimi kaldırdım. Panfilov gülümsüyordu. Gülerken, yanak ve şakaklarındaki kırışıklıklar daha açık bir şekilde beliriyordu. Beğendiğini anladım.

"Novlyanskoye önünde takımlarınıza yay çizdirmek zorunda kalmışsınız. Şimdi bunu tabura uygulayacaksınız. Önce askerlerin ardında olacaksınız, sonra ise önlerinde. Bunun nasıl ve nerede olacağını bilemem. Ama biz birbirimizi anlamalıyız Yoldaş Momiş-Uli. Önemli olan bu. Biz hatta, hatta sözcüksüz..."

Generali anlıyordum. Kendi düşünceleri ile yaşıyor, onlarla yanıyordu. Bu yeni bir savaş türü, yeni bir savunma düzeniydi. Durup durup oraya dönüyordu. Bu durumu nasıl adlandıracağımı bilmiyordum. Bir kitapta okumuştum, böyle bir şeye "Unutulmaz Düşünce" diyordu. O yöneticiydi. Bizim için son noktaydı. Ölüm ve kalım buyruğu ondan çıkacaktı. Durmadan ölçüp biçiyor, hesaplıyor, bütün olasılıkları tek tek önüne koyuyor düşünüyor, düşünüyordu. Şöyle olursa, böyle olur; böyle olursa, şöyle olur. İşte bu yüzden de bu tip bir komutan her şeyi kendi denetlerdi. Diretir, karşısındakine bıkkınlık verircesine buyruklarını yineler, sonra da görevi verirdi.

Görevin anlaşıldığını görünce de sevinirdi.

3

AMA zaman zaman generalin düşünce yumağının ipliklerini kaçırıyordum.

Birdenbire sordu:

"Polzunov nasıl? Sanırım makinelici olmuş?"

Ona Polzunov'un cezalı olarak görevden uzaklaştırıldığını söyledim.

"Suç mu işledi? Ne yaptı?"

"Zaev'le birlikte kaçtı Yoldaş General."

"Aa... Zaev'le mi?.." General şaşmış görünüyordu. Ama başka bir şey söylemedi. Sonra henüz bitirdiğim ama okumadığım kâğıtları alıp incelemeye başladı. Brudni'nin bölümüne gelince de durdu:

"Ya Brudni nasıl? Bölük komutanlığı yapıyor mu?"

"Evet, Yoldaş General."

"Becerebiliyor mu?"

"En iyi subaylarımdan biri Yoldaş General."

"Peki, siz onu... Siz onu... Şey yapmamış mıydınız? Anımsıyor musunuz Yoldaş Momiş-Uli?" Hemen sordum: "Bunu da yazmam gerekli mi?"

"Yo hayır. Neden yazacakmışsınız?" Bir süre sustu. "Her şeyin kâğıda geçmesi gerekli değildir Yoldaş Momiş-Uli..." Yine başka şeylerden söz etti:

"Şey aklıma geldi de sorayım," dedi, "çarpışmalara dair şemalar da hazır mı?"

"Bununla Rahimov uğraşıyor. Sanırım bitirmek üzere, izin verirseniz bakayım."

4

RAHİMOV'UN üzerinde çalıştığı şemalar daha bitirilmemiş, düzeltilmesi ve boyanması kalmıştı.

Bunu generale ilettim. Üzerinde çaydanlığın fokurdadığı semaver hazırlanmıştı. Sinçenko bardakları hazırlıyor, içeri çağrılan evsahibi de bir taburede oturuyordu.

Panfilov:

"Bırak Rahimov onları tamamlasın," dedi. "Beklerim; bu sırada da evsahibinle çay içip söyleşeceğiz."

Bu kez Rahimov'a gidip generalin sözlerini ilettim. Onun da bir sürü yapılması gerekli işi vardı. Geri bırakılması olanaksız buyruklar yazılacak, hareketler tabur defterine geçirilecekti. Generalin istediklerinin yetişmemesi düşünülemezdi.

"Sen yazılacakları bana ver," dedim. "Yalnızca çizmeye bak."

Rahimov:

"Niye gelmiş?" diye sordu.

"Anlayamadım. Benim de aklım ermiyor. Sözüne bakılırsa ısınmaya gelmiş."

Bazı kâğıtları alıp generalin yanına döndüm. Evsahibiyle semaverin başına geçmişlerdi. Önlerinde kırılmış şeker topakları duruyor, onlardan bir parça ağızlarına atıp çay içiyorlardı.

"Yanımıza gelin Yoldaş Momiş-Uli. Çay içer misiniz?"

"Teşekkür ederim generalim... Çalışmak için izninizi dileyeceğim."

Gözlerimiz bir an için karşılaştı. Panfilov'un düşünceleri okuyan gözleri canlılıkla parlıyordu. Sanki bana "Hiç uğraşma kardeşim, sen benden dayanıklı çıkamayacaksın," diyordu.

"Rica ederim... Çalışın, çalışın," diye mırıldandı. "Bana aldırmayın, taburun işlerini tamamlamanız gerekli, değil mi?"

Elimde olmadan, getirdiğim kâğıtlara bir göz attım. Acaba general bunları okumuş muydu? Ama buna olanak yoktu. O, bu sırada ne ile uğraştığımızı kesinlikle biliyordu. Bütün bunların ötesinde bir soru beynimi kurcalıyordu: Niye gelmişti? Sonra neden gitmiyor, neden oturuyordu? Şemayı mı bekliyor? Peki, onu da yapacağız.

Nedenini anlayamadığım sinirliliğimi yatıştırdım. Pencerenin önündeki masaya yerleşip kâğıtları önüme çektim ve gerekli olan buyrukları karalamaya başladım. Kulağıma ara sıra generalle evsahibimin konuşmaları geliyordu. Evsahibim artık generalle senlibenli konuşuyordu.

"Ben sana bir şey söyleyeyim İvan İvanoviç ama bak ta yüreğimden geçeni söyleyeceğim: Siz partililerle yaşamak zor iş."

"Doğrudur," Panfilov yeni dostunun sözlerini içtenlikle onaylıyordu. "Biz komünistler zor insanlarız."

Göz ucuyla generale baktım Ne göz kenarlarında, ne de dudaklarında bir gülümseme vardı. Garip, o insanlara karşı yumuşak, iyi kalpli ve cana yakın kişi olan adam, kendisi için "Zor insan" deyimini kullanmıştı. Hemen açıkladı:

"Lenin, daha halk savaşının ilk günlerinde bu sözleri yazmış: Biz, köylüler için zor insanlarız... O günleri anımsıyor musunuz İvan Petroviç?"

Konuşmanın ana konusu geriye döndü. Zaman zaman dinliyordum.

Panfilov'un her zamanki kısık sesi duyuluyordu: "E, doğal ben bu inançla doğmadım. Ehe, o günlerde neler olmuştu... On yedi yılında genceciktim. Sallanıyor, duraksıyorum. Elimde silah var ama onunla ne yapayım? Kime ateş edeyim?"

Evsahibinin sesi yükseliyordu: O da aynı yıllarda askermiş, onun da elinde silah varmış. O da başta silahını kime doğrultması gerektiğini anlayamamış. Kendimi zorluyor, işime dalmaya çalışıyordum ama Panfilov'un sözlerini dinlemekten kendimi alamıyordum. Şimdi o da asker yaşantısının bir sayfasını açmış anlatıyordu:

"Savaşın sonuydu... Bir gün tüfeği attım... Eh! Şeytana kadar yolun var..."

Evsahibi sözünü kesti: "Ama bu güzel değil."

"E, doğru... Ama ben atıp yürümüştüm... Sonra birden bir utanç beni durdurdu. Askercik sen ne yapıyorsun? Hemen geriye döndüm. İşte İvan Petroviç, benim askerlik yaşantımda ne korkunç anlar olmuştur bir bilsen!"

Elimde olmadan yine generale baktım "Yaşantı anlarım" demişti. Niçin bu sözleri kullanıyordu. Ama Panfilov bana bakmıyordu. Sanırım görüyor ama görmezlikten geliyordu. Yazmayı sürdürdüm. Ama olmuyor, yeniden dinliyorum.

"Bir şey daha var –Panfilov'un sesi yine duyuluyor– birliğimi kaybettim. Tüm gece gezdim, bizimkileri bulamadım. Açıkça söyleyeyim: Ağladım. Komutan değil miyim? Nasıl yapacağım? Nasıl ortaya çıkıp, ne diyeceğim?"

Çok garip, Panfilov bu sözleri niçin söylüyor? Kimin için konuşuyor? Benim için değil mi? Taburumu kaybedip, karanlıkta dolaştığım saatleri anlatıyor sanki.

Sıcak çay, generalin esmer ensesinde boncuk boncuk terler ortaya çıkarıyor. Panfilov, iki bardak daha doldurdu. Çay içimi sürüyor. Bir ara başını bana doğru çevirdi:

"Siz çalışın, çalışın Yoldaş Momiş-Uli. Rica ederim bize aldırmayın."

5

YİNE sinirlendiğimi anlıyordum. Neden buradaydı? Niçin gelmişti? Bunları düşünmeyeceğim. Kendimi zorluyorum. İşime dalmaya çalışıyorum.

Çaydanlık takırdadı, semaverden su sesi geldi. Panfilov iki bardak daha doldurdu. Çay içimini sürdürüyorlardı.

Anladığıma göre konu büyük sorunlardan uzaklaşmıştı. Şimdi general, bıçkıcının tahtanın fiyatına dair yaptığı açıklamaları ilgi ile dinliyordu.

Sonunda Rahimov şemaları getirdi. General şöyle bir inceledi. Mutlu görünüyordu:

"Yoldaş Momiş-Uli, bunları alabilir miyim? Bazılarını tabur karargâhında evrakın nasıl hazırlanacağına dair örnek olarak göstereceğim."

Rahimov araya girdi:

"Yoldaş General onlar tümüyle tamamlanmadı daha..."

"Size göre tümüyle bitirilmeden komutana gösterilmez değil mi?"

"Tümüyle bitirilmesi gerekli Yoldaş General."

"Eh, peki, bitirin öyleyse..."

Sonra Panfilov yazıları bir kez daha eline alıp inceledi. Sonra sanki kendi düşüncelerini kanıtlamak istercesine konuştu:

"Bakış yönleri aynı..."

Benim şaşkınlığımı anlayınca da ekledi:

"Anımsıyor musunuz acaba, sizinle birlikte bir resim çektirmiştik. Fotoğrafçı benzerliğimizi nasıl bulmuştu. Aslında benzemiyormuşuz

da bakışlarımızın yönü birmiş... İnsan boş söz der. Ya da o bir rastlantı ile buldu bunu. Ama sonra biz sizinle Sovyet halkı üzerinde konuşurken de düşüncelerimizin yönünün bir olduğunu bulmuştuk. O kişiler üzerinde düşünürken bu söz aklıma geldi. Bakış yönleri aynı... Öyle değil mi Yoldaş Momiş-Uli. Beni anladınız mı?"

"Tümüyle değil, Yoldaş General."

"Nasıl şey o öyle? Bak, daha eski kuşak, kendi kendilerinin geleceğini yapan insanla sizin aranızda ayrı bir görev anlayışı var. Onların kime karşı dövüşeceklerini bulmak için düşünmeleri gerekiyordu. Siz ise... Siz bizim çocuklarımızsınız... Birbirimize benzemiyoruz ama bakış yönlerimiz bir; bizim düşünüp bulduğumuz yöne siz önceden çevrilmişsiniz. Yani bakış yönlerimiz aynı. Öyle mi Yoldaş Momiş-Uli?"

6

SUNDURMADA ayak sesleri duyuldu. Açılan kapıdan soğukla birlikte Tolstunov girdi.

"Merhaba Yoldaş General... Kıdemli Siyasi Yönetici Tolstunov."

Panfilov, mutlu bir şaşkınlıkla konuştu:

"A, Yoldaş Tolstunov! Tam da bugün sizden söz ettik. Evet, evet siyasi kısım amiri bugün bana uğradı ve sizden söz etti."

Tam dikkat kesilen Tolstunov, generalin sözlerini dinliyordu.

"Hakkınızda kötü söz edilmedi. Serbest olun, rahat olun Tolstunov, rahat olun."

Bana, generalin bu "rahat olun" sözlerinde özel bir dikkat var gibi geldi. Sözlerin üstüne basarak iki kez yinelemişti. Ama o hemen başka şeylerden söz etmeye başladı. Konuşması ileriki günlere dairdi. Sivil halkla ilişkilerden, taburun savaş hazırlıklarından söz ediyordu.

"Tabur komutanına yardımcı olun Yoldaş Tolstunov. Her şeyde ona yardım edin. Onun otoritesini güçlendirin. Beni anladınız mı?"

"Evet, Yoldaş General."

"Hele bir yerleşin, yeni merkezinizi ziyaret için söz verdiğim gibi yine geleceğim. Evsahibi ile hanımı nerede? Onlarla vedalaşmak istiyorum."

Generali geçirdik. Kapıyı kaparken uzaktan atının nal sesleri geliyordu.

İçeri girince Tolstunov kaygıyla sordu:

"Kombat, neden gelmiş o?"

Kaba görünüşlü yüzünde içtenlik vardı. Birden içimden geldiği gibi konuştum:

"Bana, bunu sen benden daha iyi biliyorsun gibi geliyor."

"Ne söylüyorsun sen Kombat? Ben nereden bileyim?"

"E, o halde ben de bilmiyorum. Isınmak ve bir çay içmek için uğradı. Hepsi o kadar..."

7

ANCAK gece, bize düşünme olanağı vermeyen işlerimizi bitirip, evsahiplerimiz yattıktan sonra, taburun çarpışmalarına ait raporumu tamamlamak üzere masanın başına oturduğum zaman generalin bugünkü gelişinin nedenini düşünmeye başlamam, elimden kalemi bırakmama yol açtı.

Sahi neden, neden gelmişti?

Belki taburuma vereceği görevi düşünerek bizi son bir kez denetlemek istemişti. Eğer böyleyse, yani her şeyi birkaç kez denetlemek amacı ile davrandıysa, düşünceleri benimkine ne derece yakındı. "Birbirimizi yarım sözcüklerle bile anlamalıyız..." Sanırım bu sözü bugün iki kez yinelemişti.

Polzunov'u sordu... Zaev'in adından söz edince ise sustu... Brudni'yi anımsattı. "Siz onu anımsıyor musunuz Yoldaş Momiş-Uli?.." Önüme nasıl Alman tüfeklerini atmış olduğunu anlatmıştım... Sonra geçmişindeki çok önemli bir dakikayı anlatmıştı... Gücünü nasıl yitirdiğini anlatmıştı.

Şeytan götürsün acaba Zaev için mi gelmişti. Hayır, sanmıyorum. Zaev için verdiğim kararı nereden bilecek? Acaba Tolstunov yoluyla öğrenmiş olamaz mı? Önceki gece Tolstunov geç saatlere kadar yatmadı ve oturup uzun bir rapor yazdı ve dün de gönderdi. Acaba Zaev için mi yazmıştı? Evet, şimdi anlıyorum. General her şeyden haberliydi.

Düşünüyorum... Panfilov, bir kez olsun ne bir buyruğumu ne de bir kararımı değiştirmişti... Ve bugün Tolstunov'a ne dedi: "Tabur komutanına yardım edin, onun otoritesini destekleyin." Aslında generalin bir yazı ile Zaev hakkındaki davayı durdurmaya kesin yetkisi vardı. Ayrıca mahkeme ölüm kararı verse bile onu da durdurma yetkisine sahipti. Ama yanıma geldiğinde iki kez yinelemişti: "Yarım sözcükle bile anlaşalım."

Evet anlıyordum.

Sandalyeye asılı çantamdan Zaev'in karısına yazmış olduğu mektubu çıkardım... "Bir dakika. Bu dakikayı namus ve yaşantımla ödüyorum..." Zarfı elimde çevirdim... Hayır açmayacağım. Bir insanın yaşantısının son anlarında yazdığı ve bana ait olmayan şeyi okumaya hakkım yok. Zarfı yine çantama koydum. Cebinden çıkan paketin üstündeki resmi anımsadım. Kızgın bakışlı, beceriksiz Zaev ve üstünlük örneği Bozjanov.

Hayır, yürek parçalayan bu trajik sahneler sona ermeli. Çekimserliği şeytan alsın. Savaş alanından kaçan kurşuna dizilecektir...

Neden geldiğini anlıyorum Yoldaş General, ama bunu yapmayacağım. Mahkemeye gönderdiğim yazıyı geri çekmeyeceğim. Hainin yaşantısını siz kendiniz, buyruğunuzla savunabilirsiniz. Benden böyle bir şey beklemeyin.

ON BEŞER DAMLA

1

ERTESİ gün Rahimov taburun ihtiyaç listesini verdi.

Liste uzun. Çok şeye gereğimiz var: Ota, arabaya, silah yağına, el bombasına, mermiye, sargı bezine, ilaca, sabuna, gaza, çizmeye, kaputa -ki bir gün önce Panfilov değinmişti- fanilaya, pek çok şeye gerek var.

Ancak o bana söz arasında bir öğüt vermişti: "Strokovo'daki levazım subaylarına baskın yapın... Kılıcınızı alın ve onları ezin..."

Sanırım tam olarak bunu yapacağım.

"Sinçenko atları hazırla!"

2

İLERİDE Strokovo'nun evleri sıralanıyordu. Köye tümenin geri hizmet birlikleri yerleşmişti. Kolhoz samanlığının önüne yanaşmış kamyonlardan, erler savaş malzemelerinin bulunduğu sandıkları taşıyordu. Köyün öbür ucuna doğru da balık kokan fıçılar, ot balyaları, kâğıt çuvallara doldurulmuş peksimet götürülüyordu.

Evlerin birinin önündeki odun yığını üzerinde, kuş sürüleri gibi pırıl pırıl kaputlu, kemerleri gıcır gıcır genç teğmenlerin sıralanmış olduğunu gördüm. Kimseye sormadan, bunların bizi desteklemek üzere geldiğini anladım. Okuldan yeni çıkmışlardı. Kulaklarında daha kurşun vızıltılarının sesleri yoktu. Sanırım bunlardan bazıları benim taburuma da gelecekti. Eh, Moskova için beraberce çarpışacağız.

Tümenin levazım amiri Siromolotov'un yanına gittim. Gerçekten insanın onu ezmesi gerekli. Elinde bulunan gereçleri elden çıkarmakta hiç de acele davranmıyor. Bana eşya için alay komutanına başvurmam gerektiğini söyledi, çünkü bir taburun gerekleri alay kanalı ile karşılanırmış. Kendisine taburumun tümenin yedeği olduğunu bildi-

ren yazılı buyruğu gösterdim. Siromolotov yine de direniyor. O her şeyin yüklenip önce alaya gitmesini orada indirildikten sonra yeniden yüklenip bu kez geriye bana yedek tabura dönmesinde diretiyor. Bu direnmeyi kırıncaya kadar kan ter içinde kaldım. Sonunda listemi incelemeyi kabul etti. En sonunda da onay imzasını attı. Yarın gelip alacağız.

3

KEVAZIM merkezinden ayrılıp sokağa çıktım. Sinçenko, Lisanka'yı getirmişti.

"Yoldaş Kombat," dedi, "Zaev'i gördüm."

"Nerede?"

"İşte şu evde."

Sinçenko camları kırık bir ev gösterdi. Kapının önüne bir nöbetçi geziniyordu. Onun ilerisindeki tahta evin kapısında da bir nöbetçi var. Oraya da tümenin adli amirliği yerleşmişti.

Evin önünden geçerken durdum. Lisanka'dan atlayıp adli amirliğe gittim. Nöbetçi yolumu kesti. İsteğim üzerine de nöbetçi subayını çağırdı.

"Kimi arıyorsunuz Yoldaş Kıdemli Teğmen?"

"Zaev adlı subayın davası hakkında bilgi almak istiyorum. Şu ana kadar niçin sonuçlanmadı?"

"Biraz bekleyin, şimdi araştırırım."

Birkaç dakika sonra yanıma sorgu yargıcı geldi. Elinde tuttuğu kahverengi bir dosyanın üzerinde "Dava" yazıyordu. Kendimi tanıttım. "Zaev'in davasına bakılmadı mı?"

"Geldiğiniz çok iyi oldu Yoldaş Teğmen. Sizin raporunuza göre davaya başlamak olanağı sağlanamıyor."

"Neden?"

"Önce evrakı numarasız ve mühürsüz göndermişsiniz..."

"Aslında taburun mührü yok."

"İkincisi," yargıç hiç anlamamış gibi sürdürdü, "mahkemeye göndermek için alay komutanınızın onayı gerekli."

"Yani hiçbir şey yapmadığınızı mı söylemek istiyorsunuz?"

"Hemen hemen hiçbir şey... Sadece tutuklunun ifadesini aldım. Aslında ifadeyi de kendisi yazdı ve her şeyi açıkladı, isterseniz görebilirsiniz..."

Şöyle yazmıştı:

"Suç işledim. Savaş alanından kaçtım." Bunu izleyen satırlarda geniş bilgi vermişti ve şöyle sürdürüyordu: "Makineliler için kullanılan iki tekerlekli araba ile kaçtım. Erlerin kaçışı konusunda da ben suçluyum." Zaev, ifadesinde kendisini savunmuyor ve yazısını şöyle bitiriyordu: "Suçum için bağış yoktur..."

En sert savcı bile onu daha ağır bir dille suçlayamazdı. O kendi cezasını kendisi imzalamıştı.

Tutukluların durduğu eve baktım ve birden pencerelerin birinde Zaev'i gördüm. Kırmızı sakalları uzamıştı. Başını camsız pencereye dayamış, gözlerini bana dikmişti.

Ve birden, bir dakika öncesine kadar yapabileceğime inanmadığım şeyi yapıp dosyanın içindeki iki kâğıdı da en küçük parçasına kadar yırttım. Kâğıtları atınca da rüzgâr onları savurdu:

"Zaev!" diye haykırdım.

Birden döndü. Parmakları çerçeveye sarıldı. Bakışları parladı.

Sorgu yargıcı kendini kaybetmiş bakıyordu.

"Ne yapıyorsunuz? Yasaları çiğniyorsunuz. Size göstereceğim!"

"Yoldaş yargıç izninizle onu serbest bırakacağım."

"Doğal bu! Şimdi onu tutuklamak için bir neden kalmadı!"

Birkaç dakika içinde Zaev özgürlüğüne kavuştu. Nöbetçiye kâğıdı verip haykırdım:

"Zaev, tabura git."

Hemen evden fırladı. "Baş üstüne Yoldaş Kombat, tabura gidiyorum."

Buyruğu bir kez daha yinelememe gerek bırakmadan bir ere yaraşır şekilde döndü ve yürümeye başladı.

Bir süre sonra evlerin yanından dönerek gözden kayboldu.

Strokovo'da benim biraz daha işim vardı. Sağlık birliğinin amirine ve öteki gereklerim için başka birliklere uğradıktan sonra Sinçenko'yla birlikte taburun yolunu tuttuk.

4

BOZJANOV, beni evin bahçesinde karşıladı. Gözlerinde kurnaz ışıklar parlamasına karşın endişeliymiş gibi bir sesle sordu:

"Yoldaş Kombat ne oldu? Zaev buraya döndü."

"Biliyorum," dedim.

Yapmacık kaygısı hemen kayboldu. Sevincinden komutan olduğumu ilk kez unutarak benden önce eve koştu.

Ardından ben de karargâh odasına girdim. Bütün subaylar oradaydı. Zaev, yıkanıp tıraş olma olanağını bulmuştu. Esmer derisinin altında sanki bir lamba yanıyordu. Kemersiz ve apoletsiz, karşımda esas duruşta bekliyordu.

"İşaretler nerede?" diye sordum.

Bozjanov hemen sandığa koştu, özenle sarılmış paketi alıp açtı.

"Zaev, her şeyini yerli yerine tak," dedim. Tolstunov, Bozjanov, Sinçenko, Zaev'i düzene sokmak için sanki üzerine saldırdılar. Rahimov, hemen bir iğne iplik bulup işaretleri yerine dikti.

Bozjanov, mektup ve resim demetini cebine yerleştirdi. Tolstunov kemerini takıp düğmelerini iliklediği. Sinçenko da bir fırça ile çizmelerini parlatmaya başladı.

Zaev şimdi, eskisi gibi subay olmuştu.

"Yine ikinci bölüğe komuta edeceksin," dedim.

"Baş üstüne Yoldaş Kombat, ikinci bölüğe komuta edeceğim."

Çantamdan Zaev'in karısına yazdığı mektubu çıkarıp uzattım.

"İşte karına yazdığın mektup," dedim. "Onu yırtabilirsin."

Zaev, mektubu aldı ve biraz düşündü.

"Hayır, onu yırtmayacağım..."

Çevresinde bulunanları gözden geçirdi. Sonra bakışlarını yere indirmeden konuştu:

"Onu suçumun bedelini ödedikten sonra yırtacağım."

5

SAVUNMA hattını bizim yerimize geçen birliğe bıraktıktan sonra gece yürüyüşe geçerek, ikinci savunma hattına doğru yola çıktık.

Yolumuz köyün içinden, tümen karargâhının bulunduğu yerden geçiyordu.

Erler, taburun keder ve sevincini paylaşmış erler, düzgün sıralar halinde yürüyordu. Onları seyrederken onları bekleyen geleceği düşünüyordum.

Düşman saldırısı durdurulmuştu. Ama o buraya, Moskova'ya doğru yeni güçler gönderiyordu. Asker, Panfilov tümeninin yedek gücü olduğumuzu biliyor ve taburu yeni ağır savaşların beklediğini anlıyordu.

Köye girdik. Pencerelerde bir tek ışık yoktu. Her yerde –damlarda, yol kenarlarında– yeni yağmış kar beyazlanarak çevreyi aydınlatıyor, yol açıkça görülüyordu. Lisanka'nın üstünde sıraların başında yürüyoruz. Birliğin uzunluğu aşağı yukarı bir kilometre kadar.

Birden Panfilov'un emir subayı yanımda belirdi ve generalin beni çağırdığını bildirdi:

"Yoldaş Teğmen, general bir dakika uğramanızı rica ediyor."

Panfilov, benim iyi bildiğim, sıcacık ve güzelce aydınlatılmış odasında tümen topçu komutanı Albay Arseniev'le birlikteydi. İkisi de ayakta, haritaya doğru eğilmiş, yelpaze şeklindeki topçu atış yönlerini ve yerleşmeleri inceliyorlardı.

"Yoldaş General, buyruğunuz üzerine geldim... Teğmen Momiş-Uli."

Panfilov biraz sustu ve sonra haritaya bakarak konuştu:

"Albayla düşmana birkaç sürpriz hazırlamak için çalışıyoruz... Ve kısmen de sizin deneylerinizden yararlanıyoruz... Düne kadar olan savaşta rastlantı olanı, yarın mantıkla uygulayacağız."

General beni sanırım bunları söylemek için çağırmamıştı. Şimdi beni azarlamadan önce (Acaba bunu Albayın önünde mi yapacak; bu kadar küçülecek mi?) yine de benim başarılarımdan söz etmeye gerek

görüyordu. Bu ona özgü bir şeydi "İyi savaştın... Senin deneylerinden yararlanıyoruz..." diyecekti.

"Ve her şeyi çok iyi hesaplıyoruz Yoldaş Momiş-Uli," diye konuşmasını sürdürdü. "Siz topçuymuşsunuz, ateş toplamasının ne olduğunu biliyorsunuz. Bu, hesapların tam yapılması demektir. Yani her şeyin iyi olması, çok düşünülmesi demektir. Siz bunu biliyorsunuz. Doğruluğun ne olduğunu anlıyorsunuz... Eğer bir karşı koymanız yoksa sizinle bir kadeh tokuşturmak istiyorum. Eh, siz beni anlarsınız."

Albay araya girdi:

"Evet, Yoldaş General ben de buna katılmak isterim."

"Hayır. Bu kadeh tokuşturma sizin değil, yalnızca onlar için..." Sonra ekledi: "Bunu tabur komutanı anlayacak. Siz Yoldaş Uşko bize bardak ve ecza çantasını verir misiniz?"

Masaya iki bardak ve üzerinde "sefer için" yazılı cilalı tahtadan yapılmış büyücek bir kutu kondu. Panfilov bardaklara su doldurdu, sonra da kutuyu ayıp koyu renkli bir şişe çıkardı. Etiketinde "uyuşturucu" yazıyordu.

O anda askerlerin tedavisi için uğraşırken, onlara at dozu içirdiğimi, az kalsın taburu zehirleyeceğimi anımsadım.

Panfilov'un bu öyküden haberi vardı. Şişeyi açtı ve sayarak damlatmaya başladı:

"Bir, iki, üç... On üç, on dört, on beş... Eh, bu kadar yeter... On beş damla..."

Sonra da öteki bardağa on beş damla koydu...

"Buyurun Yoldaş Momiş-Uli tam doz. Tam bir çekimlik. Haydi, kadeh tokuşturalım. Beni anladınız mı?"

General bardağını benimkine vurup içti. İster istemez benim de içmem gerekliydi.

Albay şaşkınlıkla bize bakıyordu. Sonunda dayanamadı:

"Bu sizin içişiniz çok garip," dedi. "Bu işin ne olduğunu bana açıklamayacak mısınız?"

"Hayır, bu bizim sırrımız. Eh, gidelim Yoldaş Momiş-Uli. Taburunuzun geçişini göreceğim."

CEKETİNİ omzuna atan general, dış merdivene kadar çıktı. Basamakları inerken yanından geçtim. Beni gören Sinçenko atları getirdi.

İçimde bir sıcaklık duyuyordum. On beş damla. General bana ders vermişti.

Karın beyazlığının aydınlattığı karanlıkta askerler uygun adımla yürüyorlardı. Makineli arabalarının ardından ikinci bölük yürüyor, başta, biraz öne eğik durumda, uzun boylu Zaev ellerini sallıyor, onun yanında da kısa boyuyla Bozjanov gidiyordu.

Sanırım Lisanka'nın beyaz ayaklarını ayıran ve generalin de orada olduğunu anlayan Zaev, gür sesiyle haykırdı:

"Bölük. Uygun adım!" Ve saymaya başladı:

"Bir-ki... Bir-ki..."

Merdivenlerle aynı sıraya gelince sesi yine yükseldi: "Dikkat! Sola bak!"

Kendisi de kesin bir davranışla Panfilov'a döndü. Komutanına bağlı bölük, generalin önünden ayak vurarak geçiyordu.

"Gitmeme izin verir misiniz?" diye sordum.

General, geçenleri sessizce seyrediyordu. Sonra yüksek sesle konuştu:

"Hayır. Düşman Moskova'ya giremeyecek. Göremeyecek Moskova'yı."

Karanlıkta gülümsediğini duyuyordum: "Bakışın yönü babanınki ile aynı," dedi. Sonra ekledi: "Rica ederim, gidebilirsiniz. Allahaısmarladık Yoldaş Momiş-Uli."

✲

DÖRDÜNCÜ KISIM

✲

KADIN SIRAYI TERK ETSİN!

1

YİNE siperde, öykümüzün kahramanının yanındayım. Momiş-Uli, tavana yakın olan pencereden gecenin karanlığını gözlüyordu. Neler düşünüyor acaba? Düşünceleri onu nereye götürüyor. Alçak sesle bir türkü mırıldanmaya başladı:

Verin içelim, sevgili arkadaşım,
gençlik günlerimden...*

Tanıştığımızdan bu yana geçen süre içinde çok içten arkadaş olamamamıza karşın onun müziğe karşı büyük yeteneği ve geniş kültürü olduğunu anlamıştım. Birçok şarkı, eski romans ve aryalar biliyordu. Zaman zaman, düşüncelerine uygun şarkılar söylemeyi severdi.

"Baurdcan, bu kadar çok şarkıyı nereden biliyorsunuz?" Sorumun karşılıksız kalmasını bekliyordum. Kendisine özgü bir şey sorduğum zaman Momiş-Uli sürekli olarak bu şekilde davranırdı. Ama bu kez sigarasından derin bir nefes çekerek alçak bir sesle konuştu.

"Bir zamanlar beni tiyatro ve konserlere götüren Rahil adında bir kız vardı. O sıralarda Leningrad Üniversitesinde öğrenciydim."

"Leningrad'da mı?"

"Evet."

"Oraya nasıl gitmiştiniz?"

"Bu uzun bir öykü."

Baurdcan, bu konu üzerinde daha çok konuşmamak isteğiyle sustu. Bense direttim.

"Bana bu Leningradlı kızı anlatın."

"Neden?"

---

* Aleksandr Sergeyeviç Puşkin'in (1799-1837) Kış Gecesi adlı şiirinden. *-çev.*

"Yazar olarak bilmem gerekli. Sizi tüm ayrıntıları ile tanımak istiyorum."

"Ben bu öyküyü sizin için anlatmıyorum."

"Bana değil mi?"

"Hayır, size değil. Gelecek kuşaklara. Öyküme kendi yaşantımın girmesi saçmalık olur."

Göğüs geçirdim. Bu inatçı adamı, bu direncinden nasıl caydırabilirdim.

2

BAURDCAN:

"Neden kadınlardan söz açtık?" dedi. "Siperlerde anlatılan açık saçık fıkralar yerine Kızıl Ordu'daki kadın ve kızlardan söz edelim:

Moskova önlerindeki savaşlarda, tabur komutanı olarak ben bu problemi şu şekilde çözümledim: Kadının yeri çarpışma alanları değildir. Açık ve yalın, bütün sorunlar kılıçla kesilmiştir.

Bizim taburumuzun savaşlarına asla kadın katılmadı, aramıza adım atmadı... Yalnız bir kez...

Bu öyküye daha önce, Volokolamsk'a çekilişimizi anlatırken yer vermeliydim. Ama o görünüşü hiç de hoş olmayan yürüyüşümüze dönmekte çekinilecek ne var?

Tipide tabur, bölükler halinde yürüyordu. Topuklarımızı vıcık vıcık çamurdan zor söküp alıyorduk. Önde asker gidiyordu. Onu toplar, makineli arabaları ve gereçlerin yüklü bulunduğu arabalar izliyordu. En sonra yine askerler vardı.

Çemberden kurtulan biz bu bölgeyi bırakırken sağımızda solumuzda köyler kalıyordu, bunları yüreğimiz yanarak düşmana bırakıyorduk.

Her yerde düşman vardı. Elimizde yalnız dar bir geçit kalmıştı. Tüm amacımız gecenin karanlığından yararlanarak bu geçidi izleyip, tümenin öteki birliklerine varmaktı.

Birliği Zaev götürüyordu. Bölüğü en başta yer almıştı. Ellerini iki yana açmış, yorulmadan yürüyordu. Siyasi yönetici Bozjanov, çarpış-

malarda dağılan, komutansız kalan, sonra bizim tabura alınan birliğin askerlerini götürüyordu.

Atın üzerinde taburun geçişini gözlüyordum. O da ne öyle? Bir eteklik görüyorum. Olamaz! İmkânı yok! Bana öyle gelmiş olacak... Hayır. Erkek vücutları arasında çizmeler arasında botlu bir ayak yürüyor, bir etek savruluyordu.

"Dur!" diye haykırdım.

Sıra durdu.

"Kadın sırayı terk etsin."

Çekingenlikle sıradan ayrılıp yanıma geldi. Yine "Birlik, ileri, marş!" buyruğunu verdim. "Kimsin sen?"

Karanlıkta kadının sesi çınladı:

"Sağlık memuru... Soyadım Zaovrajina..."

Tolstunov ekledi:

"Vasilievo köyünden Kombat. Almanlardan kaçıyor."

"Bu ne biçim iş. Neden bana bildirmediniz? Tabura yabancı bir kişinin alınmasına kim izin verdi?"

Bozjanov bir şeyler söylemek istedi ama sözünü kestim: "Susun. Yerinize."

"Ya ben?" diye sordu kız. "Beni Almanlara mı bırakacaksınız?"

Cep fenerimi çıkarıp düğmesine bastım.

Karanlıkta ışık, toparlak, geniş delikli bir burnu, çukur çenesi olan bir Rus kızının yüzünü ortaya çıkardı. Bir anda bana tüm ciddiyetle bakan gri gözler gördüm. Işıktan rahatsız olan kirpikleri kırpışmaya başladı. Feneri aşağıya doğru indirdim. Işık siyah bir kordonla omzuna asılmış sağlık çantasını aydınlattı. Sonra uzun çoraplarını ve kesinlikle su çekmiş olması gereken kısa konçlu botları aydınlandı. Bir kez daha bakışını görmek istedim. Yine onların ciddiyetiyle karşılaşınca şaşırdım.

Evet, onun için en ciddi an gelmişti. Vatan limanı bırakılmış, onu yurduna bağlayan ipler sanki baltalarla koparılmış, alelacele hazırlanmış torbası ile son çekilen birliğe, ayaklarında su çeken botları ile katılmıştı. Kutsal savaş onu da çağırmıştı. Gözlerinde geleceğe ait bir korku yoktu.

Feneri söndürüp sordum:

"Küçük adınız ne?"

"Varya."

"E, haydi bakalım Varya, seni götüreceğiz. Bizimkileri nerede bulursak oraya kadar seni de götürürüz. Oraya yerleşirsin."

"Sizinle kalamaz mıyım?"

"Bizimle olmaz."

3

DOLGORUKOVKA köyünün dışında –biz onu dolaşmıştık– bizi karargâh komutan yardımcısı Teğmen Kurganski sevinçle karşıladı. Onun görünmesi bizimkilere ulaştığımız anlamındaydı.

Kurganski, iki araba dolusu taze ekmek armağan getirmişti. Branda beziyle örtülü arabaların taşların parlattığı tekerleklerindeki demir çemberlere bakarak içimden sevinçle şarkı söylüyordum: "Bizimkilerin yanındayız, bizimkilerin elindeki topraklardayız."

Varya da askerlerle birlikte ormana doğru yürüdü; siyah kaputu, siyah beresi ve sırtında torbasıyla. Onu sıradan yine yanımıza çağırdım. Yaklaştı ve dönüp uzaklaşmakta olan sıraya baktı, bakışlarını bana çevirdi. Şimdi sabahın alacakaranlığında yüzünün çizgileri –iri kalın dudakları, açık alnı, düz saçlarının keskin ayrımı– gece feneri ışığın altındaki çizgilerden daha ince görünüyordu. Kabaca olan bu çizgiler sonra, eğitimle, okumayla, ruhî yaşamla inceltilmişlerdi. Vücudunda köylü gücü, emekçi kökü ve yalın bir insanlık vardı. Elleri geniş ve güçlüydü.

"E, Varya işte yol, gidebilirsin."

Bana dikilmiş koyu gri gözleri yaşla doldu. Ben kadın gözyaşlarından pek etkilenmem ama bu kız sanırım sık sık ağlamıyor. Titrek bir sesle sordu:

"Yalnız mı?"

Ona acıdım. Sahi bu sis içinde yalnız başına gitmesi doğru olmazdı.

"Pekâlâ Varya. Biraz daha bizimle yürüyeceksin."

"Sizinle kalsam olmaz mı?"

"Hayır Varya. Biz askeriz, eğer orduya hizmet etmek istiyorsan seni geriye göndeririz. Taburda kadına yer yok."

Onu sağlık takımına, bizim sağlık memuru Kireev'in yanına götürdüm.

"Kireev bu kızı sana emanet ediyorum. İsmi Varya Zaovrajina. Kaç yaşındasın Varya?"

"On dokuz."

Kireev:

"Benim de tam bu yaşta bir kızım var," dedi.

"Biliyorum... Sen bir babasın. Onun için de onu sana emanet ediyorum. Volokolamsk'a kadar bizimle olacak. Onu sıkı koru. Kızın gibi."

Varya'ya da allahaısmarladık yerine nasihatte bulundum:

"Sen de dikkatli ol. Burada kimse ile aşka kalkışma. Namuslu bir Rus kızına yakışır şekilde davran."

Kızardı. Bakışlarında "Bana neden böyle kaba davranıyorsun?" dediğini okuyordum.

4

ONDAN sonra olayların nasıl geliştiğini anımsayacağınızı umut ediyorum. Cimrilik göstererek, saklı silah ve cephaneyi Almanların burnunun dibinden çekmek istedim. Bozjanov'a boş olan çekicileriyle bıraktıklarımı alıp getirmesini buyurdum. Bozjanov erlerle gitti. Saklandığımız ormanın değişik yerlerinden atışlar başladı. Top atışları durmadan artıyor, silah sesleri ile birleşiyordu. Biz Bozjanov'u bekliyorduk. Onsuz kıpırdayamıyorduk. Askere çember savunması için siper kazmaları buyruğunu vermek zorunda kaldım.

Rahimov'la bölükleri dolaşıyordum. Sonra karargâhın yerleştiği kulübeye döndüm. Sağlık takımı da oradaydı. Ağaçların arasından neşeli gülüşler duydum. Nedir bu? Yaralılar böyle gülemezdi.

Seslerin geldiği yöne doğru yürüdüm. Küçük derenin yanındaki düzlükte ateş çıtırdıyor, bir kazanda su kaynıyordu. Bir ipe yeni yıkanmış önlükler, sargı bezleri, peçeteler, çarşaflar serilmişti. Dürüst olmak için söyleyeceğim: Çamaşırların beyazlığı göz alıyordu. Eski sarılıkları uçmuş, kan lekeleri, ilaç izleri yok olmuştu.

Bütün bunları Varya yapmıştı. Hâlâ burada, hemen derenin yanında çamaşır yıkıyordu. Paltosunu çıkarmış, yerine bir gömlek giymişti.

Kısa botlarının yerini artık, bir iyilikseverin sağladığı asker çizmeleri almıştı. Bir kütüğün üstüne koyduğu leğeni karıştıran, kızarmış elleri arasından, sabun köpükleri saçılıyordu.

Kızın çevresini, öykümüzde adı geçen kahramanların hemen hemen tümü, mıknatısla çekilmiş gibi sarmıştı. Başta tıraş olmuş Tolstunov ile hiçbir şeyden geri kalmayan Brudni, ateşte çizmelerini kurutuyordu. Aralarında disiplin örneği saydığım üçüncü bölük komutanı Filimov bile vardı.

Hayır, kadının savaş alanında yeri yoktur prensibini boşuna koymamıştım. Her yandan ateş sesleri geliyor, sarılmamız an meselesi olabilirken, burada komutanlar bir eteğin çevresinde toplanmışlardı. Varya beni görünce gülümsedi. Beyaz dişleri göründü. Gözlerinin içi parlıyor ve "işte görüyorsunuz ya ben işe yarıyorum, bana gereğiniz var" diyordu.

Biraz sıkılan komutanlar esas duruşa geçti. Sağlık arabalarının yanında Kireev'i görüp seslendim:

"Kireev, yanıma gel. Kıza böyle mi ilgi gösteriyorsun? Bu aslanların buraya toplanmasına neden izin verdin?"

"Yoldaş Komutan, ben onlarla nasıl baş ederim! Onlar komutan, bense..."

"Sen babasın. Ben sana onu bir baba gibi teslim ettim. Her yaklaşanı baba hakkı ile kovalayacaksın."

"Hata ettim Yoldaş Kombat. Cesaret edemedim."

"Bir kez daha etmek yok. Söz dinlemeyenleri bana bildireceksin. Anladın mı?"

Rahimov'a dönüp buyurdum:

"Tüm bu kahramanlar ve kızı bana, karargâha gönderin." Dönüp yürüdüm.

5

ÇAĞIRDIKLARIM hemen ardımdan beni izlercesine karargâh kulübesine geldiler. Onlarla birlikte Varya da siyah kaputu, siyah beresi ve ayaklarında çizmesiyle gelmişti. Hepsi kaygılıydı. Yalnız Tolstunov gülümsemeye çalışarak kendisini sakin gösteriyordu.

"Tolstunov, tabur komutanının yanına girerken neden sırıtıyorsun?"

"Kombat yine neler düşünüyorsun? Neden üzerimize saldırdın? Yani biz..."

Daha çok konuşturmadım:

"Siz yoldaş kıdemli siyasi yönetici, siz benim buyruğumda değilsiniz; benimle tartışmayı diliyorsanız lütfen bu taburu bırakınız. Ya sen Filimov? Bölük mü yönetiyorsun yoksa bayanla orman gezmesine mi çıktın?"

Filimov, kendisine başkaları önünde yapılan azarlamalardan son derece duygulanır ve çekinirdi. Bildiğiniz gibi o eski bir sınır subayıydı ve onun düşüncesine göre de tüm görev yapanlar sınır subaylarıydı. Sözlerimi dinlerken bazen kızarıyor, bazen sararıyor, yanakları titriyordu. Konuşmamı sürdürdüm:

"Sizi beğendiğim için hoş görmemi mi istiyorsunuz? Görmeyeceğim. Sen bir eteğin çevresinde dolaşıyordun."

"Yoldaş Kombat, bu ilk kez oldu..."

"Sus. Durumu kavrayamıyorsun. Her yan Almanlarla dolu ve sen onların her an bir yerlerden çıkabileceğini düşünmüyorsun. Herkesin görevinin başında olması gerekli."

Brudni de paparayı yedi. Hepsini sıradan geçirdikten sonra buyruğumu verdim:

"Gidiniz... Ya sen Zaovrajina... Bu ne biçim davranış?"

"Tanrım, nasıl?"

"Kendin biliyorsun. Bu erkekleri niçin çevrene topladın?"

"Ben toplamadım. Böyle şeyi asla..."

"Neden gülücükler sunuyordun onlara? Kafana şunu koy ki en ufak bir kırıtışın için seni şu kütüğe kor, kılıcımla parça parça ederim. Seninle birlikte sana kur yapanları da. Anladın mı? Soruyorum, anladın mı?"

Fısıldadı:

"An...ladım..."

Sonunda Volokolamsk'a ulaştık. Taburun önünde yürürken, yol kenarında alay sağlık merkezi komutanı Doktor Greçişkin'i gördüm.

Yanına gittim, birkaç sözcük konuştuk. Sağlık arabalarının geçişini bekliyordum. Arabaların birinde, yağmur altında, siyah paltosu ile Varya oturuyordu. Arabayı durdurdum.

"Varya, in aşağıya. Doktor, işte size cepheden bir armağan. Namuslu ve çalışkan bir kız. Geleceğin doktoru. Bizimle beraber Almanlardan kaçtı. Size yardımcı olur, hastalara bakar. Bana şikâyette bulunmayacağınızdan eminim." Doktor, Varya'nın elini sıktı.

"Bizim tabur komutanından tavsiye almak hiç de kolay bir iş değildir. Sizin için bir yer bulacağız Varya."

Kız, veda için bana baktı. Gözlerinde teşekkür ve kızgınlık okunuyordu. Varya'nın elini sert bir hareketle sıktım.

6

TÜMENİN yedeği olan taburumuzun sonraki savaş yolunu biliyorsunuz. Volokolamsk'ın önünde çarpıştıktan sonra bizimkilerden kopmuş, sonra Almanların arasından sıyrılarak yine bizimkilere ulaşmıştık.

Sonunda tabur dinlenmeye girdi. Panfilov'un yedekleri olarak cepheden beş altı kilometre geriye, ikinci hatta alınmıştık. Bölükler bir çayırlığa yerleşti. Hemen yeraltı sığınakları kazıldı. Tabur karargâhı ile özel birlikler Rojdestveno köyüne yerleşti.

1941 Kasım'ının başında soğuklar birdenbire bastırdı. Moskova önünde uzanan tüm cephe boyunca eylemsel olarak bir duraklama vardı. Kendilerine Moskova yolunu açmayı başaramayan ve bizim direncimizi kıramayan Almanlar, yeni bir saldırıya girişebilmek için durmadan yeni takviye birlikleri alıyordu. Bu sırada savaş yalnızca topçular arasındaydı. Kulaklarımız, onların aralıksız sürüp giden monoton seslerine alışmıştı. Düşman zaman zaman bizim köyümüze de ateş yağdırıyordu. İçtenlikle söylemeliyim ki Almanlar bize rahat, huzur vermiyordu. Geceleri insan açıkta bir sigarayı bile rahat içemiyordu. Bazıları bir kibrit veya bir sigara ateşine yirmi roket mermisi birden gönderiyordu. Her şeye karşın ağır ve güç çarpışmalardan sonra yine de dinleniyorduk. Yine de ayın yedisinde, devrimin yirmi dördüncü yıldönümünü kutlayabildik. Bayram dolayısıyla armağan

olarak bize Kazahistan'ın ünlü Alma-Ata elmaları ile şeker ve şarap gönderilmişti.

Farkına varmadan bu kısa süreli rahata alıştık ve birbirimize konukluğa bile gitmeye başladık.

Söz konusu edeceğim gece de ben yine defterime eğilmiş, taburun savaşlarını yazıyordum. Bütün küçük karargâhım aynı yere toplanmıştı. Tolstunov ile Bozjanov geniş bir yatakta kardeş kardeş, yan yana uyuyorlardı. Rahimov en sevdiği işi yapıyor, benim notlarımla ilgili şemaları çıkarıyordu.

Kapı açıldı:

"Yoldaş Kombat, izin verir misiniz?"

Eşikte sağlık memuru Kireev duruyordu. Bana yüzünde şeytanca bir ifade var gibi geldi. İyimserlik dolu dudaklarını bir anda bir tebessümle aralanmasını bekliyordum. Sesini alçalttı.

"Bir olay var Yoldaş Kombat."

Uyanmış olan Tolstunov yatağın içinde doğrulup oturdu. Yarı uyanık bir halde Bozjanov gözlerini aralayıp başını kaldırdı. Yüzü uykudan pembeleşmişti.

"Ne olayı?" diye sordum.

"Benim kızım, Varya Zaovrajina. Unutmadınız ya?"

"Kızın mı? Seninki mi?"

Burada belirtmek gerek. Oda birden hareketle doldu. Tolstunov çıplak ayaklarını yere indirdi. Bozjanov kendisine battaniye görevini gören kaputunu savurarak, uykulu durumunu üzerinden attı. Hatta Rahimov bile elindeki kalemi bir kenara bıraktı. Sordum:

"Nerede?"

"Sizin yanınıza girmek istemedi Yoldaş Kombat."

"Bak hele, korkmuş mu?"

"Hayır... Davet bekliyor."

"Oo... Gurur ha?"

"Gurur."

"Haydi, davet et. Onu gördüğüme sevinirim. Uzakta mı?"

"Burada... Evin önünde."

Hemen buyurdum:

"Subay arkadaşlar çevreyi düzene koyun."

Ancak buyruk gereksizdi. Lafımı bitirmeden Tolstunov çizmelerini giymeye başlamıştı. Bozjanov, canlılığını bulmuş, kaputu duvardaki çiviye asılmıştı. Yatağın üzerindeki kırışık örtü sanki kendiliğinden düzeldi ve Bozjanov'un kıvırcık saçlarında bir tarak dolaştı. Rahimov süpürgeyi almış, çöpleri topluyordu.

"Kireev, konuğu davet et. Kızı bekletme... Sinçenko!"

Sundurmadan sesi geldi:

"Buradayım."

"Misafirimiz var. Semaveri koy."

"Kaynıyor bile."

7

BİRAZ sonra Varya, babalığının eşliğinde odanın eşiğinde göründü. Üzerinde askerî bir üniforma vardı. Palto yerine vücuduna oturmuş bir kaput, ayaklarında ona armağan edilmiş ağırlarının yerine ölçüye göre yapılmış hafif çizmeler vardı. Tüzüğe uygun olarak, saçlarının içinde toplandığı kalpağında bir kızıl yıldız parlıyordu. Varya bana selam verdi:

"Yoldaş tabur komutanı, çağırınız üzerine geldim. Askerî sağlıkçı Zaovrajina."

"Yoldaş sağlıkçı," diye cevap verdim, "askerler komutanlarının yanına tüzük gereğince iki kez çıkabilir. Biri yeni atamalarında ötekisi ise izin dönüşü. Anlaşıldı mı?"

"Evet."

"Şimdi Varya, üstündeki zırhtan sıyrılabilirsin; konuğumuzsun, otur."

Varya yine elini kalpağına götürüp selam verdi. Üniformasıyla selam vermekten mutlu, bir kez daha gülümsedi. Ancak hemen dudaklarını kıstı. Gülümsemesi mermiyle vurulmuş gibiydi. Hemen kayboldu.

"Varya bu ne biçim iş," dedi Tolstunov. "Gülümsemeye korktun."

Çekinmeden cevap verdi:

"Sizin kombatınızdan korktum. O yasak etti. Buna cesaret edersem beni kütüğe koyup kılıcı ile doğrayacak."

Bazen yaşlı, bazen sevinçli, bazen ciddi gri gözlerinde gülümseme gördüm. Bozjanov'un gülmesini zor tuttuğunu fark edince ona sertçe döndüm ama insanın her zaman ciddi olmaması gerektiğini, bazen şaka etmesini de bilmesi gerektiğini düşünerek kahkahayı bastım:

"Bu savaş anındaydı. Şimdi konuk Varya için yasak kaldırıldı. Gel seninle anlaşalım. Bundan böyle vahşiliklerimden söz etmek yok."

Buna karşın bana bir kere daha saldırı oldu. Bu kez başka yandandı.

"Yoldaş Kombat," diye seslendi sağlık memuru Kireev, "onu size emanet ediyorum."

Şuna bak, benim sözlerimle bana dokunduruyor! Ama ne yapalım. Dayanmam gerekli.

"Pekâlâ. Gidebilirsin. Kızıma göz kulak olurum."

8

VARYA, kalpak ve kaputunu çıkardı, elini saçlarından geçirdi, omuzları ve yakası büyük gelen gömleğini çekiştirdi. Buna karşı, askerî usullere göre dikilmiş olan etekliği düzgündü. Yanıma yaklaştı.

"Yoldaş Kombat..." Sözünü kestim:

"Varya, ben senin için Kombat değilim. Bana Kıdemli Teğmen diyebilirsin."

Bir süre sustu. Gri gözlerinde ciddi bir ilgi vardı.

"Peki, rica etsem... Size Kombat demem için yine izin vermez misiniz?"

"Eh peki," kabul ettim. "Konuğun isteği geri çevrilmez."

"İzninizi geri almayacak mısınız?"

"Hayır Varya. Bir söz vardır: Kapıyı kapatırsan onu bir daha açma, armağan verirsen geri alma."

"Doğru." Varya birden yine karşımda esas duruşa geçti. "Madem öyle, izin verin Yoldaş Kombat kendimi tanıtayım. Gelmek değil, tanıtmak."

Bu davranışıyla yanımıza atanma dileğinde bulunuyordu.

"Bak hele, neler de çıkarıyorsun!.. Hayır. Bu konuyu kapatalım Varya. Otur... Sinçenko, semaver ne durumda?"

Kız üzülerek sustu. Ama Sinçenko semaveri getirip de hazırlığa koyulunca davranıp yardıma koyuldu. Porselen çaydanlıkta kullanılmış çay vardı. Sinçenko çaydanlığı almak istedi:

"Ver dökeyim."

Varya:

"Neden?" diye karşı koydu. "Bu toza karşı en iyi çaredir."

Sonra ıslak yaprakları yere serpiştirdi. Bozjanov biraz kırgın, araya girdi:

"Yoldaş Rahimov daha yeni süpürmüştü."

Varya, yalnız başını sallamakla yetindi. Sonra da kış nedeniyle çevresi kâğıtlar yapıştırılarak tıkanan pencereye baktı.

"Yoldaş Kombat birinin daha içeriye girmesine izin verir misiniz?"

"Kim o?"

"Temiz hava."

Herkes güldü ve pencere açıldı. O anda içerinin daha çok aydınlanması üzerine camların ne derecede kirli olduğunu anladım. Dışarıda erken gelen bir Rus kışı vardı. Açık pencereden içeriye kar giriyor ve hemen eriyordu.

Varya, çamaşır yıkarken olduğu gibi istekle ortalığı düzenledi. Sonunda her taraf derlenmiş, camlar silinmiş, kapılar temizlenmişti. Ortalıkta toz yoktu.

Masaya oturduk. Soframız zengindi. Çay içerken bir şeyler de yiyecektik. Masaya serilmiş gazete kâğıdının üzerinde kalıp halinde yağ, salam, konserve, bisküvi ve hatta iki parça da çikolata vardı.

9

TAM çaya otururken bir konuk daha geldi. Teğmen Muhammedkul İslamkulov.

İnsanı kabalaştıran askerî alışkanlıktan ötürü kaput ve kalpağı ile içeriye dalmamıştı. Bunları sundurmada çıkarıp içeri girmişti. İri yapılı yakışıklı Kazah'ın her şeyi göz okşuyordu. Geniş, biraz yuvarlak omuzları, dimdik bir boynu, güzel yapılı bir başı, açık alnının üzerinde benimkilerden daha siyah, geriye taranmış saçları vardı. Siyah, iri gözleri üzerinde kaşları kıvrımlanıyordu. Elmacık kemikleri çıkık değildi. Dolgun yanakları soğuktan kızarmış, parlıyordu.

Size bir kez daha anlatmıştım sanırım:

Eskiden Kazahlar üç soya ayrılırmış. Savaşçılar, işte ben bunlardanım; sonra hekimler soyu, bunlar biraz şişmandır, Bozjanov onlardandır; sonuncular siyasiler, İslamkulov vücut yapısını ve güzelliğini bunlardan almıştır.

İçeri girince eğilerek selam verdi. İki hafta önce onunla Novlyanskoye köyü yakınlarında dirsek dirseğe savaşmıştık. Almanları birlikte kovalarken ve üzerimize mermiler yağarken kardeşleşmiştik. Şimdi bize konukluğa gelen İslamkulov'un tüm bu nedenlerle kollarını açarak bana gelmeye hakkı vardı. Ancak o mütevazı bir şekilde eğilip selam vermekle yetinmişti.

Onu sevinçle karşıladım ve ince biçimli ellerini içtenlikle sıktım. Sonra da Varya'nın yanına götürdüm.

"E, Yoldaş sağlıkçı..."

Kız hemen hafif bir selam verdi.

"Sana İslamkulov'u tanıştırayım. Kendisi bir bölük komutanıdır. Yüksek eğitimi olup bizim Kazahistan'ın aydınlarının temsilcisidir. Benim vahşiliklerimi eleştirir ve katı yüreklilikle suçlar. Söz aramızda, komutanlığı sert değildir."

Varya cevap vermedi, yalnız kızardı. Anlaşılan onu yine kırmıştım.

"Baurdcan," dedi İslamkulov, "uzun bir süredir bunu söylemek istiyordum ama çarpışmalar arasında zaman kalmıyordu... Çoktandır söylemek istiyordum: Sen haklısın Aksakal."

Son sözcüğü Kazahça söylemişti.

"Aksakal" yani "Baba, ihtiyar". Üzerine basarak söylediği bu sözlerle aramızdaki tartışmaları kesmek istiyordu. Ondan beş altı yaş daha gençtim. Ama o Kazah aydını, eski törelerimizi pek tanımayan İslamkulov, Alma-Ata'da yaptıklarının tam aksine davranmıştı. Bana şimdiye kadar hiç "Aksakal" dememişti. Önceki tartışmalarımızda birbirimize karşı daima sert olmuştuk. Ama şimdi konukluğa gelen o, bir tabur komutanına karşı Kazah töreleri içinde davranıyor ve bizim "akın"ların* diliyle cevap veriyordu. Teşekkür karşılığı başımı eğdim.

* Akın: Halk ozanı ve şarkıcı. *-çev.*

10

MASA başında içten sıcak bir konuşma başladı. İslamkulov'a bakıyor, kendi için, bölüğü için anlattıklarını dinlerken, karşılaşmalarımızı, söyleşilerimizi anımsıyordum. İslamkulov, fikirleri bulup tartışmayı, kanıtlar ileri sürmeyi sever; karşısındakini azarlarken bile inandırıcı olmaya çalışır, sözleri tartardı.

Geçmişte çok kez beni içtenlikle eleştirmişti. Bir kez Alma-Ata'da iki yedek komutan bir toplantıda bir araya gelmiştik. Dağda yapılan ve tüm gün süren bir eğitimden dönüyordum. Atlar da, bataryanın erleri de yorgundu. Kamp yerine yaklaşırken erlere şarkı söylemelerini buyurdum. Yorgunluk o derece büyüktü ki kimse ağzını açmadı. "Sağa çark!" diye bağırdım ve bataryayı yeniden dağa götürdüm, iki saat daha eğitim yaptık. Geriye ancak karanlıkta döndük. Bataryanın, emre uymadığı yerde yine "şarkı söyle" buyruğunu verdim. Bu kez söylendi.

İslamkulov, gece çadırıma geldi.

"Böyle olmaz Baurdcan," dedi. "Sen çok acımasız ve sert davranıyorsun."

"Hayır," dedim. "Her buyruk yerine getirilmeli. O sanki kana girmeli. İkinci bir alışkanlık olmalı."

O zaman İslamkulov bunu kabul etmiyordu. Şimdi ise birçok savaştan sonra, onların acılarını duyduktan sonra: "Sen haklıymışsın Aksakal," sözleriyle içeri giriyordu. Benim de ona bazı şeyleri açıklamam gerekiyordu. Onun da haklı olduğu yanlar vardı ama o gece bunlar bende saklı kaldı.

Bu arada akşam karanlığı çöktü. Gaz lambasını yaktık. Sinçenko, karartma gereğine uyarak pencereyi sıkıca örttü. Böylece masanın çevresinde ve ışığın ölgün dalgasında sanki daha içtenlikle toplanmıştık. Birer bardak votka içtik. Sonra bir kez daha.

Votkayı tatmayı dahi reddeden Varya'ya bardağına çay koyarken takıldım.

"İslamkulov, sana bir şey soracağım. Bu kız onu taburuma almam için yalvarıyor. Bense kadının yeri birliğin içi değil diye düşünüyo-

rum. Yanılmıyorsam, zamanımızın önderleri de benim gibi düşünüyorlar. Senin düşüncen nedir?"

İslamkulov cevap verdi:

"Bana kalırsa sen iç savaşı unutmuşsun. Bu büyük savaş da çok şeyi değiştiriyor. Daha önce düşünülmesi bile anlamsız olan şeyler şimdi ihtiyaç oluyor."

11

KAPI yine açıldı ve tabur nöbetçi subayı olan Teğmen Timoşin girdi. Delikanlılık çağını yeni atlatmış olan bu çocuk, temiz kalpli ve utangaç bir insandı. Sıkılgan bir şekilde başını bize çevirmiş konuşuyordu:

"İzin verirseniz bir şey söylemek istiyorum. Bir evde pencereler iyi maskelenmemiş, kendilerine pencereyi örtmelerini söylediğimde bana 'Küstah' dediler."

"Kim bu?"

"Genç bir kadın... Ben de bir şey yapamıyorum."

"Bir şey yapamıyor musun? Dadıya mı gereğin var?"

Timoşin başını indirdi.

"İki asker al," diye buyurdum. "Bu kadını al buraya getir. Evde kim varsa buraya getir. Anladın mı?"

"Baş üstüne Yoldaş Kombat."

Biz çay içmeyi sürdürdük. Kadının yeri konulu konuşmamız unutulup başkasına geçildi.

On beş dakika kadar sonra Timoşin, odaya dudakları rujlu, güzel bir kadını içeriye soktu.

"Güzelim sen neden genel buyruklara uymuyorsun? Sonra bir de komutanı kırıyorsun?"

Gürültü koparmaya kalktı.

"Güzelim ne demek? Ne biçim konuşma bu?"

"Ohoo amma da yürekli!.. Timoşin. Yanında kimse var mıydı?"

Biraz gecikmeyle karşılık verdi:

"Evet, Yoldaş Kombat."

"Kim?"

Teğmen rahatsızlık duyuyordu. Anlaşılan onda iyi yüreklilik yine harekete geçmiş, herkesin içinde ad vermekten çekinir olmuştu. Sustu...

"Onu buraya getirdin mi?" diye sordum.

"Evet. Dışarıda Yoldaş Kombat."

"Getir buraya. Güzelim, şimdi de seni koruyanı görelim bakalım."

Bir dakika sonra karşımıza dikilenin kim olduğunu sanırsınız... Bölük komutanı Efim Efimoviç Filimov. Asık bir yüzle içeri girdi. Rüzgârın çatlattığı yanakları her zaman kırmızıydı. Şimdi ise ensesine kadar kızarmıştı. Onun için hiç de uygun olmayan anda bir asker gibi davranmayı başardı. Topuklarını birbirine çarparak sıkı bir selam aldı.

Masada bir kahkaha koptu. Göz ucuyla çok yakın günlerde Efim Efimoviç'in kur yaptığı Varya'ya baktım. Varya eliyle ağzını kapattı. Gülümsemesini örtmeye çalışıyordu.

Filimov'un yanağında bir kas gerilip seğirmeye başladı. Artık onu cezalandırılmış sayıp "Haydi git," diyebilirdim. Hayır, hayır disiplini gevşetemem.

Boyalı kadın hâlâ yüreklilikle direnip söylenmesini sürdürüyordu.

Sertçe ona dönüp buyruğumu verdim:

"Siz cephe bölgesinde düzeni bozuyorsunuz. Garnizon nöbetçisinin de buyruğuna karşı gelmişsiniz. Toparlanmanız için size iki saat süre veriyorum; iki saat sonra bu köyde olmayacaksınız."

Yine karşı koymaya kalkıştı.

"Susunuz," diye bağırdım. "Filimov."

"Buyurun Yoldaş Kombat."

"Hanımı Golubsovo köyüne kadar götürüp orada bırakacaksınız. Buyruğun uygulandığını da bana bildirin."

Filimov, kaşlarını daha çok çattı ama cevabı tam askerceydi:

"Baş üstüne."

"Ahbabını da sakinleştir."

Bir an oyalandı. Üst dudağını ısırdı. Buyruğu değiştirmem için ricada bulunmak istiyordu. Ama disiplin üstün geldi ve caydı. "Gidelim."

Ses tonu sertti. Kadın ses çıkaramadı.

Onların çıkışından sonra odaya sessizlik çöktü. Tolstunov ile Bozjanov sanırım bazı günahlarını anımsayarak bakışlarını tabaklarına dikmişlerdi. İslamkulov, konukluğa yaraşır bir tutumla işlerimize karışmadı. Sonunda Tolstunov başını kaldırıp gülümsedi ve Varya'ya döndü:

"Zaovrajina, acaba her şeye karşın, bu acımasız komutanın buyruğu altına girmek ister misin?"

Varya, kısaca ama yalın bir karşılık verdi: "İsterim."

"Hayır, Varya," dedim. "Taburun içine kadın sokmayacağım. Bu konuda daha çok konuşmayalım."

Kararım böyleydi. Kısa ve kesin. Kılıçla kesilmiş gibi.

Kadınlar konusundaki masallarım yeter sanırım yazar arkadaş. Gerçekten dinlenirken bunlara izin verilir. Ama taburun, bu büyük savaş içinde bir sigara içimliği kadar süren dinlenmesi sona eriyordu...

PANFİLOV BİR ÖĞLE KONUĞUMUZ OLUYOR

1

BİR gece Panfilov beni aradı.

"Merhaba Yoldaş Momiş-Uli, nasılsınız? Yaşam nasıl geçiyor?"

"Teşekkür ederim Yoldaş General. Tüzüğün buyurduğu şekilde normal bir yaşam içindeyiz."

"Şimdi ne ile uğraşıyorsunuz?"

"Defterimi gözden geçiriyor ve bazı yerlerini düzeltiyorum Yoldaş General. Bana verdiğiniz görevi bitiriyorum."

"Bitiriyor musunuz? Başardınız mı? Buna çok sevindim Yoldaş Momiş-Uli... Yarın öğleyin size geleceğim... Bana verdiğiniz sözü unutmadınız değil mi?"

"Hangi sözü Yoldaş General?"

"Etli pilav yapmayı. Sizde bunu iyi yapabilecek kişi var sanırım."

"Evet var."

İçimden generalin bu merakına şaşarak cevap verdim:

"Siyasi yöneticimiz Bozjanov. O, yemek pişirmeyi seviyor. Milli yemeklerimizin ustası."

"Tadarız bakalım... O zaman beni yarın öğle yemeğine bekleyin Yoldaş Momiş-Uli."

Geceki telefon konuşmamız böyle bitti. General benimle çok iyi tanıdığı bir dostu gibi konuşmuştu: "Nasılsınız, ne yapıyorsunuz? Öğleyin bekleyin beni..." Eski bir sigara tiryakisi gibi kısık çıkan sesinde en küçük bir buyruk tonu yoktu.

Gece birdenbire uyandım. Tolstunov düzenli bir sesle uyuyor, Rahimov da belirsiz bir şekilde nefes alıyordu. Dışarısı sessizdi. Savaşa ait bir çıt bile duyulmuyordu. Düşüncelerimde birden "Başardınız mı?" sözü belirdi. General neden böyle demişti? Bununla ne demek istemişti?

2

SONRAKİ gün kararlaştırılan saatten biraz önce geldi. Kızağın kapı önünde durduğunu odamda çalışırken gördüm. Başında kalpağı, üstünde uzun kaputu ile Panfilov, donup taşlaşmış ve üstü karla örtülmüş yere hafifçe atladı. Hızla üstümü düzeltip onu dışarıda, merdivenlerde karşıladım.

"Yoldaş General, Talgar alayının birinci taburu, şimdi tümen komutanının yedeği olarak bulunuyor."

"Yürüyelim, yürüyelim," diye sözümü kesti. "Yazda değiliz, üşüyeceksiniz."

Sundurmaya girdi ve bize mutfak görevi yapan odanın kapısını ardına kadar açtı. Tam o sırada Bozjanov, önünde pek de temiz olmayan bir önlükle fırından bir tencereyi çıkarmıştı. Tabur aşçımız ihtiyar Vahitov da denetlemesini yapıyordu. Dinlenme süremiz içinde Bozjanov biraz şişmanlamıştı. Fırının ateşinden aydınlanmış yüzü parlıyordu. Bir an bizi görünce şaşırdı. Hızla elindekini yana koyup önlüğünü çıkarıp attı ve önümüzde esas duruşa geçti.

General:

"Merhaba Yoldaş Bozjanov," dedi. "Yemek pişirmede ne derecede usta oluğunuzu göreceğiz. Hem rica ediyorum siz de bizimle yiyin."

Panfilov kapağın altından yükselen buhara bakıp kokuyu içine çekti.

"Güzel kokuyor... Epeyi pişirdiniz mi bari?"

Bozjanov neşe ile cevap verdi:

"Çok, Yoldaş General. Yeter de artar bile. Ama bir saate daha gereğimiz var."

Panfilov, cep saatini çıkarıp baktı ve saatin camını parmağı ile okşadı:

"İki de olabilir," dedi. "Yoldaş Momiş-Uli bu arayı bölük komutanları ile konuşmaya ayırdım. Bir itirazınız olur mu?"

"Baş üstüne. Şimdi toplarım onları."

Hemen, bizim sessiz ve göze çarpmayan tabur karargâh komutanını çağırmak için geri döndüm. Ama o artık yanımızdaydı.

"Rahimov, bölükleri ara ve komutanları çağır."

Panfilov araya girdi:

"Hayır, şöyle yapalım," dedi, "Yoldaş Rahimov benim kızağımı alın ve bölük komutanlarını siz buraya getirin."

Rahimov, sessizce çıktı.

"Onlar gelinceye kadar biz sizinle çalışalım Yoldaş Momiş-Uli. Çalışma masanız nerede?"

3

GENERALİ odama götürdüm. Soyundu. Omzundaki kayışı çözdü ve iyice kamburlaşarak masaya yaklaştı. Masanın üstünde savaşlarımı yazdığım bir hayli yıpranmış defterim, saldırılarını ve savunmalarını gösteren harita duruyordu. Panfilov onlara ilgiyle baktı. Esmer ve kırışıklıklarla dolu eli, kırmızı kaplı tüzük kitabına uzandı. Bir an onu açmak ister gibi yaptı ama caydı. Bir Kazbek paketi çıkarıp, sigara aldı, bana da sundu. Ceplerini karıştırıp çakmağını buldu. Birkaç kez çaktığı halde fitili ateş almadı. Kibrit vermek için acele ettim. Panfilov sigara içmeye koyuldu. Bir an elindeki çakmağa bıkkınlıkla bakıp onu cebine attı.

"Oturun Yoldaş Momiş-Uli. Yanıma oturun."

Harita çantasından kendisine ait haritayı çıkardı. Onda tümenin Volokolamsk savunmasının aralıklı zinciri belirdi. Harita üzerindeki çizgiler iki hafta önce alınmış olan kentin birkaç sokağını kesiyordu. Çizginin içinde kalan yerler, istasyon yanında uzanan sokaklar, aralıklı köyler, kasabalar, kahverengi ile belirtilmiş tepeler, yeşil adalar halinde ormanlar, zikzaklı köy yolları, küçük göller, düzlükler, dereler ve sonu da Moskova'ya uzanan Volokolamsk şosesi... Burası yeni savaşları bekliyordu. Bizim kırmızı savunma çizgimiz her yerde birbirine değmiyordu. Şurada burada, yol olmayan yerlerde aralıklar vardı. Ben bu boşlukların ateş altında olduğunu biliyordum. Topçuların bulunduğu yerler kırmızı kubbecikler halinde görülüyordu. Moskova için yapılacak savaşı düşününce, on gün önce generalin haritasıyla ilk karşılaştığımda olduğu gibi yüreğim sıkıştı. Ön hattın gerisinde, topçu siperlerinden ve karargâh savunmasından sonra yalnızca benim taburumun siperleri işaretlenmişti.

Dikkatle bakınca haritada ardında bulunduğumuz Rojdestveno köyünden çeşitli yönlerden cepheye doğru kurşun kalemle yalın çizgiler konmuş olduğunu gördüm.

Panfilov gözlerimin kaydığı noktayı görünce konuştu: "Buraya sizin göreviniz işaretlendi Yoldaş Momiş-Uli." General, yelpaze gibi açılan çizgilerden bir bir parmağını geçiriyordu.

"Sizin taburunuz benim tek yedek gücümdür. Düşman nereden saldıracak bilmiyoruz. Her gediği kapamaya hazır olmalıyız. İşte size beş yön. Bu beş bölümü kendi haritanızda işaretleyin."

Henüz hiç kullanmadığım ve savaşlarda yıpranmamış yeni bir harita çıkardım. Panfilov kalemi eline alıp bu beş yönün son noktasını kendi eliyle işaretledi. Bunu yaparken de, düşman şuradan ya da buradan saldırırsa durum ne olur diye düşüncelerini belirtiyordu. Her zamanki şakacılığı yoktu. Tam bir ciddiyetle konuşuyordu.

"Bütün yolları incelemeniz gerekli. Bu sorun üzerinde düşünüp taşının. Anladınız mı?"

"Evet, Yoldaş General."

"Bir şey sizi sıkıyor mu? Bu soruya cevap hazırlarken kendinizi düşmanın yerine koyun ve öyle düşünün."

Kendimi Alman komutanının yerine koyup bildiğim tüm kurnazlıkları uygulamaya başladım. General gücümü bir noktada toplayıp başka bir yönden bir gösteri saldırışı yaptı ve bir süre sonra Panfilov'un yedek gücünü de buraya geçirdikten sonra asıl gücünü çevirip artık engellenmeyen ve bana Moskova yolunu açacak olan Volokolamsk şosesine yüklendim.

Panfilov, beni dinlerken başını sallıyordu. Anlaşılan bu olacakları birçok kez usundan geçirmişti.

"Öyle, öyle," diye mırıldandı. "Birden, saklı ve anlaşılmadan... Eh arkadaş... Bunu bildiğin için suçlusun... Bay komutan buyruk verin bakalım askerlerinize; başkalarının bakışlarının giremeyeceği ormanlara yollansınlar. Buna hazır mısınız? Kışlık giysileriniz var mı? Yıldırım savaşı için her türlü olanağı hazırladınız mı? Bu buyruğu verme yürekliliğiniz var mı? Bu dediğiniz hareketi yapmaya hazır mısınız?"

Alman komutanı sanıyla açıklamada bulunmak zorunluğundaydım.

"Hayır, bu konuda kesin karar veremem."

"Önemli değil." Panfilov, alaylı bir sesle beni avuttu. "Bay düşman zamanı gelir, buna da hazır olursunuz..." Sonra bana, ben olarak seslendi:

"Savaş bütün gerçekleriyle kabul edilmeli Yoldaş Momiş-Uli. Düşmanı olduğu gibi görmeli. Bunlar ahlakı bozulmuş bir haydut ordusu. Rahat içinde savaşmaya alışmışlar. Yağmacılığa, ellerine geçenleri evlerine paketlemeye alışmışlar. Doğaldır, onlar başka şekilde savaşmayı da deneyeceklerdir."

Sonra yine beni Alman komutanı yerine koyarak sordu:

"Ama şimdi... Buyruğunuzu verin bakalım. Güçlerinize komuta edin ve beni atlatın."

Düşmanın yerine davranışta bulunmayı sürdürdüm. Panfilov da davranışlarımın eleştirisini yapıyordu.

Birden durup dışarıyı dinlemeye başladı. Uzakta bir yerde toplar gümbürdüyordu.

"Duyuyor musunuz? Alman, topçumuzu dövmeye çalışıyor. Belki de yeni ulaşım yolu açmaya çalışıyor? Eğer dinlemeyi becerirsek..."

Cephe yönünden yine atış sesleri geldi. Panfilov yineledi:

"Eğer dikkatli dinlemeyi becerebilirsek..." Birden çalak bir davranışla bana döndü ve gözlerimin içine baktı.

"Çekinmeyin, dilinizde Volokolamsk sorusu dolaşmıyor mu?"

Anlamıştı. Açıklamak zorundaydı. Oradan benim taburum, Panfilov'un yedek gücü, çekilmek zorunda kalmamış mıydı?.. Bunu belirtmek zorundaydı.

"Madem dediklerim doğru, o halde sizin generali nasıl aldattılar orada değil mi?"

İlgiyle cevabımı bekliyordu.

"Cephe parçalanmıştı, Yoldaş General."

"Evet, cephe hattı. Bu konuda sizinle karşılıklı konuşmuştuk sanırım. Hat hipnotize etmesin sizi. Eski hat taktiğinden ciddi şekilde kurtulmamız gerekli. Yalnız benim değil sizin de Yoldaş Momiş-Uli. Anlaştık mı?"

Yeniden haritaya baktı. Eli asker usulü, oldukça kısa kesilmiş saçlarına gitti ve ensesini kaşıdı.

"Her şey olabilir. Tek yedek taburumuz beş taburun koruması gerekli yeri tutuyor. Tüzüklerde böyle bir şey yok."

Kırmızı kitapçığı aldı ve karıştırdı.

"Bulamayacağız Yoldaş Momiş-Uli... Tüzüklere savaş gerçek şekliyle yazılmamış. Her şeye karşın... En güzel sözdür."

Panfilov elindeki kalemle yalın çizgilerle düzlüğü karalarken yüksek sesle okumasını sürdürdü:

"Düşmanı yok etme amacında hedefe ulaşmayan değil, sorumluluk korkusuyla hareketsiz kalan ve elindeki tüm gücü gerektiği sırada kullanamayan, cezalandırılmayı hak eder..."

Biraz düşündü ve bu kez kendisinden konuştu:

"Sırası gelince Almanlar da bizim burada denediğimiz çekilme savaşlarına başlayacak... Ama burada..." Panfilov düzlükten birkaç kalem daha geçirdi. "Bunu Nazi mekanizması yapamayacak. Ukalalar bunu yapamaz. İnisiyatifi elinde tutmamaktansa hareketsiz kalmak daha iyidir... Onlar bunu beceremez... Biz ise..."

Dışarıda nal sesleri işitildi. Anlaşılan generalin kızağı dönmüştü. Panfilov pencereden bakıp cümlesini tamamladı:

"Bizim için ise inisiyatif kanunu gereksiz. Bizim için inisiyatif..." Sözcüğü ararken parmaklarını havada döndürüyordu. "O bir... Eh, siz beni anlıyorsunuz."

4

RAHİMOV, odaya girerek bölük komutanlarının geldiğini bildirdi.

"Pekiyi, çağırın onları buraya." Ayağa kalkıp odayı gözden geçirdi. "Hepsine sandalye yetecek mi Yoldaş Rahimov?"

Acele etmeksizin haritasını katlayıp çantasına yerleştirdi. Masada Panfilov'un kalemiyle orası burası çizilmiş benim haritam kaldı.

Birbiri ardından üç teğmen içeri girdi ve generalin önünde dimdik durdular. Brudni'nin canlı sesi duyuldu:

"Yoldaş General, buyruğunuz üzere geldim. Bölük komutanı Brudni."

Ufak tefek Brudni ötekilerden daha rahat görünüyordu. Ardından Zaev kendini tanıttı. Köşeli yüzünde çökmüş yanakları yeni tıraş olmuş gibi parlıyordu. Saçları sıfır numara kesilmişti. Daha önceleri hiç umursamadığı gömleğinin yakası tertemizdi. Sıra Filimov'a gelmişti. Omuzlarını germiş, göğsünü şişirmiş durumda, belirli sözcükleri söyledi. Konuşurken güçlü boynunda bir damar şişiyordu.

Bu arada Rahimov, odadaki sandalyeleri tamamladı.

Panfilov:

"Arkadaşlar ben hepinizi tanıyorum," dedi. "Siz de beni tanıyorsunuz. Oturun şöyle birer sigara içelim."

Kazbek paketini çıkardı, bense kibrit çakmak için acele ettim. Herkes bir sigara yaktı. Ama odada heyecanın azalmadığını anlıyordum. Panfilov, cebinden çakmağını çıkardı.

"Bunu bana Alma-Ata'da armağan ettiler. Ama neden bilmem nazlanıyor... Atarsam hoş olmayacak. Haydi, siz bir bakıverin Yoldaş Zaev, yanılmıyorsam sizin elinizden bu işler geliyor."

Zaev pırıl pırıl çakmağı aldı ve çarkını çevirdi, beyaz kıvılcımlar parladı ama yanmadı. Kabalaşmış parmak bir kez daha davrandı yine olmadı.

Zaev:

"Aslında ben daima siyasi yönetici Bozjanov ile birlikte çalışırım," diye mırıldandı. Panfilov hemen atıldı:

"Evet, ya Bozjanov nerede? Siz onu karargâha almadınız mı Yoldaş Momiş-Uli?"

"Bana yardım ediyor," diye cevap verdim.

"Yalnız mutfakta değil, değil mi?" Generalin şakası herkesi güldürdü.

Bağırdım:

"Bozjanov, generalin yanına."

Panfilov, şaşırmış gibi çevresine baktı ve ortaya sordu: "Neden bu kadar sert? Zavallıcık orada korkusundan bayılmış olmasın?"

Bu yeni şaka ortadaki gerginliği biraz daha azalttı.

Bozjanov koşarak içeri girdi ve esas duruşa geçti. Dimdik başına, siyah hafif kıvırcık saçlarına baktım. Ve yine her seferinde olduğu gibi "ok" diye düşündüm.

General:

"Yoldaş Bozjanov, burada sanırım sizin yardımınıza gerek duyuluyor," dedi.

Başıyla, kemikli avuçlarının içinde çakmağı tutan Zaev'i gösterdi.

"Ne oluyor Zaev, beceremiyor musun?"

"Almıyor."

Bozjanov şöyle bir göz attı.

Zaev bir süre onu elinde evirip çevirdi sonra çarkı hafifçe çevirdi. Fitil ateş aldı. Bozjanov bilgi verdi:

"Çok basit Yoldaş General. Benzin biraz ağır. Hava soğuk ondan. Kav da temiz değil. Elde biraz ısınması gerekli."

Belirsiz bir mutluluk kaba çizgilerini güzelleştiriyordu.

"Kusuru yalnızca bu mu?" Sonra eline alıp kendi yaktı. Söndürdü, bir kez daha yaktı.

"İş görecek... İş görecek." Mutlulukla konuşuyordu. "Teşekkür ederim oğlum. Elimde tutup biraz ısıtmamı söylüyorsunuz?.. Enteresan, çok enteresan..."

5

SONRA Panfilov sorularına geçti:

"Askerin giysisi iyi mi? Çizmeleri tamam mı? Banyo yapabiliyor ve iyi dinlenebiliyorlar mı? Yemeklerden memnunlar mı?" Komutanlar cevap veriyordu.

"Şimdi arkadaşlar," dedi Panfilov, "haritaya biraz daha yaklaşın. Şimdi geleceğimiz için konuşacağız. Görüyor musunuz, bu, tümen cephesi."

Kurşunkaleminin birkaç hareketi ile alayların yerlerini kabaca çizdi. Ve biraz önce bana anlatmaya başladığı düşüncelerini açıklamaya koyuldu.

"Düşman saldırıya hazırlanıyor. Tümen cephesinin bir yerinden şoseye çıkmak için genel bir saldırıya girişecektir." Panfilov, kaleminin açılmamış yanını Moskova'ya doğru uzanan çizgiden geçirdi. "İkinci savunma hattı yok. Siz arkada ikinci cephesiniz. Sizin göre-

viniz ne olacak? Almanların yolunu engelleyecek ve çekilen birlikler yeni bir hat kuruncaya kadar onları oyalayacaksınız."

Yine haritaya döndü ve kalemi yine oynamaya başladı.

"İşte şoseye uzanan yollar. Ben yarmayı ayırınca sizi öne süreceğim. Ama bunun nerede olacağını şu anda kestiremem. Bu beş yönden birinde olacak. Onun için ben size beş yol işaret ettim."

Artık benim bildiklerimi anlatıyordu. Ama sözleri yeni ayrıntılarla aydınlanıyor, görev açıkça beliriyordu. Tüm bunları düşünüp, hazırlanmıştı. O, savaş düşüncesini komutanlara en yetkili kaynaktan ulaştırmak istiyordu.

Alışkanlıkla sordu:

"Beni anladınız mı?"

Odada bulunanlara baktı ve onu dinlediklerini gördü. "Arkadaşlar, şimdi ilk yolu inceleyelim." Birinci yol, tümenin sağ kanadından Avdotino köyüne doğru gidiyordu.

"Yoldaş Filimov, siz tabura komuta ediyorsunuz." Filimov ayağa kalktı.

"Size cephe gösterildi: Avdotino köyü. Köprü, tepe. Yola çıkın ve bölükleri yerleştirin."

Filimov, "Baş üstüne," diye kısaca cevap verdi.

Özenle taranmış sarı saçları altındaki alnında iki üç derin kırışık belirdi. O çok doğru olarak öncüler gönderdi, taburu sıraladı, bölükleri savunma bölgesine getirdi... Ve zorlandı. Kekeledi:

"Çember savunması mı?" diye sorup bilgi almaya çalıştı.

"Evet, her yandan korunmamız gerekli. Ben size hiçbir şeyle destek olamam."

Filimov, generalin gösterdiği bölgede savunma çemberini işaretledi. Panfilov düzeltti:

"Siperlerde değil, direnek noktalarında tutunmamız gerekliydi. Yoldaş Brudni, şimdi siz yerleştirin."

Brudni, hemen generalin düşüncesini kavradı. Bölüklerini yerleştirdi ve yerin koşullarından yararlandı. Bölükler birbirlerinden bir buçuk, iki kilometre ayrı kaldılar.

Panfilov, bu yerleştirilişi onayladı ve bölükler arasındaki uzaklığın

önemli olmadığını yineledi. Aralarında yol olmadığı için de Alman motorlu birliklerinin geçemeyeceğini bir kez daha belirtti.

"Düşman genel vuruşa kalktığı için artık yönünü değiştiremez. Bu şekilde o sizi bir ikinci cephe gibi karşısında bulacak. Geri dönüp dolaşması güç. Yol açması gerekli... Yoldaş Zaev, tabur komuta merkezini nereye yerleştireceksiniz?" Zaev biraz düşünüp cevap verdi:

"Köye."

"Neden köye? Neden tepeye değil? Orası daha güvenli değil mi? Köy düşman saldırısının en önemli hedefi olmayacak mı?"

"Karargâhın yeri de tam orası."

"Doğru, doğru oğlum."

Zaev ikinci kez bu tatlı kelimeyi işitiyordu. Panfilov, kendisi daima karargâh için cepheye en yakın yeri seçer, bununla askerlerin dayanma gücünü sağlardı.

"Ya taburun yönetimi? Bölüklere nasıl komuta edeceksiniz Yoldaş Zaev?"

"Telefonla."

"Telefon hatlarını parçalarlar."

"O zaman bağlantı erleriyle."

"Ama aranıza düşman sokulmuş olacak o sıralarda. Burada her yerde Almanlar dolaşıyor olacak." Panfilov, parmağı ile haritayı gösterdi. "E, nasıl yöneteceksiniz?"

Zaev, susuyordu.

"Kim cevap verecek?"

Kimse ses çıkarmıyordu. General bana baktı, ama ben de kendimi darda buldum. Taburda telsiz araçları yoktu. Sahi nasıl yöneteceğiz?

6

GENERAL, yeniden hepimizi gözden geçirdi. Rahimov, elindeki kâğıda aceleyle bir şeyler karalıyordu.

"Yoldaş Rahimov, ne çiziyorsunuz? Oturun, rica ederim oturun."

"Şema, Yoldaş General. Şu beş yolu."

"Gösterin bakayım."

"Şimdilik yalnızca işaretledim."

Panfilov, kâğıdı alıp dikkatle baktı ve onayla konuştu: "Hızlı çalışıyorsunuz; uçak gibi doğrusu." Eskizi bir kez daha inceledi.

"Yoldaş Rahimov, neden beş yol var?" Panfilov, sabırsızlanıyordu.

Rahimov, cevap verdi:

"Düşman cepheyi bir yerden yarıp bu yollardan birine çıkacaktır, bizim de onun önüne dikilmemiz gerek."

"Doğru."

Panfilov mutluydu. Ufak kırışıklıklar şimdi dudaklarının kenarında daha açık belli oluyordu.

"E, arkadaşlar, hiçbir bağlantınız yoksa bölükleri nasıl yöneteceksiniz?" Biraz oyalandı. "Her şeye karşın yönetim olacak. Ve ne ile biliyor musunuz? Görevi açık ve tam anlamakla. Görevi anlıyor musunuz?"

Sanki komutanlardan biri cümlesini sürdürecekmiş gibi bir an yine durakladı:

Filimov:

"Görev açık," dedi.

Bildiğime göre Panfilov büyük lafları sevmezdi ama bu kez kabullendi:

"Evet, sanırım burada bu söz yerinde olacak... Ne yapmak zorunda olduğunu bilirsen yönetim de olacaktır. Eğer görevin ne olduğunu bilirseniz ayrı gruplar halinde de çarpışabilirsiniz. Telefon olmasın, bağlantı olmasın, savaş yine de yönetilecektir... Beni anladınız mı arkadaşlar?"

Panfilov yine sorular ortaya atarak dersi sürdürdü. Makinelileri, topları nereye yerleştirelim? Yeniden ve yeniden göreve dönüyordu. Yol, düşmana ve onun motorize birliklerine kapatılmalıydı. Onun şoseyi çıkmasına asla izin verilmemeliydi. Bana sordu:

"Tank tahrip birliği kurdunuz mu?"

"Hayır, Yoldaş General."

"Hımın. Kurmamız gerekli. Bu işi kim üstüne alabilir?"

"Ben!" Zaev haykırdı.

"Ben." Brudni haykırdı.

"Ben!.." İlgi çekici gülümsemesi ile Bozjanov konuştu.

"Ben..." Ağır ve acele etmeden Filimov konuştu. Dördü de -herkes kendine özgü bir şekilde "Ben" dedi. Onlara hayranlıkla bakıyordum.

"Hayır arkadaşlar. Sizi bırakmayacağım," dedi Panfilov. "Bölük komutanlığı yapmak kolay değildir. Tanka bombayla saldırmaktan daha kolay değildir. Sonra siz Yoldaş Bozjanov, siz tabur komutanına da gereklisiniz. Bu sorunu biraz daha düşüneceğim. Belki size bir yolla yardım edebilirim. Size gelince arkadaşlar, askerlerinizi tanklara karşı savaşa çalıştırınız."

Sonra herkese sigara sundu. Çakmağını cebinden çıkarıp bir süre avucunda tuttu. Parmağının bir hareketi... Fitil yandı. Gülümsedi ve herkese ateş tuttu.

"Neden öyle?" diye sordu. "Ağır şeylerden konuşuyoruz..." Panfilov, haritaya baktı, kalemle çizilmiş, belki yarın ya da öbür gün belirecek olanları gözden geçirdi. "Ağır şeylerden konuşuyoruz," diye yineledi, "ama ruhumuz hafif. Neden?"

Kimse bizim kamburlaşmış ama yürekli generalimizin sözünü kesmek istemiyordu.

"Çünkü size inanıyorum arkadaşlar. Her birinize ayrı ayrı inanıyorum. Siz de bana inanıyorsunuz. Bakın bir şey var. Ölmek o kadar güç değil... Ama yaşamak gerekli."

Yerinden doğruldu ve bıyıklarına dokundu. Komutanlar da kalktı. Panfilov, gitmelerine izin verdi. Çıkarken hepsinin ayrı ayrı ellerini sıktı.

Onlarla sundurmaya kadar çıktım.

Zaev, kalpağını indirirken:

"Öncü adam," dedi.

Panfilov'a taktığı bu san bana çok uygunsuz göründü. Başımı salladım. Zaev, aldırmadı.

7

GENERALİN kızağı komutanları götürdü.

"Yoldaş General, yemeğe buyurun."

Sevinerek, "Çoktandır Kazah usulü etli pilav yememiştim," dedi.

Masaya oturmadan, kapı açıldı ve Tolstunov girdi. Kaputunun

omuzlarına ve kürk kalpağına biriken kar, odanın sıcaklığında hemen su oldu. Kıdemli siyasi yönetici, generali selamladı.

Panfilov, "Soyunun Yoldaş Tolstunov," dedi. Ve ilgilendi: "Neredeydiniz? Neler yapıyordunuz?"

"Kolhozcuları toplayıp onlarla konuştum Yoldaş General."

"Anlatın, anlatın ne konuda görüştünüz?"

Tolstunov anlatmaya başladı.

Bozjanov, dayanamayıp ricada bulundu:

"Yemek soğuyor Yoldaş General."

"Oho, yazarın sesi! E, haydi soyununuz... Burada yeriniz neresi? Oturun."

Sonunda masaya yerleştik. Matara sağlamış olan Bozjanov, herkese yarımşar bardak votka koymaya başladı. O sırada artık adam başına yüz gram votka almaya başlamıştık.

Yüzündeki her kırışıklığı sanki gülüyormuş gibi bir duygu bırakan aşçımız Vahitov, üzerinde nar gibi kızarmış etler bulunan havuçla süslenmiş ve mis gibi bir yağla demlenmiş olan pilav dolu tepsiyi getirdi. Masada tabaklar, kaşıklar sıralanmıştı. Tolstunov eline bir kaşık aldı:

"İzin verirseniz Yoldaş General, tabağınıza koyayım."

Panfilov bir kaşık aldı. Bir an yemeği damağında tuttu. Sonra yağlanmış dudaklarını şapırdattı ve sanki haykırdı:

"Çok lezzetli... Ne kadar da hoş olmuş!"

Yemekten sonra semaveri getirdiler. Herkes sigarasını yaktı. Panfilov, defterimi karıştırmaya başladı.

"Durumunuz ağırmış," diye mırıldandı. "Son eriniz için bile kahraman demek gerekli Yoldaş Momiş-Uli. Öyle değil mi? Evet, böyle bir kuşak yetiştirdikten sonra ölmek artık güç değil... Ama daha yaşayacağız, savaşacağız ve Alman'ı Moskova'nın önünden kovacağız. O zaman arkadaşlar, beni yine etli pilav yemeğe çağırmayı unutmayın."

Bir bardak çay daha içtikten sonra gitmek için davrandı. Yola çıkmadan önce yine görevden söz etti:

"Yarın Yoldaş Momiş-Uli, sabahtan yolları incelemeye başlayınız. Bölük komutanlarının her biri bir yere gitsin. Adımlarla ölçsünler... Hatta birer takım alsınlar."

Sonra biraz düşündü:

"Hayır, sabahleyin gitmeyin. İlk önce alarm sırasında toplanacağınız yeri bir yoklayın. Askerlerin cephanelerini denetleyin. Silahları düzgün mü? Bir bakarsınız, birinin kemeri kopmuş, ötekinin çizmesi delinmiştir. Bunlarla uğraşılacak zaman şimdi. Dönmenizden önce askerin toparlanması gerekli. Kayışlarını diksinler, çizmelerini yamasınlar, mermilerini alsınlar. Sonra yine yoklama..."

Buyrukları yine her zamanki gibi pratikti. O, askerlik yaşantısının en küçük ayrıntılarını bile düşünürdü. Benim "Baş üstüne"mi duyunca da kaputunu giyip vedalaştı.

Generali geçirdik. Bozjanov, uzun süre, kaybolup giden kızağın ardından baktı.

DÜZGÜN TIRAŞ OLMANIN SIRRI

1

BİRKAÇ gün içinde görevi uyguladık. Beş yönde de takımlar yürüdü. Yol, adımlarla ölçüldü. Hesaplarla dolu bir plan hazırladık. Toplanmak için ne kadar hareket ve yayılma için ne kadar süreye gerek olduğunu yazdık.

Soğuk ama sakin bir sabah, gün doğarken, bu planı tümene götürmek için Lisanka'ya atladım. Köy yolunda atın ayakları altında donmuş kar çıtırdıyordu.

Panfilov'un karargâhının bulunduğu Şişkino köyüne geldiğim zaman bana, raporumu kişisel olarak generalin istediğini söylediler. Generalin kaldığı eve gittim.

Yaşlı bir asker, beyaz bir gömlek giymiş, tümen komutanını tıraş ediyordu.

Panfilov:

"Giriniz, şimdi bitiyor," dedi. "Yoldaş Zayçenko çabuk olun."

"Makineyle yalnızca ensenizi alayım... Arkadan biraz gençleştireyim sizi."

"Hayır, hayır. Gelecek sefere."

Berber onaylamaz bir sesle mırıldanıyordu. Gerçekten Panfilov'un esmerleşmiş ensesini kırlaşmış kıllar bürümüştü. Öyle sanıyorum ki bu duraklamanın ilk günlerinde onu tertemiz tıraşlı görmüştüm. Evet, dinlenmekte olduğumuzdan bu yana iki haftadan çok zaman geçmişti.

Berber hafif bir hışırtıyla generalin yanaklarındaki köpükleri topluyordu. Ağzının çevresindeki derin kırışıklıklar belli oldu. Yavaş yavaş keskin ve çıkık çenesi köpükten arınıyordu. Berberin bir hareketi ile çenesindeki çukur ortaya çıktı. Berber:

"Sizinle ne zaman şöyle ciddi bir şekilde uğraşabileceğim?" diye sordu.

"Size söz veriyorum Gvardeyska* aldığımız zaman size kendimi istediğiniz gibi bırakacağım."

Panfilov şakalaşıyordu. Ama şakada bir cins ruh açıklığı vardı. Kızıl Ordu'nun bazı başarılı tümenleri yakın zamanda "Gvardeyska" sanı almıştı.

Panfilov:

"Siz de bana söz verin," diye sürdürdü, "böyle bir günde, ki o gün gelirse, siz de beni tıraş etmeden bırakmayacaksınız. İsterse yer yerinden oynasın."

Panfilov, kurnazca gözlerini kıstı. Bir zamanlar, Volokolamsk'a Almanların girdiği sırada düşman tümen karargâhına yaklaşırken berberin kaçmış olduğunu anımsadım. Panfilov, bana anlatmaya başladı:

"Durum şöyleydi Yoldaş Momiş-Uli: Karargâhtakileri sakinleştirmem gerekliydi. Tıraş olmaya karar verdim, berberi çağırttım. Birden sokakta gürültüler ve ateş sesleri duyuldu... Berber usturayı, fırçayı attı ve pır!.. Her neyse orada üç saat daha dayandık."

Sonra berbere baktı:

"Ve Yoldaş Zayçenko,** adınızı temize çıkarmanız gerekli."

Berber, küskün bir tavırla usturasını indirdi:

"Yoldaş General siz yine ismime kadar geldiniz."

"Hayır, siz beni anlamadınız. Ben adınızı temize çıkaralım dedim. Gerçekte tavşan erkek yüreği taşıyor. Yoldaş Momiş-Uli, hiç duydunuz mu, çöl tavşanı kartalın saldırısına karşı koyar."

"Evet, ben çöl adamıyımdır. Duydum bunu."

"Görüyorsunuz ya uydurmamışım. Bana şöyle anlatmışlardı. Kartal, yukarıdan tavşanı gördüğü zaman bakışlarıyla dalacağı yönü kararlaştırır ve hayvanın üzerine dalarmış. Eğer tavşan bu sırada kaçmaya kalkarsa süzülür ve onu yakalarmış. Ancak çöl tavşanı kartalın onu gördüğünü anlayınca durur beklermiş. Kuş da gözleriyle nişan alır, bir

* (Ru.) "Muhafız." Aynı zamanda, kahramanlık gösteren birliklere verilen bir san. *-çev.*

** (Ru.) "Tavşancık." (Yazar burada bir kelime oyunu yapıyor.) *-çev.*

taş gibi sanki onun üzerine düşermiş; işte hayvan o anı, kuşun artık yön değiştirmek için zamanı kalmadığı anı kollar, o zaman tabanları yağlarmış. İşte tavşancık böyle. Ne var bunda alınacak?"

Tıraş bitti. Generalin kolonyalanmış yanakları parlıyordu.

Berber takımlarını topladı. Panfilov, aynada kendisini seyrediyor, yeni tıraş olmuş yüzünü elliyordu.

"Dümdüz, çok güzel..." Bana döndü: "Güzel tıraş olmanın sırrını biliyor musunuz Yoldaş Momiş-Uli? Bunun sırrının yalnızca keskin ustura olduğunu sanmayın. Ustasına soralım bakalım."

Berber öksürdü ama konuşmadı.

"Sabunlanmanın önemi büyüktür. Bunu daha ilk savaşta askerler öğretti bana. Köpürt, daha köpürt ve yine köpürt."

Berber söze karıştı:

"Litva'da ise şöyle derler: Usta sabunluyor, sonra parmaklar okşuyor."

"Okşuyor mu?" Panfilov gülmeye başladı. "Duyuyor musunuz Yoldaş Momiş-Uli? Ha?.."

Yine çenesini okşadı. Yakasını düğümledi ve kalktı. Ben de doğruldum.

"Bir sözcükle başarı kazanılıyor. Tıraştan önce, usturanın ilk dokunuşundan önce, yüz hazırlanıyor. Köpürt. Beni anlıyor musunuz?"

Çok olağan; onu anlıyordum. Neden konuşursak konuşalım düşüncesi savaşa dönüyordu. Düşünmek; durmadan, tüm ayrıntıları ile savaşı düşünmek... Panfilov'un içinde bulunduğu durumu anlatmak için başka sözcük bulunamazdı.

Berbere döndü:

"E, nasıl söz veriyor musunuz? Kabul... Teşekkür ederim. Gidebilirsiniz."

2

PANFİLOV'LA yalnız kaldık.

"Sanırım siz de düzenlenmişsiniz," dedi.

Gerçekten ben de yeni ve belime oturan bir ceket giymiştim. Her zaman üstümde görmeye alışık olduklarından çok ayrıydı.

"Bilmem siz de ayırt ettiniz mi," diye sürdürdü, "son zamanlarda komutanlarımız süslenmeye başladı. Bu iyiye işaret. Ee, yazıları getirdiniz mi?"

Raporu ve planı uzattım. Açıp uzun uzun baktı.

Masanın üzerinde açık bir sigara paketi duruyordu. Eli uzanıp bir sigara aldı ve onu parmakları arasında çevirmeye başladı. Sonra birden irkilip bana da bir tane uzattı.

Ceketinin cebinden parlak çakmağını çıkardı.

"Şimdi benzin de birinci sınıf," dedi. "Ama bazen yine nazlanıyor."

Çakmağı bir süre avucunun içinde tuttu ve okumasını sürdürdü. Sonra yaktı. Sigaralarımızı içmeye başladık.

"Son noktalarda gözlemler yaptınız mı?"

"Evet, Yoldaş General."

"Kim yaptı?"

"Öncü bölük komutanı. Dördüncü ve beşinci yöne kendim de gittim."

General, birkaç soru daha sorduktan sonra omzuma vurdu. Anlaşılan beğenmişti. Daha açık belirtebilirim, plan onu mutlu etmişti. Buyruğundaki düşüncesini anlamış ve hesapladıklarını yapmışsa, bu büyük mutluluktur onun için.

"Planı karargâha vermeme izin verecek misiniz?" diye sordum.

"Hayır," dedi. "Başka türlü davranacağız." Sonra telefonu açıp karargâh harekât şubesini istedi. Karşısına çıkana da, "Yanıma gelin. Size bir planın nasıl hazırlanacağını göstereceğim," dedi.

Generalin övgüsü böyleydi. Sonra sordu:

"Tank savunma birliğini hazırladınız mı?"

"Evet. Bir takım."

"Takım mı? Tümü mü? Demek erleri seçmediniz."

"Takım içindekiler birbirleriyle anlaşmış durumdalar. Arkadaşlarına inanıyorlar."

"Sanırım haklısınız... Komutan kim?"

"Teğmen Şakoev."

"Delişmen motosikletçi mi?"

Cevabım yalın bir "Evet" oldu. Alma-Ata'da beden eğitimi enstitüsünde öğretmen olan Şakoev, at ve motosiklet yarışlarında ün yapmış bir kişiydi.

General:

"İnanırım ki uygundur," dedi. "Asker adam biraz dik kafalı olmalı. Bir gün için ona yardım etmek üzere bir uzman göndereceğim. Ama yalnız bir gün için. Onu bekleyin Momiş-Uli."

"Baş üstüne!"

"Şimdi bakın," dedi, "yarın size destek gelecek. Az... elli kadar asker. Hepsi genç, hepsi taptaze." Panfilov, kulağının ardını kaşıdı. "Tüm korkum onları eğitmek için olanak bulamayacaksınız. Onları iyi karşılayın. Bunu iyi düzenleyin. Taburun töresini duysunlar. Sizinle bizim törelerimiz var artık Yoldaş Momiş-Uli. Anlıyor musunuz?"

Konuşmamız bir hayli uzamıştı.

"Anladım, Yoldaş General. Gitmeme izin verir misiniz?"

"Evet, evet gidin. Benim de sizin de daha bir yığın işimiz var."

3

ERTESİ gün Rahimov, takviyelerin geldiğini bildirdi.

Taburu çevresi kapalı bir yere, ormanın ortasındaki boş alana sıralamasını, yeni gelenleri de oraya götürmesini söyledim. Sonra yaptığı işin önemini bilirmiş gibi kulaklarını diken Lisanka'ya atlayıp oraya gittim.

Geceki soğuk biraz kırılmış, kar yumuşamış, şurada burada toprak belirmişti. Ağaçların dallarından sular damlıyordu.

Bölükler ormanın kenarına sıralanmıştı. "Hazır ol!" komutunu veren Rahimov, tekmil için koştu. Sıralara, yüzlerce süngünün parlayan sivrilerine bakıyordum. Boğazımda geçen günler içinde duyduğum bir heyecan düğümleniyordu. "Benim taburum." Sanki içimden geçen bu haykırışı duyan tabur tek ağızla "Ben" diye cevap veriyordu. Panfilov'un yedekleri. Buyruk aldığı zaman Almanların yolunu kesmek üzere harekete geçecek olan güç. Kayba uğramış, çok kez kan ve ölüm görmüş, kayıplarını gömmüş sıralar uzanıyordu. İnsanlar ve sonra brandaların altında duran gereçler. İşte mermi sandıkları. Sırası gelince erlere yüz yirmişer tane verilecek mermiler. Sıralarım seyrekleşmiş mi... Hayır, tabur verdiği kayıplardan sonra sanki daha çok sıklaşmış, daha doğru bir deyimle kenetlenmiş.

Gelenleri gördüm. Yana sıralanmışlardı. Hep çocuksu yüzler, kaputları daha açık renkte. Henüz siper çamuruna bulanmanmışlar. Sıranın sonunda daha yaşlıca biri duruyor; sanırım kırkında var. Kolunda daha solmamış bir kırmızı yıldız var. Siyasi yönetici bana doğru yürüdü. Yürürken oldukça büyük gelen kalpağı geriye kaydı ve başındaki çıplaklık ortaya çıktı. Kaputu, kalın kemeri, kısa konçlu çizmeleri, her şeyi onda kaba görünüyordu. Şu anda açık havada bile yanaklarının sarılığı belli oluyor, acemice adım atıyordu. Gri bakışlarını bana dikip durdu. Elli kişi ile buyruğuma verildiğini bildirdi ve kendini tanıttı:

"Siyasi Yönetici Kuzminiç."

Elim siperlikte onu dinledim.

"Ne kadar zamandır ordudasınız?"

"İkinci ayımdayım."

"Daha önceki göreviniz neydi?"

"Ekonomi enstitüsünde bilimsel araştırmacıydım."

"Sizinle birlikte komuta katından gelen var mı?"

Anlaşılan "komuta katı" sözcüğü onun için daha pek yeniydi. Sordu:

"Subaylar ve siyasi yöneticilerden mi?"

"Evet."

"Hiç kimse yok. Yalnızım."

Sonra sanki bir iç çekişle taburun sıralarına baktı. Kayıplarımız yetersiz, çok yetersiz bir şekilde doldurulmuştu. Birinci bölüğün yanında esmer Brudni duruyordu. Bir zamanlar bu yer, çevik ve yakışıklı Panyükov'undu, sonraları ise sarışın Dordiya'nın olmuştu. Onlar artık bizimle birlikte değillerdi. Donskih, Servükov ve Kubarenko da yoktular. Belleğimde ot yığınları üzerinde yükselen alevler ve parçalanan topların yanındaki kardeşlerimizin mezarları tüm canlılığı ile duruyor.

Brudni'nin biraz ötesinde uzun boyuyla tank savunma birlikleri komutanı, Şakoev duruyor. Bu birlikteki erlerin hepsini tanıyorum. Elli yaşındaki sarkık bıyıklı Berezanski, iri yapılı Prohorov, kısacık Abil Dcilbaev. Kemerlerinde uzun saplı tank bombaları sarkıyor. Bunlardan öteki bölüklerde de birkaç tane var.

Sıranın ortasında ikinci bölük duruyor. Bu bölükte yalnız seksen er kalmış. Aşağı yukarı bir bu kadarı aramızda değil; ölü ya da yaralı.

Bölüğün başında sırık gibi Zaev yükseliyor. Ötede Polzunov'un bakışıyla karşılaşıyorum. Eski kaputu ve teçhizatı her şeyiyle düzgün.

Az kalmışız. Gönderilenler bunun yanında, büyük bir değer taşımıyor. Yine de bir gücüz. Adı tabur olan bir güç.

"Yoldaş siyasi yönetici, adamlarınızı buraya getirin," diye buyurdum.

4

GELECEĞİMİZİ paylaşacak olanlar ikişerli sıra halinde yaklaştı. Kalpaklarının altındaki genç yüzleri rüzgârdan kızarmıştı ve biraz şaşkındılar. Bu yeni erlerin içinden geçenleri çok iyi anlıyordum. Geride yapılan kısa bir eğitimden sonra, onları cepheye sürmüşlerdi. Ama neden burası sessiz ve sakin? Düşman nerede? Savaş ne zaman? Bu küçücük "savaş" sözcüğünde ne gibi bir sır saklı? Evet, onlar korku ve felâket görecek, ateş altında erkekleşecekler. Şimdi bu savaş öncesi tabur komutanlarının belki en acımasız olanı, ben, onların morallerini nasıl destekleyeyim? Savaşa kadar bunlar için ne yapabilirim?

Yeni gelenlere yüksek sesle seslendim:

"Arkadaşlar, bugün komuta ettiğim taburda er olacaksınız. Nasıl bir aileye alındığınızı bilmeniz gerekli. Bir komutana kendi erlerini övmek yakışmaz ama ben söyleyeceğim. Çocuklarımız ve torunlarımız bizim için kahraman insanlar diyecek. Askerlerime bakınız. Bu andan sonra onlar sizin birer ağabeyiniz. Yalnız pek az önce onlar da cephenin yenileriydiler."

Sonra onlara kısaca taburun geçirdiği günleri özetledim:

"Bunlar, bu erler, saldırıları ateşle püskürttü. Kendilerini kovalamaya kalkışan Almanları bozmuş, öldürmüş, düşman işgali altındaki köylere girmiş, cesetlerini çiğnemişlerdir. Bu askerler, düşman mermileri altında düzenlerini bozmadan çekilmiş, üç kez sarılmış, üç kez de çemberi yarıp düşmana ağır kayıplar verdirerek bizimkilere ulaşmıştır. Bu insanlar sizleri şimdi savaş kardeşliğine almaktadır."

Orman kenarında sıralanan bölüklere baktım ve bağırdım:

"Muradov yanıma gel. Dcilbaev, Kurbatov, Berezanski, siz de yanıma."

Önce Muradov geldi. Ardından Kurbatov koştu. Adaleli boynu üstünde duran başını dikti ve sanki dondu. Ufak tefek Dcilbaev biraz gecikti. Ötekilerin yanında nefes nefese durdu. En son olarak Berezanski geldi. Önce öksürdü, sonra göğsünü gerdi.

Hep aynı şekilde yüksek sesle konuşuyordum. Sesim ormanda yankılanıyordu.

"Bu, bölük komutanının habercisi, Tatar Muradov. Bakın o da sizin gibi bir insan. Elinden yaralı, tedavi için geriye gidebilirdi ama bizim yanımızda kaldı. Kahraman değil mi? Onun yanındaki Kurbatov. O, subaylığa aday gösterildi. Yakışıklı çocuk. Ama o yakışıklı olduğu için değil askerlik şerefini koruduğu için komutan olacak. Bu Berezanski... Ağır kaldığı için onu ne çok azarlamıştım. Çarpışmada bir düşman kurşunu komutanını devirince onun yerini almasını buyurmuştum. Yerini bırakmadı. Görevini yaptı ve düşmanı püskürttü. Bu da kahraman değil mi? Hepsi –elimle taburun sıralarını gösterdim– hepsi böyledir. Arkadaşlar, sizler de onlar gibi olacaksınız."

Bakışlarını bana diken Abil Dcilbaev, merakla hakkında neler söyleyeceğimi bekliyordu. O ne gibi bir kahramanlık yaptığını anımsayamıyordu.

"Bu Dcilbaev," diye sürdürdüm, "o ufak tefek bir adam; çok kez onu azarlamışımdır. Bir kez onu vurmama ramak kaldı; ama o da bizimle kahramanlık sınırını aştı."

Dcilbaev, çocuk gibi gülümsedi.

"Neden böyle oldular. Çünkü vatan borcu, asker şerefi ve vicdan ne; onu biliyorlar. Vatana karşı borcum bu..."

Bir an için durakladım ve yüreğimin sesini dinledim. Evet, tüm içtenliğimle söylemeye yetkim vardı: "Görev askerin en kutsal şeyidir." Söylevim şöyle sürdü:

"Sizlerden neler isteyeceğim. Şımartmaya niyetim yok. Benden hoşgörülülük beklemeyin. Askerin zorunluluklarından bir tekinin ihmali cezalandırılacaktır. Düşmana karşı kininiz ne kadar güçlü olursa olsun silahsız bir şey yapamazsınız."

Sözlerim genç yüzlerdeki şaşkınlığı silmedi.

"Onlar sizlere yardımcı olacak." Yine taburu gösterdim. "Usta askerler, söyleyin, arkadaşlara yardım edecek misiniz?" Bölükler hep birden haykırdı: "Edeceğiz."

Bu hep birden verilen cevap onlara sanki güç verdi. Üstümden bir yük kalkmış gibi gülümsedim. Sonunda yeni gelenlerden birkaçı da sessizce güldü.

Berezanski alçak sesle:

"Yardımcı olacağız Yoldaş Kombat," dedi.

Kurbatov, sessizce başını salladı. Askerin duygularını anlayan sadece ben değildim. Asker de benim ruhumun içindekileri anlıyordu. Sizlere teşekkür ederim arkadaşlar.

"Rahat" komutunu verdim. Sonra Rahimov ve Kuzminiç'in yardımı ile yeni gelenleri bölüklere dağıttım. Taburun sıraları içine girip, bizimle birleştiler. Açık renkli kaputlar sıralar arasında sırıtıyordu.

5

GECE yemeğe hazırlandığımız sırada karargâh odasına üstüne eski ve pis bir ceket giymiş bir teğmen girdi. Güçlü ışık gözlerini kamaştırdı ve eliyle burnunu sildikten sonra kendini tanıttı:

"Generalin buyruğu ile çalışmaya geldim. Teğmen Ugrunov."

Şaşkınlıkla ona bakıyordum. Çalışacakmış. Generalin buyruğu ile gelmişmiş. Sarışın, iri çilli yüzlü ve üstünde bu eski ceket olan adam, on yedi on sekiz yaşlarında arsız bir delikanlıyı andırıyordu. Kalın üst dudağının yukarısında seyrek çıkmış otlar gibi bir bıyığı vardı. Konuşurken tüm alt dişleri ortaya çıkıyordu. Sigaranın sararttığı dişlerinden biri de kırıktı. Yaka işaretlerini görmese insan onun subay olduğunu anlayamazdı.

Konuşmasını:

"Tank tahrip grup komutanı... Bir gün için buyruğunuzdayım," diye tamamladı.

Açık ve rahat konuşuyordu. Bu tutumu dış görünüşünün tam tersiydi.

"Oturun, rahat edin Yoldaş Teğmen." Oturdu:

"Sigara içebilir miyim?"

"İçebilirsiniz."

Ugrunov kalpağını çıkarıp yanına koyduktan sonra, cebinden bir gazete ile tütün kesesini çıkardı. Mahorka'dan kalın bir sigara sardı. Tırnaklarının altında kalın kara bir çizgi vardı. Parmaklarının uçları da siyah ve çatlaktı. Bu parmakların, sırtındaki ceket gibi günde birçok kez gibi yere yapıştığı anlaşılıyordu.

Ve birden Ugrunov'u anımsadım.

Bir süre önce bana bir teğmenden ve onun işlediği bir suçtan söz etmişlerdi. Bir gözlem sırasında, Almanlar bizim tümenin hatlarını yardığı sırada, takımını ormanın içinde bırakıp köylü kılığına girerek Almanların işgali altındaki köye girmiş ve orada gözlemini yaptıktan sonra dönmüş ama takımını bulamamış. Bu nedenle de görevinden uzaklaştırılmış. Panfilov ne biçim bir adamı seçmiş ve tank imha grup komutanlığını ona bırakmış!

Ugrunov, tütün dumanını zevkle içine çekiyor, sonra da bunları aynı zevkle ağzından ve burnundan çıkarıyordu. Bu derece güçlü bir tütün tiryakisine rastlamamıştım.

Yemekte pirinç lapası vardı. Aşçı Vahitov tabaklara dağıtıyordu. O, çelimsiz konuğumuza koymadı.

"Vahitov, teğmene neden yemek koymuyorsun?"

Ugrunov şaşırdı.

"Teşekkür ederim ben yemeğimi yedim, Yoldaş Kıdemli Teğmen."

"Zarar yok yine yersiniz."

Ona da lapa getirdiler. Gaz maskesi çantasından kendi kaşığını çıkardı ve sigara içmesindeki zevkle lapayı atıştırmaya başladı. Kaşığı ağzına her sokuşta bir kez yalıyordu. Lapayı bitirdikten sonra nazlanmadan masadaki peksimet tabağına uzandı. Tütünden sararmış dişleri, onları olağanüstü bir şekilde parçalıyordu.

Çayı da itelemeyen konuğumuz, yine kalın bir sigara sararak içmeye koyuldu.

SABAHLEYİN Şakoev'i çağırdım. Atlet yapılı Şakoev, generalin gönderdiği uzmanı görünce alayla dudak büktü.

Akşamüzeri tank savunma takımının çalışma yerine gittim. Dün gece yeniden karla kaplanmış düzlükte tank maketi duruyordu. Şurada burada kazılmış toprak ve daracık siperler göze çarpıyordu.

Askerler yol kenarındaki tümseklere oturmuş, tüm dikkatleriyle Ugrunov'u dinliyordu:

"Gücünle onları geçemezsin," diyordu. "Soğukkanlılığını koruyabilirsen başarırsın."

Yine de bu ciddi ve güçlü sözlerin bu tüysüz çocuğun ağzından çıktığını duymak insanı şaşırtıyordu.

BEŞİNCİYE GÖRE HAZIRLAN

1

BİR gün, sonra bir gün daha geçti. Anımsadığıma göre cumartesiydi. Dinlenme bizi şımartmıştı. Artık cumartesileri pazarları ayırt ediyorduk. Öğle yemeğine, iki gece önceden çağırdığım İslamkulov'u bekliyordum. Bu benim ilgi çekici ve örnek yurttaşımla karşılıklı konuşmak, biraz felsefe yapmak istiyordum.

Tümen karargâhından telefon edip, saat on ikide generalin beni istediği buyruğunu bildirdiler.

Bir süre ısınmış olan hava yine kışlamış ve iyice soğumuştu. Rüzgâr sürekli yağan karı küçük bulutlar gibi savuruyor, Lisanka'nın ayakları, artık kırılamayacak kadar sertleşmiş buzda takırdıyordu.

Belirtilen saatte generalin yanına girdim. Odada hiçbir değişiklik yoktu. Gözüme yine telefon, oymalı büfe, duvar aynası ve harita çarptı. Ama Panfilov'daki değişikliği hemen fark ettim. Konuşmadan önce onun uzunca bir süre bana acıyan bir içtenlikle baktığını sandım. Şimdiye kadar bana böyle baktığını hiç anımsamıyordum.

"Merhaba Yoldaş Momiş-Uli."

Her zamankinin aksine "oturunuz" diye eklemedi. Gülümsemedi. Ayakta konuşuyorduk.

"Ee, sessizce yaşadık, dinlendik... Bu iş bitti."

Gözlerimin ifadesi, şaşkınlığımı sanırım ortaya koydu. Nasıl olur? Her tarafın sessiz olduğu, yalnızca ara sıra bir top sesinin duyulduğu şu sırada bundan nasıl söz edilebilirdi. Ben yemeğe konuk çağıracak kadar kendimi rahat bulurken, general "Bitti" diyebiliyordu.

General:

"Elimizde ciddi kanıtlar var," diye sürdürdü. "Düşman yarın, yani ayın on altısında saldırıya geçecek." O, "On altı" diye kesin konuşuyordu.

"Şimdi yola çıkın Yoldaş Momiş-Uli. Yedeklerimi önceden göndermek zorundayım. Ancak bu yolla siper kazmaya olanak bulabileceksiniz. Sanıyorum ki yanılmıyorum."

Anlaşılan hâlâ bazı tasaları vardı. Ama konuşması kesindi.

Panfilov:

"Beşinci yol," dedi. Sonra haritaya yaklaştı. Ben de onu izledim.

Haritada, kırmızı kalemle bizim savunma hattımız, mavi kalemle de düşmanın ön hatları işaretlenmiş ve bizim hedeflerimiz gösterilmişti. Alman tümenlerinin isimleri, numaraları açıkça gösterilmiş, bulundukları yerler belirtilmişti. Koyu mavi ile gösterilen düşman tank birlikleri ve motorize güçlerinin bizim tümenin sol yanında birikmiş olduğu görülüyordu.

Beşinci yol da oraya uzanıyordu. Generalin birkaç gün önce bana verdiği plana göre taburumun görevi Volokolamsk şosesinin üstünde bulunan Görünü köyünü almaktı. Bu köyün yanındaki tepecikte çok önemli bir dört yol ağzı vardı. Tren yolu da burada asfaltla kesişiyordu.

"Bu sizin bölgeniz. Orayı biliyor musunuz?"

"Evet."

"Bunu genişletmek gerekli. Haritada 131,5'la işaretlenmiş yeri de almanız gerekli."

Generalin kalemi ormanlar içinde kaybolan köyler arası bir yol düğümünü gösteriyordu. Bu şekilde taburun savunma alanı daha derine, ta tümenin sol kanadına kadar iniyordu.

"Böylelikle," dedi general, "siz Görünü'ye giden tüm yolları engelleyebileceksiniz."

Yeniden haritaya dönen Panfilov, ön hatlarda bizim yerleşmemizi gerektiren durumu yeniden açıkladı. Bu ön hatlarda tümenin bir alayı ve Dovator'un süvarileri vardı.

"Almanlar sol kanattan bastıracak."

Bunu çok emin söylemişti. Sanki sesli düşünce alışkanlığını sürdürüyordu. Bu düşüncelerinin içinde ne gibi sürprizler vardı, bilmiyordum. Ama bir şey söylemedi. Ancak her şeyi ince ince düşünüp hesapladığını anlıyordum.

"Bir yerden kesinlikle hattımızı yararak taburumuzun önüne çıkacaklar. Göreviniz yeni bir savaş hattı kuruluncaya kadar onları oyalamaktır."

Onun sakin konuşmasına karşı benim sırtımda ürpertiler uçuşuyordu. Böyle bir bölgeyi nasıl koruyacaktım. Hemen hemen beş kilometrelik bir cepheydi. Benimse yalnızca dört yüz askerim vardı.

"Böyle sert saldırıya açık olan bir cepheyi nasıl koruyabileceğim?"

"Konuyu o kadar büyütmeyin. Her şeyi elde tutmaya zorunlu değilsiniz. Yalnız kavşakları tutun. Bir bölük Görünü'ye, bir bölük Matrönino'ya, üçüncüsünü de işaretli yere yerleştirin."

Generalin bizimle uğraşmasını, görevimizi açıklıkla anlatmaya çalışmasını anımsadım. İşte şimdi onların sırası gelmişti.

Panfilov şimdi aynı şeyleri yineliyordu.

"Boşluklar sizi kaygılandırmasın. Bölükler sarılmış durumda çarpışmaya hazır olmalıdır. Onların yetişkin komutanları var. Asıl komuta ise..."

Sözünü ben tamamladım:

"Komuta görevin açıklanmasıdır."

"Tümüyle böyle... Alman yarın sabahtan başlayarak şoseye çıkmaya çalışacaktır. Biz onu durdurmak için çarpışacağız... Siz dört gün dayanmak zorundasınız Yoldaş Momiş-Uli."

General günleri parmakla saydı.

On altı günü ve gecesi. O sizin için hafif geçecektir. On yedisi: Durumunuz ağırlaşacaktır. On sekizinde sarılacaksınız. On dokuzu..."

Durakladı, bugün için hiçbir şey söyleyemezdi. Sonra ekledi:

"...Yirmiye kadar dayanmak zorundasınız Yoldaş Momiş-Uli." Panfilov bana "Beni anladınız mı?" diye sormadı. Ben her şeyi anlamıştım. O da kesinlikle bunu gözlerimde okudu.

"Bu görev taburunuz için çok güç olacak," dedi. "Çok güç."

Anlaşılan bu sözleri söylemesi pek kolay değildi. Ama o bana karşı her zaman içten davranmıştı. Bana, beni desteklemek için söz vermedi. Her şeyi açıklamak gereğini duymuyordu. Önünde duruyor ve susuyordum.

Bilmem öykünüzde bu anın ağırlığını verebilecek misiniz?

Hele generalin sözlerindeki tonu ayırt etmek olanağına sahip misiniz? Bu kadar çiğ ama o kadar açık sevgiyle dolu sözler.

"Gidebilir miyim?"

"Biraz bekleyin."

Panfilov, dolaba gidip bir kısmı içilmiş bir şişe Kagor çıkardı. İki büyük bardak doldurdu ve iki şeker aldı. "Umudun yüreğimizi ısıtması için." Kadeh tokuşturduk. Bir şeker uzattı.

"Eh, git bakalım artık Kazah."

Bana ilk kez böyle sesleniyordu. Sesi içten, sert ve ağırdı. Selam alıp döndüm ve yürüdüm...

2

BİR dakika için tümen karargâhında eski bir dostum olan harekât başkanı Dorfman'a uğradım.

Önünde harekâtın planlandığı harita seriliydi. Bu haritada tümen komutanının yedekleri olan bizim tabur, pozisyondaki yerine geçirilmişti. Tabur, Görünü köyünden gerideki ormana kadar uzanıyordu. Kırmızı oklar ve kırmızı çizgiler... Biz artık kesin hat taktiğini çiğnemiştik. Harekât şube müdürünün kalemi ise hâlâ eski alışkanlıklarla kesintisiz çizgiler belirtiyordu.

Dorfman beni görünce ayağa kalktı. Keskin bir şekilde ikiye ayrılmış kahverengi saçları özenle taranmıştı. Canlı gözlerinde eskiden olduğu gibi sevimli bir gülümseme görmeyi umuyordum. Hayır, şu anda onlarda kaygı vardı. Bizi bekleyen geleceğin ağırlığını o da biliyordu.

"Yüzbaşı Dorfman bir telefon edebilir miyim?"

"Rica ederim."

Tabur karargâhını istedim.

"Rahimov?"

"Buyurun."

"Beşinciye göre hazırlan."

Tüm buyruk bu sözcüktü... Bunlar taburu yola çıkarmaya yeterliydi. Üzerinde köstebekler gibi çalıştığımız plan uygulamaya geçmişti. Ahizeyi bıraktım.

"Her şey iyi olsun Yoldaş Yüzbaşı."

"Eh, Yoldaş Momiş-Uli... İyi olsun..."

Dorfman, gülümsemek için kendini zorladı. "Beni gömdü," diye düşündüm.

Kendimi bulabilmek için hayvanı ağır sürüyordum. Rüzgâr hafiflemiş, karların uçuşu azalmıştı. Tabura düşüncelerimi toparlamış olarak, hafiflemiş dönmek istiyordum.

İşte böyle... Yarın savaş yeniden başlayacak.

"Yirmisine kadar dayanmalısınız... Sizin için güç olacak. Güç olacak..."

Ama madem öleceksin o halde akıllıca öl. Kendimden söz ederken bana güvenen erlerin parmaklarının sıktığı tüfeklerin namlu deliklerini, süngülerin koyu parlaklığını ve taburun ürperiş durumunu gözümün önüne getiriyordum.

Gelen saat, benim ve taburun saatiydi.

Önümüzde dört gün vardı... Kimbilir, belki de tüm ömrümüz bu dört gün içine sıkıştırılmıştı. Eğer öyleyse olan namusumla yaşayacaktım. Görevim, saldıran Almanlara karşı şoseyi korumaktı. Yumruk sıkmış Almanlara karşı direnebilmek kolay değildi. Taburum şimdiye kadar hiç bu önemde bir kilit noktayı tutmamış, hiçbir saldırının doğrudan doğruya hedefi olmamıştı.

Düşüncelerim birinden ötekine geçerken sıralanıyor, şekilleniyor ben kendimi buluyordum.

İşte Rojdestveno. Karların içinde güneşin yarı aydınlattığı yerde evler kararıyordu. Sokakta Zaev'in komutasındaki öncü birliğin sıralandığını gördüm.

Hepsinin sırtında askerin cayılmaz yükü vardı, içinde yedek mermiler ve peksimetler...

Zaev, ciğerinin tüm gücüyle, "Hazır ol!" diye bağırdı. "Rahat," dedim.

Bu soluk gök altında sıralanmış olan ve kaderimi teslim ettiğim insanlara inanmakta olduğumu anlıyordum. Onlar benim savaş arkadaşlarımdı.

O anı anımsıyorum: Ben inancı ve inanmanın mutluluğunu duyup tümüyle rahatladım...

3

KARARGÂHTA beni Rahimov karşıladı. Konukluğumuza gelen İslamkulov, oturduğu sandalyeden doğrularak selam aldı.

"Bağışla Muhammedkul," dedim, "görüyorsun biz zamana değil zaman bize sahip."

Hiçbir şey sormadı. Ağzından bir tek soru bile çıkmadı. Rahimov mırıldandı.

"Kaç dakika sonra yola çıkmamızı buyurursunuz?"

Ne her şeyin hazır olup olmadığını, ne de bölüklerde sayı oranının sağlanıp sağlanmadığını sorabildim. "Kaç dakika sonra?" Bununla her şeyin cevabı verilmişti.

"Zaev yola çıksın."

Rahimov Zaev'i telefona çağırdı: "Tamam. Yola çıkın."

Sonra öteki bölüklerle bağlantı kurarak, harekâtın başladığını bildirdi.

"Tamam," dedim, "planı alın. Şimdilik sen de dinlenebilirsin."

Karargâh komutanım her şeyi düzenlemişti. Son bir soru: "Tolstunov nerede?"

"Filimov'un yanına gitti."

"Ya Bozjanov?"

"O da Zaev'in yanında."

"E, haydi yemek yiyelim. Sonra biz de yola çıkarız."

4

SİNÇENKO yemeği getirdi ve bardaklarımıza votka doldurdu. Haritayı çıkarıp genişletilen bölgeyi gösterdim. Rahimov, bir an soğukkanlılığını kaybetti ve siyah gözleri gölgelendi. Gerçekten böyle bir bölgeyi görüp de –beş kilometreye bir tabur– ürpermezseniz siz ne komutan, ne de yöneticisiniz. Görevimizi açıkladım: Dayanmamızın üç düğüm noktasını, dayanmamızın gereğini ve öteki birlikler çekilirken bizim olduğumuz yerde kalıp çarpışmak zorunda olduğumuzu söyledim. Düşman bizi saracak, yalnız kalacak ama yine dayanacaktık.

Savaşın öbür gün başlayacağını da, ayın yirmisine kadar dayanmamız gerekeceğini de söylemedim. Yalnız generalin sözlerini ilettim:

"Sizin için güç olacak, çok güç..."

Sinçenko, boşalan bardaklara yeniden votka koydu. İslamkulov'a döndüm:

"Yazık ki savaş karşılıklı söyleşmemize izin vermiyor. 'Haklısın Aksakal' sözüne daha o zaman cevap vermek istiyordum. Haklısın Muhammedkul."

İslamkulov sözümü kesmiyor ve bana bakmadan dinliyordu. O, her şeyi benim anlatacağımı biliyordu.

"Buyrukta güç var," diye sürdürdüm. "Ama buyrukta içtenlik de var. Bunu bana Panfilov öğretti."

Şimdi ne demek istediğimi anlıyordu. O da Panfilov üzerinde konuştu.

Panfilov, onun bölüğünün bağlı olduğu tabura gitmiş geçenlerde. Tabur komutanı ile dolaşmış, mutfağa da gitmiş ama yemeğe kalmamış.

Aşçı, gücünü göstermek istemiş, kalmasını dileyerek, kendilerini kırmamasını istemiş...

İşte o sırada, hiç beklenmedik bir sırada, Panfilov, "Siz düşmana neyle ateş edersiniz?" diye sormuş. Asker "Tüfekle," diye karşılık vermiş. O zaman, "Bana tüfeğini getir," demiş. Tüfek bakımsız ve pismiş. Panfilov yemekten caymış. "Karşınıza Almanlar çıkarsa onlara karşı nasıl dövüşeceksiniz?" demiş. "Sizi nasıl kırmayayım. Madem siz beni kırıyorsunuz..." Artık tüm tabur bu olayı biliyormuş.

İçeriye sessizce bağlantı takım komutanı Timoşin girdi.

"İzin verirseniz telefonu sökeceğim Yoldaş Kombat."

"Al."

Rahimov saatine baktı:

"Hepsi yola çıktı Yoldaş Kombat."

Biz de evden çıktık. Gök aydınlıktı ama soğuk, yanaklarımı ısırdı. Sinçenko, Lisanka'yı getirdi. İslamkulov hayvanı onun elinden alıp binmeme yardım için üzengiyi tuttu. Bu, biz Kazahlarda en yüce saygı anlamına gelirdi. Rahimov da kendi atına bindi. Kapının önünde İslamkulov'un geldiği kızak duruyordu. Yeniden özür diledim:

"Savaş hattına gitme zamanı geldi. Allahaısmarladık." İslamkulov, metin bir sesle cevaplandırdı:

"Orada seni şan ve ölüm bekliyor."

O ana kadar taburumun görevi konusunda tek söz söylememişti. Şimdi ise en derin gerçeği söylemişti. Konuğuma selam verip atımı sürdüm.

Buraya büyük bir nokta koyalım. Şimdi küçük bir dinlenme gerekli.

SAVAŞ ÖNCESİ - MATRÖNİNO İSTASYONU

1

YENİ bir sayfa çevirin; yeni bir bölüme başlayacağız.

On beş kasımın birkaç saatini 131,5 işaretli bölgede Zaev'le birlikte geçirdim.

Burası ormanın içinde geniş bir alandı. Etrafta kesilmiş ağaç kütükleri, yeni sürgünler ve karlı tarlalar görülüyordu. İki köy arasındaki kavşağa yakın, üzerinde kesilmiş ağaç köklerinin ve çalılıkların bulunduğu tepe yükseliyordu; iki yolu donmuş derenin üzerinde sağlam yapılı tahta bir köprü birleştiriyor, sonra yollar yeniden ayrılıyordu.

Tepeden her şey rahatça görülüyordu. Her yan sessizdi. Ağaçlardan düşen yaprakların hışırtısını duyuyorduk. Yolun çukurluklarında sallanarak ilerleyen iki kamyon, köprüyü geçip cepheye doğru gitti. Denkler halinde kalın kışlık kaputlarla yüklüydüler. Sessizlik sonra yine çevreyi sardı.

Zaev'e:

"Buraya siperlenin," dedim.

"Hı hı, " dedi. Sonra hemen düzeltti: "Baş üstüne."

Kalın pamuklu ceketinin üzerine kalın ama eski kaputunu geçirmiş olan Zaev, çevresini saran ormana bir kez daha baktı. Erken bastıran akşamın alacakaranlığında çukur gözleri daha koyu görünüyor, zaman zaman onlarda bir parıltı beliriyordu. Yanaklarındaki çökün-tüler de kararıyordu.

"Onlara uzaktayken ilişme," diye sürdürdüm. "Yaklaşmalarını bekle ve tepele."

"Bu durumda Alman da bizi tepelemez mi?"

"Böyle anlarda yakın savaşmaktan korkmayan kazanır. Yani daha yürekli olan."

"Yeter derecede yüreğimiz var Yoldaş Kombat."

İkimiz de sustuk. Sanki üzerimizden bir sessizlik rüzgârı geçti. İkimiz de bir an geçmişi yaşadık.

Zaev, canlı bir sesle:

"Tamam," dedi. "Ben aslanlarıma güveniyorum."

Daha önceden de söylemiştim size; Zaev, hiç beklenmedik anlarda garip sözler etmesini severdi.

"Her askerine görevini anlat. Bir adım bile çekilmek yok."

Zaev mırıldandı:

"Ya... Bizi sarıp boğarlarsa? Yardım edecek misiniz bize?"

"Semyon, yalnızca kendine güven."

Bir süre yine sustuk. Zaev beklenmedik bir anda:

"Erzak birliğine söyle Yoldaş Kombat," dedi. O, ilk kez bana "sen" diyordu. "Bize akşam yemeği getirsinler. Votkayı da kısmasınlar. Buradaki kahramanları başka nasıl ateşlerim."

"Peki Semyon, unutmam."

Yeniden:

"Unutmayacak mısınız?" diye sordu.

Sesi boğuk çıkıyordu. Neyi sorduğunu anlayıp azarladım:

"Ne o, sen benimle vedalaşmayı mı düşünüyorsun? Erkekleş biraz. Bu saçmalıkları bırak."

Sarkık kaşlarının altındaki bakışlarında bir değişiklik olmadı. Panfilov'un yolculuk öncesi sözlerini anımsadım. Bu kez daha yumuşak bir sesle konuştum:

"Erlerini yalnız votka ile değil, başka şeyle de ateşle. Onları umutlarını yitirmeye bırakma. Anladın mı Semyon?"

Yine bir:

"Hı hı," işittim ve yine düzeltti: "Baş üstüne."

2

YİNE at sürüyorum. Filimov'un bölüğünün yerleştiği Matrönino istasyonuna gidiyorum. Sinçenko da at koşturuyor. Toprak bir orman yolu bizi şoseye ulaştıracak. Artık hava tümüyle kararır. Asfaltın çizgisiyle birleşen ormanın üstünde dolunay yükseliyor. Yıldızlar pırıl pırıl; ip gibi uzanan şoseden farlarını söndürmüş kamyonlar ge-

çiyor. Kimi cepheye gidiyor, kimi aksi yöne. Hiçbir şey sanki gelecek patırtıyı göstermiyor. Düşman hazırlanmış susuyor. Anlaşılan biz de hazırız.

Yeniden yan yola döndüm. Yol boyunca karla kaplı çam direklere telefon telleri gerilmiş. Lisanka durmadan koşuyor. İleride bir düş gibi istasyon binası ayırt ediliyor. Bu Matrönino. Çevresindeki evler de kararıyor. Beklenmedik anda uzaktan, uğultuyla bir top patladı. Hemen aynı anda bir başka patlayış duyuldu. Boğuk ve ağır bir ses, sisler içinde kaybolmuş Volokolamsk şosesinden geliyor.

Atı durdurup çevreme bakıp dinledim. İleride yine patlamalar var. Bir ışık, bir çiti ve bir saman yığınını aydınlattı. Cevap gibi, buradan görünmeyen Görünü tarafından, yine bir patlama duyuldu... Bir tane daha.

Bu saatten sonra, saatin akrep ve yelkovanlarının tam yediyi gösterdiği andan sonra, Almanlar, sürekli olarak iki noktayı dövmeye başladı. Matrönino istasyonu ile Görünü'yü.

3

ARALIKLI yerleştirilmiş askerler, donmuş toprağı kemirircesine oyuyordu. Taburun ozanı olan, önceleri iriyarı bir insan, şimdi ise sıskalaşmış Golubsov, olanca gücüyle sert yeri kürekliyordu. Kin uyandıran bir uğultu bu yana doğru uçtu. Askerler henüz sığ olan çukurlara yapıştı. Ben de attan atlayıp, yere yattım. Açık düzlükte elli metre kadar ileride beyaz bir ışık fışkırdı. Mermi patladı.

Yerimizden fırladık. Golubsov, yine kazmaya koyuldu. Zaman zaman taşa çarpan küreğinin ucundan kıvılcımlar çıkıyordu. Başlarımızın üzerinden hışırdayarak geçen bir mermi, köyün ötesinde patladı.

"Golubsov, bakıyorum işin ilerliyor."

"Bölük komutanı bize boy siperi kazmamız görevini verdi. İçine yerleşecekmişiz. Eh, kazalım bakalım... Kimbilir, belki uyuruz da."

Gözlerimle değil, gülüşünü kulaklarımla gördüm. Aynı anda yanımda bir başka ses duyuldu:

"Böyle bir siper bizi kurtarır mı acaba?"

"Yenilerden biri" koyulaşan siperin yanında duruyordu. Onu azar-

lamak istedim. Ama kendimi tuttum ve en ufak bir tümseğin bile insanı saçılan mermi parçalarından koruyabileceğini anlatmaya çalıştım. Benim yerime Golubsov onu uyardı:

"Sürdür, Strojkin, sürdür. Oyalanma."

Acemi er (ki onların adlarını bu günlerde öğrendim), cevap vermeden yeniden toprağı küreklemeye başladı.

Sesini alçaltan Golubsov:

"Tazı bir asker olacak," dedi.

"Ne demek o?"

"Cins bir köpek be Yoldaş Kombat. Daha küçük, biraz aptal ama cins olduğu belli. Terbiye ediyorum onu. Ötekilerden kötü bir er olmayacak Yoldaş Kombat. Şarkıcı da olabilir. Sesi yerinde."

"Güzel. Almanları püskürtünce ona şarkı söyletiriz... Bölük komutanı nerede?"

"Generalle gitti," dedi. Golubsov, sesini yine alçaltmış, yine güven verici bir sesle konuşuyordu: "General buraya gelip yerleşmemize baktı."

"Hangi general? Tümen komutanı mı?"

"Hayır, bir başkası... Sertçe biri sanırım."

"E, ne söyledi?"

"Ne mi söyledi... Dizginlerimizi sıktı. Onlar zaten gergin Yoldaş Kombat."

Bu sözleri de yine gülümseyerek, sakin sakin söylemişti: Aramızda güvenli bir anlayışın sıcak rüzgârı esiyordu.

"Nerede şimdi o?"

"Bölük komutanı ile bir yana gitti."

Ata atlayıp Matrönino'ya yollandım. Köyün yapısı sanki bir havaalanının yapısını andırıyordu. Düzgün duvarlar, camlı verandalar, sık pervazlı pencereler, insanlar evlerine çekilmiş. Onların varlıkları bacalarından tüten dumandan anlaşılıyor. Bir yanlarda bir inek bağırdı, bir kova takırdayarak düştü. Top ateşi hep aynı şekilde, seyrek ama düzenli sürüyor.

Karşıdan biri geliyor. Birden kaygıyla bağırdı:

"Dur!"

Lisanka'yı durdurdum.

Aynı ses yineledi.

"Dur, kimsin?"

Korzun'u tanıdım. Alma-Ata civarından, iri burunlu bir kolhozcu.

"Ne o Korzun, beni tanımadın mı?"

"Tanımasına tanıdım. Ama usul usuldür."

Şimdi bu çarpışma öncesinde buyruklara tam uyan Korzun'un düzgün sesi bir anda yüreğimi doldurdu. İnanç ve göreve bağlılık. Bir sevinç duygusu içimden yükselip sanki boğazımı sıkıyor.

"Bölük komutanı nerede?"

"Generalle gitti."

Fazla bir şey sormadan dizginleri çekip atı demiryoluna doğru sürdüm.

4

KAR demiryolunu örtmüştü. Köyün çevresi bembeyaz. Arkası görünmüyor. Ay sanki bana şaka yapıyor. Demiryolunun beş yüz metre kadar yakınında olan kayın ormanı sisler içinde kayboluyor. Ama ben onun varlığını biliyorum. Askerler, bu görünmeyen ormana doğru cephe almak için siper kazıyor. Ellerin savrulmasından burada da işlerin buyurulduğu gibi yapıldığını anlıyorum. Askerler ellerine geçirdikleri her şeyle kazıyorlar. Kazmalar, kürekler ve küsküler çalışıyor. Sanırım demiryolu bekçisine ait bir ev yanımızda şekilleniyor. Camları kara bir parlaklık içinde. Bir muhabere eri telefon telini sala sala geçip gidiyor.

Bakışlarımı çevrede gezdirdim. Kara maviliklerde bir at arabası, yığılmış yükler gözüme çarpıyor. Birden traverslerin üzerinde duran üç kişiyi gördüm. Tolstunov'un düzgün vücudunu ve Filimov'u ayırdım. Her ikisi de deri kaputlu birisinin karşısında esas duruştalar.

Hat boyundaki patika yolda Lisanka beni onlara doğru uçurdu. Eyerden atladım –Hay aksi şeytan!– Heyecandan mı neden bilmem, kılıcı tutamadım, ayaklarıma dolandı ve yüzükoyun karlara kapaklandım. Kötü bir rastlantı...

Derhal yerimden fırladım. Esas duruşa geçip, yanıma doğru gelen generale bakıyorum. İri dudakları ve gözlerinin altlarında torbacıklar olan bir adam. A, kimmiş?.. General Zvagin. Ordu komuta-

nının yardımcısı. Üç hafta önce onunla Volokolamsk'ta Panfilov'un karargâhında tanışmıştım.

İki adım atıp tekmil verdim. "Tabur belirtilen bölgeye gelmiş siperlenmektedir." Zvagin, beni gözden geçiriyor. Sessizlik uzadı. Köyün ortasında bir yerde bir mermi patladı.

Zvagin, elinde olmadan:

"Hâlâ kılıçla," dedi. "Siz hâlâ orijinallik peşindesiniz."

"Ben size daha tam piyade olamadığımı bildirmiştim Yoldaş General ve..."

Sözümü tamamlamaya zaman bırakmadı:

"Neden komutanlara ve siyasi yöneticilere Kondratiev'in mahkûmiyetine dair askerî mahkeme kararını okumadınız? Bu konuda buyruk vardı."

Hemen Volokolamsk'taki akşamüstünü anımsadım. Karargâhın elektrikleri yakılmış odasında yüzü sararmış, ıslak kaputu çamurlanmış binbaşının sararmış yüzü gözlerimin önüne geldi ve de Zvagin'in sesi kulaklarımda çınladı: "Buyruk almadan çekilmeniz için size kim izin verdi?" Sıklaşan nefes alışları ve birbiri ardından patlayan üç sözcük: "Silah masaya, tutuklansın. Mahkemeye verilsin."

Daha sonra öğrenildiğine göre yirmi dört saat içinde kurşuna dizildiği ordu içinde ilan edilmiş.

"Yoldaş General, o zamanlar bizim bağlantımız yoktu. Tabur kopmuş çemberde çarpışıyordu."

"E, sonra?"

"Sonra durum değişti, zaman artık geçmişti. Onun için ben..."

"Fikir yürütmenize kim izin verdi?"

Bu kızgın bağırışı bastırarak bize doğru uğultuyla bir mermi geliyordu. Bir güç beni fırlayıp yatmam için çekiştiriyordu. Gözümün ucuyla, siper kazmakta olan erlerin tek bir vücut gibi yere kapandıklarını gördüm. Ama Zvagin kıpırdamadı. Açıkta ve askerin gözleri önünde olduğunu biliyor ve askerin onu gözlediğini anlıyordu. Kımıldamadan cevabımı bekliyordu. Mermi binanın yakınında patladı. Havanın etkisiyle kırılan camlar şakırdadı. Zvagin dönmedi, o yana bakmadı. Toz ve duman yükseldi:

"Suçluyum," dedim.

"SUÇLUYUM." Bu açıklamayla yetinmeyen Zvagin, Tolstunov'a döndü:

"Siz Yoldaş Kıdemli Siyasi Yönetici. Buyruğun yerine getirilmesini siz izleyebilirdiniz?"

Tolstunov, kendini temize çıkarmaya çalışmadı: "Yapamadım," diye mırıldandı.

"Bundan sonra böyle şeylerin olmasına izin vermeyin!"

"Baş üstüne Yoldaş General."

Zvagin sanki beni unuttu. Arkasını görüyordum.

"Şimdi sizinle bir parti üyesi gibi konuşuyorum."

O, Filimov ve Tolstunov'a karşı konuşuyor ama benim, partisiz olan benim de dinlediğimi biliyordu.

"Parti üyesi gibi..." Zvagin yineliyordu: "Bu hattan bir adım bile çekilmek hainliktir. Teslim olmak suçtur. Bütün erlerinize buranın son hattınız olduğunu kabul ettirin."

Sözcükleri ağır ve inandırıcıydı.

"Evet arkadaşlar, size savaşta başarılar diliyorum."

Çevik bir davranışla, yağlanmış vücudundan umulmayan bir şekilde bana döndü:

"Siz de, kılıçlı partizan. Beni geçirmeye gelin."

"Kılıçlı partizan." Zvagin neden bunu tutturdu? Ama şimdi kabalığından yoksun konuşuyordu. Demiryolundan geçip kızakların ezdiği yoldan yürümeye başladık. Bir yerlerden Zvagin'in emir subayı çıktı ve bizimle birlikte ilerlemeye koyuldu.

Atış kaygı verici bir şekilde sürüyordu. Uzakta dakika başı patlayışın ışıkları parlıyordu. Zvagin ışıkların göründüğü Görünü köyüne doğru baktı:

"Kesin yarın başlayacak. Aslında başladı bile."

Arabanın yanına geldik. Beyaz boyalıydı –kışın koruyucu rengi– kardan ayırt edilmiyordu. Büyük, sert ve ağır elini bana uzattı. Kapı çarptı, araba yola çıktı. Onu bakışımla izledim.

GÖRÜNÜ

1

MATRÖNİNO'DA biraz daha oyalanıp, Tolstunov ve Filimov ile köyün çevresini dolaştım.

Sonra ayaklarım yine üzengiye bastı. Lisanka'yı Görünü'ye doğru sürdüm. Ay ışığında parlayan buz kaplı yol, bir ara ormana daldıktan sonra yine düzlüğe çıktı. Yana bakıyorum. Beyaz düzlükte siperlerin önleri kararıyor. Şuraya buraya hâlâ tek tük mermi düşüyor. Aralıklı ışıklar bazen düzlüğü bazen de evleri aydınlatıyor. Bunlar Görünü'nün evleri. Lisanka dik bir yokuşla beni şoseye çıkardı. Asfalt henüz tümüyle karla örtülmemiş; yer yer siyah. Buraları rüzgâr süpürmüş. Tepeciğe doğru şosenin iki yanına köy evleri sıralanmış.

Sağda solda Matrönino'da olduğu gibi bacalardan dumanlar yükseliyor. Kesindir, askerler yemek pişiriyor. Atları çözülmüş arabalar görülüyor; cankurtaran arabası bir avluya sokulmuş, yol kenarında iki top duruyor. Onları nöbetçiler bekliyor. Taburun karargâhının nereye yerleştirildiğini sordum, ileriye sürdüm.

Karşıdan birisi geliyor. Garip bir gölge. Başında asker şapkası, sırtında kaput var. Ama saçları dalgalanıyor. Bir kadın. Atı sert bir hareketle durdurdum.

"Kimsin sen? Buraya nasıl geldin?"

Düzgün bir gülüşü var. Beyaz dişlerini gördüm. Kaputunun yeninin örttüğü bir el selam aldı. "Zaovrajina, ne işin var burada?"

"Buyruğa göre yerimiz burası."

"Ne buyruğu?"

"Sağlık birliği komutanının buyruğuna göre aşı yapacağız."

"Şeytan alası, ne aşısı bu?"

"Tifo." Sonra ekliyor: "Bir lüks lambası bulduk, yakında başlayacağız."

"Sen aklını mı kaçırdın? Yarın burası alev içinde kalacak. Hemen yolu tut, yallah!"

"Hayır, Yoldaş Kombat. Şimdi beni kovamazsınız. Binbaşıyla konuşmanız gerekli."

"Bu binbaşı da kim?"

"Sağlık birliğinden bir kadın doktor binbaşı. O buradan bir yere kıpırdamayacağımızı söyledi."

Yine beyaz dişlerini belirten korkusuz gülücükler.

"O zaman ben buradan sizi atarım."

Başka bir tek sözcük söylemeden karargâha koştum.

2

Aşı öyküsü bununla kalmadı. Sokakta koşarken bir ses duydum:

"Yoldaş Kombat!"

Dönüp baktım: Kuzminiç. Sağlık çantasını kavramış, güçlükle koşuyordu.

"Ne oluyor, ne var orada Kuzminiç?"

"Tekmil vermeme izin verir misiniz Yoldaş Kombat?"

"Haydi de, uzatma."

"Baş üstüne." Yerli yersiz tüzük sözcüklerini kullanmaya bayılıyor. "Yoldaş Kombat, sağlık birliğinde bir binbaşı kadın doktor, erlere aşı yapmaya başlamış."

"Başlamış mı? Kim izin vermiş?"

Biraz önce Zaovrajina ile konuştuklarımı anımsadım. Dediklerini uygulamaya başlamışlar bile. Şeytan alsın.

İçimden bir nefes koptu. Amma da saçma bir işle uğraşıyorum. Ölür müsün öldürür müsün!

"Siyasi yönetici bugün size yapılacak işleri söylemiştir. Bu binbaşının size buyruk vermeye yetkisi yok."

Kuzminiç karşımda esas duruşta bu küçük söylevimi dinledi.

Doktor binbaşının yanına gitmem gerekti. Seyyar klinik, köyün en güzel ve en büyük evine yerleşmişti. Tavana asılan büyük bir gaz

lambası, beyaz çarşaflarla örtülmüş bir peykeyi ve masayı aydınlatıyor, mutfak sobasının üzerinde emaye bir leğende su kaynıyordu.

Beyaz önlüklü esmer bir kadın –güzel yüzü, amirane tutumu ile dikkatimi çekti– bana döndü. Sağlık işareti taşıyan subay şapkasının altında saçları o derece siyahtı ki kömüre benziyordu.

Bir sandalyeye oturmuş olan arabacı Garkuşa, sıvanmış olan kolunu önemli bir iş yapan insanlara özgü davranışla ileri uzatıyordu.

Sanki haykırdım:

"Garkuşa burada ne işin var, ne sallanıp duruyorsun? Kimden izin aldın?"

Garkuşa doğruldu ve bakışlarını indirdi:

"Beni eski bir dost çağırdı Yoldaş Kombat."

Ah, Varya Zaovrajina'nın bir ahbabı daha.

"Hemen defol buradan! Oyalanma, kıpırdan!"

Garkuşa soğukkanlılığını kaybetmedi ve kaputunu alıp çıktı. Sonunda doktor, mırıldanır gibi konuştu:

"Yoldaş Kıdemli Teğmen, davranışınızın size daha yakışır bir şekilde olması gerekli. Her şeyden önce kendinizi tanıtın."

Özür dileyip adımı söyledim.

"Doktor hanım sizden bu işe son vermenizi rica edeceğim. Şimdi uydurma işlerin sırası değil."

"Ne uydurması? Biz bu aşıyı yapmak zorundayız. Tümenin buyruğu bu."

"Böyle bir buyruk bilmiyorum ve buna izin veremem."

"Niye heyecanlanıyorsunuz anlamıyorum. Bu iğne sadece bir iki gün kırgınlık yapar. Ondan sonra..."

"Doktor hanım benim önemli bir görevim var. Yarın savaşa girmeyi bekliyoruz."

Tam bu sırada yeni patlama pencereleri sarstı. Konuşmamı sürdürdüm:

"Duyuyorsunuz, bugün de ateş altındayız."

"Elbette duyuyorum. Bunda önemli ne var? Niye sinirleniyorsunuz?"

"Özür dilerim Doktor Yoldaş, size daha çok zaman ayıramayacağım. Hemen buradan gidiniz."

"Hayır. Benim de görevim var."

Dayanamayıp parladım:

"Kesin buyruğum. İki saat içinde tabur bölgesinden çıkacaksınız."

"Sizin bana buyruk vermeye yetkiniz yok."

"Defolun. Cehenneme kadar yolunuz var."

Az önce olağanüstü bir kadın diyebileceğim doktor diklendi: "Bunun hesabını vereceksiniz. Biz buradan defolmayacağız." Zaovrajina'nın bu sırada nerelerde ne işler karıştırdığını bilmiyor ve bilmek de istemiyordum. Konuşmamın bittiğini göstermek için döndüm ve odadan çıkarken de kapıyı tüm gücümle çarptım.

3

KÜÇÜK karargâhım yavaş yavaş toplandı. Matrönino'dan Tolstunov geldi. Ormanın içindeki kaybolmuş tepeden gelen Zaev yorgun, Bozjanov ise neşesizdi.

Oturuyor ve susuyorduk, kapısı açık sobada ateş çıtırdıyor, alevler perdelerde oynuyordu. Perdenin desenine bakıyorum. Çiçekler var. Gri bir fon üstünde gümüşi üçlü yapraklar serpiştirilmiş. Yanda çerçeveye doğru bir parça yırtılmış, aşağıya sarkıyor. Kimsenin bununla ilgilenecek durumu yok. Ev sahipleri burayı bırakıp kaçmış. Biz ise... Biz de burada geçici olarak bulunuyoruz. Daha açık deyimiyle çok kısa süreli konuğuz.

Dört köşe masanın başında Rahimov duruyor, kâğıtlarını yaymış. Açık haritanın üzerinde uçları iyice açılmış birkaç renkli kalem var. Raporlarını yazıp gönderen Rahimov, şimdi özenle taburun savunma düzenini çiziyor.

Birden kıpırdadım ve yapacağım işler olduğunu anımsadım. Telefoncuya bana tümen sağlık şubesini bulmasını söyledim. Bir dakika sonra ahize elimde. Karşımdakine, buraya gelmiş olan kadın doktorla yardımcısını geri çağırmasını rica ettim. Telefonun öteki ucunda Alma-Ata'dan tanıdığım doktor durumu kavradı:

"Bağışla Momiş-Uli tamamen aklımdan çıkmıştı. Sana zor olmazsa birini gönderip şu bizim siyah kuğuyu çağırt. Onu hemen geriye aldıracağım."

"Teşekkür ederim Yoldaş Yarbay. Şimdi çağırttıracağım."

Tam bu sırada kapıda aşçımız Vahitov göründü. O da neşesiz.

"Yoldaş Kombat akşam yemeği yiyecek misiniz?"

"Elbette yiyeceğiz," dedim. "Hem de bayanlar da olacak sofrada. Haydi arkadaşlar, konuklarımızı yemeğe çağıralım."

4

BENİM bu canlılığım karşısında yaşlı asker hemen değişti ve sanki el çırptı. Ama bu bir an sürdü sonra yüzünü kaygı bulutları kapladı.

"Yoldaş Kombat yemekte yalnız karabuğday lapası var."

Bu haber beni ürkütmedi.

"O halde konukları çaya çağıralım. Arkadaşlar diplomatik bir kurul göndermek gerekiyor. Tabur komutanı kabalığını unutmanızı rica ederek en içten özürlerini gönderiyor, denecek. Bozjanov elçim olmayı kabul eder misiniz?"

Biraz öncenin neşesiz adamının yorgun yüzü güleçleşti ve parladı.

"Hazırım!" diye sanki haykırdı. "Kahramanlık yapmaya gidiyorum Yoldaş Kombat."

Sonunda karargâhımıza neşe yeniden geldi. Her şeye ilgisiz bir insan olan Tolstunov bile arkadaşlarının canlılığına katıldı ve bizim Garkuşa'yı da kurula almalarını önerdi. Birden şaştım. Şeytan alsın, her şeyi biliyordu.

Şöyle veya böyle yarım saat sonra konuğumuz olarak Doktor Binbaşı ile Varya'yı selamlıyorduk.

"Doktor hanım," dedim, "aramızda küçük bir anlaşmazlık oldu sanırım."

"Küçük mü? Peki, öyle olduğunu kabul edelim."

Doktor hanıma özürlerimi bildirirken Varya'ya göstermeden yumruk salladım ve konuklarımızı masaya çağırdım. Varya, sanki hep bizimleymiş gibi nazlanmadan oturdu. Olağanüstü siyah kuğu ise komutanıyla konuştuktan sonra masamıza geldi.

Ama karşımda duruşuyla bana onunla ilk karşılaşmamızı ve onu azarlayışımı anımsatıyordu.

BÖYLE DAYANIRSAK, DAYANAMAYACAĞIZ!

1

PERDE görevini yapan brandalar indirilmiş. Yavaş yavaş gün doğuyor. Çevre sessiz. Düşmanın Matrönino'ya ve Görünü'ye yaptığı topçu atışı gün doğmadan bir süre önce durdu. Uyumuş olduğum için bu kesilişi anımsayamıyorum. Kış sabahının aydınlığı artıyor. Gök dünkü gibi mavileşiyor...

Ve birden sanki bu mavilik bir işaretmiş gibi tüm cephe boyunca düşman toplarının tümü birden gürlemeye başladı.

Tolstunov ve Bozjanov ile birlikte sokağa çıktım. Rahimov'u bile karargâhta tutamıyorum. Çoktandır bu nitelikte bir ateş duymuyorduk. Güçlü patlayışın yankıları birbirini kovalıyor. Boralarda da dalgalar böyle birbiri ardı sıra dalgakıranlara çarpar. Kesintisiz ateş cephenin bir yanından öteki yanına devriliyor. Ateş dalgası bazen sağa kayıyor, sonra geri dönüp Filimov'la Zaev'in bölüklerinin bulunduğu yöne geçiyor, sonra yine sağa kayıyordu.

Gün açıktı. Alman bombardıman uçakları ileride cephe hattının geçtiği yerde uçuyor, dönüyor, zaman zaman pike yaparak ağır yüklerini boşaltıyorlardı. İki keşif uçağı yukarıda dolaşıp duruyordu.

Bizim topçularımız akşam saatine kadar bu atışlara cevap vermedi. Bu gecikme –düşüncesini paylaştığımı söylemek açık yürekliliğini göstereceğim– Panfilov'un karakteriydi. Ön hatlarda siperler içinde yatan askerin ruhunu desteklemeden bu kadar susmak kolay mı? Bu kadar durmak, askere, onun erkekliğine inanmak demektir. Ve de aynı inanca, aynı erkekliğe sahip olmak demektir.

Susarak ne kazanıyordu? Düşmanın tüm atış noktaları anlaşılmış, bizimkiler ise saklı kalmıştı. Panfilov çok kez düşmanın niyetinin silahların sesinin dinlenmesi ile anlaşılabileceğini söylemişti.

Topçuların yerleşmesi, yöneldiği noktada ateşin toplanması, genel saldırının yerini belli eder. Ama bu gerçeği Almanlar da biliyor, bu nedenle de kurnaz bir uygulama ile ateşi bir uçtan ötekine kaydırıyorlardı. Haydi bulabilirsen bul bakalım, düşman senin savunmanı nereden yarmak istiyor!..

Topçuların hazırlık bakımından değişik yöntemleri vardır. Örneğin: Önce ön hattı parçalamak, sonra ateşi derine kaydırmak.

Ya da önce ikinci sırayı dövüp yedekleri korkutup sindirdikten sonra ateşi kaldırıp, ön hattı vurmak.

On altı kasımda Almanlar iki yöntemi de kullandı. İki saat kadar ön hattı dövdükten sonra Matrönino'da da bizlere ziyafet çektiler. Yeni hattında tabur ilk kayıplarını verdi. Bu sırada ileride neler olduğunu da bilmiyordum. Almanlar saldırıyor mu? Saldırıyorlarsa yönleri nedir? İşte, düşman topçusu yine nişangâhlarını küçültüp, patlamalarını yeniden cephe hattına çekti.

2

PANFİLOV: "İlk gün ve gece sizin için hafif olacak," demişti. Öyle de oldu. Yine de bu bizim için hafif olan günde geçen olaylara değineceğim.

Aşağı yukarı öğleye doğru, tümen komutanlığı yedeğinden bir batarya tanksavar topu, buyruğuma girmek üzere Görünü'ye geldi. Bu, Panfilov'un düşmanın niyetleri konusundaki düşüncelerini değiştirmediğini gösteriyor ve benim eksikliklerimi gidermeye çalışıyordu. Topçular, ormanda ateş düzenlemesi yaparak namlularını Volokolamsk şosesine doğru çevirdiler.

Önümüzde patlamalar, sarsıntılar ve gümbürtüler sürüp gidiyordu. Gökte siyah bulutlar ormanın üzerinde ağır ağır yayılıyor, bizse çalışmalarımızı sürdürüyorduk. Asker Görünü köyünün yerleştiği tepede toprağı parçalıyor, kazıyor, kazıyordu.

Şakoev'in takımı ise şosede çalışıyordu. Birkaç dakika onları gözledim; bir tank maketi, siperde gizlenmiş erlere doğru hızla harekete geçti. Ama neden oyalanıyorlar? Hayır, yine başardı. Kalktı, bir an bekleyip bombayı savurdu. Güzel ve temiz bir iş oldu. Ah, şu benim

sıska, kuru yapılı soydaşım nasıl yürekli. Şimdi ona inanıyorum ve biliyorum ki düşman karşısında kaçmayacak, korkmayacak, tankı elinde bombası ile karşılayacak.

Maket yeniden manevrada bulunmak için geri çekiliyor; şimdi sıra siyasi yönetici Kuzminiç'te. Hazırlanıyor. Asker giysisi –kısa konçlu çizmesi, kalın pantolonu ve kaputu– yine üstünde eğreti duruyor. Kuzminiç beceriksizliğini yenmeye çalışıyor. Bir genç gibi ileri atılıyor ve... Ve hemen bir Kazah aksanı ile haykıran Şakoev'in sesi işitiliyor:

"Bırak, bırak Yoldaş Siyasi Yönetici. Öyle değil..."

Çizilmiş çizmeleri sanki simsiyah olmuş kaputu ile teğmen, kırk yaşlarındaki bilim adamının yanına koştu. Şakoev, belki de ilk kez ağır bir bombayı atmaya çalışan bilim adamına bu işi öğretmeye çalışıyordu. Sabırla anlatıyordu. Sözleri kulağıma geliyor:

"Soğukkanlı olmalı, anlıyor musun? Acele etmeden hafifçe at."

Elimde olmadan generalin gönderdiği çelimsiz uzmanı anımsıyorum.

3

BUGÜN on altı kasım, onunla bir kez daha karşılaşmak olanağını buldum.

Beni tümen karargâhından aradılar. Panfilov'un buyruğu üzerine bize Teğmen Ugrunov'un yönetiminde bir tanksavar birliği daha geliyormuş. "Baş üstüne" dedikten sonra portatif koltuğuma döndüm. Bu yarı koltuk, yarı yatak görevi gören şeyi Sinçenko bir yerlerden bulup getirmişti. Oturup düşüncelere daldım.

Öykümüzde pek çok kez komutanın düşüncesinden söz ettik. Bu düşünceler insanı o derece sarıyor ve insan kendini o kadar onlara kaptırıyor ki çevresinde olanların ayrıntısına varmamaya başlıyor. Birlikler doğru mu yerleştirildi? Savaş şöyle gelişirse ne yapacağım? Düşman şuradan yaklaşırsa nasıl davranacağım? Ya buradan saldırırsa?

Yirmisine kadar dayanmalısın. Sayısız olanaklar hesaplıyorsun. Tolstoy, yanılmıyorsam *Savaş ve Barış* romanının girişinde, insanın önüne serilen milyonlarca ihtimalden söz ediyor. Komutanın yaratıcılığı belki de sanatkârın yaratıcılığına yakındır. "Yirmisine kadar

dayanmalısın." Panfilov tarafından verilen görev şimdi bana dönüyor ve benim yapıtım olmaya başlıyor.

Savaşın dinmeyen uğultusu altında oturmuş düşünüyorum. Düşman ateşinin bu yana kaydığını anında ayırdım. Uğuldayan dalga önce bu yana yöneldi... İşte şimdi bizim silahların sesi de karıştı. Sesler birbirine karışıyor. Orada ne oluyor? Çarpışma başladı mı? Almanlar saldırıya geçti mi? Akşamüstü Zaev aradı:

"Birer tek sunduk onlara Yoldaş Kombat."

"Ne? Kime?"

Nefes nefese sürdürdü:

"Yolu kestik. Önce yaklaşmaları için bıraktık ve sonra da ezdik."

Sabırla onun heyecanının yatışmasını bekliyor ve bir şey sormuyorum. Nasıl olsa gerekeni anlatmaya başlayacak. Zaev'in bulunduğu tepeye bir grup havan atıcısının sokulduğu anlaşıldı. Yalnız gözlem birliği olması muhtemel. Tüfek ateşi birkaç dakika sürmüş, sağ kalanlar, koruma ateşi altında ölülerini sürükleyerek çekilmiş.

Bu arada hava bulutlandı ve kar yağmaya başladı. Oda biraz daha kararadı. Ve birden –sanki ben hiç beklemiyordum– akşam karanlığının başladığını anladım. Silah sesleri yavaş yavaş duruldu. Moskova önündeki yeni savaşın ilk günü bitti. Anladığıma göre Almanlar cepheyi hiçbir yerden yaramamıştı. Bu onların ilk gün için amaçları mıydı bilmiyorum!.. Sanırım onlar genel saldırının nereden olacağını açıklamadan birçok yere sokulmuşlardı. Anlaşılan Panfilov da daha önceki düşüncelerinde diretiyordu. Her şeye karşın onun da kaygıları vardı. Gece geç vakit beni aradı:

"Merhaba. Ne var ne yok, nasılsın?"

"Düşünüyorum Yoldaş General."

"Fena değil. Ben de onunla uğraşıyorum. Günü nasıl geçirdiniz?"

Günün bilançosunu bildirdim. Onları biliyordu. Ortamın her değişişini Dorfman'a bildiriyorduk. Ama Panfilov sözümü kesmeden, acele etmeden, verdiğim bilgileri bir kez daha dinledi.

"Demek ki uzaktan nezaket değiş tokuşu yapmışsınız."

"Evet."

"Öyle... Ugrunov geldi mi?"

"Daha gelmedi."

"Ona Gadrova'ya, Binbaşı Yurasov'un yanına gitmesini söyleyin. Biliyorum adamları oradan oraya dolaştırmak iyi değil ama... Düşüncelerim bana bunu buyuruyor."

"Baş üstüne."

"Eh, en iyi dilekler Yoldaş Momiş-Uli. Uyuyup dinlenin. Yarın sıra sizde."

Telefonun yanında bir dakika daha durdum. Panfilov yine –kimbilir kaçıncı kez– beni şaşkınlığa düşürmüştü. Yirmi, yirmi beş kişilik bir birliği nereye götüreceğini düşünüyordu. Ugrunov'un komutasındaki bir birlik tümen komutanının yedeğiydi. Generalin işi hiç de kolay değildi. Yarın öbür gün Almanların saldırısı büyüyüp güçlendikçe yeni yedekleri nereden bulacaktı?

Telefonun yanından ayrılıp masa başında çalışmakta olan Rahimov'un yanına geldim ve onun sözlerini ilettim.

"General yarının bizim için güç olacağını söyledi," dedim. "Bizim hazır olmamızı, onun için uyumamızı istiyor. Yat, bir iki saat kestir. Ben bekler ve nöbetçileri denetlerim."

Giyinip dışarı çıktım. Güçsüz bir rüzgâr karları uçuşturuyor. Birkaç saat önce siyah bir şerit gibi uzanan şose, şimdi karın beyaz örtüsü altında çevre ile birleşmişti. Gecenin sessizliğini seyrek silah sesleri bozuyordu. Matrönino dolaylarında bir çatırtı duyuldu. Tepelerin birinde bir ışık göründü. Ardından da gök gürültüsü. Yeniden birkaç dakikalık sessizlik. Sonra yine birkaç patlayış. Almanlar geçen gece olduğu gibi yine Matrönino'ya, Görünü'ye ilgi gösteriyor. Sinirlerimizi gergin tutuyor, bizi rahat bırakmıyorlar.

Moskova yönündeki demiryolu boyunca yürüyorum. İleride Ugrunov'un takımına rastladım. Bembeyaz örtü, yıldızsız göğün altında hiçbir karartıyı gözden saklamıyordu. Beni tanıdı –karanlıkta kısa boyu, dar omuzları ile bana yine gelişmemiş bir çocuğu anımsattı–. Bağırdı: "Dur!"

Tekmil vermek üzere yaklaştı. Ona generalin buyruğunu ilettim. Şosenin ilerisindeki Gadrova köyüne gitmesi gerekiyordu. Ugrunov sıkıntılı konuştu:

"Çocuklar yoruldu. Burada gecelemeyi düşünmüyorduk Yoldaş Kombat."

"Dinlenin," dedim. "Adamlarınızı doyurmaları için buyruk vereceğim."

Ugrunov, buyruğun yönüne baktı ve:

"Hayır, Yoldaş Kıdemli Teğmen, teşekkür ederim," dedi. "İleriye doğru yürüyeceğiz. Yoksa yanınızda gevşerdik." Vedalaşırken ekledi:

"Yazık, beraberce savaşmak kısmet olmadı."

Çocuk denecek kadar genç olan bu komutandan ciddi sözler duymak garibime gitti.

Ruslar, karşılaşmada ve vedada birbirlerinin yalnızca ellerini sıkmaz bir hayli de sallarlar. Bunda dostluk duygularının belirtilmesi dileği olduğunu söylerler. Ugrunov elimi yalnızca sıktı. Bu sıkışı duyarak "Elinde güç var," diye düşündüm.

Selam verdi ve adamlarına doğru yürüdü. Biraz sonra takım, yağan karın içinde kayboldu.

Karargâhımız olan eve gece yarısından sonra döndüm. Rahimov'un düzgün nefes alışları duyuluyordu. Bulunmaz bir insan olan Rahimov'un özelliklerinden biri de onun uyku için alacağı buyruğa bile uymasıydı. Hiç kimsede böyle bir özellik görmemiştim. Ona "iki saat uyu" dediğiniz zaman üç saat beklemeniz ya da uyandırmanız gerekmezdi. O tam bildirilen saatte gözlerini açacak ve kalkacaktı.

Oturup yine düşünmeye başladım. Gecenin sessizliği yine seyrek patlayan mermilerle bozuluyordu. Panfilov "Yarın sizin sıranız," demişti. Düşüncemi bu yaklaşan sıraya ayırmıştım.

Rahimov, tam saatinde kalktı.

"Siz yatın şimdi Yoldaş Kombat."

Yatak koltuğa uzandım ama uzun süre uyuyamadım. Yarını düşünüyorum. Sabaha doğru dalmışım.

4

BUGÜN on yedi kasım. Top sesleri daha erken başladı. Gün doğarken ateş yığını cepheyi tarıyordu. Almanlar önceki gün gibi ateş ediyorlardı. Gümbürtü bazen sağa kayıyor, bazen sola dönüyor. Tanın ilk saatlerinde yelkovan ilerlerken biz böyle sağa sola sallanıyorduk.

Top seslerini dinliyor ve tümenin bütün cephe boyunca direndiğini anlıyorum. Almanlar hâlâ saldırıya hazırlanıyorlar. Hangi noktadan yükleneceklerini anlayamıyoruz. Bizim topçumuz geçen günden farklı davranıyor ve ateşe cevap veriyor. Şimdi her yandan salvolarımız duyuluyor.

Ortalık yavaş yavaş aydınlandı. Bulutlu gök, karlı çayırlığa doğru sarkıyor. Birden kulaklarım Alman ateşinin yönünde bir değişikliği ayırt etti. Tümen cephesinin merkez noktasının solunda, şosenin ilerisinde bulunan Yadnovo köyüne doğru ateş sıklaştı. Sağda ise sanki hafifledi. Artık şüpheye yer yok bir tarafta tüm silahlar öte yanda tek tük toplar ateş ediyor. Düşman sol kanatta artık oyun oynamıyor. Patlayışlar orada güçlenip sıklaşıyor. Demek her şey kesinleşmiş. Düşman sol kanadımızdan yarma yapmaya karar vermiş. Panfilov'un anladığı gibi silahların yardımı ile yola ulaşmaya çalışacaklar.

Hepimiz susuyoruz. Bilinen gerginlik; düşmanın saldırısını bekliyoruz. Burada cepheden bir hayli uzaktayız. Tümen karargâhında Yüzbaşı Dorfman'ı aradım. Onun sesini duymak, birkaç sözcük etmek istiyordum.

"Merhaba Yoldaş Yüzbaşı."

Her zaman nazik bir kişi olan yüzbaşı bu kez merhabama karşılık vermeyi unuttu.

"Sizin orada ne oluyor?"

"Bizde değişen bir şey yok."

"Öyle. Sonra."

Ses tonundan, "Ne istiyorsun, madem sakin sakin oturuyorsun, o halde otur oturduğun yerde!" demek istediğini anladım.

"Özür dilerim, yalnızca durumu anlamak istedim."

"A... En iyi dilekler."

Hafif bir tıkırtı. Öbür yandaki ahize yerine kondu.

Bir saat kadar sonra Almanlar, ateşi cephenin derinliğine kaydırarak Matrönino, Görünü ve Zaev'in siperlendiği kavşağın bulunduğu bölgeyi dövmeye başladılar. Kuşkusuz bu dakikada Alman tank ve piyadeleri harekete geçmişti. Şoseden, yer değiştirmek için cepheden çekilen top arabalarının geçmesini bekliyordum. Hayır, yanımızdan bir tek top bile geçmedi. Anlaşılan topçular çekilmiyordu.

TELEFONCU seslendi:

"Yoldaş Kombat, tümen karargâhından arıyorlar." Ahizeyi aldım. Değişmeyen kısık bir ses. Panfilov'un sesini tanıdım.

"Yoldaş Momiş-Uli siz misiniz?"

"Evet."

"Sizin orada ne oluyor?"

"Topçu ateşi. Düşman ateş ediyor."

"Nasıl bir ateş bu?"

"Ciddi bir ateş Yoldaş General."

"Daha iyi bilgi istiyorum. Tam bilgi. Bakın Yoldaş Momiş-Uli, biraz dışarı çıkın. Siz topçusunuz. Kendi gözünüzle bakın ona. Patlayışları gözleyin. Sonra durumu bana bildirin."

Kaputumun üzerine kılıcımın kayışını geçirip henüz camları sağlam olan karargâh binasının dışına çıktım. Merdivenlerin yanında Garkuşa nöbetteydi. Selam aldı:

"Alman nasıl?" diye sordum. "Seni sipere saklanmaya zorlamıyor mu?"

"Hayır. Daha dayanılıyor Yoldaş Kombat."

"Soğukla aran nasıl? Onunla boğuşabiliyor musun?" diye sürdürdüm.

"Evet, efendim," dedi. "Nöbetçi yazın sıcağı kışın soğuğu bekler."

Merdivenlerden indim. Şoseye ayak bastığımda ayaklarım kara gömüldü. Göz alabildiğine uzanan yolda ne bir araba ne bir at görünüyordu. Ormanın sonunda bir alev parladı. Ağır topçularımız oradan ateş ediyordu. Alman atışlarından sesleri hemen hemen duyulmuyordu. Şurada burada havan patlayışlarının sesleri geliyordu.

Çevreyi dinledim. Almanlar önceki gibi ateş ediyor. Gözledim. Büyük bir yayılma ayırt ettim. Patlamalar yoğunlaşmış değil – ki en tehlikelileri ve yan yana patladıkları zaman en büyük korkuyu yaratanlar bunlardır. Havada pamuğa benzeyen duman yumakları yükseliyor. Bunlar da çok değil. Karın dumanlı yükselişi daha sık ve alçak. Biz bu tip patlamalara topçu dilinde "Gagalama" diyoruz. Çok yukarıda olanların adı "Zürafa." Bütün Alman topçuları ormanları temizlemek

için ateş ediyor. Şarapneller ya "gagalıyor" ya da "zürafa" diye tırmanıyor. Bizim tekli siperlerimiz sık değil, üstelik kötü yön verilmiş; ayarsız atışları bizi pek bulmuyor. Bu yüzden de kurbanlarımız az oluyor. Sanırım Panfilov'a telefonda "ciddi ateş" sözünü yanlış kullanmışım.

Karargâha dönüp gördüklerimi Panfilov'a bildirdim. Uzun uzun konuştum. Kesinlikle dikkat etmeleri gerekli sözün yanında birçok boş şey de söyledim. Sanki ne kadar çok konuşursam o derece iyi olacak sanıyordum. O tüm bunları istiyordu. Bizse bunu Panfilov'un "garipliği" olarak görürdük. Bizi her zaman "daha kısa, daha kısa" diye alıştırmışlardı. O sistemde raporunu verip döner gidersin. Panfilov ise seni dinliyor, ilgi gösteriyordu. En basit olayı bile istiyordu.

"Büyük bir yayılma mı? Kaç metre dersin? Tahmin et Yoldaş Momiş-Uli."

Panfilov bu küçük ayrıntının özelliğini kavramaya çalışıyor. Topçuların yerleşme noktaları hedeften ne derece uzak olursa yayılma noktaları o derece de büyük olur. Ön hattımız yarılmış olabilir ama bu duruma göre Alman topçuları hâlâ yerlerinde duruyor.

Panfilov'un ön hatlardaki birlikleri ile bağlantısının kesildiğini anlamakta bir hayli geciktim. Mermilerin dağılması, görünürdeki patlamaların yapısı ve tüm öteki işaretler ona cepheden haber görevi yapıyordu.

6

BİRDEN tüm topçu uğultusu ve çatırtısı yavaşlamaya başladı. Sanki Alman patlamaları eski hızını kaybediyor. Mermiler daha seyrek patlıyor. Durumu hemen Panfilov'a bildirdim.

"Hımm... Pozisyon değiştiriyorlar..." dedi. "Şimdiye kadar size parmaklarının ucuyla yetişiyorlardı. Şimdi hazırlanın, size yumruk patlatmaya çalışacaklar."

Zaman hızla geçiyor. Zaev, beni aradığında akşam oluyordu:

"Havan ateşi güçleniyor Yoldaş Kombat."

"Ne görünüyor oradan?"

"Almanlar derenin öbür yanında ormanın sonundalar. Havanla vuruyor, insanın başını çıkarmasına olanak vermiyorlar."

Benim söyleyeceklerimi dinlemek için durakladı. Gürültülü soluk alışları duyuluyordu. Ona ne söyleyeyim? Onlara tüfekle ateş etmeye kalkmak anlamsız bir şey. Uzak yerde bulunan ve havan kullanan düşmana tüfekle karşılık vermek yarar yerine zarar getirir.

Buyruğumu verdim:

"Ölü gibi kalın. Sizi yok ettiklerini sansınlar. Saldırıya geçerlerse vur."

Almanlar aynı anda Matrönino istasyonuna karşı saldırıya geçtiler. Siperlerimizi orada da havan ateşine tutmuşlar. Askerler derin olmayan siperlerinde yere yapışmak zorunda kalıyorlardı. Düşman havan atışını tamamladıktan sonra saldırıya geçmiş. Bizimkiler de onları ateşle karşılamış ve ilk saldırı kolayca püskürtülmüş. Ancak çekilen Almanlar bu kez siperlerimizi daha isabetli dövmeye başlamışlar. Bazı mermiler siperlere rastlamaya başlamış ve yaralananlar olmuş. Yaralananlar ya karlarda sürünerek köye doğru çekilmiş ya da ağırlıkları sağlık erleri tarafından taşınmış.

Tüm bu bilgileri Filimov telefonla aktardı. Ancak sözünü bitiremedi ve ekledi:

"Yine geliyorlar Yoldaş Kombat."

O, Zaev'den ayrıydı. Heyecanını belli etmiyordu. Ses tonu hep aynı kaldı. Ta uzaktan kararlılığı ve sağlamlığı anlaşılıyordu.

"Makinelilerin yanına birini gönder. Önce susup yaklaşmaya bıraksınlar."

"Baş üstüne Yoldaş Kombat. Anlaşıldı. Onları püskürteceğiz."

Yalnız birkaç dakika geçti ve Filimov yine beni aradı:

"Püskürttük onları Yoldaş Kombat. Ateş açar açmaz çekildiler."

"Şimdi ne yapıyorlar?"

"Yine havan yağdırıyorlar."

"Kaybın ne?"

"Büyük değil Yoldaş Kombat."

Filimov'un sakinliğini ve kendine olan güvenini daima takdir ederdim. Bu huyu askerlerini de etkilerdi. Şimdi anlaşıldığına göre bu kez o benim ruhumdaki karışıklığı da yatıştırmaya çalışıyor, benim moralimi de ayakta tutmaya uğraşıyordu.

"Büyük değil, ne demek? Tam söyle."

"Baş üstüne, açıklayayım Yoldaş Kombat."

Filimov, bölüğünde ölü ve yaralı sayısının yirmi olduğunu bildirdi. Şimdi Almanların Matrönino çevresindeki taktiğini daha iyi anlıyordum. Onlar canlı güç harcamak istemiyor, ilerleyişlerinin çok kayıp getirmemesini diliyor, kan yerine zamandan fedakârlık yapıyorlardı. Acaba bize Matrönino'ya karşılık ne kadar zaman vereceklerdi? Bunu hesaplamak güç değildi; iki kez sokulmuş ve ateşle karşılaşınca hemen çekilmiş, erlerimi mayınla yok etme işini sürdürmüşlerdi. Sokuluşlarında Matrönino savunucularından yirmisi eksilmişti. Filimov'un bölüğünde kalanlar uzun zaman dayanabilecekler miydi? Böyle on vahşi bombalama onları bitirirdi. Bu ne zaman olacaktı? Bugün kaygılı, ama yarın Matrönino'yu savunanlar siperlerdeki son askerler olacaktır. Şerefimizi lekelemeyeceğimize ve asker borcunu yerine getireceğimize inanıyorum.

Hayır, benim borcum ayın yirmisine kadar dayanmak. Ama nasıl; söyleyin bana istasyonu nasıl elimde tutayım?

7

YİNE Zaev aradı:

"Almanların burnunu iki kez kırdık Yoldaş Kombat. Onları köprüye dek kovaladık. Şimdi bizi havanla tarıyorlar. Dayanılacak gibi değil."

"Sıkı dur."

"Almanların yanına tanklar geliyor sanırım Yoldaş Kombat. Motor uğultuları çok belirli."

"Otur ve ateş etme."

"Ya bize karşı harekete geçerlerse?"

"Bekle, ateş etme, daha yakına bırak ki sonra ormana dönemesinler. Anladın mı? Erlere iyi anlat."

Biraz daha zaman geçti. Koltuğa oturmuş duvara bakıyor, düşünüyordum. Önümde perdelerin resimleri var. Kuşa benzeyen üçlü yapraklar. Gerilmiş kanatları, kıvrılmış gagaları inceliyorum. Perdenin kopmuş kısmı hep öyle sarkıyor. Kimse onları tamiri düşünmüyor. Oturuyor ve susuyorum. Odada bulunanların hepsi susuyor. Heyecansız karargâh amiri masanın üzerine eğilmiş bir şeyler yazıyor. Biliyorsunuz, Bozjanov'a düşüncelerimde "gezici karargâh" diyorum.

Kaputu ve kalpağı başında, buyruklarımı uygulamak üzere her an dışarı çıkmaya hazır bekliyor. İçimizde en yüksek rütbeli olan Tolstunov, başında kalpağı, yatağın üzerinde oturuyor. Artık o rahat pozları yok. Arkaya yaslanmamış, dimdik duruyor. Her zamankinin aksine yakası düğmelenmemiş, öyle açık kalmış. Sabahleyin bana "Buyruk ver, bir şeyler yapayım," demişti. Tolstunov da Bozjanov da harekete geçmek için hazır bekliyor. Tüm karargâh buyruğuma hazır. Ama benim söyleyecek sözüm yok. Düşünüyor ve susuyorum.

İnce bir zil sesi. Yine telefona çağırıyorlar.

Ahizeyi aldım. Yine soluk soluğa Zaev'i duyuyorum. Kesik kesik konuşuyor. Sözlerinden çıkarabildiğim, Almanlar yine ormandan çıkmış. Kesinlikle "Rus temizlendi" diye düşünmelerine karşın temkini elden bırakmıyor ve tuzağa düşmemek için direkt saldırıya geçmeyip siperlerin bulunduğu yeri dolaşarak sarmaya çalışıyorlar. Biraz sonra kerpetenin ağzı kapanacak.

"Dolaşıp sarıyorlar Yoldaş Kombat. İki kez püskürttüm onları. Ne buyurursunuz Yoldaş Kombat?"

Anlaşılan o çekilme buyruğu vermemi bekliyor.

"Dayanmalısın," dedim.

"Gediği kapatacaklar Yoldaş Kombat."

"Dayan Semyon. Ya hep ya hiç."

Bu "Ya hep ya hiç" sözüyle ne demek istediğimi kendim de bilmiyorum. Ama konuşmamı sürdürdüm:

"Sarsınlar, ne çıkar! Bir adım bile gerileme yok."

"Sar..." Bağlantı kesildi. Ahize birden sessizleşti. Zaev'in cümlesi yarıda kaldı.

"Timoşin!" diye bağırdım.

Bağlantı takım komutanı, çocuksu teğmen, kapıda göründü. O, hep sundurmada dolaşıyor içeri girmiyordu. Sanki varlığıyla düşüncelerimi rahatsız etmek istemiyordu.

"Timoşin! Adam gönder. Zaev'le bağlantıyı sağla."

"Baş üstüne."

Sözlerindeki kararlılık, aynen mavi gözlerinde de okunuyordu. Bir dakika sonra pencerenin önünde koştuğunu gördüm. Panfilov'a telefon ettim:

"Rapor vermeme izin verin. Tepedeki bölük iki kez saldırıyı püskürttü. Şimdi sarıldı. Bağlantı kesildi.

Bunları söylerken elimde olmadan her şeyi büyütüyordum. Zaev bir gediğin olduğunu söylememiş miydi? Geçen dakikalar içinde Almanlar onu kapatmış olabilir. Hayır, benim tam bilgi almam gerekli. Komutanıma gerçeği söylemeliyim. Ve bölüğün tam anlamıyla sarılmamış olabileceğini de ekledim.

Panfilov hımhımladı. İçimde küçük bir umutla, generalin "Yol bulup orayı bıraksınlar," emrini bekledim. Ama o bunu söylemedi. Ben konuşmamı sürdürdüm:

"Matrönino'da da iki kez çarpışma oldu. Yaklaşmaya çalıştılar ve püskürtüldüler. Yeni bir saldırı bekliyorum. Görünü'de ise her şey sakin."

"Sakin mi?"

"Evet, Yoldaş General."

Görünü... Volokolamsk şosesini engelleyen bu küçük kalemiz bugün için henüz her yönden korunuyordu. Solda Zaev ile Filimov'un bölükleri, sağda ise Şişkino köyünde Panfilov'un karargâhı var. Görünü'deki bölüğü istasyona göndermem için buyruk vermesini ya da bir başka bölükle takviye edeceğini bildirmesini bekliyorum. Ama bu umudum da boşa çıktı.

"Her şeyi bildirin Yoldaş Momiş-Uli," dedi ve telefonu kapattı.

8

FİLİMOV'U telefona çağırdım.

"Zaev'in yönünden korun."

"Neden, ne oluyor orada?"

"Korun, anladın mı? Onunla bağlantım kesik. Sende ne var ne yok?"

"Yer sarsılıyor ama dayanıyoruz."

"Kaç adam daha kaybettin?"

"Araştırıp bildireyim Yoldaş Kombat."

Yine beni endişelendirmemeye çalışıyor gibi geliyor.

"Yaralılar nerede?"

"Yürüyebilenler size doğru geliyor. Ağır yaralılar ise burada... Köyde."

"Pekâlâ... Sana yaralıları taşımak üzere araba gönderiyorum. Beş araba hemen yola çıkıyor."

Filimov'un, "Beş araba çok, iki araba yeter," demesini bekliyorum. Ama o karşı koymadı. Şeytan alsın, kayıpları o kadar çok mu?

Konuşmayı bitirince telefondan ayrılamadım. İçim burkulmuştu.

"Bozjanov," dedim, "Seleznövin'in yanına git. Hemen Filimov'a yaralıları getirmek için beş araba göndersin." Bozjanov, kendini tutamadı: "Beş mi?"

O, benim duygulu, konuşkan ırkdaşım, canımın sıkkınlığını, buyruğumun kötülüğünü anlıyordu. Aynı anda Tolstunov da yerinden fırladı.

"Ben gideyim Kombat. Olmaz mı?"

Yeni farkına vardım: Tolstunov, bir başka duruyordu. Sanki bana: "Beni istediğin gibi kullan," diyordu. "Bekle, Tolstunov. Otur." dedim. Bozjanov'a döndüm:

"Arabaları al ve istasyona uğra. Dolaş, orada ne olduğunu öğren ve dön."

"Baş üstüne."

Düne kadar süren dinlenmede dolgunlaşmış yanakları sanki bir sabahta çökmüş, dudakları her zamanki gülümseyişi unutmuştu.

Ciddi bir tavırla selam alıp çıktı.

9

ODAYI yeniden sessizlik kapladı. Tolstunov yine yatağa oturdu, ben de koltuğa gömülüp, görmeyen gözlerimi duvara diktim.

Düşünceler yine sıralandı. Zaev sarılmıştı. Filimov erlerini teker teker kaybediyordu. Ne yapabilirdim? Yirmisine kadar nasıl dayanacaktım!..

Oda içinde sıkılmıştım. Dışarı çıkıp savaşın sesini dinlemek, gezinmek istedim. Kalpağımı giyip, kılıcımı kuşanıp evin dış merdivenlerine çıktım. Bu kez nöbetçi Garkuşa değildi. Büzülmüş, yakasını kaldırmış, yüzü rüzgâra dönük ufacık bir adamdı ve tüfeğini göğsünde tutuyordu. Kalpağının kulaklıklarını indirmiş, sıkı sıkı bağlamıştı.

Ayak seslerimi duyunca selamlamak üzere döndü. Dcilbaev'di. Çöküк yanakları ve burnu soğuktan morarmıştı.

Nöbetçinin selamına karşılık verdim ama hiçbir şey konuşmadan merdivenden inip şoseye doğru yürüdüm.

Her yandan savaşın bazen boğulan, bazen açık bir şekilde acı sesleri geliyordu. Sık ve boğuk patlamalar Panfilov'un karargâhının bulunduğu Şişkino köyü yanından duyuluyordu. Hemen yanımızdaki ormandan da bizim topların sesi yükseliyor, ilerisinden de pamuk rengi dumanlar beliriyordu. Almanlar şarapnellerle ormanı temizlemeye çalışıyordu. Düşman, topçusunu yaklaştırmış bizimkileri susturmaya çalışıyor, rüzgâr ümitsizlik takırdamaları taşıyordu. Ormanın ardında bir yerde bizim dört beş tanksavarımızın çalıştığını anladım. Matrönino istasyonu civarında havanların patlayışını duydum. Bizim çevremizde ise ara sıra bir mermi patlıyor, beyaz karın üzerinde saçılan kara lekeler beliriyordu. Beyaz şosenin üstünde de karlı çukurlar açılmıştı.

Dalgın, Matrönino'ya ayrılan yol kavşağına kadar yürüdüm. Uzaktan, bize doğru gelen yaralılar göründü. Bazıları topallıyor, bazıları da durup durup yürüyordu. Kavşakta durup bekledim.

En önde Golubsov sallanıyordu. İki gün önce, güçlü kolları ile toprağı kazan taburun iriyarı şarkıcısını tanıyamadım. Kaputu omzuna atılmıştı. Yakasının yakınlarında omuz dikişi civarında bir delik görünüyordu. Daha kirlenmemiş bir sargı bezi, boynu çevresine dolanmıştı. Adıyla seslendim.

Durdu ve zorlukla doğruldu. Yüzü sapsarıydı, gözleri çökmüştü. Siz biliyorsunuz, bazen yaralılarda moral yükseltilebilir. Ama bu kez ben böyle bir şey umut etmiyordum.

"E, orası ne âlemde Golubsov?"

Tükürdü. Pembe tükürük, ezilmemiş karın üstünde yapışıp kaldı.

"Orası ne âlemde?" diye yineledim. "Dayanamayacak mıyız?"

Golubsov:

"Eğer böyle dayanırsak..." hırıltılı bir şekilde nefes aldı, "eğer böyle dayanırsak, dayanamayacağız demektir." Ve ağır adımlarla ileriye doğru yürüdü.

VAHŞİ KUŞLAR BÖYLE YAKALANIR

1

SELEZNÖVİN'İN yanına uğrayıp, Moskova'ya giden ilk kamyonu durdurup yaralıları geriye ulaştırmasını söyledikten sonra karargâha döndüm.

Tolstunov bıraktığım gibi gergin bir duruşta bekliyordu. Rahimov, masanın başından sessizce doğruldu. Dudakları açılıp bir şey söylemediğine göre Zaev'le bağlantı kurulamamıştı. Anladığıma göre Filimov'un siperlendiği bölge eskisi gibi havan atışı altındaydı. Başımla Rahimov'a oturmasını işaret edip koltuğa yerleştim. Kulaklarımda hâlâ Golubsov'un sözleri çınlıyordu. Evet, istasyonu tutamayacaktım, mayın atıcılar askerlerimi teker teker öldürecekti. Bu ise oranın kaybı demekti. Bugün değilse yarın. Ne kadar düşünsem geleceğimi önlemek yeteneğim yoktu. Biz Kazahların bir atasözü vardır: "Eğer kalbin dağılması yazılmışsa hemen dağılsın."

Aşçı Vahitov, sessiz adımlarla içeri girdi, "Öğle yemeği hazır Yoldaş Kombat."

"Yemeyeceğim, defol!"

Karargâhımda hiç kimsenin bensiz yemeğe dokunmayacağını biliyordum. Üstelik Tolstunov ve Rahimov'un aç olduklarını da biliyordum. Ama bu sırada yemeği düşünemezdim.

Sessiz birkaç dakika daha geçti.

"Rahimov, general aradı mı?"

"Hayır, Yoldaş Kombat. Hat kesik."

Bizim orduda bağlantının sorumluluğu yukarıdan aşağıya doğrudur. Yani komutan astına giden bağlantıyı sağlamakla yükümlüdür. Kesilmelerde de onarılması ona aittir. Buna karşın Timoşin'i çağırdım.

"Bir er gönder. Hattın Şişkino ile nereden koptuğunu buldur."

"Baş üstüne."

Tüm teçhizatını kuşanmış olan Timoşin karşımda "Git" buyruğumu bekliyordu. Sordum:

"Zaev'in yanına gidenlerden bir haber yok mu?"

"Yok, Yoldaş Kombat."

"Başkalarını gönder."

"İzninizle gideyim."

"Evet. Gidebilirsin."

Sıkı bir dönüş ve kapının hafitçe kapanışı. Timoşin artık odada değildi.

2

SANIRIM istasyonu bırakmak düşüncesi bana bu anda doğdu. Hayır hayır, hakkım yok. Düşüncelerimde Zvagin'in ince ama keskin sesini duydum: "Bu hattan bir adım bile çekilmek suçtur." Hayır, hayır suç işleyemem. Adamlarımı kaybedecek, hattı koruyacak ama şerefime leke sürdürmeyecektim.

Benim şerefim kimi yaşatacaktır? Ya görevimi yapamazsam?.. Ya yirmisine kadar dayanamazsam?.. Dayanamayacağım. Şimdi bunu anlıyordum. Adamlarımı da hiçbir şeyi de koruyamayacağım. Birçok kez olduğu gibi gene, burada Moskova önlerinde, bir gece Panfilov'un bana Alma-Ata'da söylediklerini anımsıyorum: "Taburla birlikte ölmek mi? Hayır taburla birlikte on, yirmi savaş yapıp onu korumasını becerebilmek sorun." Ama general geçen gün bana "Çok zor olacak" demişti. Hem de bu sözleri görevi anladığımı gördüğü zaman söylemişti. Yoldaş General şimdi neye karar vereyim? Görevi yerine getiremeyeceğim, değil mi?

Kalkıp gezindim. Her şeyimizin üstünde belirtildiği Rahimov'un masasına yaklaştım. Haritaya eğildim. Matrönino istasyonu ile ona sokulmuş köyceğizi gördüm. Hemen yanında birçok küçük nokta halinde siperler işaretlenmişti. Ve çevresi ormanlarla kaplı tertemiz bir düzlük vardı. Biz bu düzlükteydik. Almanlarsa ormandaydı. Belki de savunmamızı orman içinde yapmalıydık. Ormandan yararlanamaz mıydım? Düzlüğü ateşimizle kesip köy yollarını da koruyamaz mıydık? Bunun için pişmanlık duymanın zamanı artık geçmişti. Gene de

içimde belirsiz küçük bir umut alevlendi. İstasyonu bırakırsam bölüğü yerleştireceğim noktadan Almanların ilerlemesini önleyebilirdik. Ormanın hemen sonuna yerleşip yolu ateş altında tutabilecektik. Acaba bu olanağa sahip olabilir miydim? Belki.

Hayır, hayır, hayır... İstasyonu bırakmama izin verilmedi. Ama ne yapayım? Elim kolum bağlı gelişmeleri mi bekleyeyim? Telefoncuya döndüm:

"Tümen karargâhını bulabilir misin bir dene." Telefoncu inatla aramaya koyuldu. Açıklamasına gerek yoktu. Cevap almıyordu. Sonunda bildirildi:

"Çıt bile yok Yoldaş Kombat... Kayıp iş."

İçimden telefoncunun sözlerini yineledim: "Kayıp iş..." Gerçek bu muydu?

Masada diğer kâğıtların arasında kırmızı tüzük kitabı da yatıyordu. Makine gibi onu alıp açtım ve birden Panfilov'un işaret ettiği üç çizgiyi gördüm. İşaretli satırları okudum:

"Düşmanı yok etme gayretinde buna erişememiş olan değil, sorumluluk korkusuyla hareketsiz kalan, gerekli anda tüm güç ve olanaklarını amacına erişmek için kullanmayan cezayı hak eder."

Telefona gidip Filimov'u buldum:

"Efim Efimoviç, sen misin? Ne oluyor orada?"

"Gümbürdüyor... Kesin yine sıkıştıracaklar. Bizi yerle bir ettikten sonra girmek istiyorlar diye düşünüyorum."

"Şimdi buyruğumu dikkatle dinle. Sıkıştırmak istiyorsa ateş etmeyin."

"Nasıl? Ne dediniz?"

"Ateş etmeyin. Almanların dilediği gibi olsun, istasyonu bırakın."

3

"İSTASYONU bırakın," diye yineledim.

Şaşırmalar, duraksamalar, artık atladığım eşikte süpürülmüştü. İçimdeki "Sen buyruklara uymadın" sesi bastırılmıştı. Bir asker adamın, meslektaşlarına böyle bir durumu açıklamasına gerek yoktur. Bir anda beş kilo zayıflayıp, beş yıl ihtiyarladım.

Ahizeden yine Filimov'un şaşkın sesi geliyordu:

"Nasıl? Ne dediniz anlayamıyorum."

"Yanlış anladığını sanıyorsun. Hayır. Çekil. Köprüye doğru kaç ve orada toparlan."

"Siz ne söylüyorsunuz Yoldaş Kombat. Biz onları püskürtüyoruz. Burada dayanacağız. Siz ise çekilmemizi istiyorsunuz. Ben... Ben ise..."

Filimov isyan ediyordu. Onun komutan ve inanmış yüreği isyan etti. General Zvagin ona ve Tolstunov'a buyurmuştu: "Hattan çekilmek cinayettir."

Filimov'un sözünü tamamlamasını bırakmadım:

"Buyruğumu duydun mu?.. Yinele bakayım..."

Sessizlik. Filimov buyruğumu yinelemiyordu:

"Söyleyin."

"İstasyon bırakılsın diyorsunuz..."

"Evet, evet köprüye doğru koşun."

"Baş üstüne."

Eh, mademki dinliyorsun, dinle. Ahizeyi elimden attım. Aynı anda, bu zaman içinde karşımda hazır ol durumda duran Tolstunov, kapıya doğru yürüdü. Ben ona da bir başkasına da düşüncesini sormamış, tam bir komutan gibi davranmıştım.

"Nereye gidiyorsun?"

"Matrönino'ya."

Başka tek söz bile söylemedi. Bir dakika kadar daha ardından gözledim. Köşeli ensesi ve adaleli omuzu görünüyordu. Başının dikliğinden kararlılığı okunuyordu. Adımları sert ve güvenliydi. "Bu giden komiser, kapı onun ardından kapandı" diye düşündüm.

Bir dakika kadar daha sessiz durdum. Bugün nasıl bitecekti? Zaev'in bölüğü ne oldu? Matrönino'da çarpışmalar ne durumda? İçimde tutuşan umut beni aldatmayacak mı? Gece beni nasıl ve nerede bulacak? Tutuklanacak mıyım? Yargılanacak mıyım? Ne yapayım, her şeye hazırım. Vicdanım temiz. Görevime ve vicdanıma ihanet etmedim. Evet, komuta etmenin sorumluluğu... Panfilov'un tüzükte işaret ettiği sorumluluk.

Rahimov'a baktım.

"E, Rahimov, istasyonu onlara veriyoruz. Belki taburu benim yerime yönetmek zorunda kalırsın."

İnce düşünceli Rahimov, uzun uzun bir şeyler söylemeye hazırlanıyordu ki onu başımla durdurdum:

"Benim yerimi almak zorunda kalırsan daha pek çok askerin olacak. Onlar sağ kaldığı sürece savaşılabilir."

4

TANRIYA, bu kez tümen karargâhı ile bağlantının bir süre daha kurulamaması için yalvarıyordum. Önce düşündüklerimi yapayım, sonra bildireyim. Ama telefoncuya yine dönmek için kendimi zorladım.

"Ne duruyorsun? Zaev'i ara... Tümen karargâhını ara."

"Yoldaş Kombat, olanak sağlansa onlar kendileri bizi ararlardı."

"Sana düşünceni soran yok! Madem buyruk aldın, ara." Sayısız arama işareti duyuldu. Hayır, Zaev cevap vermiyordu. Tümen karargâhı da susmayı sürdürüyordu.

"Rahimov," dedim, "sen de Matrönino'ya git. Köprünün yakınlarında kendine bir gözetleme yeri seç. Bir el telefonu al ve gördüğün her şeyi bana bildir. Bölüğün tabanları yağlayıp köprünün yanında toplanması gerekli. Anladın mı?"

"Anladım Yoldaş Kombat. Baş üstüne."

Rahimov koltuğunun altına bir sahra telefonu sıkıştırıp çıktı. Onun söylediklerine kendi gözümle görmüş gibi inanırdım. Çok dürüst bir insandır. Bir dakika sonra onu pencereden, bindiği atı dörtnala sürerken gördüm.

İşte artık Rahimov da yanımda değildi. Niçin onu göndermiş de kendim gitmemiştim: Öncelikle ben taburun üç düğüm noktasındaydım ve bunların tüm sorumluluğu bana aitti. Bundan başka önümüzde bir savaş daha vardı. Generalle konuşmak... Ona nasıl rapor verecektim. Onayını ve hayır duasını alabilecek miyim?.. Yoksa!.. Bu "Acaba" düşüncelerimden defolsun!

Sonunda Rahimov'la telefon bağlantısı sağlandı.

"Ne görüyorsun?"

"Düşman cepheyi havan ateşi altında tutuyor."

"Ateş güçlü mü?"

"Evet, patlamalar aralıksız."

Filimov'u çağırdım ve Rahimov'a bağırdım.

"Rahimov, bizi duyuyor musun?"

"Evet."

"Filimov, buyruğu askerlere bildirdin mi?"

"Daha bildiremedim. Zamanım olmadı Yoldaş Kombat."

"Ah sen!" Sanırım savaş sırasında ilk kez onun ana babasını sayıyordum. "Madem böyle davranmak cüretini kendinde buluyorsun, şimdi buyruğumu Rahimov'a bildireceksin; o, savaş sırasında komutan buyruğu dinlemeyen birine gerekli kurşunu gönderecektir. Rahimov işitiyor musun, onunla çok konuşma. Filimov duyuyor musun?"

Filimov'un bitkin ve duraksayan sesi işitildi:

"Evet."

Birden ahizeye bir ses daha girdi: "Yoldaş Kombat."

A, araya Tolstunov girmiş. Neden bilmem o bana resmi bir şekilde "Yoldaş Kombat" diye sesleniyor. Sanırım şimdiye kadar hiç bu şekilde konuşmadı.

"Yoldaş Kombat ben burada Teğmen Filimov'un yanındayım. Buyruğunuz yerine getirilecektir."

Tolstunov bu sözleri açık ve kararlı söylemişti.

"Bozjanov nerede?" diye sordum.

"O da burada. Cephede."

"Başla Fyodor Dimitriyeviç. Harekete geçir bu ..."

Kekeledim. Gerekli sözcüğü arıyordum. Manevra, diyebilir miydim? Hayır, bu çok hafif umudu henüz bu sözcükle niteleyemezdim. Sonra aradığımı buldum... "Bu sıçrayışı. Dizginleri de elinde tut. Bozjanov'la birlikte atlat onları."

"Hayır, ben değil... Bunu bölüğün komutanı yapacak. Ben onun yerini alamayacağım."

Doğru. Tolstunov beni düzeltmişti. Sessizce ona uydum.

Bekliyorum... Rahimov'un bildireceklerini bekliyorum. Almanlar daha çabuk saldırıya geçseler... "Eğer kalbin dağılması yazılmışsa hemen dağılsın..." Panfilov aramadan önce istasyonu onlara vermeliyiz.

Ama sonucu ona nasıl söyleyeceğim? Ne diyeceğim?

TANRI duamı kabul etmedi. Telefoncu sevinçle bağırdı: "Yoldaş Kombat tümenle bağlantı sağlandı." Eh, yaptıklarımı açıklamak, her şeyi Panfilov'a anlatmak zamanı gelmişti. Ama dava daha bitmemiş, istasyon henüz verilmemişti.

"Generali çağır."

"Hemen Yoldaş Kombat... General hazır Yoldaş Kombat." Ahizeyi aldım. Sanki o ağırlaşmış, kurşun olmuştu. Beklenmedik bir anda Zvagin'in sesini duydum. "Kim konuşuyor?"

Şaşırmıştım. Kararımı bildirme isteğim kesildi. Korktum. Köyü Alman'a vermeye, şerefimi kaybetmekten, ölüm cezasına çarptırılmaktan korkmadım da Zvagin'in karşısında şaşırdım. Gerçeği söyleyemeyeceğimi sandım.

"Teğmen Momiş-Uli konuşuyor."

"A, kılıcın duruyor mu hâlâ?.. Ne var ne yok sizin orada?"

"Düşman Matrönino istasyonuna girdi."

Telefonda bir ses: "Ne?" diye parladı.

"Bölük dayanamadı. Ezici ateşten çok kayıp verdi. Onun için..."

"Kim izin verdi size?"

Boru gibi bir ses kulağımda uğulduyordu. Zvagin'in sesi bir an sonra buz gibi oldu.

"Komutayı karargâh amirine teslim ederek hemen tümen karargâhına gelin."

"Komutayı teslim edemem, burada yalnızım."

"Karargâh amiri oraya gelince artık tabura komuta etmeyeceğinizi bildirin. Hemen de tümen karargâhına hareket edin. Sizinle burada konuşacağım."

"Hava kararmadan önce sokulabileceğimi sanmıyorum."

"Kararınca gelirsiniz."

Telefon kapatıldı. Tanrıya şükürler olsun birkaç saatlik izin alabilmiştim. Yine kendimi yokladım. Hesap vermem kolay olmayacaktı ama buna hazırdım. Şaşkınlık ve duraksamalarımdan eser kalmamıştı. Ya sonra? Şimdi bunu düşünecek zamanım yoktu. Artık kendi düşüncemin buyruğuna girmiş, onun ateşi ile yanıyordum.

YENİDEN Rahimov aradı:

"Yoldaş Kombat..."

"E?.."

"Almanlar ateşi kesti. Saldırıya geçiyorlar."

"Ya bizimkiler?"

"Bizimkiler kaçtı. Çevrelerine bakmadan kaçıyorlar."

Rahimov, kesik kesik ve ayrıntısına girmeden anlatıyordu. Ama eğer görünüşü çizmek isterseniz, olağanüstü bir kaçışı, durdurulmaz, karmakarışık bir "tüymeyi" anlatın, olur. Askeri anlamaya çalışın. Tüm gün boyunca korkunç bir ateş altında, alçak ve donmuş bir siper içinde yatmak zorundasın. Çevrene korkunç uğultuyla mayınlar yağıyor; şarapnellerin ıslığını duyuyor, yavaş yavaş geriye köye doğru sürüklenen yaralıları ve onların yarı sarılmış yaralarından kara sızan kanı görüyorsun. Her an bir kızgın çelik parçası seni bulabilir ve acı vererek vücuduna saplanabilir. Sinirler son noktasına kadar gerilmiştir. İşte o sırada bir geri çağırış duyuyorsun. Siperinden geri fırlayan takım komutanının sesi bir saniye içinde seni bu cehennemden kurtarıyor. İşte o anda disiplin ve görev anlayışı bir anda bitiyor.

Tek düşüncen kaçmak ve kurtulmak oluyor.

Sınırsız bir boşalma içinde, ayakların dayanabileceği kadar hızla koşuyor. Kalabalık, bir kitle halinde, dağınık koşuyor; ağızlar açılmış, soğuk hava ciğerlerini yakıyor. Daha çabuk, daha çabuk oradan uzaklaşmaya bakıyorsun.

Rahimov'un sözlerinden kaçan yığını izliyorum. Erler köprüye yaklaşıyor. Dinç bir insan olan Tolstunov birçoğunun önüne geçmiş, tam bir önder tavrında. Adamlarım acaba köprüde durabilecek mi? Yoksa gözleri kararmış bir durumda daha ileriye, daha ileriye gidip ormana mı dalacaklar? Sonra dağıtma mı?

Durmuşlar.

Takımlarını, mangalarını kaybetmişler ama köprüde durmuşlar. Buyruğa uyulmuş. Köprünün altına, çam ağaçları yığınının bulunduğu yere yerleşiyorlar. Buraya bir tek mayın, bir tek kurşun erişemiyor.

Rahimov'un sözlerini sürekli şekilde dinliyorum. Öncü Alman grubu istasyona girmiş. Birkaç motosiklet de karda iz bırakarak o yana doğru gelmiş. Makinelileri taşıyormuş.

Yine telefon çalmaya başladı. Bu kez Panfilov arıyordu.

"Yoldaş Momiş-Uli ne olmuş sizin orada?"

"İstasyonu bıraktım."

"Nasıl oldu bu? Neden?"

Panfilov'un sesini her zamankinden daha kısık buldum. Anlamam zor değil. Asabı bozuk ve üzgün.

"Askerler bozuk bir düzen içinde kaçtılar. Bunu onlara ben buyurdum."

"Siz mi buyurdunuz?"

"Evet... Aksi halde bölüğü kaybedecektim."

"Hım... Hımın... Ya sonra? Ne düşünüyorsunuz? Sonra ne olacak?"

"Karşı saldırıya geçmeyi düşünüyorum. İstasyonu karşı saldırı ile geri almama izninizi rica edeceğim Yoldaş General."

"Hımm... Sizin gereği kadar bilginiz vardır Yoldaş Momiş-Uli ve bilirsiniz ki savaş alanında daha yeni kaçmış erleri karşı saldırıya kaldırmak kolay değildir."

"Ben yine de bunu yapabileceğimi umut ediyorum Yoldaş General."

Aklıma yola çıktığım sırada Panfilov'un söyledikleri geldi:

"Umut ruhu ısıtıyor dememe izin verin Yoldaş General."

"Peki deneyin." Sesinde kuşku esiyordu. "Ya yolu koruyabilecek misiniz? Onu ihmal etmeyin."

"Evet."

General bir dakika kadar sustu. "Zaev'in bölüğünden ne duyuyorsunuz?"

"Hat çalışmıyor. Bağlantı erleri gönderildi."

"Akşama görüşürüz. Allahaısmarladık."

Her şey açıktı. Ordu komutan yardımcısının buyruğunu yerine getirmem gerektiğini anladım. Baurdcan, sen silindin. Komutayı devret. Alnına ne yazılmışsa o olur.

RAHİMOV gördüklerini bildirmeyi sürdürüyordu. Aralıksız olarak düşman ve bizim köprü yanında olanlar hakkında bilgi alıyordum.

Almanlar köyü almış ve alır almaz da anarşi başlamış. Evlere dağılmışlar. Tavuk, kaz ve domuzları yağmalamaya başlamışlar.

"Rahimov, Filimov'a adamlarını toplayıp disiplini sağlamasını bildir."

"Her şey sağlanmış durumda Yoldaş Kombat."

Rahimov'un sözleri bende bir sevinç dalgası yarattı. Kin ve sevinç. Benim umudum... Evet, umudum doğru çıkıyordu.

Buyruğumu bildirdim:

"Erler siper alıp düşmanı gözlesinler."

Rahimov bir süre sonra durumu bildirdi:

"Bölükte her şey düzgün."

"Kaç asker var?"

"Sanırım yüz yirmi."

"Almanlar ne yapıyor?"

"Sanırım tavuk ve domuz temizliyorlar. Ateş yakmaya hazırlanıyorlar."

"Bekleyeceğiz... Tavuklar kızarıncaya kadar bekleyeceğiz."

"A-a... Anlıyorum Yoldaş Kombat."

İşte o da ne düşündüğümü anladı. Vahşi kuşlar nasıl yakalanır bilir misiniz? Orta Asya dağlarının çocuğu olan Rahimov biliyordu. Vahşi kuş kurbanına saldırır ve etini parçalaya parçalaya yer. Taze kan canavarı kendinden geçirir. Kuş, gagasını daha derine, daha derine sokar. Sonunda burun deliklerine kadar girer. O kadar açgözlüdür ve o kadar doymak bilmezdir ki gagası kıpkırmızı kan olur. Yırtıcı canavar artık hiçbir şeyin farkında değildir. Ne sağa ne sola bakar. İşte böyle burun deliklerine kadar kendisini yiyeceğin içine soktuğu zaman onu yakalarsın. Yalnız ona kendisini yiyeceğinin içine, ta burun deliklerine, gagası kıpkırmızı oluncaya kadar sokmasına zaman vermek gerekir.

Matrönino'yu ele geçiren düşman da gagasını daha derinlere indiriyordu. Onun düşüncesinde, "Rus dayanamayıp kaçtı" sözleri vardı.

Kaçtığına göre dönmesi söz konusu değil. Karşı saldırı buyruğunu vermek için bir şey beni dürtüklüyor. Hayır, acele etmemem gerek, süreyi beklemem gerek.

"Rahimov, bir şey var mı? Tolstunov nerede?"

"Burada, bölükte, Yoldaş Kombat."

"Bozjanov?"

"O da askerlerin yanında."

"Rahimov buyruğumu dinle: Askerleri kırkar kişilik üç gruba ayırsınlar. Birini Tolstunov, ötekini Bozjanov, üçüncüsünü de Filimov yönetecek. Orman kıyısından istasyonu dolaşsınlar. Üç yandan saldırsınlar. Askerlere söylesinler. Süngü savaşına hazır olsunlar. Bombalar el altında olsun. Koşarken ateş etsinler ve durmadan "hurra" diye haykırsınlar."

"Yoldaş Kombat telefonu Filimov'a vermeme izninizi rica ediyorum."

Şimdi Rahimov incelikle benim hatalarımı düzeltiyordu. Ne yapalım, bizde benim yapamadıklarımı karargâh amiri yapardı. Normaldir ki şu anda birkaç sıcak söz bulmam gerekiyor. Bölük komutanının gönlünü almalıydım.

"Efim Efimoviç, sen misin? Rahimov, buyruğu sana iletti."

"Ama Yoldaş Kombat orada tüm bir tabur var."

"Evet. İşte biz de onları ezeceğiz."

Manevrayı önceden ona anlatmam gerekmez miydi diye düşündüm. Ama az öncesine kadar durumu ben de tümüyle bilmiyordum. Bunlar kafamda sisli bir düş gibiydi. Yineledim: "Onları ezeceğiz. Toparlanmalarına izin vermeyeceğiz."

"Başaracağımıza inanıyorsunuz değil mi?" Filimov'un sorusunda bir sevinç vardı.

"Aslında savaşımız bunun için. Öyle davranmalıyız ki başarı sağlayabilelim. Onlarla hesaplaşacağız Efimciğim. Üç grup yap. Genel komuta sana ait. Bozjanov ve Tolstunov senin yardımcıların. Eh, Efimoviç, iyi şanslar."

Demiryolu tarafından iki yana bölünmüş çayırlıkta askerler köyü gözlüyordu. Köyde şirin evler bazı noktalarda istasyona sokulmuştu. Orman bazı yerlerde ona iki yüz metre kadar yakındı.

Kırkar kişilik üç grup ateş ederek köye daldı. Kar koşmalarını engellememiş, Almanlar işin farkına varıncaya kadar bizimkiler köye dalmış.

Rahimov her şeyi tüm ayrıntısıyla anlatıyordu. Şimdi soğukkanlılığı ona ihanet ediyordu.

"Şaşkınlıkları o kadar büyüktü ki Yoldaş Kombat. Dillerini yuttular."

Gerçekten bu bir yıldırım, bulutsuz gökten başlarına inen bir yıldırım oldu. Beklenmedik olay akıllarını başlarından almış, panik kesinlikle onları yataklarından uğratmış. Bazıları pantolonlarını ellerinde tutuyorlarmış. İç çamaşırları, beyaz donları ile dışarı fırlamışlar.

Böyle bir raporu dinlerken insanın içini hoş bir ürperti sarıyor ve gülümseme dudaklarını geriyor. Dilediğin halde onu önleyemiyorsun.

Panfilov aramıyor. Anlaşılan beni rahat bırakmaya karar vermiş. Ama Yüzbaşı Dorfman aradı. Sesi kupkuruydu:

"Durumu bildirin."

Cevabım kesin:

"Şu anda bir şey bildiremem. Bağlantım kesik. Hiçbir şey bilmiyorum."

"Derhal bağlantı kurmaya çalışın."

Her gün, her şeyi Panfilov'dan öğrenen yüzbaşı konuşmasını düzeltti:

"Çeyrek saat sonra durumu bildirin." Sonra yumuşak bir sesle ekledi: "Bağlantının kurulması için elinizden geleni yapın."

"Baş üstüne."

Yine Rahimov'la konuştum.

"E, Rahimov, durumu bildir bakalım."

"Yalnızca biçmek ve kesmek... Sağ kalan Almanlar istasyondan kaçıyor. Kim gözü nereyi görürse oraya tüyüyor. Kendilerini nasıl kurtarabilirlerse öyle kurtarıyorlar Yoldaş Kombat. Daha çoğu ormana açık olan bölüme doğru kaçıyor."

"Ya bizimkiler?"

"Kovalıyorlar."

8

SONRADAN bu savaş hakkında çok öykü söylendi ve çok uydurma anlatıldı. Saldıran Kızıl Ordu erleri korkunç bir hesaplaşma uygulamışlardı. Sanki öç içkisini yudumlamış ve kaçanların ardından koşmuşlardı. Bizimkiler koşarken düşünceli düşüncesiz ateş ediyorlarmış.

Köye giren Rahimov'la bağlantıyı sürdürüyordum:

"Rahimov, hiç olmazsa bölüğün yarısını istasyona döndür. Orada siperlensinler. Bir sürpriz her şeyi altüst eder."

"Hiçbir şey yapamam Yoldaş Kombat. Hepsi Almanların peşinde. Filimov bile."

"Bağlantı eri gönder. Durdur onları. Geriye döndür."

Kaçanların ardındaki geniş düzlük, kaputsuz, iç çamaşırlı, gömlekli Alman cesetleriyle örtülmüştü. Bunları Rahimov'un anlatımlarından öğreniyordum.

Yineliyorum: İki saat önce biz de tabana kuvvet kaçmıştık. Bizim kaçışımız maksatlı ve buyrukla olmuştu. Düşman ise aklını kaçırmış bir durumda kaçıyordu. Bu ayrıntıya dikkat etmek gerekli. Düşman kaçarken en korkak, en acemi er bile yüreklenir.

Çorbaya dönen Alman kaçışı sırasında taburla birlikte başı kasketsiz komutanı da koşuyormuş. Ancak o kaçmıyor, elinde tabanca "Halt!" (Dur) diye bağırıp kaçanları durdurmaya çalışıyormuş. İriyarı, sağlam yapılı bir yüzbaşıymış. Adamlarını çevirmeye çalışıyormuş. Kaçanlar, kovalayanlardan çokmuş. Onlar panik içinde olduklarından komutanlarını dinlemiyorlarmış. Ama onun her an düzeni sağlaması olanak haline gelebilirmiş.

Bizden biri fırlamış. Dünkü Moskovalı öğrenci Strojkin. Anımsıyor musunuz onu, bir kez çok kısa da olsa öykümüzün içinde yer almıştı. Akşamüstüydü. Kızıl Ordu askerleri siper kazıyordu. İncecik bir ses sormuştu, "Acaba böyle bir siper bizi kurtarabilir mi?"

İşte böyle bir anda bu çocuk o yüzbaşıyı kovalamayı başarmış. Avcılar bilirler bir yaşındaki bir av köpeği bile kaçan çok güçlü bir kurdu, kulağından ya da ensesinden yakalar. Strojkin de bunu yapmış. Kurdu yakalamış. Zaferden başı dönmüş bu dal gibi gencin elinde süngüsü

varmış. Kaputunun eteğine takıp onu kendine çevirmeyi başarmış. İriyarı, güçlü yüzbaşı geri dönmüş ve karşısında cılız bir asker görünce üzerine saldırıp onu yere yıkmış. İş işten geçtikten sonra askercik: "Ah ona niye önce ateş etmedimdi!" diye pişman olmuş ama iş işten geçiyormuş. Adam onun gırtlağına sarılmış boğuyormuş. Ama pisi pisine ölecek değil ya! Gücünü toplamış ve gerilip dizini boşluğuna indirivermiş. Yokuş kendisine yardım etmiş. Alman dengesini kaybetmiş. İkisi birden aşağıya yuvarlanmışlar. Moskovalı yararı görünce Almanın gözünü dürtmüş. Yüzbaşı bağırarak yüzünü tutmuş. Strojkin, fırlayıp tüfeğine koşmuş. Bizimkiler de o anda yardımına yetişmişler.

O anda Strojkin bambaşka bir adam olmuş:

"Ellemeyin onu!" diye bağırmış. "Onu ben yakaladım."

Esirinin ceplerini çevirmiş, harita çantasını almış. Tabancasını alıp kemerine sokmuş. Ve yüzbaşıyı Matrönino'ya doğru sürmüş götürmüş.

Öteki askerler dönmeye başlamış. Strojkin tutsağını durdurup gelenleri beklemiş, içinde öyle bir yüreklilik bulmuş ki yanına gelenlere bağırmaya başlamış:

"Dönmenizi kim buyurdu? Yalnız ileri!"

Filimov, ileriden ona sesleniyormuş:

"Strojkin komuta etme!"

Bu çabuk biten savaş için küçük bir öykü daha anlatacağım: Alman motosikletleri motorlarını çalıştırıp eski izlerinden geri dönmeyi başarmışlar. Bunu manga komutanı Kurbatov anlamış, barış zamanında motor sahibi olduğundan sesleri hemen ayırmış. Beklenen anı tam sırasında kestirip dört Almanı motorlarından devirmiş.

Ahizeyi sıkmış Rahimov'u dinliyordum:

"Cesetler çok fazla Yoldaş Kombat. Şimdi sayıyorlar. Sanırım taburun yarısından çoğunu öldürmüşüz. Geri kalanlar kaçabilmiş. Alıntı da çok. Evraklar, makineli tüfekler, mermiler, çok sayıda kişisel silah, havanlar ve bunların bir yığın mermisi."

Dinlerken, bu haber beni sevinçten uçuruyordu. Havanlar ha? Bizi en çok ürküten silah elimizdeydi.

Eh, artık generali arayabilirim.

Yalnız önce içimi kaplayan ve dudaklarıma yayılan gülüşümü bastırmalıyım ki, gerçek raporu verebileyim.

9

HER şeye karşın o dayanamayıp kendisi aradı.

"E, ne var ne yok Yoldaş Momiş-Uli?"

Kendimi sıkıp heyecanlanmamaya çalışarak olayları anlattım:

"Filimov'un bölüğü üç yandan Matrönino'ya saldırmış ve Alman taburunun büyük çoğunluğu yok edilmiştir. Bir kısmı ancak kaçmayı başarabilmiştir. Tabur komutanları tutsak alınmıştır."

Panfilov, elinde olmadan haykırdı:

"Nasıl nasıl? Tabur komutanları mı?"

"Evet efendim. Bundan başka alıntı olarak, makineli tüfekler, havanlar, motosikletler de alınmıştır. Şu anda bölüğümüz yeniden istasyona yerleşiyor."

"Neler söylüyorsunuz? Bunların tümü doğru mu? Denetlediniz mi?"

"Şu anda istasyonda tabur karargâh amiri bulunuyor Yoldaş General. Kendisiyle sürekli olarak bağlantıdayım. Durumu, öldürülen Almanları ve alıntıları o bana bildiriyor."

"E, Yoldaş Momiş-Uli bu artık... Bu artık..."

Panfilov, durakladı. Anlaşılan o büyük lafı etmekten kaçındı.

"Bugün yepyeni bir şey öğrendik. Tüm komutan ve erlere sıcak ve içten şükranlarımı bildirin."

"Baş üstüne."

"İkinci bölükte ne oluyor?"

"Bilmiyorum Yoldaş General. Hâlâ bağlantı sağlanamadı."

"Hımm... Belki ormanda dolaşıyorlardır. Oraya adamlar gönderin. Kesinlikle bir iki siyasi yönetici. Dağılanları toparlamak gerekli. Bunun için gayret gösterin. On askerinizi bile esirgeyin. İyi düzenlenmiş on kişi, bir karşı koyma gücüdür."

"Baş üstüne, gönderirim."

Panfilov, bir an sustu. Sonra:

"Allahaısmarladık," dedi.

Bu sözden ne anladım bilmiyorum. Açıklamam gerekirse, "Artık taburu teslim edip tümen karargâhına gelmenize gerek yok" sözünü beklemiştim. Ama o bundan söz açmadı. Doğru, buyruk ondan daha üst kişi tarafından verilmişti. Anlaşılan hava kararınca taburu teslim edip o sert Zvagin'in karşısına çıkmam gerekliydi.

Matrönino'dan Filimov arayarak durumu bildirdi: Alman cesetleri iki yüzün üstünde olarak sayılmıştı. Biz ise on sekiz yaralı vermiştik. Her an yeni yeni alıntılar bulunuyordu. Atlar, arabalar, erzak, subay bavulları, asker çantaları, tabancalar, dürbünler, çok sayıda çikolata ve Fransız şarabı. "Fransız şarabı mı?" dedim.

"Evet... Bunu da yine Strojkin gösterdi. O yaman bir şey Yoldaş Kombat. Baktım eline bir şişe geçirmiş içiyor. Strojkin ne yapıyorsun, diye bağırdım. Prass... Şişeyi yere atıp doğruldu. Etiketine baktım: Burgonya-1912 yazılı."

Ahizeden hiç alışık olmadık şekilde Filimov'un gülmesini duydum. Sert komutanın böyle çocuksu sesler çıkararak gülmesi bir garipti.

"Efim Efimoviç, sen de mi biraz çektin?"

"Bir damla bile almadım. Bunu düşünmek için zamanım yok. Ancak akşama deneyeceğim."

"Milletin sarhoş olmamasına dikkat et."

"Ediyorum. Alıntıları şimdi arabalara yükleyip size gönderiyorum. Yeniden tertiplenme ve eğitim çalışmalarını düzenlemeye gidiyorum Yoldaş Kombat."

"Ne eğitimi?"

"Alman silahlarını, özellikle makineliler ile havanlarını deneyecek ve kullanmaya alışacağız."

"Çok doğru. Rahimov'a söyle ilk dersi o versin. Sonra da karargâha dönsün. Adamlarına söyle, generalin onlara sıcak ve içten şükranları var."

Filimov, sevinçle cevap verdi:

"Baş üstüne. Sovyet Rusya'ya hizmet ediyoruz."

Ve ardından yine çocuk gibi kıkırdadı.

Anlaşılan o içkiden değil, yengiden sarhoştu ve boşalıyordu.

"Zaev'in yönünden kendini koru. Ondan haber alamıyoruz. O yönden her an Almanlar fırlayabilir. Askerleri uyar. Anlıyor musun?"

"Anlaşıldı Yoldaş Kombat."

"Tolstunov'u çağır."

Ahizede hemen bildik bir ses duyuldu: "Kombat."

"Fedya, general hepinize teşekkür etmemi buyurdu. Sana ayrıca arkadaşça bir teşekkür de benden."

"Neler söylüyorsun Baurdcan? Neden bu?"

"E, haydi bu konu yeter. Şimdi bak ne var: Zaev'le bağlantı kurulamıyor. Son bildirisinden bu yana susuyorlar. O zamandan beri iki saat geçti. General ormana girilerek oraya sığınmış olabileceklerin toparlanmasını istedi. Bozjanov ve birkaç asker alarak o yana doğru git. Seni bekleyeceğim. Sensiz taburu bırakmayacağım."

"Nasıl? Nereye gideceksin?"

"Döndüğünde anlatırım sana... Düşmana rast gelmemeye çalış. İşte böyle... Seni bekleyeceğim."

"Anlaşıldı... Eh, ben gidiyorum Kombat."

10

İÇİME temiz hava doldurmak ve birkaç dakika gezinmek istedim. Güneşin ağaç tepelerine alçalmasına karşın dışarısı aydınlıktı.

Savaşın karmakarışık sesleri dinmemişti. Titreyen salvolar, boğuk boğuk çatırtılar, tanksavarların açık patlayışları, makinelilerin ve tüfeklerin sesleri birbirine karışıyor, bazen bir yönde azalıyor, sonra bir başka yanda güçleniyordu. Görünü düzlüğünde tek tük patlamalar oluyor, sağda aralıklı ama uzak top sesleri duyuluyordu. Anlaşılan düşman Şişkino'yu bombalıyordu.

Biraz dolaştıktan sonra, merdivenleri çıkıp sundurmayı geçtim. Odanın kapısını açtığım an bana doğru dönmüş olan telefoncuyu gördüm. Yüzü sanki yeni yıkanmış gibi parlıyordu. Büyük bir canlılıkla ayağa fırladı ve ahizeyi uzattı.

"Yoldaş Kombat, Teğmen Zaev telefonda!"

"Zaev mi?"

Telefoncu gülerek başını sallıyordu. Her şeyi anlıyordu, sıkıntılarımızı ve kaygılarımızı biliyordu. Her şeyi birlikte yaşıyorduk.

Ahizeyi kaptım.

"Semyon!"

Zaev'in nefes nefese, hızlı konuşmasını duydum:

"Yoldaş Kombat, bir arabamız, üç tank ve bir çekicimiz var!"

"Dur biraz Zaev! Anlayamıyorum... Sen nereden konuşuyorsun?"

"Noktadan. Kendi siperimden... Silahlarımız var... Yengiyle çıktık bu işten Yoldaş Kombat... Benim aslanlarım! Sovyetler Birliği'nin bekçileri!"

Biliyorsunuz, Zaev böyle güçlü cümleler kullanmayı, kitabî konuşmayı sever. Ancak bugünkü konuşması onun içtenliği ve ateşiyle ısınmış durumda. Sözlerini dinliyor ama hemen hemen hiçbir şey anlamıyorum. Ama sözünü kesmemeye karar verdim. Şimdilik duygularına istediği kadar yol versin. Gerekli sözlere gelecektir.

"Yoldaş Kombat ben kesinlikle sağ kalabileceğimize inanamıyordum. Oysa mucizelerin mucizesi oldu."

Tık!..

Hat yine kesildi. Top mermisi rastlantısı olacak.

Şeytan götürsün, şimdi Zaev'in yanına kimi göndereyim? Elimde yalnız Timoşin vardı ve yandaki santral odasında bağlantı erleri ile oturuyordu. İçeriye girdiğim zaman hepsi birden ayağa fırladı. İstemeyerek farkına vardım: Timoşin'in gözleri garip bir ışıltıyla bana dikilmişti. Bildiğim bağlılık dolu bakışlarına şimdi anlayamadığım bir şey eklenmişti.

"Timoşin ata atla ve Zaev'in yanına koş. Orada ne olduğunu anla ve hemen geri dön."

"Baş üstüne!"

Odaya dönüp Panfilov'u aradım.

"Yoldaş General, şu anda kesinlikle bilemiyorum ama sanırım noktada da şansımız bize gülüyor."

"Zaev'in bölüğünde mi? E, ne biliyorsun onlar konusunda?"

"Düşman bölüğü sarmayı başaramamış. Ne olduğunu anlayamadım. Hat yine kesildi. Alıntıları varmış. Tümüyle öğrenince yine bildiririm."

"Tanrı korusun sizi. Tanrı yardımcınız olsun Yoldaş Momiş-Uli."

Az sonra her şey aydınlandı. Timoşin'in ardından Tolstunov ile Bozjanov da geldiler. Zaev'le bağlantı yeniden kuruldu.

Zaev'e bir buyruk verilmişti: Ya hepsi ya hiçbiri. Bu aslında bir buyruk değildi. İkinci bölüğün giriştiği savaş Sovyetler Birliği'nin koruyucuları tarafından yapılıyor ve onu ben yönetmiyordum. Zaev kaygıya düşmüş ve ben onun sözünü kesmiştim. "Kendinizi ölü gibi gösterin." İşte bu konuda benim yaptığım yalnızca buydu.

Zaev'in adamları da buna uyup ölü gibi siperlere yapışınca Almanlar tepeyi dolaşıp yola çıkmışlar. Köprüye doğru on tane tank yaklaşmış. Burada, köprünün mayınlı olup olmadığını anlamak için durmuşlar. Önde bulunan üç tanktan subaylar ve askerler inip köprüyü denetlemeye başlamışlar. Yanlarında piyadeler varmış. Onlar donmuş köprüyü geçip, ellerinde tüfekleri olduğu halde zincirleme durumda tepeye tırmanmaya başlamışlar. Sakınmayı elden bırakmadan yürürken ateş ediyorlarmış. Siperlerimizde saklanan askerlerimiz onları görüyor ve yetişip kendilerini öldüreceklerini düşünüyorlarmış.

Savunmadaki insanın duyguları tam bir gerginlik içindedir. Bir dakika daha... Beş, on adım ve yok olmak... Ve Zaev, birden "İleri!" diye haykırınca aslanlar ileri atılıp karşı saldırıya geçmişler. Belki insanlar yalnız böyle bir anda "Yaşamak ya da ölmek" kararını verebiliyor. İşte ancak böyle bir duygu ile bu tip korkunç saldırıya geçilebilir.

Zaev'in haykırarak verdiği buyruk, son noktasına kadar gerilmiş sinirleri bir anda boşaltmış ya da daha doğru deyimiyle sonuna kadar kurulmuş zembereği boşaltmış. Tetiğe basılınca ok fırlar...

En önemli olan bu basmayı tam yerinde yapmak...

"Ölüler" yerlerinden doğrulup ileri atılmış. Yokuştan aşağıya doğru koşmuşlar. Bu bir patlamadır. Yüze doğru saçılan bir alev. Böyle bir durumda ne kadar hazırlıklı olursan ol, yine şaşırırsın. Almanlar da şaşkına dönmüş. Canlanan bölük, köprüye kadar saldırısını sürdürerek onları kovalamış. Köprüyü denetleyen dokuz tankçı da bizim kurşunlarımızla yere serilmiş.

Öteki tanklar ateş açmış ama bizim askerler köprüye erişmişler. Ve bir dere kenarına saklanıp üstlerine tank savunma bombaları atmaya başlamışlar.

Piyadenin desteğinden yoksun kalan tanklar da ateş ederek çekilmiş.

Zaev'in bölüğü yüz kadar düşman öldürmüş. Üç de bırakılmış tank ele geçirilmiş. İçlerinde pişmiş tavuklar, kadın iç çamaşırları, ayakkabılar ve yünlü kumaşlarla değişik eşyalar varmış. Bir de yetmiş beş milimetrelik topla, çekicisini almışlar. Hem de bir hayli mermisiyle. Yol kenarında saplanmış bir de otomobil bulunmuş. Almanlar son anda motorunu bozmayı başarabilmişler.

Düşmanı püskürten ve karı düşman kanıyla boyayan mutlu Zaev'in bölüğü eski yerini almış.

11

KARARGÂHIM toplandığında hava oldukça kararmıştı. Ev canlandı. Seslerimiz anormal çıkıyor, içimize dolmuş olan gülme bizi bırakmıyordu. Zaev'in sevinci odaya dolmuş, onu değiştirmişti. Daha önce bize ağır şeyler söyleyen gri perde, şimdi sanki ışık saçıyordu.

Matrönino'dan alıntılar getirilmişti. Tabancalar, dürbünler, bir yığın yazılı kâğıt, bavullar, sigara, şeker ve şarap. Bunlar masayı, yatakları, pervazları, odanın tüm yanlarını doldurmuştu. Kapı durmadan açılıyor, izin almadan telefoncular, bağlantı erleri ve mutfak erleri ile seyisler içeri giriyordu.

Yanakları kıpkırmızı olan Rahimov sürekli buyruk veriyor, bense hiçbir şeye karışmadan duruyordum. İçim mutlulukla doluydu. Geçirdiklerimiz bizi birbirimize yaklaştırıyor, her şeyi paylaştırıyordu. Tolstunov, sanki bana aşkla bakıyordu. Bozjanov ise çocuksu bir saygıyla konuşuyor ve ben şimdi Timoşin'in inatçı bakışının anlamını anlıyordum: "Beni de bir kahraman yaptır. Sen hepimizden daha yüce bir kahramansın."

Şimdiye kadar duymadığım "Komutanın sevinci" içimi dolduruyordu. Kalbim sıkışıyor, mutluluk göğüs boşluğuma sığamıyordu.

SON KARŞILAŞMA

1

"HERKES dışarı çıksın," dedim. "Yalnız kıdemli siyasi yöneticinin kalmasını rica edeceğim."

Bir dakika kadar bir itiş kakış oldu. Sonra Tolstunov'la yalnız kaldık. Kaputu ve kalpağı duvarda bir çivide sallanıyordu. Gömleğinin kollarını sanki evindeymiş gibi kıvırmıştı. Arkadaşlarını dışarıya çıkardığım sırada o gülümsüyor ve şakalar savuruyordu.

Şimdi yüzü ciddileşmişti.

"Baurdcan ne oldu çabuk söyle."

Saklamadan her şeyi anlattım. Zvagin'in buyruğu ile komutanlıktan alındığımı ve tümen karargâhına gitmem gerektiğini söyledim. Her şey iyi gitmiş olduğundan, yaşam ve şerefimin kurtulduğuna inanıyordum. Ancak buyruk, buyruktur. Zvagin'inden ne geleceğini de bilemem. Tüm düşüncelerimi ona açtım.

"Ya bizim generalimiz?"

"Bu konuda tek sözcük bile etmedi. Yalnızca 'Tanrı yardımcın olsun Yoldaş Momiş-Uli,' dileğinde bulundu."

"Henüz kimseye komutanlıktan uzaklaştırıldığını söylemedin değil mi?"

"Senden başkasına hayır."

"Söyleme de..."

"Yine de buraya dönmeyebilirim. Kaderim böyle yazılmışsa taburu senin almana sevinirim."

"Böyle şeyler düşünme. Döneceksin."

"Herhangi bir ihtimale karşı söylüyorum. Seni taburun komutanı olarak görmek isterim. O zaman ne olursa olsun içim rahat olur."

"Ya Rahimov? Görevine göre komutayı onun alması gerekli değil mi?"

"Fedya, bunu ben de düşündüm. Komutanlar yaratıcı adamlardır. Savaş da bir sanattır. Sadece buyurulara uymak, komutan olmak için yeterli değildir. Her şeyi bilmek de bir anlam taşımaz. Bence yaratıcılar gerekli. Yürekli ve kararlılık sahibi olmak gerekli. Rahimov olağanüstü bir yardımcı olacaktır. General bu konudaki ricamı dikkate alacaktır."

"Şuna bak hele, sanki dönmeyecekmiş gibi konuşuyor. Göreceksin ki döneceksin."

"Bilmiyorum. Ama herhangi bir ihtimale karşı söylüyorum ve içimin rahat olmasını istiyorum."

"Pekala, seni utandırmayacağım."

Tolstunov'un sert ve geniş ellerini sıktım. Sonra kapıyı açıp karargâh üyelerini çağırdım. Hepsi içeri girdi.

"Arkadaşlar beni tümen karargâhına çağırdılar. Yerime şimdilik Rahimov bakacak. Kıdemli siyasi yönetici Tolstunov da kalacak. Onun disiplinine saygı gösterin. Sizden askerin disiplinini istiyorum. Yoldaş Rahimov anlaşıldı mı?"

"Baş üstüne. Anlaşıldı." Bir an sustuktan sonra ekledi: "Siz haklısınız Yoldaş Kombat."

Şeytan alsın, öyle bir konuşmuştu ki sanki sözlerimi duymuştu. Siyah gözlerinde bir anlık bir kırgınlık gölgesi bile yoktu. Evet, Tolstunov, senin karargâh amirin gerçekten çok iyi. Aklımdan geçen bu cümle içimi burktu. Gerçekten tabura veda mı ediyordum?

Bozjanov, bana dik dik baktı. Bir içgüdü ona kötü bir şeylerin geçtiğini fısıldamıştı. Kaygıyla sordu:

"Ne zaman döneceksiniz Yoldaş Kombat?"

"Bugün," dedim. Sakin konuşuyordum: "Birkaç yudum içsek hiç de fena olmayacak arkadaşlar."

Aşçı Vahitov'un da saati gelmişti. Alıntılardan yararlanmış iki, üç ve dördüncü yemeği de yapmıştı. Ama onun keyiflenmesini önledim.

"Haydi, çabuk ol. Bayram yemeği mi bu?"

Rahimov, alıntı yığınından birkaç kutu ıstakoz konservesi çıkardı.

Tolstunov da alıntı şarapları ortaya koydu. Bana sundu, iteledim. Bunun üzerine yanımda duran Sinçenko matarayı uzattı:

"Rus içkisinden bir bardak almaz mısınız?"

"Doldur bakalım. Bir tekten bir şey olmaz. Tokuşturalım arkadaşlar. Eh, söz gelişi, Tanrı versin de son olmasın."

Rahimov bardağını dikti ve ayağa kalktı:

"İzninizle Yoldaş Kombat. Yol ekibinizi hazırlayayım."

"Ekip mi? Önemli söz bulmuşsun."

"Nasıl olur? Tümen karargâhına boş elle gidecek değilsiniz ya."

"Eh, hadi hazırla bakalım."

2

EKİBİM iki atlı -ben ve Sinçenko- ile iki alıntı motosikletten kuruluydu. Biri barış sırasında yarışlarda ün yapan tank savunma takım komutanı Şakoev'e verilmişti. Kafkasyalı olan ve orada misafirliğe giderken armağan götürme törelerini bilen Şakoev, sepetin içini alıntılarla doldurmuştu. Aralarında bavul dolusu evrak, en iyi sigaralar, fotoğraf makineleri ve ender şaraplar da bulunuyordu.

İkinci sepetin sürücüsü de Kurbatov'du. Onun sepetine de tutsak yüzbaşıyı yerleştirmişlerdi. Alacakaranlıkta erler onu inceliyordu. Bembeyaz bir bez, gözünün birini kapatıyordu, öteki gözünün bakışı ise kimseye şeref vermiyor, yalnızca ileriye bakıyordu. Tıraşlı, sanki toz içindeymiş gibi duran yüzünde tendürdiyotun izleri belliydi. Çenesine bir bant yapıştırılmıştı. Yüzbaşı işaretli kaputunun iki üç düğmesi iliklenmiş, yarı açık duruyordu. Kaçarken kaybettiği kasketi bulunup verilmişti. Başının üstündeki kasketinin geniş siperliği, tutsaklığın boyun eğmeyişine işaret ve gururunun korunuşunun belirtisiydi. Dudakları kıpırdamıyor ama sanki bize anladığımız bir dille, "Beni yakalayıp silahsızlandırdınız, ama moral gücümü, yengiye olan inancımı ve üstün ırkımı elimden alamadınız" diyordu.

Arkasına tutsağını kimselere bırakmayan Stojkin yerleşmişti. Yana eğilmiş kalpağının altından perçemleri kıvrılıyordu; incecik elinde tüfeğini sıkıyor, belinde bir tabanca sallanıyordu.

Ufukta, sağda solda yangın kızıllıkları görülüyordu. Top sesleri azalmıştı. Ancak bazı bölgelerde silahların kavgası sürüyordu. Savaş günü daha bitmemişti. Cepheden şoseye doğru gruplar halinde yalnız erler geliyor ve nöbetçilerimiz tarafından durduruluyorlardı.

Dizgini oynattım, Lisanka hemen tırısa geçti. Şoseden, Şişkino'ya giden yola döndüm, iri atı ile Sinçenko ve patırdayan motosikletler ardımdan geliyordu. Solda orman yükseliyordu. Ağaçların arasından üç dört kişilik gruplar ya da tek başlarına askerler çıkıyordu. Burada da onları durdurup bir araya topluyorlardı. Birden bir ses yükseldi:

"Dur! Parola!"

Lisanka'nın dizginini kastım. Biri ata yaklaştı. Göğsünde komutan kayışları çaprazlanıyordu. Bir eliyle atının dizginlerine yapışmıştı, öteki elinde tabancasını tutuyordu. Tümen siyasi yöneticilerinden Goluşko'yu tanıdım. Sinirlerinin sonuna kadar gergin olduğu anlaşılıyordu.

"Bunlar seninle birlikte mi? Nereye gidiyorsun?"

"Tümen karargâhına, generalin yanına. Beni çağırmıştı."

"Bulabilecek misin bilmiyorum. Düşman makinecileri Şişkino'ya kadar sokulmuş. Karargâh belki de çekildi. Tüm karargâh subayları ve siyasi yöneticiler adam toplamaya gönderildi. Kargaşayı sen de görüyorsun."

Sonra atını çevirip süklüm püklüm ormandan gelen bir gruba doğru sürdü. Yine hafif Ukrayna şiveli sesi duyuldu. "Dur! Bekleyin. Hangi alaydansınız?" Yaklaşıp kulak verdim.

"Hangi bölüktensiniz. Orayı neden bıraktınız?"

"Darmadağın olduk Yoldaş Komutan. Kaybolduk. Belki artık bölüğümüz yok."

"Ya orada kimler çarpışıyor?" Goluşko silah seslerinin duyulduğu yanı işaret ediyordu. "Sesleri duyuyor musunuz?"

"Almanlar ateş ediyor."

"Havaya mı ateş ediyorlar sanıyorsunuz? Sıralanın." Goluşka bana döndü:

"Durma sür Momiş-Uli. Şişkino'dan başka bir yere gönderilmen olmayacak şey değil. Hem de çok dikkatli ol. Belli olmaz onlar senin motosikletlerini Alman sanıp ateşi basabilirler."

"Onlar sahiden Alman motosikletleri. Hitler'in araçları, bugün ele geçirdik."

"Oho, olağanüstü! Duyuyor musunuz çocuklar? Faşistlerden motosiklet almışlar. Düzelin bakayım. Hazır ol! Ardımdan."

Adamlarımın yanına döndüm. Yola koyulduk. Soldan şu anda nerede olduğu bilinmeyen cepheden, parçalanmış alayın askerleri birbiri ardından geliyordu.

3

NÖBETÇİLER Şişkino'da bizi durdurdu. Burada savunma yapmak üzere komutanlık bölüğü siperlenmişti. Köyün kıyılarında yangın kalıntıları görülüyor, bazı yerlerden de alevler yükseliyordu. "General burada değil," diyeceklerini düşünüyordum. Bizi daha geriye bir yere göndereceklerdi. Ama bölük komutanı bir yere telefon edip yanımıza bir kılavuz eri verdi.

Birkaç dakika sonra teneke damlı büyük bir evin önüne geldik. Burası Panfilov'un karargâhıydı. Pencereleri sıkıca kapatılmış ve ışığa karşı karartılmıştı. Çatlamış ve delinmiş yerler yamanmıştı. Karargâhın bölümlerinin bulunduğu bir başka evin önüne yanaşmış duran kamyona ateşe dayanıklı büyücek bir sandık yükleniyordu. Tümen karargâhı taşınıyordu.

Arkadaşlarıma beklemelerini söyleyerek attan atladım. Nöbetçiye giderek içeriye haber gönderdim. Her zamanki gibi merdivenlere Panfilov'un emir subayı Uşko koştu.

"Gelin, gelin Kıdemli Teğmen. General sizi bekliyor."

İşte bildiğim oda. Akümülatörle çalışan küçük lamba ışık saçıyordu. Pencerenin içinde yine deri kılıfıyla sahra telefonu duruyor, tümüyle örtülmesine çalışılmış olmasına karşın pencere deliklerinden içeri giren rüzgâr, masanın üstündeki bir gazetenin sayfalarını dağıtıyordu. Duvar aynasının siyah oymalı çerçevesine serseri bir mermi parçası rastlamıştı. Anlaşıldığına göre şimdi hararetini kaybeden bu odada oldukça önemli olaylar geçmişti. Generalin portatif yatağı toplanmıştı. Yanında da şişkince bir denk vardı. Anlaşılan burada gecelemek kararında değil. Bitişikteki odadan, kapıyı ardından kapamayan Panfilov çıktı. Dipte haritaya eğilmiş Yüzbaşı Dorfman'ı ve yanında bir ikinci telefonu gördüm. Generalin ancak dizlerine kadar uzanan yarım kaputu açıktı. Kalpağının uzun kulaklarını da yukarıya kaldırmış ve işini engellememesi için üstten bağlamıştı. Panfilov'un gö-

rünüşündeki bir "şey" beni şaşkına çevirdi. Bu "şey" ortama uymuyordu. Generalden taptaze bir kolonya kokusu yükseliyordu. Kalpağın örtemediği saçları özenle kesilmişti. Berberin makası bıyıklarına da dokunmuş, temiz tıraş olmuş yüzünde onlar, iki siyah dörtgen olarak belirmişti. Bir tek sözcükle generalin görüntüsü kontlara benziyordu.

"Yoldaş General, General Zvagin'in buyruğu ile taburu devredip..."

Bir an duraladım. Ne demem gerekliydi, "geldim" mi? yoksa "kendimi tanıtıyorum" mu? Ve ben:

"...Kendimi tanıtıyorum," dedim.

Panfilov, hafifçe gözlerini kıstı.

Ne düşündüğünü anlayamıyordum.

"Adınızı ve rütbenizi neden söylemediniz?"

"Suçluyum..." Bir an "Bizim general hiç bu kadar formalist olmadı," diye düşündüm. Sonra ekledim:

"Kıdemli Teğmen Momiş-Uli."

"Hangi alaydan?"

Alayın numarasını bildirdim.

"Hangi tümenden?"

"Nasıl?"

"Hangi tümenden diye sordum?"

"Üç yüz on altıncı piyade tümeninden."

Panfilov, açık kapıya doğru dönüp bağırdı: "Duyuyor musunuz Yoldaş Dorfman? Bilmiyor. Daha hiçbir şey bilmiyor."

Sonra yine bana döndü. Bıyıklarının altında gizlenen dudağı bir yana büzüldü. Gülümsemesini örtmeye çalışıyordu.

"Yanılıyorsunuz, yoldaş şimdi bizim adımız başka."

Masadan bir gazete alıp bana uzattı. *Pravda*'nın yeni sayısıydı. İlk sayfasında kırmızı kalemle çizilmiş bir bildiri vardı. Bizim tümen bundan sonra Sekizinci Muhafız Tümeni* adıyla anılacaktı.

"Bundan ötürü de sizi kutlarım Yoldaş Momiş-Uli."

Yarım kaputunun bir eteğini yana atarak elini pantolonunun cebine soktu ve Sovyet Muhafız Ordusunun nişanını çıkardı. Bu parlak kırmızı nişanı ilk kez görüyordum.

---

* Bazı Avrupa ülkelerinde ve Rusya'da büyük yararlılıklar gösteren tümenlere, Muhafız Tümeni adı verilmektedir. *–çev.*

"Bakınız Yoldaş Momiş-Uli. Bunu bana bugün gazete ile birlikte getirdiler. Şimdilik yalnız bir tek. Ben de onu taktım. Sonra çıkardım. Yalnız başıma övünür gibi gezmek istemiyorum."

Nişanı elinde çevirip emayenin parlaklığına sevinçle baktı. Sonra yine özenle cebine indirdi.

Birkaç gün önce berbere Gvardeyska nişanını alınca gençleşeceğini ve kendisini ellerine bırakacağını söylediğini anımsadım.

Panfilov da o anı anımsadı.

"İster istemez verdiğim sözü tuttum," dedi. "Gördüğünüz gibi hem saç hem sakal tıraşı oldum."

Yine şaşkınlığa düştüm. Bu nasıl olur? Almanlar hazırladıkları yumruğu indirmiş, bastırıyor. Savunmamız parçalanıyor. Hitlercilerin Moskova'ya saldırılarına karşı belki başka bir düzen almak gerekecek. Bu sırada tümen komutanı tıraş olmak için nasıl boş zaman bulabiliyor. Panfilov açıkladı:

"Bugün aşağı yukarı öğleden beri Malin ve Yurasov ile bağlantım kesildi. Hatta Yurasov'da bizimkilerin dayandığını bile bilmiyorum. Şimdi burada Şişkino'da duruyor ve bavullarımı topluyorum. Başka yapacak bir şeyim yok. Ama düşman da hâlâ ziyarete gelemedi. Aslında buraya gelmeyi nasıl istiyor bir bilsen..."

Toparlanmış yatağına bakarak ekledi:

"Kısımlar taşındı. Ama biz her şeye karşın Yoldaş Dorfman'la geceyi burada geçirebiliriz."

Panfilov, içi siyah deriyle kaplanmış kaputunun kollarını çekiştirdi. Onun çalışmak için sabırsızlandığını sandım. Ama o aynaya döndü omuzlarını gerip parmaklarını bıyıklarından geçirdi. Çağrılmam konusunda, benim hakkımda tek söz etmemişti.

Ben de susup konuşmasını bekliyordum.

4

UŞKO yine göründü:

"Yoldaş General size getirilen armağanlarla birlikte Teğmen Şakoev gelmiş. İzniniz olacak mı?"

"Biz Yoldaş General," dedim, "durumdan yararlanarak tutsak yüzbaşıyı da getirdik."

"Siz artık motosiklet de mi kullanıyorsunuz?"

"Evet, benimle birlikte iki tane geldi. İki tane de taburda var."

"Hım... Haydi, çıkıp bakalım."

Panfilov kaputunun düğmelerini ilikledi. Sabırsızlık içinde ve kendisini kaptırdığı merakla dışarıya yürüdü ama durmak zorunda kaldı.

Teğmen Şakoev, armağanlarla odaya dalmıştı. O, yürekli bir davranışla kucağındakileri masaya bıraktı. Bunların hepsi kahverengili yeşilli bir Alman brandasına sarılmıştı.

"Yoldaş General, Talgar alayı birinci tabur er ve komutanları adına," diye ekledi.

"Teşekkür ederim... Hepinize teşekkür ederim." Ve hemen konuşmaya başladı:

"Yoldaş Şakoev, tutsağı ve ele geçirdiğiniz tüm evrakı Grosenovo köyündeki Esir Sorgulama Timine götürün. Bunu da hemen yapın. Beni anladınız mı?"

Panfilov'la birlikte sokağa çıktık. İleride, genellikle solda, yangının pembelikleri dalgalanıyordu. Hayır, sanırım bu öncekilerden ayrıydı. Bazıları alçalıp soluklaşmıştı. Atış sesleri de belli bir şekilde azalmıştı. Silahlar artık seyrek patlıyordu, işte boğuk boğuk bir makineli çalıştı. Ardından bir tane daha. Panfilov, soğuk havayı derin derin içine çekti.

"Dayandık," diye fısıldadı. "Daha nerede ve nasıl olduğunu bilmiyorum ama dayandık Yoldaş Momiş-Uli."

Kapının önünde, karlı yolun üstünde iki at ve iki motosiklet silueti gölgeleniyordu. Kurbatov ve Strojkin, tüfekleri yere dayalı, ayakta duruyorlardı. Sepette ürpermiş tutsak yüzbaşı oturuyordu. Kaputunun yakasını kaldırmıştı. Şakoev, Almanca:

"Kalk!" diye buyurdu. "Karşınızda general var." Nazi Yüzbaşısı kalktı ve sallandı. Kesindi ki ayakları uyuşmuştu ama dengesini korudu. Sepetten inip esas duruşa geçti. Panfilov:

"Onu nasıl da güzelleştirmişler," dedi. "Arkadaşlar o bayağı donmuş sanırım."

Şakoev karşılık verdi:

"Alçak biraz Rus ayazı yesin Yoldaş General."

"Tutsağa eziyet etmek güzel değil. Yoldaş Uşko, ona bir şey getirin. Örneğin bizim kaputlardan bir tane." Uşko eve yollandı:

"Yoldaş General," yeni bir ses duyulmuştu, "raporumu vermeme izninizi rica edeceğim. Ben Çavuş Kurbatov."

"Evet, evet Yoldaş Kurbatov, konuşun."

"Bavulu yanımızda. Oradan bir şey çıkarabiliriz."

Sonra çabucak parlak metalden yapılmış köşeli bir bavul çıkardı.

"Biz ona şöyle bir göz attık Yoldaş General. Başka hiçbir şeye el sürmedik."

Kurbatov bavulun kapağını açtı ve el fenerini içine tuttu. Üstte özenle katlanmış Orenburg şalı denilen ince yünden bir örtü duruyordu. Onu kaldırınca altından ince ipek kadın çamaşırları, renkli bluzlar ve pabuçlar göründü.

"Hımın, onunla konuşmayacağım," dedi Panfilov "Geriye bindirin. Siz mi yakaladınız onu Yoldaş Kurbatov? Siz mi yakaladınız?"

"Hayır. Er Strojkin. Kendisi burada generalim."

"Strojkin ha! Alma-Ata'dan mı?"

Strojkin:

"Moskova'dan," diye cevap verdi. Panfilov sevincini saklamadı.

"Takviyeden ha? Bak bu işte gerçek bir armağan." Biraz düşündü sonra konuşmasını sürdürdü: "Bugün öyle bir gün oldu ki arkadaşlar, yeni ile eski ayırt edilmedi. Bugün..."

Cümlesini tamamlayamadı. Uşko elinde bir kaputla merdivenlerden koşarak iniyordu:

"Yoldaş General sizi telefondan istiyorlar. Yetmiş üçün komiseri arıyor."

"A, buldular demek. Eh, davranın Yoldaş Şakoev. Bunu da o yabancıya giydirin. Allahaısmarladık Gvardeyskalar. Yoldaş Momiş-Uli siz benimle gelin."

5

ODANIN eşiğinden ahizeden gelen gürültü duyuluyordu. Kırışıksız kaputu iyi sıkılmış kemeri ile Yüzbaşı Dorfman ahizeyi kulağından biraz uzaklaştırmış öyle tutuyordu. Dorfman, masanın

yanına, daima birlikte gezdirdiği tümen harekât haritasının bulunduğu dosyayı koymuştu.

"Bir dakika," dedi, "telefonu generalime veriyorum."

Panfilov bir sandalye çekip otururken bize seslenmeyi unutmadı:

"Oturun arkadaşlar, oturun. Yoldaş Lavritenko mu? Sizin bizi aramanız için uzun bir süre bekledik... Dinliyorum, dinliyorum. Acele etmeyin."

Ahizede bir şeyler fıkırdadı. Panfilov ara sıra sorular soruyordu.

"Ya alay karargâhı? Saat kaçta oldu bu? Sizi kim korumuş olabilir? Hımm... Orada başka ne gibi güçlerimiz vardı ki? Yoldaş Dorfman haritayı verin bana."

Haritayı dizine açtıktan sonra sürdürdü:

"Ugrunov da mı?" Panfilov'un yüzü sanki birden ihtiyarladı. Ağzının çevresindeki kırışıklıklar daha belirli bir şekil aldı. "Georgiev de mi? Oldukça. Görüyorum. Sağ kalanlar var mı? Bekleyin bir dakika not alayım."

General, Dorfman'a döndü. Bir şey söylemek istiyordu ama yalnızca haritada kırmızı kalemle bir noktayı çevirdi. Ve yine ahizeyi eline aldı. Yüzündeki gölge yok oldu. Alışkanlık galip geldi. Askerin acımasız kurtarıcısı, alışkanlık. Panfilov artık yeniden gülümseyip şaka edebilirdi.

"Gecelemek için yerleşin Yoldaş Lavritenko. Ben mi? Eski yerimdeyim. Evet, sakin sakin oturuyorum burada."

Panfilov'un üst dudağı gülümsemesini saklamak için yine büzüldü. Bunları söylemekten mutluluk duyduğu anlaşılıyordu.

"Kısmen sayenizde Yoldaş Lavritenko. Yarın buradan beni değiştireceksiniz. Beni anladınız mı?"

Panfilov'un sesi şimdi şakacıydı. Ekledi:

"Karşımda duvar aynası var. Ama çatladı o."

Generalin ses tonundaki değişikliklere şaşırdım. İşte yine değişmişti:

"Tümenimizin bugün Gvardeyska nişanı ile şereflendirildiğini bildirin. Evet... Hepsini tarafımdan kutlayın. Hepsinin ellerinden sıkıp teşekkür ettiğimi bildirin."

Panfilov, ahizeyi yavaşça yerine koydu. Haritayı Dorfman'a geri verdi.

"Teğmen Ugrunov'u anımsıyor musunuz?"

Kısaca cevap verdim:

"Evet."

Ciddi yüzlü teğmeni nasıl anımsamam? Bir seferinde aksi Vahitov'un köy çocuğu sanıp bulamaç vermediği teğmeni nasıl anımsamazdım?

"Vurulmuş ve ölmüş. Siyasi yönetici Georgiev'i de tanırsınız değil mi? O da öyle. Bu birlik hemen hemen savaşta bitmiş. Ama tankları geçirmemişler. Dokuz tanesini uçurmuşlar, ötekiler kaçmış. Görüyorsunuz Yoldaş Dorfman, iş aydınlanıyor. Ama bilmeceler hâlâ pek çok." Panfilov tıraşlı başını kaşıdı. "Kopuk sayfalı kitap gibi. Bu kopuk sayfaların kaybolmaması gerekli. Onları yenileyip bu kitabı okumamız gerekli."

Masanın üzerine yine haritayı serdi ve Dorfman'a seslendi:

"Gidin Yoldaş Dorfman, çalışın."

"Baş üstüne. Ama özür dilerim Yoldaş General, zamanı değil mi?"

"Taşınmamız için mi? Yaparız. Düşündüğünüz için teşekkürler. Gidiniz."

Panfilov'la baş başa kaldık.

Ve bildiğim jestiyle parmaklarını havada çevirdi. Bu davranışı daima sesli düşüncelerine eşlik ederdi.

"Halbuki daha çocuktu..." Anladım, Ugrunov'u düşünüyordu:

"Çocuk... Yoldaş Momiş-Uli ben onun meziyetleri olduğunu biliyordum... Ama böyle bir şey... Böyle bir şeyi beklemezdim."

Bana doğru eğilmiş, düşüncelerimi öğrenmek için ilgi ile yüzüme bakıyordu. Ne söyleyebilirdim? Sessizlik içinde bir dakika geçti.

"Ee, Yoldaş Momiş-Uli, anlatın bakalım." Panfilov gözlerini kıstı. Küçük kırışıklıklar dağıldı. "Ne çorba karıştırdınız? Acele etmeyin benim zamanım var."

Günlük olayları rapor etmeye başladım. Almanların siperlenmiş askerlerimi mayınla yok etme taktiğini anlattım. Tereddütlerimi, yaralılarla karşılaşışımı ve onlardan birinin "Böyle dayanırsak, dayanamayacağız demektir," dediğini yineledim.

Panfilov bir kez bile sözümü kesmedi.

Ama benim yine raporumu kesmem gerekti. Sokakta bir otomobil sesi duyuldu ve bir kapı kapandı. Panfilov doğruldu, ben de kalktım. 'Acaba Zvagin mi geldi?' diye düşünüyordum.

6

TEĞMEN Uşko girdi:

"Yoldaş General yine muhabirler. Çok rica ediyorlar." Panfilov, saatini çıkarıp baktı: "Eskiler mi?"

"Evet. Moskova'ya döneceklermiş acele ediyorlar. Bugün onları kabul edemeyeceğinizi söyledim."

"Hımın... Ben onlara söz vermiştim. Sabahleyin bunu getirdikleri zaman söz vermiştim. –O yine Gvardeyska nişanını çıkardı–. Onlara bilgi vermem gerekliydi. Hayır, şimdi ayrılamam. Beni bağışlasınlar. Onlara özürlerimi ilet Yoldaş Uşko."

"Baş üstüne!"

Ama henüz oturmuş ve Panfilov, "Devam edin Yoldaş Momiş-Uli, sürdürün," demişti ki karşımıza yine Uşko dikildi.

"Yoldaş General söyledim ama diretiyor ve rica ediyorlar."

"E, eeeh!"

"İçeri girmelerine ve bir tek soru sormalarına izin vermenizi rica ediyorlar."

"Yalnızca bir soru mu?" Panfilov gülmeye başladı. "Kurnazlık etmeye çalışıyorlar. Yapacak başka şey yok, kurnazlığa boyun eğmek gerekli Yoldaş Momiş-Uli."

Sonra soru dolu bakışlarla bana baktı. Sanki evetlemem gerekliydi. Kapıya yürüyüp açtı:

"Buyurun arkadaşlar. Sizinle daha uzun bir söyleşide bulunmak isterdim ama... Anlaşalım: Yalnız bir soru. Rica ederim, rica ederim..."

Kapıdan ilk giren *Frontova İlüstratsiya* dergisinin muhabiri Nefedov oldu. Şapkası sarı saçlarını kısmen örtüyordu. Üstündeki yeni ve kokusu henüz gitmemiş deri ceketinin bazı yerleri çamurlanmıştı. Anlaşılan Nefedov, boynunda asılı fotoğraf makinesiyle siperlere uğramış ve yerlere yatmıştı. Canlı yüzü, biraz utangaç gülümseyişi,

kızarmış yanakları, geçirdiği iş gününden mutlu olduğunu gösteriyordu. Generale selam aldı:

"İyi akşamlar Yoldaş..." Panfilov, dar Moğol gözlerini kıstı ve gülümsedi. "Yoldaş Bakışın önü."

Nefedov'un arkadaşı olan orta boylu, ceketi iyice kırışmış, yüzü rüzgârdan esmerleşmiş biri şaşkınlıkla konuştu:

"Nasıl, nasıl? Ne dediniz Sayın General?"

Panfilov gülümsedi: "Bunu mu sormak istediniz bana?"

Yazar arkadaşımız –ki şimdi onu Grineviç diye adlandıralım– şaşırmadı:

"Yoldaş General ne diyorsunuz?.. Şimdilik yalnız soruyoruz."

"Hımm... Üzülerek belirteyim ki bakışın yönü konusunda felsefe yürütecek zamanımız yok. Her ne kadar konuşmaya başladıksa da... Yoldaş Nefedov, aramızda benzerlik görmüştü –beni işaret etti–, biz benziyormuşuz. Bakış yönümüz de birmiş... Evet, unutuyordum Yoldaş Grineviç, benim yedek güçlerimin komutanı Yoldaş Momiş-Uli, tanıştırayım sizi. Oturun arkadaşlar, rica ederim. Bir dakikalık bile olsa oturun. Ayakta durmak bize bir şey kazandırmaz."

İçeri girenler sandalyelere yerleştiler. Grineviç, generale düşüncesini hatırlattı.

"Evet, onu size kısaca anlatacağım. Daha yaşlı kuşaklarda, devrimi elleriyle yapanlarda görev anlayışı siz genç kuşaklardan başka doğmuştur. Onlar kime karşı ve ne için savaşacaklarına karar vermek zorunda kalmışlardır. Sizse... Sizse, bizim gelecek kuşaklarımıza bakıyorsunuz. Babasından onda ne var diyorsun. Babasına benzemiyor gibi geliyor. Bakış yönleri ise aynı. Beni anladınız mı?"

General alışkanlıkla onlara da bitiriş cümlesini aynen söylemişti.

"Eh, haydi sorun sorunuzu."

"Siz bize cevabı verdiniz artık Yoldaş General. Daha fazla zamanınızı almayalım."

"Cevap mı vermişim size?"

"Evet. Biz size bugünün savaşlarını birkaç sözcükle belirtin diyecektik. Bu sözler söylendi artık. Teşekkür ederiz. Ne yazacağımızı anladık, izninizle gidelim generalim."

7

PANFİLOV kalktı. Ceketinin yakası, kırışıklıklarla dolu boynunu açıkta bırakıyordu. Biraz öne eğilmişti. Dudakları kıvrımlı ve hüzünlüydü. Nesi vardı? Yorgun muydu? Ya da mutlu değil miydi? Kimden memnun değildi?

"Demek sizin için aydınlandı konu?"

"Anladım Yoldaş General. Artık yazmaya gidebilirim."

Sessizlik oldu. Şeytan alsın, Panfilov muhabirleri neden gitmeye bırakmıyor.

"Bense anlamadım," dedi.

Kamburlaşmıştı, başı hâlâ öne eğikti. Odada gezindi.

"Birkaç sözcükle mi? Hayır Yoldaş Grineviç. Biz sizinle bu sorunu çözemedik. *Bakışın yönü*. Hımm... Bu tüm yaşam için, tüm savaş için söylenebilir. Ama bugün..."

Panfilov, parmağı ile gazeteye dokunup tarihi işaret etti.

"Bugün ayın on yedisi. Kendisinde bir şeyler saklıyor."

Başını kaşıdı. Yine gezindi ve esmer muhabirin önünde durup gözlerine baktı ve onlarda ilgi gördü. Gülümsedi, sonra yine konuştu:

"Sanırım Voltaire bir mektubunda 'Bağışlayın,' diyor 'uzun yazmak zorunda kaldığım için. Kısa yazmak için zamanım yoktu.' Yalnızca bu sözü yineleyebilirim."

Yine bir süre geçti. Muhabirler akıllıca davranıyor, susuyorlardı. Panfilov, kollarını çekiştirdi.

"Yoldaş Grineviç yanınızda haritanız var mı?"

Muhabir, çantasından haritasını çıkarıp masaya serdi. Panfilov, bana döndü:

"Yoldaş Momiş-Uli siz de daha yakına gelin."

Panfilov elinde kalem, haritanın üzerinde durdu:

"Evet arkadaşlar, benim için henüz aydınlanmamış bir şey var... Anlayamıyorum nereden çıktı benim bu yedeklerim?"

Yine bana baktı.

"Yoldaş Momiş-Uli. Bugün siz bana bölüğü Görünü'den Matrönino'ya aktarmayı istediğim için şaşmışsınızdır. Açıklayın, öyleydi değil mi? Halbuki o saatte ben cepheyi yıkan düşman tanklarının Görünü'deki mevzilerinizin karşısına çıkmasını bekliyordum."

Panfilov, haritada Alman tank tümeninin amacı olan bölgeyi gösterdi. Kaba bir ok getirerek tümenin ön hattını işaretledi.

"Burada," diye sürdürdü, "tanklar, topçularımız arasında yol açtı. Onlar için pahalı oldu ama geçtiler."

Sonra bu yoldan ilerleyen tankların Volokolamsk şosesine bir çıkış yolu ele geçirdiklerini söyledi. Belirttiğine göre bu geçidi tutabilmek için piyade de baskıyı sürdürüyormuş.

"Bu sırada arkadaşlar, kendi kendime Görünü'deki tanksavarlarımız da çökecek ve yolun düğüm noktası da düşecek diye düşünüyordum. Ancak Alman tankları oraya kadar uzanamadı. Bilinmeyen bir yerden çıkan yedek güçler onları karşılamış ve onlara geçit vermemiş. Acaba kim yaptı? Bunu bilmiyorduk. Alay karargâhı ile bağlantımız kesik. Orada topçu da yok, yalnızca bir avuç piyade. Arkadaşlar düne kadar askerî ilim –Panfilov bu sırada bana baktı, kısık gözlerinde bir gülümseme gördüm– böyle bir olay tanımamıştır."

Panfilov, konuşkan bir adam olmuştu. Kuşkusuz, iyi niyetli muhabirlerle düşüncesini paylaşıyor ve kendini tatmine çalışıyordu. Başı dikilmiş, kamburu artık belli olmuyordu. Açık kaputundan madalyaları görünüyordu. Pırıl pırıl çizmelerinin üzerinde hafifçe döndü. Yine gençleşmiş, mutlu bir kont görünüşü almıştı. Bu son karşılaşmamızda onu böyle anımsıyorum.

Kalemiyle yine haritayı işaretliyordu.

"İşte burada biri, kim olduğu bilinmeyen biri çıkmış, dağılan taburundan kalanla ve elindeki hafif silahlarla her yandan saldıran düşmanın karşısına dikilmiş, ve düşmana uzun ve felâket saatler geçirtmeye başlamış. Ya tanksavar mangaları!.." Panfilov, Teğmen Ugrunov ile siyasi yönetici Georgiev'in yönetimindeki birliklerin kahramanlığına değinmeden yapamadı.

"Gencecik bir çocuk. Ama askerleri ile yirmi tankı durdurdu ve öldü. Evet, fedakârdı ama akıllıca öldü."

Anlıyordum. Panfilov, benimle birlikteyken anlatmaya başladığı düşüncelere dönmüştü: Sanki kendi kendine soruyordu:

"Bu çocuktaki bu ruh zenginliği nereden?"

Grineviç alçak bir sesle:

"Bakış yönünden," dedi.

"Yalnız bu değil, yalnız bu değil... Bakış yönünü ben dün de biliyordum. Ama bugün, ama bugün olanlar, bunu nasıl açıklayalım? –Panfilov, parmaklarını şaklattı–. Ben bir komutan olarak savaştan önce planlar yaptım, taktik hazırladım. Askersiz düşünce boştur arkadaşlar. Bugün benim bu planladıklarımın hepsi aşıldı arkadaşlar."

Generalin ileriye uzanmış açık parmakları donup kaldı. Ne yapacak acaba?.. Yine mi şaklatacak. Hayır, parmakları durdu ve o sanki haykırdı:

"İşte arkadaşlar aradığımız sözcük bu. Aşmak. Üste çıkmak. Askerler ve komutanlar kendilerinden bekleneni aştılar. Kendilerini geçtiler. Bilinmeyen yedeklerim de böyle yaptı. Beni anladınız mı?"

Düşündü ve ekledi:

"Doğal, ben yalnız ilk bilgilere sahibim. Çoktan beri iki alayımın karargâhı ile bağlantım kesik. Onların komutanları nerede, sağlar mı bilmiyorum. Şimdilik bu "Aşmak" sözcüğü de bir "Önsöz". Sonra daha iyisini, daha uygununu buluruz. Belki de daha mütevazısını buluruz. Önümüzde daha ağır günler var. Bunu da bilmemiz gerekli. Evet arkadaşlar, şimdi sizlere allahaısmarladık diyebilirim."

Haritayı almak için uzandı ama durdu.

"Gecenin karanlığından yararlanarak askerlerimizi gerideki ikinci hatta çekecek ve düşmanın cephemizi yarmasına izin vermeyeceğiz."

Panfilov, haritayı sahibine verdi.

"Ve böylece yeni buluşmaya kadar güle güle."

Nefedov gülümsedi. Yanakları yine çukurlaştı. Fotoğraf makinesinin kayışını boynuna geçirdi.

"Yoldaş General şurada izin verirseniz bir resminizi alayım. Böyle yarım kaputunuzla, şu deliğin önünde." O, eliyle aynada şarapnelin rastladığı yeri gösteriyordu.

"Odanızı biraz magnezyumla kokutacağım ama kısa zamanda temizlenir."

"Gündüz Alman bize dumandan göz açtırmıyordu, şimdi de siz mi? Rica ederim Yoldaş Nefedov, yapmayın."

"Yoldaş General, bu kadar güzel konu..."

"Olsun. Daha güzelleri de vardır. Gusinevo'dan geçin. Orada istihbarat bölümünde bir Alman yüzbaşısı var. Güzel bir parça. Onu tutsak alan Moskovalı bir genç var. Strojkin'e de orada rastlayabilirsiniz." Panfilov saatine baktı. "Onlara yetişebilirsiniz. Şimdi telefonla haber vereceğim. Birlikte resimlerini çekin. Çocuk denecek kadar genç bir asker ve onun yanında düşman tabur komutanı. Moskova buna sevinecektir. Yoldaş Nefedov, benim resmimi çekmek için daha pek çok zamanınız olacak. Yarın uğrayın. Gündüz dışarı çıkacağım. O sırada arkadaşlarla çekersiniz. Ee, anlaştık mı?"

Kısa ceketli muhabir, haritasını sallayarak söze karıştı:

"Nefedov, diretme. Yoldaş General, sözleriniz için teşekkürler ederiz."

Selam alıp çıktılar. Arabanın motoru çalıştı.

8

PANFİLOV, bana "Bekleyin," dedikten sonra muhabirlerin ardından içeriki odaya geçti ve telefonla konuşurken boğuk boğuk sesi geldi.

Dorfman'ın odasında bir iki dakika kadar kaldı. Ara sıra kısık sesini duyuyordum. Dinlemedim. Sonunda çıktı.

"Oturunuz, oturunuz." Bir süre düşünceli bir şekilde gezindikten sonra konuştu:.

"Daha ne Malin'i ne de Yurasov'u bulabildik."

Yanıma oturdu. Bir paket Kazbek çıkarıp açtı.

"Alınız. Yakalım, Yoldaş Momiş-Uli."

Kibrit çakıp uzattı. Üstünlükten uzak, rütbe ayırımı gözetmeyen tutumundan yüreklenerek sordum:

"Çakmağınız nerede Yoldaş General?"

"A, çakmak mı? -Neden bilmem kurnazca göz kırptı-. Bugün birisine verdim. Ona armağanın bir sebebi vardır dedim. Bir zamanlar size vermeyi düşünüyordum. Sebep aynıydı. Anlıyor musunuz?"

Evet, anlamıştım. Hatta şimdi kesilmiş olan konuşmamızdan önce bile anlamıştım. Panfilov, birkaç cümleyle anlatmadan önce arkadaşça göz kırpmasıyla içimi ısıtmıştı.

"Ee, anlatın bakalım. Sürdürün konuşmanızı."

Ona hiçbir şeyi saklamadan söyledim ve yaşamdan daha kıymetli olan askerlik şerefimi feda etmeye karar verdiğim andan söz ettim. Buyruğu nasıl verdiğimi, Tolstunov'un beni nasıl destekleyip yardım ettiğini, karşı saldırının nasıl başarıya ulaştığını belirttim. General Zvagin'in beni arayışını, köyü bırakmadığım halde ona yalan söylediğimi açıkladım.

"Artık ateşlenmiştim. General Zvagin beni komutanlıktan uzaklaştırdığı halde akşama kadar komutayı sürdürdüm," dedim.

"Hımın... Demek iki cephede savaşmışsınız. Hem düşmanla hem komutanla."

General, sözlerini yeni bitirmişti ki, asıl söylemem gerekli itirafı bildirmediğimi anımsadım.

"Yoldaş General, bağışlayın... Ben sizin elinizi gördüm ve karar verdim."

"Ne eli?"

"İşte... Sizin çizdiğiniz üç çizgiyi gördüm ve hemen karar verdim."

Panfilov birden gülmeye başladı.

"Bunu benim üzerime mi atmak istiyorsunuz?"

"Yoldaş General suçu size yüklemek istemiyorum, inanmanızı rica ederim, tümüyle böyle oldu."

"Demek orada ben sizinle birlikteydim."

Kesinlikle:

"Evet," dedim, "siz yanımdaydınız. Beni yönetiyordunuz."

"Oho çok atıyorsunuz. Ölçüyü koruyun."

"Yoldaş General, yönetmek görevin aydınlanmasından ibarettir, dememiş miydiniz?"

Panfilov güldü. Anlaşılan birkaç kez ondan duyduğum bu sözler bugün onun çok hoşuna gitmişti. Sürdürdüm:

"Yoldaş General size karşı açık konuşuyorum. Bana ayın yirmisine kadar dayanma görevi vermiştiniz. Bugün on yedisi. Bu olmasaydı, dediklerimi yapmasaydım, şerefimle ölürdüm ama yirmisine kadar dayanma olanağım olmazdı. Ben aklımda bir bilanço yaptım ve kararımı verdim."

Panfilov, parmağıyla tüzük kitabını okşadı.

"Cezalandırılması gerekir. İnkâr etmiyorum, Yoldaş Momiş-Uli. Suçun yarısını üzerime alıyorum. Ama başarının da yarısını alırım. Üzüntünün de sevincin de yarısını. Kabul mü?"

"Teşekkür ederim Yoldaş General."

"Savaşı nasıl değerlendirelim? Bu bir maceranın başarıya ulaşması mıdır? Hayır, bu bir yasadır. Evet bu başarıda bir yasa var. Siz düşmanın zayıf yönünü bulup ondan yararlanmışsınız Yoldaş Momiş-Uli."

İnsan Panfilov'un biriyle tartıştığını değil kanıt aradığını sanırdı.

"Ama Yoldaş Momiş-Uli, buyruk buyruktur. Bu gece komutanın yanına gideceğim. Komutana her şeyi rapor edeceğim. Ben buyruğu değiştiremem ama uygulanmasını geciktirebilirim. Taburunuza gidin. Gece sizi telefonla ararım. Bu sizin tüzüğü de bana bırakın –o kitabı alıp karıştırdı–, komutan da görsün."

"Artık gidebilir miyim?"

"Acele etmeyin. Sizi biraz daha alıkoyacağım."

Panfilov yine ara sıra Dorfman'ın anlaşılmaz sözlerinin duyulduğu odaya yürüdü, tokmağı tuttu ve birden bir delikanlı gibi bana doğru döndü:

"Ya, demek bugün sizin yanınızdaydım ha?"

Güldü. Cevabımı beklemeden kapıyı itip kayboldu.

9

ONUN birkaç dakikalık yokluğundan yararlanalım. Sizinle Panfilov'un görüşünü paylaşacağım. Generalin bu görüşü benim düşüncelerimi de kapsar.

Onunla yarım saat geçirdim ve daha önce fark etmediğim bir davranışını yakaladım. Yapacak bir şey olmadığı için sıkılıyor ve kollarını çekiştiriyordu. Bugün Almanların başkentimize karşı giriştikleri bir saldırının kırıldığı ve ikinci savunma hattımızın sonucunun belirlendiği tarihe geçen bir gündür! İşte böyle bir günde Panfilov, birliklerini yönetmek olanağından yoksun kalmıştı. Şişkino köyünde buyruğundaki karargâhta yapayalnız kalmış, savaşın dönemeçlerinde bulunan birliklerinden kopmuştu.

Şurada burada küçücük gruplar, dağılmış bataryalar, takımlar sanki yönetilmeden savaşıyordu.

Her şeye karşın, erlerin komutası ve savaşın komutası vardı.

Kitle kahramanlıkları doğal bir olay değildir. Bizim gösterişsiz, farfarasız generalimiz, bizi bugün, bu savaş için hazırlamıştı. O, bu savaşın karakterini görmüş, sabırla çalışmış, sanki kendi düşüncelerini bizim beynimize kendi parmakları ile kazımıştı. Bir kez daha belirteyim ki eski tüzüğümüzde "Karşı koymanın dönüm noktası" ya da "Direnek noktası" gibi sözcükler yoktu. Onları bize savaş dikte ettirdi. Bu sözleri ilk kez kendi beyninden geçtiği sırada Panfilov'un kulakları duymuş ve savaşın o ilk yazılarını ele alan ilk komutanlardan olmuştu.

Savaşta her şeyden kopmuş olan en küçük bir birlik bile "düğüm" ya da "direnek noktası" olabilir. Panfilov, komutanları ile yaptığı her toplantıdan yararlanarak bu düşünceleri beynimize yerleştirmeye çalışırdı. Tümende herkes ondan sevgi ve saygıyla söz ederdi. Onun bazen anlaşılamayan ve gereği sonraları ortaya çıkan sözleri ya da davranışları, ağızdan ağıza yayılır ve askerin telsiz telefonuyla kulaktan kulağa ulaşırdı. Askerler de onun üstün nitelikteki yöneticiliğini kabul edip benimsemişlerdi.

O, düşüncesini hepimizin düşüncesi yapmış, planını, ileri görüşünü kabul ettirmiş, savunmanın esaslarını çizmiş ve gelecek günlerin görevini bize kabul ettirmişti.

Ve işte o gün gelmişti. Komutanın eli parçalanmış, kopmuş birliklere yetişemiyordu. Ama savaş ocakları onun ateşi ile yanıyor, onun düşüncesi komutanları ve erleri aydınlatarak savaşı sürdürüyordu.

Panfilov kendisine kesik kesik ulaşan bilgilerden, hatta atış seslerinden ve her türlü işaretten düşüncelerinin ne kadar doğru olduğunu izleyebiliyordu.

Her şey savunmada giriştiği riskin ne derece doğru olduğunu ve askeri eğitmede ne derece başarılı olduğunu ona kanıtlıyordu.

Bu gece o ne kadar büyük iş yaptığını biliyor ama içtenliği kendisi hakkında konuşmasını engelliyordu. Ama ben onun yüreğini titreten, yaşamı ona tatlı yapan şeyin ne olduğunu biliyordum. Ona söylediklerimin ne derece hoşuna gittiğini de anlıyordum.

10

KAPININ önünde işitilen bir nal sesinden irkildim. Belleğimde yine Zvagin belirdi.

Dışarıda bir ses duyuldu:

"General yerinde mi?"

Biraz kısıkça olan bu ses topçu Albayı Arseniev'e aitti. Albay tutulmuş ayağını biraz sürükleyerek içeri girdi. Kalpağı ve kaputu buz tutmuştu. Bu anda Panfilov da göründü.

"Buyurun Nikolay Vikentieviç."

Arseniev:

"Amma da soğuk ha!" dedi.

Yün eldivenlerini çıkarıp, kızarmış ellerini ovuşturdu.

"Soyunmayın, burası da çok sıcak değil."

Albay beni ayırdı:

"A, Momiş-Uli! Seni esaslı bir şekilde kalaylamam gerekli."

Panfilov:

"Kalaylamak mı?" diye şaşkınlıkla sordu.

"Evet efendim... Artık çekilmeye başlamıştık. Onun kahramanları bizimkileri bırakmamış..."

Arseniev parmağıyla beni gösterdi.

"Bırakmıyorlar adamları. Herifler bizimkilere diretmiş –o eski ve asil bir ailenin çocuğu, bir subay torunu ve bir subay oğlu olan Arseniev bazen böyle sözcükler kullanırdı–. Sağlam dayıcıkların var be Momiş-Uli. Durdurdular bizimkileri. Neredeyse yeri kazdıracak ve siperlendireceklerdi, ta ki ben gelinceye kadar. Bir tek araba bile geçirmemişler."

Konuşmasıyla sanki beni azarlıyordu. Aslında sözleri övgü ile söylüyordu.

"Bunu görünce seninkileri bir kalaylamak istedim ama bana kendilerini bağışlattılar."

Albayın tombul parmakları kaputunun cebinden yabancı etiketli bir içki şişesi çıkardı.

"Ellerindeki Martel'di. Hayranlıkla seyrettim. Hayır, teşekkür ederim çocuklar demem gerekti ama bu dinlenmiş konyağı görünce dayanamadım."

"Onlar bana da armağanlar verdiler," dedi Panfilov. Sesinde şefkat vardı. "Dorfman'ın odasına gidin ve armağanları zevkle seyredin Nikolay Vikentieviç. Hepsi düşmandan alındı. Bugünün anısı olarak bakın onlara ve rica ederim beğendiğinizi alın. Bu elinizdekini ise Yoldaş Momiş-Uli ile birlikte ben bitireceğim..."

Albay şişeyi masaya koydu ve dilini şaplattı. Sonra acele adımlarla diğer odaya gitti.

Panfilov, dost bakışlarla daimi iş arkadaşı olan albayın ardından baktı.

"Bana haritayı verin Yoldaş Momiş-Uli."

Haritayı açtım.

"Eh, şimdi ne yapmanız gerekli ona bakalım. Önce geceden yararlanıp geri çekilen askerleri aranızdan geçireceksiniz. Bunu bekliyordunuz değil mi?"

"Evet, Yoldaş General."

Panfilov haritada bana tümenin yeni savunma hattını gösterdi. Onun çizgisi artık Gorodnin'nin ardından geçiyordu.

"Ama bu şimdi bizim elimizde bulunan kısmı düşman savaşmadan alamayacaktır. Her orman parçasını, her köyü onlara çok pahalıya satacağız. Pahasını karşılamazsa ileri bir adım bırakmayacağız. İşte bu davranışlarla onu kansız bırakacak, saldırma yeteneğini ortadan kaldıracağız."

Panfilov, ordumuzun Moskova önlerindeki çarpışma taktiğini bilmem kaçıncı kez açıklıyor, her şeye karşın bir kez daha yinelemek gereği duyuyordu. Yarım kaputunun önünü açmış, bana doğru eğilmiş, sözlerini iyi izleyip izlemediğimi anlamaya çalışıyordu.

"Yoldaş Momiş-Uli yarın kendinizi o derece yalnız bulmayacaksınız. Belki dün beraberce hissettiğimizden daha rahat nefes alma olanağınız olabilir. Ama aksi de olabilir. Bakalım onlar yarın yedeklerini ileri sürecekler mi? Zaev'in bölüğü yerinde değil mi?"

"Evet, Yoldaş General."

"Gusenova'ya geçmeye hazır olsunlar. Yarın Şişkino yanlarında siperlenmemiz ihtimali güçlü. Ama daha bekleyeceğiz anladınız mı?"

Generalin kalemi yine haritada topografik işaretlere değiyordu. Tümenin başarısından kendinden geçmiyor, büyük bir uyanıklıkla

yarını hesaplıyordu. Benim taburumla birlikte Görünü'de savaşacak topçu birliğini bildirdi. Ama son anda, daha çekilme yolu kesilmeden, o yerini bırakacaktı.

"Sizin göreviniz ise eskisi gibi Yoldaş Momiş-Uli. Ayın yirmisine kadar dayanmak. Yirmi sabahı ise kalkıp gidin. Bugün artık inançlıyım. Görüşeceğiz."

Elini uzattı. Moğol gözleri bana son kez bakıyor. Onlarda inanç okunuyordu. İNANÇ... Bu sözü yine büyük harflerle yazın. Sanki fısıldadı:

"Git Kazah."

ONSEKİZİ KARŞILAYAN GECE

✲

1

BAURDCAN sustu.

Biz bu kitabın kahramanıyla yine, siperin ilerisinde, güneşin altında oturmuştuk. Ateşte çıtırdayan çam dallarının katranlı düşmanlarıyla sivrisinekleri kovmaya çalışıyordum.

Momiş-Uli, bundan önce birkaç kez olduğu gibi yine şarkı söylemeye başladı... "Senin ateşine yandım"ı söylediğini anladım. Artık öğrenmiştim.

Sözlerinin anlamını şimdi daha iyi anlıyordum. Esmer ellerini yere dayadığı kılıcının üstüne koymuştu. Önüne bakan Baurdcan bir an fısıldadı:

"Generalden ayrıldım..."

Sonra düşündeki kelimelere şarkısı eşlik etti.

Ve sonra anlatmayı sürdürdü.

2

KABA bir dağ yolu sonunda Volokolamsk şosesine ulaştım. Görünü'nün yanından geçen yol gerimize doğru ilerliyordu. Kavşakta atımı durdurup birkaç dakika baktım.

Bu ne? Yenilgiye uğramış bir ordu mu? Kaputlu insanlar yürüyordu. Yorgun, başları öne eğik, dağınık küçük gruplar halinde yürüyorlardı. Omuzlarında asılı tüfekleri sanki onları yere çekiyordu. Bazıları yol kenarına oturuyor, ama yatmıyorlardı. Kalkıyor, zorlukla ve tüm güçlerini harcayarak sanki bir şeyden kurtulmaları gerekliymiş gibi yürüyorlardı. Doğruluşları bazen sessiz oluyor bazen dudaklarından bir "Ah" dökülüyordu. Yürüyüş yönleri Moskova'ya doğruydu.

Önümden başlarında komutanlarıyla bir birlik geçti. Takım mı, yoksa bölük mü olduğu anlaşılmıyordu. Ve sonra yine birbirinden kopmuş askerler sıralandılar.

Bir ses duyuldu. İçlerinden biri kendi alayından birine rastlamıştı:

"Nikolay sen misin, bizimkiler nerede?" Soru sorulan el sallıyor. Davranışından anlaşılan bir şey var: Ölmüşler.

Kavşaktan ayrılmadan geriye son bir kez baktım. Panfilov'un buyruğu ile Pokrovsko köyünde kurulan toplama merkezine baktım. Dağılan erleri orada durdurup topluyor ve düzenliyorlardı. Bunu biliyorum. Ama bu durum beni yine de kaygılandırıyor.

Yine kendi kendime soruyorum: Bu ne? Bunlar bozulmuş, yorgun ve güçsüz bir ordu mu? Bunlar Moskova'ya doğru kaçan insanlar mı?

Ama ben Panfilov'un yanından dönüyordum. Onun "Aşmak" sözünü duymuştum... Ve en önemlisi tümenin düşman saldırısına dayandığını ve onu kırdığını biliyordum.

Bunu kimler yapmıştı? İşte bu bitkin askerler değil mi? Şimdi karanlıkta düzensizlik içinde kaybolan bu insanlar değil mi? Bugün onlar savaşmış, düşmana ateş etmiş, komutanlarını ve arkadaşlarını kaybetmişlerdi. Kazanmış sayılabilirlerdi. Buna karşın bitkindiler ve güçlükle yürüyorlardı. Onlar kazandıklarını bilmiyorlardı.

3

YAYA çekilenlere karşı at sürüyordum. Görünü'nün bir sıra halinde uzanan evleri göründü. "Baurdcan!"

Karanlıkta bile karşıdan gelen sallantılı yürüyüşünden Tolstunov'u ayırt ettim. Attan atayıp dizginleri seyise uzattım.

"Nereye gidiyorsun Fyodor?"

"Nöbetçileri küçük bir yoklama. Artık beklemekten de sıkıldım. Neyse işte sen de geldin."

Onda kökleşmiş bir ihmalcilikle bana bir soru sormadan konuşuyordu.

"Yürüyelim," dedim.

Tolstunov, eldivenli elini ilk kez koluma soktu. Tanıştığımızdan bu yana ilk kez kol kola yürüyorduk. Sormuyor. Beklediğini anladım ve kısaca açıkladım:

"Zvagin'i görmedim. Bizim general ise buyruğu değiştiremem ama uygulamayı geciktirebilirim, dedi. Beni de geri gönderdi."

"Anlaşıldı. Şimdilik bu konuya nokta koydu."

"Bilmiyorum. Bu iş böyleye de öyleye de dönebilir. Her şeye karşın..."

"Bırak." Bir an durdu sonra karar vermiş gibi ekledi: "Ben bir siyasi kısma uğrasam fena olmayacak."

"Sebep de yok, gerek de yok."

"O zaman kafanı bu işle yorma. Anlamalısın. Eski bir siyasiye inan. Bu sorun kapanmıştır."

"Demek sigara yakıp unutalım arkadaş."

Tolstunov, bana baktı ve gülümsediğimi gördü.

"Bu kadar işte. Bu sorun üzerinde artık sözcük yok Baurdcan."

"Pekâlâ," dedim.

4

TOLSTUNOV'LA birlikte karargâhtaki odama girdim. Yaşantım boyunca belleğimden silinmeyecek olan bu oda, düzene konmuştu. Yalnız orada bulunması gerekli olanlar vardı. Rahimov, Bozjanov ve telefoncu. Bir köşeye yığılmış olan alıntılar, branda ile örtülmüştü. Rahimov, masasını anlaşılan alıntıların arasından bulduğu beyaz bir kâğıtla kaplamış ve onu dört köşesinden raptiyelemişti. Şimdiye kadar kimsenin düzeltmeyi düşünmediği kopuk perde de raptiye ile tutturulmuştu. İlk bakışta, öğleye kadar üzerinde taşıdığı terk edilmişlik kokusu odadan uzaklaşmıştı.

Bozjanov'un her şeyi okuyan bakışları kaygıyla üzerime dikildi, sonra da Tolstunov'a kaydı.

Rahimov, rahatlıkla doğrulup raporunu vermeye başladı. Yokluğumda olağanüstü bir şey olmamıştı. İleriden çekilenleri artık geriye bırakıyorlardı. Tolstunov sordu:

"Kombat, generalin yanında akşam yemeği yedin mi?"

"Hayır, yemeğe vakit olmadı."

"Biz de siz olmadan yemedik. Acıktık. Haydi, bir şeyler atıştıralım." Ben de:

"Atıştıralım," dedim. Tolstunov:

"Bozjanov, davranın bakalım," dedi.

Sonunda Bozjanov, çocuk gibi gülümsedi. Kötü bir şey olmadığını anlayınca yüzü aydınlanıp neşelendi. Bana sormadan mutfağa koştu.

Sofraya oturduk. Koyu kırmızı Burgonya şarapları açılmıştı. Biz şarapla, İspanyol sardalyesi ve domuz yağı ile haşlanmış pirinci suladık.

Sundurmada hafif bir gürültü duyuldu. Aramızdan en küçük rütbeli olan Bozjanov koştu. Bir dakika sonra kapı yeniden açıldı. Tavana asılmış olan gaz lambasının ışığı altında İslamkulov'u gördüm. Bozjanov, ardından yürüyordu.

Konuğumu karşılamak için ayağa kalktım. Başına bir şeyler gelmiş olduğu belli. Yüzü bir ölü denecek kadar sararmış. Düzgün görünüşlü, ince hatları tümüyle silinmiş. Ağzının kenarı titriyor.

"Muhammedkul, nereden çıktın?"

Bakışıyla çevreyi taradı ve dost yüzler gördükten sonra cevap verdi:

"Kötü... Rezalet."

"Ne oldu?"

"Rezalet... Biz kaçtık. Kovaladılar bizi. Baurdcan, sen bu kadar küçüldüğümü duymamışsındır." Ve yineledi: "Kovaladılar bizi."

"Soyun," dedim. "Tam akşam yemeği saatinde geldin. İç ve bir şeyler atıştır."

"Hayır istemiyorum. Yiyemem. Sen askerleri doyur Baurdcan."

"Kaç kişin var?"

"Yirmi. Aralarında alay karargâhından Teğmen Gureev de var. O da herkesten kopmuş. Hep bizim yanımızdaydı. O da küçüklük duygusu içinde."

O gururlu Kazah, steplerin aydın insanı, saklayamadığı bir hüzünle sandalyesine çöktü.

İslamkulov'un adamlarını doyurmalarını buyurdum. Otuz yaşlarında olmasına karşın saçları iyice dökülmüş olan Teğmen Gureev'i de sofraya çağırdık.

Tolstunov, durumu hiçbir şey olmamış gibi yönetiyordu.

"Kaputlarınızı bana verin bakayım. İslamkulov sana özen göstermek gerekli. Bir sigara al bakalım. Rahimov, konuklarımızın şerefine biraz eli açık ol. Yedekleri çıkar bakalım."

Sigara dumanları lambaya doğru yükselmeye başladı. Gureev'in dudakları bardağın dibini görmeden ayrılmadı.

Bir dakika sonra İslamkulov, sigarasından derin bir nefes çekti ve ruhunun geçitlerini açıp sıkıntılarına yol verdi. Konuklarımızın öyküsü ortaya döküldü.

5

KOPARILMIŞ sayfa... O sayfalardan biri generalin "Onları yenilememiz gerekli" dedikleri hakkında. İşte bu kâğıt parçası, bu derlenmiş kitabın başlığı: "Ayın on yedisi."

Bölüğü Yadrovo köyünün ön hattında bulunan İslamkulov, akşamüzeri tabur komutanının yanına çağrılmış. Yanına bir makineli tabanca ile bağlantı erini alarak ormana yolundan yürümeye başlamış. Bu yol onu gezici mutfakların bulunduğu düzlüğe çıkarmış. Aşçılar top ve silah sesleri altında, elleri yağ içinde, bellerinde önlükleri işlerine bakıyorlarmış. İslamkulov tam mutfağın yanından geçtiği sırada gerideki ormandan Alman piyadeleri fırlamış. Korkunç bir anmış. Birden makineliler çalışmış, kurşunlar vızıldamış, panik haykırışları duyulmuş.

Donakalan ama soğukkanlılığını yitirmeyen ırkdaşım –ki o 'şeref ölümden güçlüdür' der– buyurucu bir sesle haykırmış: "Yanıma! Benim komutamı dinleyin." Dönüp ateşe ilk o başlamış. Rastlantı olarak karargâhta çalışan Gureev de oradaymış. O da soğukkanlılığını yitirmeyen komutanın buyruğuna girmiş. Nöbetçi erler ve aşçılar hemen İslamkulov'un yanına koşmuş. Komutayla, onlar da salvo şeklinde ateş etmeye başlamışlar. İslamkulov bir kanadı, Gureev öteki kanadı yönetiyormuş. Düşmanın yaklaşmasına izin vermemişler. Onları durdurup yatmaya zorunlu kılmışlar.

Rastlantının birleştirdiği bu insanlar önemli bir görev yapmış. Bir komutan olarak takdir ediyorum. Onlar taburlarına büyük bir yardımda bulunmuşlar. Taburun siperlenmiş erlerinin sırtları Almanlara

dönükmüş. Cephenin döndürülmesi olanaksızmış. Yirmi erin devamlı salvoları siperdeki her eri "Geride düzensiz bir şeyler oluyor" diye düşünmeye zorlamış.

Daha sonra bu tabura ne olmuş? Olayın gerisi hakkında ne İslamkulov ne de yirmi arkadaşı bir şey öğrenebilmiş. Ama ben generalin yanına gittikten sonra öteki sayfanın ardını biliyordum.

Alay karargâhı ile bağlantı kesilmiş. Bu arada taburda bulunan alay komiseri, taburu ateş çemberinden çıkarıp yeniden düzenlemeye karar vermiş. Bu güç manevra başarıya ulaşmış. Bölükler kalkmış ve yeni pozisyon almışlar. Sonra da düşmana yüklenmişler. Panfilov, telefonda "Kim sizi korumuş? Bu bilinmez yedekler nereden çıktı?" diye soruyordu, cevabını alamamıştı ama ben şimdi biliyor ve görüyordum. Olayın kahramanları önümde duruyordu.

Masa başında öyküyü dinlemeyi sürdürüyorduk. Gureev karargâha dönmeye çalışmış, yol kesilmiş. İslamkulov taburun komuta merkezine kadar gidebilmiş ama orada sadece boş duvarları bulabilmiş. Almanlar onun küçük grubunu çembere almış. Şoseye doğru çekilmeleri buyruğunu vermiş. Orada da düşmana rastlamışlar. Almanlar da onları görüp, ormana kovalamış. Sonunda uzun kovalamacalardan sonra bir yere saklanabilmeyi başarmış ve karanlığı beklemişler.

Çocukluğundan beri kesin bir haysiyet ve şeref anlayışı içinde yetişen İslamkulov bu olayları anlatırken derin bir üzüntü duyuyordu.

Ona:

"Sen bir kahramansın İslamkulov," dedim.

"Ben mi?"

"Yalnız sen değil. Kahramanlar bugün çok. Son günüme kadar erlerimin başarısı ile iftihar edeceğim. Yüze yakın kahraman Filimov'un yönetiminde Alman taburunu tarumar etti. Zaev'in bölüğü tanklar tutsak aldı. Ama sen de kendi yerinde kahramanmışsın."

"Sen ne söylüyorsun Baurdcan?"

"Biz düşmanın üzerine atılmak üzere hazırlandık. Sense beklemediğini yenmişsin. Sen aklını kaybetmemiş, sürprizi yenmişsin... Panfilov şimdi anlayacaktır..."

"Ne diyorsun? Neyi anlayacaktır?"

"General bugün kendi kendine bu yedekler nereden çıktı diye soruyordu. Oysa işte!"

"Kaçan yedekler."

"Bunda da doğru davranmışsın."

"Tavşanlar gibi kaçtılar. Bu o kadar utanç verici ki."

"Tavşan canavarın bakışına dayandı. Hatırlıyor musun?"

İslamkulov, artık toparlanmıştı.

"Anımsıyor musun Baurdcan, general kendisini yemeğe davet eden aşçıyı tüfeğini pis bulunca nasıl azarlamıştı; işte bu olay hemen hemen orada oldu."

"Ya aşçı da orada mıydı?"

"Oradaydı."

"Ateş ediyor muydu?"

"Ediyordu."

"Tüfek temizlenmiş miydi?"

"Bunu bilmiyorum. Ama yatmış, ateş ediyordu."

Bardaklara şarap doldurdum. Başka gün olsa şerefe kaldırmazdım. Ama bugün başkaydı, kadehimi kaldırdım: Ve bir açıklama yapmadan:

"Babalar için içelim," dedim.

Ama isterseniz bilin: Ben, biz asker olanlara kendi şeref ve haysiyet duygularını aşılayan babalarımız ve dedelerimizi belirtiyordum.

6

OTURUYORDUK. Vahitov çay getirdi. İslamkulov, artık düzgün duruşunu ve ölçülü konuşuşunu bulmuştu.

Sundurmada yine ayak sesleri duyuldu. Kapı açıldı ve birbiri ardından yeni konuklar geldi. İlk önce Türkmenistan güneşinin hemen hemen simsiyah ettiği, orduya pek çok sene hizmet etmiş olan Albay Malin girdi. Şimdi yanaklarında bir damla kan yoktu. Ardından genç Yüzbaşı Dormidov.

Sofrada oturan herkes doğruldu. Albaya sandalye uzattım, Malin başını kaldırarak istemediğini belirtti ve ağır ağır köşeye gidip yere boylu boyuna uzandı.

"Albay Yoldaş biraz bir şey yer misiniz?"

"Yiyemeyeceğim. Yorgunum. Çok yoruldum. Biraz yatacağım. Dört, beş dakika sonra generale burada olduğumu bildirin."

Zorlukla doğrulup harita çantasını çıkardı, başının altına soktu ve kaputunu çözmeden uzandı. Arkadaşı, masaya oturup yemeklere saldırdı, Malin uyudu.

Her şeye karşın, yorgunluktan yere yıkılmış komutan, karargâh amirinin sessizliği, yenilgiye uğradıkları düşüncesini doğuruyordu.

Biraz sonra Alma-Ata'dan tanıdığım yarı Rus yarı Tatar alay komiseri Hayrulin konuklara katıldı. Kaputunun yarı belinden aşağıda soğuğun daha donduramadığı kanlar görülüyordu. Elimde olmadan haykırdım:

"Nen var?"

"Benim bir şeyim yok. Altımda Dorço'yu öldürdüler."

Hayrulin, davetsiz, sanki ev sahibiymiş gibi masaya yaklaştı ve kalın bir parça salam kesti. Çavdar ekmeğinin üzerine de kalınca yağ koydu.

"Geri çekiliyoruz Momiş-Uli." Lokmalarını çiğnerken konuşuyordu. "Burada iki yüz süngümüz var. İki yüz de yaralı. Senin kazanlardaki çorbalara el koydum. Adamlarımı doyurmalarını buyurdum. İlk önce de yaralıları."

"İyi etmişsin."

"Yanına zor girebildik. Yürüyor ve köstekleniyorduk."

"Otursana."

Vakit yok kardeş. İş var daha. Yetiştiremiyorum."

Düzgün nefes alan albaya baktı.

"Yatarken, beş dakika sonra generali arayıp burada olduğunu bildirmemi istedi," dedim.

"Ben bildiririm artık," dedi. "Yaralılar için de sağlık bölümünden kamyonetler çağırdım. Uyandırma onu. Bir saat kadar uyusun... Ben de..."

Komiser bir parça salam daha kesti. Kesilmiş ekmek yığınının içinden bir kabak aldı ve Dormidov'a döndü:

"Biliyorum Dormidov ayakların uyuştu ama haydi bakalım benimle gel."

Bir "Baş üstüne," duyuldu.

"Uzağa mı gidiyorsunuz?" diye sordum.

"Kendi izlerimizden ormana. İnsanları toplayalım. Sana yine uğrarım. Hep beraber kardeşler oturur çay içeriz. Yalnız sıcak olsun."

7

TELEFONDA Filimov'u sonra Zaev'i aradım.

"Semyon, ne var ne yok senin orada?"

Zaev sevindi:

"Çok şükür Yoldaş Kombat, beni anımsadınız. Ben burada artık şarkılar mırıldanıyorum."

"Ne biçim şarkı bu?"

"Ne biçim mi?" Zaev, kısık sesiyle hüzünlü bir Kazah şarkısına başladı: "Unutulmuş, itilmiş genç yaşında..."

"Yeter saçmalık. Ciddi konuş."

"Sıkıcı biraz Yoldaş Kombat. Sessizlik. Ayaz da biraz kavuruyor."

Zaev yeniden şakalaştı.

"Siz terslediniz, şimdi yüreğim daha sıcak oldu."

"Bu gece zorlanacaksın," dedim. "Yarın ne âlemdeyiz göreceğiz bakalım. Anladın mı?"

"Anlaşıldı Yoldaş Kombat."

Birden ahizeden başka bir ses geldi:

"Momiş-Uli sen misin?"

"Benim. Sen kimsin?"

Benimle konuşanın alay komutanı Binbaşı Yurasov olduğu anlaşıldı. Ormanda teli bulup kendi cihazını bizim tele saplamış.

"Senin yanına nasıl ulaşalım Momiş-Uli?"

"Telefon telini izleyin. Korkmadan yürüyün. Almanlara rastlamayacaksınız."

Aşağı yukarı bir saat sonra Yurasov alay istihkâm subayı ile birlikte geldi. Komutanın önünde esas duruşa geçtim. O sıkılgan susuyordu. Konuştu:

"Dolaşıp durduk. Tam doğru yola çıkacağımızdan umudumuzu yitirmiştik."

"Kaç kişisiniz Yoldaş Binbaşı? Doyurulmaları için buyruk vereceğim."

Yurasov'un yanakları kızardı ve cevap vermedi.

"Yalnız ikiniz misiniz?"

Yurasov, yalnızca başını salladı. Daha bir tek şey sormadım. Tek sözle dahi şaşkınlığımı belirtmedim. Yalnızca ikisi, bununla her şey belirtilmişti. Alay komutanı, savaşın rüzgârı ile bir yana itilmiş, alayını kaybetmiş, karargâhını kaybetmiş, gece yarısına kadar ormanda dolaşmış. Ona bu durum onun suçunun cezası gibi geliyordu. Savunmasını Panfilov sistemine uygun kurmak zorunluğundaydı. Yurasov ise daha önce de belirttiğim gibi bu sistemi dikkate almamış, inanmamış ve eski taktiği hayranlıkla uygulamıştı. Uygunsuzluğu ondan öcünü aldı.

Yurasov, İslamkulov'u gördü.

"Bölüğünle misin?"

"Yirmi kişi getirdim Yoldaş Binbaşı."

Yurasov yine sustu. Soyunup kalpağını çıkardı. Açık renk saçları ortaya çıktı. Masaya oturdu. Vahitov'un uzattığı tabağı aldı ve iştahla yemeğe başladı.

8

GECE yarısını iki saat geçmişti. Katlanan yatağım boş duruyor, içime sinen askerlik gereği, yüksek rütbeye duyduğum saygı, ona uzanmamı engelliyordu. Sessizleşen köyü dolaştıktan sonra dönüp artık kalkmış olan albayın yerine uzandım.

"Girebilir miyim?"

Kapıda tanımadığım bir teğmen duruyordu.

"Yoldaş Tabur Komutanı, sizi ordu karargâhından arıyorlar." Artık biliyorum. Çok yakına Görünü'ye yerleşmiş olan muhabere merkezi, telleri uzatmış ve ordunun sol kanadına erişmişti.

Kalktım. Bozjanov da yerinden fırladı. Panfilov'un yanından döndüğüm birkaç saatten beri Bozjanov yanımdan ayrılmıyor. Çağırmıyorum ama o hep yanımda oluyor.

Şose artık ıssızlaşmış. Gecenin bu saatinde her şey cansız görünüyor. Yalnız varlığını belli eder gibi ara sıra top sesleri duyuluyor.

Teğmen beni bir eve götürdü. Güçlü bir elektrik ışığı birden sanki gözlerimi kör etti. Kulaklıklarıyla telefoncular oturuyordu. Alıştığımdan daha büyüğünü uzattılar.

"Konuşunuz."

Aynı anda ahizeden sesi duydum:

"Yoldaş Momiş-Uli?"

Panfilov'un kısıkça sesini tanıdım. Ancak o şaşkınlık uyandıracak kadar güçlü ve yakın geliyordu. Ahizeyi ister istemez kulağımdan uzaklaştırdım.

"Evet. Sizi dinliyorum."

"İşler ne âlemde Yoldaş Momiş-Uli?"

"Tanrıya şükür, şimdilik sakin. İnsanlar yerlerinde."

"Büyük evsahibinden konuşuyorum. Yoldaş Zvagin de, onun komutanı da buradalar. Beni anladınız mı?"

"Anladım."

"Sizin yanınızda olanları ayrıntıları ile anlatın bana."

"Bildiriyorum: Teğmen İslamkulov yirmi askerle geldi. Mutfakta olanlar. Bunlar Almanların saldırısı ile karşılaşmışlar."

"Mutfakta nasıl şey o öyle? Anlatın."

İslamkulov'un grubu hakkında bildiklerimi anlattım. Panfilov tüm ayrıntıları istiyor. Garip!.. Tümen komutanı, ordu komutanının yanından konuşurken yirmi kişinin davranışları hakkında uzun ve ayrıntılı bilgi istiyor.

"Arkadaşlara teşekkürlerimi iletin... Yudrovo Almanların elinde mi?"

"Sanırım."

"Öyle... Daha sonra?"

"Binbaşı Yurasov yanımda. Adamlarından kopmuş. Yalnız denecek gibi çekilmiş. Ateş ederek kendini savunmuş. Sabaha karşı da beni bulmayı başarmış."

"Malin'in alayı ne âlemde?"

"Albay Malin de yanımda. Yaralıları da iki yüz süngüyü de çekebilmiş. Komiserle karargâh amiri de geldi."

"Malin ne anlattı?"

"Bütün gün çarpışmışlar. Komuta kaybolmuş ama birlikler çarpışmayı sürdürmüşler."

"Almanların gece başlayacaklarına dair bir işaret yok mu?"

"Şimdilik öyle bir şey görmüyorum."

"Daha dikkatli olun Yoldaş Momiş-Uli. Gece saldırısı olması ihtimali var. Beni anladınız mı?"

"Evet, hazırlığı denetleyeceğim."

"Tam öyle, tam öyle... Şimdi bir dakika bekleyin."

Ahizeden konuşmalar geliyor, kâğıt hışırtıları duyuluyor. Kesin Panfilov, şimdi Zvagin'in buyruğu ile ilgili bir şey söyleyecek. Her şeyden anlaşıldığına göre Tolstunov'un, o eski siyasinin düşündükleri sanırım doğru... Sorun bitmiştir.

Kimsenin engellemediği Bozjanov, kapıya dikilmiş, kısık gözlerini üzerime dikmiş... "Bekleyin." Sesi, güçlü bir şekilde ulaştıran ahizeden gelen sesi, sanırım o da duymuştu. Şimdi Bozjanov da benim gibi ne söyleyeceklerini bekliyor.

Yine Panfilov'un sesi duyuldu:

"Dinliyor musunuz beni?"

"Evet."

"Yoldaş Momiş-Uli, Görünü'deki tüm Kızıl Ordu gruplarının komutasını ele alın."

Birdenbire bunun anlamını kavrayamadım. Acaba yanlış mı işitmiştim?

"Ne? Ne dediniz?"

Elimde olmadan ahizeyi kulağıma yapıştırdım. Kulak zarımda çekiçler vuruyor sanki.

"Size ordu komutanının buyruğunu bildiriyorum: Görünü'de bulunan tüm gruplara komuta etme görevi size veriliyor. Ve de ben de bu görevi en çabuk şekilde yerine getirmenizi rica ediyorum. Düşmanın her an saldırabileceğini düşünerek süratli davranın."

"Ama nasıl otur burada albay var?"

Panfilov'un hımhımlaması duyuluyor:

"Anlıyorum ki siz Yoldaş Momiş-Uli, komutanlarımın beni kalaylamasını istiyorsunuz. –Ses tonu hafifçe alaycı çıkıyor, hayalimde

siyah dörtgen bıyıklarının altında gülümsemesini görüyorum–. Buyruğumdakilerin disiplinsiz olup verilen buyruklara karşı koydukları için beni kalaylamalarını istiyorsunuz sanırım."

"Baş üstüne," diyebildim.

"Ha şöyle... Soracak bir şeyiniz var mı?"

"Yaralıları doyurmak gerekli. Albay Malin'in askerlerini de. Erzakımız azaldı."

"Benim adıma her erzak arabasını, her kamyonu durdurup alın."

"Baş üstüne."

"Göreviniz aynen kalıyor. Anladınız mı? Tetikte olunuz. Allahaısmarladık Yoldaş Momiş-Uli."

Telin öteki ucundaki telefon kapandı. Ben de kapatıyorum. Bozjanov'a baktım. Gülüşünden açılmış, bembeyaz dişleri ortaya çıkmış, çocuksu bir sevgiyle bana bakıyor.

"Neye seviniyorsun?"

"Aksakal."

Çok kez Bozjanov bu adı kullanıyordu. Ancak bu kez onda gerçek bir yücelik seçiliyor.

"Aksakal bu olağanüstü!" Cümlesini seçerek iki elini kaldırıyor: "Şimdi iktidardayız."

"Neredeyse oynayacaksın."

Gülümsemesini kesmeden esas duruşa geçti.

9

KARARGÂHA döndüm. Yarım adım gerimden Bozjanov geliyor. Karargâhımda gecelemek için kalanların hepsi benden haber bekliyor. Hepsi ilgili: Neden beni oraya muhabere merkezine çağırdılar?

Albay Malin yatakta oturuyor. Kısa uykudan sonra o da askerlerini dolaşmış ve gelmiş. Yorgunluktan döküldüğü halde iradesinin gücüyle ayakta durmaya çalışıyor. Çökük yanakları hâlâ renksiz.

"Otur, Momiş-Uli," diyor. "Otur."

Nasıl söyleyeceğim ona? Elli yaşındaki albaya buyruğuma girdiğini nasıl söyleyeceğim? Hayır, dilim bana uymuyor. Bunu söyleyeme-

yecek. Hayır, komutanın acele ettiği belli. Ayakta durmam da yersiz, oturamam da. Konuşuyorum:

"Tümen komutanı, ordu komutanının yanından telefon etti. Yoldaş Zvagin de oradaydı. -Hangi şeytan bana Zvagin'in adını söyletiyor?- General, düşmanın gece saldırısına geçebileceğini haber verdi... Sizi sordu bana Yoldaş Albay."

Uf, söyleyemiyorum, işte o kadar!..

"Haydi, ne söyledi anlatsana?"

"Ona yanımda olduğunuzu, karargâhınızın adamlarınızı topladığınızı ve burada sizin kıdemli olduğunuzu söyledim."

Öyle uzatıyor, işi öyle bir yöne çekiyordum ki... Bu sözler gereğince Malin'in komutayı ele alması gerekli. Tüzük öyle diyor.

Ve birden sert ve kinli bir ses sanki haykırıyor:

"Aksakal!"

Bozjanov'a dönüyorum.

"Aksakal! Neden söylemiyorsun? Buyruğu yerine getir."

Bu sert ve ciddi ikaz bana güç verdi. Ben kesinlikle hükmü duyuyorum. Bu bir borç. Bu kutsal kelimeyi de büyük harfle yazınız: GÖREV BORCU. Bozjanov'un sesiyle o bana duyurdu ve haykırdı: "Buyruğu yerine getir."

Yüreksizliğim hemen yok oldu. Doğruldum ve son derece ciddi ve resmi olarak konuştum:

"Arkadaşlar, tümen komutanı Görünü'deki tüm gruplara komuta etmemi buyurdu. Yoldaş Albay, gücünüzün sayısını bildiriniz."

Bir an sessizlik oldu. Albay doğruldu. Yorgunluğunun, bitkinliğinin üstüne, onuruna da darbe yemiş. Kendine hâkim oldu. Karargâh amirine sordu:

"Dormidoviç ne diyorsun, kaç kişimiz var?"

"Şimdilik Yoldaş Albay, yüz yetmiş ya da yüz seksen kişimiz var. Daha da toplayacağız."

Dormidov, daha sonra silahlar konusunda bilgi verdi: Tanksavar bombaları ve makinelileri varmış. Hepsi teker teker bildirdiler.

10

YENİ komutanlık karargâhını, köyün biraz gerisindeki demiryolu binasına aldım. Ön odada soba yandı, lamba ışıldadı. Daha büyük olan odaya da telefon ve Rahimov'un çalışma masası kondu. Timoşin, yeni askerlerimle bağlantılarımı düzenledi. Çalışkan Rahimov, hemen "önce göz görsün" sözüne uyup durumumuzu harita üzerinde geçirdi. Tolstunov ve Bozjanov'u denetlemek için bölüklere gönderdim.

Gecenin nasıl geçtiğini anlayamadım. Düşmanın durumunu askerî dille belirtmek gerekirse: Aktivite göstermedi. Işığı maskeleyip perdeyi aralayıp, dışarıya bakmak istediğim sırada Panfilov aradı:

"Günaydın, Yoldaş Momiş-Uli."

Selamını aldıktan sonra yüreklilikle konuştum:

"Ama henüz daha gece."

"Gece geçti. Onu kazanç bölümünüze yazabilirsiniz. Kazandık. Onu düşmandan çaldık. O vermek istemedi ama biz onu oyalayıp aldık ve durmaya zorladık."

Panfilov gün ve gece esprisini tekrar anımsatıp güldü.

Ona göre biz karlı geceyi geride bırakmış, günün doğuşuna erişmiştik. Panfilov:

"Ben onu görüyorum," dedi.

Kaygıya yer yoktu. O, gün doğuşunu çok keyifle karşılıyordu. Son şafağın söküşünü.

"Ben artık çay içiyor ve kahvaltı ediyorum," diye sürdürdü. "Yeni görevinizi kutluyorum. Beni anladınız mı?"

"Ben yeni evimdeyim. Bir demiryolu binasına taşındım. Toparlanan askeri buradan yönetiyorum."

"Toplanan askerlerden ayrılmanız gerekecek Yoldaş Momiş-Uli. Albay Malin'i tüm adamlarıyla benim buyruğuma gönderin. Daha karanlık açılmadan buraya doğru yola çıksınlar."

Sonra Binbaşı Yurasov'u da ona göndermemi söyledi.

"İslamkulov'un takımcığını ona verin. Binbaşı askerlerin başında gelsin. Yirmi kişi de olsa yine askerdir. Beni anladınız mı?"

Panfilov, buyruğumdakilerin gururunun zedeleneceğini gece hiç düşünmemişti. O andaki büyük tehlike bunu ona düşündüremezdi. Ama artık gereksiz küçülmelerden onları kurtarmaya çalışıyordu. Aslında bu komutanların ruhları yaralıydı.

"Yalnız kendinize güvenin Momiş-Uli, yalnız kendinize. Yalnız kendi taburunuza. Dünkü kazancınızla da kendinizi aldatmayın. Sizin de benim de bir şeyi bilmemiz gerekir. Kazançla kayıp aynı arabada seyahat eder... Her yana bakınız. Sağdan ve geriden korunun. Zaev'in bölüğünü çekin."

Daha dün akşam Zaev'in bölüğü üzerinde görüşürken "Bekleyeceğiz" diyordu. Şimdi daha sabah olmadan buyurmuştu: "Çekin." Bundan sonraki savunma hattını hazırlar ve benim taburumu tüm güçlerin ilerisinde bırakırken, daha önceleri yaptığı gibi yine çok açık konuşuyor, hiçbir şey vaat etmiyordu. Gerçek, onun dilinde tesellinin sahte örtüsü altında saklanmıyordu.

"Durun, gözlerinize bir kez daha bakayım," diye şakalaştı. "Hımm... Hayır söylemeyeceğim... Söylemeyeceğim. Çünkü bakarsınız alçakgönüllülüğünüzü kaybedersiniz. Onu hiçbir zaman unutmayın Yoldaş Momiş-Uli. Anladınız mı?"

"Baş üstüne. Asla unutmayacağım."

Bugün sizinle bağlantıyı sürdürebileceğimi sanıyorum. Bana her şeyi bildirin. Size en iyi dileklerimi yollarım Yoldaş Momiş-Uli."

Konuşmanın etkisi altında, kollarını kavuşturmuş bir halde bir süre daha telefonun yanında durdum. "Alçakgönüllüğünüzü kaybetmeyin." Panfilov yalnız yeni başlayan günü göz önünde tutmuyordu. Bu, gelecek uzun yıllar için bir vasiyetti. Demek uzak gelecekte o beni sağ ve salim görüyordu. "Umut kalbinizi ısıtsın..." Bu bir yol göstericidir. Ama o şimdi bunu başka şekilde sağlıyordu. Hem de daha güvenli şekilde.

Duygular için zaman yoktur. Telefonu açıp generalin buyruğunu yerine getirmeye koyuldum.

ÜÇ GÜN DAHA

1

BAURDCAN:

"Öykümüzün sonuna geliyoruz," diye sürdürdü. "Hüzünlü sayfalar geliyor. İçimden bir şey kısa ve öz konuşmam gerektiğini söylüyor...

Sisli bir gün doğuyor. Soğuk ve dondurucu bir rüzgâr var. Şosede çekilme yineleniyor. Asker sıralar halinde yürüyor. Son nöbetçiler de onlara katılıyor. Tam ve düzgün bir çekilme oluyor, istihkâmlar arkalarından mayınlı tarlalar bırakıyorlar.

Silahların uğultusu yeniden başladı. Görünü üzerine, bizim tepenin yamaçlarına, ormanın ön bölgesine değişik silahların ateşleri dökülüyor. Ormanda saklanmış bizim topçu tümenimiz de onlara karşı haykırıyor ve salvolarla vuruyor. Bulunduğum yere kesintisiz yer sarsıntıları ulaşıyor.

Yanımda siyah sakallı bir yüzbaşı oturuyor. Katuşa komutanı. Seri atışlı bu korkunç silahı Görünü'ye, Panfilov gönderdi. Atışlarını yaptıktan sonra hemen kamyonlarla çekilecekler. Zaman kaybetmeden pozisyon değiştirerek, karşı ateşten korunacaklar. Onlara hedeflerini kişisel olarak Panfilov veriyor: "Filanca yer için hazırlanın. Sonra ben orkestranın çubuğunu indireceğim."

Katuşaların çalışmalarını izliyorum. Ateş... Güçlü bir uğultu tüm öteki sesleri bastırıyor. Gorki köyündeki hedef bulunmuş. İkinci hedef Rojdestveno köyü. Burası generalin bizimle yemek yediği köy. Oraya bir salvo daha gönderiyor. Ve işte yeni bir buyruk:

"Şişkino için hazırlan."

Demek ki Şişkino da bırakıldı... Gün ağır ağır geçiyor, tümen köyleri teker teker bırakıyor. Katuşalar tepemizde dolaşarak bir kavis çiziyor.

Zaev ise daha ortada yok. Şeytan götürsün, artık Şişkino yönü bizim için açık.

Sonunda bizim sallapati Zaev göründü. Kemerinde bomba torbası, belinde kılıflı tabancası. Eski günlerde olduğu gibi otomatik tabancası boynuna asılı.

"Nerede kayboldun?"

"Askerlere evlerde ısınmaları için bir saatlik izin verdim Yoldaş Kombat. Donmuşlar, zor ayakta duruyorlardı."

"Kim izin verdi sana? Kazma ve kürekle ısınacağız. Hemen şimdi davran ve Şişkino yolunu kapa. Düşman artık orada."

Zaev alışkanlıkla:

"Onu bana bırakın," diyor.

Orman içinde geçirdiği iki gün içinde kızıl sakalları uzamıştı. Çökmüş gözleri ve kıvrık kaşları bana bağlılık ve yüreklilikle bakan bakışlarını saklamıyor.

Sonra ekliyor:

"Sizi dinliyorum Yoldaş Kombat."

"Ormanın kıyısına yerleş, adamlarını iyi koru, yolu ateş altında tut. Tanklar görünürse piyadeyi ateşle kes."

Seri mermiler Şişkino üzerine yığıldı. Kara sakallı yüzbaşı gelecek buyruğu bekliyor. Bağlantı eri onu telefona çağırdı. Buyruğu aldıktan sonra bana elini uzattı.

"Çok güzel ateş ettik. Bir saniye kaybetmeden Görünü'ye gitmem buyruldu. Sen de biliyorsun. Tanrı korusun, topların Almanların eline geçmemesi gerekli."

Teğmen Şakoev'i çağırdım. Onu karşılamak için dışarı çıktım. Kudurmuşçasına esen bir rüzgâr toz bulutu halinde kar savuruyor. Tanksavar takım komutanı kamburlaşmış bir yürüyüşle yaklaşıyor. Koşarken kar ayağının altında yağlıymış gibi kayıyor. Ardından ona yetişmeye çalışan Kuzminiç geliyor.

"Siyasi yönetici, siz neden buradasınız?"

Kuzminiç:

"Ben mi?" diye şaşkın soruyor. "Ben onlarla beraberim."

"Pekâlâ."

Ve Şakoev'e dönüp bölgesindeki görevini anlattım.

Şişkino'dan tankların gelmesini bekliyorum. Şakoev'in bölgesinden geçmeleri gerekiyor.

"Ötekiler piyadeyi durduracak. Sen de tankları karşılamaya hazırlan. Takımını buraya aktar. Kavşağa çok yaklaşma. Geriyi sürekli gözleyin. Burada el altında bulunma gerekebilir."

"Baş üstüne!"

Görünü çevresine yerleşmiş olan topçular da siperlerini bırakıyor. Penceremden traktörlerin çektiği uzun menzilli topların geçişini görüyorum.

Ordu muhabere taburu da gitti. İşte şimdi sahiden yalnız, yapayalnızız.

Düşman bugün Matrönino istasyonuna ilişmiyor. Hitler ordusunun davranışı böyle. Bir yerde ağzı yanmışsa bir daha oraya sokulmayıp çevresinden dolaşıyor.

Saldırı nereden gelecek acaba?

2

İÇERİ renkli giyimli bir teğmen girdi. Üstünde eskimiş bir kaput var, ezilmiş kuban kalpağı sarı saçlarını örtüyor. Selam alıp kendini tanıttı. "Süvari alayının muhabere subayı."

Sözcüklerin üzerine basarak konuşuyor. Bizim birliği sorup Katuşa ateşinin niçin cephenin soluna kaydığını soruyor. Sonra da kendi durumlarını açıklıyor. Cephe yarılmış, onlar da çekiliyormuş.

"Daha doğrusu tabanlarımıza tükürüyoruz," diyor.

"Sizin bileceğiniz iş. Bana bilgi verdiğiniz için teşekkür ederim."

"Ya sen ne yapacaksın?"

"Burada kalıyorum."

"Şuna bak hele! Amma da kahraman! Toprağın bol olsun." Bunu da neşeyle söyledi. Rahimov'a da alaca kutulu bir Alman sigarası atıp gitti. Geri çekilişi umursamıyordu bile.

Tanklar. Onlar, ne sağdan ne soldan ne de geriden geldiler. Arkadan Moskova'ya doğru uzanan yolda belirdiler. Düşman Matrönino istasyonunu almadan savunmasız bir yanımızı bularak geçti. Ama bizim Görünü'de yerleştiğimiz nokta şoseyi her yerden engelliyor. Düşmanın boğazında topaç gibi duruyoruz.

Her şey bir anda canlandı... Demiryolu binasında otururken birdenbire bir uğultu duydum. Hemen aynı anda hafif bir çatırtıyla bir zırhlı mermisi duvarı delip telefonu parçaladı, karşı duvarı delip öteye geçti. Tabancamı kaputumun kemerine sokup dışarı fırladım. Aşçı Vahitov, kaygısızca sobanın üzerinde bir şeyle uğraşıyordu.

Açık kapıdan, yağan tipiye karşın tankları gördüm. Korkunç bir uğultuyla yaklaşıyorlardı. On ya da yirmi kadardılar. Yayılmış bir sıra üzerinde gidiyorlardı. Yanlarında piyade yoktu. Büyük bir tank –kesinlikle komutan tankı– bizim binanın altında duruyordu. Kulesi kırmızı bir brandayla örtülüydü. İnce bir anten yukarı uzanıyordu. Beline kadar uzanmış bir tankçı çevreyi gözden geçiriyordu. Beni fark etmedi.

Ateş edeyim mi? İlk anda ateş etmeyi akıl edememiştim. Kırmızı branda üstündeki kırık düşman haçı beni şaşırtmıştı. Binadan çılgın bir durumda fırlayan Kuzminiç, eldivensiz elinde bir tank bombasının sapını tutuyordu. Bana çok ağır davranıyor gibi geldi. Alman da onu gördü ve ürpertiyle eğildi.

Bu anda ateş ettim. Kuzminiç de acelesiz, hesaplı, tam yerinde bir sallamayla bombayı tanka attı. Arabanın içinde saklanmış olan nişancı, makinelinin tetiğini çekmeyi başardı. Benim ateş etmem, makinelinin kurşun kusması, ince namludan bir ateş dilinin uzanışı ve demir kutunun gümbürtüyle titremesi aynı anda oldu.

Makinelinin çatırtısı kesildi.

"Kuzminiç, bir tane daha!" diye bağırdım.

Aynı ağır davranışı ile bir tane daha savurdu ve düştü. Ona doğru atılıp kaldırdım. Ağzından kan fışkırıyor, kırmızı kabarcıklar oluyordu.

Kuzminiç'in bombalarının patlayışı sanki savunmanın işareti oldu. Arkada iki küçük top çalıştı ve tanksavar bombaları patlamaya başladı.

Cebimden sargı bezi çıkarıp Kuzminiç'in kaputunu açtım. Sinçenko yanıma koştu.

"Tut!" diye bağırdım. "Siyasi yöneticiyi içeri taşımama yardım et. Sonra koş Kireev'e, gelsin."

Kuzminiç'in gömleği ıslaktı. Islıklı nefes arasında konuşmaya çalıştı:

"Hayır, hayır kalkamayacağım artık. Asker olamayacağım."

Ölümün perdesi bakışlarını gölgeledi. Bu büyük savaşta ilk kez asker kaputunu giymiş, yürekliliğin en üstününü göstermişti. Üzüntüsünü açıklıyordu: "Asker olamayacağım artık..."

Üç tank dumanlara boğulmuştu. Çevreye kurum saçıyorlardı. Birinin zinciri kopmuş, dönüp duruyordu.

3

ALMANLAR bizi yine topçu, havan ve bombalarla dövüyorlardı. Ormana kaçan tanklar da mermi yüklerini köye boşaltıyorlardı. Ama hesapsız gelişlerinin dersini artık almışlardı. Onları yanlarında piyade olmadan ilerleyemeyeceklerine inandırmıştık sanırım.

Koşarak Brudni'nin yanına gidip yeni görevini anlattım. Piyadeyi tankların yanından ayıracaktı. Ve düşman ateşimiz altında yatınca karşı saldırıya geçilecekti.

Brudni, beni anladı ve başını salladı.

İşte bir saldırı daha.

Tanklar yine karda ağır ağır emeklemeye başladılar. Bu kez davranışları ağır. Ellerinde mavzerleri bulunan piyadeyi geçmemeye çalışıyorlar.

Onları tüfek ateşi altında tutuyoruz. Bloha'nın makinelisi de biçiyor. Bozjanov, makinelicilerin yanında bulunmak üzere benden ayrıldı.

Yeşil üniformalı insanlar dayanamayıp yattılar. Tanklar sanki yatanları görmek istermiş gibi hız kesip yavaşladılar. Küçük toplarımız da savaşa katıldı. Bazı mermiler, siyah ve artık hareketsiz denecek kadar ağırlaşmış gövdelere rastlıyor. Bir an tereddüt geçirdiler. Sonra tanklar bize cevap vermeye başladı. Üzerimize ateş ediyorlar. İnatla ateşi sürdürüyoruz...

Tankların hareketi geriye doğru olmaya başladı. Onların ardından da piyade koşarak çekildi.

İkinci saldırı da püskürtüldü.

Sonunda hava karardı. Bir gece daha, Moskova önlerindeki karlara gömülüyor.

4

AYIN on dokuzu. Gün doğuyor. Görünü savunmasının son günü.

Üç yandan atış var. Tek sakin yan Matrönino istasyonu. Oraya, Filimov'un yanına, gece sağlık merkezini ve yaralıları aktardık. Biraz rahatladık.

Brudni'nin takımları köyü savunuyor. Karşımızda düşman ormanın değişik yerlerine tank ve piyadeleri sıralıyor. Karşılıklı ateş savaşı yapıyoruz. Almanlar, silahlarımızı teker teker ortadan kaldırıyorlar.

Silahların azalması karşısında arabacı Garkuşa bir yol buldu. Makinelinin biri kızağa yerleştirilerek at koşuldu. O cephenin bir ucundan öbür ucuna giderek oradan buradan ateşi sürdürüyor.

Gücümüz, her an biraz daha, biraz daha eriyor.

İriyarı bir adam olan Galiulin sırtüstü karlara devrilmiş! Kaputunun kalbe yakın bir yerinde delik var. Ölüm anında bir elini açık avuçla göğsüne bastırmış kalmış. Bir uyku anında komutanına "Özür dilerim," dediği gibi duruyor.

Murin biçimsiz bir şekilde kıvrılıp kalmış. Gözlükleri mumyaymış gibi sararmış sivri burnundan fırlayıp düşmüş, yalnız ipten yapılmış bir sapı kulağına takılı duruyor.

Çok kez esas duruşu öğrettiğim ve her an ikaz ettiğim konservatuar asistanının yerde yatan cesedi karşısında ben şimdi esas duruşa geçiyorum.

"Kombat ne yapıyorsun? Bir kurşun yemeyi mi bekliyorsun?"

Tolstunov beni hızla geri çekti. Karla karışık killi toprağa bir dizimin üstüne çöktüm.

Ölen makinelicilerin arkadaşı Bloha'nın ensesini bir şarapnel parçası çizmiş. Ama o silahını bırakmıyor. Kızakta uçan ateş yuvasını yönetiyor.

İşte kızak yine harekete geçti. Bozjanov, başını öne doğru eğmiş olan Bloha'nın yanındaki bir saman yığınına oturmuş, hedef gözlüyor.

Dizginler, atı kamçılayarak süren Garkuşa'nın elinde.

Elimde sağlam kalan tek makineli bu.

Almanlar bir kez daha, onlara bıraktığımız demiryolu binası yönünden saldırıya geçtiler. Ardından piyadenin geldiği tanklar yamacı tırmanarak köyün kenar evlerine ve samanlıklara yaklaşıyor. Sert ateşimiz piyadeyi yatmaya zorladı ama tanklar köye daldı.

Yandaki tepelerden koşarak askerler geldi ve haykırarak düşmana süngüyle saldırdılar. Brudni bize yardıma gelmişti. Alman piyadesi yine çekildi.

Köyle evlerin arasında sokak içlerinde tanksavar bombaları patladı. Tanksavar takımı ölüm makinelerini tutuşturdu. Şurada burada isli dumanlar saçarak tahrip edilmiş tanklar yanıyor. Kurtulanlar köyde tutunamayarak hızla köyden çıkıp tepelere kaçtı.

Görünü yine bizde kaldı. Tank ve topların açtığı çukurlar, karlı çevrede siyah lekeler gibi duruyor. Düşüncelerimiz de aynı siyahlıkta.

Ölüm, bir tankı parçalarken yakışıklı Şakoev'i bulmuş. Aynı savaşta, bölükte "ihtiyar" diye adlandırılan, sigaranın bıyıklarını sararttığı Berezanski de vurulmuş. Tanksavar takımının tümünden geriye yalnız dört kişi sağ kalmış.

Zaev ve ufak tefek Dcilbaev, kara oturmuş yaralıları sarıyorlar.

"Yoldaş Kombat, ben de aynı şekilde..."

Dcilbaev tanka nasıl bomba attığını anlatıyor. Hâlâ savaşın heyecanı içinde.

Bakışlarını yanan tankların, alevler içindeki evlerin, kaputlarıyla karların üzerinde kıpırtısız yatanların ve en sonunda da komutanının üzerinde dolaştırıyor.

"Yoldaş Kombat, şimdi... Şimdi ne yapacağız?"

"Savaşı sürdüreceğiz Dcilbaev."

Düşman piyadesini kovalayan askerler döndü. Bir kaputun içine koydukları komutanlarını taşıyorlardı. Bu acımasız saldırıda kahverengi gözlü Brudni de hayatını verdi.

Ufak tefek bağlantı eri Muradov, iri yapılı Panikov, utangaç Gurzist ve Dordiya, içten bir hüzünle yaşam rengini kaybetmiş olan yüze bakıyorlar.

Elveda kahraman Brudni. Elveda arkadaşlarım, ölülerin önünde yine bir iki dakika hazır olda durdum.

Artık taburu teslim edebileceğim kimse kalmadı. Bozjanov'u tek makinelinin yanından alabilir miyim? Yanımda yine Tolstunov duruyor.

"Fedya, bölüğü al. Başka kimse yok."

Kıdemli siyasi yönetici sanki benden rütbece büyük olduğunu unuttu:

"Baş üstüne Kombat."

Almanlar, köyü almak için atakta bulunmadan sarmaya başladılar. Demiryolu binasının ardında ormana kadar uzanan sekiz yüz metrelik bölge ve kenarlardaki birkaç samanlık artık onların elinde.

Çoktan beri Zaev'den haber alamıyorum. Aramızdaki bağlantıyı sağlayan telefon teli sanırım bir şarapnel parçası ile kopmuş. Zaman zaman bizden bir orman şeridi ile ayrılan Zaev'in bulunduğu bölgeden tüfek sesleri geliyor.

Yalnız Filimov'la bağlantım var. Telefoncular sık sık kopan hatları ateş altında onarıyor.

İstasyona giden yolun geçtiği düzlük bizim üstümüzde bulunan Filimov'un bölüğünce ateş altında tutuluyor. Alman piyadesinden tek bir asker bile ateş altındaki bu düzlüğe sokulamıyor.

Çarpışmayı sürdürüyoruz. Almanlar evleri teker teker alıyor, biz de ev ev çekiliyoruz. Her bahçede bir süre siperlenip düşmanı kurşunla karşılıyoruz.

Ah, Volokolamsk'ı da böyle tutabilseydik.

Akşam oldu. Köyün yarısı bizde, yarısı Almanlarda. Karanlıktan yararlanarak ölülerimizi gömdük.

Sağlık erleri –ki onların da sayıları bir hayli azaldı– yaralıları sessizce Matrönino köyüne taşıdılar. Yalnız Kireev, son grupla çekilmek üzere bizimle kaldı.

Sonunda saat gece yarısına geldi. On dokuz gününü geçip yirmiye girdik. İçimi hüzünlü bir sevinç doldurdu. Panfilov'un bize verdiği görev tamamlanmıştı. Asker görevi şerefle yerine getirildi. Artık Görünü'yü bırakabiliriz.

Birden karanlıkta ateş başladı. Almanlar keşif için sokulmuş, Rusların çekilip çekilmediğini anlamaya çalışıyor. Onları tüfek ateşiyle temizledik.

Rusların savunmayı sürdürdüğünü anlayan düşman, mayın yağdırmaya başladı. Sinip saldırının sonunu bekledik. Yine her şey duruldu.

Sokağa çıktım. Yangınların ışığında Timoşin'in ölçülü adımlarla yürüyüp telefon bağlantı tellerini topladığını gördüm.

Yanıma çağırdım. Damı atışlardan delinmiş soğuk bir eve girdik. Timoşin'e yanına iki asker alarak Zaev'e sokulmasını buyurdum. Buluşma yerimiz Gusenova köyü yakınlarında ormanda bir nokta. Yeri Timoşin'in haritasında işaretledim. Cep lambalarının ışığı bir gün içinde zayıflamış bu genç insanın yüzünü aydınlatıyor.

Uzak olmayan ormanda yerleşmiş olan öteki takımların bulunduğu yere de adamlar gönderdim. Onlara zaman geçirmeden toparlanarak istasyona doğru çekilmeleri buyruğumu iletecekler.

Adamlarımı savunma bölgelerinden kaldırdım. Hepsi yanımda toplandı. Rahimov, köyün son savunmacılarını saydı. Biz yalnız yirmi dört kişiyiz. İki hafif topla bir makinelimiz var.

Görünü'yü sessizce geride bıraktık. Önde Rahimov yürüyor. Sıranın sonunda da Tolstunov.

5

MATRÖNİNO istasyonunu da karanlıkta bırakmayı başardım.

Gün doğuşunu yürürken karşıladık. Ormanda ilerliyoruz. Filimov'la Brudni'nin bölüğünden kalanlar... Artık onlar Bozjanov'un yönetiminde bir kızağa yan yana yerleştirilmiş on kadar yaralı ve yük arabaları ile iki hafif top. Hepsi bu kadar.

Orman içi yollarından Zaev'le buluşacağımız noktaya doğru gidiyoruz. Ağır asker çizmeleri ince kar tabakasını siyah yere kadar çiğniyor. Çam dallarında beyaz kalpaklar var. Öteki ağaçlardan durmadan yapraklar dökülüyor. İnce bir şerit halindeki yol sararmış yapraklarla dolu.

Zaman zaman baltalarla ince ağaçları devirmemiz, çalıları kesmemiz ve karları küremeniz gerekiyor. Yüklerimizi ancak bu şekilde geçirebiliyoruz.

Artık bir hayli yol aldık, izimiz Rahimov'un haritasında uzun bir kavis gibi belirdi. Almanlara rastlamadan, ormanı geçip Volokolamsk şosesine çıktık. Ağaçlardan arınmış bir yerden karşıya geçmemiz gerekli. Seyrelmiş ormanda durup çevreyi gözetledik.

Moskova yolundan Alman kamyonlarının gelip gelmediğini araştırıyoruz. Bir konvoy göründü. Kamyonlar ve otomobiller hızla gidiyor. Arabalar iplerle bağlanmış askerî gereçle dolu. Birkaç kamyonda da askerler var. Ellerini koyu yeşil kaputlarının ceplerine sokup büzülmüşler. Kepleri iyice indirilip yakalarını kaldırmışlar.

Tekerleklerinden kardan bir toz bulutu kaldırarak geçtiler. Acaba davransak mı? Hemen artlarından bir Alman motorize birliği daha yaklaştı. Anlaşılan düşman cepheyi yedek birliklerini sürüyor. Yeni saldırı için taze güçler getiriyorlar.

Bakalım daha ne kadar kanımız akacak.

Durup bekledik. Şosede hareket bazen duruyor, bazen güçleniyor. Şeytan alsın, hepsini bekleme olanağı yok. Arabalara ateş açılması buyruğunu verdim. Karoserlerine ateş edilerek şoförlerin hızlarını artırmalarının sağlanmasını söyledim.

İşte bir sıra daha yaklaştı. Ateş! Pras, pras!.. Kamyonlar fırtına gibi geçti. Artlarından karargâh arabası geliyor. Şoför beklenmedik ateşten şaşırarak frenlere bastı. Bir subay şoseye fırladı ve kurşunlarla biçilerek yere serildi. Şoför de vuruldu.

Buyruğumu verdim:

"İleri!"

Hepimiz yoldan karşıya koştuk. Atları kamçılanan yük arabaları askerleri geçtiler. Düşman arabasına doğru koştum. Henüz yere yığılmış subayın bileğinde bir saat kayışının izi görünüyor. Biri onu hemencecik alıvermiş. Arabada bir telsiz cihazı ile evrak çantasını bularak aldım.

Şoseyi geçip yine ormana daldık. Yeniden düzenli bir şekilde yürümeye başladık.

6

YOLU Rahimov düzenliyor. Zaev'le buluşacağımız noktaya yaklaşıyoruz.

Demiryolu hattına geldik. Şimdi onu geçmemiz gerekli. Karşıki yamaç çok dik. Dimdik killi toprağın şurası burası kar tutmuş.

Topları buradan çıkarma olanağımız yok.

Orman kenarından yürümeye başladık. Geçiş için daha elverişli bir yer arıyoruz. Almanca konuşmalar geliyor. Demiryolu binası düşmanın elinde.

Geriye döndüm. Komşu binada da Almanlar var.

Şimdi ne yapmam gerek? Silahları bırakmak zorunda kalacağız. Düşünce içinde dik yamaca yaklaştım. Arkada ağaçların içinde askerler duruyor. Sırtımda birden yüz elli kadar dürtme duydum. Döndüm. Hepsi gözlerini dikmiş bana bakıyor. Bakışlarını okudum. Bizi yok mu edeceksin yoksa geçirecek misin? Geçen kez olduğu gibi bakışlar sözlerden daha güçlü. Bir anda bir kararlılık içimi doldurdu. Doğruldum: "Beni dinleyin. Atları çözün. Silahları ellerimizde geçireceğiz, ileri!"

İlk durduğumuz noktadan, uçurum gibi duran yamaçtan ileri atıldık. Askerler o kadar yaşama inancı içindeydi ki topların tekerlekleri yere bile değmedi. Ardından atları ve kızakları kolayca geçirdik.

Savaş her an bana askere inancı öğretiyor. Askere inan.

Bu inançla yapılması düşünülemeyen şey başarılıyor. Kendini aşıyor insan. Generalimizin bu anahtar sözleri içimi doldurdu.

7

RAHİMOV sırayı bilinmeyen yerlerden geçirip engelleri aşırarak amaca doğru götürüyor. Hepimiz bu dağcı topografa güveniyoruz. Sıra, gerisinde bir iz bırakarak ilerliyor. Öncü çıkarmadık. Gerçi böyle anlarda öncüler, yancılar ve artçılar çıkartmak gerekli ama ben çıkarmadım. Ormanda yön bulmak kolay değil. Genç teğmenlerimiz, okulu çabucak bitirmişlerdi, topografyayı bilmiyorlardı. Öncü ya da yancı grup ana sıradan ayrılınca kaybolup gidebilirdi. Haydi ondan sonra işin yoksa ara dur.

Öğleye varmadan toplantı yeri olan düzlüğe çıktık.

Zaev, soğuktan kısılmış sesiyle haykırdı:

"Kalk! Hazır ol!"

Ve koşarak yanıma geldi. Gözümün alıştığı iki tabancasından biri belinde asılı, öteki yine koynuna sokulmuş. Bu kez bir de aldığı otomatik silah boynunda sallanıyor. Kaputunun ceplerinde bir şeyler takırdıyor. Anlaşılan mermi doldurmuş. Kalın parmakları yağdan siyahlaşmış. Burada bizi beklerken arızalı silahları onardığı anlaşılıyor. Çukur yuvalarındaki yeşilimtırak gözleri bana sevinçle bakıyordu. Büyük ağzı yayılmış, sigaranın sararttığı dişleri görünüyordu, içinde hiçbir kötü duygu ve kırgınlık yoktu. Tüm yüreğiyle yeniden karşılaşmanın sevincini duyuyordu. Bu kez hiçbir gariplik yapmadan raporunu verdi:

"Bölük kendisine verilen savaş görevini başarı ile tamamlamış, çekilme buyruğunu alınca da Şişkino yönünde harekete geçmiştir."

Askerleri Zaev raporunu verirken esas duruşta bekliyordu. "Rahat," dedim.

Rahimov'a da taburu dinlendirmeye almasını ve yolda hazırlanan yemekleri dağıttırmasını buyurdum.

Tabur... Bu sözcüğü içten saklı bir gurur ve mutluluk duygusuyla söylüyorum.

8

ORMANDA dinleniyoruz. Kesilen ağaçların içinde kendilerine rahat yer bulan askerler, kütüklere yaslanıp çorbayla karınlarını doyurdular. Sigaralarını zevkle tüttürüyorlar. Alıntı sigaralarımızdan daha bir hayli stokumuz var. Çeşitli yanlarda –kaybolmamaları için uzağa gönderemedik– nöbetçiler bekliyor.

Rahimov'a da ormanın sonuna kadar giderek çevreyi denetlemesi buyruğunu verdim.

Oturup sigara içerken Rahimov'u bekliyoruz. Çözülmüş atlar önlerine konulanları yiyor. Hayvanların yediğinin saman olduğunu şaşkınlıkla fark ettim.

Garkuşa'yı gördüm. Yüzü soğuktan morarmış. Seslendim:

"Garkuşa nereden buldun bunları?"

"Küçük bir yığın vardı. Onu aldık. Fritzlere bırakacak değiliz ya!"

Ve birden birkaç asker itişe kakışa koşarak haykırdı: "Almanlar, Almanlar!"

Düzlükte sanki bir kasırga esti. Paniğin kasırgası.

Hepsi, oturanlar ya da uyuklayanlar bir anda ormana doğru kaçıştı. Şaşkınlığa düşen tabur, birden bozguna uğradı. Çelikleşmiş asker, yenginin tadını bilen, düşmanı ezen erler, şaşkınlığın felaketine kapılmıştı.

Düzlükte kimse kalmadı. Atlar sakin sakin saman kıtırdatıyordu. Öksüzleşmiş silahlarımız ortada çatılmış duruyor. Yanlarında canlı kimse yok. Ya ben? Ayağa fırlayıp dikkatle silahlara bakıyorum. Bütün zorlamalarda, bütün çemberlerde onlardan ayrılmamıştık. Şu tanksavar silahlarını kucaklarımızda taşımıştık. Novlyanskoye'den ta buraya kadar her çemberden onlarla birlikte çıkmıştık. Ormana baktım. Ağaçların arasında Almanlar vardı. Otuz kadardılar. Beyaz elbiseler ve beyaz kasklarla zincir halinde yürüyorlardı. Onları ilk kez bu giysilerle görüyordum. Donmuş kalmıştım. Acele etmeden ihtiyatlı yürüyorlardı. Açık alana çıkıyorlardı.

Birden Zaev'in fısıltısını duydum:

"Yoldaş Kombat ne dikilip duruyorsunuz? Yatın. Şimdi onları ikimiz kovalayacağız."

Bu anda senlibenli konuşuyordu. Bakışı Almanlara dikilmişti. Neredeyse otomatiğinin tetiğine basacaktı. Tam bu anda arkamda Tolstunov'un sesi duyuldu:

"Komutan kaldı. Nereye kaçıyorsunuz? Ardından gelin."

Tolstunov, ardından anayı da içine alan bir küfür savurdu. Bu savaş günlerinde anayı hangi yönde olursa olsun anıyoruz.

Tabur geriye, düzlüğe fırladı. Zaev'in otomatiği takırdadı. Askerler "hurra" diye haykırarak düşmana doğru koştular. Tüfeğini kapan ateş ediyordu. En önde Tolstunov ve Filimov koştu. Az sonra başkaları onları geçti. Aralarında Garkuşa da vardı. Yüzündeki o komik anlam kaybolmuş, kinle eğrilmişti. Polzunov'u, Dcilbaev'i ve Kurbatov'u gördüm. Bu anda onlar korkunç birer kişi olmuşlardı.

Hırsla saldırdılar. Bu ifadeyi bir yerlere yazın. Bunu onlar için, benim askerlerim için yazın.

Almanlar kaçmaya başladı. Bizimkiler de izliyor. Ormanın içinden patlayan bombaların sesleri geliyor.

Haykırdım:

"Zaev! Yanıma!"

Koşup geldi. Ciddi, dikkatli ve sert buyruğumu bekliyor. "Semyon, koş ve adamları durdur. Yoksa bu paparayı nasıl kaşıklarız."

"Baş üstüne."

9

BİR süre taburun toplanması ile uğraştım. Ormanın içinde koşuşanların bir süre "U-hu-hu-hu" sesleri geldi.

Sonunda hepsi düzlükte toplandı. Takım ve mangalar yerlerini aldılar. Tabur, sıralanıp yürüyüşe hazır oldu.

Tam sıra halinde ormanın sonuna doğru yürüyüşe başladık. Oradan Gusenova köyü çok yakın. Panfilov'un söylediğine göre tümen karargâhının bu köye yerleşmiş olması gerekli. Onun yedek gücü olduğumuz için karargâhı bulmak zorundayız. Panfilov'un karargâhı şimdi hedefimiz.

Adımlarımız yine ormanı ölçüyor. Bir öncü takımı çıkardık. Onlar, haritada çizilen düz çizgiden saptılar. Bu kez Filimov'u öne gönderdim. Sıra yine yalpalıyor. Zaev'i gönderdim ve düzgün yolu izlemesini buyurdum ama yalpalama kesilmedi. Sonunda kendim, Görünü'de çarpışan bölükten bir takım alarak öne geçtim.

Ormanın sonuna vardık. Sabahtan beri duyulan top atışları burada daha açık seçiliyor. Rüzgâr var ve soğuk daha keskin olarak duyuluyor. Ormanın koruyucu kanadı artık yok. Küçük bir yokuşun üzerinde Gusenova'nın evlerini gördüm. Rüzgâr bulutları sürüp götürüyor. Köy yanıyordu. Köyle aramızda bir buçuk kilometrelik kadar bir düzlük var.

Köy kimin elinde acaba? Bizim mi, yoksa Almanların mı? Dcilbaev, Muradov ve başka üç askeri çağırdım. Onları gözleme göndereceğim. Köyün bizim elimizde olması muhtemel. O zaman tüm taburu

oraya götüreceğiz. Eğer düşmanın elindeyse, onları belli ettirsinler. Görevleri bu. Almanları ateş açmaya zorlayacaklar. Ellerinde tüfekleri kendilerini belli ederek yürüyecekler. Bizimkiler varsa sorun yok. Nasılsa karşılarlar. Almanlarsa anlayacağız. Düşman ateş açmadan yatmamalarını buyurdum. Köyde Almanlar varsa biz buradan kendilerini koruyacak ve ileri çıkmaları engelleyeceğiz.

Gözlemciler ormandan çıktı. Karın üzerinde beş er kendilerini saklamadan ama ihtiyatla yürüyor. Ağır çizmeleri kara gömülüp derin izler bırakıyor. Bir ara durup çevreye bakınmaya başladılar. Arkalarından seslendim:

"Korkuyu bırakın! Daha geniş adımlarla yürüyün!" Ormanın kenarına kadar ilerledik. Tüm sıra burada toplandı. Köye en yakın yerdeyiz. Oraya geldiğimizde düzlükte gözlemcileri göremedim. Beyaz çayır ıssız. Askerler nereye kayboldu?

Gusenova'dan boğuk bir ses geliyor. Tank motorlarının kalın notalarını duydum. Bu tanklar kimin acaba? Yine bakışlarımla çayırlığı taradım. Yine kimse yok.

Çayırı yine dikkatle gözden geçirdim. Ortada dalları yüklü kardan neredeyse yere değecek bir köknar tek başına duruyor. Askerler bu köknarın altında, anaç tavuk altında yatan civcivler gibi duruyorlar. Hepsi yatmış.

İçimde bir hırs kabardı. Beynime bir sıcak dalgası saldırıyor. Ah korkaklar... Siz komutanınızı aldatmaya mı karar verdiniz? Size taburun geleceğini bırakmışlar, sizse korkup saklanmışsınız.

Haykırdım:

"Kalk! Buyruğu yerine getir. İleri!"

Hayır, onlar beni duymuyor. Köknarın dibinden kimse kıpırdamadı. Yanımda duran erin tüfeğini kapıp gözlemcilerin durduğu yere birkaç el ateş ettim. Kurşunların vınlaması korkanları sürsün istedim.

Ateşim onları bizden yana bakmaya zorladı. Birkaç el daha ateş ettim. Dcilbaev önce fırladı. Elini kaldırarak arkadaşlarından kendisini izlemelerini istedi. "Kahramanlar" diye haykırmak geldi bu kez içime. Şimdi ruhumu dolduran sevgi deminkinden az değil. Beşi de zincirleme köye doğru ilerlemeye başladı. Muradov, sabırsızca arkadaşlarını geçti. Onun çizmeleri şimdi, daha önde, karda izler bırakıyor.

Yangın içindeki köy canlandı ve Alman tüfekleri takırdadı. Anlaşıldı. Orada Almanlar var. Askerlerim kendilerini yere atıp, kademe kademe geriye doğru emeklemeye başladılar. Almanlar onları yakalamaya çalışmadı. Bu küçük grubu önemsemedikleri anlaşılıyor. Ateşleri çabuk kesildi.

Ormanın kenarında Dcilbaev, bana suçlu suçlu bakarken raporunu kekeleye kekeleye verdi.

"Pekâlâ," dedim. "Takıma yine sen komuta edeceksin."

10

YİNE sıralanıp ormana girdik. Doğuya doğru yürüyüş yeniden başladı.

İleride bir yerde, Moskova'ya doğru sıkışmış olan tümen yeni hattında çarpışıyor.

Ormanın susturucu perdesi altında topçu sesleri yumuşadı. Onlar sanki ormanın sessizliğini bozamıyor. Ağaçların üstü aydınlık. Daha akşama oldukça zaman var ama burada alacakaranlık bastı bile.

Yine önde yürüyorum. Kendimize yine düz bir yol açıyoruz. Yolumuz bizi yine, kimsenin bulunmadığı ve üzerinde tek bir iz bile bulunmayan üstü karla kaplı şoseye çıkardı. Taburu buraya çıkardım. Ve birden...

Bir ağacın altından asker giysili bir kız çıktı. Gri kalpağının altında düz taranmış sarı saçları görünüyordu. Omzunda sağlık çantası asılı. Varya Zaovrajina. Karşılaşma ikimiz için de şaşırtıcı oldu. Sürpriz yalnızca bu olmadı...

Varya ileriye doğru koştu ve daha gözümü kırpmaya vakit bulmadan boynuma sarılıp yüzünü kaputumun sert kumaşına gömdü. Sonra kendini toparladı, geriye sıçradı. Kıpkırmızı kesilmişti. Selam vermek için elini kalpağına götürdü ama tek sözcük söylemedi. Ben de bu karşılaşmadan şaşkınlığa düşmüş susuyordum.

Varya'nın ardından bir asker daha yaklaştı. Onun da boynunda Kızılhaç çantası asılıydı. Uzun, armuda benzer burnunun üstünde sıkmalı bir gözlük vardı: Belenkov. Taburun sabık doktoru. Sağlık bölümü yüzbaşısının korkaklık yüzünden rütbesi alınmıştı. Şimdi o

yalın bir erdi. O da selam aldı. Selamına karşılık verdim. Ama söyleyecek söz bulamıyorum. İçime bir sevinç dalgası dolmuştu. Bizimkiler...

Bugünkü yürüyüşümüz sırasında rastladığımız ilk Ruslardı bunlar. Tolstunov, sallanarak yaklaştı:

"A, Varya! Nereden çıktın?"

Sonra Belenkov'u da selamladı.

Tolstunov konuşmasını sürdürdü:

"Ee, Varya, yeter kızardığın; anlat bakalım."

Şeytan alsın, bakışlarından hiçbir şey kaçmıyordu. Varya, yeniden kızardı ve konuşmadı.

Belenkov:

"Bizi sizin yanınıza gönderdiler," dedi. "Sizi arıyorlardı." Sonra ekledi: "Onlar taburda birkaç askerin kaldığını ve komutanın da ormanda ağır yaralı olarak yattığını duymuşlar."

Gülmeye başladım. Savaş, gerçekten birçok öykü ve söylenti yaratır ve bunlar anlaşılmaz bir hızla yayılır. Ağızdan ağıza geçerken de genişleyip büyürler.

Belenkov, bir süre sustuktan sonra yeni bilgiler verdi:

"Buyruğu kişisel olarak Zvagin verdi. Her ne olursa olsun sizi bulmamızı söyledi. Almanların arasında bile olsanız sizi bulmamızı buyurdu."

"Almanların arasına mı?" Varya'ya baktım. 'O mu gönderdi yoksa gönüllü mü geldi?'

Varya biraz sustuktan sonra konuştu:

"İşte... Görevi biz üzerimize aldık... Biz ikimiz... O, Yoldaş Kombat..." Belenkov'a baktı. "O, kendisinin gönüllü gönderilmesi için yalvardı."

"Teşekkür ederim doktor."

Belenkov'a "Doktor" diye seslenirken sanki söktüğüm rütbesini geri veriyordum. Evet. O bu rütbeyi kesinlikle yeniden hak etmişti.

"Yanımda kalın Yoldaş Belenkov. Yine tabur doktoru olarak kalacaksınız. Bunu General Panfilov'a ben bildiririm."

Uzun bir sessizlik oldu. Olağanüstü bir şeyin olduğunu anladım.

Sonunda Varya mırıldandı: "General Panfilov öldü."

O YAŞAYACAKTIR

1

"DAHA sonra," diye sürdürdü Baurdcan Momiş-Uli, "görgü tanıklarından Panfilov'un nasıl öldüğünü dinlemek olanağını buldum. Olay, ormanın kıyısında alevler içinde gördüğümüz Gusenova köyünde olmuş..."

Panfilov o gün benimle konuşmuş ve Katuşaların hedeflerini vermişti. Kendi anlatımıyla orkestranın şeflik sopasını kullanmıştı.

Tümen köy köy çekiliyormuş. Geri hatlara yerleşirken de düşmana ilerleyişini kanla ödetiyormuş. Panfilov, Gusenova'daki karargâhındaymış. Zaman zaman komutanlarını arıyormuş. Konuşmalardan, işaretlerden askerlerinin bu vahşi savaşı nasıl yürüttüklerini izliyormuş. Düşmandan nasıl bir gün daha çekip koparttığımızı görüyormuş.

Savunmanın bir gediğinden geçen düşman piyadesi mayın atıcıları Gusenova'ya ateş etmeye başlamışlar.

Yorgunluk bilmeyen generalimiz yarım kaputunu giymiş ve esmer boynuna dürbününün kayışını asarak, düşmanın atış noktasını anlamak için dışarı çıkmış. Sokak patlamalarla kararıyormuş. Albay Arseniev, birkaç adım atmış generali -ki son adımlarıymış bunlar- çekmiş. Mayının artan uğultusu duyulmuş. Patlama ve alevler generalin ayakları dibinden fışkırmış. Panfilov düşmüş, Arseniev ona doğru atılmış. Küçük bezelye parçaları kadar bir demir, ceketini delerek, göğsünün sol tarafına, iç savaşlarda kazandığı "kızıl bayrak" nişanının bulunduğu yere saplanmış.

Bana öyle geliyor ki sanki son anda onun yanındaydım. Sanki şimdi bile onun siyah, düzgün bıyıklı ve şaşmış gibi çatılan yüzünü kaplayan, bir anda saran ölüm sarılığını görüyorum.

Arseniev, iradesine uymayan parmaklarla koparırcasına generalin düğmelerini çözmeye çalışmış. Panfilov'un gözleri albayın heyecanını ve hüznünü görmüş. Ancak fısıldayabilmiş:

"Bir şey yok, bir şey yok... Yaşayacağım."

Bunlar son sözleri olmuş.

2

YÜRÜYORUM. Panfilov'un nasıl öldüğünü çok sonra duydum. İncecik orman yolu içinde onun öldüğünü ilk kez duyduğum zaman inanamadım. Aslında bu haberi kabul etmedim ve bir siper uydurması sandım. Askere de hiçbir şey söylemedim.

Tabur, yürüyüşünü sürdürdü. Yürüyüşün yeni öncüsü Varya Zaovrajina oldu. Bir orman kıyısında doğup büyümüş olan bu cesur kız, bizi aramak için geçtiği tüm yolları aklında tutmuştu. Gözüyle koyduğu işaretleri izleyerek şimdi bizi götürüyordu.

Bir iki saat kadar yürüdükten sonra ormanın sonuna geldik. Karşımıza bir kızak yolu çıktı. Çift atların çektiği, mermi sandıkları yüklü, gri kalpaklı Kızıl Ordu erleri gördük. Koşarak yola çıktık. Bizimkiler, bizimkiler... Tabur kendinden onlara ulaşmıştı.

Tabura dinlenme buyruğu verdim ve karşıma ilk çıkan teğmene yine Panfilov'u sordum. Aldığım cevap yine aynıydı: "Öldü..."

Buna karşın inanamıyordum. Teğmen kaygımı anladı ve harita çantasından cephe gazetesini çıkararak gösterdi.

Benim için son derece değerli olan bir çehreyi siyah bir matem çerçevesi çeviriyordu. Altında da "Bu resim değerli komutanın ölmesinden biraz önce çekilmiştir," diye yazıyordu. Verdiği söze her zaman bağlı kalan Panfilov, foto muhabirine verdiği sözü de yerine getirmiş, Gusenova'da açıkta resmini çektirmişti. Resim çok canlıydı. Siyah deri ceketinin kolundan uzanmış eli dürbününü tutuyordu. Hafif kısılmış Moğol gözleri uzağı gözlüyor, bu gözlerden sanki bir ışık çıkıyordu. Gözlerinin kenarındaki kırışıklık, dudaklarındaki keskin hatlar ve her şeyinde düşünce okunuyordu. Evet, düşünce ve yetenek.

Ölümü anlatan yazıda genelkurmay başkanı, cephe komutanı, ordu komutanı, askerî şûra üyeleri ve en yakın iş arkadaşlarının Panfilov'un

savaşa yenilikler getiren askerî dehası hakkında sözleri vardı ve ondan savunma savaşının sanatını yeniden yapan kişi olarak söz ediyorlardı.

Gazeteye ezik bir iç duygusuyla bakıyordum. Düşüncelere dalmıştım. Birden silkindim ve Bozjanov'a taburu sıralamasını buyurdum.

Askerlerim, eksi yirmi derece soğukta, kızak yolunun kenarında sıralandılar. İki kişi –Varya Zaovrajina ve Belenkov– kenarda duruyorlardı.

Yüksek sesle seslendim:

"Yoldaş Doktor rica ederim siz de sıraya girin."

"Rica ederim"i bilerek eklemiştim. Tabur duysun istiyordum. Belenkov'un yanaklarında kırmızı lekeler belirdi. Sevinç ve utanç lekeleri. Sağlık takımının sıraları arasına karıştı. Göz altından bakışını yakalamak umuduyla Varya'ya baktım. Hayır, o bakışlarında bile yalvarmıyordu. Önüne bakarak duruyordu.

"Zaovrajina, sıraya gir."

Eğer bir kimse, bundan önce bana, bir kadına sıraya girmesi için buyruk vereceğimi söyleseydi ona gülerdim. Oysa her şey nasıl dönmüştü. Anlaşılan İslamkulov haklıydı. Büyük Vatan Savaşı* çok anlayışı değiştiriyordu. Daha önce düşünülmesi bile olanaksız olan şey doğal oluyordu.

Belli belirsiz –belki de yalnızca benim gördüğüm– bir gülümseme Varya'nın dudaklarında gezindi. Selam verip geniş adımlarla sıraya yürüdü ve sapsarı bir yüzle ona bakan, üvey babası, iyi yürekli, yaşlı sağlık eri Kireev'in yanında durdu.

3

İKİ sıra halinde, tüfekleri ayaklarının yanında, yüzleri mosmor, zor bir yürüyüş yapmış olan erlerim karşımda duruyordu. Oysa tümen karargâhına kadar daha on kilometrelik bir yolumuz vardı. Askere tatlı birkaç söz söylemek ve onun içini ısıtmak gerekti.

Herkesin beni görebilmesi için Lisanka'ya bindim ve küçük söylevimi verdim:

* Büyük Vatan Savaşı: Sovyetler II. Dünya Savaşı'ndaki yurt savunmasına bu adı vermişlerdi. –*çev.*

Önce onları kutladım. Sovyet kurtarıcılarının sanlarından ve kahramanlıklarından söz ettim. Filimov'un bölüğündeki yüz yirmi korkusuz, her türlü yiğitliği göstermiş, Alman taburunu parçalamıştı. Dünkü Moskovalı öğrenci er Strojkin düşman komutanını tutsak almıştı.

"Strojkin. Üç adım ileri. Yüzünü arkadaşlarına dön. Seni görsünler. Ama bununla gururlanmamalısın. O zaman ısırganotu toplatır, onunla okşarım seni."

Bu söz taburda uzun süreden beri bilinirdi. Buna karşın yorgun yüzler yine aydınlandı, donmuş boğazlardan gülüşler yükseldi. Konuşmamı sürdürdüm:

"Teğmen Zaev'in seksen askeri Sovyet erinin şanını yüceltti. Öyle bir atağa geçtiler ki, içleri çalınmış paçavralarla dolu üç düşman tankını tutsak almayı başardılar. Vatanımızı ezmeye çalışan bu tavukçuları ezip parçaladılar."

Sonra komutanları ölen Brudni'nin kahraman bölüğüne değindim.

"Bu arkadaşlarınız boşuna ölmedi," dedim. "Düşman tarafından sarılan bu bölük Volokolamsk şosesinin düğüm noktasını iki gün korudu ve Nazilerin motorlu araçlarının şoseden geçmesine izin vermedi. Şan ve şeref dolu bu kardeşlerimizi vatan asla unutmayacaktır."

Görünü'deki kahramanlar için konuşurken Bloha'yı çağırıp yüzünü tabura çevirdim. Bu ak saçlı erin boynu sargılıydı. Bir şarapnel onu yaralamasına karşılık silahı başında kalmış ve çarpışmayı sürdürmüştü. Çekilme yürüyüşümüz sırasında da makinelisini bırakmamıştı.

Sonunda "Panfilov için konuşmanın sırası geldi," dedim. Sonra şöyle sürdürdüm:

"Çok insancıldı. Duyguluydu. Askere saygı duyardı. Bize, komutanlara daima, savaşın geleceğini askerin çizdiğini anımsatırdı. O, savaşta en korkunç silahın askerin ruhu olduğunu söylerdi. O, yengiyi işte bunun üzerinde kuruyordu. O, yaratıcılığın en üstün mutluluğunu duyarak bizden ayrıldı. Onun yeni taktiği ile ordumuz, düşmanın en güçlü saldırılarına dayandı. O, en önemli görevini yaptı. Ve boşuna bir düşüncesizlikle ölmedi. Savaşın ateşi içinde komutanlarının omzuna elini bastırarak zamansız bir çekilişi önlüyor ve bu yolla vatanını koruyor, düşman saldırısını kırıyordu. Ve işte şimdi Alman

saldırısının beşinci gününde, işte bu yol, işte bu çay bize aitse, bizim tümenimize aitse ve bizim tümenimiz hâlâ güçlüyse bunu biz İvan Vasilyeviç Panfilov'a borçluyuz. O aklın generaliydi, hesaplılığın generaliydi, soğukkanlılığın generaliydi, dayanıklılığın ve gerçekçiliğin generaliydi."

Nefes aldım. Geri verdiğim nefes, beyaz bir bulut gibiydi. Düşündüm. Dirençle düşündüm ve sözlerimin beni tatmin etmediğini gördüm.

Ve sürdürdüm:

"Doğuştan, terbiyeden ve yetişme bakımından o bir Rus insanıydı. O Rus milletinin geçmişini biliyor ve onu seviyordu. Onun kahraman çocuklarıyla, onların yaptıklarıyla övünürdü. Tüm öteki milletlere de saygı duyardı."

Düşüncem Panfilov'un en önemli yanını bulup ortaya koymak için zorlanıyordu. Bakışlarım sıralar üzerinde dolaşırken Zaev'e takıldı. Kalın kaşlarını çatmış beni dikkatle dinliyordu.

"Teğmen Zaev."

"Buyur."

"Arkadaşlar, hepiniz ikinci bölük komutanı Zaev'i bilirsiniz. Geçen çarpışmalarda o öyle kahramanca savaştı ki onun için kahramanların kahramanı desem yalan olmaz. O, bir kez generalimiz için öncü demişti. O zaman ne demek istediğini anlamamıştım. Şimdi yineliyorum Yoldaş Zaev senin bu sözlerini. Evet, General Panfilov, kutsal idealimizin bir öncüsüydü. Ondan duyduğumuz her söz bu ideali yaşatmıştır. Çalışanların, ezilenlerin büyük idealini o yaşatmıştır."

Gözle görünmeyen bir akım benimle taburu birbirine bağlamıştı. Şimdi aradığımı bulmuştum. Onlar beni anlamıştı.

"Arkadaşlar, ben Panfilov için az önce gerçeğin generali dedim. Hayır, onun için bu söz az. O, doğruluğun generaliydi."

Askerlere onun nasıl dosdoğru olarak ve kurnazlık etmeden bana "Sizin için ağır olacak. Güç olacak," dediğini anlatmak istiyordum. Onun ses tonunu canlandırmak istiyordum. Durdum... Askerlerime sessizce baktım. Biz döndük o ise yoktu... Sürdürdüm:

"İvan Vasilyeviç Panfilov'un anısı bizim yaptıklarımızda, onun tümeninin kahramanlıklarında yaşayacaktır."

4

KARARGÂH, köyde eskiden pazar yeri olan geniş bir alana bakan taş bir binaya yerleşmişti. Buraya vardığımızda buyurdum: "Tabur dur!"

Birkaç komutan bizi karşılamak üzere merdivene çıkmıştı. Ortada, siyah deri paltolu, gri kuzu derisi kalpağıyla general giysili biri duruyordu. Zvagin'in toplu ve cüsseli kişiliğini tanıdım. Haykırdım:

"Hazır ol. Sağa bak."

Kılıcı çekip, biz askerlerin dediği gibi sivrisiyle selam vererek tüm alanı tören adımlarıyla yürürken büyük ve kırmızı bir güneş ufukta batıyordu. Işıklar, kılıcın sivri çeliğinde oynuyordu.

İçimde çeşitli duygular çarpışıyordu. Gurur da –ne yalan söyleyeyim– mutluluk da. İşte sana kılıçlı partizan.

Zvagin yanına gitmemi beklemeden, merdivenleri koşarak indi ve kılıcı tutan elime yapışarak onu yana çekti ve:

"Şakayı bırak Momiş-Uli," dedi.

Omuzlarıma sarıldı ve beni Rus usulünce ağzımdan öptü.

İçimi dolduran bir sevinçle bu ağır elli generalin yüzüne bakıyordum. Üç gün önce komutayı teslim etmemi buyurmuştu. Şimdi ise gereksiz sözleri söylemeden, yalın bir sarmaşmayla ve yalın bir öpücükle o buyruğu yok etmişti.

Bir kez daha selam verip, konuşmaya çalıştım.

"Yoldaş General. Tümen komutanının yedek taburu..."

Zvagin:

"Yeter Momiş-Uli!" diye bağırdı. "Adamlarını boşuna yorma."

Güçlü ve bir çan gibi çıkan sesiyle buyruğu o verdi: "Rahat! Sigara içebilirsiniz."

Cebinden lüks bir sigara kutusu çıkarıp bana sundu: "Yak."

Sigarayı aldım. Zvagin yine cebini karıştırdı... Ve sağlam, kısa kesilmiş tırnaklı parmaklarında Panfilov'un çakmağını gördüm. Panfilov, demek ona armağan etmişti. O, "Bir vesileyle, birine armağan ettim," demişti. Demek o biri Zvagin'di. Ordu komutan yardımcısı, çakmağı sıcak avuçlarında bir süre tuttu, Panfilov'un ne vesileyle armağan ettiğini biliyor mu acaba? Zvagin'in gözlerinde nem belirmişti.

Şeytan alsın, belki de Panfilov'un onu bana armağan etmek istediğini biliyordu. Bu konuda bir tek söz söylemeden bakıştık. Çıt. Ateş yandı. Sigaralarımızı tüttürdük.

Baurdcan Momiş-Uli, "Nokta, çok büyük bir nokta koyun," dedi. Panfilov'unkilere ait öyküyü bununla bitireceğiz.

Yirmi üç kasım bin dokuz yüz kırk bir günü benim tabur komutanlığım bitti. Ordu komutanlığına çağırıp alay komutanı atadılar.

Taburumu İslamkulov'a teslim ettim.

Alayım, Panfilov'un yayını izleyerek Nazilere ateşli şamarlar indirerek çekiliyor, çekiliyordu. Krükovo istasyonunun yanındaki köye kadar çekildik.

Orada, Leningrad şosesinde, Kızıl Ordu'nun öteki birlikleri ile altı gün savaşlarında dayanıp tarihi tersine çevirdik ve düşmanı Moskova'dan kovaladık.

Bunun için 'Leningrad Şosesi' diye bir kitap daha yazılabilir.

Şimdi bu kitap bitmiştir. İlerisi için size yalnızca bir vaatte bulunabilirim..."

Momiş-Uli, düzgün ellerini kılıcının üstüne koydu ve ani bir çekişle çıkardı. Çelik, siperin alacakaranlığında parladı. Tıpkı yeni biten kitabın başlangıcında olduğu gibi.

"Yalnız bir şey," diye yineledi, "yalan yazarsanız sağ elinizi masaya koyacaksınız. Rap! Sağ el yok. Sözünüzü onaylıyor musunuz?"

Gülümsememi sakladım. Benim, içtenlikle yaratılmış korkunç güçlü Baurdcan'ım, sen burada kendi karakterine sadık kalıyorsun.

Ama yazar içtenlik taşımalı.

"Onaylıyorum," dedim.

SON

İkinci Dünya Savaşı sırasında Nazi ordusu, Polonya, Danimarka, Norveç ve Fransa'yı işgal etmiş, Kuzey Afrika'ya yönelmişti. Asıl hedefinin Sovyetler Birliği olduğunu yıllar önce yazdığı *Kavgam*'da ilan eden Hitler, tüm bu işgallerin bunun bir ön hazırlığı olduğunu ifade ediyordu. Nitekim 1941 Haziran'ında Nazi ordusu, tarihin en geniş çaplı askerî harekâtı sayılan ünlü Barbarossa Harekâtı'na kalkışmış, Almanlar Sovyet topraklarına girerek Moskova'ya doğru ilerlemeye başlamıştı.

"İşgale karşı vatan savunması"nın yanı sıra "faşizme karşı sosyalist direniş"in epik destanı *Moskova Önlerinde*, bu tarihî günleri anlatır. Savaş muhabiri olan Aleksandr A. Bek'in, Kazah komutan Momiş-Uli ile yaptığı röportajı temel alan eser, tamamen gerçek kişi ve olaylara dayanmaktadır. Bu tarihî belgesel anlatı, Bek'in usta kalemiyle, heyecanla okunan, nefes kesici bir yapıta dönüşür.

General Panfilov'un askerî dehasının örneklerini gördükçe, Momiş-Uli'nin Kazahistan steplerinden edindiği avlanma deneyimlerini savaş alanına uyarlayışını okudukça, Kızıl Ordu askerlerinin savaşa sadece askerî teçhizatla değil, psikolojik olarak da hazırlanışını izledikçe, Almanların savaşı kaybetme sebebinin "Rus kışı"ndan (ya da daha bilinen ifadesiyle General Kış'tan) fazlası olduğunu anlayacaksınız.

Moskova Önlerinde, benzersiz bir okuma deneyimi vadediyor. Hem de bir solukta!..

yordam edebiyat

YordamEdebiyat
YordamEdebiyat

THG
0388414
LCD

36 TL. KDV DAHİL

ISBN 978-605-172-262-7

9 786051 722627